

สุตตมนุททีฏฐเก
ทีฆนิกายสุต
มหาวคฺโค

๒๑๔-๘๑๑
๓ ๑๗ ๙
ค. ๑๐๓-๓

สยามรัฐสัต์ เต็มฎัก

สัตุตตนตฎฎฎเก ทิฉนิกาษสัตุ

มหาศโค

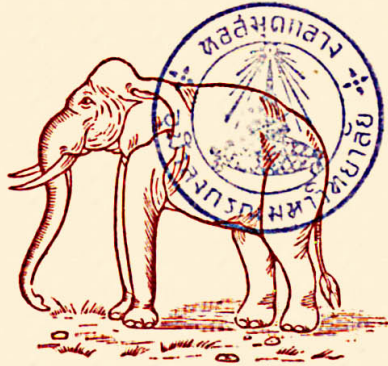
ปุสัตุสัเทวมหาเถเรน อริยวิสัศคตฉาณน

อหิสัศคตเถเรน เมฉาษมุสัรเสณ ๑ อาทอ สัตุฉิโค

ฉาณนศคตเถเรน สัศสนสัศกน

ปุน สัตุฉิโค

ราชปุมุเชน สัฉยามรัฐฉวาสิฉา มหาฉเนน มุศุทาศิโค

สัฉยามรัฐสัตุสั ราชฉานิย

มหามกุศุราชวิศุยาลเชน ปกาสิโค

พุศุชปรินิพุศุฉานา ๒๔๗๐

๓๔๔๖

มิศุกรรรมสิทริศุตามพระราชบัญญัติ

กรุงเทพฯ ฯ

โรงพิมพ์พาณิชย์กุล ถนนสามเสน

กิตฺตนปฺตํ

มหาปทานสูตรํ สัมพุทธภิกขุวตฺถุ	องฺเก ๓
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชา สูตรํ สัมมาสัมพุทธปรปวตฺติ	,, ๒
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชชาติโคตฺตออายุปรปมานานิ	,, ๓
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชโพธิรุกขสํวถฺยคานิ	,, ๔
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชสํวถฺยนิปาตา	,, ๕
สูตรํ สัมมาสัมพุทธชอุฏฺฐากมาตาปิตฺนคฺรานิ	,, ๗
วิปัสสิสสัมมาสัมพุทธปรปวตฺติ	,, ๑๒
ธมฺมตาทถา	,, ๑๓
เนมิตฺตพฺยากรณํ	,, ๑๔
ทวตฺตํ สมหาปริตฺตทฺถนคฺคา	,, ๑๕
พนฺธุมฺราชวตฺถุ	,, ๒๒
วิปัสสิกุมารุตฺถํ ปจฺมเทวทฺตทตฺถนคฺคา	,, ๒๔
ทุตฺติยเทวทฺตทตฺถนคฺคา	,, ๒๖
ตตฺติยเทวทฺตทตฺถนคฺคา	,, ๒๘
ปพฺพชิตทตฺถนคฺคา	,, ๓๒
วิปัสสิกุมารุตฺถํ ปพฺพชชา	,, ๓๔
ปฏฺิจฺจสํปฺปาทปฺปจฺจเวกฺขณา	,, ๓๕
นิโรธวารปฺปจฺจเวกฺขณา	,, ๓๗

อุทฺตยพฺพยานุสฺสํนา วิมุตฺตจิตฺตคา	องฺเก ๔๐
วิปฺสฺสํมมาตฺมพฺพุทฺธปรีวิตฺตกุกกา	” ๔๑
พฺรหฺมยาจนกกา	” ๔๒
พฺรหฺมยาจนกกา พฺพุทฺธจฺจุชฺชา โลกโวลโลกนํ	” ๔๓
วิปฺสฺสํมมาตฺมพฺพุทฺธปรีวิตฺตกุกกา	” ๔๔
ขณฺหคิถฺสฺสํถาวกฺยควตฺตฺ	” ๔๖
ขณฺหคิถฺสฺสํ วิมุตฺตจิตฺตคา	” ๔๗
มหาชนกายถฺสฺสํ ฆมฺมจกฺขํ อนุพฺพุทฺธิกา วิมุตฺตจิตฺตคา	” ๔๘
จตุรธาตฺสํคิปปพฺพชิตฺสํถฺสฺสํวตฺตฺ	” ๕๐
มหาพฺรหฺมปฺปฏฺฐินิเวทฺนํ	” ๕๓
ถฺสํวาทนํ ชนปทจาริกจฺรณํ	” ๕๕
โอยาทปาติโมกฺขพฺพุทฺธเทโส	” ๕๗
เทวตาปฏฺฐินิเวทฺนํ	” ๕๘
ฆมฺมธาคฺคํ สํปฺปฏฺฐินิเวทฺนํ	” ๖๓
มหานิทานถฺสํคํ อานนฺทคฺคเณวตฺตฺ ปฏฺฐิจฺจสํมฺปฺปาทกกา	” ๖๕
ฆมฺมมานํ เหตุณฺิทานกกา	” ๖๘
อตฺตคฺคปฺปณฺณคฺคิกกา	” ๗๕
อตฺตคฺคอปฺปณฺณคฺคิกกา	” ๗๖
อตฺตคฺคสํมฺนุสฺสํนากกา	” ๗๗
วิมุตฺตจิตฺตคา	” ๘๐

กิตติคุณปดด้

ก

สตุตถวิมวณณฐจิติกถา ทววยตถกถา	องเก	๘๓
อฏฐจวิโมกฏกถา	”	๘๓
มหาปริณิพพานสตุตถ์ อชตสตุตถ์มาคชราชวตถุ	”	๘๕
สตุตถวชช่อปริหานิยธมมกถา	”	๘๖
สตุตถภิกขุขอปริหานิยธมมกถา	”	๘๐
อปรสตุตถภิกขุขอปริหานิยธมมกถา	”	๘๒
ณพภิกขุขอปริหานิยธมมกถา	”	๘๔
คิสัได สิกขา	”	๘๕
ส้าวรปุตตถุเถรวตถุ พุทธคณานุโยคกถา	”	๘๗
สิกขาทตถยานิสัตถกถา	”	๘๘
ปณจสัตถวิปคยวาทันถกถา	”	๓๐๓
ปณจสัตถสมุปทานิสัตถกถา	”	๓๐๒
ปาวฏติคามา นครมาปนถกถา สุนิขวสัถการวตถุ	”	๓๐๓
จตุราริยสัจเจเทสนา	”	๓๐๗
ส้าวถกานัน คติพุกาภรณัน	”	๓๐๘
ธมมาทาสธมมปริยาโย	”	๓๓๐
สตัตถสมุชฌณัน จตุคทาโร สติปฏจานา สมุชฌณัน	”	๓๓๒
อมุพปาสัตถคณิกาวตถุ	”	๓๓๓
ติจตุถวิถวตถุ	”	๓๓๔
อมุพปาสัตถคณิกาย อารามทานัน	”	๓๓๖

กิตฺตฺนปฺตฺกํ

ภควโต ขวาทรูปฺตฺติ	อังกเ ๓๓๗
อตุตฺที่ปมฺมที่ปเทศฺนา จตุตฺตวโร สติปญฺจํชานา	” ๓๓๘
จตุรฺทฺธิปาทานุภาวกถา	” ๓๔๐
มารวตฺตฺถุ ปรีนิตฺพพานยาจนกถา	” ๓๔๓
ภควโต อายุสงฺขารโอสฺสขฺชนํ มหาภูมิจาโต	” ๓๔๕
ภูมิจาตกถา อฏฺฐปรีสา	” ๓๔๗
อฏฺฐอภิกายคณกถา	” ๓๔๘
อฏฺฐวิโมกฺชกถา มารวตฺตฺถุ	” ๓๕๓
อิทฺธิปาทานุภาวกถา	” ๓๕๕
ตั้งเขชนํยกถา	” ๓๕๘
อภินฺณาเทสิตมฺมกถา	” ๓๕๙
นาคาวโถกิตฺตา เวสํตี จตุรฺวาริชมฺมกถา	” ๓๕๒
จตุมฺมหาปเทศกถา	” ๓๕๔
จุนฺทกมฺมารปฺตฺตวตฺตฺถุ	” ๓๕๗
สุทฺตรมทฺทวบีญฺจปาตทานํ	” ๓๕๘
โถหิตปฺปฏฺชนฺทิกาทาไซ	” ๓๕๘
ภควโต อจฺฉนฺธิยพฺพทฺตกถา ปฏฺทกฺสฺมตฺตปฺตฺตวตฺตฺถุ	” ๓๕๓
ภควโต อจฺฉนฺธิยพฺพทฺตกถา	” ๓๕๓
ปฏฺทกฺสฺมตฺตปฺตฺตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส	” ๓๕๕
กฏฺชนํทคฺมนกถา	” ๓๕๗

กิตติคนปดฺ

ง

เทวบีณฑุทปาดกถา	อังกเ ๓๕๘
พุทธชุกทานคาถา	” ๓๕๘
ตถาคตปฐากถา	” ๓๖๐
อุปวาณตฺเถรวตฺต	” ๓๖๓
จตุสฺสัณเฐนียฺจฺจานกถา	” ๓๖๓
มาตุคามะ ปฏิปตฺติ ตถาคตสฺสัเร ปฏิปตฺติ	” ๓๖๔
จตุตฺตปารหกถา	” ๓๖๕
อานนุทตมสฺสัธาสกถา	” ๓๖๗
อานนุเท อจฺฉริยพุกฺตมฺมา	” ๓๖๘
มหานคฺรานิ มหาสฺสัสนจกฺกตฺตวิตฺต	” ๓๗๐
โกสัณนารกมตฺตาโรจนา	” ๓๗๓
สฺสัทฺททปริพฺพาชกตฺต	” ๓๗๒
สฺสัทฺททสฺสั นมฺมเทสฺสนา จตุตฺตาโร สมนนา	” ๓๗๕
ตฺติตฺติยปริวาโส สฺสัทฺททสฺสั อรหตฺต	” ๓๗๗
ธมฺมวินโย อากุโสวาทิ	” ๓๗๘
ภควโต ปจฺฉิมวาจา รุปรุปรุชฺฉณานสฺมาปชฺชนั	” ๓๘๐
ภควโต ปรีนินฺพพานั พุทฺธมาทิกาสิตฺ	” ๓๘๓
ปรีนินฺพพานาโรจนา โกสัณนารกาคมนั	” ๓๘๓
อฏฺฐ มตฺตปฺปาโมกฺขา	” ๓๘๕
มหากสฺสัปตฺเถรวตฺต	” ๓๘๗

สํภทฺตทุฑฺฒปฺปพฺพชิตตฺตฺต	อังกุเก	๓๘๘
ภคจโต สํวรัชฺฌมาปนี	„	๓๘๙
อชาตสํตฺตฺตฺตราชาทิตฺตฺต	„	๓๙๐
โทณพฺพรหฺมณตฺต	„	๓๙๑
ภคจโต สํวรัชฺฌาตฺตฺตภาโค โมวียตฺต	„	๓๙๒
ภคจโต สํวรัชฺฌปา ชาติปฺปมาณํ	„	๓๙๓
มหาสํตฺตฺตฺตฺตฺตํ อานนฺตฺตฺต	„	๓๙๔
มหาสํตฺตฺตฺตฺตฺตํ จกฺกตฺตฺตฺต	„	๓๙๕
จกฺกตฺตฺตฺตํ ปาตฺตฺต	„	๓๙๖
หตฺตฺต	„	๓๙๗
จตฺต	„	๓๙๘
ไปกฺก	„	๓๙๙
สํตฺต	„	๔๐๐
ตฺต	„	๔๐๑
ตฺต	„	๔๐๒
ตฺต	„	๔๐๓
ตฺต	„	๔๐๔
ตฺต	„	๔๐๕
ตฺต	„	๔๐๖
ตฺต	„	๔๐๗
ตฺต	„	๔๐๘
ตฺต	„	๔๐๙
ตฺต	„	๔๑๐

กิตฺตนปตฺตํ

ณ

ชนวตฺถสํวตฺตํ คคิพฺพยวคณํ นาทิกิยปริจวารกตฺตํ	อํงเก ๒๒๘
อานนฺตฺตฺถเรวปริวคคฺโก	„ ๒๓๓
อานนฺตฺตฺถเรวปริกถา	„ ๒๓๓
ชนวตฺถภกถา	„ ๒๓๕
ชนวตฺถวจฺณํ จตฺตาวโร มหาราชาโน	„ ๒๓๗
ตฺถนงฺกุมารพฺรหฺมกถา	„ ๒๓๘
อนฺนโมทนาคาคา	„ ๒๔๓
อิทฺธิปาตภาวานนํสํสฺกถา	„ ๒๔๓
จตฺตโรกาตฺถาสิคคกถา กายตฺถวราทํนํ ปฏิปฺปตฺตฺถิ	„ ๒๔๕
ตฺถิปญฺจานกถา	„ ๒๔๗
ตฺถตฺต ตฺถมาชิปริกฺขารา	„ ๒๔๘
เวตฺถตฺถวณมหาราชปริวคคฺโก	„ ๒๔๘
มหาโควินฺทสํวตฺตํ ปณฺจสิขคณฺหพฺพตฺถวคคฺ	„ ๒๕๒
อนฺนโมทนาคาคา	„ ๒๕๓
ภคฺวโต อญฺจยถาภุจฺจวณฺณกถา	„ ๒๕๔
พฺรหฺมโน ปาตฺถวาย ปุพฺพนิมิตฺตํ	„ ๒๕๗
ตฺถนงฺกุมารตฺถสฺส อนฺนโมทนาคาคา	„ ๒๕๘
ภคฺวโต อญฺจยถาภุจฺจวณฺณกถา	„ ๒๖๐
ทิสฺสมุปติราชวคคฺ โสติปาตมาณวคคฺ โควินฺทถาตฺถิรียา	„ ๒๖๓
มหาโควินฺทสฺมณฺเฒา เรณฺวราชปฺตฺถวคคฺ	„ ๒๖๕

ทิสฺมปติราชภททิตฺติยา เวนฺรราชวตฺตฺถ	บังเเก ๒๖๖
มหาโคฉินฺทสฺส กตฺถยาณกิตฺติสฺสทโท	” ๒๖๘
มหาโคฉินฺทสฺส ฉกฺขตฺติยาทนี อุตฺตงฺกมนิ	” ๒๗๓
สฺนงฺกุมารพฺรหฺมปาตฺถภาวถถา	” ๒๗๓
พฺรหฺมโตกคามินิ ปฏฺิพทา	” ๒๗๕
อามคฺนฺธนิรามคฺนฺธถถา	” ๒๗๖
มหาโคฉินฺทสฺส อปาจฺจถา	” ๒๗๘
มหาโคฉินฺทสฺส อนาคาเรยปฺพพฺพชฺชา	” ๒๗๓
จตุรปฺปมณฺเฑา ภาวนา	” ๒๘๕
อฏฺฐังกิกมคฺคถถา	” ๒๘๕
มหาสฺมยสฺสคฺตํ สฺมพฺพุตฺตเวทวตฺตฺถ	” ๒๘๗
เทวถายานํ นามานิ	” ๒๘๘
เทวถายานํ นามานิ จตุตฺถโลกปาถา	” ๒๘๓
เทวถายานํ นามานิ สฺฐจฺจิ เทวณิถายา	” ๒๘๓
พฺรหฺมณิถายา	” ๒๘๖
สฺกกปณฺเฑสฺสคฺตํ สฺกกวตฺตฺถ ปณฺเฑสฺสคฺนฺธพฺพปฺตฺตวตฺตฺถ	” ๒๘๗
ภทฺทาสฺสวริยวจฺจสฺสวตฺตฺถ	” ๓๐๐
มเหสฺสคฺชยถฺธานํ อภิวทฺถนา	” ๓๐๓
โคมีกาสฺสคฺยธฺตวตฺตฺถ	” ๓๐๕
สฺกกสฺส ปณฺเฑหา ภควโต ปณฺเฑหาเวชฺชยาภรณิ	” ๓๑๐

กิตฺตฺนปตฺกํ

ณ

อิสฺสามฺจฺฉริยาทํ นีทานาทิกฺกา	อฺงฺเก ๓๓๓
เสวิตฺพฺพาเสวิตฺพฺพกฺกา	” ๓๓๒
ปาติโมกฺขสํวรปฺปฏิปนฺนกฺกา	” ๓๓๔
อินฺทฺริยสํวรปฺปฏิปนฺนกฺกา	” ๓๓๖
สํมณฺพฺราหฺมณฺวาทาทิกฺกา	” ๓๓๗
สํมณฺพฺราหฺมณฺอฺจฺจนฺตฺนิฐฺชาทิกฺกา	” ๓๓๘
คณฺหาสงฺขยวิมฺตฺตา เชชา	” ”
อณฺณสํมณฺพฺราหฺมณฺกฺกา	” ๓๓๘
เทวาสฺรฺสงฺคามกฺกา เวทโสมนสฺสํปฺปฏิทาโก	” ๓๔๐
สํกฺกสฺส อฺุทานํ รฺมฺมจฺกฺขํ	” ๓๒๓
มหาสฺติปฺปฺขานสฺสํกํ อฺุทฺเทสฺวารกฺกา	” ๓๒๕
กายนุสฺสํสนา อานาปานปฺพฬํ	” ”
อิริยาปถปฺพฬํ สํปฺชณฺณปฺพฬํ	” ๓๒๗
ปฺปฏิภูตฺมนสิการปฺพฬํ	” ๓๒๘
ธาตฺตฺมนสิการปฺพฬํ	” ๓๒๘
นวสํวธิกาปฺพฬํ	” ๓๓๐
เวทนานุสฺสํสนา	” ๓๓๒
จิตฺตฺตานุสฺสํสนา	” ๓๓๔
รฺมฺมานุสฺสํสนา นํวรณปฺพฬํ	” ๓๓๕
ชนฺชปฺพฬํ	” ๓๓๗

ชายนคฺคปพฺพํ	อํกุเป ๓๓๘
โพชฌนคฺคปพฺพํ	" ๓๓๘
สจฺจคฺคปพฺพํ ทฺกฺขํ อริยสจฺจํ	" ๓๔๐
ทฺกฺขสํมุกฺโข อริยสจฺจํ	" ๓๔๓
ทฺกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ	" ๓๔๕
ทฺกฺขนิโรธคามินิํ ปฏฺิปปทา อริยสจฺจํ	" ๓๔๘
สตีปญฺจานภาวานิสํโส	" ๓๕๐
ปายาสีวาชณฺณสํคฺคํ กุมารกสฺสํปคฺคเดรวคฺค	" ๓๕๒
ปายาสีวาชณฺณสํคฺคํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิคฺคํ กถฺยณณกิตฺติสํทฺโท	" " "
อภุสํตกมฺมปถานินํวคฺคา	" ๓๕๕
โจรฺอุปมากถา	" ๓๕๗
กุสํตกมฺมปถานิสํสํกถา	" ๓๕๘
คฺคกฺคปฺปมากถา	" ๓๖๑
ปณฺจสํตานิสํสํกถา	" ๓๖๓
ชจฺจนฺนคฺคปฺปมากถา	" ๓๖๕
สํตวณฺตสํมณฺพฺพรหฺมณณคฺคา	" ๓๖๗
อณฺณคฺคพฺพรหฺมณฺนคฺคปฺปชฺาปคฺคิอุปมากถา	" ๓๖๘
สํปฺนคฺคปฺปมากถา	" ๓๖๘
โจรคฺคตถากถา	" ๓๗๑
อาทิตฺตคาโยคฺคปฺปมากถา	" ๓๗๒

กิตติคุณปกคัม

๗

กาดกตโจรชิวเวสณกถา	ขิงเก ๓๗๓
สงฺฆรูปมกถา	” ๓๗๔
โจรชิวทสฺสนกถา	” ๓๗๖
อภคิกขฏฺฐูปมกถา	” ๓๗๗
มหาตฺถสฺสฏฺฐูปมกถา	” ๓๗๘
สฺฐกรโปสฺสทปฺปรีสฺสูปมกถา	” ๓๗๙
เทวอกฺขชฺชตฺตูปมกถา	” ๓๘๐
สํณภาวริกฺkupมกถา	” ๓๘๑
มหาขณฺณกถา กตฺสฺสอุปมา	” ๓๘๒
ปายาสีรชณฺณทานกถา	” ๓๘๓
คณฺมปคิตฺเตรวตฺตฺถุ ปายาสีเทวปฺปตฺตวตฺตฺถุ	” ๓๘๔
อฺพคฺตรมาณวตฺตฺถุ	” ๓๘๕

สุตฺตนุตฺตปิฎกเก ที่ฉนิกายสุตฺต
ทุติโย ภวโค

มหาวคฺโค

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส ฯ

มหาปทานสุตฺตํ

[๑] เอวมเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สวาคฺคิยํ วิหริติ
เชตวนเ อนาถปฺปณฺฑิตกสฺสํสํราเม กเวริกฺกุฏิกายํ ฯ อถโฆ สฺมพฺพหุสฺสานํ
ภิกฺขุณฺํ ปจฺจุณาภตฺตํ ปิณฺฑนุชปาตปฏิกฺกนฺทํ กเวริมณฺฑลมาเพ สฺนฺนิ-
สินฺหานํ สฺนฺนิปตฺตานํ ปุพฺพเพนิวาสํปฏิสฺสํยคฺคา ชมฺมํ กถา อุกฺกปาที
อิตฺถิยํ ปุพฺพเพนิวาโส อิตฺถิยํ ปุพฺพเพนิวาโสติ ฯ อสฺสํโสสี โฆ ภควา
ทิพฺพาย โสฺตชาคฺคา วิสฺสุทฺทาย อตฺถิกนฺฑคฺมาหุสีกาย เตสํ ภิกฺขุณฺํ
อิมํ กถาสฺสํตํ ฯ อถโฆ ภควา อญฺจํายาสฺนา เยน กเวริ-
มณฺฑลมาโพ เตนุสํสํกมิ อฺปสํสํกมิคฺวา ปณฺณตฺตาสฺเน นิสฺสีติ ฯ
นิสฺสํช โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสํ กาย นุคฺค ภิกฺขเว เอตฺรหิ
กถาย สฺนฺนิสินฺหา กจ ปน โว อนนฺตรากถา วิปฺปกถาติ ฯ เอวํ
วคฺคเต เต ภิกฺขุ ภควนฺคํ เอตทโวจํ อิจ ฆนฺเต อมฺหากํ ปจฺจุณา-
ภตฺตํ ปิณฺฑนุชปาตปฏิกฺกนฺทํ กเวริมณฺฑลมาเพ สฺนฺนิสินฺหานํ สฺนฺนิ-

ปิติตานํ ปุพฺพเพณิวาสปฏิสังขตฺตา ชมฺมํ กถา อุตฺตปาที อิตฺถิมิ ปุพฺพเพ-
 นิวาโส อิตฺถิมิ ปุพฺพเพณิวาโสติ อโย โช โน ภนฺเต อนฺตฺวรากถา
 วิปฺปกตา อถ ภควา อนฺุปรตฺโตติ ฯ อิจฺฉนฺยถ โน ตฺวเมห
 ภิกฺขเว ปุพฺพเพณิวาสปฏิสังขตฺตํ ชมฺมํ กถํ โสคฺคฺคฺติ ฯ เขตฺตํสฺส ภควา
 กาโถ เขตฺตํสฺส สฺสคฺคฺกาโถ ยํ ภควา ปุพฺพเพณิวาสปฏิสังขตฺตํ
 ชมฺมํ กถํ กเวยฺย ภควโต วจฺนํ สฺสคฺคฺวา ภิกฺขุ ชาเวสฺสํสํคฺคฺติ ฯ
 เตนฺหิ ภิกฺขเว สฺสณฺาถ สํารุทฺถํ มนฺสิทฺทโรถ ภาสิสฺสํสํคฺคฺติ ฯ เหว
 ภนฺเตติ โช เตะ ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสํสํคฺคฺติ ฯ ภควา เขตฺทโวจ
 อิตฺโต โส ภิกฺขเว เอกนฺุโต กปฺโป ยํ วิปฺสฺสํ ภควา อรหํ
 สํมาสํมฺพฺพุโธ โถเก อุตฺตปาที ฯ อิตฺโต โส ภิกฺขเว เอกคฺคิโส
 กปฺโป ยํ สึชฺชํ ภควา อรหํ สํมาสํมฺพฺพุโธ โถเก อุตฺตปาที ฯ
 ตสฺมิเยว โช ภิกฺขเว เอกคฺคิเส กปฺเป เวสฺสํสฺสํ ภควา อรหํ สํมา-
 สํมฺพฺพุโธ โถเก อุตฺตปาที ฯ อิมสฺมิเยว โช ภิกฺขเว ภาทฺทกปฺเป
 กคฺคฺคฺนุโธ ภควา อรหํ สํมาสํมฺพฺพุโธ โถเก อุตฺตปาที ฯ อิมสฺมิเยว
 โช ภิกฺขเว ภาทฺทกปฺเป โจนาคมนฺโ ภควา อรหํ สํมาสํมฺพฺพุโธ
 โถเก อุตฺตปาที ฯ อิมสฺมิเยว โช ภิกฺขเว ภาทฺทกปฺเป กสฺสํโป
 ภควา อรหํ สํมาสํมฺพฺพุโธ โถเก อุตฺตปาที ฯ อิมสฺมิเยว โช
 ภิกฺขเว ภาทฺทกปฺเป อหํ เขตฺวหิ อรหํ สํมาสํมฺพฺพุโธ โถเก
 อปฺปนฺโน ฯ

[๒] วิปฺสฺสํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมาสํมฺพฺพุโธ ขคฺคฺติโย

๔] มหาปทานสุตฺตํ ปจฺจิมภาณวารํ สุตฺตสํมาสํพุทฺธขปฺปวตฺติ ๓
 ชาตียา อโหสิ ชาติยิกุเต อุกฺปาทิ ฯ สิวํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ
 สํมาสํพุทฺธํ ชาติโย ชาตียา อโหสิ ชาติยิกุเต อุกฺปาทิ ฯ
 เวสฺสสฺสํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมาสํพุทฺธํ ชาติโย ชาตียา
 อโหสิ ชาติยิกุเต อุกฺปาทิ ฯ กกุสฺสนุโ ภิกฺขเว ภควา อรหํ
 สํมาสํพุทฺธํ พฺรหฺมณฺเณ ชาตียา อโหสิ พฺรหฺมณฺเณ
 อุกฺปาทิ ฯ โจนาคมนฺโ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมาสํพุทฺธํ
 พฺรหฺมณฺเณ ชาตียา อโหสิ พฺรหฺมณฺเณ อุกฺปาทิ ฯ กสฺสไป
 ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมาสํพุทฺธํ พฺรหฺมณฺเณ ชาตียา อโหสิ
 พฺรหฺมณฺเณ อุกฺปาทิ ฯ อหํ ภิกฺขเว เอตฺรหิ อรหํ สํมา-
 สํพุทฺธํ ชาติโย ชาตียา อโหสิ ชาติยิกุเต อุกฺปณฺโ

[๓] วิปสฺสํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมาสํพุทฺธํ โจนฺทณฺเณ
 โคตฺเตน อโหสิ ฯ สิวํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมาสํพุทฺธํ
 โจนฺทณฺเณ โคตฺเตน อโหสิ ฯ เวสฺสสฺสํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ
 สํมาสํพุทฺธํ โจนฺทณฺเณ โคตฺเตน อโหสิ ฯ กกุสฺสนุโ ภิกฺขเว
 ภควา อรหํ สํมาสํพุทฺธํ กสฺสไป โคตฺเตน อโหสิ ฯ โจนาคมนฺโ
 ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมาสํพุทฺธํ กสฺสไป โคตฺเตน อโหสิ ฯ
 กสฺสไป ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมาสํพุทฺธํ กสฺสไป โคตฺเตน
 อโหสิ ฯ อหํ ภิกฺขเว เอตฺรหิ อรหํ สํมาสํพุทฺธํ โคนโม
 โคตฺเตน อโหสิ ฯ

[๔] วิปสฺสํภิกฺขเว ภควโค อรหโค สํมาสํพุทฺธสฺส

อัสติวสุตฺตํหุตฺตานิ อายุปรุปรมาณิ อโหสิ ฯ สิจฺฉิตฺตํ ภิกฺขเว ภควโต
 อรหโต สฺมมาสํมพุทฺธสุตฺตํ ศคฺคฺติวสุตฺตํหุตฺตานิ อายุปรุปรมาณิ
 อโหสิ ฯ เวสุตฺตํภุตฺตํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสํมพุทฺธสุตฺตํ
 สฺยจิวสุตฺตํหุตฺตานิ อายุปรุปรมาณิ อโหสิ ฯ กกุสฺสนุคฺสุตฺตํ ภิกฺขเว
 ภควโต อรหโต สฺมมาสํมพุทฺธสุตฺตํ จตฺตาทิฬฺวสุตฺตํหุตฺตานิ อายุปรุ
 ปรมาณิ อโหสิ ฯ โจนาคมนุคฺสุตฺตํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมา
 สํมพุทฺธสุตฺตํ คิฬฺวสุตฺตํหุตฺตานิ อายุปรุปรมาณิ อโหสิ ฯ กสุตฺตปฺปสุตฺตํ
 ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสํมพุทฺธสุตฺตํ วิสฺสคฺคฺติวสุตฺตํหุตฺตานิ
 อายุปรุปรมาณิ อโหสิ ฯ มยฺหิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ อปรุปรกํ อายุปรุปรมาณิ
 ปริคฺคํ ตหุภํ โย จิริ ชฺวคฺคิ โส วสุตฺตํคํ อปรุปรํ วา ภิกฺขเว ฯ

[๕] วิปสุตฺตํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สฺมมาสํมพุทฺโธ ปาฏติยา
 มฺุเต อภิสํมพุทฺโธ ฯ สิจฺฉิ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สฺมมาสํมพุทฺโธ
 ปุณฺทริกสุตฺตํ มฺุเต อภิสํมพุทฺโธ ฯ เวสุตฺตํภุ ภิกฺขเว ภควา อรหํ
 สฺมมาสํมพุทฺโธ สฺวตฺตํ มฺุเต อภิสํมพุทฺโธ ฯ กกุสฺสนุคฺโธ ภิกฺขเว
 ภควา อรหํ สฺมมาสํมพุทฺโธ สิริสุตฺตํ มฺุเต อภิสํมพุทฺโธ ฯ โจนาค
 มโน ภิกฺขเว ภควา อรหํ สฺมมาสํมพุทฺโธ อุกุมฺพรสุตฺตํ มฺุเต
 อภิสํมพุทฺโธ ฯ กสุตฺตปฺป ภิกฺขเว ภควา อรหํ สฺมมาสํมพุทฺโธ
 นิโครฺธสุตฺตํ มฺุเต อภิสํมพุทฺโธ ฯ อหิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ อรหํ
 สฺมมาสํมพุทฺโธ อสุตฺตคฺคฺสุตฺตํ มฺุเต อภิสํมพุทฺโธ ฯ

[๖] วิปสุตฺตํภุ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสํมพุทฺธสุตฺตํ

๗] มหาปทานสูตรที่ ๑๗ ปรชัมภานวาริ สัตตสัมมาสัมพุทฺธปรปวตฺติ ๕
 ๕ ขณฺฑกตีสฺสํ นาม สํวากยฺกํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทหฺมฺกํ ฯ สิวีสฺสํ
 ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสฺส อภิกฺขุสํภาวํ นาม
 สํวากยฺกํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทหฺมฺกํ ฯ เวสฺสํภุสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต
 อรหโต สํมาสัมพุทฺธสฺส โสณุตฺตริ นาม สํวากยฺกํ อโหสิ อคฺคํ
 ภทฺทหฺมฺกํ ฯ กกุสฺสนุสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสฺส
 วิชรฺสณฺฑิ นาม สํวากยฺกํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทหฺมฺกํ ฯ โจนาคมนสฺส
 ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสฺส ภิกฺขุโยสฺสุตฺตริ นาม
 สํวากยฺกํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทหฺมฺกํ ฯ กสฺสํปสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต
 อรหโต สํมาสัมพุทฺธสฺส ติสฺสํภารทฺทวํ นาม สํวากยฺกํ อโหสิ
 อคฺคํ ภทฺทหฺมฺกํ ฯ มยฺหํ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สํวิปฺตุคฺคโมคฺคตฺถานํ
 นาม สํวากยฺกํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทหฺมฺกํ ฯ

[๗] วิปัสสิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสฺส
 ตโย สํวากานํ สนนฺนิปาตา อหฺลํ เอโก สํวากานํ สนนฺนิปาโต
 อโหสิ อญฺจัสสญฺจิกฺกขุสฺสตฺสหฺลํ เอโก สํวากานํ สนนฺนิปาโต อโหสิ
 ภิกฺกขุสฺสตฺสหฺลํ เอโก สํวากานํ สนนฺนิปาโต อโหสิ อสฺสํภิกฺกขุ-
 สหฺลํสํนิ ฯ วิปัสสิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสฺส
 อิมํ ตโย สํวากานํ สนนฺนิปาตา อหฺลํ สํพเพสฺสํเยว ชีณเวสฺสวํ ฯ
 สิวีสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สํมาสัมพุทฺธสฺส ตโย สํวากานํ
 สนนฺนิปาตา อหฺลํ เอโก สํวากานํ สนนฺนิปาโต อโหสิ ภิกฺกขุสฺส-
 ตฺสหฺลํ เอโก สํวากานํ สนนฺนิปาโต อโหสิ อสฺสํภิกฺกขุสฺสหฺลํสํนิ

เอโก สาวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ สฺตฺตคฺคิกฺขุสฺสหฺตฺตฺตานิ ฯ สฺตฺตฺตฺ
 กิกฺขเว ภควโต อรฺหโต สฺมฺมาสฺมฺพุทฺทฺสฺส อิเม ตโย สาวกานํ
 สฺนฺนิปาตา อเหสิ สฺพุเพสฺสเยว ชฺฌนาสฺวานํ ฯ เวสฺสภุสฺส กิกฺขเว
 ภควโต อรฺหโต สฺมฺมาสฺมฺพุทฺทฺสฺส ตโย สาวกานํ สฺนฺนิปาตา อเหสิ
 เอโก สาวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ อสฺตฺคฺคิกฺขุสฺสหฺตฺตฺตานิ เอโก
 สาวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ สฺตฺตคฺคิกฺขุสฺสหฺตฺตฺตานิ เอโก สาวกานํ
 สฺนฺนิปาโต อโหสิ สฺญฺจิกิกฺขุสฺสหฺตฺตฺตานิ ฯ เวสฺสภุสฺส กิกฺขเว ภควโต
 อรฺหโต สฺมฺมาสฺมฺพุทฺทฺสฺส อิเม ตโย สาวกานํ สฺนฺนิปาตา อเหสิ
 สฺพุเพสฺสเยว ชฺฌนาสฺวานํ ฯ กกุสฺนฺรฺสฺส กิกฺขเว ภควโต อรฺหโต
 สฺมฺมาสฺมฺพุทฺทฺสฺส เอโก สาวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ จตฺตฺตฺพิสฺส-
 กิกฺขุสฺสหฺตฺตฺตานิ ฯ กกุสฺนฺรฺสฺส กิกฺขเว ภควโต อรฺหโต สฺมฺมา-
 สฺมฺพุทฺทฺสฺส อຍံ เอโก สาวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ สฺพุเพสฺสเยว
 ชฺฌนาสฺวานํ ฯ โกนาคฺมฺนฺสฺส กิกฺขเว ภควโต อรฺหโต สฺมฺมา-
 สฺมฺพุทฺทฺสฺส เอโก สาวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ คฺคฺสิกิกฺขุสฺสหฺตฺตฺตานิ ฯ
 โกนาคฺมฺนฺสฺส กิกฺขเว ภควโต อรฺหโต สฺมฺมาสฺมฺพุทฺทฺสฺส อຍံ
 เอโก สาวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ สฺพุเพสฺสเยว ชฺฌนาสฺวานํ ฯ
 กสฺสฺสฺส กิกฺขเว ภควโต อรฺหโต สฺมฺมาสฺมฺพุทฺทฺสฺส เอโก
 สาวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ วัสฺสคฺคิกฺขุสฺสหฺตฺตฺตานิ ฯ กสฺสฺสฺส
 กิกฺขเว ภควโต อรฺหโต สฺมฺมาสฺมฺพุทฺทฺสฺส อຍံ เอโก สาวกานํ
 สฺนฺนิปาโต อโหสิ สฺพุเพสฺสเยว ชฺฌนาสฺวานํ ฯ มยฺหํ กิกฺขเว เขตฺตฺวิ

๘] มหาปทานสูตร^๑ ปฐมภาณวาร^๒ สัตตสมมาสัมพุทธชรูปอดิตี ๘
เอโก สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ อทฺถมเตพธานิ ภิกฺขุสฺสคานิ ๑
มยฺหํ ภิกฺขเว อยํ เอโก สาวกานํ สันนิปาโต อโหสิ สัพฺเพสฺสเยว
ชฺฌนาสฺวานํ ๑

[๘] วิปัสสิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสัมพุทธสฺส
อโสโก นาม ภิกฺขุ อฺปฺปญฺจํโก อโหสิ อคฺคฺคฺปฺปญฺจํโก ๑ สិขิสฺส
ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสัมพุทธสฺส เขมงฺกโร นาม ภิกฺขุ
อฺปฺปญฺจํโก อโหสิ อคฺคฺคฺปฺปญฺจํโก ๑ เวสฺสํภุสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต
อรหโต สฺมมาสัมพุทธสฺส อฺปฺปสฺสนโก^๓ นาม ภิกฺขุ อฺปฺปญฺจํโก อโหสิ
อคฺคฺคฺปฺปญฺจํโก ๑ กกุสฺสนุสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมา
สัมพุทธสฺส วุฑฺฒิสฺส นาม ภิกฺขุ อฺปฺปญฺจํโก อโหสิ อคฺคฺคฺปฺปญฺจํโก ๑
โกนาคมนสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสัมพุทธสฺส โสถติสฺส
นาม ภิกฺขุ อฺปฺปญฺจํโก อโหสิ อคฺคฺคฺปฺปญฺจํโก ๑ กสฺสํปสฺสํ
ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสัมพุทธสฺส สฺพพมิตฺโต นาม ภิกฺขุ
อฺปฺปญฺจํโก อโหสิ อคฺคฺคฺปฺปญฺจํโก ๑ มยฺหํ ภิกฺขเว เอตฺรหิ อานนฺโท
นาม ภิกฺขุ อฺปฺปญฺจํโก อโหสิ อคฺคฺคฺปฺปญฺจํโก ๑

[๙] วิปัสสิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสัมพุทธสฺส
พฺนุชฺฌา นาม ราชา ปิตา อโหสิ พฺนุชฺฌมฺมํ นาม เทวี มาตา
อโหสิ ชนฺเดตฺตํ พฺนุชฺฌมฺมํ วนฺโฆ พฺนุชฺฌมฺมํ นาม นครํ ราชธานี
อโหสิ ๑ สิขิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสัมพุทธสฺส

---

๑ ส. อฺปฺปสฺสนโก ๑

อรุโณ นาม ราชา ปิตา อโหสิ ปภาวตี นาม เทวี มาตา
 อโหสิ ชเนตฺตี อรุณสฺส รณฺโณ อรุณวตี นาม นครํ ราชธานี
 อโหสิ ฯ เวสฺสสฺส กฺกฺชเว ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส
 สุปฺปตีโต นาม ราชา ปิตา อโหสิ ยสวตี นาม เทวี มาตา
 อโหสิ ชเนตฺตี สุปฺปตีตสฺส รณฺโณ อโนมํ นาม นครํ ราชธานี
 อโหสิ ฯ กกฺสฺนสฺส กฺกฺชเว ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส
 อคฺคิทฺตโต นาม พุราหฺมโณ ปิตา อโหสิ วิสาธา นาม พุราหฺมณํ
 มาตา อโหสิ ชเนตฺตี ฯ เตน โช ปน กฺกฺชเว สฺมเยน เจโม
 นาม ราชา อโหสิ เจมสฺส รณฺโณ เจมวตี นาม นครํ ราชธานี
 อโหสิ ฯ โกนาคนสฺส กฺกฺชเว ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส
 ยณฺณทฺตโต นาม พุราหฺมโณ ปิตา อโหสิ อุตฺตรา นาม
 พุราหฺมณํ มาตา อโหสิ ชเนตฺตี ฯ เตน โช ปน กฺกฺชเว
 สฺมเยน โสภโก นาม ราชา อโหสิ โสภสฺส รณฺโณ โสภวตี
 นาม นครํ ราชธานี อโหสิ ฯ กสฺสปลสฺส กฺกฺชเว ภควโต อรหโต
 สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส พุราหฺมทฺตโต นาม พุราหฺมโณ ปิตา อโหสิ
 ธนวตี นาม พุราหฺมณํ มาตา อโหสิ ชเนตฺตี ฯ เตน โช ปน
 กฺกฺชเว สฺมเยน กิกิ นาม ราชา อโหสิ กิกิสฺส รณฺโณ พาราณสี
 นาม นครํ ราชธานี อโหสิ ฯ มยฺหํ กฺกฺชเว เขตรหิ สฺสฺสโรทโน
 นาม ราชา ปิตา อโหสิ มายา นาม เทวี มาตา อโหสิ ชเนตฺตี
 กปฺปิตวตฺตํ นาม นครํ ราชธานี อโหสีติ ฯ อิทมโวจ ภควา อิทํ

๓๐] มหาปทานสูตรที่ ปฐมภาณวาริ ภควโต ปุพฺพเพณิวาสานุสฺสติกถา ๘
วตฺวาน สฺสคโต อฏฺฐายาสฺนา วิหาริ ปาวีสิ ฯ

[๓๐] อถ โข เตสํ ภิกฺขุณฺโณ อจิริปกกฺกนฺตสฺส ภควโต อยมนฺตราก
ถา อุตฺปาติ อจฺฉริยํ อารุโส อพฺภุทํ อารุโส ตถาคตสฺส
มทิตฺถิกถา มหานุภาวตา ยตฺร ทิ นาม ตถาคโต อตฺเตเต พุทฺเธ
ปรีนิพฺพุเต ฉินฺหปฺปณฺเจ ฉินฺहनวฺฐเม ปรียาทินฺนวฺฐเญ สฺพพุทฺถขวฺตี
วตฺเต ชาติโคมี อนุสฺสริสฺสติ นามโคมี อนุสฺสริสฺสติ โคตฺตโคมี
อนุสฺสริสฺสติ อายุปฺปมาณโคมี อนุสฺสริสฺสติ สํวกฺยกโคมี อนุสฺส
ริสฺสติ สํวกฺสนฺนิปาตโคมี อนุสฺสริสฺสติ เอวํชฺจุจา เต ภควนฺโต
อहेลฺลํ อิตฺถิ เอวํนามา เต ภควนฺโต อहेลฺลํ อิตฺถิ เอวํโลกฺตฺตา
เต ภควนฺโต อहेลฺลํ อิตฺถิ เอวํสฺถา เต ภควนฺโต อहेลฺลํ อิตฺถิ
เอวํมฺมา เต ภควนฺโต อहेลฺลํ อิตฺถิ เอวํปณฺญา เต ภควนฺโต
อहेลฺลํ อิตฺถิ เอวํวิหาริ เต ภควนฺโต อहेลฺลํ อิตฺถิ เอวํวิมฺตฺตา
เต ภควนฺโต อहेลฺลํ อิตฺถิ ฯ กิํ นุ โข อารุโส ตถา
คตสฺสเถว นุ โข เอสา ชฺมมฺชาตฺถ สฺสฺสปฏิวิทฺธา ยลฺลสา ชฺมมฺชาตฺถยา
สฺสฺสปฏิวิทฺทฺชตฺตา ตถาคโต อตฺเตเต พุทฺเธ ปรีนิพฺพุเต ฉินฺหปฺปณฺเจ
ฉินฺहनวฺฐเม ปรียาทินฺนวฺฐเญ สฺพพุทฺถขวฺตีวตฺเต ชาติโคมี อนุสฺสริ
นามโคมี อนุสฺสริสฺสติ โคตฺตโคมี อนุสฺสริสฺสติ อายุปฺปมาณโคมี อนุสฺสริ
สํวกฺยกโคมี อนุสฺสริสฺสติ สํวกฺสนฺนิปาตโคมี อนุสฺสริสฺสติ เอวํชฺจุ
จา เต ภควนฺโต อहेลฺลํ อิตฺถิ เอวํนามา ฯ เอวํโลกฺตฺตา ฯ เอวํ
สฺถา ฯ เอวํมฺมา ฯ เอวํปณฺญา ฯ เอวํวิหาริ ฯ เอวํวิมฺตฺตา

เต ภควนฺโต อเหตุํ อิติปิํติ อุกทาหุ เทวตา ตถาคตสุตฺต เอตมตฺถํ
 อารโจะสุํ เยน ตถาคโต อคฺเต พุทฺเธ ปรีนิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ
 ฉินฺนอฏฺฐเม ปรียาทินฺนอฏฺฐเฐ สํพุทฺทุกุขวํตีวตฺเต ชาติโตปปี อนุสฺสวฺติ
 นามโตปปี อนุสฺสวฺติ โคตฺตโตปปี อนุสฺสวฺติ อายุปฺปมาณโตปปี อนุสฺสวฺติ
 สํวกฺยกโตปปี อนุสฺสวฺติ สํวกฺสํนุหิปาตโตปปี อนุสฺสวฺติ เอวํซจฺจา
 เต ภควนฺโต อเหตุํ อิติปิํติ เอวํนามา ฯ เอวํโคตฺตา ฯ เอวํ-
 สํตา ฯ เอวํธมฺมา ฯ เอวํปณฺณา ฯ เอวํวิหารี ฯ เอวํวิมุตฺตา
 เต ภควนฺโต อเหตุํ อิติปิํติ ฯ อยณฺจ หิ เคสํ ภิกฺขุณฺโณ อนุตฺราราถา
 วิปฺปกตา โหติ ฯ

[๓๑] อถโฆ ภควา สํยณฺหสฺมยํ ปฏิสฺตฺตนา วุฏฺฐิโต เยน
 กเวริมณฺทมาโพ เตนุปลํงกมิ อฺปปลํงกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน
 นิสฺสีติ ฯ นิสฺซชฺช โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ กาย นุตฺต ภิกฺขเว
 เอตฺรหิ กถาย สํนุหิสนฺนา กา จ ปน โว อนุตฺราราถา วิปฺ-
 ปกตาติ ฯ เอวํ วุตฺเต เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺจุํ อึชฺ ภาเน
 อมฺหากํ อจิรปฺกนฺตสุตฺต ภควโต อยมนฺตฺราราถา อุกฺปาทิ อจฺฉริยํ
 อากุโส อพฺภุตํ อากุโส ตถาคตสุตฺต มหิตฺธิกฺกตา มหานุภาวตา
 ยตฺร หิ นาม ตถาคโต อคฺเต พุทฺเธ ปรีนิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ
 ฉินฺนอฏฺฐเม ปรียาทินฺนอฏฺฐเฐ สํพุทฺทุกุขวํตีวตฺเต ชาติโตปปี อนุสฺส-
 วฺตฺตติ นามโตปปี อนุสฺสวฺตฺตติ โคตฺตโตปปี อนุสฺสวฺตฺตติ อายุปฺ-
 ปมาณโตปปี อนุสฺสวฺตฺตติ สํวกฺยกโตปปี อนุสฺสวฺตฺตติ สํวกฺสํนุ-

๓๓]มหาปทานสูตรที่ ปฐมภาณวารั ภควโต ปุพฺพเพนิวาธานุสฺสติกถา ๓๓

นิปาตโตมี อหุสฺสฺสริสฺสติ เหวํชฺจุจา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิติมี
ฯ เปฯ เหวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิติมีติ ฯ กิํ นุ ไซ
อาวุสฺสํ ตถาคคฺสฺสเว นุ ไซ เเฮธา ชมฺมชฺาตุ สฺบุปฺปฏิวิทฺธา ยสฺสฺสา
ชมฺมชฺาตุยา สฺบุปฺปฏิวิทฺชฺตฺตา ตถาคโต อคฺเตเต พุทฺเธ ปรีนินฺพุทฺเต
ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สฺพพุทฺทชฺวํคิวดฺเต ชาติโตมี
อหุสฺสฺสริ นามโตมี อหุสฺสฺสริ โคตฺตโตมี อหุสฺสฺสริ อายุปฺ-
ปฺมาณโตมี อหุสฺสฺสริ สํวถฺยคโตมี อหุสฺสฺสริ สํวถฺสนฺนิปาตโตมี
อหุสฺสฺสริ เหวํชฺจุจา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิติมี เหวํนามา ฯ
เอวํโคตฺตา ฯ เหวํสฺสฺสา ฯ เหวํชฺมุมา ฯ เหวํปฺณณมา ฯ เหวํ-
วิทฺหารี ฯ เหวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิติมีติ อุกฺทาหุ เทวตา
ตถาคคฺสฺสํ เอตมคฺคํ อารโหเจสฺสํ เชน ตถาคโต อคฺเตเต พุทฺเธ
ปรีนินฺพุทฺเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สฺพพุทฺทชฺ-
วํคิวดฺเต ชาติโตมี อหุสฺสฺสริ นามโตมี ฯ เปฯ สํวถฺสนฺนิปาตโตมี
อหุสฺสฺสริ เหวํชฺจุจา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิติมี เหวํนามา ฯ เปฯ
เอวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต อหฺลํ อิติมีติ อຍံ ไซ โน ภาเน
อนฺตรากถา วิปฺปกถา อถ ภควา อหุปฺปตฺโตติ ฯ ตถาคคฺสฺส-
เวธา ภิกฺขเว ชมฺมชฺาตุ สฺบุปฺปฏิวิทฺธา ยสฺสฺสา ชมฺมชฺาตุยา สฺบุปฺปฏิ-
วิทฺชฺตฺตา ตถาคโต อคฺเตเต พุทฺเธ ปรีนินฺพุทฺเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺน-
วฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สฺพพุทฺทชฺวํคิวดฺเต ชาติโตมี อหุสฺสฺสริ
นามโตมี อหุสฺสฺสริ โคตฺตโตมี อหุสฺสฺสริ อายุปฺปฺมาณโตมี อหุสฺสฺสริ

สํวณฺญคโคมี อนุตฺตํรติ สํวณฺญนุปีปาทโคมี อนุตฺตํรติ เอวํชจฺจา
 เต ภควนฺโต อหฺลํ อิติปํติ เอวํนามา ฯเปฯ เอวํวิมุคฺคา เต
 ภควนฺโต อหฺลํ อิติปํติ เทวตานิ ตถาคตฺตํสฺส เอตมตฺถํ อารโจะสุ
 เยน ตถาคโต อตฺเตเต พุทฺเธ ปรีนํพุทฺเต ฉินฺนํปปญฺเจ ฉินฺนํวฏฺฏเม
 ปรียาทินฺนํวฏฺฏญฺเฐ สํพุทฺทกฺขวํตีวคฺคเต ชาติโคมี อนุตฺตํรติ นามโคมี
 ฯเปฯ สํวณฺญนุปีปาทโคมี อนุตฺตํรติ เอวํชจฺจา เต ภควนฺโต
 อหฺลํ อิติปํติ เอวํนามา ฯเปฯ เอวํวิมุคฺคา เต ภควนฺโต อหฺลํ
 อิติปํติ ฯ อิจฺฉเยยฺยาถ โน ตฺมุเห ภิกฺขเว ภิยฺโยโส มคฺคทาย
 ปุพฺพเพณิวาสํปฏิสํยคฺคํ ชมฺมํ กถํ โสคฺคฺนุติ ฯ เอตสฺส ภควา กาทโต
 เอตสฺส สํคค กาทโต ยํ ภควา ภิยฺโยโส มคฺคทาย ปุพฺพเพณิวาส-
 ปฏิสํยคฺคํ ชมฺมํ กถํ กเรยฺย ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ชาเวสฺสํนํตีติ ฯ
 เตนหิ ภิกฺขเว สฺสณาท สํชุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสํสํมํติ ฯ เอวํ
 ภนฺเตติ โช เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสํสํสํ ฯ ภควา เอตทโวจ
 อิติ โส ภิกฺขเว เอกนฺนฺโต กปฺโป ยํ วิปสฺสํ ภควา อรหํ
 สํมํสาสํมพฺพุโช โดเก อุตฺปาที ฯ วิปสฺสํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ
 สํมํสาสํมพฺพุโช ชคฺคิโย ชาตียา อโหสิ ชคฺคิยฺกฺคเต อุตฺปาที ฯ
 วิปสฺสํ ภิกฺขเว ภควา อรหํ สํมํสาสํมพฺพุโช โกณฺชฏฺโฆ โคคฺคเตน
 อโหสิ ฯ วิปสฺสํสํสํสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สํมํสาสํมพฺพุทฺตสฺส
 อสฺตีวสฺสํสํสํสํนิ อายุปฺปมาณํ อโหสิ ฯ วิปสฺสํ ภิกฺขเว ภควา
 อรหํ สํมํสาสํมพฺพุโช ปาฏติยา มฺมุเต อภิสํมพฺพุโช ฯ วิปสฺสํสํสํ

๑๓] มหาปทานสูตรํ ปจฺมภาณวารํ โพรหิตตฺตํ ชมฺมตาทกา ๑๓

ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส ชนฺตทิสฺสํ นาม
สํวกฺยํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทกฺกํ ฯ วิปสฺสิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต
อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส ตโย สํวกานํ สฺนฺนิปาตา อเหสิ
เอโก สํวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ อฏฺฐสฺสฏฺฐิภิกฺขุสฺสคฺคหฺสฺสํ เอโก
สํวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ ภิกฺขุสฺสคฺคหฺสฺสํ เอโก สํวกานํ
สฺนฺนิปาโต อโหสิ อสฺสํติภิกฺขุสฺสคฺคหฺสฺสํ ฯ วิปสฺสิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต
อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส อิเม ตโย สํวกานํ สฺนฺนิปาตา อเหสิ
สฺพเพสฺสเยว ชฺเณสฺสวณํ ฯ วิปสฺสิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต
สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส อสฺสํโก นาม ภิกฺขุ อปฺปญฺจํโก อโหสิ อคฺค-
ปฺปญฺจํโก ฯ วิปสฺสิสฺสํ ภิกฺขเว ภควโต อรหโต สฺมมาสฺมพุทฺธสฺส
พฺนฺชฺมา นาม ราชา ปิตา อโหสิ พฺนฺชฺมคฺคํ นาม เทวํ มาตา
อโหสิ ชเนคฺคํ พฺนฺชฺมสฺสํ รมฺโณ พฺนฺชฺมคฺคํ นาม นลฺวํ ราชชานํ
อโหสิ ฯ

[๑๒] อถ ไช ภิกฺขเว วิปสฺสิสฺสํ โพรหิตตฺโต ตฺสึตา กายา จิตฺตฺวา
สฺโต สฺมปชานาโน มาตุ กุจฺฉิ อิกฺกมฺมิ ฯ อยเมตฺถ ชมฺมตา ฯ

[๑๓] ชมฺมตา เสงฺสา ภิกฺขเว ยथा โพรหิตตฺโต ตฺสึตา กายา
จิตฺตฺวา มาตุ กุจฺฉิ อิกฺกมฺมฺติ ฯ อถ สฺเทวเก โตเก สฺมารเก
สฺพรหฺมเก สฺสํสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สฺเทวมนุสฺสําย อปฺปมาโน
โอพาโร โอภาสํ โตเก ปาตุกวติ อติกกมฺเมว เทวานํ เทวา-
นุภาวํ ฯ ยามิ ตา โถกนฺตริกา อชา อสฺสํวตา อนุชการ-

ติมิสา ยตถบีเม จนุติมสุริยา เอวมหิทฐิกา เอวมหานุภาวา อากาย
 นานุโกนุติ ตตถบี อปฺปมาโน โอปาโร โอปาโส ปาตุภวติ
 อติภกฺกเมว เทวานํ เทวานุภาวํ ฯ ยบี ตตถ สคฺคา อุปฺปนา
 เตบี เตโนภาเสณ อณฺณมณฺณํ สณฺณชานนุติ อณฺณเณบี กิร โภ
 สนุติ สคฺคา อธิรูปฺปนาติ ฯ อยญจ ทสฺสหัสฺสํ โลกธาตุ สงฺกมฺปติ
 สมฺปมฺปติ สมฺปเวเชติ อปฺปมาโน จ โอปาโร โอปาโส โลก
 ปาตุภวติ อติภกฺกเมว เทวานํ เทวานุภาวํ ฯ อยเมตถ ชมฺมตา ฯ

[๓๕] ชมฺมตา เสดา ภิกฺขเว ยทา โพธิสฺสคฺโค มาตุ กุจฺฉิ
 โยกฺกนฺโต โหติ จคฺคาโร เทวปฺคฺคา จาคฺคฺทิสฺสํ วคฺชาย อุป
 คจฺฉนุติ มา นํ โพธิสฺสคฺคํ วา โพธิสฺสคฺคมาตฺรํ วา มนุสฺสํ วา
 อมนุสฺสํ วา โภจิ วิเหเสสฺสํติ ฯ อยเมตถ ชมฺมตา ฯ

[๓๕] ชมฺมตา เสดา ภิกฺขเว ยทา โพธิสฺสคฺโค มาตุ กุจฺฉิ
 โยกฺกนฺโต โหติ ปกฺคิยา สีสวตฺถํ โพธิสฺสคฺคมาตา โหติ วิรตา
 ปาณาติปาตา วิรตา อทินฺนาทานา วิรตา กาเมสุมิจฺฉาจาวา วิรตา
 มุสาจาวา วิรตา สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจํชานา ฯ อยเมตถ ชมฺมตา ฯ

[๓๖] ชมฺมตา เสดา ภิกฺขเว ยทา โพธิสฺสคฺโค มาตุ กุจฺฉิ
 โยกฺกนฺโต โหติ น โพธิสฺสคฺคมาตุ ปฺริเสสฺสุ มานสํ อุปฺปชฺชติ
 กามคฺคณฺุปสฺสํหิตํ อนติภกฺกนิยา ว โพธิสฺสคฺคมาตา โหติ เกนจิ
 ปฺริเสณ วคฺคจิตฺเตน ฯ อยเมตถ ชมฺมตา ฯ

[๓๗] ชมฺมตา เสดา ภิกฺขเว ยทา โพธิสฺสคฺโค มาตุ กุจฺฉิ

๓๘] มหาปทานสูตรํ ปฐมภาณวารํ โพธิสัตว์สูตรํ ธรรมตักกา ๓๕
โอบกนฺโต โหติ ตาภินํ โพธิสัตว์ตมาตา โหติ ปญฺจนํ กาม-
คุณานํ ฯ ๓๖ ปญฺจหิ กามคุณฺเหหิ สัมปปีตา สัมภักิภูตา ปริ-
จาเวติ ฯ อยมฺเตถ ธรรมตา ฯ

[๓๘] ธรรมตา เอสํ ภิกฺขเว ยथा โพธิสัตว์โต มาตุ กุญฺฉิ
โอบกนฺโต โหติ น โพธิสัตว์ตมาตุ โภจิวฺท อาพาโห อุปฺปชฺชติ
สุขินํ โพธิสัตว์ตมาตา โหติ อภิตนฺตกาया โพธิสัตว์ตมฺเจ โพธิ-
สัตว์ตมาตา ติโรกฺขณิกตํ ปสฺสตี สัพฺพวงฺคปจฺจงฺกํ อหฺนินฺทริยํ ฯ
เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มณฺเฑพฺริโย สฺโก ชาติมา อฏฺฐังโส สุปฺริกมฺมกโต
อจฺโฉ วิปฺปสนฺโน สัพฺพการสฺมฺปนฺโน ตตฺตรสฺสํ สฺคตํ อวฺตุตํ นีตํ
วา ปีตํ วา โถหิตกํ วา โธทาทํ วา ปณฺฑิตฺตํ วา ตเมนํ
จกฺขมา ปฺริโส หตฺถเสสฺ กวิตฺวา ปจฺจเวกฺเขยฺย อยํ โห มณฺเฑ-
พฺริโย สฺโก ชาติมา อฏฺฐังโส สุปฺริกมฺมกโต อจฺโฉ วิปฺปสนฺโน
สัพฺพการสฺมฺปนฺโน ตตฺตรสฺสํ สฺคตํ อวฺตุตํ นีตํ วา ปีตํ วา
โถหิตกํ วา โธทาทํ วา ปณฺฑิตฺตํ วา เอวเมว โห ภิกฺขเว
ยथा โพธิสัตว์โต มาตุ กุญฺฉิ โอบกนฺโต โหติ น โพธิสัตว์ต-
มาตุ โภจิวฺท อาพาโห อุปฺปชฺชติ สุขินํ โพธิสัตว์ตมาตา โหติ
อภิตนฺตกาया โพธิสัตว์ตมฺเจ โพธิสัตว์ตมาตา ติโรกฺขณิกตํ ปสฺสตี
สัพฺพวงฺคปจฺจงฺกํ อหฺนินฺทริยํ ฯ อยมฺเตถ ธรรมตา ฯ

[๓๙] ธรรมตา เอสํ ภิกฺขเว สฺคตาทาชาเต โพธิสัตว์เต โพธิ-
สัตว์ตมาตา กาดํ กโรติ คุสิตํ กายํ อุปฺปชฺชติ ฯ อยมฺเตถ ธรรมตา ฯ

[๒๐] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา อญฺเฌา อิติถิกา นว
 วา ทสฺ ฺวา มาเสถ คพฺภํ กุจฺฉินา ปรีหริตฺวา วิชายนฺติ น เหวํ
 โพรธสฺสุมมาตา วิชายติ ฯ ทเสถ มาธานิ โพรธสฺสุมํ โพรธสฺสุมมาตา
 กุจฺฉินา ปรีหริตฺวา วิชายติ ฯ อยเมตฺถ ชมฺมตา ฯ

[๒๑] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา อญฺเฌา อิติถิกา นิสินฺหา
 วา นิปนฺนา วา วิชายนฺติ น เหวํ โพรธสฺสุมํ โพรธสฺสุมมาตา
 วิชายติ จิตา จ โพรธสฺสุมํ โพรธสฺสุมมาตา วิชายติ ฯ อยเมตฺถ
 ชมฺมตา ฯ

[๒๒] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา โพรธสฺสุมโต มาตุ กุจฺฉิสฺสุม
 นิกฺขมฺติ เทวา ปจฺมํ ปฏิคฺคณฺหนฺติ ปจฺฉา มนุสฺสํ ฯ อยเมตฺถ
 ชมฺมตา ฯ

[๒๓] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา โพรธสฺสุมโต มาตุ กุจฺฉิสฺสุม
 นิกฺขมฺติ อปฺปคฺโค จ โพรธสฺสุมโต ปจฺฉิ โหติ จตฺตาวโร นํ
 เทวปฺปคฺคา ปฏิคฺคเหตฺวา มาตุ ปฺรโต สฺเปเนติ อตฺตมฺนา เทวิ
 โหติ มเสถฺสฺสุมโต ปฺปคฺโค อปฺปนฺโนติ ฯ อยเมตฺถ ชมฺมตา ฯ

[๒๔] ชมฺมตา เสด้า ภิกฺขเว ยถา โพรธสฺสุมโต มาตุ กุจฺฉิสฺสุม
 นิกฺขมฺติ วิสฺสโต จ นิกฺขมฺติ อมกฺขิตฺโต อุกฺกเทน อมกฺขิตฺโต เสเมฺहन
 อมกฺขิตฺโต รุหิเรน อมกฺขิตฺโต เกนจฺจ อสฺสจฺฉินา สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เสยฺยถามี ภิกฺขเว มณฺริตฺถนํ กาสฺสึเก วตฺถเถ นิกฺขิตฺตํ เหนว มณฺริตฺถนํ
 กาสฺสึกํ วตฺถํ มกฺกเชติ นมี กาสฺสึกํ วตฺถํ มณฺริตฺถนํ มกฺกเชติ ตํ

๒๗] มหาปทานสูตรํ ปฐมภาณวารํ โพธิสัตว์สูตรํ ชมุตตากถา ๓๗
กิตฺตํ เหตุ อุกนิหํ สุตฺตคฺคา เอวเมว โช ภิกฺขเว ยथा โพธิ-
สัตว์โต มาตุ กุจฺฉิตฺตมา นิกฺขมตี วิสฺสโต ๑ นิกฺขมตี อมกฺขิตโต
อุกฺกเทน อมกฺขิตโต เสเมเหน อมกฺขิตโต วุหิเรน อมกฺขิตโต เกณจิ
อสุจฺจिณา สุตฺโต วิสฺสุตฺโต ๑ อยเมตถ ชมุตตา ๑

[๒๕] ชมุตตา เอสํ ภิกฺขเว ยथा โพธิสัตว์โต มาตุ กุจฺฉิตฺตมา
นิกฺขมตี เทว อุกกตฺตํ ชารา อนุตฺตติกา ปาตุภวณฺตี เอกา
สํตฺตํ เอกา อุนฺนหตฺตํ เยน โพธิสัตว์โต อุกกกิจฺจํ กโรนฺตี
มาตุ ๑ ๑ อยเมตถ ชมุตตา ๑

[๒๖] ชมุตตา เอสํ ภิกฺขเว สัมปติชาโต โพธิสัตว์โต สเมหิ
ปาเทหิ ปติจฺจุจฺหิตฺวา อุตฺตเรนํภิมุโข สุตฺตปทวํตีหาเรน กจฺฉตี
เสตฺตมฺหิ นคฺเต อนุชาริยามาเน สพฺพา ๑ ทิสฺวา อนฺนุวิโตเกติ
อาสํภินฺนํ วาจํ ภาสตี อคฺโคหมตฺตมิ โลกตฺตํ เสฏฺฐโงจฺหมตฺตมิ
โลกตฺตํ เสฏฺฐโงจฺหมตฺตมิ โลกตฺตํ อยมนฺตฺติมา เม ชาตี นคฺติ-
ทานิ ปุณฺณภโวติ ๑ อยเมตถ ชมุตตา ๑

[๒๗] ชมุตตา เอสํ ภิกฺขเว ยथा โพธิสัตว์โต มาตุ กุจฺฉิตฺตมา
นิกฺขมตี อถ สเทวเก โดเก สมารเก สพฺรหฺมเก สตฺตมณ-
พฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสําย อปฺปมาโน โอพาโร โอภาโส
ปาตุภวตี อติกกมฺเมว เทวานํ เทวานุภาวํ ๑ ยามิ ตา โลกนฺตฺริกา
อชา อสํวฺตฺตา อนุชการตีมิสา ยคฺคณิเม จนฺตีมสุริยา เอวํหิตฺธิกา
เอวํหานุภาวา อากาย นานุโกนฺตี ตคฺคณิ อปฺปมาโน โอพาโร

โองาโส ปาตุภวติ อติกกมฺเมว เทวานํ เทวานุภาวํ ฯ เขมี ตตฺถ
 สฺตฺตา อุปฺปนา เตมี เตโนภาเสณ อณฺณมณฺณํ สณฺชานนฺติ
 อณฺณเขมี กิร โภ สฺนฺติ สฺตฺตา อธิอุปฺปนฺนาติ ฯ อยฺยจฺ ทสฺสฺหสฺสฺ
 โดกชฺชาตุ สงฺกมฺปติ สมฺปกมฺปติ สมฺปเวเชติ อุปฺปมาโณ จ
 โยพาโร โองาโส โดเก ปาตุภวติ อติกกมฺเมว เทวานํ เทวา-
 นุภาวํ ฯ อยฺเมตฺถ ฐมฺมตา ฯ

[๒๘] ชาเต โช ปน ภิกฺขเว วิปฺสฺสิมฺหิ กุมารเว พนฺชฺมุโต
 รณฺโณ ปฏฺิเวทฺสฺสํ ปุคฺโค เต เทว ชาโต คํ เทโว ปสฺสฺสฺตฺติ ฯ
 อทฺทสา โช ภิกฺขเว พนฺชฺมา ราชา วิปฺสฺสํ กุมารํ ทิสฺวา เนมิคฺเต
 พฺรหฺมณฺเ อามนฺตาเปตฺวา เขตฺทโวจฺ ปสฺสฺสนฺตุ โภนฺโต เนมิคฺตา
 พฺรหฺมณฺเ กุมารนฺติ ฯ อทฺทสฺสฺ โช ภิกฺขเว นํ เนมิคฺตา
 พฺรหฺมณฺเ วิปฺสฺสํ กุมารํ ทิสฺวา พนฺชฺมณฺคํ ราชานํ เขตฺทโวจฺ
 อตฺตมโน เทว โหหิ มเสถฺกโช เต ปุคฺโค อุปฺปนฺโน ตาภา เต
 มหาราช สฺตฺทฺชนฺเต มหาราช ยสฺสฺ เต กุเต เขวฺรุโป ปุคฺโค
 อุปฺปนฺโน อยฺ หิ เทว กุมารो ทวคฺคํ สมหาปฺริสฺสฺทฺชฺเนหิ สมนฺนา-
 คโต เขหิ สมนฺนาคคสฺสฺ มหาปฺริสฺสฺสฺ เทว จ คติโย ภวนฺติ
 อนณฺญา สฺเจ อคารํ อชฺฌาวสฺติ ราชา โหติ จกฺกวตฺติ ฐมฺมิโก
 ฐมฺมราชา จาตุรฺนฺโต วิชิตฺวาจฺ ชนฺปทญฺจาวริยปฺปุคฺโค สฺตฺตรตฺน-
 สมนฺนาคโต คสฺสฺสฺมานิ สฺตฺตรตฺนานิ ภวนฺติ เสยฺยถํทํ จกฺกรตฺนํ
 หคฺคิรตฺนํ อสฺสฺรตฺนํ มณฺนิรตฺนํ อิตฺถิรตฺนํ คหฺปติรตฺนํ ปรีนายกฺรตฺน-

๒๘] มหาปทานสูตร^๑ ปฐมภาณวาร^๒ ทวตฺตีสมหาปฐิสถกฺขณกถา ๑๘
 เมว สตฺตมฺ ปรอสฺหสฺส ไซ ปนสฺส ปุคฺตา ภวนฺติ สุวรา อีรํกรฺพา
 ปรเสณปฺมทฺทหนํ ใส อิมํ ปจฺวี สํกรปริยฺหนํ อทฺนุเขน อสฺตฺเถน
 ชมฺเมน อภิวิชฺย อชฺฌาวสฺติ สฺเจ ไซ ปน อคารสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺติ อรหํ โหติ สฺมฺมาสฺมฺพฺทฺไซ โสเก วิวฺจฺจุตฺโต ๑ กตเมหิ
 จายํ เทว กุมารโ ทวตฺตีสมหาปฐิสถกฺขณเหติ สมนฺนาทโค เยหิ
 สมนฺนาทคสฺส มหาปฐิสสฺส เทว ๑ คติโย ภวนฺติ อนญฺเฌา สฺเจ
 อคารํ อชฺฌาวสฺติ วาชา โหติ จกฺกทฺตฺติ ชมฺมิโก ชมฺมวราชา
 จาตุรฺนฺโต วิชิตาอํ ชนปทฺฏจํวริยปฺปตฺโต สตฺตฺรตนสฺมนฺนาทโค
 ตสฺสตีมานิ สตฺตฺรตนานิ ภวนฺติ เสยฺยถํ จกฺกรคนํ ๑ เป ๑
 อภิวิชฺย อชฺฌาวสฺติ สฺเจ ไซ ปน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ
 อรหํ โหติ สฺมฺมาสฺมฺพฺทฺไซ โสเก วิวฺจฺจุตฺโต ๑

[๒๘] อญํ หนี เทว กุมารโ สุปฺปติฏฺฐิตปาโท ยํปายํ เทว
 กุมารโ สุปฺปติฏฺฐิตปาโท อิทมฺบีสฺส มหาปฐิสสฺส มหาปฐิส-
 ตกฺขณํ ภวติ ๑

อิมสฺส เทว กุมารสฺส เหฏฺฐาปาทตฺเตสฺส จกฺกานิ ชาตานิ
 สหสฺสํวารานิ สเนมิگانิ สนาภิกานิ สพุพกาการปริปุรานิ ยํปี เทว
 อิมสฺส กุมารสฺส เหฏฺฐาปาทตฺเตสฺส จกฺกานิ ชาตานิ สหสฺสํวารานิ
 สเนมิگانิ สนาภิกานิ สพุพกาการปริปุรานิ อิทมฺบีสฺส มหาปฐิสสฺส
 มหาปฐิสถกฺขณํ ภวติ ๑

---

๑ ปรเสณปมททหนาคิมิ ปาเจเน ภวิตัพพ ๑

อัย หิ เทว กุมาโร อายตปณฺหิ ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร ทังฆคุตฺติ ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร มุฑฺฒตฺตฺนหตฺตปาโท ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร ชาตหตฺตปาโท ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร อุตฺตฺตฺตฺตฺตปาโท ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร เณฺนิงฺฆโม ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร จิตฺโก ๑ อโนนมนฺโต อุกฺโกหิ
ปาดนิตฺเตหิ ชนฺนุภานิ ปริมสฺติ ปริมชฺชติ ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร โกโสหิตฺตฺตฺตฺตฺตโยห ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร สฺวณฺณวณฺโณ กายฺจนฺตฺตฺตฺตฺตจโ ๑

อัย หิ เทว กุมาโร สฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต สฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ฌวียา รโชชตฺต
กายเ น อฺปฺตฺตฺตฺตฺต ๑

อัย หิ เทว กุมาโร เอเกกฺกโตโม เอเกกฺกานิ โดมานิ
โตมกฺกเปสฺสุ ชาตานิ ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร อุกฺกชฺชคฺคโตโม อุกฺกชฺชคฺคานิ โดมานิ
ชาตานิ นีตฺตานิ อณฺณชวณฺณานิ กุณฺนชวณฺณานิ ทกฺกชวณฺณานิ
ชาตานิ ฯ

อัย หิ เทว กุมาโร พฺรหฺมชฺชคฺคโต ๑

อัย หิ เทว กุมาโร สฺตฺตฺตฺตฺตฺตโท ๑

---

๑ อฏฺฐกถายํ มุฑฺฒตฺตฺตฺตปาโท ๑

๒๘] มหาปทานสูตรที่ ปฐมภาณวาริ ทุกคัคคัมหาปริตตกถณกถา ๒๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร สัมปุพพุทฺธกาโย ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร ปิตตฺตนฺตรโส ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร นิโคธฺรขปริมณฺฑโต ยาวตกฺกุตฺต
กาโย ตาวตกฺกุตฺต พยาโม ยาวตกฺกุตฺต พยาโม ตาวตกฺกุตฺต
กาโย ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร สมนวฏฺฏกฺกฺขนุโธ ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร รตฺตคฺคตฺตคฺคิ ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร สัมมทฺต ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร จตฺตทพฺสทฺต ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร สมนทฺต ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร อวิรทฺต ๒ ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร สุตฺตกฺกททาไซ ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร ปหฺตฺตชิโวห ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร พฺรหฺมตฺตโร กรวิกภาณิ ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร อภินฺตเนตฺต ๑

อัยฺหิ เทว กุมาโร โคปชฺชโม ๑

อิมฺสฺส เทว กุมาโร สุตฺต อญฺญา ฆมฺมกฺกนฺตเว ชาตา โธทาทา มุทฺ
ตฺตตฺตนิภา ๑ ยัมปิ เทว อิมฺสฺส กุมาโร สุตฺต อญฺญา ฆมฺมกฺกนฺตเว
ชาตา โธทาทา มุทฺ ตฺตตฺตนิภา ๑

---

๑ อ. เอว ๑ ส. จิตนฺตรโส ๑ ๒ ส. อวิรทฺต ๑

วา อุกฺกเห วา ตินฺนํ วา วโร วา อุตฺตสาโว วาติ ฯ ชาโต โช
 ปน ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมารโ พหุโน ชนฺตฺสํ บีโย อโหสิ มนาโป ฯ
 เสยฺยถาบี ภิกฺขเว อปฺปตฺตํ วา ปทุมํ วา ปุณฺทริกํ วา พหุโน
 ชนฺตฺสํ บียํ มนาปํ เอวเมว โช ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมารโ พหุโน
 ชนฺตฺสํ บีโย อโหสิ มนาโป ฯ สฺวาสุตฺตํ องฺกเถว องฺกํ
 ปริหริยติ ฯ ชาโต โช ปน ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมารโ มณฺชฺชฺสฺสโร ฯ
 อโหสิ วคฺคฺสฺสโร ฯ มจฺจฺจฺสฺสโร ฯ เปมฺนียฺสฺสโร ฯ ฯ เสยฺยถาบี
 ภิกฺขเว หิมวฺนฺเต ปพฺพเต กรวิกา นาม สกฺกนฺชาติ มณฺชฺชฺสฺสฺสรา ฯ
 วคฺคฺสฺสฺสฺสรา ฯ มจฺจฺจฺสฺสฺสฺสรา ฯ เปมฺนียฺสฺสฺสฺสรา ฯ เอวเมว โช ภิกฺขเว
 วิปสฺสึ กุมารโ มณฺชฺชฺสฺสโร ฯ อโหสิ วคฺคฺสฺสโร ฯ มจฺจฺจฺสฺสโร ฯ
 เปมฺนียฺสฺสโร ฯ ฯ ชาตฺสฺสํ โช ปน ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสฺสํ กุมารฺสฺสํ
 กมฺมวិปากํ ทิพฺพจกฺขุํ ปาตุโรหิสิ เยน ทูริํ สมนฺตา โยชนํ
 ปสฺสฺสฺสฺสํ ทิวา เจว รตฺตํ ฯ ฯ ชาโต โช ปน ภิกฺขเว วิปสฺสึ
 กุมารโ อนิมฺมิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสํ เปกฺขติ เสยฺยถาบี ภิกฺขเว เทวตา ตาวคฺคิสา
 อนิมฺมิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสํ เปกฺขนฺติ เอวเมว โช ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมารโ
 อนิมฺมิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสํ เปกฺขติ ฯ ชาตฺสฺสํ โช ปน ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสฺสํ
 กุมารฺสฺสํ วิปสฺสึสฺสฺสํ สมนฺตฺมา อุตฺตปาติ ฯ อถโช ภิกฺขเว
 พนฺชฺชฺมา ราชา อญฺญกรเณ นิสฺสินฺโน วิปสฺสึ กุมารํ องฺก นิสฺสฺทา-
 เปตฺวา อญฺเฐ อนุสํสฺสฺสํ ฯ ตตฺร สฺสํ ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมารโ
 ปิตุ องฺก นิสฺสินฺโน วิเจยฺย วิเจยฺย อตฺถเถ ปนายติ ฃาณน ฯ

วิเจยฺย วิเจยฺย กุมาโร อฏฺฐเฏ ปนายติ ฌาณนาคิ ฯ อถโฆ
ภิกฺขเว วิปสฺสึสุตฺต กุมารสุตฺต ภิกฺขโงสฺส มคฺคตฺตาย วิปสฺสึเตว
สฺมณฺเณว อุตฺตปาติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชา วิปสฺสึสุตฺต
กุมารสุตฺต คโย ปาสาทเก การราเปสฺสิ เอกํ วสฺสึกํ เอกํ เหมนฺตํ
เอกํ คิมฺหิ กํ ปณฺจกามคฺคณานิ อฏฺฐชาเปสฺสิ ฯ ตตฺตฺร สฺสํ ภิกฺขเว
วิปสฺสึ กุมาโร วสฺสึเก ปาสาทเก จตฺตารโ มาเส นิปฺปฺริเสหิ ตฺริเยหิ
ปฺริจายมาโน น เญฺจฺสาปาสาทํ โอรหตฺติ ฯ

ปจฺมภาณวารํ ฯ

[๓๒] อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมาโร พหฺนํ วสฺสํ พหฺนํ
วสฺสํสฺสํ พหฺนํ วสฺสํสฺสํสฺสํ อจฺจุเยน สํวตฺติ อามนฺเตสฺสิ โยเซหิ
สฺมม สํวตฺติ ภาทฺธานิ ภาทฺธานิ ยานานิ อญฺยานภฺมึ คจฺฉาม สฺสํ
ทสฺสํนายาติ ฯ เอวํ เทวาคิ โฆ ภิกฺขเว สํวตฺติ วิปสฺสึสุตฺต กุมารสุตฺต
ปฏฺฐิสฺสฺสฺสฺวา ภาทฺธานิ ภาทฺธานิ ยานานิ โยเซตฺตวา วิปสฺสึกุมารสุตฺต
ปฏฺฐิเวเทสฺสิ ยุตฺตานิ โฆ เต เทว ภาทฺธานิ ภาทฺธานิ ยานานิ
ยสฺสํทธานิ กถํ มณฺเณสฺสฺสิ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมาโร
ภทฺวํ ยานํ อภฺริหิตฺตวา ภาทฺเทหิ ภาทฺเทหิ ยานเหิ อญฺยานภฺมึ
นียฺยาสฺสิ ฯ อทฺทสา โฆ ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมาโร อญฺยานภฺมึ
นียฺยนฺโต ปฺริสฺสํ ชิณฺณํ โคปานสฺสึวํกํ ภคฺคํ ทณฺฑปฺรายนํ ปเวชฺชมานํ
คจฺฉณนฺตํ อคฺคฺวํ คตโยพฺพนํ ทิสฺสฺวา สํวตฺติ อามนฺเตสฺสิ อຍံ ปน
สฺมม สํวตฺติ ปฺริสฺสํ กิํกโต เกสํบิํสฺสํ น ยถา อณฺเณสฺสํ

๓๓] มหาปทานสูงสุด ๖ ทศกัณฐกชาดก ๒๕
 กาโยบีสุต น ยถา อญฺเฌเสนฺติ ฯ เอโส ไซ เทว ชินฺโน
 นามาติ ฯ ก็ ปเนโส สฺมม สํวริ ชินฺโน นามาติ ฯ เอโส
 ไซ เทว ชินฺโน นาม นทานิ เตน จิรํ ชีวิตพฺพํ ภวิสฺสํคํติ ฯ
 ก็ ปน สฺมม สํวริ อหํปิ ชรารมฺโม ชริ อนตฺโตติ ฯ ตถวญฺ
 เทว มยญฺจมาหา สฺพเพ ชรารมฺมา ชริ อนตฺตาติ ฯ เตนहि
 สฺมม สํวริ อตฺนทานชฺช อญฺยานภุมิยา อีโต จ อนฺเตปรุ
 ปจฺจนิยาหํติ ฯ เอวํ เทวาคิ ไซ ภิกฺขเว สํวริ วิปสฺสิสุต
 กุมารสุต ปฏิสฺสุตฺวา คโต จ อนฺเตปรุ ปจฺจนิยาฮี ฯ ตตฺร
 สุทํ ภิกฺขเว วิปสฺสิ กุมาโร อนฺเตปรุ คโต ทุกฺชี ทุมฺโมโน
 ปชฺฌายติ ชิริตฺถุ กิร โภ ชาคิ นาม ยตฺร हि นาม ชาสฺส
 ชรา ปณฺณายิสฺสํคํติ ฯ

[๓๓] อถไซ ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชา สํวริ อามนฺตาเปตฺวา
 เขตทโวจ กจฺจ สฺมม สํวริ กุมาโร อญฺยานภุมิยา อภิริมิตฺถ
 กจฺจ สฺมม สํวริ กุมาโร อญฺยานภุมิยา อตฺตมโน อโหสํติ ฯ
 น ไซ เทว กุมาโร อญฺยานภุมิยา อภิริมิตฺถ น ไซ เทว
 กุมาโร อญฺยานภุมิยา อตฺตมโน อโหสํติ ฯ ก็ ปน สฺมม สํวริ
 อทุกฺส กุมาโร อญฺยานภุมิ นียนฺโตติ ฯ อทุกฺสา ไซ เทว กุมาโร
 อญฺยานภุมิ นียนฺโต ปรุสํ ชินฺณํ โคปานสิจฺจํ ภคฺคํ ทณฺฑพฺรายนํ
 ปเวธมานํ คจฺจนฺตํ อาศฺริ คตโยพฺพนํ ทิสฺสุวา มํ เขตทโวจ
 อยํ ปน สฺมม สํวริ ปรุโส กิโกโต เกสาบีสุต น ยถา อญฺเฌ

กาโยมีสุต น ยถา อณฺเณสนฺติ เอโส ไซ เทว ชิณฺโณ นามาติ
 ก็ ปเนโส สฺมม สํารถิ ชิณฺโณ นามาติ เอโส ไซ เทว ชิณฺโณ
 นาม นทานิ เตน จิวั ชีวัตพุพฺ ภาวิสุตฺตํติ ก็ ปน สฺมม
 สํารถิ อหํปี ชรารมฺโม ชวั อนตฺโตติ ตฺวณฺจ เทว มยณฺจมหา
 สฺพเพ ชรารมฺมา ชวั อนตฺตาติ เตนหิ สฺมม สํารถิ อตฺนทานชฺช
 อฺยฺยานภฺมฺมฺยา อิตฺ ๑ อนฺเตปรุํ ปจฺจนฺนฺยฺยาหํติ เอวั เทวาทิ
 ไซ อหํ เทว วิปสฺสิสุต กุมารสุต ปฺริสุตฺตฺวา ตโต ๑ อนฺเตปรุํ
 ปจฺจนฺนฺยฺยาตี โส ไซ เทว กุมารโ อนฺเตปรุํ คโต กุกฺขํ ทุมฺมน
 ปชฺฌายติ จิรฺตฺถุ กิร โภ ชาคิ นาม ยตฺร หิ นาม ชาคสุต
 ชรา ปณฺณายิสฺสุตฺตํติ ๑ อถไซ ภิกฺขเว พนฺรุมฺสุต รมฺโยเอ เตตทโหสิ
 มา เทว ไซ วิปสฺสิ กุมารโ น รชฺชํ กาวเรสิ มา เทว วิปสฺสิ
 กุมารโ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิ มา เทว เนมิคฺคานํ
 พฺรพฺพหฺมณานํ สจฺจํ อสุต วจฺนฺติ ๑ อถไซ ภิกฺขเว พนฺรุม
 ราชา วิปสฺสิสุต กุมารสุต ภฺยโยโส มตฺตตาย ปณฺจกามคฺคณานิ
 อฺปฺปฏฺฐาเปสิ .ยถา วิปสฺสิ กุมารโ รชฺชํ กาวเรยฺย ยถา วิปสฺสิ
 กุมารโ น อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชเยยฺย ยถา เนมิคฺคานํ
 พฺรพฺพหฺมณานํ มิจฺฉา อสุต วจฺนํ ๑ ตตฺร สฺกํ ภิกฺขเว วิปสฺสิ
 กุมารโ ปณฺจหิ กามคฺคณหิ สมนฺปปีโต สมนฺจกฺกฺกฺกฺโต ปรีจาเรติ ๑

[๓๔] อถไซ ภิกฺขเว วิปสฺสิ กุมารโ พหุณฺหํ วสุตฺถานํ ๑ เป ๑
 อทฺทสา ไซ ภิกฺขเว วิปสฺสิ กุมารโ อฺยฺยานภฺมฺมํ นฺนฺยฺนโต ปฺริสฺ

๓๕] มหาปทานสูตรที่ ๑๗ ทศยภาณวาร ๑๗

อาพาธิกั ทุกุชิตั พาวุทธิคิตานัน สเก มุคตกรรเเส ปติปนุน สยมานัน
อณฺเณหิ วุฏฺฐาบียมานัน อณฺเณหิ สเวสียมานัน ทิสฺวา สารถิ
อามนฺเตสึ อัย ปน สมฺม สารถิ ปุริโส กักโก อกฺขนิมีสุส
น ยถา อณฺเณสํ สิริโรมีสุส น ยถา อณฺเณสฺนุติ ๑ เอโส โข
เทว พุยาธิโก นามาติ ๑ กิ ปเนโส สมฺม สารถิ พุยาธิโก
นามาติ ๑ เอโส โข เทว พุยาธิโก นาม อปุเปวนาม ตมฺหา
อาพาธา วุฏฺฐเหยยาติ ๑ กิ ปน สมฺม สารถิ อหิมี พุยาธิคมฺโม
พุยาธิ อนตฺโตติ ๑ ตวณฺจ เทว มยณฺจมฺหา สพุเพ พุยาธิคมฺมา
พุยาธิ อนตฺตาติ ๑ เตนหิ สมฺม สารถิ อตฺนุทานชฺช อุตฺตยานภุมิยา
อิโต ๑ อนฺเตปรุํ ปจฺจนียยาหิตี ๑ เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว สารถิ
วิปลสฺสิตฺส กุมารสฺส ปฏิสฺสุตฺวา ตโต ๑ อนฺเตปรุํ ปจฺจนียยาสิ ๑
ตตฺร สุกฺกั ภิกฺขเว วิปลสฺส กุมารो อนฺเตปรุํ คโต ทุกฺขั ทุมฺมโน
ปชฺฌายติ ชิริตฺถุ กิร โภ ชาติ นาม ยตฺร หิ นาม ชาติสฺส
ชฺรวา ปณฺณายิสฺสตี พุยาธิ ปณฺณายิสฺสตีติ ๑

[๓๕] อถ โข ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชา สารถิ อามนฺตาเปตฺวา
เอตทโวจ กจฺจึ สมฺม สารถิ กุมารो อุตฺตยานภุมิยา อภิริมิตฺถ
กจฺจึ สมฺม สารถิ กุมารो อุตฺตยานภุมิยา อตฺตมโน อโหสฺตีติ ๑
น โข เทว กุมารอ อุตฺตยานภุมิยา อภิริมิตฺถ น โข เทว กุมารอ
อุตฺตยานภุมิยา อตฺตมโน อโหสฺตีติ ๑ กิ ปน สมฺม สารถิ อทุกฺส

๑ ส. เสมานัน ๑

กุมาโร อุตฺตยานภูมึ นียฺยนโตติ ฯ อทฺทสา โช เทว กุมาโร
 อุตฺตยานภูมึ นียฺยนโต ปุริสํ อพาธกํ ทุกฺขิตํ พาพฺพหิตานํ สเก
 มุตฺตทกฺร์เส ปติปฺนุํ สยฺมานํ อณฺเฑหิ อฏฺฐจํบิยฺมานํ อณฺเฑหิ
 สํเวสฺยฺมานํ ทิสฺวา มํ เอตทโวจ อยํ ปน สมฺม สํวริ ปุริสํ
 กิโกโต อภฺชํนิบิสุตํ น ยถา อณฺเฑลํ สิริโรบิสุตํ น ยถา
 อณฺเฑลนฺติ เอลสํ โช เทว พฺยาธิกโก นามาติ กิ ปนเณสํ
 สมฺม สํวริ พฺยาธิกโก นามาติ เอลสํ โช เทว พฺยาธิกโก นาม
 อปฺเปวณาม ตมฺหา อพาธา อฏฺฐจํเหยฺยาติ กิ ปน สมฺม สํวริ
 อหํปิ พฺยาธิมฺโม พฺยาธิ อนคํโตติ ตฺวณฺจ เทว มยณฺจมฺหา
 สพฺเพ พฺยาธิมฺมา พฺยาธิ อนคํตาติ เตนหิ สมฺม สํวริ
 อตฺนทานชฺช อุตฺตยานภูมียา อิตฺ ๑ อนฺเตปรุํ ปจฺจนียฺยาหํติ
 เอวํ เทวาติ โช อหํ เทว วิปฺสฺสิสุตํ กุมารสุตํ ปฏฺฐิสฺสุตฺวา ตโต ๑
 อนฺเตปรุํ ปจฺจนียฺยาหํติ เอลสํ โช เทว กุมาโร อนฺเตปรุํ คโต
 ทุกฺขํ ทุมฺมโน ปชฺฌายติ ชิริตฺถ กิร โภ ชาติ นาม ยตฺร
 หิ นาม ชาติสุตํ ชรา ปณฺณายิสฺสุตํ พฺยาธิ ปณฺณายิสฺสุตํคํติ ฯ
 อถโช ภิกฺขเว พนฺธุมฺสุตํ รณฺโณ เอตทโหสิ มา เหว โช
 วิปฺสฺสิ กุมาโร น รชฺชํ กาวเรสิ มา เหว วิปฺสฺสิ กุมาโร
 อคารสุมา อนคาริยํ ปพฺพหิ มา เหว เนมิคฺตฺตานํ พฺราหฺมณฺณํ
 สจฺจํ อสุตํ วจฺนนฺติ ฯ อถโช ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชา วิปฺสฺสิสุตํ
 กุมารสุตํ ภียโยโส มตฺตาย ปณฺจกามคฺุณานิ อปฺปฏฺฐาเปสิ ยถา

๓๖] มหาปทานสูตรํ ทุติยภาณวารํ ตติยเทวทูตทสุตฺตสํกถา ๒๘

วิปสฺสํ กุมาโร รชฺชํ กาเรยฺย ยถา วิปสฺสํ กุมาโร น อคารสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพเชยฺย ยถา เนมิตุตฺตํ พุราหุมนนํ มิจุฉา อสฺส
วจนํ ฯ ตตฺร สฺสํ ภิกฺขเว วิปสฺสํ กุมาโร ปญฺจกามकुณฺเหติ สมนฺปีโต
สมํกฺกิตฺโต ปริจาเรติ ฯ เป ฯ

[๓๖] อทฺทสา โข ภิกฺขเว วิปสฺสํ กุมาโร อุตฺตยานภุมิํ นิยุตฺตํ โด
มหาชนกายํ สฺนฺนํปตฺติํ นานารตฺตทานญฺจ ทฺสุตฺตํ วิตาคํ กิยฺรมาณํ
ทิสฺสุวา สํวรํ อามนฺเตสิ ก็ นุ โข โส สมนฺ สํวริ มหาชนกาโย
สนฺนํปตฺติโต นานารตฺตทานญฺจ ทฺสุตฺตํ วิตาคํ กิยฺรคฺคิ ฯ เอโส โข
เทว กาสกโต นามาติ ฯ เตนฺหิ สมนฺ สํวริ เยน โส กาสกโต
เตน วถํ เปเสหฺติ ฯ เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว สํวริ วิปสฺสํ
กุมาโร ปวฺสิสฺสํวา เยน โส กาสกโต เตนฺ วถํ เปเสสิ ฯ
อทฺทสา โข ภิกฺขเว วิปสฺสํ กุมาโร เปตํ กาสกตํ ทิสฺสุวา สํวริ
อามนฺเตสิ ก็ ปนายํ สมนฺ สํวริ กาสกโต นามาติ ฯ เอโส โข
เทว กาสกโต นาม นทานิ ตํ ทกฺขนฺติ มาตา วา ปิตา วา
อญฺเฆ วา ฌาติสาโตหิตา โสมี น ทกฺขิสฺสํติ มาตฺร วา ปิตฺร วา
อญฺเฆ วา ฌาติสาโตหิตฺเตติ ฯ ก็ ปน สมนฺ สํวริ อหฺมึ
มรณชฺมุโม มรณํ อนตฺโต มํมี น ทกฺขนฺติ เทโว วา เทวึ วา
อญฺเฆ วา ฌาติสาโตหิตา อหฺมึ น ทกฺขิสฺสํสามิ เทวึ วา เทวึ วา
อญฺเฆ วา ฌาติสาโตหิตฺเตติ ฯ ตฺวญฺจ เทว มยญฺจมุหา สฺพเพ
มรณชฺมุมา มรณํ อนตฺตา ตํมี น ทกฺขนฺติ เทโว วา เทวึ วา

อณฺเณ วา ฌาติสาโลหิตา คุวบี น ทภฺชิสฺสฺสึ เทวํ วา เทวํ วา
 อณฺเณ วา ฌาติสาโลหิตเตติ ฯ เตนหิ สฺมมํ สํวริ อตฺนุทานชฺช
 อญฺยานภุมมียา อิตฺโต จ อนฺเตปรุํ ปจฺจนินฺยยาหิตี ฯ เอวํ เทวาทิ โช
 ภิกฺขเว สํวริ วิปฺสฺสิสฺสฺสํ กุมารสฺสํ ปฏฺฐิสฺสฺสฺสฺวา คโต จ อนฺเตปรุํ
 ปจฺจนินฺยยาสี ฯ ตตฺถ สฺสํ ภิกฺขเว วิปฺสฺสํ กุมารํ อนฺเตปรุํ คโต
 ทุกฺขํ ทุมฺมโน ปชฺฌณายติ ฌิตฺตํ กิร โภ ชาติ นาม ยตฺถ
 หิ นาม ชาติสฺสํ ชรา ปณฺณายิสฺส
 มรณํ ปณฺณายิสฺส

[๓๗] อถโช ภิกฺขเว พนฺชมา ราชา สํวริ อามนฺตาเปตฺวา
 เขตทโวจ กจฺจิสฺสํ สฺมมํ สํวริ กุมารํ อญฺยานภุมมียา อภิริมิตฺถ
 กจฺจิสฺสํ สฺมมํ สํวริ กุมารํ อญฺยานภุมมียา อตฺตมโน อโหสฺสฺสฺสฺสฺส
 น โช เทว กุมารํ อญฺยานภุมมียา อภิริมิตฺถ น โช เทว กุมารํ
 อญฺยานภุมมียา อตฺตมโน อโหสฺสฺสฺสฺสฺส ฯ กิ ปน สฺมมํ สํวริ อทุกฺส
 กุมารํ อญฺยานภุมมึ นินฺยนฺโตติ ฯ อทุกฺสา โช เทว กุมารํ
 อญฺยานภุมมึ นินฺยนฺโต มหาชนกายนํ สฺนฺนิปตฺติ นานารตฺตานณฺจ
 ทสฺสํ วิตถํ กิรมาณํ ทิสฺสฺวา มํ เขตทโวจ กิ นุ โช
 สฺสํ สฺมมํ สํวริ มหาชนกาโย สฺนฺนิปตฺโต นานารตฺตานณฺจ
 ทสฺสํ วิตถํ กิรตฺติ เอโส โช เทว กาสกโต นามาติ
 เตนหิ สฺมมํ สํวริ เยน สฺสํ กาสกโต เตน วถํ เปเสหิตี
 เอวํ เทวาทิ โช อหํ เทว วิปฺสฺสิสฺสฺสํ กุมารสฺสํ ปฏฺฐิสฺสฺสฺสฺวา เยน

โส กาดกโต เตน รถัง เปเสถสี อททสา โข เทว กุมารโ
 ปุริสั เปตัง กาดกตัง ทิสฺสุวา มัง เขตทโวจ กัง ปนายัง สมนุ
 สวรรูป กาดกโต นามาติ เอโส โข เทว กาดกโต นาม นทานิ
 ตัง ทกฺขนฺติ มาตา วา ปิตา วา อญฺเวย วา ฌาติสาโถหิตา
 โสมี น ทกฺขิสฺสุตฺติ มาตโร วา ปิตโร วา อญฺเวย วา ฌาติสาโถหิตติ
 กัง ปน สมนุ สวรรูป อหังปี มรณชฺมุโม มรณัง อนตฺโต มังปี
 น ทกฺขนฺติ เทโว วา เทวํ วา อญฺเวย วา ฌาติสาโถหิตา
 อหังปี น ทกฺขิสฺสุตฺตัมปิ เทวํ วา เทวํ วา อญฺเวย วา ฌาติสาโถหิตติ
 ตฺวญฺจ เทว มยญฺจมาหา สพฺเพ มรณชฺมุมา มรณัง อนตฺตา
 ตังปี น ทกฺขนฺติ เทโว วา เทวํ วา อญฺเวย วา ฌาติสาโถหิตา
 ตฺวํมี น ทกฺขิสฺสุตฺติ เทวํ วา เทวํ วา อญฺเวย วา ฌาติสาโถหิตติ
 เตนหิ สมนุ สวรรูป อตฺตุนานชฺช อญฺยานญฺมิยา อิตฺโต จ อนฺเตปรุ
 ปจฺจนินฺยชาติติ เอวํ เทวาติ โข อหัง เทว วิปสฺสุตฺตัสส กุมารสฺสุ
 ปฏิสฺสุตฺตฺวา ตโต จ อนฺเตปรุ ปจฺจนินฺยชาติ โส โข เทว กุมารโ
 อนฺเตปรุ คโต ทกฺขี ทุมฺมนโ น ปชฺฌายติ จิตฺตญฺ กิร โภ ชาติ
 นาม ยตฺร หิ นาม ชาตสฺส ชฺรวา ปญฺณายิสฺสุตฺติ พฺยาชิ
 ปญฺณายิสฺสุตฺติ มรณัง ปญฺณายิสฺสุตฺตํ ๑ อถโช ภิกฺขเว พนฺชฺมุสฺส
 รญฺเวย เขตทโหสิ มา เทว โข วิปสฺสุ กุมารโ น รชฺช กาวเรสิ
 มา เทว โข วิปสฺสุ กุมารโ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิ มา
 เทว โข เนมิตฺตานัง พฺราหฺมณานัง สจฺจํ อสฺสุ วจนฺนฺติ ๑

ชถโช ภิกฺขเว พนฺธุมา ราชา วิปฺสฺสึสุตฺต กุมารสุตฺต ภิกฺขโยโส
 มตฺตาย ปณฺจกามคฺคณานิ ชฺชฏฺฐาเปสฺสิ ยถา วิปฺสฺสึ กุมารโ รชฺชํ
 การเวชฺช ยถาปิ วิปฺสฺสึ กุมารโ น อคารสุมา อนคาริยํ ปพฺพเชชฺช
 ยถาปิ เนมิตฺตานิ พุราหุณฺณานิ มิจฺจนา ชฺชสุตฺต วณฺโณ ๑ ตตฺร สุทฺถํ
 ภิกฺขเว วิปฺสฺสึ กุมารโ ปณฺจหิ กามคฺคเนหิ สฺมบฺบิโต สฺมจฺจกฺกุโ
 ปริจาเวติ ๑

[๓๘] ชถโช ภิกฺขเว วิปฺสฺสึ กุมารโ พหุณฺโณ วสุตฺตานิ พหุณฺโณ
 วสุตฺตตานิ พหุณฺโณ วสุตฺตทฺส
 โยเชหิ สฺมมฺ สฺวารถิ ภทฺทานิ ภทฺทานิ ยานานิ ชฺชยฺยานภฺมฺมิ คจฺจนาม
 สฺก
 ทฺส
 กุมารสุตฺต ปฏฺฐสุตฺตวา ภทฺทานิ ภทฺทานิ ยานานิ โยเชตฺตวา วิปฺสฺสึสุตฺต
 กุมารสุตฺต ปฏฺฐเวเทสฺสิ ชฺชุตฺตานิ โช เทว ภทฺทานิ ภทฺทานิ ยานานิ
 ยสุตฺตทานิ กาดํ มณฺเฑสฺส
 ๑ ชถโช ภิกฺขเว วิปฺสฺสึ กุมารโ ภทฺ
 ยานํ อภิริหิตฺตวา ภทฺเทหิ ภทฺเทหิ ยานเหหิ ชฺชยฺยานภฺมฺมิ นิยฺยาสฺสิ ๑
 อทฺทสา โช ภิกฺขเว วิปฺสฺสึ กุมารโ ชฺชยฺยานภฺมฺมิ นิยฺยนฺโต ปฺริสฺ
 ภณฺทํ ปพฺพชฺชิตํ กาสายวสนฺโณ ทิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 สฺวารถิ อามนฺเตสฺสิ ชฺช
 ปน สฺมมฺ สฺวารถิ ปฺริโส กิกฺโก สฺสึสฺสึสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 น ยถา ชฺชเวสฺส
 วตฺตานิปฺส
 น ยถา ชฺชเวสฺสนฺติ ๑ เอโส โช เทว ปพฺพชฺชิต
 นามาติ ๑ กิ ปเนโส สฺมมฺ สฺวารถิ ปพฺพชฺชิต นามาติ ๑ เอโส
 โช เทว ปพฺพชฺชิต นาม สฺสาชฺช ชฺชมจฺจริยา สฺสาชฺช สฺมจฺจริยา

๓๘] มหาปทานสุตฺตํ ทุติยภาณวารํ ปพฺพชิตทสุตฺตณกถา ๓๓

สาธุ กุสฺลจริยา^๑ สาธุ ปุณฺณกิริยา สาธุ อวิหีสา สาธุ
ภูตานุภุมฺปาติ ฯ สาธุ โข โส สฺมมฺ สํวริติ ปพฺพชิตो นาม
สาธุ ชมฺมจริยา สาธุ สฺมจริยา สาธุ กุสฺลจริยา สาธุ
ปุณฺณกิริยา สาธุ อวิหีสา สาธุ ภูตานุภุมฺปา เตนहि สฺมม
สํวริติ เยน โส ปพฺพชิตो เตน วรํ เปเสหีติ ฯ เอวํ เทวาคิ
โข ภิกฺขเว สํวริติ วิปสฺสึสฺสํ กุมารสฺสํ ปฐิสฺสํสุตฺวา เยน โส
ปพฺพชิตो เตน วรํ เปเสหี ฯ อถโข ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมารो
คํ ปพฺพชิตํ เอตทโวจํ ทฺวํ ปน สฺมมํ ถักฺโข สีสํปปี เต
น ยถา อญฺเฒสํ วตฺถุณานิปี เต น ยถา อญฺเฒสฺนติ ฯ อหํ
โข เทว ปพฺพชิตो นามาคิ ฯ ถักฺ ปน ทฺวํ สฺมมํ ปพฺพชิตो
นามาคิ ฯ อหํ โข เทว ปพฺพชิตो นาม สาธุ ชมฺมจริยา
สาธุ สฺมจริยา สาธุ กุสฺลจริยา สาธุ ปุณฺณกิริยา สาธุ
อวิหีสา สาธุ ภูตานุภุมฺปาติ ฯ สาธุ โข ทฺวํ สฺมมํ ปพฺพชิตो
นาม สาธุ ชมฺมจริยา สาธุ สฺมจริยา สาธุ กุสฺลจริยา
สาธุ ปุณฺณกิริยา สาธุ อวิหีสา สาธุ ภูตานุภุมฺปาติ ฯ อถโข
ภิกฺขเว วิปสฺสึ กุมารो สํวริถิ อามนุสฺสึ เตนहि สฺมมํ สํวริ
วรํ อาทาย อิตฺโต ว อนฺเตปรุํ ปจฺจํจันญฺยาหิ อหํ ปน อิว
เกสฺมสฺสํ อโหเรตฺวา กาสํยานิ วตฺถุณานิ อจฺฉนาเทตฺวา อคารสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพชิตฺสํมํติ ฯ เอวํ เทวาคิ โข ภิกฺขเว สํวริ

๑. ส. กุสฺลกิริยา ฯ

วิปัสสิสสุส กุมารสสุส ปฏิสสุตฺวา รณิ อาทาย ตโต จ อนุเคปุริ
 ปจฺจานินฺยาสี ฯ วิปัสสิ ปน กุมาโร ตตฺเถว เกสฺมสฺสุสฺ โโฮหาเรตฺวา
 กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉนาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺติ ฯ
 อสฺสโสสิ โข ภิกฺขเว พนฺธุมฺมตฺติยา ราชชานินฺยา มหาชนกាយิ จตฺตุ-
 ราสฺสตีปาณสฺสหสฺสํ วิปัสสิ กิร กุมาโร เกสฺมสฺสุสฺ โโฮหาเรตฺวา
 กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉนาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺติ ฯ
 สฺสุตฺวาน เนสฺสิ เอตทโหสิ น หิ นฺนุ โส โอรโก ชมฺมวินโย
 น สํ โอริกา ปพฺพชฺชชา ยตฺถ วิปัสสิ กุมาโร เกสฺมสฺสุสฺ
 โโฮหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉนาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตฺติ วิปัสสิ หิ นาม กุมาโร เกสฺมสฺสุสฺ โโฮหาเรตฺวา
 กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉนาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺติ
 ทิมฺงฺกํ ปน น มยฺหติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว มหาชนกายา จตฺตุ-
 ราสฺสตีปาณสฺสหสฺสํ เกสฺมสฺสุสฺ โโฮหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
 อจฺฉนาเทตฺวา วิปัสสิ โพรสิตฺตํ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺติ
 อนุปพฺพชฺชิตฺติ ฯ ตาย สฺสํ ภิกฺขเว ปริสําย ปริวฺตุโต วิปัสสิ โพรสิตฺตํ
 ความนิคมชนปทราชชานิสฺส จาริกํ จรติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปัสสิสฺส
 โพรสิตฺตํ รโหคตฺสฺส ปฏิสสุตฺถินฺสฺส เอวํ เจตฺโส ปริวิตกฺโก
 อุตฺตปาที น โข ปเนตํ ปติรฺมฺมํ โยหํ อภินฺนุโน วิหฺรามิ
 ยนฺนุนาหํ เอโก คณฺมฺหา วูปกฺกฺโข วิหเรยฺยนฺติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว
 วิปัสสิ โพรสิตฺตํ อปเรณ สฺมเยน เอโก คณฺมฺหา วูปกฺกฺโข

๓๘] มหาปทานสูตรที่ ทุติยภาณวาริ ปฏิจจสมุปบาทปัจจุเวกษณา ๓๕

วิหาสี ฯ อัญเฉเนน ตานิ จตุราศติปพพชิตสหัสสาณิ อคมัสสุ ฯ
อัญเฉเนน วิปลัสสั โพรชิตคฺคฺสฺสโต ฯ อถโช ภิกฺขเว วิปลัสสั โพรชิตคฺคฺสฺสโต
วาสุปกคฺคฺสฺส รโหคคฺคฺสฺส ปฏิสตฺถันนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกโก
อุทฺทปาติ กิจฺจํ วตายํ โถโก อापนฺโน ชายติ ฯ ชัยติ ฯ
มัยติ ฯ จวติ ฯ อุปฺปชฺชติ ฯ อถ ฯ ปนิมัสสํ ทฺขุขสฺส
นิสฺสรวณํ นปฺปชานาติ ชรามรณสฺส กุทสฺสํ นาม อิมสฺส ทฺขุขสฺส
นิสฺสรวณํ ปณฺณายิสฺสตี ชรามรณสฺสํธาติ ฯ

[๓๘] อถโช ภิกฺขเว วิปลัสสั โพรชิตคฺคฺสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ
นุ โช สติ ชรามรณํ โหติ กัปปจฺจุยา ชรามรณนฺติ ฯ อถโช
ภิกฺขเว วิปลัสสั โพรชิตคฺคฺสฺส โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย
อภิสํมโย ชาติยา โช สติ ชรามรณํ โหติ ชาติปจฺจุยา
ชรามรณนฺติ ฯ อถโช ภิกฺขเว วิปลัสสั โพรชิตคฺคฺสฺส เอตทโหสิ
กิมฺหิ นุ โช สติ ชาติ โหติ กัปปจฺจุยา ชาตํติ ฯ อถโช ภิกฺขเว
วิปลัสสั โพรชิตคฺคฺสฺส โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย
ภาเว โช สติ ชาติ โหติ ภวปจฺจุยา ชาตํติ ฯ อถโช ภิกฺขเว
วิปลัสสั โพรชิตคฺคฺสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โช สติ ภาโว โหติ
กัปปจฺจุยา ภาวติ ฯ อถโช ภิกฺขเว วิปลัสสั โพรชิตคฺคฺสฺส โยนิโส-
มนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย อุปาทาเน โช สติ ภาโว
โหติ อุปาทานปจฺจุยา ภาวติ ฯ อถโช ภิกฺขเว วิปลัสสั
โพรชิตคฺคฺสฺส เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โช สติ อุปาทานํ โหติ

กิปปจฺจยา อุปาทานนฺติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ
 โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย ตณฺหาหยา โฆ สติ
 อุปาทานํ โหติ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว
 วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ เขตฺตโหสิ ภิมุหิ นุ โฆ สติ ตณฺหา โหติ
 กิปปจฺจยา ตณฺหาติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ
 โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย เวทนาย โฆ สติ
 ตณฺหา โหติ เวทนายปจฺจยา ตณฺหาติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ
 โปชิตฺตฺตฺตํ เขตฺตโหสิ ภิมุหิ นุ โฆ สติ เวทนา โหติ กิปปจฺจยา
 เวทนาติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ โยนิโสมนสิการา
 อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย ผลฺลเส โฆ สติ เวทนา โหติ ผลฺลสฺสฺสฺสฺส
 เวทนาติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ เขตฺตโหสิ ภิมุหิ
 นุ โฆ สติ ผลฺลโส โหติ กิปปจฺจยา ผลฺลโสติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว
 วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย
 สฺพายคเน โฆ สติ ผลฺลโส โหติ สฺพายคณปจฺจยา ผลฺลโสติ ฯ
 อถโฆ ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ เขตฺตโหสิ ภิมุหิ นุ โฆ
 สติ สฺพายคณํ โหติ กิปปจฺจยา สฺพายคณนฺติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว
 วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปณฺณาย อภิสํมโย
 นามรูปे โฆ สติ สฺพายคณํ โหติ นามรูปปจฺจยา สฺพายคณนฺติ ฯ
 อถโฆ ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชิตฺตฺตฺตํ เขตฺตโหสิ ภิมุหิ นุ โฆ
 สติ นามรูปํ โหติ กิปปจฺจยา นามรูปนฺติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว

๔๐] มหาปทานต์คฤทฺธิยภาณวารํ นิโรชวารปฺปจฺจเวกฺขณา ๓๗

วิปฺสฺสึตฺตํ โปชฺสึตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา ย อภิสฺสมโย
วิญฺญาเนน โช สฺติ นามรูปํ โหติ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ ฯ
อถ โช ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชฺสึตฺตํ เอตทโหสิ กิเมหิ นุ โช
สฺติ วิญฺญาณํ โหติ กิปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ฯ อถ โช ภิกฺขเว
วิปฺสฺสึตฺตํ โปชฺสึตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา ย อภิสฺสมโย
นามรูปे โช สฺติ วิญฺญาณํ โหติ นามรูปปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ฯ
อถ โช ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชฺสึตฺตํ เอตทโหสิ ปจฺจทวคฺคฺติ
โช อิทํ วิญฺญาณํ นามรูปมฺหา นามปวํ คจฺฉนฺติ เอตฺตาตฺตา
ชาเยถ วา ชีเยถ วา มี่เยถ วา จเวถ วา อูปฺปชฺเชถ วา ยทิทํ
นามรูปปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูป-
ปจฺจยา สฺพายคณํ สฺพายคณปจฺจยา ฉลฺลํ ฉลฺลปจฺจยา เวทนา
เวทนาปจฺจยา คณฺหา คณฺหาปจฺจยา อูปาทานํ อูปาทานปจฺจยา
ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ สํกปริเทวทุกฺข-
โทมนสฺส
สฺมฺมฺมโย โหติ ฯ สฺมฺมโย สฺมฺมโยติ โช ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ
โปชฺสึตฺตํ ปุพฺเพ อนนุสฺสึตฺเตสุ ชมฺเมสุ จกฺขุ อุกฺกปาติ ฉาณํ
อุกฺกปาติ ปญฺญา อุกฺกปาติ วิชฺชา อุกฺกปาติ อโถโก อุกฺกปาติ ฯ

[๔๐] อถ โช ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชฺสึตฺตํ เอตทโหสิ กิเมหิ
นุ โช อสฺติ ชรามรณํ น โหติ กิถฺสฺสํ นิโรชา ชรามรณนิโรชิติ ฯ
อถ โช ภิกฺขเว วิปฺสฺสึตฺตํ โปชฺสึตฺตํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา

อภิสัมโย ชาตียา โข อสฺติ ชรามรณํ น โหติ ชาตিনিโรชา
 ชรามรณนิโรชติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรหิตคฺคตฺสํ
 เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข อสฺติ ชาติ น โหติ กิสฺสํ นิโรชา
 ชาตিনিโรชติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรหิตคฺคตฺสํ โยนิโส-
 มนสิการา อหุ ปญฺญา ย อภิสัมโย ภเว โข อสฺติ ชาติ น โหติ
 ภวนิโรชา ชาตিনিโรชติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรหิตคฺคตฺสํ
 เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข อสฺติ ภโว น โหติ กิสฺสํ นิโรชา
 ภวนิโรชติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรหิตคฺคตฺสํ โยนิโส-
 มนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสัมโย อุปาทาเน โข อสฺติ ภโว
 น โหติ อุปาทานนิโรชา ภวนิโรชติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ
 โพรหิตคฺคตฺสํ เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข อสฺติ อุปาทานํ น โหติ
 กิสฺสํ นิโรชา อุปาทานนิโรชติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ
 โพรหิตคฺคตฺสํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา อภิสัมโย ตณฺหา
 โข อสฺติ อุปาทานํ น โหติ ตณฺหานิโรชา อุปาทานนิโรชติ ฯ
 อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรหิตคฺคตฺสํ เอตทโหสิ กิมฺหิ นุ โข
 อสฺติ ตณฺหา น โหติ กิสฺสํ นิโรชา ตณฺหานิโรชติ ฯ อถ โข
 ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรหิตคฺคตฺสํ โยนิโสมนสิการา อหุ ปญฺญา
 อภิสัมโย เวทนาย โข อสฺติ ตณฺหา น โหติ เวทนานิโรชา
 ตณฺหานิโรชติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรหิตคฺคตฺสํ เอตทโหสิ
 กิมฺหิ นุ โข อสฺติ เวทนา น โหติ กิสฺสํ นิโรชา เวทนานิโรชติ ฯ

๔๐] มหาปทานสูตรํ ทุติยภาณวารํ นิโรชวารปัจจุเวกฺขณา ๓๘

อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรธตฺตสฺสํ โยนิสฺมนตฺติการา อหุ ปญฺญา
อภิสฺมโย ผสฺเส โช อตฺติ เวทนา น โหติ ผสฺสนิโรชา เวทนา-
นิโรชติ ฯ อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรธตฺตสฺสํ เขตทโหสิ
กิมฺหิ นุ โช อตฺติ ผสฺโส น โหติ กิสฺสํ นิโรชา ผสฺสนิโรชติ ฯ
อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรธตฺตสฺสํ โยนิสฺมนตฺติการา อหุ ปญฺญา
อภิสฺมโย สฺพายตเน โช อตฺติ ผสฺโส น โหติ สฺพายตนิโรชา
ผสฺสนิโรชติ ฯ อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรธตฺตสฺสํ เขตทโหสิ
กิมฺหิ นุ โช อตฺติ สฺพายตน์ น โหติ กิสฺสํ นิโรชา สฺพายต-
นิโรชติ ฯ อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรธตฺตสฺสํ โยนิสฺมนตฺติการา
อหุ ปญฺญา อภิสฺมโย นามรูป โช อตฺติ สฺพายตน์ น โหติ
นามรูปนิโรชา สฺพายตนิโรชติ ฯ อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ
โพรธตฺตสฺสํ เขตทโหสิ กิมฺหิ นุ โช อตฺติ นามรูปํ น โหติ
กิสฺสํ นิโรชา นามรูปนิโรชติ ฯ อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพร-
ธตฺตสฺสํ โยนิสฺมนตฺติการา อหุ ปญฺญา อภิสฺมโย วิญฺญาเน
โช อตฺติ นามรูปํ น โหติ วิญฺญาณนิโรชา นามรูปนิโรชติ ฯ
อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรธตฺตสฺสํ เขตทโหสิ กิมฺหิ นุ โช
อตฺติ วิญฺญาณํ น โหติ กิสฺสํ นิโรชา วิญฺญาณนิโรชติ ฯ อถ โช
ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรธตฺตสฺสํ โยนิสฺมนตฺติการา อหุ ปญฺญา
อภิสฺมโย นามรูป โช อตฺติ วิญฺญาณํ น โหติ นามรูปนิโรชา
วิญฺญาณนิโรชติ ฯ อถ โช ภิกฺขเว วิปสฺสึสฺสํ โพรธตฺตสฺสํ เขตทโหสิ

๔๓] มหาปทานสูตรํ พุทธภาณวารํ วิปัสสีพุทธประวัติตถกถา ๔๓

[๔๒] อถโข ภิกขเว วิปัสสีสูตฺถ ภควโต อรหโต สุมมา-
สฺมฺพุทฺธสูตฺถ เขตทโหสี ยนฺนุนาหํ ชมฺมํ เทเสยฺยนฺติ ฯ อถโข
ภิกขเว วิปัสสีสูตฺถ ภควโต อรหโต สุมมาสฺมฺพุทฺธสูตฺถ เขตทโหสี
อริคโต โข เม ยํ ชมฺโม คมภีโร กุทฺทโส ทฺรณฺโฝโซ สฺนฺโต
ปณฺโณ อตถกฺกาจโร นิปุณฺโณ ปณฺชิตเวทนีโย อาตยรามา โข
ปนายํ ปชา อาตยรตา อาตยสฺมฺมุทิตา อาตยรามาย โข ปน
ปชาย อาตยรตาย อาตยสฺมฺมุทิตาย กุทฺทสฺสํ อิทํ ชานํ ยทิตํ
อิตปฺปจฺจยตา ปฏิจฺจสฺมฺปฺปาโต อิทมฺมี โข ชานํ กุทฺทสฺสํ ยทิตํ
สฺพฺพสงฺขารสฺมโถ สฺพฺพปฺปิณฺสีสูตฺถโค ตณฺหกฺขโย วิวาคो นิโรโธ
นิพฺพานํ อหฺมฺเจว โข ปน ชมฺมํ เทเสยฺยํ ปเร จ เม น
อาชาเนยฺยํ โส มมสูตฺถ กิตฺตมโถ สฺมา มมสูตฺถ วิเสสาติ ฯ
อมีสูตฺถํ ๑ ภิกขเว วิปัสสี ภควตํ อรหตํ สุมมาสฺมฺพุทฺธํ อีมา
อนจฺฉริยา คาธา ปฏิจฺจํ ปุพฺเพ อสูตฺตปุพฺพา

กิจฺฉเนน เม อริคตํ หตฺถทานิ ปภาสีตุํ
วาคโหสฺสปรเตหิ นายํ ชมฺโม สฺมฺพุทฺธโ ๑
ปฏิสฺสคคามิํ นิปุณฺโณ คมภีโร กุทฺทสฺสํ อณฺุ
วาครตฺตา น ทถฺชนฺติ ตโมกฺขนฺเรน อาวฺตาคิ ๑

[๔๓] อิติห ภิกขเว วิปัสสีสูตฺถ ภควโต อรหโต สุมมาสฺมฺพุทฺธสูตฺถ
ปฏิสฺสคจิกฺขโต อปฺโปสูตฺถกฺกตฺตาย จิตฺตํ นมิ โน ชมฺมเทสฺนนาย ๑

๑ ส. อ. อมีสูตฺ ๑

[๔๔] อถโข ภิกฺขเว อญฺเฏตฺรสุตฺต มหาพฺรหฺมโน วิปฺสฺสึสุตฺต
 ภคฺวโต อรฺหโต สฺมมาสฺมพฺพุตฺตฺต เจตฺถา เจโตปฺริวิตฺตกฺกมญฺเฏน
 เอตฺทโหสิ นฺตฺตติ วต โภ โถโก วิณฺตฺตติ วต โภ โถโก
 ยตฺร หิ นาม วิปฺสฺสึสุตฺต ภคฺวโต อรฺหโต สฺมมาสฺมพฺพุตฺตฺต
 อปฺปโยสุตฺตํกตฺตย จิตฺตํ นมิ โน ชมฺมเทสฺสนายาติ ฯ อถโข โส
 ภิกฺขเว มหาพฺรหฺมา เสยฺยถาปึ นาม พตฺวา ปุริโส สฺมมิจฺชิตฺตํ
 วา พานํ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พานํ สฺมมิจฺชเยยฺย เอวเมว
 พฺรหฺมโถเก อนฺตรหิตฺโต วิปฺสฺสึสุตฺต ภคฺวโต อรฺหโต สฺมมาสฺมพฺพุตฺตฺต
 ปุริโต ปาตุริโหสิ ฯ อถโข ภิกฺขเว มหาพฺรหฺมา เอกํตํ อุตฺตฺตราสํกํ
 กิริตฺวา ทกฺขิณชานุมฺณทํ ปจฺฉิยํ นิตฺทนฺโต เยน วิปฺสฺสึ ภคฺวา
 อรฺหํ สฺมมาสฺมพฺพุตฺตฺต เตนฺนชฺตึ ปณฺนามेतฺวา วิปฺสฺสึ ภคฺวตํ
 อรฺหนํ สฺมมาสฺมพฺพุตฺตํ เอตฺทโวจ เทเสตฺถ ภาเน ภคฺวา ชมฺมํ
 เทเสตฺถ สุคฺโค ชมฺมํ สฺนตฺธิ สตฺตา อปฺปฺรชกฺกชาติกา อสฺสวณฺตา
 ชมฺมสฺส ปฺริหายนฺติ ภวิตฺตฺตํ ชมฺมสฺส อญฺเฏวตาโรติ ฯ เอวํ
 วุตฺเต ภิกฺขเว วิปฺสฺสึ ภคฺวา อรฺหํ สฺมมาสฺมพฺพุตฺตฺต ตํ มหาพฺรหฺมานํ
 เอตฺทโวจ มยฺหึปึ โช พฺรหฺเม เอตฺทโหสิ ยนฺนุนานํ ชมฺมํ
 เทเสยฺยนฺติ ฯ ตสฺส มยฺหึ พฺรหฺเม เอตฺทโหสิ อธิคฺโค โช เม
 อຍံ ชมฺโม คมฺภีโร ทฺททฺโส ทฺรฺนุโพช สฺนฺโต ปณฺโตนฺโต อตฺตกฺกา
 วโร นิปฺโปณ ปณฺทิตเวทนีโย อาตฺยรามา โช ปนายํ ปชา
 อาตฺยรตา อาตฺยสฺมมฺมุทิตา อาตฺยรามาย โช ปน ปชาย อาตฺยรตฺตย

อาตยสัมมุทิตาย ทุททลั อิทัง จานัง ยทิตัง อิทปรุจยตา ปฏิจจ-
 สมุปรปาโท อิทมมึ โข จานัง ทุททลั ยทิตัง สพุพสงฆารสมโก
 สพุพฐิปฏินิสสุคโค ตณฺหุทฺชโย วิราโค นิโรโช นิพพานัง อหฺมฺเจว
 โข ปน ชมมํ เทเสยฺยํ ปเว จ เม น อาชาเนยฺยํ โส มมุตฺตํ กิตฺตมโก
 สํ มมุตฺตํ วิเสสาติ ๑ อมฺีสุตฺตํ^๑ พุทฺธมฺ อิมํ อนจฺฉริยา คากา
 ปฏิภินฺตํ ปุพฺเพ เม อุตฺตํปุพฺพา กิจฺฉเนน เม อธิคตํ หตฺถทานิ
 ปกาสิตํ ๑ เป ๑ อาวุตาติ อิติห เม พุทฺธมฺ ปฏิสฺสนฺจิกฺขโต
 อปฺปโสปฺสฺสํกตฺตาย จิตฺตํ นมิ โน ชมฺมเทสฺนํยาติ ๑ ทุคฺคิมมึ โข
 กิกฺขเว โส มหาพุทฺธมา ๑ เป ๑ ตคฺคิมมึ โข กิกฺขเว โส มหา-
 พุทฺธมา วิปฺสฺสึ ภควนฺตํ อรหฺนฺตํ สมนฺมาสมฺพุทฺธํ เขตฺทโวจฺ เทเสตุ
 ภนฺเต ภควา ชมมํ เทเสตุ สฺสคโค ชมมํ สันตฺธิชฺ สคฺคา อปฺป-
 ปรชกฺขชาติกา อุตฺตํสวณฺตา ชมฺมุตฺตํ ปริหาณฺติ ภวิสฺสฺสนฺติ ชมฺมุตฺตํ
 อณฺเวยตาโรติ ๑ อถ โข กิกฺขเว วิปฺสฺสึ ภควา อรหฺนํ สมนฺมา-
 สมฺพุทฺธโร พุทฺธมฺโน อชฺฉเนสนฺ วิทิตฺวา สคฺเคสุ การุณฺณตํ ปฏิจจ-
 พุทฺธจกฺขณา โถกํ โวโตเกสิ ๑ อทฺทสา โข กิกฺขเว วิปฺสฺสึ ภควา
 อรหฺนํ สมนฺมาสมฺพุทฺธโร พุทฺธจกฺขณา โถกํ โวโตเกนฺโต สคฺเค
 อปฺปปรชกฺเข มหารชกฺเข ตกฺขินฺทฺริเย มุทฺตินฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร
 สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย ภพฺเพ อภพฺเพ อปฺเปกฺจฺเจ ปรโลก-
 วชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ๑ เสยฺยถาปํ นาม อฺุปฺปตฺตินิยํ วา

๑ ส. อมฺีสุตฺตํ ๑

ปทุมินิกิยั วา ปุณทุรัททินิกิยั วา อปะเปกจจานิ อุปปะตานิ วา ปทุมานิ
 วา ปุณทุรัททานิ วา อุกเถ ชาตานิ อุกเถ สัจจทฎมานิ^๑ อุกถานุกตานิ
 อนนฺโตนิมุกคโปสฺสันิ อปะเปกจจานิ อุปปะตานิ วา ปทุมานิ วา
 ปุณทุรัททานิ วา อุกเถ ชาตานิ อุกเถ สัจจทฎมานิ สโมทกจิทานิ
 อปะเปกจจานิ อุปปะตานิ วา ปทุมานิ วา ปุณทุรัททานิ วา อุกเถ
 ชาตานิ อุกเถ สัจจทฎมานิ อุกถา อจฺจุคฺคมฺม คิฏฺฐันนติ อนุปิตฺตฺตานิ
 อุกถเนน เหวเมว โช ภิกฺขเว วิปัสฺสั ภควา อรหัง สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 พุทฺธจกฺขณา โลกั โวโตเกนฺโต อทุกฺส สคฺเต อปะปรชกฺเข มหา
 รชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สัจจกาเว ทฺวากาเว สัจฺฉิณฺณาปเย
 ทฺวิณฺณาปเย ภพฺเพ อภพฺเพ อปะเปกจฺเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน
 วิหรนฺเต ๑ อถโช ภิกฺขเว มหาพฺรหฺมา วิปัสฺสัภควโต อรหโต
 สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส เจตฺสา เจโตปรีวิตฺถกฺกมณฺเณน วิปัสฺสั ภควนฺตํ
 อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ศาถาหิ อชฺฌภาสิ

[๔๕] เสเต ยถา ปพฺพตมฺพุทฺธนิฏฺฐิจิโต
 ยถาปิ ปสฺสเส ชนตํ สมนฺตโต
 ตถูปมํ ชมฺมมยํ สฺมุเชสฺโส
 ปาสาทมารุชฺช สมนฺตจกฺข
 สฺสกาถกนิณฺณํ ชนตมเปตสฺสโก
 อเวกฺขสฺสัจฺจ ชาติชฺรามีภฺภูตํ ๑

---

๑ สัมพุทธชาตินิยั ปาไซ ๑

๔๘] มหาปทานสูตรํ พุทธภาณวารํ วิปัสสีพุทธชปริวัตทุกกถา ๔๕

อุฏฺฐเจहि วัจฺ วิชิตสงฺคาม
สตฺถวาท อนนฺน วิจฺว โถเก

เทเสตฺถ ภควา ชมฺมํ อญฺเฌาตาโร ภวิสฺสํนฺตํติ ๑

[๔๖] เหวํ อุตฺเต ภิกฺขเว วิปัสสี ภควา อรหํ สํมาสํมพุทฺโธ
คํ มหาพฺรหฺมานํ คากาย อชฺฌภาสิ

อปรุคฺคา เต อมตฺตํ ทวารว
เย โสคฺควนฺโต ปมฺมุจฺจนฺตฺ สทฺธํ
วิหิตฺตํณฺณํ ปคฺคณํ นภาสิ

ชมฺมํ ปณฺตีคํ มนุเชสฺสุ พฺรหฺเมติ ๑

[๔๗] อถ โช ภิกฺขเว มหาพฺรหฺมา กตวากาโส ไซมฺหิ วิปัสสีนา
ภควตา อรหตา สํมาสํมพุทฺเธน ชมฺมเทสํนายาติ วิปัสสี ภควนฺตํ
อรหนฺตํ สํมาสํมพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺถเว
อนฺตรชายี ๑

[๔๘] อถ โช ภิกฺขเว วิปัสสีสฺส ภควโต อรหโต สํมา-
สํมพุทฺธสฺส เอตทโหสิ กสฺส นุ โช อรหํ ปจฺมํ ชมฺมํ เทเสยฺยํ
โก อิมํ ชมฺมํ ชิปปเมว อาชานิสฺสํตํติ ๑ อถ โช ภิกฺขเว วิปัสสีสฺส
ภควโต อรหโต สํมาสํมพุทฺธสฺส เอตทโหสิ อยํ โช ชนฺนโช ๑
ราชปฺคฺโต ติสฺโส ๑ ปุโรหิตปฺคฺโต พนฺชมฺคฺติยา ราชชานิยา ปฏฺิวสฺนฺติ
ปณฺชิตา วิยตฺตา เมชวโน ทํชฺรคฺคํ อปฺปรชกฺขชาติกา ยนฺนุนาหํ
ชนฺนทสฺส ๑ ราชปฺคฺตสฺส ติสฺสสฺส ๑ ปุโรหิตปฺคฺตสฺส ปจฺมํ ชมฺมํ

เทเสยฺยํ เตะ อิมํ ฐมฺมํ อธิปฺปเมว อาชานิสฺสุตฺตํ ๑ อถไซ
 ภิกฺขเว วิปฺสฺสํ ภควา อรหํ สฺมมาสมฺพุทฺโธ เตยฺยถาบี นาม
 พตฺวา ปฺริโส สฺมมิมฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาหํ
 สฺมมิมฺชเชยฺย เอวเมว โพรทฺฐชฺชุตฺเต อนฺตรหิตฺโต พนฺธุมฺมตฺติยา ราช-
 ธานียา เขเม มิคทาเย ปาตุรโหสิ ๑ อถไซ ภิกฺขเว วิปฺสฺสํ ภควา
 อรหํ สฺมมาสมฺพุทฺโธ มิคทายปาทํ อามนฺเตสิ เอहि ตฺวํ สฺมม
 มิคทายปาท พนฺธุมฺมตฺติ ราชธานี ปวิสิตฺวา ชนฺทญฺจ ราชปฺตฺติ
 ติสฺสญฺจ ปุโรหิตปฺตฺติ เอวํ วเทหิ วิปฺสฺสํ ภควา อรหํ สฺมมา-
 สมฺพุทฺโธ พนฺธุมฺมตฺติ ราชธานี อนฺุปฺตฺโต เขเม มิคทาเย วิหริ-
 สิ ตฺมฺหากํ ทสฺสณกาโมติ ๑ เอวํ ฆนฺเตติ โส ภิกฺขเว มิคทายปาท
 วิปฺสฺสิสฺสํ ภควโต อรหโต สฺมมาสมฺพุทฺธสฺส ปฺฏิสฺสุตฺวา พนฺธุมฺมตฺติ
 ราชธานี ปวิสิตฺวา ชนฺทญฺจ ราชปฺตฺติ ติสฺสญฺจ ปุโรหิตปฺตฺติ
 เขตทโวจ วิปฺสฺสํ ภควา อรหํ สฺมมาสมฺพุทฺโธ พนฺธุมฺมตฺติ ราชธานี
 อนฺุปฺตฺโต เขเม มิคทาเย วิหริ สิ ตฺมฺหากํ ทสฺสณกาโมติ ๑
 อถไซ ภิกฺขเว ชนฺโท จ ราชปฺตฺโต ติสฺโส จ ปุโรหิตปฺตฺโต
 ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานวนิ โยชาเปตฺวา ภทฺทํ ภทฺทํ ยานํ อภิรฺหิตฺวา
 ภทฺเทหิ ภทฺเทหิ ยานเนหิ พนฺธุมฺมตฺติยา ราชธานียา นียิสฺสุ เยน เขโม
 มิคทาโย เตน ปายิสฺสุ ยาวตฺติกา ยานสฺสํ ภูมि ยานเนน คนฺตฺวา
 ยานา ปจฺจโรหิตฺวา ปตฺติกา เยน วิปฺสฺสํ ภควา อรหํ สฺมมา-
 สมฺพุทฺโธ เตนฺุปฺตฺตํมฺิสฺสุ อฺุปฺตฺตํมิตฺวา วิปฺสฺสํ ภควนฺตํ อรหนฺตํ

๔๖] มหาปทานสูตรที่ พุทธภาณวาริ ขณฺฑทิสฺสวคฺคฺกฺก มุมฺมจกฺขุ ๔๖

สมฺมาสมฺพุทฺธํ อภิวาทเตจฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสํทิสฺสุ ๑ เตสํ วิปสฺสึสึ ภควา
อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อนุปฺพุทฺถกํ กเถสิ เสยฺยถํทํ ทานกถํ
สัฏฺถกํ สคฺคกถํ กามานํ อาทันนํ โอการํ สํกิเถสึ เนกขมฺเม
อานิสฺสึ ปกาเสสิ ๑ ยทา เต ภควา ขณฺเฑวสิ กตฺตจิตฺเต มุทฺ-
จิตฺเต วิเนวฺรณจิตฺเต อุกคฺคจิตฺเต ปสนฺนจิตฺเต อถ ยา พุทฺธานํ
สํมุกฺกํสึกา ขมฺมเทสนา ทํ ปกาเสสิ ทฺกฺขุ สมฺมทฺมํ นิโรธํ
มคฺคํ ๑ เสยฺยถาปิ นาม สํทฺทวคฺคํ อปคคทาพํ สมฺมเทว รัตนํ
ปฏิกคณฺเฑหฺยฺย เหวเมว ขณฺฑทิสฺส ๑ ราชปฺคตฺสฺส คิสรฺสฺส ๑
ปฺุโรหิตปฺคตฺสฺส คสรฺมิเยว อาสเน วิรัชํ วิคฺมถํ ขมฺมจกฺขุ อฺุทฺปาที
ยงฺกิณฺโณจํ สมฺมทฺมมํ สํพุทฺถกํ นิโรธขมฺมฺนฺติ ๑ เต ทิฏฺฐิขมฺมา
ปตฺตขมฺมา วิทิตขมฺมา ปริโยคาพฺทขมฺมา คิณฺณวิจิจฺจिณา วิคต-
กถํกถา เวสํวชฺชปฺคตา อปรปฺปจฺญา สคฺคฺกฺก สํสเน วิปสฺสึ
ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทโวจํ อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต
อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกขฺชิตํ วา อุกฺกขฺชเยยฺย
ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพหฺสฺส วา มคฺคํ อจิจฺจเยยฺย อนฺช-
กาเว วา เตสฺสปฺชโชตํ ชาเวยฺย จกฺขมฺนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺติ
เอวเมว ภควตา อเนกปริยาเยน ขมฺโม ปกาสิโต เอเต มยํ
ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺจาม ขมฺมณฺจ ตเถยฺยาม มยํ ภนฺเต
ภควโต สฺนฺติเก ปพุทฺธํ ตเถยฺยาม อฺุปลมฺปทนฺติ ๑ อถตฺถุ

๑ นิกฺขเมตีปิ ปาโไซ ๑

โฆ ภิกฺขเว ชณฺโฆ จ ราชปฺตฺโต ติสฺโส จ ปุโรหิตปฺตฺโต
 วิปลฺลิสฺสํ ภควโต อรหโต สฺมมาสํมพุทฺธสฺส สฺนฺติเก ปพฺพชฺชํ
 อตฺตถฺกํ อปฺตํมฺปรํ ฯ เต วิปลฺลิสฺสํ ภควา อรหํ สฺมมาสํมพุทฺโฆ
 รมฺมียา กถาย สฺนฺทสฺเสตี สฺมาทเปตี สฺมุตฺเตเชตี สฺมฺปรหํเสตี
 สงฺฆารานํ อาทินนํ โอการํ สงฺกิเตสํ เนกขมฺเม อานิสฺสํ ปกาเสตี ฯ
 เตสํ วิปลฺลิตินา ภควตา อรหตา สฺมมาสํมพุทฺเธน รมฺมียา กถาย
 สฺนฺทสฺสตียมานานํ สฺมาทปฺปียมานานํ สฺมุตฺเตชียมานานํ สฺมฺปรหํตีย-
 มานานํ นจิรสฺเสว อนฺนฺปาทาย อาสฺสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺมจฺจิสฺสุ ฯ

[๔๘] อสุตฺตํ โฆ ภิกฺขเว พนฺธุมฺมคฺคิยา ราชธานียา มหาชนกาโย
 จตุราสฺสตีปาณสฺสหฺสฺसानิ วิปลฺลิสฺสํ กิร ภควา อรหํ สฺมมาสํมพุทฺโฆ
 พนฺธุมฺมคฺคิ ราชธานี อนฺนฺปฺตฺโต เขเม มิคทาเย วิหริตี ชณฺโฆ จ
 กิร ราชปฺตฺโต ติสฺโส จ ปุโรหิตปฺตฺโต วิปลฺลิสฺสํ ภควโต อรหโต
 สฺมมาสํมพุทฺธสฺส สฺนฺติเก เกสฺมสฺสํ โอหาเวตฺตวา กาสํยานิ วตฺถานิ
 อจฺจนาเทตฺตวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตาติ ฯ สุตฺตวาน เนตฺตํ
 เอตฺทโทสิ น หิ นฺน สํ โอรโก รมฺมวินโย น สฺวา โอริกา
 ปพฺพชชา ยตฺถ ชณฺโฆ จ ราชปฺตฺโต ติสฺโส จ ปุโรหิตปฺตฺโต
 เกสฺมสฺสํ โอหาเวตฺตวา กาสํยานิ วตฺถานิ อจฺจนาเทตฺตวา อคารสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชิตา ชณฺโฆ จ หิ นาม ราชปฺตฺโต ติสฺโส จ
 ปุโรหิตปฺตฺโต เกสฺมสฺสํ โอหาเวตฺตวา กาสํยานิ วตฺถานิ อจฺจนา-
 เทตฺตวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺสฺนฺติ กิมฺมคํ ปน น มยฺนติ ฯ

๔๘] มหาปทานสูตรที่ พุทธภาณวาริ อนุப்புฬักกา ฆมมจกขุ ๔๘

อลโธ โส ภิกขเว มหาชนกาโย จตุราสีติปาณสหัสسانی พนฺธุมติยา
ราชธานียา นิภุมมิตฺวา เยน เขโม มิคทาโย เยน วิปสฺสึ ภควา
อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ เตหฺนฺสปสงฺกมฺมึสุ อฺปสงฺกมิตฺวา วิปสฺสึ ภควนฺตุ
อรหนฺตุ สัมมาสัมพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา เอกมหนฺตุ นิสฺสํหึสุ ฯ เตสํ วิปสฺสึ
ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ อนุப்புฬักกํ กเถสิ เสยฺยถาปึ
สฺสฺถกํ สฺสคฺคกํ กามานํ อาทนํวํ โธการํ สงฺกิเตสํ เนกฺขมฺเม
อานิสฺสํ ปกาเสสึ ฯ ยथा เต ภควา อญฺเฌาสิ กตฺตจิตฺเต มุทฺทิจิตฺเต
วินํวรณจิตฺเต อุตฺทกฺจิตฺเต ปสฺนฺนจิตฺเต อถ ยา พุทฺธานํ สํมุกฺกํสึกา
ฆมฺมเทสฺนา ตํ ปกาเสสึ ทฺวขํ สฺมฺทยํ นิโรธํ มคฺคํ ฯ เสยฺยถาปึ
นาม สฺกฺขชวตฺถํ อปคตกาพกํ สฺมฺมเทว รชนํ ปฏฺิคฺคเณหฺยฺเยยฺเยว
เตสํ จตุราสีติปาณสหัสसानํ คสฺมึเยว อาสเน วิวริํ วิตมถํ ฆมฺมจกขุ
อฺทฺทปาที ยงฺกิณฺณจึ สฺมฺทยฆมฺมํ สฺพพฺพนฺตุ นิโรธฆมฺมหนฺติ ฯ เต
ทิวฺจฺจฆมฺมา ปคฺตฆมฺมา วิทิตฆมฺมา ปรีโยคาพฺทฆมฺมา ตินฺนฺณวิจิ
กฺจึณา วิคตกถํกถา เวสํารชฺชปฺปคฺตา อปรปฺปจฺจยา สฺตฺถุ สํสเน
วิปสฺสึ ภควนฺตุ อรหนฺตุ สัมมาสัมพุทฺธํ เขตฺทโวจํ อภิกฺกนฺตุ
ภนฺเต อภิกฺกนฺตุ ภนฺเต เสยฺยถาปึ ภนฺเต นิภฺกฺขชฺชิตํ วา
อฺกฺกฺขชฺชเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยย
ปฏฺิจฺจณฺหนํ วา วิวเรยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยย
อาจิกฺกชฺชเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยย
อนฺทกาเว วา เตสฺปฺปชฺชชฺชิตํ ชาเวยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยยฺเยย
จกขฺมฺนฺโต
รฺุพานิ ทกฺขนฺติ เหวเมว ภควตา อเนกปริยาเยน ฆมฺโม ปกาสิโต
เอเต มยํ ภนฺเต ภควนฺตุ สฺวณํ คจฺฉาม ฆมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ

๕๐] มหาปทานสูตรที่ พุทธภาณวาริ์ สาวกานิ ปุพฺพชฺชูปถัมปทา ๕๑
มุกฺขจิตฺเต วิเนยฺวณจิตฺเต อุกฺกจิตฺเต ปถมนฺจิตฺเต อถ ยา พุทฺธานิ
ธามุกฺกัถิสา ชมฺมเทสนา ตํ ปกาเสถิ ทุกฺขํ สฺมฺมทฺยํ นิโรธํ มคฺคํ ฯ
เสยฺยถาปี นาม สฺมฺมชวตฺถิ อปคตทาพกํ สฺมฺมเทว วรณํ ปฏิกุคฺคเณหฺย
เอวเมว เตสํ จตุรารฺสตีปฺพชิตฺตสฺสธฺมฺมํ ตสฺมึเวยว อาสเน วิวชฺ
วิตฺมถํ ชมฺมจกฺขุ อุตฺปาที ยงฺกิญฺจิสฺส สฺมฺมทฺยชฺมฺมํ สฺมฺมทฺยํ นิโรธ-
ชฺมฺมทฺยํ ฯ เต ทิวฺจชฺมมา ปคฺตชฺมมา วิทิตชฺมมา ปรีโยคาพุท-
ชฺมมา ตินฺนวิจิจฺจิจฺจนา วิคตกถํกถา เวธารชฺชูปคฺตา อปรปฺปจฺจยา
สฺสตุ สาสเน วิปสฺสึ ภาวทฺยํ อรทฺยํ สฺมฺมาสมฺมทฺยํ เอตทวโจ
อภิกฺกทฺยํ ภาวเต อภิกฺกทฺยํ ภาวเต เสยฺยถาปี ภาวเต นิกฺกชฺชิตฺ
วา อุกฺกชฺชเยยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มฺพฺพสฺส วา มคฺคํ
อาจิกฺกชฺชเยยฺย อนุชกาเว วา เตถปฺปชฺชโศคํ ชาเวยฺย จกฺขมฺนโต
รฺูปานิ ทกฺขทฺยํ เอวเมว ภาวตา อเนกปริยาเยน ชฺมโม ปกาเสโต
เอเต มยํ ภาวเต ภาวทฺยํ สฺวณํ คจฺจนาม ชฺมมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ
ตถเยยฺยาม มยํ ภาวเต ภาวโต สฺนฺติเก ปุพฺพชฺชํ ตถเยยฺยาม
อฺปถัมปทฺยํ ฯ อถตฺถุ ไซ ภิกฺขเว ตานิ จตุรารฺสตีปฺพชิตฺตสฺสธฺมฺมํ
วิปสฺสึสฺส ภาวโต อรทฺยโต สฺมฺมาสมฺมทฺยสฺส สฺนฺติเก ปุพฺพชฺชํ
อถตฺถุ อฺปถัมปทํ ฯ เต วิปสฺสึ ภาวตา อรทฺยํ สฺมฺมาสมฺมทฺยโ
ชฺมมฺมिया กถาย สฺนฺทสฺสเสถิ สฺมาทเปถิ สฺมฺมทฺยเตเชถิ สฺมฺมทฺยสฺส
สงฺขารานํ อาทันนํ โอบากวํ สงฺกิเตสํ เนกชฺมเม อานิสฺสํ ปกาเสถิ ฯ
เตสํ วิปสฺสึนา ภาวตา อรทฺยตา สฺมฺมาสมฺมทฺยชฺชเนน ชฺมมฺมिया กถาย

สฺนุทสฺสียมานานํ สฺมาทปฺปียมานานํ สฺมคฺคเตชียมานานํ สฺมปทิสฺสียมานานํ
นจิรสฺสเสว อฺนุปาทาย อาตฺเวหิ จิตฺตานิ วิมฺจุจฺจิสฺสํ ๑

[๕๑] เตน ไช ปนํ สฺมเยน พนฺรุมฺคิยา ราชธานียา มหา-
ภิกฺขุสงฺโฆ ปฏฺิวสฺสติ อฏฺุจฺสฏฺุจฺภิกฺขุสฺสคฺคสฺสสฺสํ ๑ อถ ไช ภิกฺขเว
วิปสฺสิสฺสสฺสํ ภควโต อรหโต สฺมมาสฺสมฺพุทฺธสฺสสฺสํ รโหคคฺคสฺสสฺสํ ปฏฺิ-
สฺสตุตฺถสฺสสฺสํ เหวํ เจตโส ปริวิตฺตโก อุตฺปาที มหา ไช เอตฺรหิ
ภิกฺขุสงฺโฆ พนฺรุมฺคิยา ราชธานียา ปฏฺิวสฺสติ อฏฺุจฺสฏฺุจฺภิกฺขุสฺสคฺคสฺสสฺสํ
ยนฺนุหนานํ ภิกฺขุ อฺนุชานเยยฺยํ จรตฺถ ภิกฺขเว จาริกํ พนฺรชนฺหิตาย
พนฺรชนฺสฺซาย โตกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺซาย เทวมนฺุสฺสํ
มา เอเกน เทว อคฺมิตฺถ เทเสถ ภิกฺขเว ชมฺมํ อาทิกฺกุตฺตยาณํ
มชฺเชกฺกุตฺตยาณํ ปริโยสํกุตฺตยาณํ สํคฺคํ สฺพยญฺชนํ เกวตปริ-
ปุณฺณํ ปริสฺสุทฺธิํ พฺรหฺมจฺริยํ ปกาเสถ สฺนคฺคิย สฺคฺคตา อปฺป-
รชกฺขชาตिका อสฺสสฺวณตา ชมฺมสฺสสฺสํ ปริหายนฺนติ ภวิสฺสสฺนติ ชมฺมสฺสสฺสํ
อณฺเฎวตาโร อปฺปิ จ ฉนฺนํ ฉนฺนํ วสฺสํ อจฺเจเยน พนฺรุมฺคิย ราชธานี
อฺปสฺสงฺกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺกชฺชเทสํายาติ ๑ อถ ไช ภิกฺขเว อณฺเฎวตโร
มหาพฺรหฺมา วิปสฺสิสฺสสฺสํ ภควโต อรหโต สฺมมาสฺสมฺพุทฺธสฺสสฺสํ เจตสา
เจโตปริวิตฺตกฺกมณฺเฎวาย เสยฺยถาปฺปิ นาม พตฺวา ปุริโส สฺมมฺมิญฺชิตํ
วา พานํ ปสฺสาวเรยฺย ปสฺสาวริตํ วา พานํ สฺมมฺมิญฺชเยยฺย เหวเมว
พฺรหฺมโถเก อฺนตฺรหิโต วิปสฺสิสฺสสฺสํ ภควโต อรหโต สฺมมาสฺสมฺพุทฺธสฺสสฺสํ

๑ ส. เตน ไช ปน ภิกฺขเว ๑

ปุโรโต ปาตุโรหิตี ฯ อถโฆ โส ภิกขเว มหาพรหมมา เอกัง อุตตรา-
สังคัม กวิตฺวา เยน วิปัสสี ภควา อรหัง สัมมาสัมพุทฺโธ เตนณฺช-
ติมฺพณาเมตฺวา วิปัสสี ภควนฺตัม อรหนฺตัม สัมมาสัมพุทฺธัม เอตทโวจ
เอวเมตัม ภควา เอวเมตัม สุตฺต มหา โฆ ภาเนเต เอตฺรหิ
ภิกขุสงฺโฆ พนฺธุมตฺติยา ราชชานฺติยา ปฏฺิวสฺสตี อญฺฺจสฺสจฺฉิภิกขุสงฺคตฺสทฺสสฺส
อนฺุชานาตุ ภาเนเต ภควา ภิกขุ จรตฺ ภิกขเว จาริกัม พุชฺชนทิตาย
พุชฺชนสฺสชาย โสถานนุทฺตปาย อตุถาย ทิตาย สฺสชาย เทวมนุสฺสํ
มา เอเกน เทว อคฺมิตฺถ เทเสถ ภิกขเว ชมฺมัม อาทิกถฺยยาณัม
มชฺเฌกถฺยยาณัม ปริโยธานกถฺยยาณัม สํตถํ สํพุยฺยชฺชนํ เกวตปริ-
ปนฺณํ ปริสฺสทฺธัม พุทฺธมจฺฉริยัม ปกาเสถ สันคิธ สคฺคตา อปฺป-
รชกฺขชชาติกา อสฺสํวณฺตา ชมฺมสฺสํ ปริหายนฺติ ภวิสฺสํนฺติ ชมฺมสฺสํ
อนฺุชชาติโร อปฺปิจ ภาเนเต มยํ ตถา กวิสฺสํม ยถา ภิกขุ ฉนฺหนิ
ฉนฺหนิ วสฺสํ อจฺเจเนน พนฺธุมตฺตี ราชชานิ อฺปสฺสํกมฺิสฺสํนฺติ ปาติ-
โมกฺขทฺุเทสํยาทิ ฯ อิทมโวจ ภิกขเว โส มหาพรหมมา อิทํ
วตฺวา วิปัสสี ภควนฺตัม อรหนฺตัม สัมมาสัมพุทฺธัม อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณฺ
กตฺวา ตตฺถเวว อนฺุตรชายิ ฯ

[๕๒] อถโฆ ภิกขเว วิปัสสี ภควา อรหัง สัมมาสัมพุทฺโธ
สํยถฺเหตฺมเมย ปฏฺิวสฺสตฺตนา วุจฺฉิโต ภิกขุ อามนฺุเตสฺสิ อิจ มยฺหิ
ภิกขเว รโหคตฺสสํ ปฏฺิวสฺสตฺตํนฺตํ เอวํ เจตฺโส ปริวิตฺกโก อุตฺปาที
มหา โฆ เอตฺรหิ ภิกขุสงฺโฆ พนฺธุมตฺติยา ราชชานฺติยา ปฏฺิวสฺสตี

อฏฺฐสํวฺญจิจิกฺขุสฺสคฺคสฺสหฺสฺสํ ยนฺนุหนนํ ภิกฺขุ อนฺชานนฺยํ จรต
 ภิกฺขเว จาริกํ พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสฺสชาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย
 หิตาย สฺสชาย เทวมนุสฺสํมานํ มา เอเกน เทว อคมิตฺถ เทเสถ
 ภิกฺขเว ชมฺมํ อาทิกถฺยํมณํ มชฺฌเมถถฺยํมณํ ปริโยสํนถฺยํมณํ สํตถกํ
 สํพยุณฺชนํ เกวตปริปฺพณฺณํ ปริสฺสทฺธิํ พุทฺหมจฺริยํ ปกาเสถ สันตฺธิช
 สฺสคฺคา อปฺปรชกฺขชชาติกา อสฺสสวณฺคา ชมฺมสฺส ปริหายนฺติ ภวิสฺสณฺติ
 ชมฺมสฺส อณฺเวยาคาโร อปฺปีจ ฌนฺนํ ฌนฺนํ วสฺสํมานํ อจฺจุเยน
 พนฺชมฺมตี ราชชานํ อุปสํกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺขทฺเทสํยาคิ อถฺโฆ
 ภิกฺขเว อณฺเวยคโร มหาพุทฺหมมา มม เจตสา เจโตปริวิตฺตกฺกมณฺเวย
 เสยฺยถาปํ นาม พตฺวา ปุริสํ สํมมฺมิตฺตํ วา พาทํ ปสํสเรยฺย
 ปสํสวิตฺตํ วา พาทํ สํมมฺมิตฺตํเชยฺย เหวเมว พุทฺหมโถเก อนฺตรหิโต
 มม ปุโรโต ปาตุโรหิสฺส อถฺโฆ สํ ภิกฺขเว มหาพุทฺหมมา เอกํ
 อุตฺตวราสํกํ กวิตฺตวา เยนํ หิ เตนณฺชตฺติมฺปณฺนามेतฺตวา มํ เอตทโวจ
 เหวเมตํ ภควา เหวเมตํ สฺสคฺค มหา โฆ ฆนฺเต เอกฺตริ ภิกฺขุ
 สฺสโฆ พนฺชมฺมิตฺยา ราชชานิตฺยา ปฏฺิวสฺสตี อฏฺฐสํวฺญจิจิกฺขุสฺสคฺคสฺสหฺสฺสํ
 อนฺชานนฺตฺตํ ฆนฺเต ภควา ภิกฺขุ จรต ภิกฺขเว จาริกํ พุชฺชนหิตาย
 พุชฺชนสฺสชาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺสชาย เทวมนุสฺสํมานํ
 มา เอเกน เทว อคมิตฺถ เทเสถ ภิกฺขเว ชมฺมํ อาทิกถฺยํมณํ
 มชฺฌเมถถฺยํมณํ ปริโยสํนถฺยํมณํ สํตถกํ สํพยุณฺชนํ เกวตปริ
 ปฺพณฺณํ ปริสฺสทฺธิํ พุทฺหมจฺริยํ ปกาเสถ สันตฺธิช สฺสคฺคา อปฺปรชกฺข-

๕๓] มหาปทานสูตริ พุทธภาณวาริ สํวณานิ ชนปทจาริกจรณิ ๕๕
 ชาติกา อุตฺตวณตา ชมฺมุตฺตํ ปริหายนฺติ ภวิตฺตํนฺติ ชมฺมุตฺตํ
 อญฺญาตาโร อปีจ ฆนฺเต มยิ ตถา กวิสุตํ ยถา ภิกฺขุ
 ฌนฺนํ ฌนฺนํ วุตฺตํ อจฺจเยน พนฺธุมฺมํ ราชชานิ อุปสงฺกมิตฺตํนฺติ
 ปาติโมกฺขทฺทเทสํยาติ อิทมโวจ ภิกฺขเว โส มหาพฺรหฺมา อิทํ
 วจฺวา มํ อภิวาเทจฺวา ปทกฺขิณิ กคฺวา ตคฺถเว อนุตฺตราชยิ ฯ
 อนฺชานามิ ภิกฺขเว จรท จาริกิ พฺหุชนหิตาย พฺหุชนุตฺตาย โถกา
 นุกุมฺปาย อตฺถาย หิตาย ตฺตํย เทวมนฺตํสํมา มา เอเกน เทว
 อคมิตฺถ เทเสถ ภิกฺขเว ชมฺมํ อาทิกถฺยานิ มชฺเฌกถฺยานิ
 ปริโยสํนถฺยานิ สํคฺกํ สํพฺยณฺชนํ เกวตปริปฺนุณิ ปริสุทฺธิ
 พฺรหฺมจฺริยํ ปกาเสถ สฺนฺตํ สํคฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา อุตฺตวณตา
 ชมฺมุตฺตํ ปริหายนฺติ ภวิตฺตํนฺติ ชมฺมุตฺตํ อญฺญาตาโร อปีจ
 มยิ ตถา กวิสุตํ ยถา ฌนฺนํ ฌนฺนํ วุตฺตํ อจฺจเยน พนฺธุมฺมํ
 ราชชานิ อุปสงฺกมิตฺตํ ปาติโมกฺขทฺทเทสํยาติ ฯ อถโฆ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ เขภฺยเยน เอกาเหเนว ชนปทจาริกิ ปกฺกมิตฺตํ ฯ

[๕๓] เตน โข ปน สํมเยน ชมฺพุทฺ์เป จตุรํสํติอวาตสํหุตฺตํ
 โหนฺติ ฯ เอกมฺหิ วุตฺเต นิกฺขนฺเต เทวตา สํทมฺมนฺตํสํวาเสสุ นิกฺขนฺติ
 โฆ มาริสํ เอกวุตฺตํ ปญฺจิทานิ วุตฺตํ เสสํนิ ปญฺจณฺนํ
 วุตฺตํ อจฺจเยน พนฺธุมฺมํ ราชชานิ อุปสงฺกมิตฺตํ ปาติโมกฺ
 ขทฺทเทสํยาติ ฯ ทฺวีสฺส วุตฺเตสุ นิกฺขนฺเตสุ เทวตา สํทมฺมนฺตํสํวาเสสุ

๑ อิติ ปริ ยาว ปาติโมกฺขทฺทเทสํยาตํติ อติเรกปาเชน ภวิตฺตํนฺติ ฯ

นิกฺขนฺตานิ โข มารีสา เทว วสุตฺตานิ จตุตฺตารีทานิ วสุตฺตานิ เสตฺตานิ
 จตุณฺ्हิ วสุตฺตานํ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมคํ ราชชานํ อุปสงฺกมิตฺตพฺพา
 ปาติโมกฺขชฺุทฺเทสํายาติ ฯ คัสสุ วสุเสตฺตํ นิกฺขนฺเตตฺตํ เทวตา สทฺท-
 มนฺุสฺสาเวตฺตํ นิกฺขนฺตานิ โข มารีสา คัณฺ्हิ วสุตฺตานิ คัณฺ्हิทานิ
 วสุตฺตานิ เสตฺตานิ คิณฺฺณํ วสุตฺตานํ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมคํ ราชชานํ
 อุปสงฺกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺขชฺุทฺเทสํายาติ ฯ จตุตฺตํ วสุเสตฺตํ นิกฺขนฺเตตฺตํ
 เทวตา สทฺทมนฺุสฺสาเวตฺตํ นิกฺขนฺตานิ โข มารีสา จตุตฺตาริ วสุตฺตานิ
 เทวทานิ วสุตฺตานิ เสตฺตานิ ทฺวจินฺ्हิ วสุตฺตานํ อจฺจุเยน พนฺธุมฺมคํ
 ราชชานํ อุปสงฺกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺขชฺุทฺเทสํายาติ ฯ ปณฺจตฺตํ วสุเสตฺตํ
 นิกฺขนฺเตตฺตํ เทวตา สทฺทมนฺุสฺสาเวตฺตํ นิกฺขนฺตานิ โข มารีสา ปณฺจ
 วสุตฺตานิ เอกํทานิ วสุตฺตํ เสตฺตํ เอกสฺส วสุตฺตสฺส อจฺจุเยน พนฺธุมฺมคํ
 ราชชานํ อุปสงฺกมิตฺตพฺพา ปาติโมกฺขชฺุทฺเทสํายาติ ฯ ฉตฺตํ วสุเสตฺตํ
 นิกฺขนฺเตตฺตํ เทวตา สทฺทมนฺุสฺสาเวตฺตํ นิกฺขนฺตานิ โข มารีสา
 ฉพฺพตฺตานิ สมฺโยทานิ พนฺธุมฺมคํ ราชชานํ อุปสงฺกมิตฺตพฺพา
 ปาติโมกฺขชฺุทฺเทสํายาติ ฯ อถโฆ เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺเปกฺจฺเจ
 สฺสเกน อิทฺธานุภาเวน อปฺเปกฺจฺเจ เทวตานํ อิทฺธานุภาเวน เอกา-
 เทเนว พนฺธุมฺมคํ ราชชานํ อุปสงฺกมิตฺตํ ปาติโมกฺขชฺุทฺเทสํายาติ ฯ

[๕๔] ตฺตฺวํ สุทฺถํ ภิกฺขเว วิปฺสฺสํ ภาควา อรหํ สมฺมาสฺสมฺพฺพุโฆ
 ภิกฺขุสงฺฆเ อเวํ ปาติโมกฺขํ อฺุทฺทิสฺสตี

๕๕] มหาปทานสูตรที่ พุทธภาณวาริ ปาติโมกฺขเทโส ๕๗

ชนฺด์ํ ปรมํคโป คีตฺติกา
นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชฺชิตฺโต ปฺรฺมุขมาตํ
สมฺมโน โหติ ปฺรํ วิหฺเจชนฺโต ฯ

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสฺสสฺสํปสฺสมฺปทา
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ ฯ
อนฺุปวาโท อนฺุปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สํโว
มตฺตณฺณตฺตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตณฺจ สยนาสนํ
อริจฺจิตฺเต จ อายโโค เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ ฯ

[๕๕] เอกมิทาหํ ภิกฺขเว สมฺมํ ชุกฺกฏฺชํ วิหฺรามิ สฺภวเน
สาตฺตราชมฺมุเต ฯ คสฺส มฺมํ ภิกฺขเว วโหคคสฺส ปฺฏิสฺสตฺถนฺตํ
เอวํ เจตโส ปฺริวตฺตโก ชุกฺปาติ น โช โส สฺกฺทฺทวาโส
สฺสทฺทโรโป โย มยา อนาวุตฺตปฺพุโ อิมินา ที่เมฆ อทฺทฺนา
อณฺณตฺตฺร สฺกฺทฺทวาเสหิ เทเวหิ ยนฺนุนาหํ เยน สฺกฺทฺทวาสา
เทวา เตน อฺุปลงฺกเมยฺยนฺติ ฯ อถโชหํ ภิกฺขเว เสยฺยถาปํ
นาม พตฺวา ปฺริโส สฺมฺมิณฺชิตํ วา พาทํ ปสาเวยฺย ปสาวิตํ
วา พาทํ สฺมฺมิณฺชเยยฺย เอวเมว ชุกฺกฏฺชํ สฺภวเน สาตฺตราชมฺมุเต
อนฺุตรหิโต อวิหฺสุ เทเวสุ ปาตฺรโหสิ ฯ คสฺมึเยว โช ภิกฺขเว
เทวนิกาเย อเนกานิ เทวตาสฺตานิ อเนกานิ เทวตาสฺสฺสฺตานิ เยนาหํ
เตนฺุปลงฺกมฺมิสฺสุ อฺุปลงฺกมิตฺตฺวา มํ อภิวาเทตฺตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฺจิสฺสุ ฯ

เอกมนต์ จิตา โข ภิกขเว ตา เทวตา มํ เอตทโวจุํ อโธ
 โส มารีตํ เอกนวุโต กปโป ยํ วิปัสสี ภควา อรหํ สุมมา-
 สมฺพุทฺโธ โถเก อุตฺปาติ วิปัสสี มารีตํ ภควา อรหํ สุมมา-
 สมฺพุทฺโธ ขตฺติโย ชาตียา อโหสิ ขตฺติยญฺเจ อุตฺปาติ วิปัสสี
 มารีตํ ภควา อรหํ สุมมาสมฺพุทฺโธ โกณฺฑนฺโณ โคตฺเตน อโหสิ
 วิปัสสีสุตํ มารีตํ ภควโต อรหโต สุมมาสมฺพุทฺธสุตํ อสฺสตีวสุต-
 สหฺสฺसानิ อายุปฺปมาณํ อโหสิ วิปัสสี มารีตํ ภควา อรหํ
 สุมมาสมฺพุทฺโธ ปาฏฺฐิยา มฺเเต อภิสมฺพุทฺโธ วิปัสสีสุตํ มารีตํ
 ภควโต อรหโต สุมมาสมฺพุทฺธสุตํ ขนฺฑกตฺติสฺสํ นาม สํวกฺยํ
 อโหสิ อคฺคํ ภาทฺตญฺคํ วิปัสสีสุตํ มารีตํ ภควโต อรหโต
 สุมมาสมฺพุทฺธสุตํ ตโย สํวกานํ สฺนฺนิปาตา อหฺลํ เอโก
 สํวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ อฏฺฐสฺสฏฺฐิจิภิกฺขุสฺสคฺคสฺสสุตํ เอโก สํวกานํ
 สฺนฺนิปาโต อโหสิ ภิกฺขุสฺสคฺคสฺสสุตํ เอโก สํวกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ
 อสฺสตีภิกฺขุสฺสคฺคสฺสสุตํ วิปัสสีสุตํ มารีตํ ภควโต อรหโต สุมมา-
 สมฺพุทฺธสุตํ อิเม ตโย สํวกานํ สฺนฺนิปาตา อหฺลํ สฺพเพสฺสเยว
 ชฺฌนํ สํวกานํ วิปัสสีสุตํ มารีตํ ภควโต อรหโต สุมมาสมฺพุทฺธสุตํ
 อสฺสโก นาม ภิกฺขุ อปฺปญฺจาโก อโหสิ อคฺคปฺปญฺจาโก วิปัสสีสุตํ
 มารีตํ ภควโต อรหโต สุมมาสมฺพุทฺธสุตํ พนฺธุมา นาม ราชา
 ปิตา อโหสิ พนฺธุมตฺตํ นาม เทวํ มาตา อโหสิ ชเนตฺตํ พนฺธุ-
 มสุตํ วนฺโณ พนฺธุมตฺตํ นาม นครํ ราชธานี อโหสิ วิปัสสีสุตํ

มาริส ภควโต อรหโต สมนุสสัมพุทฺธสฺส เอวํ อภินิภฺขมณํ อโหสิ
 เอวํ ปพฺพชฺชา เอวํ ปชานํ เอวํ อภิสํมุโพธิ เอวํ ชมฺมุ-
 จกฺกนฺนปฺปวตฺตณํ เต มยํ มาริส วิปฺสฺสึมฺหิ ภควติ พุทฺทมจฺริยํ
 จริตฺวา กาเมสุ กามฉนฺทํ วิราเชตฺวา อธิรूपนฺนาติ ฯ ตสฺมึเยว โข
 ภิกฺขเว เทวนิกาเย อนเภานิ เทวตาสฺตานิ อนเภานิ เทวตาสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เยนานํ เตนฺนุปลงฺกมฺมึสุ อฺปลงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ
 อฏฺฐจํสุ ฯ เอกมฺนฺตํ จิตฺตา โข ภิกฺขเว ตา เทวตา มํ เขตฺทโวจุ
 อิติ ใส มาริส เอกตฺติใส กนฺนปฺโป ยํ สึชฺชํ ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ
 มาริส สึชฺชมฺหิ ภควติ ฯ เป ฯ ตสฺมึเยว โข มาริส เอกตฺติเส
 กนฺนเป เวสฺสํภุ ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ มาริส เวสฺสํภุมฺหิ ภควติ
 ฯ เป ฯ อิมสฺมึเยว โข มาริส ภทฺทกนฺนเป กกฺขณฺนุโห ฯ โกนาคมโน ฯ
 กสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ภควา ฯ เป ฯ เต มยํ มาริส กกฺขณฺนุชฺชมฺหิ ฯ โกนาคมนฺนุหิ ฯ
 กสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ภควติ พุทฺทมจฺริยํ จริตฺวา กาเมสุ กามฉนฺทํ วิราเชตฺวา
 อธิรूपนฺนาติ ฯ ตสฺมึเยว โข ภิกฺขเว เทวนิกาเย อนเภานิ เทวตาสฺตานิ
 อนเภานิ เทวตาสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส เยนานํ เตนฺนุปลงฺกมฺมึสุ อฺปลงฺกมิตฺวา
 มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐจํสุ ฯ เอกมฺนฺตํ จิตฺตา โข ภิกฺขเว
 ตา เทวตา มํ เขตฺทโวจุ อิมสฺมึเยว โข มาริส ภทฺทกนฺนเป
 ภควา เอกวฺริ อวฺริ สมนุสสัมพุทฺธสฺส โสเก อฺปนฺนโน ภควา
 มาริส ชฺชตฺติโย ชฺชตฺติยา ชฺชตฺติยฺกฺเขตฺ อฺปนฺนโน ภควา มาริส
 โคตโม โคตฺเตน ภควโต มาริส อฺปนฺนํ อายฺนฺนมาณํ ปฺริตฺตํ

อฏฐัง ๑ เอกมนต์ จีตา ไช ภิกขเว ตา เทวตา มัง เขตทโวจุ อโศ
 โส มารีต เอกนวุโต กปโป ยัม วิปัสสิ ภควา อรหัง สัมมา
 สัมพุทฺโธ โตเก อุตฺปาทิ ๑ วิปัสสิ มารีต ภควา อรหัง สัมมา
 สัมพุทฺโธ ขตฺติโย ชาตฺติยา อโหสิ ขตฺติยกุเต อุตฺปาทิ วิปัสสิ
 มารีต ภควา อรหัง สัมมาสัมพุทฺโธ โกณฺฑนฺโอบุ โคตฺเตน อโหสิ
 วิปัสสิ มารีต ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส อสตีภิกขุ
 สหสฺสานิ อายุปรมาณํ อโหสิ วิปัสสิ มารีต ภควา อรหัง สัมมา
 สัมพุทฺโธ ปาฏติยา มุเต อภิสัมพุทฺโธ วิปัสสิ มารีต ภควโต
 อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส ขนฺฑติสฺสํ นาม สāvกยฺกํ อโหสิ อคฺคํ
 ภาทฺทยฺกํ วิปัสสิ มารีต ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส
 ตโย สāvกานํ สนนฺิปาตา อหฺลํ เอโก สāvกานํ สนนฺิปาโต
 อโหสิ อฏฐังจิกฺกขุสฺสคฺคสฺสํ เอโก สāvกานํ สนนฺิปาโต อโหสิ
 ภิกขุสฺสคฺคสฺสํ เอโก สāvกานํ สนนฺิปาโต อโหสิ อสตีภิกขุ
 สหสฺสานิ วิปัสสิ มารีต ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส
 อิเม ตโย สāvกานํ สนนฺิปาตา อหฺลํ สพุเพสฺสเยว ชีณาสวานํ
 วิปัสสิ มารีต ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส อโสโก นาม
 ภิกขุ อปฺปฐจฺาโก อโหสิ อคฺคปฺปฐจฺาโก วิปัสสิ มารีต ภควโต
 อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส พนฺุมา นาม ราชา ปิตา อโหสิ
 พนฺุมตฺ นาม เทวี่ มาตา อโหสิ ชเนตฺตี พนฺุมสฺส รณฺโอบุ
 พนฺุมตฺ นาม นครี ราชนานี อโหสิ วิปัสสิ มารีต ภควโต

อรหโต สมนฺมาตมฺพุทฺธสุตฺต เอวํ อภิกฺขนิกฺขมณํ อโหสิ เอวํ ปพฺพชฺชชา
 เอวํ ปชานํ เอวํ อภิสฺสมุโพธิ เอวํ ฐมฺมจกฺกปฺปวคฺคณํ เต
 มยํ มารีตํ วิปฺลฺลํ สิมฺหิ ภคฺคเวติ พุรฺหมจฺริยํ จริตฺวา กาเมสุ กามฉนฺทํ
 วิราเชตฺวา อธิรฺูปปฺนฺนาติ ฯ ตสฺมึเวยว โข ภิกฺขเว เทวณิกายเ อเนกานิ
 เทวตาสฺตานิ อเนกานิ เทวตาสฺหสฺสํานิ เยนานํ เตนุปลฺลํ กมฺมึสุ
 อฺปลฺลํ กมฺมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐจํสุ ฯ เอกมฺนฺตํ จิตฺตา
 โข ภิกฺขเว ตา เทวตา มํ เอตทโวจฺจุ อโโค โส มารีตํ เอกคฺคิโส
 กปฺโป ยํ สิมฺหิ ภคฺควา ฯ เป ฯ เต มยํ มารีตํ สิมฺหิ ภคฺคเวติ ฯ เป ฯ
 ตสฺมึเวยว โข มารีตํ เอกคฺคิโส กปฺเป เวสฺสํ ภคฺควา ฯ เป ฯ เต มยํ
 มารีตํ เวสฺสํ ภคฺคเวติ ฯ เป ฯ อิมฺสฺมึเวยว โข มารีตํ ภทฺทกปฺเป
 กกฺขณฺโฆ ฯ โกนาคฺคโม ฯ กสฺสํ โภ ภคฺควา ฯ เป ฯ เต มยํ
 มารีตํ กกฺขณฺฐมฺหิ ฯ โกนาคฺคมนฺมฺหิ ฯ กสฺสํ ปมฺหิ ภคฺคเวติ พุรฺหมจฺริยํ
 จริตฺวา กาเมสุ กามฉนฺทํ วิราเชตฺวา อธิรฺูปปฺนฺนาติ ฯ ตสฺมึเวยว
 โข ภิกฺขเว เทวณิกายเ อเนกานิ เทวตาสฺตานิ อเนกานิ เทวตา-
 สฺหสฺสํานิ เยนานํ เตนุปลฺลํ กมฺมึสุ อฺปลฺลํ กมฺมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา
 เอกมฺนฺตํ อฏฺฐจํสุ ฯ เอกมฺนฺตํ จิตฺตา โข ภิกฺขเว ตา เทวตา มํ
 เอตทโวจฺจุ อิมฺสฺมึเวยว โข มารีตํ ภทฺทกปฺเป ภคฺควา เอตฺรหิ อรหํ
 สมนฺมาตมฺพุทฺธโฆ โถเก อฺปฺปนฺโน ภคฺควา มารีตํ ชตฺติโย ชาตฺติยา
 ชตฺติยฺกฺเต อฺปฺปนฺโน ภคฺควา มารีตํ โคตโม โคตฺเตน ภคฺคเวติ
 มารีตํ อปฺปกํ อายุปฺปมาณํ ปฺริตฺตํ ตฺหุํ โย จิรํ ชิวฺติ โส

๕๖] มหาปทานสูตรํ พุทธภาณวารํ ชมฺมชาตุ สุปฺปฏิวิทฺชา ๖๓

วสุตฺตํ อปฺปํ วา ภิกฺขโ ย ภควา มาริธ อตฺตตฺถตฺตํ มฺเเต
อภิสฺมพุทฺโธ ภควโต มาริธํ สํวริปฺคฺตโมคฺคตฺถนํ นาม สํวรกฺยํ
อโหสิ อคฺคํ ภทฺทชฺคํ ภควโต มาริธํ เอโก สํวรกานํ สฺนฺนิปาโต
อโหสิ อทฺถมเตพฺसानิ ภิกฺขุสฺตทานิ ภควโต มําริธํ อຍံ เอโก
สํวรกานํ สฺนฺนิปาโต อโหสิ สฺพเพสฺสเยว ชฺฌนาสฺวานํ ภควโต
มาริธํ อานนฺโท นาม ภิกฺขุ อပ္ပชฺชาโก อคฺคูปฺปชฺชาโก ภควโต
มาริธํ สฺกฺโขทฺทโน นาม ราชา ปิตา มายา นาม เทวํ มาตา
ชเนตฺตี กบฺบิวดตฺถนฺทวํ ราชนํ ภควโต มาริธํ เอวํ อภินิฏฺขมฺนํ
อโหสิ เอวํ ปพฺพชฺชา เอวํ ปชานํ เอวํ อภิสฺมมุโพธิ เอวํ
ชมฺมจกฺกပ္ပวตฺตํ เเต มຍံ มาริธํ ภควติ พุทฺทมจฺริยํ จริตฺวา
กาเมสฺสุ กามฉนฺทํ วิวาเซตฺวา อธิชฺฌปนฺนาติ ฯ

[๕๖] อิติ โช ภิกฺขเว ตถาคตฺตฺถเสวเสว ชมฺมชาตุ สุปฺปฏิวิทฺชา
ยสฺสํชา ชมฺมชาตฺยา สุปฺปฏิวิทฺชตฺตา ตถาคโต อตฺเต พุทฺเธ ปรี
นิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปรียาทินฺนวฏฺเฐ สฺพพทฺทชฺวตีวตฺเต
ชาติโตมฺปิ อนุสฺสํวติ นามโตมฺปิ อนุสฺสํวติ โคตฺโตมฺปิ อนุสฺสํวติ
อายุสฺสปรมาณโตมฺปิ อนุสฺสํวติ สํวรกฺยโตมฺปิ อนุสฺสํวติ สํวรกฺสนฺ
นิปาตโตมฺปิ อนุสฺสํวติ เอวํชฺชจฺา เเต ภควนฺโต อเหตุํ อิติมฺปิ
เอวํนามา ฯ เอวํโคตฺตา ฯ เอวํสฺสํวตา ฯ เอวํชฺมมา ฯ เอวํ
ปณฺณวา ฯ เอวํวิหารี ฯ เอวํวิมฺุตฺตา เเต ภควนฺโต อเหตุํ อิติมฺปิติ ฯ
เทวตฺยาปํ ตถาคตฺตฺถํ เเตมตฺถํ อารโหเสสฺสุ เยน ตถาคโต อตฺเต

พุทฺเธ ปรินิพฺพุเต ฉินฺนปฺปณฺเจ ฉินฺนวฏฺเฐ ปริยาทินฺนวฏฺเฐ สฺพพ-
 ทฺกฺขวตฺติวตฺเต ชาติโตมฺมึ อหฺนุสฺสฺรติ นามโตมฺมึ อหฺนุสฺสฺรติ โคตฺตโตมฺมึ
 อหฺนุสฺสฺรติ อายุสฺสปรมาณโตมฺมึ อหฺนุสฺสฺรติ สํวทฺทกฺกโตมฺมึ อหฺนุสฺสฺรติ
 สํวทฺทสฺสนิปาตโตมฺมึ อหฺนุสฺสฺรติ เอวํชฺจุจา เต ภคฺควโต อหฺนุสฺ-
 สฺสฺสึ อิตฺถึ เอวํนามา ฯ เอวํโคตฺตา ฯ เอวํสํธา ฯ เอวํชฺมุมา ฯ
 เอวํปณฺณา ฯ เอวํวิหารี ฯ เอวํวิมฺมุตา เต ภคฺควโต อหฺนุสฺ-
 สฺสฺสึ อิตฺถึ ฯ อิทฺถมโวจ ภคฺวา อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภคฺวโต ภาสิตํ
 อภินนฺทฺตฺติ ฯ

มหาปทานสฺสฺสฺสํ นิฏฺฐิตํ ปจฺมํ ฯ

วจนํยํ ๑ กิํปฺจฺจยา ภโวติ อิติ เจ วเทยฺย อฺปาทานปฺจฺจยา
 ภโวติ อิจฺจสุตฺต วจนํยํ ๑ อคฺคฺติ อิทปฺปฺจฺจยา อฺปาทานนฺติ อิติ
 ปฺปฺจฺจเชน สฺตา อานนฺท อคฺคฺตฺติสุตฺต วจนํยํ ๑ กิํปฺจฺจยา อฺปาทานนฺติ
 อิติ เจ วเทยฺย ตณฺหาปฺจฺจยา อฺปาทานนฺติ อิจฺจสุตฺต วจนํยํ ๑
 อคฺคฺติ อิทปฺปฺจฺจยา ตณฺหาติ อิติ ปฺปฺจฺจเชน สฺตา อานนฺท อคฺคฺ-
 ตฺติสุตฺต วจนํยํ ๑ กิํปฺจฺจยา ตณฺหาติ อิติ เจ วเทยฺย เวทนา-
 ปฺจฺจยา ตณฺหาติ อิจฺจสุตฺต วจนํยํ ๑ อคฺคฺติ อิทปฺปฺจฺจยา เวทนาติ
 อิติ ปฺปฺจฺจเชน สฺตา อานนฺท อคฺคฺตฺติสุตฺต วจนํยํ ๑ กิํปฺจฺจยา
 เวทนาติ อิติ เจ วเทยฺย ผลฺลฺตปฺจฺจยา เวทนาติ อิจฺจสุตฺต วจนํยํ ๑
 อคฺคฺติ อิทปฺปฺจฺจยา ผลฺลฺสฺติ อิติ ปฺปฺจฺจเชน สฺตา อานนฺท อคฺคฺ-
 ตฺติสุตฺต วจนํยํ ๑ กิํปฺจฺจยา ผลฺลฺสฺติ อิติ เจ วเทยฺย นามรฺรูป-
 ปฺจฺจยา ผลฺลฺสฺติ อิจฺจสุตฺต วจนํยํ ๑ อคฺคฺติ อิทปฺปฺจฺจยา นาม-
 รฺรูปนฺติ อิติ ปฺปฺจฺจเชน สฺตา อานนฺท อคฺคฺตฺติสุตฺต วจนํยํ ๑ กิํปฺจฺจยา
 นามรฺรูปนฺติ อิติ เจ วเทยฺย วิญฺญาณปฺจฺจยา นามรฺรูปนฺติ อิจฺจสุตฺต
 วจนํยํ ๑ อคฺคฺติ อิทปฺปฺจฺจยา วิญฺญาณนฺติ อิติ ปฺปฺจฺจเชน สฺตา
 อานนฺท อคฺคฺตฺติสุตฺต วจนํยํ ๑ กิํปฺจฺจยา วิญฺญาณนฺติ อิติ เจ
 วเทยฺย นามรฺรูปปฺจฺจยา วิญฺญาณนฺติ อิจฺจสุตฺต วจนํยํ ๑ อิติ
 โช อานนฺท นามรฺรูปปฺจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปฺจฺจยา นาม-
 รฺรูปํ นามรฺรูปปฺจฺจยา ผลฺลฺสฺติ ผลฺลฺตปฺจฺจยา เวทนา เวทนาปฺจฺจยา
 ตณฺหา ตณฺหาปฺจฺจยา อฺปาทานํ อฺปาทานปฺจฺจยา ภโว ภว-

๕๘] มหานิทานสุดุติ พุทธภานวาริ ปฏิจจสมุปบาทกถา ๖๗

ปัจจุยา ชาติ ชาติปัจจุยา ธรรมวณิ โสภปริเทวทุกขโทมนสุดุ-
ปายาธา สัมภวนุติ ๑ เอเวเมตตัสส เกวตตัสส ทุกขกขณตตัสส สัมภโย
โหติ ๑

[๕๘] ชาติปัจจุยา ธรรมวณุติ อิติ โช ปเนติ วุตติ ๑ ตทา-
นนุท อิมินาเปติ ปริยาเยน เวทิตัพพิ ยถา ชาติปัจจุยา
ธรรมวณิ ๑ ชาติ จ หิ อานนุท นากวิตัสส สัพเพน สัพพิ
สัพพธา สัพพิ กตัสสจิจิ กิมุหิจิ เสยฺยถิทํ เทวานํ วา เทวตฺตาย
คณฺฐพฺพานํ วา คณฺฐพฺพตฺตาย ยถฺวานํ วา ยถฺตฺตาย ภูตฺตานํ วา
ภูตฺตฺตาย มนุสฺสํานํ วา มนุสฺสํตฺตาย จตฺตฺปฺพานํ วา จตฺตฺ-
ปฺทตฺตาย ปกฺขํานํ วา ปกฺขํตฺตาย สิริสํปฺพานํ วา สิริสํปฺตฺตาย ๑
เตสํ เตสํญฺจ หิ อานนุท สํตฺตานํ ตถตฺตาย ชาติ นากวิตัสส ๑
สัพพโส ชาติยา อสฺติ ชาตินิโรธา อปี นุ โช ธรรมวณิ ปญฺญา-
เยถาติ ๑ โน เหนํ ภนฺเต ๑ ตสฺมาติหानนุท เอเสว เหตุ เอติ
นิตานํ เอส สัมภโย เอส ปจฺจโย ธรรมวณุตตฺส ยทิตํ
ชาติ ๑ ภวปัจจุยา ชาติตติ อิติ โช ปเนติ วุตติ ๑ ตทา-
นนุท อิมินาเปติ ปริยาเยน เวทิตัพพิ ยถา ภวปัจจุยา ชาติ ๑
ภโว จ หิ อานนุท นากวิตัสส สัพเพน สัพพิ สัพพธา สัพพิ
กตัสสจิจิ กิมุหิจิ เสยฺยถิทํ กามภโว วา รูปภโว วา อรูป-
ภโว วา ๑ สัพพโส ภเว อสฺติ ภวนิโรธา อปี นุ โช ชาติ
ปญฺญาเยถาติ ๑ โน เหนํ ภนฺเต ๑ ตสฺมาติหानนุท เอเสว

๕๘] มหานิทานสุตฺตํ พุทฺธภาณวารํ ชมฺมานํ เหตุ­นิทานกถา ๖๘
 กตฺถสิ กิมฺหิสิ เสยฺยถิํ จกฺขุสฺสมตฺถสฺสา เวทนา โสคสฺสมตฺถสฺสา
 เวทนา ฆานสฺสมตฺถสฺสา เวทนา ชิวหาสฺสมตฺถสฺสา เวทนา กาย­
 สฺสมตฺถสฺสา เวทนา มโนสฺสมตฺถสฺสา เวทนา ๗ สฺพฺพโส เวทนาย
 อตฺถิ เวทนานิโรธา อปี นุ ไช ตณฺหา ปญฺญาเยถาติ ๗ โน
 เหนํ ภาณเต ๗ ตสฺมาติทานนฺท เเอสว เหตุ เอตํ นิทานํ เอส
 สฺมฺทโย เอส ปจฺจโย ตณฺหาย ยทิํ เวทนา ๗

[๕๘] อิติ ไช ปเนตํ อานนฺท เวทนี ปฏิจฺจ ตณฺหา ตณฺหิ
 ปฏิจฺจ ปริยสฺนา ปริยสฺนํ ปฏิจฺจ ตาโก ตาภิ ปฏิจฺจ วินิจฺฉโย
 วินิจฺฉยํ ปฏิจฺจ ฉนฺทราโค ฉนฺทราคํ ปฏิจฺจ อชฺโฌสํานํ อชฺโฌ­
 สํานํ ปฏิจฺจ ปริกฺคโห ปริกฺคหิ ปฏิจฺจ มจฺฉริยํ มจฺฉริยํ ปฏิจฺจ
 อารกฺโข อารกฺขิ ปฏิจฺจ อารกฺขาริกรณํ ทณฺเฑาทานสฺตฺถาทาน­
 กถหวิคฺคหวิจาทคฺคฺควเปสฺสญฺญมฺุสํวาทา อเนเก ปาปกา อกฺุสฺตา
 ชมฺมา สฺมภวณฺตฺติ อิติ ไช ปเนตํ อุตฺตํ ๗ ตทานนฺท อิมินาเปตํ
 ปริยาเยน เวทิตพฺพิ ยถา อารกฺขาริกรณํ ทณฺเฑาทานสฺตฺถาทาน­
 กถหวิคฺคหวิจาทคฺคฺควเปสฺสญฺญมฺุสํวาทา อเนเก ปาปกา อกฺุสฺตา
 ชมฺมา สฺมภวณฺติ ๗ อารกฺโข จ หิ อานนฺท นาภวิสฺส สฺพฺเพน
 สฺพํ สฺพฺพถา สฺพํ กตฺถสิ กิมฺหิสิ ๗ สฺพฺพโส อารกฺเช อตฺถิ
 อารกฺชนิโรธา อปี นุ ไช ทณฺเฑาทานสฺตฺถาทานกถหวิคฺคหวิจาทคฺคฺคว­
 ติเปสฺสญฺญมฺุสํวาทา อเนเก ปาปกา อกฺุสฺตา ชมฺมา สฺมภเวยฺยุนฺติ ๗
 โน เหนํ ภาณเต ๗ ตสฺมาติทานนฺท เเอสว เหตุ เอตํ นิทานํ

๕๘] มหานิทานสุดุติ พุทธภาณวาริ ฆมฺมานิ เหตุนิทานกถา ๗๑

ปณฺญาเยถาคิ ฯ โน เหตุ ฆนฺเต ฯ ตสฺมาติหานนฺท เอเสว เหตุ
เอตํ นิทานํ เอส สฺมฺทโย เอส ปจฺจโย ปริคฺคหสฺสํ ยทิตฺถํ
อชฺโฆสํ ๑ ฆนฺทวาคํ ปฏฺิจฺจ อชฺโฆสํ นฺติ อิติ ไซ ปเนตํ
ดูคฺคํ ๑ ตทานนฺท อิมินาเปตํ ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ฆนฺทวาคํ
ปฏฺิจฺจ อชฺโฆสํ ๑ ฆนฺทวาค ๑ หิ อานนฺท นามวิสฺสํ สฺพเพน
สฺพํ สฺพพถา สฺพํ กสฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจ ๑ สฺพพโส ฆนฺทวาค อสฺติ
ฆนฺทวาคนิโรธา อปี นุ ไซ อชฺโฆสํ ปณฺญาเยถาคิ ฯ โน เหตุ
ฆนฺเต ฯ ตสฺมาติหานนฺท เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ เอส
สฺมฺทโย เอส ปจฺจโย อชฺโฆสํ ยทิตฺถํ ฆนฺทวาค ๑
วินิจฺฉนฺติ ปฏฺิจฺจ ฆนฺทวาคิติ อิติ ไซ ปเนตํ ดูคฺคํ ๑ ตทานนฺท
อิมินาเปตํ ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา วินิจฺฉนฺติ ปฏฺิจฺจ ฆนฺทวาค ๑
วินิจฺฉนฺติ ๑ หิ อานนฺท นามวิสฺสํ สฺพเพน สฺพํ สฺพพถา สฺพํ
กสฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจ ๑ สฺพพโส วินิจฺฉนฺติ อสฺติ วินิจฺฉนฺติโรธา อปี
นุ ไซ ฆนฺทวาค ปณฺญาเยถาคิ ฯ โน เหตุ ฆนฺเต ฯ ตสฺมา-
ติหานนฺท เอเสว เหตุ เอตํ นิทานํ เอส สฺมฺทโย เอส
ปจฺจโย ฆนฺทวาคสฺสํ ยทิตฺถํ วินิจฺฉนฺติ ๑ ตาภํ ปฏฺิจฺจ วินิจฺฉนฺติ
อิติ ไซ ปเนตํ ดูคฺคํ ๑ ตทานนฺท อิมินาเปตํ ปรียาเยน เวทิตพฺพํ
ยถา ตาภํ ปฏฺิจฺจ วินิจฺฉนฺติ ๑ ตาภ ๑ หิ อานนฺท นามวิสฺสํ
สฺพเพน สฺพํ สฺพพถา สฺพํ กสฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจ ๑ สฺพพโส ตาภ
อสฺติ ตาภนิโรธา อปี นุ ไซ วินิจฺฉนฺติ ปณฺญาเยถาคิ ฯ โน

เหตุ ฆนเต ๑ ศุภมาตihanนุท เอเสว เหตุ เอก์ นิตาน์ เอศ
 สมุทโย เอศ ปจฺจโย วิญญุสฺส ยทิตฺ ฏาโก ๑ ปริเยสน์
 ปฏิจฺจ ฏาโกติ อิติ โส ปเนตฺ ฎุคฺตํ ๑ ตทานนุท อิมินาเปตฺ
 ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ปริเยสน์ ปฏิจฺจ ฏาโก ๑ ปริเยสนา จ
 หิ อานนุท นาภวิสุตฺส สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ กตฺตฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจ ๑
 สพฺพโส ปริเยสนาย อสฺติ ปริเยสนานิโรธา อปี นุ โส ฏาโก
 ปญฺญาเยถาติ ๑ โน เหตุ ฆนเต ๑ ศุภมาตihanนุท เอเสว เหตุ
 เอก์ นิตาน์ เอศ สมุทโย เอศ ปจฺจโย ฏาภุสฺส ยทิตฺ
 ปริเยสนา ๑ ตณฺหํ ปฏิจฺจ ปริเยสนาติ อิติ โส ปเนตฺ ฎุคฺตํ ๑
 ตทานนุท อิมินาเปตฺ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ตณฺหํ ปฏิจฺจ
 ปริเยสนา ๑ ตณฺหา จ หิ อานนุท นาภวิสุตฺส สพฺเพน สพฺพํ
 สพฺพถา สพฺพํ กตฺตฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจ เสยฺยถิตฺ กามตณฺหา ภวตณฺหา
 วิภวตณฺหา ๑ สพฺพโส ตณฺหาย อสฺติ ตณฺหานิโรธา อปี นุ โส
 ปริเยสนา ปญฺญาเยถาติ ๑ โน เหตุ ฆนเต ๑ ศุภมาตihanนุท
 เอเสว เหตุ เอก์ นิตาน์ เอศ สมุทโย เอศ ปจฺจโย
 ปริเยสนาย ยทิตฺ ตณฺหา ๑

[๖๐] อิติ โส อานนุท อิมิ เทว ชมฺมา ทฺวเยน เวทนาย
 เอกธโมสฺสวณา ภวณฺติ ๑ ผลฺลปจฺจยา เวทนาติ อิติ โส ปเนตฺ
 ฎุคฺตํ ๑ ตทานนุท อิมินาเปตฺ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ผลฺล-
 ปจฺจยา เวทนา ๑ ผลฺลโส จ หิ อานนุท นาภวิสุตฺส สพฺเพน

สพุพํ สพุพกา สพุพํ กสฺสจฺจิ กิมฺหิจฺจิ เสยฺยถิทํ จกฺขุสฺสมุผลุโส
 โสตฺสุมุผลุโส ฆานสฺสมุผลุโส ฐิวุหาสฺสมุผลุโส กายสฺสมุผลุโส มโน-
 สฺสมุผลุโส ๑ สพุพโส ผลุเส อสฺติ ผลุสฺสนิโรธา อปฺปี นุ ไซ เวทนา
 ปญฺญาเยถาติ ๑ โน เหตุํ ฆนฺเต ๑ ตสฺมาติหानนฺท เอเสว เหตุ
 เอตํ นิทานํ เอสฺ สมุทโย เอสฺ ปจฺจโย เวทนาย ยทิตํ
 ผลุโส ๑ นามรูปปจฺจยา ผลุโสติ อิติ ไซ ปเนตํ วุคฺคํ ๑ ตทานนฺท
 อิมินาเปตํ ปริยาเยน เวทิตพุพํ ยถา นามรูปปจฺจยา ผลุโส ๑
 เยหิ อานนฺท อากาเวหิ เยหิ ติจฺเจหิ เยหิ นิมิตฺเตหิ เยหิ อุกฺกเทเสหิ
 นามกายสฺส ปญฺจตฺติ โหติ เตสุ อากาเวสุ เตสุ ติจฺเจสุ เตสุ
 นิมิตฺเตสุ เตสุ อุกฺกเทเสสุ อสฺติ อปฺปี นุ ไซ รูปกาเย อธิวจนฺสุมุผลุโส
 ปญฺญาเยถาติ ๑ โน เหตุํ ฆนฺเต ๑ เยหิ อานนฺท อากาเวหิ เยหิ
 ติจฺเจหิ เยหิ นิมิตฺเตหิ เยหิ อุกฺกเทเสหิ รูปกายสฺส ปญฺจตฺติ โหติ
 เตสุ อากาเวสุ เตสุ ติจฺเจสุ เตสุ นิมิตฺเตสุ เตสุ อุกฺกเทเสสุ อสฺติ
 อปฺปี นุ ไซ นามกาเย ปฏฺฐิสฺสมุผลุโส ปญฺญาเยถาติ ๑ โน เหตุํ
 ฆนฺเต ๑ เยหิ อานนฺท อากาเวหิ เยหิ ติจฺเจหิ เยหิ นิมิตฺเตหิ
 เยหิ อุกฺกเทเสหิ นามกายสฺส ๑ รูปกายสฺส ๑ ปญฺจตฺติ โหติ
 เตสุ อากาเวสุ เตสุ ติจฺเจสุ เตสุ นิมิตฺเตสุ เตสุ อุกฺกเทเสสุ อสฺติ
 อปฺปี นุ ไซ อธิวจนฺสุมุผลุโส วา ปฏฺฐิสฺสมุผลุโส วา ปญฺญาเยถาติ ๑
 โน เหตุํ ฆนฺเต ๑ เยหิ อานนฺท อากาเวหิ เยหิ ติจฺเจหิ เยหิ
 นิมิตฺเตหิ เยหิ อุกฺกเทเสหิ นามรูปสฺส ปญฺจตฺติ โหติ เตสุ

อากาเรสุ เตสุ ถึงุเตสุ เตสุ นิमितเตสุ เตสุ อุกุเทเตสุ อตติ
 อปี นุ ไช ผลุโส ปณญาเยถาติ ฯ โน เหติ ภานเต ฯ ตสุมา
 ติหानนุท เอเสว เหตุ เอติ นิทานัง เอส สมุกโย เอส
 ปจฺจโย ผลุสสุต ยทิทัง นามรูปัง ฯ วิญญาณปจฺจยา นามรูปนุติ
 อิติ ไช ปเนติ อุกุติ ฯ ตทานนุท อิมินาเปติ ปริยาเยน เวทิตพฺพ
 ยถา วิญญาณปจฺจยา นามรูปัง ฯ วิญญาณญจ हि อานนุท มาตุ
 กุจฺฉิมิ น โอกกमितุสส อปี นุ ไช นามรูปัง มาตุ กุจฺฉิมิ
 สมุจฺฉิมิสสุตถาติ ฯ โน เหติ ภานเต ฯ วิญญาณญจ हि อานนุท
 มาตุ กุจฺฉิมิ โอกกमितวา โวกกमितุสส อปี นุ ไช นามรูปัง
 อิตถตฺตาย อภินิพฺพตติสุตถาติ ฯ โน เหติ ภานเต ฯ วิญญาณญจ
 हि อานนุท ทหรัสเสว สโต โวจฺฉิมิสสุต กุมารกสุต วา กุมาริกาย
 วา อปี นุ ไช นามรูปัง อุกุติมฺ วิรุพฺพहि เวปฺตุตฺ อปชฺฉิมิสสุตถาติ ฯ
 โน เหติ ภานเต ฯ ตสุมาติหानนุท เอเสว เหตุ เอติ นิทานัง
 เอส สมุกโย เอส ปจฺจโย นามรูปสุต ยทิทัง วิญญาณัง ฯ
 นามรูปปจฺจยา วิญญาณนุติ อิติ ไช ปเนติ อุกุติ ฯ ตทานนุท
 อิมินาเปติ ปริยาเยน เวทิตพฺพ ยถา นามรูปปจฺจยา วิญญาณัง ฯ
 วิญญาณญจ हि อานนุท นามรูปเป ปติฏฺฐัง นาสมิสสุต อปี นุ ไช
 อายตี ชาติชฺรามาเรนทฺทฺทฺสมุทฺยสมฺภาโว ปณญาเยถาติ ฯ โน เหติ
 ภานเต ฯ ตสุมาติหानนุท เอเสว เหตุ เอติ นิทานัง เอส สมุกโย
 เอส ปจฺจโย วิญญาณสุต ยทิทัง นามรูปัง ฯ เขตฺตาวคา ไช

อาณนฺท ซาเยถ วา ซึเยถ วา มึเยถ วา จเวถ วา อฺปฺปชฺเชถ วา ฯ
เอตฺตาวตฺตา โช อธิวจนปโป เอตฺตาวตฺตา นิรฺกฺตฺติปโป เอตฺตาวตฺตา
ปญฺจนตฺติปโป เอตฺตาวตฺตา ปญฺจนาวจรั เอตฺตาวตฺตา วฏฺฐิ วตฺตฺติ ฯ
อิตฺตคฺคํ ปญฺจนาปนาย ยทิทํ นามรฺูปํ สห วิญฺญาเณน ฯ

[๖๑] กิตฺตาวตฺตา จ อาณนฺท อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ ฯ
รฺูปิ วา หิ อาณนฺท ปริตฺตํ อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ รฺูปิ
เม ปริตฺโต อตฺตาคิ ฯ รฺูปิ วา หิ อาณนฺท อนนฺตํ อตฺตานิ
ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ รฺูปิ เม อนนฺโต อตฺตาคิ ฯ อรฺูปิ
วา หิ อาณนฺท ปริตฺตํ อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ อรฺูปิ
เม ปริตฺโต อตฺตาคิ ฯ อรฺูปิ วา หิ อาณนฺท อนนฺตํ อตฺตานิ
ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ อรฺูปิ เม อนนฺโต อตฺตาคิ ฯ ตตฺตรานนฺท
โย โส รฺูปิ ปริตฺตํ อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ เอตฺรหิ วา
โส รฺูปิ ปริตฺตํ อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ ตถาภาวึ วา
โส รฺูปิ ปริตฺตํ อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ อตถํ วา ปน
สฺนํตํ ตถตฺตาย อฺปฺกปฺเปสฺสํมํติ อิติ วา ปนสฺสํ โหติ ฯ เหวํ
สฺนํตํ โช อาณนฺท รฺูปิ ปริตฺตตฺตานิฏฺฐิจิ อนุเสตฺตํติ อิจฺจจถํ วจนาย ฯ
ตตฺตรานนฺท โย โส รฺูปิ อนนฺตํ อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ
เอตฺรหิ วา โส รฺูปิ อนนฺตํ อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ
ตถาภาวึ วา โส รฺูปิ อนนฺตํ อตฺตานิ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปฺติ

---

๑ ปญฺจนเปฺนฺโต ปญฺจนเปตฺตํปํ ปาไซ ฯ

อตถํ วา ปน สฺนหํ ตถตฺตตาย อฺปกฺกเปสฺสํสํมิตฺติ อิติ วา ปนสฺสํ
 โหติ ฯ เอวํ สฺนหํ โช อานนฺท รุฬิ อนนฺตคฺคตฺตานุกฺคฺชิจิ อนนฺตคฺค
 อิจฺจจถํ วจฺนาย ฯ ตตฺตฺรานนฺท โย โส อรุฬิ ปฺริคฺคํ อตฺตฺตานํ
 ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ เอตฺรหิ วา โส อรุฬิ ปฺริคฺคํ อตฺตฺตานํ
 ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ ตถาภาวํ วา โส อรุฬิ ปฺริคฺคํ อตฺตฺตานํ
 ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ อตถํ วา ปน สฺนหํ ตถตฺตตาย
 อฺปกฺกเปสฺสํสํมิตฺติ อิติ วา ปนสฺสํ โหติ ฯ เอวํ สฺนหํ โช อานนฺท
 อรุฬิ ปฺริคฺคตฺตฺตานุกฺคฺชิจิ อนนฺตคฺค อิจฺจจถํ วจฺนาย ฯ ตตฺตฺรานนฺท โย
 โส อรุฬิ อนนฺตํ อตฺตฺตานํ ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ เอตฺรหิ วา
 โส อรุฬิ อนนฺตํ อตฺตฺตานํ ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ ตถาภาวํ วา
 โส อรุฬิ อนนฺตํ อตฺตฺตานํ ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปติ อตถํ วา ปน
 สฺนหํ ตถตฺตตาย อฺปกฺกเปสฺสํสํมิตฺติ อิติ วา ปนสฺสํ โหติ ฯ เอวํ สฺนหํ
 โช อานนฺท อรุฬิ อนนฺตคฺคตฺตานุกฺคฺชิจิ อนนฺตคฺค อิจฺจจถํ วจฺนาย ฯ
 เอตฺตฺตวคฺคา โช อานนฺท อตฺตฺตานํ ปณฺณเปนฺโต ปณฺณเปตฺติติ ฯ

[๖๒] กิคุตฺตวคฺคา จ อานนฺท อตฺตฺตานํ น ปณฺณเปนฺโต น
 ปณฺณเปติ ฯ รุฬิ วา หิ อานนฺท ปฺริคฺคํ อตฺตฺตานํ น ปณฺณเปนฺโต
 น ปณฺณเปติ รุฬิ เม ปฺริคฺโค อตฺตฺตฺติ ฯ รุฬิ วา หิ อานนฺท
 อนนฺตํ อตฺตฺตานํ น ปณฺณเปนฺโต น ปณฺณเปติ รุฬิ เม อนนฺโต
 อตฺตฺตฺติ ฯ อรุฬิ วา หิ อานนฺท ปฺริคฺคํ อตฺตฺตานํ น ปณฺณเปนฺโต
 น ปณฺณเปติ อรุฬิ เม ปฺริคฺโค อตฺตฺตฺติ ฯ อรุฬิ วา หิ อานนฺท

อนนฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต น ปณฺณเปติ อรฺฐึ เม อนนุโต
 อตฺตาทิ ๑ ตตฺรานนฺท โย โส ฐึ ปฺริคฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต
 น ปณฺณเปติ เอตฺรหิ วา โส ฐึ ปฺริคฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต
 น ปณฺณเปติ ตถาภาวึ วา โส ฐึ ปฺริคฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต
 น ปณฺณเปติ อตถํ วา ปน สฺนฺตํ ตถตฺตาย อุกฺกปฺเปสฺสํมํติ
 อิติ วา ปนสฺสํ น โหติ ๑ เอวํ สฺนฺตํ โช อานนฺท ฐึ
 ปฺริคฺตตฺตานิํทฺธิจฺจึ นานุเสตฺตํ อิจฺจํจํ วจนาย ๑ ตตฺรานนฺท โย
 โส ฐึ อนนฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต น ปณฺณเปติ เอตฺรหิ
 วา โส ฐึ อนนฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต น ปณฺณเปติ
 ตถาภาวึ วา โส ฐึ อนนฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต น ปณฺณเปติ
 อตถํ วา ปน สฺนฺตํ ตถตฺตาย อุกฺกปฺเปสฺสํมํติ อิติ วา ปนสฺสํ
 น โหติ ๑ เอวํ สฺนฺตํ โช อานนฺท ฐึ อนนฺตตฺตานิํทฺธิจฺจึ นานุเสตฺตํ
 อิจฺจํจํ วจนาย ๑ ตตฺรานนฺท โย โส อรฺฐึ ปฺริคฺตํ อตฺตานิํ
 น ปณฺณเปนุโต น ปณฺณเปติ เอตฺรหิ วา โส อรฺฐึ ปฺริคฺตํ
 อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต น ปณฺณเปติ ตถาภาวึ วา โส อรฺฐึ
 ปฺริคฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต น ปณฺณเปติ อตถํ วา ปน
 สฺนฺตํ ตถตฺตาย อุกฺกปฺเปสฺสํมํติ อิติ วา ปนสฺสํ น โหติ ๑
 เอวํ สฺนฺตํ โช อานนฺท อรฺฐึ ปฺริคฺตตฺตานิํทฺธิจฺจึ นานุเสตฺตํ อิจฺจํจํ
 วจนาย ๑ ตตฺรานนฺท โย โส อรฺฐึ อนนฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต
 น ปณฺณเปติ เอตฺรหิ วา โส อรฺฐึ อนนฺตํ อตฺตานิํ น ปณฺณเปนุโต

น ปณฺณเปติ ตถาภาวํ วา โส อรูปี อนนฺตํ อตฺตานิ น
 ปณฺณเปเนโต น ปณฺณเปติ อตถํ วา ปน สฺนํ ตถตฺตตาย
 อุกฺกปฺเปสฺสํมํติ อิติ วา ปนสฺส น โหติ ฯ เอวํ สฺนํ ไช
 อานนฺท อรูปี อนนฺตตฺตทานุทฺติจํ นานุเสตฺตํ อิจฺจํ วจฺนาย ฯ
 เขตฺตาวตฺตา ไช อานนฺท อตฺตานิ น ปณฺณเปเนโต น ปณฺณเปตฺติ ฯ

[๖๓] กิตฺตาวตฺตา จ อานนฺท อตฺตานิ สมนุสฺสํมาโน สมนุ-
 สฺสํติ ฯ เวทนํ วา हि อานนฺท อตฺตานิ สมนุสฺสํมาโน สมนุ-
 สฺสํติ เวทนา เม อตฺตํติ น เหว ไช เม เวทนา อตฺตา
 อปฺปฏิสฺสเวทโน เม อตฺตํติ ฯ น เหว ไช เม เวทนา อตฺตา
 โนปี อปฺปฏิสฺสเวทโน เม อตฺตา อตฺตา เม เวทยติ เวทนา-
 มฺโม हि เม อตฺตํติ อิติ วา हि อานนฺท อตฺตานิ สมนุสฺสํมาโน
 สมนุสฺสํติ ฯ ตฺตรานนฺท โย โส เอวมาท เวทนา เม อตฺตํติ
 โส เอวมสฺส วจฺนีโย ติสฺโส ไช อีมา อาวุโส เวทนา สฺฐา
 เวทนา ทฺกฺฐา เวทนา อทฺกฺฐมฺสฺฐา เวทนา อีมาสฺ ไช ตฺวํ
 ติสฺสํนํ เวทนํ กตมํ อตฺตโต สมนุสฺสํสฺสํติ ฯ ยสฺมี อานนฺท
 สฺมเย สฺฐํ เวทนํ เวเทติ เหว ตฺสฺมี สฺมเย ทฺกฺฐํ เวทนํ เวเทติ
 น อทฺกฺฐมฺสฺฐํ เวทนํ เวเทติ สฺฐํเยว ตฺสฺมี สฺมเย เวทนํ เวเทติ ฯ
 ยสฺมี อานนฺท สฺมเย ทฺกฺฐํ เวทนํ เวเทติ เหว ตฺสฺมี สฺมเย
 สฺฐํ เวทนํ เวเทติ น อทฺกฺฐมฺสฺฐํ เวทนํ เวเทติ ทฺกฺฐํเยว
 ตฺสฺมี สฺมเย เวทนํ เวเทติ ฯ ยสฺมี อานนฺท สฺมเย อทฺกฺฐมฺสฺฐํ

เวทนี เวเทติ เหนว ตสุมี สฺมเย สฺมุ เวทนี เวเทติ น ทฺกฺขํ
 เวทนี เวเทติ อทฺกฺขมฺสฺมุเขว ตสุมี สฺมเย เวทนี เวเทติ ฯ
 สฺมุขาปี โช อานนฺท เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมฺมุทฺตํ
 ขยฺมมา วยมฺมา วิราคมฺมา นิโรธมฺมา ฯ ทฺกฺขามฺปี โช
 อานนฺท เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมฺมุทฺตํ ขยฺมมา
 วยมฺมา วิราคมฺมา นิโรธมฺมา ฯ อทฺกฺขมฺสฺมุขาปี โช อานนฺท
 เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมฺมุทฺตํ ขยฺมมา วยมฺมา
 วิราคมฺมา นิโรธมฺมา ฯ ตสุตฺตํ สฺมุ เวทนี เวทยมานสุตฺตํ เอโส
 เม อตฺตาคิ โหติ ตสุตฺตํ สฺมุ สฺมุ เวทนาย นิโรธา พฺยคา
 เม อตฺตาคิ โหติ ฯ ทฺกฺขํ เวทนี เวทยมานสุตฺตํ เอโส เม
 อตฺตาคิ โหติ ฯ ตสุตฺตํ สฺมุ สฺมุ สฺมุ เวทนาย นิโรธา พฺยคา
 เม อตฺตาคิ โหติ ฯ อทฺกฺขมฺสฺมุ เวทนี เวทยมานสุตฺตํ เอโส
 เม อตฺตาคิ โหติ ตสุตฺตํ สฺมุ สฺมุ สฺมุ สฺมุ เวทนาย นิโรธา
 พฺยคา เม อตฺตาคิ โหติ ฯ อิติ -โส ทิฏฺฐเช ๑ มฺเม อนิจฺจํ
 สฺมุทฺกฺกฺวโถกิตฺตํ อฺปฺปาทวยมฺมํ อตฺตานิ สฺมุทฺตํ สฺมุมาโน สฺมุ
 ทฺตํ สฺมุ โย โส เอวมาห เวทนา เม อตฺตาคิ ฯ ตสุมา
 ทิหานนฺท เอเตนเปตํ นทฺกฺขมฺติ เวทนา เม อตฺตาคิ สฺมุทฺตํ สฺมุ
 ตฺตํ สฺมุ โย โส เอวมาห น เหนว โช เม เวทนา อตฺตา
 อปฺปปฏิสฺสเวทโน เม อตฺตาคิ โส เอวมฺสุตฺตํ วจนํ โย ยตฺถ
 ปนาถุโส สฺมุพฺพโส เวทยิตํ อตฺติ อมฺปี นุ โช ตตฺถ อตฺตํ

สียาติ ๑ โน เहां ภนุเต ๑ คสุมาติหानนุท เอเตนเปตัง
 นกขมติ น เหว โข เม เวทนา อตุตา อปฺปฏิสังเวทโน เม
 อตุตาติ สมนุปลัสสิคัง ๑ คตุรานนุท โย โส เอวมาท น เหว
 โข เม เวทนา อตุตา โนมี อปฺปฏิสังเวทโน อตุตา อตุตา
 เม เวทยติ เวทนาขมุโม หิ เม อตุตาติ ๑ โส เอวมสุต
 วจันโย เวทนา จ หิ อากุโส สพุเพน สพุพัง สพุพทา สพุพัง
 อปริเสสา นิรุขฺฌเยยฺยํ สพุพโส เวทนาย อสตี เวทนานิโรธา
 อปปี นุ โข คตุถ อหมสุมฺหิตี สียาติ ๑ โน เहां ภนุเต ๑
 คสุมาติหานนุท เอเตนเปตัง นกขมติ น เหว โข เม เวทนา
 อตุตา โนมี อปฺปฏิสังเวทโน อตุตา อตุตา เม เวทยติ เวทนา
 ขมุโม หิ เม อตุตาติ สมนุปลัสสิคัง ๑

[๖๔] ยโต โข อานนุท ภิกขุ เหว เวทนัง อตุตานัง สมนุ
 ปลัสสิคิ โนมี อปฺปฏิสังเวทนัง อตุตานัง สมนุปลัสสิคิ โนมี อตุตา
 เวทยติ เวทนาขมุโม หิ เม อตุตาติ สมนุปลัสสิคิ ๑ โส เอวํ
 สมนุปลัสสิคินโต น กิณฺจิ โถเก อูปาทียติ ออนุปาทียณฺจ น
 ปริคัสสิคิ อปริคัสสิคัง ปจฺจคฺคณฺเฆว ปรินิพฺพายติ ชันนา ชาติ
 วุสสิคัง พุทฺทมจฺริยํ กตัง กรณฺยํ นวปรั อิตฺถตฺตยาติ ปชานาต ๑
 เอวํ วิมุคฺคัง โข อานนุท ภิกขุ โย เอวํ วเทยฺย โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณา อิตฺธา ทิฏฺฐีคิ ตทกถุตัง ๑ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา

---

๑ อิตฺถุตัง ทิฏฺฐีคิปี ปาไซ ๑

๖๕] มหานิทานสตฺถุคํ พุทฺธภาณวารํ สตฺถุวิญญาณฐจิติกา ๘๑

อิติสํ ทิฏฐจิติ ตทกถถํ ฯ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
ปรมมรณา อิติสํ ทิฏฐจิติ ตทกถถํ ฯ เหว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมมรณา อิติสํ ทิฏฐจิติ ตทกถถํ ฯ คํ กิถุสํ เหตุ ฯ
ยาวตานุท อธิวจันํ ยาวตา อธิวจนปโป ยาวตา นิรุคฺคิปปโป
ยาวตา ปณฺณคฺคิ ยาวตา ปณฺณคฺคิปปโป ยาวตา ปณฺณวาปนํ
ยาวตา ปณฺณวารจํ ยาวตา วฏฺฐํ วคฺคิ ตาวตา วฏฺฐํ
วคฺคิ ตทภินฺณา วิมุตฺโต ภิกฺขุ ตทภินฺณา วิมุตฺตํ ภิกฺขุ
น ชานาติ น ปสฺสตี อิติสํ ทิฏฐจิติ ตทกถถํ ฯ

[๖๕] สตฺถุ โช อีมา อานนฺท วิญญาณฐจิติโย เทว
อายตนาณิ ฯ กตมา สตฺถุ ฯ สันตานุท สตฺตา นานคฺคกายา
นानคฺคสฺสณฺณิโน เสยฺยถาณิ มนุสฺสํ เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ
วินิปาติกา อัย ปจฺมา วิญญาณฐจิติ ฯ สันตานุท สตฺตา นานคฺค-
กายา เอกคฺคสฺสณฺณิโน เสยฺยถาณิ เทวา พุทฺธมกายิกา ปจฺมา-
ภินิพฺพตฺตา จตฺตอปายิกา สตฺตา จ อัย ทฺติยา วิญญาณฐจิติ ฯ
สันตานุท สตฺตา เอกคฺคกายา นานคฺคสฺสณฺณิโน เสยฺยถาณิ เทวา
อภัสสฺสรา อัย ตติยา วิญญาณฐจิติ ฯ สันตานุท สตฺตา
เอกคฺคกายา เอกคฺคสฺสณฺณิโน เสยฺยถาณิ เทวา สุกฺกิณฺหา อัย
จตฺตกา วิญญาณฐจิติ ฯ สันตานุท สตฺตา สฺพฟุสฺสํ รูปสฺสณฺณํ
สํมคฺคกมา ปฏฺธิสฺสณฺณํ อคฺคจฺจมา นานคฺคสฺสณฺณํ อมนสิ-
การา อนนฺโต อกาโลติ อกาสาณฺณจายตฺตานุคฺคา อัย ปณฺจมา

ปชานาติ ตสุสา จ อสุสาทํ ปชานาติ ตสุสา จ อาทั้นวํ
ปชานาติ ตสุสา จ นิสฺสุสรณํ ปชานาติ กถุถํ นุ เตน ตท-
ภินนุทิตฺตุนุติ ฯ โน เหนํ ภาณเต ฯ ตตฺตฺวานนุท ยมิตํ เหนวสฺสญญา-
นาสฺสญญาตฺตํ โย นุ โส อานนุท ตตฺตฺวา ปชานาติ ตสุสา จ
สฺมฺมุทํ ปชานาติ ตสุสา จ อตฺตฺตฺกมํ ปชานาติ ตสุสา จ
อสุสาทํ ปชานาติ ตสุสา จ อาทั้นวํ ปชานาติ ตสุสา จ นิสฺสุสรณํ
ปชานาติ กถุถํ นุ เตน ตทภินนุทิตฺตุนุติ ฯ โน เหนํ ภาณเต ฯ
ยโต โส อานนุท ภิกฺขุ อิมาสฺสญฺจ สฺตฺตฺตฺตฺนํ วิญญาณฏฺฐิตฺตํ
อิมสฺสญฺจ ทฺตฺตฺนํ อายตฺตฺนํ สฺมฺมุทญฺจ อตฺตฺตฺกมญฺจ อสุสาทญฺจ
อาทั้นวญฺจ นิสฺสุสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมฺมุโต โหติ
อํ อจฺจุจตฺตฺตฺนุท ภิกฺขุ ปณฺณาวิมฺมุโต ฯ

[๖๖] อฏฺฐ โส อิมเ อานนุท วิโมกฺขา ฯ กตฺตเม อฏฺฐ ฯ
รूपึ รุปานิ ปสฺสตี อํ ปจฺจโม วิโมกฺโข ฯ อชฺชตฺตํ อรฺุ-
สฺสญฺจํ พหิตฺตฺตา รุปานิ ปสฺสตี อํ ทฺตฺตฺตฺโย วิโมกฺโข ฯ สฺกฺกนฺเตว
อริมฺมุโต โหติ อํ ตตฺตฺโย วิโมกฺโข ฯ สฺพฺพโส รฺุปรสฺสญฺจํ
สฺมฺตฺตฺกมฺม ปฏฺฐิสฺสญฺจํ อตฺตฺตฺกมา นานตฺตฺตฺตฺตฺนํ อมนสฺสิจารฺา
อนนฺโต อากาโสตี อากาสานญฺจายตฺตํ อฺุปรสฺมฺปชฺช วิหริตี อํ
จตฺตฺโต วิโมกฺโข ฯ สฺพฺพโส อากาสานญฺจายตฺตํ สฺมฺตฺตฺกมฺม
อนนฺตํ วิญญาณนุติ วิญญาณญฺจายตฺตํ อฺุปรสฺมฺปชฺช วิหริตี อํ
ปณฺจโม วิโมกฺโข ฯ สฺพฺพโส วิญญาณญฺจายตฺตํ สฺมฺตฺตฺกมฺม

นตฺถิ กิณฺจํติ อากิณฺจณฺณายตนํ อุปสํปฺชฺช วิหฺรติ อຍံ ฉฺชฺชโง
 วิโมกฺโข ๑ สພຸໂສ อากิณฺจณฺณายตนํ สํตฺทิกฺกมฺม เหนວສູນຸວາ
 ນາສູນຸວາຍຕນຸ ອຸປສຸມປຸຊຸ ວິຫຣຕິ ອຍັ ສຸຕຸໂມ ວິໂມກຸໂຂ ๑
 สພຸໂສ ເນວສູນຸວານາສູນຸວາຍຕນຸ ສ່ມຕິກຸກມຸມ ສູນຸວາເວທຍິຕໍ ນິໂວຣໍ
 ອຸປສຸມປຸຊຸ ວິຫຣຕິ ອຍັ ອງຸສິມ ວິໂມກຸໂຂ ๑ ອີເມ ໂຂ ອານນຸທ
 ອງຸສິ ວິໂມກຸໂຂ ๑ ຍໂຕ ໂຂ ອານນຸທ ກິກຸຊຸ ອີເມ ອງຸສິ ວິໂມກຸໂຂ
 ອນຸໂຕມໍນີ ສ່ມາປຸຊຸຕິ ປຣົງໂຕມໍນີ ສ່ມາປຸຊຸຕິ ອນຸໂຕມປຣົງໂຕມໍນີ
 ສ່ມາປຸຊຸຕິ ຍຕຸຈິຈຸດຕິ ຍຕິຈຸດຕິ ຍາວຕິຈຸດຕິ ສ່ມາປຸຊຸຕິນີ ວຸງຊາຕິນີ
 ອາສ່ວານຸຈ ຫຍາ ອນາສ່ວິ ເຈໂຕວິມຸຕຕິ ປຸນຸວາວິມຸຕຕິ ທິງເຈ ວ
 ຫມເມ ສຍັ ອກິນຸວາ ສຸຈຸດຕິຕຸວາ ອຸປສຸມປຸຊຸ ວິຫຣຕິ ອຍັ ວຸຈຸຈຕາ
 ນນຸທ ກິກຸຊຸ ອຸກໂຕກາກວິມຸຕໂຕ ๑ ອີມາຍ ຈ ອານນຸທ ອຸກໂຕກາກ
 ວິມຸຕຕິຍາ ອພຸວາ ອຸກໂຕກາກວິມຸຕຕິ ອຸຕຸຕຣິຕຣາ ວາ ປຸຕຸຕຣິຕຣາ ວາ
 ນຕຸຕຕິ ๑ ອີທມໂວຈ ກວາ ๑ ອຕຸຕມໂນ ອາຍສຸມາ ອານນຸໂທ
 ກວາໂຕ ກາສິຕິ ອກິນນຸທຕິ ๑

มหานิทานสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ทຸຕິຍັ ๑

มหาปริณีพพานสูตร

[๖๗] เอวมเม สัคคิ ๑ เอกัง สัมมยํ ภควา ราชคเห จิหริติ
คิษฺฌกฺกุฏเฐ ปพฺพเต ๑ เตน โช ปน สัมเยน ราชา มากโร
อชาตศัคคฺ เวเทหิปุคฺโคโต วรฺชชํ อภียาคฺคาโม โหติ ๑ โส เอวมหา
อหํ หิ เม วรฺชชํ เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว อฺจุญฺญชามิ วรฺชชํ
จินาสฺสํสํสามิ วรฺชชํ อนนฺยพฺยสํนํ อปาเทสฺสํสามิ วรฺชชฺชฺนติ ๑ อถโช
ราชา มากโร อชาตศัคคฺ เวเทหิปุคฺโคโต วสฺสํการํ พฺรหฺมณํ
มคฺชมฺหามคฺคํ อามนุสฺสํ เอหิ คจฺจํ พฺรหฺมณฺ เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกม อฺอุปสงฺกมิตฺวา มม วจฺเนน ภควโต ปาเท สิริสํ
ฉนฺทาทิ อฺปฺปาพารํ อฺปฺปาตงฺกํ ตหฺมุจฺจํ พถํ ฉาสฺสูวิหารํ ปุจฺจ
ราชา ฆนฺเต มากโร อชาตศัคคฺ เวเทหิปุคฺโคโต ภควโต ปาเท
สิริสํ ฉนฺทติ อฺปฺปาพารํ อฺปฺปาตงฺกํ ตหฺมุจฺจํ พถํ ฉาสฺสูวิหารํ
ปุจฺจตฺตํ เอวฺมจฺจ วเทหิ ราชา ฆนฺเต มากโร อชาตศัคคฺ
เวเทหิปุคฺโคโต วรฺชชํ อภียาคฺคาโม โส เอวมหา อหํ หิ เม
วรฺชชํ เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว อฺจุญฺญชามิ วรฺชชํ จินาสฺสํสํสามิ
วรฺชชํ อนนฺยพฺยสํนํ อปาเทสฺสํสามิ วรฺชชฺชฺนติ ยถา จ เต ภควา
พฺยากโรติ ตํ สํรจฺจํ อฺจฺจฺกเหตุวฺวา มม อโรเจยฺยาสี น หิ
ตถาคตา วิคตํ ภาณนฺตํติ ๑ เอวํ โภคิ โช วสฺสํกาโร พฺรหฺมณฺ
มคฺชมฺหามคฺโคโต รมฺปิโย มากธสฺสํ อชาตศัคคฺสฺสํ เวเทหิปุคฺคฺสฺสํ
ปฺปฏิสฺสํคฺวา ภาทฺทานิ ภาทฺทานิ ยานานิ โยเชคฺควา ภาทฺทํ ภาทฺทํ ยานํ

อภิรุหิตฺตฺวา ภาตฺเทหิ ภาตฺเทหิ ยานฺเหติ ราชคหฺมฺหา นียฺยาตี เยน
 กิขฺฌณฺฏโฏ ปพฺพโต เตน ปายาตี ยาวคิกฺกา ยานสุตฺต ญฺมิ
 ยานเนน คนฺตฺตฺวา ยานา ปจฺจโจโรหิตฺตฺวา ปตฺติโก ๑ เยน ภควา
 เตนฺปสฺสงฺกมิ อฺปสฺสงฺกมิตฺตฺวา ภควตฺตา สฺทฺธิ สฺมฺโมทฺติ สฺมฺโมทฺนํ
 กถํ สํวราณํยํ วัคฺคิสาเรตฺตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสํติ ๑ เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโ
 ไช วสุตฺตกาโร พุราหฺมณฺโณ มคฺชมฺหามตฺตฺโต ภควนฺตํ เอกตทฺโวจ
 ราชา โภ โคตม มาคฺโข อชฺาตสฺตฺตฺตฺ เวเทหิปฺตฺโต โภโต โคตมสุตฺ
 ปาเท สิริสา วนฺทติ อปฺปาพารํ อปฺปาตฺตํ กฺขุจฺจํ พถํ
 ฌาสฺสูหาวํ ปุจฺจติ ราชา โภ โคตม มาคฺโข อชฺาตสฺตฺตฺ เวเทหิ-
 ปฺตฺโต วรฺชํ อภียาตฺตฺกาโม โส เอวมาห อหํ หิ เม วรฺชํ
 เอวํหิตฺติเก เอวํหานฺนฺภาเว อฺจฺเฉตฺตฺตฺตฺ วรฺชํ วจินาเสตฺตฺตฺตฺ วรฺชํ
 อนฺยพฺยสฺนํ อปาเทตฺตฺตฺตฺ วรฺชฺินฺติ ๑

[๖๘] เตน ไช ปน สฺมฺเยน อายสฺมา อานนฺโต ภควโต
 ปฏฺฐิจิโต จิโต โหติ ภควนฺตํ วัชฺชียมาโน ๑ อถไช ภควา
 อายสฺมฺนํ อานนฺทํ อามนฺเตสฺสิ กิณฺติ เต อานนฺท สฺตํ วรฺชํ
 อภินฺทสฺนฺนิปาตา สฺนฺนิปาตพฺหุตาติ ๑ สฺตํ เมตํ ภาเน วรฺชํ
 อภินฺทสฺนฺนิปาตา สฺนฺนิปาตพฺหุตาติ ๑ ยาวกัฏฺฏจ อานนฺท วรฺชํ
 อภินฺทสฺนฺนิปาตา สฺนฺนิปาตพฺหุตา ภวิสฺสฺนฺติ^๑ ๑ อฺจฺจฺมิเยว อานนฺท

---

๑ อภินฺทสฺนฺนิปาตา ภวิสฺสฺนฺติ สฺนฺนิปาตพฺหุตาติมี ปาจฺจกฺกเมน
 ภวิตพฺพํ ๑

๒๘]มหาปริณิพพานสูตร^๑ วรชัฏภาณวาร^๒ สัตตวรชัฏอปริหานิยชมมกถา ๘๘

วรชัฏ^๓ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑ กิณฺติ เต อานนฺท สุตฺต^๔ วรชัฏ^๕
สํมคฺคา สันฺนิปตฺตนิ สํมคฺคา วุจฺจันฺตนิ สํมคฺคา วรชัฏกรณฺ์ยานิ
กโรนฺตํติ ๑ สุตฺต^๖ เมตฺต ภาณฺเต วรชัฏ^๗ สํมคฺคา สันฺนิปตฺตนิ สํมคฺคา
วุจฺจันฺตนิ สํมคฺคา วรชัฏกรณฺ์ยานิ กโรนฺตํติ ๑ ยาวกัณฺเฏจ อานนฺท
วรชัฏ^๘ สํมคฺคา สันฺนิปตฺตีสํมคฺคา สํมคฺคา วุจฺจันฺตีสํมคฺคา สํมคฺคา วรชัฏ-
กรณฺ์ยานิ กริสํมคฺคา วุจฺจันฺตียะว อานนฺท วรชัฏ^๙ ปาฏิกงฺขา โน
ปริหานิ ๑ กิณฺติ เต อานนฺท สุตฺต^{๑๐} วรชัฏ^{๑๑} อปฺปนฺนคฺคํ น ปฺปนฺน-
เปณฺติ^{๑๒} ปฺปนฺนคฺคํ น สํมจฺฉินฺนทฺตนิ ยถาปฺปนฺนคฺคเต โปราณเณ วรชัฏ-
ชมฺเม สํมาทาย วคฺคณฺ์ตํติ ๑ สุตฺต^{๑๓} เมตฺต ภาณฺเต วรชัฏ^{๑๔} อปฺปนฺนคฺคํ น
ปฺปนฺนเปณฺติ ปฺปนฺนคฺคํ น สํมจฺฉินฺนทฺตนิ ยถาปฺปนฺนคฺคเต โปราณเณ
วรชัฏชมฺเม สํมาทาย วคฺคณฺ์ตํติ ๑ ยาวกัณฺเฏจ อานนฺท วรชัฏ^{๑๕}
อปฺปนฺนคฺคํ น ปฺปนฺนเปสํมคฺคา ปฺปนฺนคฺคํ น สํมจฺฉินฺนทฺตีสํมคฺคา
ยถาปฺปนฺนคฺคเต โปราณเณ วรชัฏชมฺเม สํมาทาย วคฺคีสํมคฺคา วุจฺจัน-
เฏจ อานนฺท วรชัฏ^{๑๖} ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑ กิณฺติ เต อานนฺท
สุตฺต^{๑๗} วรชัฏ^{๑๘} ยะ เต วรชัฏ^{๑๙} วรชัฏิมหฺตถกา เต สํกฺกโรนฺติ
ครุทโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสํญจ ใสตพฺพํ มณฺเณนฺตํติ ๑
สุตฺต^{๒๐} เมตฺต ภาณฺเต วรชัฏ^{๒๑} ยะ เต วรชัฏ^{๒๒} วรชัฏิมหฺตถกา เต
สํกฺกโรนฺติ ครุทโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสํญจ ใสตพฺพํ
มณฺเณนฺตํติ ๑ ยาวกัณฺเฏจ อานนฺท วรชัฏ^{๒๓} ยะ เต วรชัฏ^{๒๔}

๑ ปฺปนฺนาเปณฺตํคํ ปาโง ๑

วจฺฉิมหตฺตกา เค สกฺกวิสุตฺตํ คฺรูกฺกวิสุตฺตํ มาเนสุตฺตํ ปุเชสุตฺตํ
 เคสฺสญฺจ โสคพฺพํ มณฺเฒิสฺสํ อุกฺกมฺมเยว อานนฺท วจฺฉํ ปาฏี-
 กงฺขา โน ปริหาณิ ฯ กิณฺติ เค อานนฺท สฺกํ วจฺฉํ ยา
 คา กุติคฺคิโย กุตฺตุมาริโย คา น โยกฺกสฺส ปสฺสยฺห วาเสณฺตํติ ฯ
 สฺกํ เมตํ ฆนฺเต วจฺฉํ ยา คา กุติคฺคิโย กุตฺตุมาริโย คา
 น โยกฺกสฺส ปสฺสยฺห วาเสณฺตํติ ฯ ยาวกัฏฺฏญฺจ อานนฺท วจฺฉํ
 ยา คา กุติคฺคิโย กุตฺตุมาริโย คา น โยกฺกสฺส ปสฺสยฺห
 วาเสสุตฺตํ อุกฺกมฺมเยว อานนฺท วจฺฉํ ปาฏีกงฺขา โน ปริหาณิ ฯ
 กิณฺติ เค อานนฺท สฺกํ วจฺฉํ ยานิ ตานิ วจฺฉํ วจฺฉิเจตฺติยานิ
 อพฺภนฺตรานิ เจว พหิรานิ จ ตานิ สกฺกโรนฺติ คฺรูกฺกโรนฺติ
 มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เคสฺสญฺจ ทิณฺนปฺพพฺพํ กตฺตปฺพพฺพํ ชฺมุมิกํ พถิ โน
 ปริหาเปณฺตํติ ฯ สฺกํ เมตํ ฆนฺเต วจฺฉํ ยานิ ตานิ วจฺฉํ
 วจฺฉิเจตฺติยานิ อพฺภนฺตรานิ เจว พหิรานิ จ ตานิ สกฺกโรนฺติ
 คฺรูกฺกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เคสฺสญฺจ ทิณฺนปฺพพฺพํ กตฺตปฺพพฺพํ ชฺมุมิกํ
 พถิ โน ปริหาเปณฺตํติ ฯ ยาวกัฏฺฏญฺจ อานนฺท วจฺฉํ ยานิ ตานิ
 วจฺฉํ วจฺฉิเจตฺติยานิ อพฺภนฺตรานิ เจว พหิรานิ จ ตานิ
 สกฺกวิสุตฺตํ คฺรูกฺกวิสุตฺตํ มาเนสุตฺตํ ปุเชสุตฺตํ เคสฺสญฺจ ทิณฺน-
 ปฺพพฺพํ กตฺตปฺพพฺพํ ชฺมุมิกํ พถิ โน ปริหาเปสุตฺตํ อุกฺกมฺมเยว อานนฺท
 วจฺฉํ ปาฏีกงฺขา โน ปริหาณิ ฯ กิณฺติ เค อานนฺท สฺกํ วจฺฉํ
 อรหฺนฺเตสุ ชฺมุมิการกฺขาวรณคฺคฺติ สฺสํวิหิตา กิณฺติ อนาคตา จ

๖๘] มหาปรีหานิพพานสูตรํ วรชัฏภาณวารํ สัตตวรชัฏอปริหานิยชมฺมกถา ๘๘

อรหนโต วิชิตํ อากจุเฉยฺยุํ อากตา ๑ อรหนโต วิชิตे ฆาสुํ
วิหเรยฺยุหนฺติ ๑ สุกํ เมตํ ภาหเต วรชัฏํ อรหนเตสุ ชมฺมิการกฺขา
วรณคฺคฺติ สุตฺตวิหิตา กิณฺติ อนาคตา ๑ อรหนโต วิชิตํ อากจุเฉยฺยุํ
อากตา ๑ อรหนโต วิชิตे ฆาสุํ วิหเรยฺยุหนฺติ ๑ ยาวกัถฺวญ ๑ อานนฺท
วรชัฏํ อรหนเตสุ ชมฺมิการกฺขาวรณคฺคฺติ สุตฺตวิหิตา ภวิสฺสํติ กิณฺติ
อนาคตา ๑ อรหนโต วิชิตํ อากจุเฉยฺยุํ อากตา ๑ อรหนโต
วิชิตे ฆาสุํ วิหเรยฺยุหนฺติ อุกฺกฺมิเยว อานนฺท วรชัฏํ ปาฏิกงฺขา
โน ปรีหานีติ ๑

[๖๘] อถโช ภควา วสุตฺตการํ พฺราหฺมณํ มคฺชมฺหามคฺคํ
อามนฺเตสิ เอกมิทาหํ พฺราหฺมณ สมนํ เวสฺสํติยํ วิหฺรามิ สํวรนฺทเท
เจติเย ตตฺตราหํ วรชัฏํ อิมํ สัตต อปริหานิเย ชมฺเม เทเสตฺถิ
ยาวกัถฺวญ ๑ พฺราหฺมณ อิมํ สัตต อปริหานิยา ชมฺมา วรชัฏํ
จฺสฺสํติ อิมํสุ ๑ สัตตํสุ อปริหานิเยสุ ชมฺเมสุ วรชัฏํ สนฺทิสฺสํติ
อุกฺกฺมิเยว พฺราหฺมณ วรชัฏํ ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานีติ ๑ เอวํ
อุกฺเต วสุตฺตกาโร พฺราหฺมโณ มคฺชมฺหามคฺคโต ภควนฺตํ เอกทโวจ
เอกเมเกนบี โภ โคตม อปริหานิเยน ชมฺเมน สมนฺนาคตํ วรชัฏํ
อุกฺกฺมิเยว ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานิ โภ ปน วาโท สัตตํติ
อปริหานิเยหิ ชมฺเมหิ อกรณฺยา ๑ โภ โคตม วรชัฏํ วนฺณา
มากเรน อชาตสฺตคฺคฺนา เวเทหิปปุคฺเตน ยทิตํ ยุกฺกฺสฺสํ อณฺเวย
อุปฺตํปนาย อณฺเวยคฺคฺร มิถุเกทาย หนฺท จทานิ มยํ โภ โคตม

๗๐] มหาปรินิพพานสูตรํ ภิกขุภาณวารํ สัตตภิกขุอปริหานियมมกถา ๘๓

สังฆกรณยานิ ภวิสฺสํหิติ อุกฺกมฺมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา
โน ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปณฺณตฺตํ น ปณฺณ-
เปสฺสํหิติ ปณฺณตฺตํ น สํมุจฺฉินฺทิสฺสํหิติ ยถापณฺณตฺเตสฺสุ สิกฺขาปเทสฺสุ
สํมาทาย วตฺติสฺสํหิติ อุกฺกมฺมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน
ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เย เท ภิกฺขุ เถวา
รตฺตณฺณู จิรปพฺพชิตา สังฆเปตฺโวิ สังฆปริณายกา เต สกฺก-
วิสฺสํหิติ ครุภวิสฺสํหิติ มาเนสฺสํหิติ ปุชฺเชสฺสํหิติ เตสฺสณฺจ สโตพฺพิ
มณฺเณสฺสํหิติ อุกฺกมฺมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑
ยาวกัถฺวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อูปฺปนฺนาย ตณฺหาย โปโนพฺภวิกาย น
วสฺสํ คจฺฉินฺทิสฺสํหิติ อุกฺกมฺมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน
ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารณฺณเกสฺสุ เสนาสฺเนสฺสุ
สํเปกฺขา ภวิสฺสํหิติ อุกฺกมฺมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน
ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺจตฺตณฺณเวว สติ อูปฺนฺจ-
เปสฺสํหิติ กิณฺทิ อนาคตา จ เปสฺสา สํพรหฺมจาร์ อากฺขณฺณเยยฺย
อากฺตา จ เปสฺสา สํพรหฺมจาร์ ฉาสฺสุ วิหเรยฺยุนฺทิ อุกฺกมฺมิเยว
ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑ ยาวกัถฺวณฺจ ภิกฺขเว
อิเม สัตต อปริหานิยา มฺมา ภิกฺขุสฺสุ สฺสํหิติ อิเมสฺสุ จ สัตตสฺสุ
อปริหานิเยสฺสุ มฺเมสฺสุ ภิกฺขุ สันทิสฺสํหิติสฺสํหิติ อุกฺกมฺมิเยว ภิกฺขเว
ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ๑

---

๑ ส. เหว ๑ โน ปริหานีตฺตีปี ปาเงิน ปน ภวิตพฺพิ ๑

[๗๓] อปเรบี โว ภิฏเว ๓ต อปริหานิเย ฐเม เทเสสุสามิ
 ตํ ๓ณาถ ๓าฐกํ มนสิถโรถ ภาสิสุสามิติ ๗ เอวํ ภา๓เตติ โช
 เต ภิฏฐ ภา๓วโต ปจ๓จ๓สุ๓สุ ๗ ภา๓วา เอ๓ตทโวจ ยาวกั๓ว๓จ
 ภิฏเว ภิฏฐ น ก๓มารามา ภา๓สุ๓น๓ติ น ก๓ม๓ร๓ตา น ก๓มาราม๓
 ๓นุ๓๓๓๓ตา ๓ุ๓๓๓ิเย๓ว ภิฏเว ภิฏฐนํ ปา๓ฐิ๓ง๓ชา โน ปริ๓หา๓นิ ๗
 ยาวกั๓ว๓จ ภิฏเว ภิฏฐ น ภา๓สุ๓รามามา ภา๓สุ๓น๓ติ น ภา๓สุ๓ร๓ตา
 น ภา๓สุ๓ราม๓๓ ๓นุ๓๓๓๓๓ตา ๓ุ๓๓๓ิเย๓ว ภิฏเว ภิฏฐนํ ปา๓ฐิ๓ง๓ชา
 โน ปริ๓หา๓นิ ๗ ยาวกั๓ว๓จ ภิฏเว ภิฏฐ น นิ๓ท๓หารามา ภา๓สุ๓น๓ติ
 น นิ๓ท๓หาร๓ตา น นิ๓ท๓หาราม๓๓ ๓นุ๓๓๓๓๓ตา ๓ุ๓๓๓ิเย๓ว ภิฏเว ภิฏฐนํ
 ปา๓ฐิ๓ง๓ชา โน ปริ๓หา๓นิ ๗ ยาวกั๓ว๓จ ภิฏเว ภิฏฐ น ๓ง๓๓๓๓๓ิ๓กา
 รามา ภา๓สุ๓น๓ติ น ๓ง๓๓๓๓ิ๓กา๓ร๓ตา น ๓ง๓๓๓๓ิ๓กา๓ราม๓๓ ๓นุ๓๓๓๓๓
 ๓๓๓๓๓ิเย๓ว ภิฏเว ภิฏฐนํ ปา๓ฐิ๓ง๓ชา โน ปริ๓หา๓นิ ๗ ยาวกั๓ว๓จ
 ภิฏเว ภิฏฐ น ปา๓บี๓๓๓๓๓ ภา๓สุ๓น๓ติ น ปา๓บี๓๓๓๓๓ ๓ิ๓๓๓๓๓ ๓๓
 ๓๓๓๓๓ิเย๓ว ภิฏเว ภิฏฐนํ ปา๓ฐิ๓ง๓ชา โน ปริ๓หา๓นิ ๗ ยาวกั๓ว๓จ
 ภิฏเว ภิฏฐ น ปา๓ป๓มิ๓๓๓๓๓ ภา๓สุ๓น๓ติ น ปา๓ป๓๓๓๓๓๓๓ น ปา๓ป
 ๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓ ๓ุ๓๓๓๓ิเย๓ว ภิฏเว ภิฏฐนํ ปา๓ฐิ๓ง๓ชา โน ปริ๓หา๓นิ ๗
 ยาวกั๓ว๓จ ภิฏเว ภิฏฐ น โอิ๓รม๓๓๓๓๓๓๓ ๓ิ๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓ ๓น๓๓๓๓
 ๓๓๓๓๓๓๓ ๓า๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓ ๓ุ๓๓๓๓ิเย๓ว ภิฏเว ภิฏฐนํ ปา๓ฐิ๓ง๓ชา โน
 ปริ๓หา๓นิ ๗ ยาวกั๓ว๓จ ภิฏเว ๓ิ๓เม ๓๓๓๓ อปริ๓หา๓นิ๓ยา ๓๓๓๓

---

๓ ๓. โช ๗

๗๓] มหาปรีหานิพพานสูตรํ ภิกขุภาณวารํ ภิกขุอปริหานิยชมมกกา ๗๓

ภิกขุสุ ฐัสสันนํติ อิมํสุ จ สคฺคสุ อปริหานิเยสุ ชมฺเมสุ ภิกขุ
สันนํติสฺสํสันนํติ อุกฺกมฺมียเว ภิกขเว ภิกขุณํ ปาฏิกงฺขา โน
ปรีหานิ ฯ

[๗๒] อปเรปํ โว ภิกขเว สคฺค อปริหานิเย ชมฺเม เทเสสุสํมิ
คํ สฺสณนํ สํรุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสํสํมํติ ฯ เอวํ ภาณเตติ โช
เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสุสฺสํสุ ฯ ภควา เอกทโวจ ยาวกัถฺวญจ
ภิกขเว ภิกขุ สทฺธา ภวิสฺสันนํติ ฯ เป ฯ หิริมนฺวา ภวิสฺสันนํติ ฯ
โธคฺคตปฺปํ ภวิสฺสันนํติ ฯ พหุสฺสํตา ภวิสฺสันนํติ ฯ อารทฺธวิริยา
ภวิสฺสันนํติ ฯ อฺปญฺจจิตฺสํสํคํ ภวิสฺสันนํติ ฯ ปณฺณวณฺโต ภวิสฺสันนํติ
อุกฺกมฺมียเว ภิกขเว ภิกขุณํ ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานิ ฯ ยาวกัถฺวญจ
ภิกขเว อิมํ สคฺค อปริหานิยา ชมฺมา ภิกขุสุ ฐัสสันนํติ อิมํสุ
จ สคฺคสุ อปริหานิเยสุ ชมฺเมสุ ภิกขุ สันนํติสฺสํสันนํติ อุกฺกมฺมียเว
ภิกขเว ภิกขุณํ ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานิ ฯ

[๗๓] อปเรปํ โว ภิกขเว สคฺค อปริหานิเย ชมฺเม เทเสสุสํมิ
คํ สฺสณนํ สํรุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสํสํมํติ ฯ เอวํ ภาณเตติ โช
เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสุสฺสํสุ ฯ ภควา เอกทโวจ ยาวกัถฺวญจ
ภิกขเว ภิกขุ สคฺคิสมฺโพชฺฌนํคํ ภาเวสฺสันนํติ ฯ เป ฯ ชมฺมวิจย-
สมฺโพชฺฌนํคํ ภาเวสฺสันนํติ ฯ วิริยสมฺโพชฺฌนํคํ ภาเวสฺสันนํติ ฯ
ปํติสมฺโพชฺฌนํคํ ภาเวสฺสันนํติ ฯ ปสฺสทฺทฺธิสมฺโพชฺฌนํคํ ภาเวสฺสันนํติ ฯ
สมฺมาริสมฺโพชฺฌนํคํ ภาเวสฺสันนํติ ฯ อฺปเปกฺขาสมฺโพชฺฌนํคํ ภาเวสฺสันนํติ

อุทฺตมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ ยาวกัฏฺเฐจ
ภิกฺขเว อิมเ สตฺต อปริหานิยา ชฺมมา ภิกฺขุสุ จัสฺสันฺติ อิมสุ
จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ชฺมเมสุ ภิกฺขุ สฺนทิสฺสิสฺสันฺติ อุทฺตมิเยว
ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ

[๗๔] อปเรบี โว ภิกฺขเว สตฺต อปริหานิเย ชฺมเม เทเสสฺสํสามิ
คํ สฺุณาถ สํารุภํ มนสิทโรถ ภาสิสฺสํสามิติ ฯ เอวํ ภาเนติ โช
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสัสฺสุ ฯ ภควา เอตทโวจ ยาวกัฏฺเฐจ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนิจฺจสฺสณฺณํ ภาเวสฺสันฺติ ฯ เป ฯ อนคฺตสฺสณฺณํ
ภาเวสฺสันฺติ ฯ อสฺสณฺณํ ภาเวสฺสันฺติ ฯ อาทันนสฺสณฺณํ ภาเวสฺสันฺติ ฯ
ปหานสฺสณฺณํ ภาเวสฺสันฺติ ฯ วิราคสฺสณฺณํ ภาเวสฺสันฺติ ฯ นิโรธสฺสณฺณํ
ภาเวสฺสันฺติ อุทฺตมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ
ยาวกัฏฺเฐจ ภิกฺขเว อิมเ สตฺต อปริหานิยา ชฺมมา ภิกฺขุสุ จัสฺสันฺติ
อิมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ชฺมเมสุ ภิกฺขุ สฺนทิสฺสิสฺสันฺติ
อุทฺตมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ ฯ

[๗๕] อปเรบี โว ภิกฺขเว ฉ อปริหานิเย ชฺมเม เทเสสฺสํสามิ
คํ สฺุณาถ สํารุภํ มนสิทโรถ ภาสิสฺสํสามิติ ฯ เอวํ ภาเนติ โช
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสัสฺสุ ฯ ภควา เอตทโวจ ยาวกัฏฺเฐจ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฺปฺยสฺสเนติ สฺพหุหมจาร์สุ
อาวิ เจว วโห จ อุทฺตมิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน
ปริหานิ ฯ ยาวกัฏฺเฐจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตํ วจฺจกมฺมํ ปจฺจุปฺปฺย-

๗๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ ภิกขุภาณวารํ ภิกขุอปริหานิยมมกกา ๘๕

เปสฺสํหติ ๑ เป ๑ เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐเปสฺสํหติ สฺพรหฺมจาร์สฺ
อาวิ เจว รโห ๑ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน
ปรีหานิ ๑ ยาวกัถฺตญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เย เต ตาภา ชมฺมิกา
ชมฺมตฺตฺตา อนฺตมโส ปตฺตฺตปรียาปนฺนมตฺตํบี คตฺตารุเปหิ ตาเกหิ
น อปฺปฏฺฐิภคฺตโกกั ภวิสฺสํหติ สํสวเนเตหิ สฺพรหฺมจาร์หิ สํชาเรน-
โกกั อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานิ ๑
ยาวกัถฺตญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สํตานิ อชฺชนฺทานิ อจฺฉิตฺทานิ
อศฺพทานิ อกมฺมาสํานิ ภูชิสฺสํานิ วิญฺญปฺสฺสฺตฺตานิ อปฺรามฏฺฐจฺฉานิ
สํมาชิสฺสํตฺตนิกาณิ คตฺตารุเปสฺสํ สํเสสฺสํ สํสํมณฺณคคฺคา วิหริสฺสํหติ
สฺพรหฺมจาร์หิ อาวิ เจว รโห ๑ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ
ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานิ ๑ ยาวกัถฺตญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยายํ
ทิจฺฉี อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยาติ คตฺตกรสฺสํ สํมาทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
คตฺตารุปาเย ทิจฺฉีเย ทิจฺฉีสํมณฺณคคฺคา วิหริสฺสํหติ สฺพรหฺมจาร์หิ
อาวิ เจว รโห ๑ อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน
ปรีหานิ ๑ ยาวกัถฺตญฺจ ภิกฺขเว อิมเ ฉ อปรีหานิเย ชมฺมา ภิกฺขุสฺ
สฺสํหติ อิมสฺ ๑ ฉสฺ อปรีหานิเยสฺ ชมฺเมสฺ ภิกฺขุ สฺนทิสฺสํสฺสํหติ
อุกฺกมฺมเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโณ ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานีติ ๑ คตฺตฺตบี
สฺสํทํ ภคฺวา ราชคเห วิหฺรนฺโต คิชฺฉณฺณฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
ภิกฺขุณฺโณ ชมฺมํ กถํ กโรติ อิติ สํสํ อิติ สํมาชิ อิติ ปณฺณวา
สํสํปรีภาวิโต สํมาชิ มหปฺปฺโต โหติ มหานิสฺสํ สํมาชิปรีภาวิตา

ปณฺญา มหปฺผลตา โหติ มหานิสฺสํสา ปณฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สํมมเทว
อาสฺสเวหิ วิมุจฺจติ เสยฺยถิํทํ กามาสฺสวา ภวาสฺสวา อวิชฺชาสฺสวาติ ฯ

[๘๖] อถโฆ ภควา ราชคเห ยถาภีรหฺนํติ วิหริตฺวา อายสฺสุมหฺนํติ
อาหฺนหฺนํ อามนฺเตสฺสิ อายาฆานนฺท เยน อมฺพตฏฺฐิจฺจา เตนุ-
ปฺสงฺกมิตฺสํสามาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โฆ อายสฺสุมหา อาหฺนหฺนโท ภควโต
ปจฺจสฺสฺโสสฺสิ ฯ อถโฆ ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน
อมฺพตฏฺฐิจฺจา ตทวสฺริ ฯ ตตฺร สฺสุทํ ภควา อมฺพตฏฺฐิจฺกายํ วิหริติ
ราชาคารเก ฯ ตตฺรปฺปี สฺสุทํ ภควา อมฺพตฏฺฐิจฺกายํ วิหรหฺนโโค ราชา-
คารเก เขตเทว พหุถํ ภิกฺขุฆฺนํ ชมฺมํ กถํ กโรติ อิติปฺปี สฺสํติ
อิติปฺปี สฺสมาชิ อิติปฺปี ปณฺญา สฺสํตปริภาวิตา สฺสมาชิ มหปฺผลโต
โหติ มหานิสฺสํโส สฺสมาชิปริภาวิตา ปณฺญา มหปฺผลตา โหติ
มหานิสฺสํสา ปณฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สํมมเทว อาสฺสเวหิ วิมุจฺจติ
เสยฺยถิํทํ กามาสฺสวา ภวาสฺสวา อวิชฺชาสฺสวาติ ฯ

[๘๗] อถโฆ ภควา อมฺพตฏฺฐิจฺกายํ ยถาภีรหฺนํติ วิหริตฺวา
อายสฺสุมหฺนํติ อาหฺนหฺนํ อามนฺเตสฺสิ อายาฆานนฺท เยน นาพฺนุทา
เตนุปฺสงฺกมิตฺสํสามาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โฆ อายสฺสุมหา อาหฺนหฺนโท
ภควโต ปจฺจสฺสฺโสสฺสิ ฯ อถโฆ ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ
เยน นาพฺนุทา ตทวสฺริ ฯ ตตฺร สฺสุทํ ภควา นาพฺนุทายํ วิหริติ

---

๑ อโธ ปวี ปายโธ ทิฏฺฐาสฺสวาติ ทิสฺสํติ สุตฺตฺตฺตฺนเณ ปน
ตโย อาสฺสวา ฉาตพฺพทา ฯ

ปาวาทิกมฺพวเน ฯ ๑ อถไซ อายสฺมา สํวริปฺตุโต เยน ภควา เตนุ-
 ปสงฺกมิ อฺปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีติ ฯ
 เอกมนฺตํ นิสฺสินโน ไซ อายสฺมา สํวริปฺตุโต ภควนฺตํ เอตคฺโวจฺ เอวํ
 ปสงฺนโน อหํ ภนฺเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสตี น เจตฺรหิ
 วิชฺชติ อญฺเอย สมนฺโน วา พฺรหฺมาหฺมโน วา ภควตา ภิชฺชโย-
 ภินฺนฺวาทโร ยทิทํ สมนฺโพชฺชยนฺติ ฯ อฺพารา ไซ เต อยํ สํวริปฺตุต
 อาสภิวาจา ภาสิตา เอกํโส คหิตโต สํหนาทอ นทิตโต เอวํ
 ปสงฺนโน อหํ ภนฺเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสตี น เจตฺรหิ
 วิชฺชติ อญฺเอย สมนฺโน วา พฺรหฺมาหฺมโน วา ภควตา ภิชฺชโย-
 ภินฺนฺวาทโร ยทิทํ สมนฺโพชฺชยนฺติ กิํ นุ สํวริปฺตุต เย เต อหฺลํ
 อคฺคตมฺทฺธานํ อรหฺนฺโต สมนฺมาสมฺพุทฺธา สํพุเพ เต ภควนฺโต
 เจตสา เจโต ปริจฺจุ วิทิตา เอวํสํสา เต ภควนฺโต อหฺลํ
 อิติปี เอวํชฺมมา ฯ เอวंपญฺญา ฯ เอวํวิหารี ฯ เอวํวิมฺุตตา
 เต ภควนฺโต อหฺลํ อิติปีติ ฯ โน เหตุํ ภนฺเตติ ฯ กิํ ปน
 สํวริปฺตุต เย เต ภวิสฺสตี อนาคตมฺทฺธานํ อรหฺนฺโต สมนฺมา-
 สมฺพุทฺธา สํพุเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจุ วิทิตา
 เอวํสํสา เต ภควนฺโต ภวิสฺสตี อิติปี เอวํชฺมมา ฯ เอวंपญฺญา ฯ
 เอวํวิหารี ฯ เอวํวิมฺุตตา เต ภควนฺโต ภวิสฺสตี อิติปีติ ฯ โน
 เหตุํ ภนฺเตติ ฯ กิํ ปน สํวริปฺตุต เต อหํ เอตฺรหิ อรหํ
 สมนฺมาสมฺพุทฺโธ เจตสา เจโต ปริจฺจุ วิทิตอ เอวํสํโส ภควา

อิติปิ เอวํธมฺโม ๑ เอวंपณฺโณ ๑ เอวํวิหารี ๑ เอวํวิมฺบุตฺโต ภควา
 อิติปิติ ๑ โน เหนฺ ฆนฺเตติ ๑ เอตฺถ จ หิ^๑ เต สํวิปฺตุต
 อตฺตํคานาคตฺปจฺจุปฺปนฺเนสุ อรหฺนฺเตสุ สํมาสมฺพุทฺเธสุ เจโตปริยฺญา
 ฌาน^๒ นฺตฺถิ อถ กิณฺเญจฺตรหิ เต อยํ สํวิปฺตุต อฺพารา อาสภฺวาจา
 ภาสิตา เอกังโส คหิโต สํหนาโท นทิตฺโต เอวํ ปตฺนฺุโน อหํ
 ฆนฺเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสฺติ น เจตรหิ วิชฺชติ อณฺโณ
 สมนฺโณ วา พุราหฺมณฺโณ วา ภควโต ภิโยภิณฺญาตโร ยทิตํ
 สมนฺโพรชนฺติ ๑ น โช เม ฆนฺเต อตฺตํคานาคตฺปจฺจุปฺปนฺเนสุ อรหฺนฺเตสุ
 สํมาสมฺพุทฺเธสุ เจโตปริยฺญา ฌานํ อตฺถิ อปฺปีจ ฆมฺมฺนฺวโย
 วิทิตฺโต เสยฺยถาปํ ฆนฺเต รณฺโณ ปจฺจฺนฺติมํ นครํ ทพฺพทวาร^๓
 ทพฺพปการฺโตรณํ เอกทวารํ ตตฺรสุตฺโต โทวาริโก ปณฺทิตฺโต
 วิยฺตุโต เมธาวั อฆาตานํ นิจฺวาเรตา ฆาตานํ ปเวเสตา โส
 ตสุตฺโต นครสุตฺโต สมนฺตา อหฺจฺริยาย ปถํ อหฺจฺกมฺมาโน น ปสฺสเสยฺย
 ปการฺตฺนฺธิ วา ปการฺตฺวิวั วา อหฺจฺตมฺโส พิพารนิกฺขมฺนคฺตฺมฺปี^๔
 น ปสฺสเสยฺย ตสุตฺโต เอวฺมสุตฺโต เย โช เกจิ โอปวาริกา ปาณา
 อิมํ นครํ ปวิสฺสนฺติ วา นิกฺขมฺนฺติ วา สํพุเต เต อิมินา ทฺวาเรน
 ปวิสฺสนฺติ วา นิกฺขมฺนฺติ วาติ เอวเมว โช เม ฆนฺเต ฆมฺมฺนฺวโย
 วิทิตฺโต เย เต ฆนฺเต อเหสุ อตฺตํคตฺมทฺธานํ อรหฺนฺโต สํมา-

๑ ส. เอตฺถเว หิ ๑ ๒ ส. เจโตปริยฺญา ๑ ๓ ส. ทตฺตฺททฺทปํ ๑
 ๔ ส. วิตฺตารนิตฺตํกฺกนคฺตฺมฺมฺปี ๑

สมฺพุทฺธา สฺพุเพ เต ภควนฺโต ปญฺจ นีวรณํ ปหาย เจตโส
อุปกฺกิตเตสํ ปญฺเวยย ทุพฺพตฺถกรณํ จตุสฺส สฺตีปฏฺฐาเนสฺส สฺสฺสตีจฺจิต-
จิตฺตา สฺสฺสฺส ตฺถ โขชฺฌนฺเค ยถาภุทฺถํ ภาเวตฺวา อนฺนคฺตฺรํ สมฺมาสมฺโพชฺชํ
อภิสฺสมฺพุชฺฌนฺตํ เยมี เต ภาณฺเต ภวิสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อเนกคตมฺทฺธานํ อรหฺนฺโต
สมฺมาสมฺพุทฺธา สฺพุเพ เต ภควนฺโต ปญฺจ นีวรณํ ปหาย
เจตโส อุปกฺกิตเตสํ ปญฺเวยย ทุพฺพตฺถกรณํ จตุสฺส สฺตีปฏฺฐาเนสฺส
สฺสฺสตีจฺจิตจิตฺตา สฺสฺสฺส ตฺถ โขชฺฌนฺเค ยถาภุทฺถํ ภาเวตฺวา อนฺนคฺตฺรํ สมฺมา-
สมฺโพชฺชํ อภิสฺสมฺพุชฺฌนฺตํ ภาควาปี ภาณฺเต เอตฺรหิ อรหํ สมฺมา-
สมฺพุทฺโธ ปญฺจ นีวรณํ ปหาย เจตโส อุปกฺกิตเตสํ ปญฺเวยย
ทุพฺพตฺถกรณํ จตุสฺส สฺตีปฏฺฐาเนสฺส สฺสฺสตีจฺจิตจิตฺโต สฺสฺสฺส ตฺถ โขชฺฌนฺเค
ยถาภุทฺถํ ภาเวตฺวา อนฺนคฺตฺรํ สมฺมาสมฺโพชฺชํ อภิสฺสมฺพุทฺโธติ ฯ ตตฺรหิ
สฺสฺสํ ภาควา นานฺนทฺทายํ วิหรนฺโต ปาวาทิกมฺพวเน เอตฺเทว พหุตฺถํ
ภิกฺขุณฺโณ ชมฺมุํ กถํ กโรติ อิติปิ สฺสํ อิติปิ สฺมาชิ อิติปิ
ปญฺเวยย สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส สฺมาชิ มหฺปฺผลโต โหติ มหานิสฺสํ สฺมาชิ-
ปรีภาวิตา ปญฺเวยย มหฺปฺผลตา โหติ มหานิสฺสํ ปญฺเวยยปรีภาวิตํ
จิตฺตํ สมฺมเทว อสฺสเวหิ วิมฺมุจฺจติ เสงฺยุถิตํ ภามาสฺสา ภาวสฺสา
อวิชฺชาสฺสาติ ฯ

[๗๘] อถ โช ภาควา นานฺนทฺทายํ ยถาภินฺนํ วิหริตฺวา อายสฺมฺนํ
ชานนฺทํ อามนฺเตสึ อายาฆานนฺทํ เยน ปาฏฺฐิตาโม เตนฺ-
ปสฺสฺกมฺมิตฺสํมาติ ฯ เอวํ ภาณฺเตติ โช อายสฺมา ชานนฺโท ภาควโต

๗๘] มหาปรินิพพานสูตรที่ พุทธภาณวาริ ปณฺจทนต์สูตถนวกถา ๓๐๓

ถมฺภิ นิสฺสํสา ย ปฺรตฺตถาภิมฺุชฺช นิสฺสํชิ ฯ ๑ ภิกฺขุสงฺโฆมี ๒ ปาเท
ปฏฺชาเตตฺถวา อวสฺสถาคาริ ปวิสฺสิตฺถวา ปจฺฉนิมฺภิตฺถํ นิสฺสํสา ย ปฺรตฺตถา-
ภิมฺุชฺช นิสฺสํชิ ภคฺฉนฺตณฺเณว ปฺรภุชฺชตฺถวา ฯ ปาฏฺฐิตคฺคามิยาบี ๒ อฺุปาสฺกา
ปาเท ปฏฺชาเตตฺถวา อวสฺสถาคาริ ปวิสฺสิตฺถวา ปฺรตฺตถิมภิตฺถํ นิสฺสํสา ย
ปจฺฉนิมาภิมฺุชฺชา นิสฺสํทิสฺสุ ภคฺฉนฺตณฺเณว ปฺรภุชฺชตฺถวา ฯ

[๗๘] อถ ๒ ภคฺฉวา ปาฏฺฐิตคฺคามิเย อฺุปาสฺเก อามนฺหเสสิ ปณฺจิเม
คหปตโย อาทฺถนฺวา ทนต์สูตสูต สฺถิตฺวิปคฺคฺติยา ฯ กตเม ปณฺจ ฯ ๑ อึช
คหปตโย ทนต์สูตโต สฺถิตฺวิปนฺโน ปมาทาทิกรณํ มหตฺถิ โภคชานํ
นิกจฺฉนฺติ อຍံ ปจฺฉิม อาทฺถนฺโว ทนต์สูตสูต สฺถิตฺวิปคฺคฺติยา ฯ ปฺน
จปริ คหปตโย ทนต์สูตสูต สฺถิตฺวิปนฺนสูต ปาปโก กิตฺติสฺสทฺโท
อพฺภุกฺคจฺฉนฺติ อຍံ ทฺุติโย อาทฺถนฺโว ทนต์สูตสูต สฺถิตฺวิปคฺคฺติยา ฯ
ปฺน จปริ คหปตโย ทนต์สูตโต สฺถิตฺวิปนฺโน ยณฺณทေว ปริสํ
อฺุปสงฺกมฺติ ยทฺธิ ฆตฺติยปริสํ ยทฺธิ พุราหฺมณฺปริสํ ยทฺธิ คหปตฺติปริสํ
ยทฺธิ สฺมณฺปริสํ อวิสฺวารโท อฺุปสงฺกมฺติ มงฺกฺกุโต อຍံ คฺติโย
อาทฺถนฺโว ทนต์สูตสูต สฺถิตฺวิปคฺคฺติยา ฯ ปฺน จปริ คหปตโย ทนต์สูตโต
ສฺถิตฺวิปนฺโน สฺมมฺมุโพห กถํ กโรติ อຍံ จตฺตุโถ อาทฺถนฺโว ทนต์สูตสูต
ສฺถิตฺวิปคฺคฺติยา ฯ ปฺน จปริ คหปตโย ทนต์สูตโต สฺถิตฺวิปนฺโน กายສฺສ
ເກຫາ ปຣມຸມຣຣນາ ອປາຍັ ທຸກຸດຕີ ວິນິປາຕັ ນິຣຍັ ອຸປປຊຸສຕິ ອຍັ
ປນຊໂມ ອຫັທນໂວ ທຸດສັດສຸດ ສັດວິປຕັຕິຍາ ຯ ອິເມ ๒ ຄຫປຕໂຍ
ປນຊໂມ ອຫັທນໂວ ທຸດສັດສຸດ ສັດວິປຕັຕິຍາ ຯ

๘๒] มหาปรินิพพานสูตรที่ ๑ พุทธภาณวาร ปาฐติคาเม นครมาปนกถา ๓๐๓

อุปราศเกตุ สัจฉาकारี ปาวิตี ๑

[๘๒] เตน ไช ปน สัมเยน สุนิธวสุตถารว มคธมหมาคตา
ปาฐติคาเม นคร มาเปตติ วชฺชนิ ปฏีพาทาย ๑ เตน ไช ปน
สัมเยน สัมพหุตา เทวตโย สหสเสว ปาฐติคาเม วตฺถุณี ปริกฺค
ณฺหนฺติ ๑ ยสฺมิ ปเทเส มहेตฺถา เทวตา วตฺถุณี ปริกฺคณฺหนฺติ
มहेตฺถานํ ตตฺถ รมณํ ราชมหมาคตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสฺสานิ
มาเปตฺตุ ยมฺหิ ปเทเส มชฺฉิมา เทวตา วตฺถุณี ปริกฺคณฺหนฺติ
มชฺฉิมานํ ตตฺถ รมณํ ราชมหมาคตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสฺสานิ
มาเปตฺตุ ยมฺหิ ปเทเส นิจา เทวตา วตฺถุณี ปริกฺคณฺหนฺติ นิจานํ
ตตฺถ รมณํ ราชมหมาคตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสฺสานิ มาเปตฺตุ ๑
อทฺทสา ไช ภควา ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุตฺถเรน อติภฺกนฺตมานุสฺสเกน
ตา เทวตโย สหสเสว ปาฐติคาเม วตฺถุณี ปริกฺคณฺหนฺติโย ๑
อถ ไช ภควา รัตฺติยา ปจฺจุตฺตสมเย ปจฺจุตฺตจาย อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ
อามนฺเตสฺส โโก นุ ไช อานนฺท ปาฐติคาเม นคร มาเปตฺติ ๑
สุนิธวสุตถารว ภนฺเต มคธมหมาคตา ปาฐติคาเม นคร มาเปตฺติ
วชฺชนิ ปฏีพาทายาติ ๑ เสยฺยถาปี อานนฺท เทเวหิ ตาวตฺเตหิ
สทฺธิ สกฺโก มนฺเตตฺวา เอวเมว ไช อานนฺท สุนิธวสุตถารว
มคธมหมาคตา ปาฐติคาเม นคร มาเปตฺติ วชฺชนิ ปฏีพาทาย
อิชานํ อานนฺท อทฺทสํ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุตฺถเรน อติภฺกนฺตมานุสฺสเกน
สัมพหุตา เทวตโย สหสเสว ปาฐติคาเม วตฺถุณี ปริกฺคณฺหนฺติโย

ยมฺหิ ปเทเส มเหสฺสกา เทวดา วตฺตฺนุ นิปริคฺคณฺหฺนฺติ มเหสฺสกาณํ
 ตตฺถ วรรณํ ราชมหามตฺตํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสฺสนานิ มาเปตฺตุ
 ยมฺหิ ปเทเส มชฺฌิมา เทวดา วตฺตฺนุ นิปริคฺคณฺหฺนฺติ มชฺฌิมานํ
 ตตฺถ วรรณํ ราชมหามตฺตํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสฺสนานิ มาเปตฺตุ
 ยมฺหิ ปเทเส นีจา เทวดา วตฺตฺนุ นิปริคฺคณฺหฺนฺติ นีจานํ ตตฺถ
 วรรณํ ราชมหามตฺตํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสฺสนานิ มาเปตฺตุ ยาวดา
 อานนฺท อริยํ อายคฺนํ ยาวดา วิณฺปิโปถ อิทํ อคฺคณคฺร
 ภวิสฺสตี ปาฏติปฺตํ ปฏฺเททํ ปาฏติปฺตฺตฺสฺส ไช อานนฺท ตโย
 อนฺตรายา ภวิสฺสฺนฺติ อคฺคิโต วา อุกฺกโต วา มิฏฺเททา วาติ ฯ

[๘๓] อถไช สฺนฺิขวตฺตฺสฺสกาธา มคฺชมหามตฺตฺตา เยน ภควา เตนุ-
 ปตฺสงฺกมฺมิตฺตุ อุปตฺสงฺกมิตฺตฺวา ภควตา สฺทฺฐิ สฺมฺโมทิตฺตุ สฺมฺโมทนฺนํ
 กถํ สํราธณฺนํ วิตฺติสํเวตฺตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐิตฺตุ ฯ เอกมฺนฺตํ จิตฺตา
 ไช สฺนฺิขวตฺตฺสฺสกาธา มคฺชมหามตฺตฺตา ภควนฺตํ เขตฺทโวจฺจุ อธิวาเสตฺตุ
 โน ภาเน ภาโว โคตโม อชฺชตฺนายน ภตฺตํ สฺทฺฐิ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ฯ
 อธิวาเสตี ภควา ตฺตฺนฺทฺภาเวเน ฯ อถไช สฺนฺิขวตฺตฺสฺสกาธา มคฺช-
 มหามตฺตฺตา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺตฺวา เยน สฺโก อวตฺสโถ
 เตนุปตฺสงฺกมฺมิตฺตุ อุปตฺสงฺกมิตฺตฺวา สฺเก อวตฺสเถ ปณฺนํ ชาตินฺนํ
 โภชนนฺนํ ปฏฺิยาทาเปตฺตฺวา ภควโต กถํ อวโรจาเปตฺตุ กาทโถ โภ
 โคตม นิฏฺฐิตํ ภตฺตฺนฺติ ฯ อถไช ภควา ปุพฺพณฺหฺสฺสมยํ นิวาเสตฺตฺวา
 ปตฺตฺจิวรมาทาย สฺทฺฐิ ภิกฺขุสงฺฆเเน เยน สฺนฺิขวตฺตฺสฺสกาธาณํ มคฺช-

๘๕] มหาปรีนิพพานสูตร^๑ พุทธภาณวาร อนุโมทนาคาถา ๓๐๕

มหามคฺคานํ อาวสโถ เตนุปลงฺกมิ อุปฺปลงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต
อาสเน นิสฺสึทึ ๑ อถโช สุนฺนิชฺวสฺสกาธา มคฺชมหามคฺคา พุทฺธปฺปมฺมุขํ
ภิกฺขุสงฺฆํ ปณฺเฑน ชาทฺนึเยน โภชนึเยน สหตฺถา สฺนุตฺตปฺเปลฺลํ
สมฺปวาเรสุ ๑ อถโช สุนฺนิชฺวสฺสกาธา มคฺชมหามคฺคา ภควนฺตํ
ภุตฺตาวํ โอนฺตปคฺคปาณํ อญฺเจตฺรํ นัจฺจํ อาสเน คเหตฺวา เอกมฺนตํ
นิสฺสึทึ ๑ เอกมฺนตํ นิสฺสินฺเณ โช สุนฺนิชฺวสฺสกาธา มคฺชมหามคฺเต
ภควา อิมานิ คาทานิ อนุโมทึ

[๘๕] ยสฺมี ปเทเส กปฺเปติ วาสํ ปณฺชิตฺธาติโย
สํถวนฺเตตฺถ โภเชตฺวา สญฺเจเต พุทฺหมจฺวาริโน ๑
ยา ตตฺถ เทวตา อาสุํ คาสํ ทกฺขิณมาทึเส
ตา ปุชิตา ปุชยนฺติ มานิตา มานยนฺติ นํ ๑
ตโต นํ อนุกมฺปนฺติ มาตา ปุตฺตํ ฮอร์สํ
เทวตานุกมฺบิโต โปโส สทา ภทฺรานิ ปลฺลสฺสคฺคิ ๑

[๘๕] อถโช ภควา สุนฺนิชฺวสฺสกาธา มคฺชมหามคฺเต อิมานิ
คาทานิ อนุโมทิตฺวา อญฺจายาสนา ปกฺกามิ ๑ เตน โช ปน
สมฺเยน สุนฺนิชฺวสฺสกาธา มคฺชมหามคฺคา ภควนฺตํ ปิฏฺฐิจิโต ปิฏฺฐิจิโต
อนฺพนฺชา โหนฺติ เยนชฺช สมฺโณ โคตโม ทฺวาเรน นิกฺขมิสฺสคฺคิ
คํ โคตมทฺวารํ นาม ภวิสฺสคฺคิ เยน คิตฺถเณ คงฺคานทึ^๑ ตวิสฺสคฺคิ
คํ โคตมคิตฺถํ นาม ภวิสฺสคฺคคฺคิ ๑ อถโช ภควา เยน ทฺวาเรน

๑ ส. คงคํ นทึ ๑

๘๗] มหาปรีณิพพานสูตรํ พุทฺธภาณวารํ จตุราริยสจฺเจตํ ๓๐๗

สุทํ ภควา โภฏิกามา วิหริติ ฯ ตตฺร โช ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
จตุณฺ्हํ ภิกฺขเว อริยสจฺจานํ อนนฺุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ที่มฺ
มทฺธานํ สันฺชาวิตํ สํสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺุจ ฯ กตเมถํ จตุณฺ्हํ ฯ
ทุกฺขสฺสํ ภิกฺขเว อริยสจฺจสฺสํ อนนฺุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ
ที่มฺมทฺธานํ สันฺชาวิตํ สํสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺุจ ฯ ทุกฺขสฺสมุทฺยสฺสํ
ภิกฺขเว อริยสจฺจสฺสํ อนนฺุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ที่มฺมทฺธานํ
สันฺชาวิตํ สํสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺุจ ฯ ทุกฺขนิโรธสฺสํ ภิกฺขเว
อริยสจฺจสฺสํ อนนฺุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ที่มฺมทฺธานํ สันฺชาวิตํ
สํสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺุจ ฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทา
ภิกฺขเว อริยสจฺจสฺสํ อนนฺุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ที่มฺมทฺธานํ
สันฺชาวิตํ สํสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺุจ ฯ ตยิทํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ
อริยสจฺจํ อนนฺุพฺพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ ทุกฺขสฺสมุทฺโย อริยสจฺจํ อนนฺุพฺพุทฺธํ
ปฏิวิทฺธํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ อนนฺุพฺพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ ทุกฺขนิโรธ-
คามินิํ ปฏิปทา อริยสจฺจํ อนนฺุพฺพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ อฺุจฺฉินฺฺนา ภวตณฺุหา
ฐึณา ภวเนตฺติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ ฯ อิทมโวจ ภควา อิทํ
วตฺถวาน สฺคโต อถาปรํ เอตทโวจ สฺคถา

[๘๗] จตุณฺ्हํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อทสฺสํนา
สํสริตํ ที่มฺมทฺธานํ ตาสฺ ตาเสวว ชาติสฺ ฯ
ตานิ เอตานิ ทิฏฺฐานิ ภวเนตฺติ สฺมุททา
อฺุจฺฉินฺฺนํ มฺุถํ ทุกฺขสฺสํ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ ฯ

[๘๘] ตตฺรปฺมึ สุทฺถิ ภคฺวา โภฏิกฺคาเม วิหฺรนฺโต เอตฺเตว พหุตฺถํ
 ภิกฺขุณฺโณ ชมฺมํ กถํ กโรติ อิติ สํถํ อิติ สฺมาชิ อิติ ปญฺญา
 สํถปฺริภาวิตฺโต สฺมาชิ มหฺปฺผลโต โหติ มหฺนินฺสํโส สฺมาชิปฺริภาวิตฺตา
 ปญฺญา มหฺปฺผลตา โหติ มหฺนินฺสํสา ปญฺญาปฺริภาวิตฺตํ จิตฺตํ
 สํมุเมทฺเว อาสฺวเวหิ วิมุจฺจติ เสยฺยถิทํ กามาตฺตวา ภวาตฺตวา
 อวิชฺชาตฺตวาติ ฯ

[๘๙] อถโช ภคฺวา โภฏิกฺคาเม ยถาภฺริหฺนฺตํ วิหฺริตฺตวา อายสฺสมนฺตํ
 อานนฺทํ อามนฺเตสฺสี อายาแมนนฺท เยน นาตีกา เทนุปลํงกมิสฺส-
 สํมาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โช อายสฺสมา อานนฺโท ภคฺวโต
 ปจฺจสุตฺตํ ฯ อถโช ภคฺวา มหฺตา ภิกฺขุสฺสงฺเขเน สทฺธิ เยน
 นาตีกา ตทวตฺริ ฯ ตตฺร สุทฺถิ ภคฺวา นาตีกเ วิหฺริติ คิณฺชกา-
 วตฺเถ ฯ อถโช อายสฺสมา อานนฺโท เยน ภคฺวา เทนุปลํงกมิ
 อฺปลํงกมิตฺตวา ภคฺวนฺตํ อภิวาเทตฺตวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีติ ฯ เอกมฺนฺตํ
 นิสฺสินฺโน โช อายสฺสมา อานนฺโท ภคฺวนฺตํ เอตฺทโวจ สํโพท
 นาม ภนฺเต ภิกฺขุ นาตีกเ กาทกฺโต ตสฺส กา คติ โภ
 อภิสฺสมฺปฺราโย นนฺทา นาม ภนฺเต ภิกฺขุณฺโณ นาตีกเ กาทกฺตา
 ตสฺสา กา คติ โภ อภิสฺสมฺปฺราโย สุทฺตฺโต นาม ภนฺเต
 อฺปฺปาสฺโก นาตีกเ กาทกฺโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสฺสมฺปฺราโย
 สฺฐาตฺตา นาม ภนฺเต อฺปฺปาสฺกานาตีกเ กาทกฺตา ตสฺสา กา

---

๑ ส. ย. นาตีกา ฯ

๔๘] มหาปริณิพพานสูตร^๑ พุทธภาณวาร^๒ สāvakanā คติพยากรณ์ ๓๐๘

คติ โภ อภิสัมปฺรโย กกุโธ นาม ภนฺเต อฺปาสโก นาทิเก
กาทกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสัมปฺรโย การพิมฺภो^๓
นาม ภนฺเต อฺปาสโก ๑ เป ๑ นิกฺโข นาม ภนฺเต อฺปาสโก
๑ เป ๑ กฺขิสฺสโห นาม ภนฺเต อฺปาสโก ๑ เป ๑ คฺขุโจ นาม
ภนฺเต อฺปาสโก ๑ เป ๑ สฺนคฺขุโจ นาม ภนฺเต อฺปาสโก ๑ เป ๑
ภโฏ^๔ นาม ภนฺเต อฺปาสโก ๑ เป ๑ สฺภโฏ^๕ นาม ภนฺเต อฺปาสโก
นาทิเก กาทกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสัมปฺรโยติ ๑ สāvohā
อานนฺท ภิกฺขุ อสฺวานันฺ ขยา อนัสวํ เจโตวิมฺุตฺติ ปณฺณาวิมฺุตฺติ
ทิจฺเจ ๑ ชมฺเม สยํ อภินฺเวา สจฺฉนิกคฺวา อฺปสฺมปฺชช วิหาสี
นฺนทา อานนฺท ภิกฺขุ^๖ ปณฺจนฺ^๗ โอรมฺภากิยานันฺ สณฺโฆชนานัน
ปฺริกฺขยา โอบปาติกา ตคฺค ปฺริณิพฺพายินันฺ อนาวตฺติชฺมมา ตสฺมา
โตกา สฺทคฺโต อานนฺท อฺปาสโก ตินฺณันฺ สณฺโฆชนานันฺ ปฺริกฺขยา
วาคโทสโมหานันฺ ตนฺคฺตา สกฺทาคามันฺ สกฺเทว อิมํ โสกํ อากนฺคฺวา
ทุกฺขสฺสํคํ กวิสฺสํคิ สฺฐาตา อานนฺท อฺปาสิกา ตินฺณันฺ สณฺโฆ-
ชนานันฺ ปฺริกฺขยา สไตปนฺนา อวินิปฺตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนา
กกุโธ อานนฺท อฺปาสโก ปณฺจนฺ^๗ โอรมฺภากิยานันฺ สณฺโฆชนานัน
ปฺริกฺขยา โอบปาติโก ตคฺค ปฺริณิพฺพายันฺ อนาวตฺติชฺมโม ตสฺมา
โตกา การพิมฺภอ อานนฺท อฺปาสโก ๑ เป ๑ นิกฺโข อานนฺท
อฺปาสโก ๑ กฺขิสฺสโห อานนฺท อฺปาสโก ๑ คฺขุโจ อานนฺท

๑ ส. กาลิงโค ๑ ๒ ส. ภทฺโท ๑ ๓ ส. สฺภทฺโท ๑

อุปาสโก ฯ สันตุจฺโจ อานนฺท อุปาสโก ฯ ภาวฺ อานนฺท
 อุปาสโก ฯ สฺกุภฺว อานนฺท อุปาสโก ปณฺจณฺโณ โอรมนฺภาคิยานํ
 สฺฉฺฉโณชนานํ ปริกฺขยา โอบปฺปาทิโก ตตฺถ ปรีนฺพิพฺพายี อนาวตฺติชฺชโม
 ตสฺมา โถกา ปโรปณฺณวสํ อานนฺท นาทิเก อุปาสกา กาทกตา
 ปณฺจณฺโณ โอรมนฺภาคิยานํ สฺฉฺฉโณชนานํ ปริกฺขยา โอบปฺปาทิกา ตตฺถ
 ปรีนฺพิพฺพายีโน อนาวตฺติชฺชมา ตสฺมา โถกา ฉาธิกา นฺดูติ อานนฺท
 นาทิเก อุปาสกา กาทกตา ตินฺนุณฺโณ สฺฉฺฉโณชนานํ ปริกฺขยา ราว-
 โทสโมหานํ ตนฺนุคฺคา สกฺทาคามิโน สกฺกเทว อิมํ โถกํ อากนฺนฺควา
 ทฺกฺขสฺสฺสํ กวีสฺสฺสํ ทสฺสํติเรกานิ อานนฺท ปณฺจสฺสฺสํ นาทิเก
 อุปาสกา กาทกตา ตินฺนุณฺโณ สฺฉฺฉโณชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา
 อวินิปาทชฺชมา นียตา สฺมฺโพธิชฺชปฺราयนา อนฺจฺฉริยํ โช ปเนตฺติ
 อานนฺท ยํ มนฺุสฺสํภูโต กาทํ กเรยฺย ตสฺมํ ตสฺมํ โช กาท-
 กเต ตถาคตํ อุปสํกมิตฺวา เอตมคฺคํ ปุจฺฉิสฺสํ วิหเสวเวสํ
 อานนฺท ตถาคตสฺสํ ตสฺมาติหานนฺท ชฺชมาทาสํ นาม ชฺชมฺปฺริยาโย
 เทเสสฺสํสามิ เยน สฺมนฺุหาคโต อริยสํวโก อากงฺขมาโน อตฺตนา
 ว อตฺตานํ พฺยากรเรยฺย ชฺฉนฺิรโยมฺหิ ชฺฉนฺิเรจฺจฺฉานโยนิ ชฺฉน-
 เปตฺติวิสฺสโย ชฺฉนฺิปาเยทฺตคฺคิตฺติวินิปาทโย โสตาปนฺโนหฺมสฺมํ อวินิปาท-
 ชฺชโม นียโต สฺมฺโพธิชฺชปฺราโยนติ กตโม จ โส อานนฺท ชฺชมา-
 ทาโส ชฺชมฺปฺริยาโย เยน สฺมนฺุหาคโต อริยสํวโก อากงฺขมาโน
 อตฺตนา ว อตฺตานํ พฺยากรเรยฺย ชฺฉนฺิรโยมฺหิ ชฺฉนฺิเรจฺจฺฉาน-

๘๘] มหาปรีหิพพานสุตฺตํ พุทฺธภาณวารี ชมฺมาทาสฺสชมฺมปริยาโย ๑๑๑

โยนิ ชีณเปตฺติวิสโย ชีณาปายทฺตคฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ
อวินิปาตชฺมโม นียโต สฺมฺโพชฺสปรายโนติ อิทานนฺท อริยสํวโก
พุทฺธเช อเวจฺจปฺปสํสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิตีปิ โส ภควา
อรหํ สฺมมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจฺรณสมฺปนฺโน สฺสคโต โลกวิทู อนฺนคฺตโร
ปรีสฺตมฺมสํวาริ สฺสคฺคา เทวมนุสฺสํสํ พุทฺโธ ภควาติ ชมฺเม
อเวจฺจปฺปสํสาเทน สมนฺนาคโต โหติ สฺวากฺขาโต ภควตา ชมฺโม
สมฺมทฺธิจฺจโก อกาถิโก เอหิปฺสฺสโก โอบนฺยโก ปจฺจคฺคํ เวทิตพฺโพ
วิญฺญูหีติ สงฺฆे อเวจฺจปฺปสํสาเทน สมนฺนาคโต โหติ สฺสปฏิปนฺโน
ภควโต สํวกสงฺโฆ อชฺชปฏิปนฺโน ภควโต สํวกสงฺโฆ ฌาย-
ปฏิปนฺโน ภควโต สํวกสงฺโฆ สํมจฺจิปฏิปนฺโน ภควโต สํวก-
สงฺโฆ ยทิตํ จตฺตาริ ปรีสฺยคานิ อชฺช ปรีสฺยคฺคตา เอส
ภควโต สํวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเนยฺโย อณฺชติ-
กฺรณฺเอยฺโย อนฺนคฺตโร ปุณฺณกฺกเชตฺตํ โลกสฺสํสํติ อริยกนฺเตหิ สํเสหิ
สมฺนฺนาคโต โหติ อชฺชนฺเตหิ อจฺฉนฺเตหิ อสฺพลฺเตหิ อกฺมมาเสหิ
ภุชฺสฺสเสหิ วิญฺญูปฺสฺสคฺเคหิ อปรามชฺฐเจหิ สฺมาธิสํวคฺคตฺติเกหิ อโย
ไซ อานนฺท ชมฺมาทาสฺส ชมฺมปริยาโย เยน สมนฺนาคโต อริย-
สํวโก อากงฺขมาโน อคฺคตนา ว อคฺคตํ พุยากรเมยฺย ชีณ-
นิริยมฺหิ ชีณคฺคิรจฺจนโยนิ ชีณเปตฺติวิสโย ชีณาปายทฺตคฺคตฺติวินิปาโต
โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ อวินิปาตชฺมโม นียโต สฺมฺโพชฺสปรายโนติ ฯ

คตฺตวปี สุทฺถิ ภคฺวา นาทิเก วิหฺรณฺโต คินฺชกาวสเถ เอตเทว
 พหุตฺถิ ภิกฺขุณฺโณ ชมฺมํ กถํ กโรติ อิติ สัตฺถิ อิติ สฺมาชิ อิติ
 ปณฺณว สัตฺถปฺริภาวิตฺโต สฺมาชิ มหฺพฺผลโต โหติ มหฺานิสฺสํโส สฺมาชิ-
 ปฺริภาวิตฺตา ปณฺณว มหฺพฺผลตา โหติ มหฺานิสฺสํสา ปณฺณวปฺริภาวิตฺติ
 จิตฺตํ สฺมมฺเทว อาสฺสเวหิ วิมุจฺจติ เสงฺยถฺถิ กามาสฺวา ภวาสฺวา
 อวิชฺชาสฺวาติ ฯ

[๘๐] อถโฆ ภคฺวา นาทิเก ยถาภิรณฺตํ วิหฺริตฺวา อายสฺมณฺตํ
 อานนฺทํ อามนฺเตสิ อายาฆานนฺท ยน เวสํถิ เตนฺอุปสงฺกมิสฺสุ-
 สํมาติ ฯ เหวํ ภนฺเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควโต
 ปจฺจสฺสํโสติ ฯ อถโฆ ภคฺวา มหฺตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ ยน
 เวสํถิ คทวสฺริ ฯ คตฺตว สุทฺถิ ภคฺวา เวสํถิยํ วิหฺรติ อมฺพ-
 ปาติวเน ฯ คตฺตว โฆ ภคฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ สโต ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ วิหฺเรยฺย สฺมฺปฺชาโน อยํ เต อมฺหากํ อนุสํสนฺตี ฯ กถณฺจ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ ฯ อิชฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุสฺสํ
 วิหฺรติ อาคาเป สฺมฺปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌา-
 โทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุ ฯ จิตฺเต ฯ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสํ วิหฺรติ
 อาคาเป สฺมฺปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ
 เหวํ โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ ฯ กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สฺมฺปฺชาโน โหติ ฯ อิชฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต
 สฺมฺปฺชานกาเร โหติ อาโตกิตฺเต วิโตกิตฺเต สฺมฺปฺชานกาเร โหติ

๘๓] มหาปรินิพพานสูตรํ ทุคฺยภาณวารํ อมฺพปาดคณิกาวตฺถุ ๓๓๓

สมฺมิชฺชิตะ ปสําริตะ สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาฏิปตฺตจิวรชารणे
สมฺปชานการี โหติ อสฺสิตะ ปีเต ขายิตะ สํายิตะ สมฺปชานการี
โหติ อจฺจุจารปสฺสํวากมฺเม สมฺปชานการี โหติ คเต จีเต
นิสฺสินฺเณ สฺส
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชานโน โหติ ฯ สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ
วิหเรยฺย สมฺปชานโน อयํ เต อมฺหากํ อนุสํสาณฺตี ฯ

[๘๓] อสฺสํสฺสํ โข อมฺพปาดํ คณิกา ภควา กิร เวสํถํ
อนุปฺปตฺโต เวสํถิยํ วิหริติ มยฺหํ อมฺพวเนติ ฯ อถโฆ อมฺพปาดํ
คณิกา ภทฺททานิ ภทฺททานิ ยานานิ โยชาเปตฺตวา ภทฺทํ ภทฺทํ ยานํ
อภิวํหิตฺตวา ภทฺทเทหิ ภทฺทเทหิ ยานเทหิ เวสํถิตฺยา นียฺยาสี ยေန
สโก อวราโม เตน ปายาสี ยาวตฺติกา ยานสฺสํ ภูมि ยานเนน
คนฺตฺตวา ยานา ปจฺจโวจโรหิตฺตวา ปคฺคิตฺตา ยေန ภควา เตนุปฺปตฺตํ
อฺปฺปตฺตํภิกฺขิตฺตวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺตวา เอกมฺนตฺตํ นิสฺสํทํ ฯ เอกมฺนตฺตํ
นิสฺสินฺนํ โข อมฺพปาดํ คณิกํ ภควา ชมฺมิยา กถาย สํนทฺตสฺสํ
สํมาทเปสํ สํมุตฺเตเชสํ สํมปหํสํสํ ฯ อถโฆ อมฺพปาดํ คณิกา
ภควตา ชมฺมิยา กถาย สํนทฺตสฺสํสํ สํมาทปิตฺตา สํมุตฺเตชิตฺตา สํมปหํสํสํ
ภควนฺตํ เอตทโวจ อชิวาเสตฺตํ เม ภนฺเต ภควา สฺวตฺตนาถ ภคฺคํ
สํทํชํ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ฯ อชิวาเสสํ ภควา สฺวณฺทํภาเวเน ฯ อถโฆ
อมฺพปาดํ คณิกา ภควโต อชิวาสนํ วิทิตฺตวา อฏฺฐจํยาสนา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺตวา ปทกฺขิณํ กตฺตวา ปกฺกามิ ฯ

เยน อมฺพปาทิวนิ^๓ เตน ปายิ^๔สุ ๑ อทฺทสา โช ภควา เค
 ติจฺฉนวิ^๕ ทฺวโรโต ๑ อากฺขณฺเต ทิสฺวาน ภิภฺช อามนฺเตสิ^๖ เยส
 ภิภฺชเว ภิภฺชุนิ^๗ เทวา ตาวตีสํ อทฺทสุ^๘พฺพวา โยโตเกถ ภิภฺชเว
 ติจฺฉนวิปริสฺ^๙ อวโตเกถ ภิภฺชเว ติจฺฉนวิปริสฺ^{๑๐} อุปสฺหฺรต ภิภฺชเว
 ติจฺฉนวิปริสฺ^{๑๑} ตาวตีสฺสทิสฺนฺติ ๑ อถโช เค ติจฺฉนวิ^{๑๒} ยาวติกา ยานสฺส
 ภูมิ ยานเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติกา ๑ เยน
 ภควา เคนฺตฺสงฺกมฺิสฺ^{๑๓} อุปสฺงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอก-
 มนฺตํ นิสฺกิสฺ^{๑๔} ๑ เอกมนฺตํ นิสฺนฺเน โช เค ติจฺฉนวิ^{๑๕} ภควา ชมฺมिया
 กถาย สฺนทฺสฺเสสิ สฺมาทเปสิ สฺมุตฺเตเสสิ สฺมปฺหฺเสสิ ๑ อถโช เค
 ติจฺฉนวิ^{๑๖} ภควตา ชมฺมिया กถาย สฺนทฺสฺสิตา สฺมาทปิตา สฺมุตฺเตชิตา
 สฺมปฺหฺสิตา ภควนฺตํ เอตทวโจ^{๑๗} อธิวาเสตฺ โน ภาเนน ภควา
 สฺวาคนาย ภาตฺตํ สฺทฺธิ ภิภฺชฺสงฺเขนาติ ๑ อธิวาสิคํ โช เม ติจฺฉนวิ^{๑๘}
 สฺวาคนาย อมฺพปาทิกณิกาย ภาตฺตนฺตี ๑ อถโช เค ติจฺฉนวิ^{๑๙} องฺคุตฺ
 ไปเชสฺ^{๒๐} ชิตมฺหา ๑ต โภ อมฺพปาทิกาย ๑ณฺจิตมฺหา ๑ต โภ
 อมฺพปาทิกายาติ ๑ อถโช เค ติจฺฉนวิ^{๒๑} ภควโต ภาสิคํ อภินฺนุทิตฺวา
 อนฺโมทิตฺวา อฺฐจฺยาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทฺทชฺฉนํ กตฺวา
 ปกฺกมฺิสฺ ๑ อถโช อมฺพปาดิ^{๒๒} คณิกา คสฺสา ๑รคฺติยา อจฺจเยน
 สฺเก อวราเม ปณฺตีคํ ชาทนฺยํ โภชนฺยํ ปฏฺิยาทาเปตฺวา ภควโต

---

๑ สฺ. อธิจฺฉนวิ^๑ ๑ ยฺโรปฺยวินยโปคฺตเก ปน อธิจฺฉนวิ^๒ ติจฺฉนวิ^๓
 สฺวาคนาย คณิกาย ภาตฺตนฺตี ปาทิกฺกโม ทิสฺสฺติ ๑

กาถิ อารโจะเปสิ กาทโต ฆนฺเต นิฏฺฐิตํ ภาตฺตฺตํ ๑ อถโฆ
 ภาควา ปุพฺพณฺหสฺมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺจวํ อาทาย สฺทฺธิํ ภาตฺตฺ-
 สฺงฺเขน เยน อมฺพปาดิคณิกาย ปวิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อฺป-
 สฺงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสํ ๑ อถโฆ อมฺพปาดิํ คณิกา
 พุทฺธปฺปมฺุชฺชํ ภาตฺตฺตฺตํ ปณฺเฑน ชาทนีเยน โภชนํเยน สฺหตฺถา
 สฺนฺตฺตฺตฺตํ สฺมฺปวาเรสิ ๑ อถโฆ อมฺพปาดิํ คณิกา ภาตฺตฺตํ
 ภาตฺตฺตํ โอนิํปตฺตฺตฺตํ อณฺณตฺตํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมฺนฺตํ
 นิสฺสํ ๑ เอกมฺนฺตํ นิสฺสนฺนา โฆ อมฺพปาดิํ คณิกา ภาตฺตฺตํ
 เอตทโวจ อิมานํ ฆนฺเต อารามํ พุทฺธปฺปมฺุชฺชํ ภาตฺตฺตฺตํ
 ทมฺมํ ๑ ปฏิกฺคฺเคสิ ภาควา อารามํ ๑ อถโฆ ภาควา อมฺพปาดิํ
 คณิกํ ฆมฺมียา กถาย สฺนฺตฺตฺตฺตํ สฺมาทฺเตตฺวา สฺมฺตฺเตตฺวา
 สฺมฺปหิํเสตฺวา อฺฏฺฐจฺจาสนฺนา ปกฺกามิ ๑ ตตฺตฺร สฺทฺธิํ ภาควา เวสฺสํ
 วิหรนฺโต อมฺพปาดิวเน เอตเทว พุทฺธํ ภาตฺตฺตํ ฆมฺมํ กถํ กโรติ
 อิติ สฺตํ อิติ สฺมาธิ อิติ ปณฺณวา สฺตฺตฺตฺตฺตํ สฺมาธิ
 มหฺปฺผลโต โหติ มหานิสฺสํ สฺมาธิปฺริภาวิตา ปณฺณวา มหฺปฺผลตา
 โหติ มหานิสฺสํ ปณฺณวาปฺริภาวิตํ จิตฺตํ สฺมฺมเทว อาสเวหิ วิมฺุจฺจติ
 เสยฺยถิํ กามาสนฺวา ภาตฺตฺตฺตํ อวิชฺชาสนฺวาติ ๑

[๘๓] อถโฆ ภาควา อมฺพปาดิวเน ยถาภินฺตํ วิหริตฺวา
 อายสฺมฺนฺตํ อานนฺตํ อามนฺเตสิ อายามานนฺตฺตํ เยน เวพฺุ-
 คามโก เตนฺอุปสงฺกมิสฺสามาติ ๑ เอวํ ฆนฺเตติ โฆ อายสฺมา

๘๓] มหาปริณิพพานสูตร^๑ ทุติยภาณวาร^๒ ภควโต ชราพารุปลุตติ ๓๓๗

อานนุโท ภควโต ปจฺจุสฺสัสนิ ๑ อถโฆ ภควา มหตา ภิกฺขุ-
สงฺฆเณ สฺทฺธิ เยน เวพฺพคามโก ตทวสฺริ ๑ ตตฺร สฺทฺ ภควา
เวพฺพคามเก วิหริติ ๑ ตตฺร โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนุเตสฺสิ เถถ
ตุเมห ภิกฺขเว สมนุตา เวสํถิ ยถามิตฺตํ ยถาสํหิฏฺฐํ ยถา-
สํมกฺกตํ วสฺสํ อฺปคฺคฺจฺจถ อหํ ปน อิวเว เวพฺพคามเก วสฺสํ
อฺปคฺคฺจฺจามิติ ๑ เอวํ ภาณเตติ โฆ เต ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสฺสนิตฺวา
สมนุตา เวสํถิ ยถามิตฺตํ ยถาสํหิฏฺฐํ ยถาสํมกฺกตํ วสฺสํ อฺปคฺคฺจฺจ ๑
ภควา ปน ตตฺถเว เวพฺพคามเก วสฺสํ อฺปคฺคฺจฺจ ๑ อถโฆ ภควโต
วสฺสํปคฺคฺสฺสํ ชโร อาพาโห อฺปฺปชฺชชิ พาวุหา เวทนา วตฺตุนฺติ
มรณฺนฺตिका ๑ ตตฺร สฺทฺ ภควา สโต สํมฺปชาโน อธิวาเสสฺสิ
อวิหฺมณฺมาโน ๑ อถโฆ ภควโต เขตทโหสิ น โฆ เม ตํ
ปฏฺวิรูเป โยหํ อนามนุเตตฺวา อฺปฺปชฺชาเก อนปโตเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ
ปริณิพฺพาเยยฺยํ ยนฺนุนาหํ อิมํ อาพาธํ วิริเยน ปฏิปฺปณาเมตฺวา
ชฺวีตฺสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหเรยฺยนฺติ ๑ อถโฆ ภควา ตํ อาพาธํ
วิริเยน ปฏิปฺปณาเมตฺวา ชฺวีตฺสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิहाสิ ๑ อถโฆ
ภควโต โส อาพาโห ปฏิปฺปสฺสํมฺภิ ๑ อถโฆ ภควา คิถานา
วฺจฺจํโต อจฺริวฺจฺจํโต เคตณฺเณ วิหารา นิกฺขมฺม วิหารปฺปจฺญายาย
ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสํติ ๑ อถโฆ อายสฺมา อานนุโท เยน
ภควา เตนฺปฺสงฺกมิ อฺปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอก-

๑ ส. ยถาชิตฺตํ ๑

มนุคฺคํ นิสฺสํ ๑ เอกมนุคฺคํ นิสฺสํ โน โช อายสุมา อานนุโท ภควนุคฺคํ
 เขตทโวจ ทัฏฐา ภาณเต ภควโต ฆาสุ ทัฏฐํ ภาณเต ภควโต
 ชมนํยํ อปฺปํ เม ภาณเต มจฺจกชาโต วิย กายโย ทิสํบี เม
 น ปกฺขายนุคฺติ ชมนํบี มํ น ปฏฺฐิภนุคฺติ ภควโต เกลณฺณณ
 อปฺปํ เม ภาณเต อโหสิ กาจิเทว อสุตฺตํมคฺคา น ตาว ภควา
 ปรีนุพฺพายิสฺสํคฺติ น ยาว ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจเทว
 อุตฺทาหริคฺติ ๑ กิ ปนํนนุท ภิกฺขุสงฺฆํ มยิ ปจฺจาสฺสํคฺติ เทสิโต
 อานนุท มยา ชมนุโม อนนุคฺริ อพาหิวิ กิริตฺวา นตฺถนนุท
 ตถาคคฺคํ ชมนุเมสุ อจฺจวิยมฺมุจฺจิ ยสฺสํ นฺน อานนุท เอวมสฺสํ
 อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีหริตฺตํคฺติ วา มนุทเทสิโก ภิกฺขุสงฺฆํคฺติ วา
 โส นฺน อานนุท ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจเทว อุตฺทาหเรยฺย ๑
 ตถาคคฺคํ โช อานนุท น เอวํ โหติ อหํ โช ภิกฺขุสงฺฆํ
 ปรีหริตฺตํคฺติ วา มนุทเทสิโก ภิกฺขุสงฺฆํคฺติ วา ๑ สกฺกิ อานนุท
 ตถาคโต ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจเทว อุตฺทาหริตฺตํคฺติ ๑ อหํ โช
 ปนํนนุท เอตฺรหิ ชินฺนุโน อุตฺทุโฆ มหตฺตโก อุตฺทคฺโต วโยอนุปฺ-
 ปคฺโต อสฺสํคฺติโก เม วโย วคฺคคฺติ ๑ เสยฺยถาบี อานนุท ชรตฺถกฺกํ
 เวพฺพิสฺสํเกน ยาเปติ เอวเมว โช อานนุท เวพฺพิสฺสํเกน มณฺเฑ
 ตถาคคฺคํ กายโย ยาเปติ ๑ ยสฺมि อานนุท สมนฺเย ตถาคโต
 สฺพพนฺนิมิตฺตํ อมนฺสิการา เอกจฺจจํ เวทนํ นีโรธา อนิมนิตฺตํ
 เจโคตฺตมาจฺจิ อุตฺตมฺปชฺช วิหริติ ฆาสุคฺโร อานนุท ตสฺมि สมนฺเย

๘๕] มหาปริณิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อตฺตทปมฺมุทปเทศนา ๓๓๘

ตถาคตฺตํ กายโย โหติ ฯ ตฺสฺมาติหानนฺท อตฺตทปฺวา วิหฺรต อตฺต-
ตฺตนา อนนฺตตฺตนา มฺมุทปฺวา มฺมุทตฺตนา อนนฺตตฺตนา ฯ
กถณฺจ อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทปฺโว วิหฺรติ อตฺตตฺตรโณ อนนฺตตฺตรโณ
มฺมุทปฺโว มฺมุทตฺตรโณ อนนฺตตฺตรโณ ฯ อิทานนฺท ภิกฺขุ กายเย กายา-
นุปลฺลํ วิหฺรติ อาตปฺมํ สํมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺฌมา-
โทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุํ ฯ จิตฺเต ฯ มฺมุเมสุ มฺมุมานุปลฺลํ วิหฺรติ
อาตปฺมํ สํมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ ฯ เอวํ
โช อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทปฺโว วิหฺรติ อตฺตตฺตรโณ อนนฺตตฺตรโณ
มฺมุทปฺโว มฺมุทตฺตรโณ อนนฺตตฺตรโณ ฯ เย หิ เกจฺจ อานนฺท
เอตฺรหิ วา มม วา อจฺจุเยน อตฺตทปฺวา วิหฺริสฺสํนฺติ อตฺตตฺตรนา
อนนฺตตฺตรนา มฺมุทปฺวา มฺมุทตฺตรนา อนนฺตตฺตรนา ตมตฺตเค
เม เต อานนฺท ภิกฺขุ ภวิสฺสํนฺติ เย เกจฺจ สิกฺขากามาติ ฯ

มหาปริณิพพานเน ความกณฺทํ สํมตฺตํ ฯ

ตติยภาณวารํ ฯ

[๘๕] อถ โช ภควา ปุพฺพณฺทสมฺมํ นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจํวรมาทาย
เวสํถํ มีนฺททาย ปาวีสี เวสํถิยํ มีนฺททาย จริตฺวา ปจฺจนาภคฺตํ
มีนฺททปาทปฏิกกฺขโต อายสฺสมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ คณฺหาหิ
อานนฺท นิสฺสํทํ เยน ปาวาถํ เจตฺติยํ เตนุปลฺสงฺกมิตฺสํสาม ทิวา-
วิหารายาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โช อายสฺสมา อานนฺโท ภควโต
ปฏิสฺสํณิตฺวา นิสฺสํทํ อาทาย ภควนฺตํ มีนฺทจฺจิโต มีนฺทจฺจิโต อนุพฺพริ ฯ

อถโฆ ภควา เยน ปาวาถํ เจตियํ เตนุปลงฺกมิ อฺปลงฺกมิตฺวา
 ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสํทึ ๑ อายสฺมาบี โฆ อานนฺโท ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสํทึ ๑ เอกมณฺตํ นิสฺสนํ โฆ อายสฺมณฺตํ
 อานนฺทํ ภควา เอกทโวจ รมณฺเฌยา อานนฺท เวสํถํ รมณฺเฌยํ
 อฺุเทนํ เจตियํ รมณฺเฌยํ โคตมกํ เจตियํ รมณฺเฌยํ สฺตตฺตมฺพํ เจตियํ
 รมณฺเฌยํ พหุปลุคฺตํ เจตियํ รมณฺเฌยํ สํารนฺททํ เจตियํ รมณฺเฌยํ
 ปาวาถํ เจตियํ ยสฺสํ กสฺสํจึ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา
 พหุสฺสํกตา ยานํกตา วตฺตูกตา อณฺฺจึตา ปริจึตา สฺสํมารฺทฺธา โส
 อากงฺขมาโน อานนฺท กปฺปํ วา ตึฏฺเฌยฺย กปฺปาวเสสํ วา
 ตถาคตฺสฺสํ โฆ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุสฺสํกตา
 ยานํกตา วตฺตูกตา อณฺฺจึตา ปริจึตา สฺสํมารฺทฺธา โส อากงฺขมาโน
 อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ตึฏฺเฌยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ ๑ เอวํบี
 โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอปาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน
 โอปาริเก โอปาเส กยิรมาเน นาสํกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตฺตุํ น ภควนฺตํ
 ยาจึ ตึฏฺจฺตํ ภาเต ภควา กปฺปํ ตึฏฺจฺตํ สฺสํโค กปฺปํ พหุ-
 ชนฺหิตาย พหุชนสฺสํชาย โถกานฺกมฺปาย อตฺตาย หิตาย สฺสํชาย
 เทวมนฺตฺสํนฺนํติ ยถา ตํ มาเรณ ปริยญฺจึตจึตฺโต ๑ ทฺุติยมฺบี
 โฆ ภควา ๑ เป ๑ ตติยมฺบี โฆ ภควา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ
 อามนฺเตสึ รมณฺเฌยา อานนฺท เวสํถํ รมณฺเฌยํ อฺุเทนํ เจตियํ
 รมณฺเฌยํ โคตมกํ เจตियํ รมณฺเฌยํ สฺตตฺตมฺพํ เจตियํ รมณฺเฌยํ

๘๕] มหาปริณิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ จตุรฺทฺธิปาทานุภาวถกา ๑๒๑

พหุปรุคฺคํ เจตยํ รมณฺยํ สํวรนุทํ เจตยํ รมณฺยํ ปาวาถํ
เจตยํ ยถฺสํ กถฺสํจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุถฺ-
กตา ยานํกตา วตฺถุกตา อญฺญจฺจิตา ปริจฺจิตา สุตฺตมารทฺธา ไส
อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสถํ วา ตถาคตฺสํ
โฆ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุถฺกตา ยานํกตา
วตฺถุกตา อญฺญจฺจิตา ปริจฺจิตา สุตฺตมารทฺธา ไส อากงฺขมาโน
อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสถํ วาติ ฯ เอวํ
โฆ อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอปาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน
โอปาริเก โอบาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิษฺณิมิตฺตํ น ภควนฺตํ
ยาจฺจิ ติญฺจฺจตุ ภาเนเต ภควา กปฺปํ ติญฺจฺจตุ สุกโต กปฺปํ พุ-
ชนหิตาย พุชนฺสฺซาย โสทานุกมฺปาย อคฺคทาย หิตาย สฺซาย
เทวมนุสฺสํสาณนฺติ ยถา คํ มาเรเน ปรียญฺจิตจฺจิตฺโต ฯ อถโฆ
ภควา อายสฺมมฺหํ อานนฺทํ อามนฺเตสี คจฺจ ตวํ อานนฺท
ยถฺสํทานิ กถํ มณฺเณสีติ ฯ เอวํ ภาเนเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺโท
ภควโต ปฏฺฐิสฺสณฺนิคฺคา อญฺจํยาสาณนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขินฺณ
กตฺวา อวิทฺฐเร อณฺเณตฺรสมฺมํ รุกฺขมฺมุเต นิสฺสีติ ฯ

[๘๕] อถโฆ มาโร ปาบีมา อจฺริวปกฺกนฺเต อายสฺมมฺหเต อานนฺเท
เยเน ภควา เตนฺุปลงฺกมิ อฺุปลงฺกมิตฺวา เอกมฺนฺตํ อญฺจํสาสี ฯ
เอกมฺนฺตํ จีโต โฆ มาโร ปาบีมา ภควนฺตํ เอกทโวจ ปรี-
นิพฺพาทฺถานิ ภาเนเต ภควา ปรีนิพฺพาทฺตุ สุกโต ปรีนิพฺพาน-

๘๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ ปรีนิพพานยาจนกถา ๑๒๓

เทเสถสฺสํคตฺติ - เอตฺรหิ โข ปน ภาเนเต ภิกฺขุณีโย ภควโต สํวิกา
วียตุตา วิเนตา วิสํวธา พหุสฺสํตา ชมฺมชฺวา ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺนา
สํมจฺปิปนฺนา อนุชฺมมจาริโน สํกํ อาจฺริยกํ อุกฺคเหตฺวา อัจฺจขฺนฺติ
เทเสถนฺติ ปณฺณเปเนติ ปฏฺฐเปเนติ วิจฺรณฺติ วิภชฺนฺติ อุตฺตํนํกโรนฺติ
อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหฺมเมเน สุนฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ
ชฺมมํ เทเสถนฺติ ปรีนิพฺพาทฺตฺตานิ ภาเนเต ภควา ปรีนิพฺพาทฺ
สฺสํคโต ปรีนิพฺพานกาโถทานิ ภาเนเต ภควโต ภาสิตา โข ปเนสา
ภาเนเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปมํ ปรีนิพฺพายิสฺสํมิ
ยาว เม อุปาสฺกา น สํวกา ภวิสฺสํนฺติ วียตุตา วิเนตา วิสํวธา
พหุสฺสํตา ชมฺมชฺวา ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺนา สํมจฺปิปนฺนา อนุชฺมม-
จาริโน สํกํ อาจฺริยกํ อุกฺคเหตฺวา อัจฺจขฺิสฺสํนฺติ เทเสถสฺสํนฺติ
ปณฺณเปสฺสํนฺติ ปฏฺฐเปสฺสํนฺติ วิจฺริสฺสํนฺติ วิภชฺิสฺสํนฺติ อุตฺตํนํ-
กวิสฺสํนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาท สหฺมเมเน สุนฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา
สปฺปาฏิหาริยํ ชฺมมํ เทเสถสฺสํคตฺติ เอตฺรหิ โข ปน ภาเนเต
อุปาสฺกา ภควโต สํวกา วียตุตา วิเนตา วิสํวธา พหุสฺสํตา
ชฺมมชฺวา ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺนา สํมจฺปิปนฺนา อนุชฺมมจาริโน
สํกํ อาจฺริยกํ อุกฺคเหตฺวา อัจฺจขฺนฺติ เทเสถนฺติ ปณฺณเปเนติ ปฏฺฐ-
เปเนติ วิจฺรณฺติ วิภชฺนฺติ อุตฺตํนํกโรนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ
สหฺมเมเน สุนฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ชฺมมํ เทเสถนฺติ
ปรีนิพฺพาทฺตฺตานิ ภาเนเต ภควา ปรีนิพฺพาทฺ สฺสํคโต ปรีนิพฺพาน-

กาโลทานิ ฆนฺเต ภาควโต ภาสิตา โช ปเนสา ฆนฺเต ภาควตา
วาจา น ตาวาหํ ปาบีม ปรินิพฺพายิสฺสํสามิ ยาว เม อุปาสิกา
น สํวิกา ภวิสฺสํนฺติ วิยตฺตา วินฺตฺตา วิสํรทา พหุสฺสํตา ชมฺมชฺรา
ชฺมฺมานุชฺมฺมปฺปฏิปนฺนา สํมํจิปฺปฏิปนฺนา อหุชฺมฺมจารินิโย สํกํ อจฺจริยกํ
อุคฺคเหตุวา อจฺจิกฺขิสฺสํนฺติ เทเสสฺสํนฺติ ปณฺณเปสฺสํนฺติ ปฏฺฐเปสฺสํนฺติ
วิจฺจิสฺสํนฺติ วิภขิสฺสํนฺติ อุคฺคานํภวิสฺสํนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ
สํหชฺมเมน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตุวา สํปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสํนฺตํติ
เอตฺรหิ โช ปน ฆนฺเต อุปาสิกา ภาควโต สํวิกา วิยตฺตา วินฺตฺตา
วิสํรทา พหุสฺสํตา ชมฺมชฺรา ชฺมฺมานุชฺมฺมปฺปฏิปนฺนา สํมํจิปฺปฏิปนฺนา
อหุชฺมฺมจารินิโย สํกํ อจฺจริยกํ อุคฺคเหตุวา อจฺจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ
ปณฺณเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิจฺจนฺติ วิภขนฺติ อุคฺคานํภโรนฺติ อุปฺปนฺนํ
ปรปฺปวาทํ สํหชฺมเมน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตุวา สํปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ
เทเสนฺติ ปรินิพฺพาคฺคทานิ ฆนฺเต ภาควา ปรินิพฺพาคฺคํ สุคฺโค
ปรินิพฺพานกาโลทานิ ฆนฺเต ภาควโต ภาสิตา โช ปเนสา ฆนฺเต
ภาควตา วาจา น ตาวาหํ ปาบีม ปรินิพฺพายิสฺสํสามิ ยาว เม
อิทํ พุทฺทมจฺจริยํ น อิทฺชชฺญเจว ภวิสฺสํติ ผัดฺฉญจ วิคฺคตฺตาริกํ พหุชฺชณฺณํ
ปฺปุกฺกตํ ยาว เทวมนุสฺสํเสหิ สํปฺปกาสิคฺคนฺติ เอตฺรหิ โช ปน
ฆนฺเต ภาควโต อิทํ พุทฺทมจฺจริยํ อิทฺชชฺญเจว ผัดฺฉญจ วิคฺคตฺตาริกํ
พหุชฺชณฺณํ ปฺปุกฺกตํ ยาว เทวมนุสฺสํเสหิ สํปฺปกาสิคฺคํ ปรินิพฺพาคฺคทานิ
ฆนฺเต ภาควา ปรินิพฺพาคฺคํ สุคฺโค ปรินิพฺพานกาโลทานิ ฆนฺเต

๘๗] มหาปรินิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อายุสงฺขารโอสถฺตฺตํ ๑๒๕

ภควโคติ ฯ เอวํ วุคฺเต ภควา มารํ ปาบีมนตํ เขตทโวจ
อโปสฺสํโก คุวํ ปาบีม โหหิ น จิรํ ตถาคตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ภวิสฺส
คฺติ ฯ อถ โช ภควา ปาวาตเจติเย สโต สมนุชานเ อายุสงฺขารํ
โอสถฺตฺตํ ฯ โอสถฺตฺตํ ๑ ภควตา อายุสงฺขารเ มหา ภูมิจาโต อโหสิ
ภิสฺนโก โทมหํโส เทวทฺนุทภโย ๑ ผลิสฺสุ ฯ อถ โช ภควา
เอตมคฺคํ วิทิตฺวา คายํ เวตายํ อิมํ อุตานํ อุตานเส

[๘๖] ตฺตมคฺคณฺจ สมนุชํ

ภวสงฺขารมวสฺส

อชฺชณคฺคฺตโร สฺมาหิตो

อภินฺทึ ภวจมิวคฺคตฺตมฺภวณฺทึ ฯ

[๘๗] อถ โช อายสฺมโต อานนุทสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
โก อพฺภุคํ วต โภ มหา วตายํ ภูมิจาโต สฺมหา วตายํ
ภูมิจาโต ภิสฺนโก โทมหํโส เทวทฺนุทภโย ๑ ผลิสฺสุ โภ นุ โช
เหตุ โภ ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อายสฺมา อานนุโท เยน ภควา เตนุสฺสงฺกมิ อฺปสฺสงฺกมิตฺวา
ภควนฺคํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนคํ นิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อายสฺมา อานนุโท ภควนฺคํ เขตทโวจ อจฺฉริยํ ฆนฺเต อพฺภุคํ
ฆนฺเต มหา วตายํ ฆนฺเต ภูมิจาโต สฺมหา วตายํ ฆนฺเต
ภูมิจาโต ภิสฺนโก โทมหํโส เทวทฺนุทภโย ๑ ผลิสฺสุ โภ นุ โช

ภนฺเต เหตุ โภ ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสุตฺต ปาตุภาวายาติ ฯ

[๘๘] อฏฺฐัง โช อิเม อานนฺท เหตุ อฏฺฐัง ปจฺจยา มหโต
 ภูมิจาตสุตฺต ปาตุภาวาย ฯ กตเม อฏฺฐัง ฯ อัย อานนฺท มหาปจฺวี
 อุกฺเก ปติฏฺฐิตา อุกกั วาเต ปติฏฺฐิตัง วาโต อากาสฏฺฐัง
 โหติ โส โช อานนฺท สฺมโย ยัม มหาวาทา วายนฺติ มหาวาทา
 วายนฺตา อุกกั กมฺเปเนติ อุกกั กมฺเปตัง ปจฺวี กมฺเปติ อัย
 ปจฺโฆ เหตุ ปจฺโฆ ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสุตฺต ปาตุภาวาย ฯ
 ปุณฺ จปรัง อานนฺท สฺมโณ วา โหติ พุราหฺมโณ วา อิทฺธิมา
 เจโตวสึปฺปะโต เทโว วา มหิตฺธิโก มหानุภาโว ตสุตฺตํ ปริตฺตา
 ปจฺวีสฺสณฺณา ภาวิตา โหติ อปฺปมาณา อาปฺสณฺณา โส อิมํ
 ปจฺวี กมฺเปติ สํกมฺเปติ สฺมปฺกมฺเปติ สฺมปฺเวเชติ อัย ทฺติโย
 เหตุ ทฺติโย ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสุตฺต ปาตุภาวาย ฯ ปุณ
 จปรัง อานนฺท ยทา โพรสิตฺตโต ตฺติตา กายา จิตฺตวา สโต
 สฺมปฺชาโน มาตุ กุจฺฉิ อิกฺกมฺติ ตทายํ ปจฺวี กมฺเปติ สํกมฺเปติ
 สฺมปฺกมฺเปติ สฺมปฺเวเชติ อัย ตฺติโย เหตุ ตฺติโย ปจฺจโย มหโต
 ภูมิจาตสุตฺต ปาตุภาวาย ฯ ปุณฺ จปรัง อานนฺท ยทา โพรสิตฺตโต
 สโต สฺมปฺชาโน มาตุ กุจฺฉิมฺหา นิกฺขมฺติ ตทายํ ปจฺวี กมฺเปติ
 สํกมฺเปติ สฺมปฺกมฺเปติ สฺมปฺเวเชติ อัย จตฺตฺโต เหตุ จตฺตฺโต
 ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตสุตฺต ปาตุภาวาย ฯ ปุณฺ จปรัง อานนฺท

๓ ส. ยสุตฺต ฯ

๘๘] มหาปริณิพพานสูตร^๑ คติยภาณวาร^๒ ภูมิจาตถกา อฏฐัปริสา ๑๒๗

ยทา ตถาคโต อนุตฺตริ^๓ สมฺมาสมฺโพธิ^๔ อภิสัมพุตฺตนิ ตถาย^๕
ปจฺวี^๖ กมฺปติ สํกมฺปติ สํปกมฺปติ สํปเวตฺติ อยํ ปณฺจโม
เหตุ ปณฺจโม ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตถสฺส ปาตุภาวาย ๑ ปุณ
จปริ^๗ อานนฺท ยทา ตถาคโต อนุตฺตริ^๘ สมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสึ
ตถาย^๙ ปจฺวี^{๑๐} กมฺปติ สํกมฺปติ สํปกมฺปติ สํปเวตฺติ อยํ
อฏฺฐโห^{๑๑} เหตุ อฏฺฐโห ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตถสฺส ปาตุภาวาย ๑
ปุณ จปริ^{๑๒} อานนฺท ยทา ตถาคโต สโต สํปชาน อายสฺสงฺขาร^{๑๓}
โอสฺสงฺขตฺติ ตถาย^{๑๔} ปจฺวี^{๑๕} กมฺปติ สํกมฺปติ สํปกมฺปติ สํปเวตฺติ
อยํ สตฺตโม เหตุ สตฺตโม ปจฺจโย มหโต ภูมิจาตถสฺส ปาตุ
ภาวาย ๑ ปุณ จปริ^{๑๖} อานนฺท ยทา ตถาคโต อนุปาทิสฺเสถาย
นิพฺพานธาคฺชยา ปริณิพฺพายติ ตถาย^{๑๗} ปจฺวี^{๑๘} กมฺปติ สํกมฺปติ
สํปกมฺปติ สํปเวตฺติ อยํ อฏฺฐโม เหตุ อฏฺฐโม ปจฺจโย
มหโต ภูมิจาตถสฺส ปาตุภาวาย ๑ อิมे โข อานนฺท อฏฺฐ เหตุ
อฏฺฐ ปจฺจยา มหโต ภูมิจาตถสฺส ปาตุภาวายาติ ๑

[๘๘] อฏฺฐ โข อิมา อานนฺท ปริสา ๑ กตฺมา อฏฺฐ ๑ ขตฺติย-
ปริสา พุราหุมนฺปริสา คหปติปริสา สมนฺปริสา จาคุมฺมหาราชิก-
ปริสา ตาวตฺถปริสา มารปริสา พุรฺหุมนฺปริสา ๑ อภิชานามิ โข
ปนาหํ อานนฺท อเนกสฺสขตฺติยปริสํ อุปสงฺกมิตฺวา^๑ ๑ ตตฺรบี^๒ มยา
สนฺนิหิตฺตํนฺนํพุพฺพเจว สตฺตมฺบีตฺตํพุพฺพเจว สํกจฺจนา ๑ สํมาปชฺชิตฺ-

๑ อุปสงฺกมิตฺวาตีมี ปาโง ๑

ปุพฺพวา ๑ ตตถ ยาทิสโก เตสํ วจฺฉโน โหติ ตาทิสโก มยฺหํ
 วจฺฉโน โหติ ยาทิสโก เตสํ สโร โหติ ตาทิสโก มยฺหํ สโร
 โหติ ๑ ฐมฺมียา ๑ กถาย สฺนฺทสฺสํเสมิ สฺมาทเปมิ สฺมฺตฺเตเชมิ
 สฺมฺปหํเสมิ ภาสฺมานญฺจ มํ น ชานนฺติ โโก นฺุ ไซ อยํ ภาสฺติ เทโว
 วา มนุสฺสํ ฺวาทิ ๑ ฐมฺมียา ๑ กถาย สฺนฺทสฺสํเสตฺวา สฺมาทเปตฺวา
 สฺมฺตฺเตเชตฺวา สฺมฺปหํเสตฺวา อนฺตรชಾಯามิ อนฺตรหิตฺตญฺจ มํ น
 ชานนฺติ โโก นฺุ ไซ อยํ อนฺตรหิตฺโต เทโว วา มนุสฺสํ ฺวาทิ ๑
 อภิชานามิ ไซ ปนํหํ อานนฺท อนฺนสฺสํคํ พุราหุมนฺปริสํ ๑ เป ๑
 คหปติปริสํ ๑ เป ๑ สฺมณปริสํ ๑ เป ๑ จาคุมฺมหาราชิกปริสํ ๑ เป ๑
 ตาวคิสฺสปริสํ ๑ เป ๑ มวปริสํ ๑ เป ๑ พุรหุมนฺปริสํ อฺปฺสงฺกมิตฺตฺวา ๑
 ตตฺรปํ มยา สฺนฺนิสฺสินฺนฺปุพฺพญฺเจว สฺตฺตปิตฺตฺปุพฺพญฺจ สฺถากฺจฺฉา ๑
 สฺมาปชฺชิตฺตฺปุพฺพวา ๑ ตตถ ยาทิสโก เตสํ วจฺฉโน โหติ ตาทิสโก
 มยฺหํ วจฺฉโน โหติ ยาทิสโก เตสํ สโร โหติ ตาทิสโก
 มยฺหํ สโร โหติ ๑ ฐมฺมียา ๑ กถาย สฺนฺทสฺสํเสมิ สฺมาทเปมิ
 สฺมฺตฺเตเชมิ สฺมฺปหํเสมิ ภาสฺมานญฺจ มํ น ชานนฺติ โโก นฺุ
 ไซ อยํ ภาสฺติ เทโว วา มนุสฺสํ ฺวาทิ ๑ ฐมฺมียา ๑ กถาย
 สฺนฺทสฺสํเสตฺวา สฺมาทเปตฺวา สฺมฺตฺเตเชตฺวา สฺมฺปหํเสตฺวา อนฺตร-
 ชಾಯามิ อนฺตรหิตฺตญฺจ มํ น ชานนฺติ โโก นฺุ ไซ อยํ อนฺตรหิตฺโต
 เทโว วา มนุสฺสํ ฺวาทิ ๑ อิมํ ไซ อานนฺท อญฺจํ ปริสํ ๑

[๓๐๐] อญฺจํ ไซ อิมานิ อานนฺท อภิปายตฺตานานิ ๑ กตฺมานิ

๓๐๐] มหาปรีณิพพานสูตรํ คติยภาณวารํ อฏฺฐ อภิกายตนานิ ๓๒๘

อฏฺฐ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี ปริคฺคฺตานิ
สฺสวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานิ อภิกุญฺย ชานามิ ปสฺสํมตี เหวํสฺสณฺณํ
โหติ อิทํ ปจฺจํ อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก
พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สฺสวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานิ
อภิกุญฺย ชานามิ ปสฺสํมตี เหวํสฺสณฺณํ โหติ อิทํ ทุคฺคิยํ
อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี
ปริคฺคฺตานิ สฺสวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานิ อภิกุญฺย ชานามิ ปสฺสํมตี
เอหวํสฺสณฺณํ โหติ อิทํ คติยํ อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ
เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สฺสวณฺณทพฺพณฺณานิ
ตานิ อภิกุญฺย ชานามิ ปสฺสํมตี เหวํสฺสณฺณํ โหติ อิทํ จตุคฺคํ
อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี
นํถานิ นํถวณฺณานิ นํถนิตฺถสฺสํนานิ นํถนิตฺถาสํนานิ เสยฺยถาปํ นาม
อุมฺมาปฺปญฺจํ นํถํ นํถวณฺณํ นํถนิตฺถสฺสํ นํถนิตฺถสํ เสยฺยถา วา
ปน ตํ วคฺคํ พาวราณเสยฺยํ อุกฺโขภาคคิมมฺหุจํ นํถํ นํถวณฺณํ
นํถนิตฺถสฺสํ นํถนิตฺถสํ เหวเมว อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถา-
รูปานิ ปสฺสตี นํถานิ นํถวณฺณานิ นํถนิตฺถสฺสํนานิ นํถนิตฺถาสํนานิ
ตานิ อภิกุญฺย ชานามิ ปสฺสํมตี เหวํสฺสณฺณํ โหติ อิทํ ปญฺจํ
อภิกายตนํ ๑ อชฺฌตฺตํรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺถารูปานิ ปสฺสตี
ปิตานิ ปิตวณฺณานิ ปิตนิตฺถสฺสํนานิ ปิตนิตฺถาสํนานิ เสยฺยถาปํ นาม
กณฺฐนิการปฺปญฺจํ ปิตํ ปิตวณฺณํ ปิตนิตฺถสฺสํ ปิตนิตฺถสํ เสยฺยถา

๓๐๒] มหาปรีนิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อฏฺฐ วิโมกฺขมา มารวตฺถุ ๓๓๓

อิทํ อฏฺฐมํ อภิภายตนํ ฯ อิมานิ ไช อานนฺท อฏฺฐ อภิภายตนาณิ ฯ

[๓๐๓] อฏฺฐ ไช อิเม อานนฺท วิโมกฺขมา ฯ กตเม อฏฺฐ ฯ
รูปานิ ปสฺสตี อยํ ปจฺจโม วิโมกฺโข ฯ อชฺฌตฺตํ อรูปสฺสณฺณํ
พหิทฺฐารูปานิ ปสฺสตี อยํ ทฺติโย วิโมกฺโข ฯ สฺกนฺเตว อธิมฺตฺโต
โหตี อยํ ตฺติโย วิโมกฺโข ฯ สฺพฺพโส รุปสฺสณฺณานํ สฺมตฺติกฺกมา
ปฏฺธิสฺสณฺณานํ อตฺถกฺกมา นานตฺตสฺสณฺณานํ อมนสฺสิการา อนนฺโต
อากาโสตี อากาสานณฺจายตนํ อฺปสฺมปฺชฺช วิหฺรตี อยํ จตฺตฺโต
วิโมกฺโข ฯ สฺพฺพโส อากาสานณฺจายตนํ สฺมตฺติกฺกมฺม อนนฺตํ
วิณฺณวณฺเนตี วิณฺณวณฺณจายตนํ อฺปสฺมปฺชฺช วิหฺรตี อยํ ปณฺจโม
วิโมกฺโข ฯ สฺพฺพโส วิณฺณวณฺณจายตนํ สฺมตฺติกฺกมฺม นตฺติ
กิณฺจตี อากิณฺจณฺจายตนํ อฺปสฺมปฺชฺช วิหฺรตี อยํ ฉฺชโร
วิโมกฺโข ฯ สฺพฺพโส อากิณฺจณฺจายตนํ สฺมตฺติกฺกมฺม เวนสฺสณฺณา
นาสฺสณฺจายตนํ อฺปสฺมปฺชฺช วิหฺรตี อยํ สฺตฺตโม วิโมกฺโข ฯ
สฺพฺพโส เวนสฺสณฺณานาสฺสณฺจายตนํ สฺมตฺติกฺกมฺม สฺสณฺณาเวทยิตฺตินิโรธํ
อฺปสฺมปฺชฺช วิหฺรตี อยํ อฏฺฐโม วิโมกฺโข ฯ อิเม ไช อานนฺท
อฏฺฐ วิโมกฺขมา ฯ

[๓๐๒] เอกมิตาหํ อานนฺท สฺมยํ อฺรุเวตายํ วิหฺรามิ นชฺชชา
เนรณฺชฺชราย ตึเร อชฺชปาตนิโคฺรเช ปจฺจมาภิสฺสมฺพฺพุโธ ฯ อถ ไช
อานนฺท มาโร ปาบีมา เยนหาหํ เตนฺอุปสงฺกมิ อฺปสงฺกมิตฺวา
เอกมณฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมณฺตํ จีโต ไช อานนฺท มาโร ปาบีมา

๓๐๒] มหาปรินิพพานสูตรที่ ๓ คติยภาณวารัง จตุพพุทฺธปรินิสากกา ๑๓๓

สังฆมฺเมเน สุนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สุปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสํหฺนติ ฯ
น ตาวาหํ ปาบีมฺ ปรีนินฺพพายิสฺสํสามิ ยาว เม อุปาสิตกา น สํวิกา
ภวิสฺสํหฺนติ วิยตฺตา วิณฺตีตา วิสํวธา พหุสฺสํหฺนติ ชมฺมชฺรา ชมฺมา
นุชฺชมฺมปฏิปนฺนา สํมัจฺฉิปฏิปนฺนา อนุชฺชมฺมจาวินิโย สกํ อจฺฉริยํ
อฺคฺคเหตฺวา อจฺฉริยิสฺสํหฺนติ เทเสสฺสํหฺนติ ปณฺณเปสฺสํหฺนติ ปฏฺฐเปสฺสํหฺนติ
วิจฺฉริยิสฺสํหฺนติ วิภวิสฺสํหฺนติ อฺคฺคตํนํภวิสฺสํหฺนติ อฺคฺคปฺนํนํ ปฺรปฺปวาทํ
สังฆมฺเมเน สุนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สุปฺปาฏิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสํหฺนติ ฯ
น ตาวาหํ ปาบีมฺ ปรีนินฺพพายิสฺสํสามิ ยาว เม อิทํ พุทฺทมฺจริยํ
อิทฺทชฺณเจว ภวิสฺสํหฺนติ ฝัคฺคเจว วิคฺคตาริกํ พหุชฺณณํ ปุคฺคภูตํ ยาว
เทวมนุสฺสํเสหิ สุปฺปกาสิคฺคหฺนติ ฯ อิทาเนว โช อานนฺท อชฺช ปาเวเต
เจติเย มาโร ปาบีมา เยนํหิ เตนุสฺสํหฺนติ อฺคฺคปฺนํนํยิตฺวา
เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ จิโต โช อานนฺท มาโร ปาบีมา
มํ เอตทโวจ ปรีนินฺพพาทฺตานิ ภนฺเต ภควา ปรีนินฺพพาทฺ สุกฺโค
ปรีนินฺพพาทฺกาโตทานิ ภนฺเต ภควโต ภาสิตา โช ปเนสา ภนฺเต
ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาบีมฺ ปรีนินฺพพายิสฺสํสามิ ยาว เม
ภิกฺขุ น สํวิกา ภวิสฺสํหฺนติ ฯ ยาว เม ภิกฺขุณิโย น สํวิกา
ภวิสฺสํหฺนติ ฯ ยาว เม อุปาสิตกา น สํวิกา ภวิสฺสํหฺนติ ฯ ยาว
เม อุปาสิตกา น สํวิกา ภวิสฺสํหฺนติ ฯ ยาว เม อิทํ พุทฺทมฺจริยํ
อิทฺทชฺณเจว ภวิสฺสํหฺนติ ฝัคฺคเจว วิคฺคตาริกํ พหุชฺณณํ ปุคฺคภูตํ ยาว
เทวมนุสฺสํเสหิ สุปฺปกาสิคฺคหฺนติ ฯ เอตฺรหิ โช ปน ภนฺเต ภควโต

๓๐๓] มหาปรีณิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อิทฺธิปาทานุภาวถถา ๓๓๕

อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสถํ วา ตถาคตฺตํ
โฆ อานนฺท จตฺตาวโร อิทฺธิปาทา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺตา ยานํกฺตา
วตฺถุกฺตา อณฺเฐจฺจิตฺตา ปรีจิตฺตา สุตฺตมารทฺธา อากงฺขมาโน อานนฺท
ตถาคโต กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสถํ วาติ ฯ สทฺทหสิ คุวํ
อานนฺทาทิ ฯ เอวํ ภาเนเต ฯ ตสฺสฺมาตihanนฺท คุเยหเวตํ ทุกฺกญฺ
คุเยหเวตํ อปรทฺธิ ยํ คุวํ ตถาคเตน เอวํ โอปาริเก นิมิตฺเต
กยิรมาเน โอปาริเก โอปาสเฐ กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฌิตฺตุํ น
ตถาคตํ ยาจิ ติญฺจตุ ภาควา กปฺปํ ติญฺจตุ สุตฺโต กปฺปํ
พฺพชนฺทิตาย พฺพชนฺสฺซาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย หนิตาย สฺซาย
เทวมนุสฺสํานนฺติ สฺเส คุวํ อานนฺท ตถาคตํ ยาเจยฺยาสี เทว ว
เต วาจา ตถาคโต ปฏฺกฺขิเปยฺย อถ ตติยํ อธิวาเสยฺย ตสฺสฺมา-
ตihanนฺท คุเยหเวตํ ทุกฺกญฺ คุเยหเวตํ อปรทฺธิ ฯ

[๓๐๓] เอกมิตาหํ อานนฺท สมฺยํ ราชคฺเห วิหฺรามิ คิซฺฌณฺฏเว
ปพฺพเต ฯ ตคฺวารํ โฆ ตาหํ อานนฺท อามนฺเตสิ รมณฺเอยํ
อานนฺท ราชคฺหํ รมณฺเอยํ คิซฺฌณฺฏเว ปพฺพโต ยถสฺส กสฺสฺสจฺ
อานนฺท จตฺตาวโร อิทฺธิปาทา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺตา ยานํกฺตา วตฺถุกฺตา
อณฺเฐจฺจิตฺตา ปรีจิตฺตา สุตฺตมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา
ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสถํ วา ฯ ตถาคตฺตํ โฆ อานนฺท จตฺตาวโร
อิทฺธิปาทา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺตา ยานํกฺตา วตฺถุกฺตา อณฺเฐจฺจิตฺตา ปรีจิตฺตา
สุตฺตมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา

คิฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสตฺถ วาติ เอวมุขี โช ตฺวํ อานนฺท ตถาคเตน
 โยพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โยพาริเก โยภาเส กยิรมาเน นาตฺถิ
 ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺตุํ น ตถาคตํ ยาจิ คิฏฺฐจฺตุ ภควา กปฺปํ คิฏฺฐจฺตุ
 สุคโค กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุชฺชาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย
 หิตาย สุชฺชาย เทวมนุสฺสํสาณนฺติ ตฺเจ ตฺวํ อานนฺท ตถาคตํ
 ยาเจยฺยาสี เทว อ เต วาจา ตถาคโค ปฏฺฐิกุชฺเปยฺย อถ
 คตฺยํ อธิวาเสยฺย ตสฺมาติหานนฺท คฺเขหเวตํ ทุกฺกฏฺฏํ คฺเขหเวตํ
 อปรทฺธิ ๑

[๓๐๕] เอกมิตาหํ อานนฺท สมนฺยํ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามิ
 โคตมนิโคฺรเช ๑ เป ๑ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามิ โจรปฺปปาเต ๑
 ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามิ เวการปฺปสฺเสตฺถ สฺตตฺตปณฺณคฺุหา ๑ ตตฺถเถว
 ราชคฺเห วิหฺรามิ อิติคฺติปฺปสฺเสตฺถ กภาพฺสิตายํ ๑ ตตฺถเถว ราชคฺเห
 วิหฺรามิ สฺตฺตวเน สฺปฺปโสณฺจิกปฺพภาเว ๑ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามิ
 ตโปทาราเม ๑ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามิ เวพฺพวเน กถนฺทกนิวาเป ๑
 ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามิ ชฺวักกมฺพวเน ๑ ตตฺถเถว ราชคฺเห วิหฺรามิ
 มทฺทกฺกุณฺธิสฺสํ มิคทาเย ๑ ตตฺถราบี โช ตาหํ อานนฺท อามนฺเตสฺสิ
 รมนฺถึ อานนฺท ราชคฺหํ รมนฺถึโย คิซฺฌณฺกุฏฺฐิ ปพฺพโต รมนฺถึโย
 โคตมนิโคฺรโช รมนฺถึโย โจรปฺปปาโต รมนฺถึยา เวการปฺปสฺเสตฺถ
 สฺตตฺตปณฺณคฺุหา รมนฺถึยา อิติคฺติปฺปสฺเสตฺถ กภาพฺสิตา รมนฺถึโย สฺตฺตวเน
 สฺปฺปโสณฺจิกปฺพภาโร รมนฺถึโย ตโปทาราโม รมนฺถึโย เวพฺพว-

๓๐๕] มหาปรีณิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อิติฐิปาทานุภาวถถา ๓๓๗

กตฺถกถนิวาไป รณณํ ชํวณํ รณณํโย มทฺทกฺขณนิคทาโย
ยสฺส กสฺสจฺจ อานนฺท จตฺตารโ อิติฐิปาทา ภาวิตฺตา พหุสฺสกา
ยานํกตา วตฺตกฺกตา อณฺเฐจฺจิตฺตา ปรีจิตฺตา สฺสํมารทฺธา โส อากฺขมาโน
กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสสฺสํ วา ฯ ตถาคตฺสสฺส โส อานนฺท
จตฺตารโ อิติฐิปาทา ภาวิตฺตา พหุสฺสกา ยานํกตา วตฺตกฺกตา อณฺเฐจฺจิตฺตา
ปรีจิตฺตา สฺสํมารทฺธา โส อากฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา
ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสสฺสํ วาติ เอวณฺปิ โส คุวํ อานนฺท ตถาคเตน
โธพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โธพาริเก โธภาเส กยิรมาเน นาสฺสจฺจ
ปฏฺธิชฺชณฺติ น ตถาคตํ ยาจิ ติญฺจฺจ ภาควา กปฺปํ ติญฺจฺจ
สฺสโต กปฺปํ พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสฺสชಾಯ โสทานุณฺนปาย อตฺตถาย
หิตาย สฺสชาย เทวณฺนุสฺสํนฺนํ สจฺเจ คุวํ อานนฺท ตถาคตํ
ยาเจยฺยยาสี เทว ว เต วาจา ตถาคโต ปฏฺธิชฺชเปยฺย อถ
ตติยํ อธิวาเสยฺย ตสฺสมาติหानนฺท คุเยหเวตํ ทุกฺกญฺํ คุเยหเวตํ
อปรทฺธิ ฯ

[๓๐๕] เอกมิตทาหํ อานนฺท สมนํ อิวเฐ เวสํติยํ วิหรามิ
อฺุเทเน เจตฺติเย ฯ ตตฺตวณฺปิ โส ตาหํ อานนฺท อามนฺเตสฺสํ รณณํยา
อานนฺท เวสํติ รณณํยํ อฺุเทนํ เจตฺติยํ ยสฺส กสฺสจฺจ อานนฺท
จตฺตารโ อิติฐิปาทา ภาวิตฺตา พหุสฺสกา ยานํกตา วตฺตกฺกตา อณฺเฐจฺจิตฺตา
ปรีจิตฺตา สฺสํมารทฺธา โส อากฺขมาโน กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย
กปฺปาวเสสฺสํ วา ฯ ตถาคตฺสสฺส โส อานนฺท จตฺตารโ อิติฐิปาทา

ภาวิตา พหุถักตา ยานักตา วตถุกตา อญฺฐจिता ปริจิตา สุตฺมารทฺธา
 ไล อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโค กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาว
 วเสตฺถํ วาติ เอวมฺปํ โช ตวํ อานนฺท ตถาคเตน โอพาริเก
 นิमितฺเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฌิตฺตํ
 น ตถาคคํ ยาจิ ติญฺจตุ ภาควา กปฺปํ ติญฺจตุ สุกโค กปฺปํ
 พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุชฺชาย โถกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุชฺชาย
 เทวมนุสฺสํสาณนฺติ สเจ ตวํ อานนฺท ตถาคคํ ยาเจยฺยาสี เทว
 ว เต วาจา ตถาคโค ปฏฺภิขิเปยฺย อถ ศคฺยํ อธิวาเสยฺย
 ศสฺมาติหานนฺท ตฺยฺเหเวตํ ทุกกฺกํ ตฺยฺเหเวตํ อปรทฺธํ ฯ

[๓๐๖] เอกมิทาหํ อานนฺท สมยํ อีเชว เวสํติยํ วิหรามิ
 โคตมเก เจติเย ฯ เป ฯ อีเชว เวสํติยํ วิหรามิ สุตฺตมฺเพ
 เจติเย ฯ อีเชว เวสํติยํ วิหรามิ พหุปฺตฺเต เจติเย ฯ อีเชว
 เวสํติยํ วิหรามิ สํวณฺทเท เจติเย ฯ อิทาเนว โช ตาหํ อานนฺท
 อชฺช ปาวาเต เจติเย อามนฺเตตฺถิ รมนฺถียา อานนฺท เวสํติ
 รมนฺถียํ อูเทนํ เจติยํ รมนฺถียํ โคตมกํ เจติยํ รมนฺถียํ สุตฺตมฺพํ
 เจติยํ รมนฺถียํ พหุปฺตฺตํ เจติยํ รมนฺถียํ สํวณฺททํ เจติยํ รมนฺถียํ
 ปาวาตํ เจติยํ ยสุตฺตํ กสฺสจฺจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา
 พหุถักตา ยานักตา วตถุกตา อญฺฐจिता ปริจิตา สุตฺมารทฺธา ไล
 อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติญฺเจยฺย กปฺปาวเสตฺถํ วา ฯ ตถาคคสฺส
 โช อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุถักตา ยานักตา

วตถุกตา ออนุจिता ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท
ตถาคโต กปฺปํ วา ติญฺจเชยฺย กปฺปาวเสถสํ วาติ เอวมฺมี โข
คฺจํ อานนฺท ตถาคเตน โอปาริเก นิमितฺเต กยิรมาเน โอปาริเก
โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฐมิตฺตํ น ตถาคตํ ยาจิ ติญฺจคฺ
ภควา กปฺปํ ติญฺจคฺ สุกโต กปฺปํ พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสฺุชฺชาย
โถกานุกมฺุชฺชาย อตฺถาย หิตาย สฺุชฺชาย เทวมนุสฺุชฺชานนฺุติ สเจ
คฺจํ อานนฺท ตถาคตํ ยาเจยฺยาสี เทว ว เต วาจา ตถาคโต
ปฏฺิทธิเปยฺย อถ ตตฺยํ อธิวาเสยฺย คสฺุมาติหानนฺท คฺุเขเหวคํ
ทุกฺกฏํ คฺุเขเหวคํ อปรทฺุชํ น นุ เขวํ อานนฺท มยา ปฏฺิทธิจฺุเจว
อกฺุชาตํ สพฺุเพเหว ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วิณาภาโว อญฺุณตา
ภาโว ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺุภา ยนฺุคํ ชาคํ ภูคํ สงฺุชตํ
ปโลกธมฺุมํ ตํ วต มา ปลฺุชฺฐตฺิ เนตํ จานํ วิชฺฐตฺิ ฯ ยํ
โฆ ปเนตํ อานนฺท ตถาคเตน จคฺุคํ วนฺุคํ มุคฺุคํ ปหฺินํ ปฏฺิ
นิตฺุสฺุชฺฐจํ โอสฺุสฺุชฺฐโส อายุสฺุชฺฐาโร เอกํเสน วาจา ภาสิตา น
จิวํ ตถาคตสฺุสฺุ ปรินิพฺุพานํ ภวิสฺุสฺุติ อิตฺุ ตินฺุณฺุ มาสํ
อจฺุชเยน ตถาคโต ปรินิพฺุพายิตฺุสฺุคฺุติ ตมฺุจ ตถาคโต ชฺุวิตฺุเหตุ
ปฺุณ ปจฺุจจากมิตฺุสฺุคฺุติ เนตํ จานํ วิชฺฐตฺิ ฯ อายาฆานนฺท เยน
มหาจฺุณฺุ เยน กุฏฺุการสํธาตา เตนุปลฺุชฺฐกมิตฺุสฺุสํมาติ ฯ เขวํ
ภนฺุคเตติ โฆ อายสฺุมา อานนฺุโท ภควโต ปจฺุจสฺุสฺุสฺุสิ ฯ อถโฆ

๑ ม. เขวํ ฯ ส. ย. ปฏฺิทธิจฺุเจว ฯ

ภควา อายสุมตา อานนุเทน สทฐิ เยน มหาวนิ เยน กุฏฏาคาร-
 สาทา เตนุปลงุมมิ อุปสงุมมิตวา อายสุมนุคิ อานนุท อามนุเคสิ
 คจุน ควิ อานนุท ยาวติกา ภิกขุ เวสาลี อุปนิสฺสาय วิหรนุติ
 เต สพุเพ อุปฏฺฐานสาธายิ สฺนุนิปาเคหิติ ๑ เอวํ ภาณเตติ โส
 อายสุมา อานนุโท ภควโค ปฏิสฺสฺสนิตวา ยาวติกา ภิกขุ เวสาลี
 อุปนิสฺสาय วิหรนุติ เต สพุเพ อุปฏฺฐานสาธายิ สฺนุนิปาเตตวา
 เยน ภควา เตนุปลงุมมิ อุปสงุมมิตวา ภควนุคิ อภิเวาเทตวา
 เอกมนุคิ อฏฺฐาสี ๑ เอกมนุคิ จีโต โส อายสุมา อานนุโท
 ภควนุคิ เขตทโวจ สฺนุนิปติโต ภาณเต ภิกขุสงฺโฆ ยสฺสทานิ
 ภาณเต ภควา กาดํ มณฺเฑคิตติ ๑

[๓๐๗] อถโส ภควา เยน อุปฏฺฐานสาธายิ เตนุปลงุมมิ
 อุปสงุมมิตวา ปณฺเฑคเต อาสเน นิสฺสทิ ๑ นิสฺสชฺช โส ภควา ภิกขุ
 อามนุเคสิ ศฺสฺมาคิห ภิกขเว ये เต มया ชมฺมา อภิณฺเฎา
 เทสิตา เต โว สํชุกํ อุกฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพา ภาเวตพฺพา
 พหุคฺกาทพฺพา ยถยิทํ พุรฺหุมจฺริยํ อทฺทชนิยํ อสฺส จิรฏฺฐจติกํ
 ตทสฺส พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุชฺชาย โสภานุกุมฺบายิ อตุถาย หิตาย
 สุชฺชาย เทวมนุสฺसानิ ๑ กตเม จ เต ภิกขเว ชมฺมา มया
 อภิณฺเฎา เทสิตา ये เต สํชุกํ อุกฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพา ภาเว-
 ตพฺพา พหุคฺกาทพฺพา ยถยิทํ พุรฺหุมจฺริยํ อทฺทชนิยํ อสฺส จิรฏฺฐจติกํ
 ตทสฺส พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุชฺชาย โสภานุกุมฺบายิ อตุถาย หิตาย

๑๐๘] มหาปรีนิพพานสูตรํ ตติยภาณวารํ อภิญญาเทศิตบรมมกกา ๑๔๑

สุชชาย เทวมนุสฺสํสาณํ ๑ เสยฺยถิโก ๑ จตุตาโร สติปญฺจํชานา จตุตาโร
สมฺมปฺปชานา จตุตาโร อิทฺธิปาธา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ
พถานิ สํตฺต โพรธมฺกคา อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค ๑ อิม
โฆ เค ภิกฺขเว ชมฺมา มยา อภิญญา เทสिता เย เค สํชุกฺก
อฺกคฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพวา ภาเวตพฺพวา พหุสํกาคพฺพวา ยถยิทํ
พฺพหุมนจฺริยํ อทฺถนนิยํ อสฺสํ จิรญฺจิตฺกํ ตทสฺสํ พฺพชฺชนหิตาย พฺพชฺชน-
สุชชาย โถกานนฺกมฺปาย อตฺถถาย หิตาย สุชชาย เทวมนุสฺสํสาณนฺติ ๑
อถโฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสํ หนฺนททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ
โว วยชฺมมา สํชารวา อปฺปมาเทน สมนฺปาเทถ น จิรํ ตถา-
คตสฺสํ ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสํติ อิติ ตินฺนํ มาสํณํ อจฺจเยน
ตถาคโต ปรีนิพฺพายิสฺสํตํติ ๑ อิทมฺโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน
สฺสคฺโคโต อถาปฺรํ เขตทโวจ สํตฺถา

[๑๐๘] ทหฺรามี จ เย วุทฺธมา เย พถาตา เย จ ปญฺชิตา
อทฺถมา เจว ทพิทฺธา จ สํพเพ มจฺจุปรายนา ๑
ยถามี กุมฺภการสฺสํ กตํ มตฺตติภาชณํ
ชฺชทฺทกณฺจ มหนฺตณฺจ ยญฺจ ปกฺกํ ยญฺจ อามกํ
สํพฺพํ เกทปฺรียนฺตํ เหวํ มจฺจจานชฺชิตํ ๑

อถาปฺรํ เขตทโวจ สํตฺถา

๑ อิติ ปรี สํหโตปคฺคเถ ปรีปกฺโก วโย มยฺหํ... ทฺกฺขสฺสํสณฺตํ
ภวิสฺสํตํติ ทิสฺสํติ ๑

ปรีปกุโก วโย มยฺหํ ปรีตฺตํ มม ชีวิตํ
 ปหาย โว คมิสุตฺตํ กตํ เม สฺวณมคฺคโน ๑
 อปฺปมคฺคา สตฺมโนโต สุตฺตํ โทถ ภิกฺขโว
 สุตฺตมาหิตสงฺกปฺปา สจฺจิตฺตมนุรทฺถ ๑
 โย อิมสุตฺตํ ชมฺมุจฺฉเย อปฺปมคฺคา วิหริสุตฺตํ
 ปหาย ชาติสฺสํวํ ทฺถุชฺชสุตฺตํ กิริสุตฺตํ ๑

ตฺติยภาณวารํ ๑

[๑๐๘] อถโฆ ภควา ปุพฺพุณฺ्हสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺฉีร-
 มาทาย เวสํถิ ปิณฺฑทาย ปาวิตฺติ เวสํถิยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนา-
 ภตฺตํ ปิณฺฑทปาทปิฏกฺกนฺโต นาคาวโตกิตฺตํ เวสํถิ อปฺโตเกตฺวา
 อายสุตฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อิทํ ปจฺฉินฺนํ อานนฺท ตถาคตฺตํ
 เวสํถิยา ทสุตฺตํ กวิสุตฺตํ อายามานนฺท เยน ภณฺฑคคาโม เตนฺ-
 ปสงฺกมิสุตฺตํมาติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ โฆ อายสุตฺตํ อานนฺโท ภควโต
 ปจฺจสุตฺตํ ๑ อถโฆ ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ เยน
 ภณฺฑคคาโม ตทวสฺริ ๑ ตทฺว สุทฺถํ ภควา ภณฺฑคคาเม วิหริติ ๑
 ตทฺว โฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ จตฺตุนฺนํ ภิกฺขเว ชมฺมานํ
 อนนฺุโพธา อปฺปฏฺิเวธา เอวมิทํ ทิฆมทฺธานํ สฺนฺชาวิทํ สฺตฺริตํ
 มมจฺเจว ตฺตุมฺหากจฺจ ๑ กตฺเมสฺส จตฺตุนฺนํ ๑ อริยสุตฺตํ ภิกฺขเว
 สฺตฺตํ อนนฺุโพธา อปฺปฏฺิเวธา เอวมิทํ ทิฆมทฺธานํ สฺนฺชาวิทํ

๑ ส. วิเหสุตฺตํ ๑

๓๓๓] มหาปรีนิพพานสูตรํ จตุตถภาณวารํ จตุรวิยชมมกถา ๓๔๓

สังสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ๑ อริยสฺส ภิกฺขเว สฺมาชิสฺส
อนนุโพชา อปฺปฏิเวชา เอวมิตํ ที่ชมมทฺธานํ สฺนฺชาวิตํ สังสริตํ
มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ๑ อริยาย ภิกฺขเว ปณฺณาย อนนุโพชา
อปฺปฏิเวชา เอวมิตํ ที่ชมมทฺธานํ สฺนฺชาวิตํ สังสริตํ มมณฺเจว
ตุมฺหากณฺจ ๑ อริยาย ภิกฺขเว วิมุตฺติยา อนนุโพชา อปฺปฏิเวชา
เอวมิตํ ที่ชมมทฺธานํ สฺนฺชาวิตํ สังสริตํ มมณฺเจว ตุมฺหากณฺจ ๑
คฺยิํ ภิกฺขเว อริยํ สฺสํ อนุพฺพุตฺธิํ ปฏิวิทฺธิํ อวิโย สฺมาชิ อนุ-
พฺพุตฺโธ ปฏิวิทฺโธ อริยา ปณฺณาย อนุพฺพุตฺธา ปฏิวิทฺธา อริยา
วิมุตฺติ อนุพฺพุตฺธา ปฏิวิทฺธา อฺจุฉินฺนา ภวตณฺหา ชฺฉเภา ภวเนตฺติ
นตฺติทานิ ปฺนพฺภาโวติ ๑ อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สฺคโต
อถาปรํ เอตทโวจ สฺตถา

[๓๓๐] สฺสํ สฺมาชิ ปณฺณาย ๑ วิมุตฺติ ๑ อนนุคฺตฺรา
อนุพฺพุตฺธา อิมे ชมฺมา โคตเมน ยสฺสสฺสิณา
อิติ พฺพุตฺโธ อภินฺณาย ชมฺมมกฺขาติ ภิกฺขุณฺ
ทฺถุชฺชสฺสฺนฺตฺถโร สฺตถา จกฺขฺมา ปรีนิพฺพุตฺติ ๑

[๓๓๑] ตตฺรปฺปี สฺสุํ ภควา ภณฺทคฺคาเม วิหรนฺโต เอตเทว พฺพุตฺ
ภิกฺขุณฺ ชมฺมี กถํ กโรติ อิติ สฺสํ อิติ สฺมาชิ อิติ ปณฺณาย สฺส-
ปรีภาวิตฺโต สฺมาชิ มหปฺผลโต โหติ มหานิสฺสํโส สฺมาชิปรีภาวิตฺตา
ปณฺณาย มหปฺผลตา โหติ มหานิสฺสํสา ปณฺณายปรีภาวิตฺตํ จิตฺตํ สฺมม-
เทว อาสฺสเวหิ วิมฺจุจฺจติ เสยฺยถึทํ กามาสฺวา ภวาสฺวา อวิชฺชาสฺวาติ ๑

[๑๑๒] อถโฆ ภควา ภณฺฑคฺคาเม ยถาภิรฺนุคํ วิหริตฺวา อายสุมนฺคํ
 อานนฺทํ อามนฺเตสึ อายาฆานนฺท เยน หตฺถิกคฺคาโม อมฺพคฺคาโม
 ชมฺพคฺคาโม เยน โภคนคฺครํ เตนฺนปสงฺกมฺมิตฺถํสามาคิ ฯ เอวํ ภนฺเต
 โฆ อายสุมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสุตฺตํ ฯ อถโฆ ภควา
 มหตา ภิกฺขุสงฺเขน สฺทฺธิํ เยน โภคนคฺครํ ตทวสฺริ ฯ ตตฺร
 สุทํ ภควา โภคนคฺเร วิหริติ อานนฺเต เจตฺตเย ฯ ตตฺร โฆ ภควา
 ภิกฺขุ อามนฺเตสึ จคฺคาโรเม ภิกฺขเว มหาปเทเส เตเสสุตฺตํ
 คํ สุณฺนาถ สํชุกํ มนสิกโรถ ภาสิตฺตํสามิติ ฯ เอวํ ภนฺเต
 โฆ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสุตฺตํ ฯ ภควา เอตทโวจ

[๑๑๓] อิทฺถิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ วทฺเขยฺย สมนฺฆา เมคํ
 อวฺุโส ภควโต สุคํ สมนฺฆา ปฏิกฺคหิตํ อยํ ชมฺโม อยํ
 วินโย อิทํ สคฺคํ สํสํนฺนํ ตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เวน
 อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิโกถิตพฺพํ ฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกถิตฺวา
 ตานิ ปทพฺพญฺฆานานิ สํชุกํ อุกฺคเหตุวา สุคฺเต โอสํเรตพฺพานิ วินเย
 สนฺทสฺเสตพฺพานิ ฯ ตานิ เจ สุคฺเต โอสํวียมานานิ วินเย สนฺทสฺสีย-
 มานานิ น เจว สุคฺเต โอสํรณฺติ น จ วินเย สนฺทิสฺสํนํติ ฯ
 นิฏฺฐํเมตถ คนฺตพฺพํ อทฺธา อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจฺนํ
 อิมสฺส จ ภิกฺขุโน ทฺคฺคหิตนฺติ อิติ हेตํ ภิกฺขเว ฉทฺทฺเขยฺยถา ฯ
 ตานิ เจ สุคฺเต โอสํวียมานานิ วินเย สนฺทสฺสียมานานิ สุคฺเต

---

๑ สฺ. อ. โอตฺรณฺติ ฯ

๑๑๕] มหาปรีณิพพานสูตรํ จตุตถภาณวารํ จตุตถมหาปเทสกถา ๑๕๕

เจ โอสรรนติ วินเย เจ สันทิสฺสฺสนฺติ ฯ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธา
อิทํ ตสฺส ภควโต วจันํ อิมสฺส จ ภิกฺขุโน สฺคฺคิหิตนฺติ อิทํ
ภิกฺขเว ปชํ มหาลเทสํ ชาเรยฺยาถ ฯ

[๑๑๕] อธิ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ วทฺเขยฺย อมฺกสฺมึ นาม
อาวาเส สฺงโฆ วิหฺรติ สฺเถโร สฺปาโมกฺโข ตสฺส เม สฺงฆสฺส
สํมฺมุชา สฺตํ สํมฺมุชา ปฏิคฺคหิตํ อยํ ชมฺโม อยํ วินโย อิทํ
สฺตฤ สฺสํสนฺติ ตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เนว อภินนฺทิตพฺพํ
นปฺปฏิโกสฺสิตพฺพํ ฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกสฺสิตฺวา ตานิ ปท-
พฺยณฺชนานิ สฺสํรุกํ อุกฺคเหตฺวา สฺตฺเต โอสฺสเวตพฺพานิ วินเย
สฺนฺทสฺสฺสฺตพฺพานิ ฯ ตานิ เจ สฺตฺเต โอสฺสเวตพฺพานิ วินเย
สฺนฺทสฺสฺสฺยมานานิ น เจว สฺตฺเต โอสฺสรนฺติ น จ วินเย สฺนฺทิสฺสฺสนฺติ ฯ
นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธา อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจันํ ตสฺส
จ ภิกฺขุสฺงฆสฺสํ ทฺคฺคิหิตนฺติ อิติ हेตํ ภิกฺขเว ฉทฺทฺเขยฺยาถ ฯ
ตานิ เจ สฺตฺเต โอสฺสเวตพฺพานิ วินเย สฺนฺทสฺสฺสฺยมานานิ สฺตฺเต
เจ โอสฺสรนฺติ วินเย เจ สฺนฺทิสฺสฺสนฺติ ฯ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ อทฺธา
อิทํ ตสฺส ภควโต วจันํ ตสฺส จ สฺงฆสฺสํ สฺคฺคิหิตนฺติ อิทํ
ภิกฺขเว ทฺติยํ มหาลเทสํ ชาเรยฺยาถ ฯ

[๑๑๕] อธิ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ วทฺเขยฺย อมฺกสฺมึ นาม
อาวาเส สํพฺพหฺตฺวา เถวา ภิกฺขุ วิหฺรนฺติ พฺหุสฺสฺสฺตา อากตาคมา
ชมฺมชฺรฺวา วินยชฺรฺวา มาติกาชฺรฺวา เตสํ เม เถวานํ สํมฺมุชา สฺตํ

สมนุชฺชา ปฏิคฺคหิตํ อยํ ชมฺโม อยํ วินโย อิทํ สตฺถุ สํสํนฺนติ
 ตสฺสํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เหนว อภินฺนุทิตพฺพํ ฯ เป ฯ น
 วินเย สํนทิสฺสํนฺติ ฯ นิฏฺฐิเมตฺถ คณฺตพฺพํ อทฺธา อิทํ น เจว
 ตสฺสํ ภควโต วจันํ เตสฺสญฺจ เถรวานํ ทุคฺคหิตนฺติ อิติ เหนํ
 ภิกฺขเว ฉฯฯเวยฺยาถ ฯ ตานิ เจ สุตฺเต โอสํวริยมนานิ ฯ เป ฯ
 วินเย สํนทิสฺสํนฺติ ฯ นิฏฺฐิเมตฺถ คณฺตพฺพํ อทฺธา อิทํ ตสฺสํ
 ภควโต วจันํ เตสฺสญฺจ เถรวานํ สุตฺตหิตนฺติ อิทํ ภิกฺขเว ตตฺถิยํ
 มหาปรเทสํ ชาเวยฺยาถ ฯ

[๓๓๖] อธิ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เหวํ วเทยฺย อมุกฺกสมิํ นาม
 อวาเส เถโร ภิกฺขุ วิหฺรติ พหุสฺสโต อากตาคโม ชมฺมชโร
 วินยชโร มาติกาชโร ตสฺสํ เม เถรสฺสํ สมนุชฺชา สุตํ สมนุชฺชา
 ปฏิคฺคหิตํ อยํ ชมฺโม อยํ วินโย อิทํ สตฺถุ สํสํนฺนติ ตสฺสํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เหนว อภินฺนุทิตพฺพํ นปฺปฏิกฺโกสิตพฺพํ ฯ
 อนภินฺนุทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยณฺชนานิ สํวรุกํ อุกฺคเหตฺวา
 สุตฺเต โอสํวเรตพฺพานิ วินเย สํนทิสฺสิตพฺพานิ ฯ ตานิ เจ สุตฺเต
 โอสํวริยมนานิ วินเย สํนทิสฺสียมนานิ น เจว สุตฺเต โอสํวฺรนฺติ
 น ฯ วินเย สํนทิสฺสํนฺติ ฯ นิฏฺฐิเมตฺถ คณฺตพฺพํ ฯ เป ฯ อทฺธา
 อิทํ ตสฺสํ ภควโต วจันํ ตสฺสํ จ เถรสฺสํ สุตฺตหิตนฺติ อิทํ
 ภิกฺขเว จตฺตุถํ มหาปรเทสํ ชาเวยฺยาถ ฯ อิมे โข ภิกฺขเว
 จตฺตวาโร มหาปรเทสํ ชาเวยฺยาถาติ ฯ ตตฺถุมี สุตํ ภควา โภคนคเว

๑๑๗] มหาปริณิพพานสูตร จตุตถภาณวาริ จุฑกมมารปุตตตฤ ๑๘

วิหริติ อานนุเท เจติเย เขตเทว พหุติ ภิกขุณฺโณ ชุมฺมิ กถํ
กโรติ อิติ สํถํ . อิติ สํมาชิ อิติ ปญฺญา สํถปริภาวิโต
สํมาชิ มหปฺผลโต โหติ มหานิสํโส สํมาชิปริภาวิตา ปญฺญา
ม หปฺผลตา โหติ มหานิสํสา ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สํมุตเทจ
อาสเวหิ วิมุจฺจติ เสยฺยถํ กามาสะวา ภวาสะวา อวิชชาสะวาติ ฯ

[๑๑๗] อถ โช ภควา โภคนคเว ยถาภินนฺตํ วิหริตฺวา อายสฺมนนฺตํ
อานนุทํ อามนฺเตสิ อายามานนุท เยน ปาวา เตนุปลงฺกมิสฺส-
สํมาชิ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โช อายสฺมา อานนุโท ภควโต
ปจฺจุสฺสโสสิ ฯ อถ โช ภควา มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน
ปาวา ตทวสฺริ ฯ ตตฺร สทฺทํ ภควา ปาวายํ วิหริติ จุฑกสฺส
กมฺมารปุตตสฺส อมฺพวเน ฯ อสฺสโสสิ โช จุฑโท กมฺมารปุตโต
ภควา กิร ปาวํ อนุปฺปตฺโต ปาวายํ วิหริติ มยฺหํ อมฺพวเนติ ฯ
อถ โช จุฑโท กมฺมารปุตโต เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ อฺป-
ปลงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสํติ ฯ เอกมฺนตํ
นิสฺสนนฺ โช จุฑทํ กมฺมารปุตตํ ภควา ชุมฺมिया กถาย สฺนทสฺสเสส
สํมาทเปสิ สฺมุตฺเตเชสิ สฺมปฺหํเสสิ ฯ อถ โช จุฑโท กมฺมารปุตโต
ภควตา ชุมฺมिया กถาย สฺนทสฺสสิโต สํมาทปฺปีโต สฺมุตฺเตเชสิโต
สฺมปฺหํสิโต ภควนฺตํ เขตทโวจ อชิวาเสตฺตุ เม ภนฺเต ภควา
สฺวาตนาถ ภคฺตํ สทฺธิํ ภิกขุสงฺฆนาติ ฯ อชิวาเสสิ ภควา ตฺถนฺท-
ภาเวเน ฯ อถ โช จุฑโท กมฺมารปุตโต ภควโต อชิวาสนํ วิหิตฺวา

อฏฺฐายาสนฺนา ภควนฺตํ อภิวาทฺเตวฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ
 อถ โข จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต ตสฺสํ วัตฺติยา อจฺเจเนน สฺเก นิเวสฺสเน
 ปณฺณํ ฆาทณฺียํ โภชนณฺียํ ปฏฺิยาทาเปตฺวา ปหฺมุคฺคจฺจ สฺฐกรมทฺทวํ
 ภควโต กาดํ อารโจะเปสฺสิ กาทโต ภนฺเต นินฺุจิตํ ภตฺตฺนฺติ ฯ
 อถ โข ภควา ปุพฺพณฺุหฺสมยํ นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจฺจิวรมาทาย สฺทฺธิ
 ภิกฺขุสงฺฆเณ เยน จุนฺทสฺส กมฺมารปฺตฺตสฺส นินฺเวสฺสนํ เตนฺุปลสงฺกมิ
 อฺปลสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺตาสฺเน นิสฺสีทิ ฯ นิสฺซชฺช โข ภควา จุนฺทํ
 กมฺมารปฺตฺตํ อามนฺุเตสฺสิ ยนฺุเต จุนฺท สฺฐกรมทฺทวํ ปฏฺิยตฺตํ เตน
 มํ ปรีวีสฺส ยํ ปนฺณณฺุณํ ฆาทณฺียํ โภชนณฺียํ ปฏฺิยตฺตํ เตน ภิกฺขุ
 สงฺฆํ ปรีวีสฺสํ ติ ฯ เอวํ ภนฺุเตติ โข จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต ภควโต
 ปฏฺิสฺสฺสฺสฺวา ยํ อโหสิ สฺฐกรมทฺทวํ ปฏฺิยตฺตํ เตน ภควนฺตํ
 ปรีวีสฺสิ ยํ ปนฺณณฺุณํ ฆาทณฺียํ โภชนณฺียํ ปฏฺิยตฺตํ เตน ภิกฺขุสงฺฆํ
 ปรีวีสฺสิ ฯ อถ โข ภควา จุนฺทํ กมฺมารปฺตฺตํ อามนฺุเตสฺสิ ยนฺุเต
 จุนฺท สฺฐกรมทฺทวํ อวสฺสิจฺจํ ตํ โสฬฺุภเภา นินฺชณฺาหิ นานฺุหนฺตํ
 จุนฺท ปสฺสํสามิ สฺทเวกเก โถกเก สฺมารเก สฺพฺุรหฺมเก สฺสฺสํมณ
 พฺุราหฺมณฺิยา ปชาย สฺทเวกมฺนุสฺสําย ยสฺสํ ตํ ปรีภุตฺตํ สฺมมา
 ปรีณามํ คจฺเจยฺย อณฺุณตฺุร ตถาคตฺสฺสํติ ฯ เอวํ ภนฺุเตติ โข
 จุนฺโท กมฺมารปฺตฺโต ภควโต ปฏฺิสฺสฺสฺสฺวา ยํ อโหสิ สฺฐกรมทฺทวํ
 อวสฺสิจฺจํ ตํ โสฬฺุภเภา นินฺชณฺิตฺวา เยน ภควา เตนฺุปลสงฺกมิ
 อฺปลสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทฺเตวฺวา เอกมฺนฺุณํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมฺนฺุณํ

๑๑๘] มหาปรินิพพานสูตรํ จตุตถภาณวารํ โฉหิตปฏจนฺทิกาพาโฆ ๑๕๘

นิสินันฺ ๒ จุหนฺ กมฺมารปฺตํ ภาควา ฌมฺมียา กถาย สฺนุทฺสฺเสตฺวา
สฺมาทเปตฺวา สฺมฺตฺเตเชตฺวา สฺมฺปหฺเสตฺวา อฺฐจฺยาสาสนา ปกฺกามิ ๑
อถโฆ ภาควโต จุหนฺตฺสฺส กมฺมารปฺตฺตฺสฺส ภาตฺ ภาตฺตาวิสฺสฺส ๒โร
อาพาโฆ อฺปฺปชฺชฺชิ โฉหิตปฏจนฺทิกา สฺพาพฺหา เวทนา วตฺตฺตฺตฺตฺต
มรณฺตฺตฺตฺต ๑ ตาปฺปี สฺทฺ ภาควา สโต สฺมฺปชาโน อธิวาเสสิ
อวิหณฺณมาโน ๑ อถโฆ ภาควา อายสฺมฺนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ
อายาฆานนฺท เยน กุสฺสินารว เทนฺปฺสํกมิสฺสฺสามาติ ๑ เอวํ
ภนฺเตติ ๒ อายสฺมา อานนฺโท ภาควโต ปจฺจุสฺสฺสฺสฺส ๑

[๑๑๘] จุหนฺตฺสฺส ภาตฺ ภาตฺตฺตฺตฺต กมฺมารสฺสฺสาติ เม สฺทํ
อาพาธํ สฺมฺมฺสฺสฺส ๒โร สฺพาพฺหํ มรณฺตฺตฺตํ ๑

ภาตฺตฺสฺส เว สฺฏกรมฺทฺทเว
พฺยาธํ สฺพาพฺหา อฺทฺปาติ สฺตฺต
วิเวจฺมาโน ภาควา อโวจ
คจฺจนฺทํ กุสฺสินรํ นคฺรณฺติ ๑

(อิมว คาทาโย สํกฺคฺติกาเต สํกฺคฺติการเกหิ วุตฺตา) ๑

[๑๑๘] อถโฆ ภาควา มคฺคา โอบกฺกมฺม เยน อณฺณตฺรํ รุกฺข-
มฺมํ เทนฺปฺสํกมิ อฺปฺสํกมิตฺตฺวา อายสฺมฺนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ
อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท จคฺคฺคฺคฺณํ สํฆาฐํ ปณฺณเปหิ กิตฺตฺตฺตฺตฺต
อานนฺท นิสฺสฺทิสฺสฺสาเมติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ ๒ อายสฺมา อานนฺโท

๑ สฺหตฺไปคฺตฺตฺเต อิมว ปาสา น ทิสฺสฺสนฺติ ๑

ภควโต ปฏิสสุตฺตวา จตฺตคฺคณฺ์ สงฺฆาฐึ ปณฺณเปตฺติ ฯ นิสฺสีติ ภควา
 ปณฺณตฺเต ชาตฺเน ฯ นิสฺสงฺฆ โฆ ภควา อายสฺมณฺุคฺ์ อานนฺุทํ
 อามนฺุเตสิ อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺุท ปานฺุญฺ์ อاهر มีปาสฺสีโคสุมิ
 อานนฺุท มีวิสฺสุตํมิตฺติ ฯ เหวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺุโท ภควนฺุคฺ์
 เขตฺทโวจ อิทานิ ฆนฺุเต ปณฺุจฺมตฺตทานิ สงฺฆนฺุตฺตทานิ อภิภุทฺตทานิ
 คํ จกฺกจฺฉินฺุหนฺ์ อุกกํ ปริตฺตํ สฺสุพิคํ อวิตฺตํ สฺนฺุทคฺติ อยฺม ฆนฺุเต
 กฺกฺชนฺุทํ อวิทฺุเร อจฺฉนฺุทกา สฺวาโตทกา สฺสีโตทกา เสโตทกา^๑
 สฺสุปิตฺตฺตภา รมนฺุญฺยา เขตฺต ภควา ปานฺุญฺเญจ มีวิสฺสุตฺติ คตฺตทานิ
 จ สฺตํกวิรสฺสุตฺตํคฺติ ฯ ทฺุคฺติมฺุมี โฆ ภควา อายสฺมณฺุคฺ์ อานนฺุทํ
 อามนฺุเตสิ อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺุท ปานฺุญฺ์ อاهر มีปาสฺสีโคสุมิ
 อานนฺุท มีวิสฺสุตํมิตฺติ ฯ ทฺุคฺติมฺุมี โฆ อายสฺมา อานนฺุโท ภควนฺุคฺ์
 เขตฺทโวจ อิทานิ ฆนฺุเต ปณฺุจฺมตฺตทานิ สงฺฆนฺุตฺตทานิ อภิภุทฺตทานิ
 คํ จกฺกจฺฉินฺุหนฺ์ อุกกํ ปริตฺตํ สฺสุพิคํ อวิตฺตํ สฺนฺุทคฺติ อยฺม ฆนฺุเต
 กฺกฺชนฺุทํ อวิทฺฺุเร อจฺฉนฺุทกา สฺวาโตทกา สฺสีโตทกา เสโตทกา
 สฺสุปิตฺตฺตภา รมนฺุญฺยา เขตฺต ภควา ปานฺุญฺเญจ มีวิสฺสุตฺติ คตฺตทานิมิ
 สฺตํกวิรสฺสุตฺตํคฺติ ฯ คตฺติมฺุมี โฆ ภควา อายสฺมณฺุคฺ์ อานนฺุทํ อามนฺุเตสิ
 อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺุท ปานฺุญฺ์ อاهر มีปาสฺสีโคสุมิ อานนฺุท
 มีวิสฺสุตํมิตฺติ ฯ เหวํ ฆนฺุเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺุโท ภควโต

---

๑ สฺ. กฺกฺคฺตฺตภา นทฺุคฺิมิ กฺกฺชาน นทฺุคฺิมิ ปาไซ ๑ ๒ อ. เหวํ ๑
 สฺ. เสตฺตภา ๑

๑๒๐] มหาปรีนิพพานสูตริ จตุตถภาณวาริ อจฺฉริยพฺภุคฺคภา ๑๕๑

ปฏิสฺสํสุว ปตฺตํ คเหตุว เยน ตํ นทิกกา เตนุปลํสงฺกมิ ฯ
อถ โข ตํ นทิกกา จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ตฺพิตา อาวิตา สํหฺมาณา
อายสฺมฺนฺเต อานนฺเต อุปฺสงฺกมฺนฺเต อจฺฉา วิปฺปลํสนฺนา อนาวิตา
สํหฺมตี ฯ อถ โข อายสฺมฺโต อานนฺตสฺส เอตทโหสิ อจฺฉริย
วต โภ อพฺภุคฺคํ วต โภ ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวตา
อํยํ หิ ตํ นทิกกา จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ตฺพิตา อาวิตา สํหฺมาณา
มยิ อุปฺสงฺกมฺนฺเต อจฺฉา วิปฺปลํสนฺนา อนาวิตา สํหฺมตฺตี ฯ ปตฺเตน
ปํณํยํ อาทาย เยน ภควา เตนุปลํสงฺกมิ อุปฺสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ
เอตทโวจ อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุคฺคํ ภนฺเต ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา
มหานุภาวตา อิทานิ ตํ ภนฺเต นทิกกา จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา
ตฺพิตา อาวิตา สํหฺมาณา มยิ อุปฺสงฺกมฺนฺเต อจฺฉา วิปฺปลํสนฺนา
อนาวิตา สํหฺมตฺตํ ปิวตุ ภควา ปํณํยํ ปิวตุ สฺสโต ปํณํยนฺติ ฯ
อถ โข ภควา ปํณํยํ อปายิ ฯ

[๑๒๐] เตน โข ปน สมฺเยน ปุคฺคุโส มตฺตปฺตฺโต อาพารสฺส
กาตมสฺส ตาวโก กุสึนาราย ปาวํ อทฺธานมคฺคปฏฺฐินฺโน โหติ ฯ
อทฺทสา โข ปุคฺคุโส มตฺตปฺตฺโต ภควนฺตํ อณฺเวยตรสฺมึ รุกฺขมฺเถ
นิตฺธินํ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปลํสงฺกมิ อุปฺสงฺกमितฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีติ ฯ เอกมฺนฺตํ นิตฺธินฺโน โข
ปุคฺคุโส มตฺตปฺตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุคฺคํ
ภนฺเต สํหฺเตน วต ภนฺเต ปพฺพชิตา วิหารเณ วิหรนฺติ ญฺตปฺพุพฺ

ฃนุเต อาพาโร กาดามอ อทุชานมคคปฏิปนุโน มคคคา โอบกมม
 อวทุเว อณนคตสุมิ รุกขมูเต ทิวาวิหาริ นิสสิทอ อลโช ฃนุเต
 ปณจมคตทานิ สกฏสทานิ อาพาริ กาดามิ นิสสัย นิสสัย อติกกมิมิส
 อลโช ฃนุเต อณนคโร ปุริส สส สกฏสคตสส ปิฏจิสโต
 ปิฏจิสโต อากจณนุโต เยน อาพาโร กาดามอ เตนุปลสงุมมิ
 อปลสงุมมิควา อาพาริ กาดามิ เอคทโวจ อปี ฃนุเต ปณจ-
 มคตทานิ สกฏสทานิ อติกกนุทานิ อททสาคิ น โช อหิ อาวุโส
 อททสนุติ กิ ปน ฃนุเต สทท อสสสสิติ น โช อหิ อาวุโส
 สทท อสสสินุติ กิ ปน ฃนุเต สคโค อโหสิติ น โช
 อหิ อาวุโส สคโค อโหสินุติ กิ ปน ฃนุเต สณณิ อโหสิติ
 เอวมาวุโสติ สอ คจ ฃนุเต สณณิ สมานอ ชาคโร ปณจ-
 มคตทานิ สกฏสทานิ นิสสัย นิสสัย อติกกนุทานิ เนว อททส น
 ปน สทท อสสสิ อปี ทิ เต ฃนุเต สงุมมิ วเสน ออทิณณาคิ
 เอวมาวุโสติ อลโช ฃนุเต สส ปุริสสส เอคทโหสิ อจณริย
 วต โภ อพุกคิ วต โภ สนุเตน วต โภ ปพพชิตา วิหาเรน
 วิหรนุติ ยคจ ทิ นาม สณณิ สมานอ ชาคโร ปณจมคตทานิ
 สกฏสทานิ นิสสัย นิสสัย อติกกนุทานิ เนว ทกขติ น ปน
 สทท สสสสิติ อาพาเร กาดามอ อพาริ ปลาทิ ปเวเตจวา
 ปกุกามิติ ๗ คิ กิ มณณสิ ปุกุกส กคมิ นุ โช ทุกกรคจ
 วา ทุภิสมภวคจ วา โย วา สณณิ สมานอ ชาคโร ปณจ-

๑๒๑] มหาปรีนิพพานสูตร^๑ จตุตถภาณวาร^๒ อจฺฉริยพุกฺกถา ๑๕๓

มคฺคตานิ สกฺกฺขสฺตานิ นิสฺสํย นิสฺสํย อติภฺกนฺตานิ เหนว ปสฺสเสยฺย
น ปน สํทํ สฺสณฺเอยฺโย โย วา สฺสณฺเณ สฺสมาโน ชาคโร เทเว
วสฺสํนฺเต เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตฺตัสสุ นิจฺฉนฺตัสสุ อสฺนินฺยา ผตฺตุนฺติยา
เหนว ปสฺสเสยฺย น ปน สํทํ สฺสณฺเยยาติ ฯ กิํ หิ ภนฺเต
กิริสฺสํนฺติ ปญฺจ วา สกฺกฺขสฺตานิ น วา สกฺกฺขสฺตานิ สฺตฺต วา
สกฺกฺขสฺตานิ อญฺจ วา สกฺกฺขสฺตานิ นว วา สกฺกฺขสฺตานิ ทสฺ วา
สกฺกฺขสฺตานิ ฯ เป ฯ สหสฺสํ วา สกฺกฺขสฺตานิ^๓ อถโฆ เขตฺเทว
ทุกฺกตรณฺเญว ทฺวาริสมฺภวตฺรณฺเญว โย สฺสณฺเณ สฺสมาโน ชาคโร
เทเว วสฺสํนฺเต เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตฺตัสสุ นิจฺฉนฺตัสสุ อสฺนินฺยา
ผตฺตุนฺติยา เหนว ปสฺสเสยฺย น ปน สํทํ สฺสณฺเยยาติ ฯ

[๑๒๑] เอกมิตฺทาหิ ปุกฺกุตฺตํ สํมยํ อาคฺคฺมายํ วิหฺรามิ ภูสํคฺคาเร ฯ
เตน โฆ ปน สํมเยน เทเว วสฺสํนฺเต เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตฺตัสสุ
นิจฺฉนฺตัสสุ อสฺนินฺยา ผตฺตุนฺติยา อวิทฺฐเว ภูสํคฺคารสฺสํ เทว กสฺสํกา
ภาตโร หตฺตา จตฺตารโ จ พตฺติพฺพทา ฯ อถโฆ ปุกฺกุตฺตํ อาคฺคฺมายํ
มหาชนกาโย นิกฺขมิตฺวา เยน เต เทว กสฺสํกา ภาตโร หตฺตา
จตฺตารโ จ พตฺติพฺพทา เตนุปลํงฺกมิ ฯ เตน โฆ ปนํหิ ปุกฺกุตฺตํ
สํมเยน ภูสํคฺคาวา นิกฺขมิตฺวา ภูสํคฺคารทฺถวาเร อพฺโภกาเส จงฺกมามิ ฯ
อถโฆ ปุกฺกุตฺตํ อญฺเวยทโร ปุริสํ ตมฺหา มหาชนกาเยน เยนํหิ
เตนุปลํงฺกมิ อปลํงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ อญฺจัสสิ ฯ

๑ สกฺกฺขสฺตสฺหสฺสํ วาติปิ ปาเจน ภวิตฺตพฺพํ ฯ

เขกมฺหุคฺคิ จิตฺ ไซ อหํ ปุฏฺกุสฺส คํ ปุริสํ เขตทโวจํ กิณฺหุ ไซ
 ไล อวฺดูโส มหาชนกาโย สฺนฺนิปฺติโตติ ฯ อิทานิ ฆนฺเต เทเว
 วสุตฺตฺนฺเต เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตฺตาสฺส นิจฺจนฺตฺสฺส อตฺตนิยา ผตฺตนิยา
 เทว กสุตฺตกา ภาตโร หตา จตฺตารो จ พฺลิตฺตฺททา เขตฺต ไล
 มหาชนกาโย สฺนฺนิปฺติโต ตฺวํ ปน ฆนฺเต กฺว อโหสิตฺติ ฯ
 อิวฺช ไซ อหํ อวฺดูโส อโหสิตฺติ ฯ กิํ ปน ฆนฺเต อทฺทสฺสํติ ฯ
 น ไซ อหํ อวฺดูโส อทฺทสฺนฺติ ฯ กิํ ปน ฆนฺเต สทฺทํ อสุตฺตฺสํติ ฯ
 น ไซ อหํ อวฺดูโส สทฺทํ อสุตฺตฺสฺนฺติ ฯ กิํ ปน ฆนฺเต สุตฺโต
 อโหสิตฺติ ฯ น ไซ อหํ อวฺดูโส สุตฺโต อโหสิตฺติ ฯ กิํ ปน
 ฆนฺเต สฉณฺธิ อโหสิตฺติ ฯ เขวมาวฺดูโสติ ฯ ไล ตฺวํ ฆนฺเต สฉณฺธิ
 สฺมาโน ชาคโร เทเว วสุตฺตฺนฺเต เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตฺตาสฺส
 นิจฺจนฺตฺสฺส อตฺตนิยา ผตฺตนิยา เหนว อทฺทสฺ น ปน สทฺทํ
 อสุตฺตฺสํติ ฯ เขวมาวฺดูโสติ ฯ อถ ไซ ปุฏฺกุสฺส คสุตฺตํ ปุริสสุตฺตํ
 เขตทโหสิ อจฺจนฺตฺสฺส วต โภ อพฺภุคฺคํ วต โภ สฺนฺเตน วต
 โภ ปพฺพชิตฺตา วิหารเณ วิหารนฺติ ยตฺตฺร หิ นาม สฉณฺธิ สฺมาโน
 ชาคโร เทเว วสุตฺตฺนฺเต เทเว คพคพายนฺเต วิชฺชุตฺตาสฺส นิจฺจนฺตฺสฺส
 อตฺตนิยา ผตฺตนิยา เหนว ทกฺขิสุตฺตํติ น ปน สทฺทํ สฺนฺนิสุตฺตํติ ฯ
 มยฺย อฺพาวํ ปสํทํ ปเวทตฺตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺตฺวา ปกฺกามํติ ฯ
 เขวํ วุตฺเต ปุฏฺกุโส มตฺตปฺตฺโต ภคฺจนฺตํ เขตทโวจํ เขสํทํ
 ฆนฺเต โย อาพาเร กาสาเม ปสํโท ตํ มหาวาเต วา โยสุณามิ

๑๒๑] มหาปรินิพพานสูตรํ จตุตถภาณวารํ อุปาสกตตเทศนา ๑๕๕

สัสมโสดาย วา นทिया ปวาเหมิ อภิกถนุคํ ฆนุเต อภิกถนุคํ
ฆนุเต เตยฺยถามี ฆนุเต นิภกฺขชิตํ วา อุกฺกขฺเชยฺย ปฏิจฺจนนํ
วา วิวเรยฺย มฺหุหุสฺส วา มคฺคํ อากฺกขฺเชยฺย อนุชกาเว วา
เตตปฺปชฺโชตํ ชาเรยฺย จกฺขฺมนุโต ฐฺพานิ ทกฺขนุติ เหวเมว
ภควตา อเนกปริยาเยน ฆมฺโม ปกาสิโต เสงฺहां ฆนุเต ภควนุคํ
สฺรณํ คจฺฉามิ ฆมฺมณฺจ ภิกฺขุสฺสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภควา ชาเวตุ
อชฺชตคฺเค ปาณฺเปตํ สฺรณฺจคฺคนุติ ฯ อถโช ปุกฺกุโส มตฺตปฺตฺโต
อณฺณตฺรํ ปฺริสํ อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตวํ ฆเน สิงฺกิวณฺณํ
ยฺคฺมฆฺจํ ฆารณฺยํ อาทราติ ฯ เหว ฆนุเตติ โช โส ปฺริโส
ปุกฺกุสฺส มตฺตปฺตฺตฺส ปฏิสฺสฺตฺวา ตํ สิงฺกิวณฺณํ ยฺคฺมฆฺจํ ฆารณฺยํ
อาหริ ฯ อถโช ปุกฺกุโส มตฺตปฺตฺโต ตํ สิงฺกิวณฺณํ ยฺคฺมฆฺจํ
ฆารณฺยํ ภควโต อุปฺนಾಮสิ อิทํ ฆนุเต สิงฺกิวณฺณํ ยฺคฺมฆฺจํ
ฆารณฺยํ ตํ เม ฆนุเต ภควา ปฏิคฺคณฺหาตุ อนุกฺมบฺเป อุปาทายาติ ฯ
เตนฺหิ ปุกฺกุสฺ เหวเกน มํ อจฺฉาเทหิ เหวเกน อานนฺทนุติ ฯ
เอวํ ฆนุเตติ โช ปุกฺกุโส มตฺตปฺตฺโต ภควโต ปฏิสฺสฺตฺวา เหวเกน
ภควนุคํ อจฺฉาเทสิ เหวเกน อายสฺมฺนุคํ อานนฺทํ ฯ อถโช ภควา
ปุกฺกุสฺ มตฺตปฺตฺตํ ฆมฺมिया กถาย สฺนฺทสฺเสสิ สฺมาทเปสิ สฺมฺตฺเตเชสิ
สฺมฺบหฺเสสิ ฯ อถโช ปุกฺกุโส มตฺตปฺตฺโต ภควตา ฆมฺมिया กถาย
สฺนฺทสฺสิโต สฺมาทบีโต สฺมฺตฺเตชิตโต สฺมฺบหฺสิโต อญฺจายาสฺนา
ภควนุคํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขินฺนิ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

[๑๒๒] อถโฆ อายสุมา อานนุโท อจิริปกกนฺเต ปุกฺกุเส มถฺต-
 ปุคฺเต ตํ สิงฺคิวนฺณํ ยุกฺมฆุจฺจํ ชารณฺญํ ภควโต กายํ อุปนาเมตี ๑
 ตํ ภควโต กายํ อุปนามิตฺตํ หตฺตจฺฉิกํ วิย ชายตี ๑ อถโฆ
 อายสุมา อานนุโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺฉริยํ ฆนฺเต อพฺภุคฺคํ
 ฆนฺเต ยาว ปริสุทฺทโฆ ฆนฺเต ตถาคคฺคสุตฺตํ นฉิวนฺณํ ปรีโยทาโต
 อิทํ ฆนฺเต สิงฺคิวนฺณํ ยุกฺมฆุจฺจํ ชารณฺญํ ภควโต กายํ อุปนามิตฺตํ
 หตฺตจฺฉิกํ วิย ชายตี ๑ เอวเมตํ อานนุท ทฺวีสฺสุ โฆ อานนุท
 กาลเสสุ อตีวีย ตถาคคฺคสุตฺตํ กายโย ปริสุทฺทโฆ โหตี นฉิวนฺณํ
 ปรีโยทาโต กตเมสุ ทฺวีสฺสุ ยณฺจ อานนุท รัตฺตี ตถาคโต
 อนุคฺคตฺวํ สมนฺมาสมฺโพชฺชํ อภิสฺสมฺพฺชฺฉนฺติ ยณฺจ รัตฺตี อนุปาทิสฺเสสา
 นิพฺพานชาตฺตยา ปรีนิพฺพายตี อิมเส โฆ อานนุท ทฺวีสฺสุ กาลเสสุ
 อตีวีย ตถาคคฺคสุตฺตํ กายโย ปริสุทฺทโฆ โหตี นฉิวนฺณํ ปรีโยทาโต
 อชฺช โฆ ปนानนุท รัตฺติยา ปจฺฉนฺนิเม ยามे กุสฺสินารายํ อฺอุปวตฺตเน
 มถฺตถานํ สาทวเน อนุคฺคเร ยมกสฺสาทานํ ตถาคคฺคสุตฺตํ ปรีนิพฺพานํ
 ภวิสฺสตี อายามานนุท เยน กกฺขนฺทํ เตนุปลงฺกมิสฺสํสามาตี ๑
 เอวํ ฆนฺเตตี โฆ อายสุมา อานนุโท ภควโต ปจฺจสุตฺตํ ๑

[๑๒๓] สิงฺคิวนฺณํ ยุกฺมฆุจฺจํ ปุกฺกุโส อภินหารยิ

เตน อจฺฉนาทิตโต สฺตถา สฺสํวณฺณํ อโสภณฺตํ ๑

[๑๒๔] อถโฆ ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สฺทฺธิํ เยน กกฺขนฺทํ

---

๑ สฺ. เหมวณฺณํ ๑

๑๒๕] มหาปรีนิพพานสูตรํ จตุตถภาณวารํ กุณฺหที่คฺมนกกา ๑๕๗

เตนุปลงฺกมิ อุปลงฺกมิตฺวา กุณฺหที่ อชฺโฌคาเหตฺุวา นฺหาคฺวา
จ มิวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน อมฺพวนํ เตนุปลงฺกมิ อุปลง
งฺกมิตฺวา อายสฺมนตํ จฺนุทกํ อามนฺเตสฺส อิงฺฆ เม ตวํ จฺนุทก
จตุคฺคณํ สงฺฆาฐึ ปณฺณเปหิ กิตฺตฺโตสฺสุมิ จฺนุทก นิปฺชฺชิสฺสา
มตฺติ ฯ เอวํ ภาณฺเตติ โส อายสฺมา จฺนุทโก ภควโต ปฏฺฐิสฺสฺสฺวา
จตุคฺคณํ สงฺฆาฐึ ปณฺณเปสฺสิ ฯ อถโส ภควา ทกฺขิณฺนํ ปลฺลเสณ
สฺส
กปฺเปสฺสิ ปาเทณ ปาทํ อจฺจาชาย สโต สมนฺพฺชาโน
อฺย
มนฺตฺติกริตฺวา ฯ อายสฺมา ปน จฺนุทโก ตตฺถเว
ภควโต ปฺรโต นิสฺสฺสิ ฯ

[๑๒๕] คนฺตุวาน พุทฺโธ นทิกํ กุณฺหํ
อจฺโธทกํ สํโธทกํ วิปฺปลนฺนํ
โธคาหิ สฺตฺถา อกิตฺตฺตฺรโป
ตถาคโต อปฺปฏฺฐิโม จ โตเก ฯ
นฺหาคฺวา จ มิวิตฺวา จุทกานิ สฺตฺถา
ปฺรทฺธโต ภาณฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สฺตฺถา ปวตฺตฺตา ภควา อธิ ฐมฺเม
อุปาคมิ อมฺพวนํ มहेสฺสิ ฯ
อามนฺตฺยํ จฺนุทกํ นาม ภาณฺตฺต
จตุคฺคณํ สฺนฺถริ เม นิปฺชฺชํ
โส โจทฺติโต ภาณฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
จฺนุโท

๑๒๘] มหาปรีนิพพานสูตรที่ ๑ ปรุจุมภณวรรค พุทธอุทานคาถา ๑๕๘

ศกฺขสํวตฺตนิทฺ ๑ เป ๑ อธิปเตยฺยสํวตฺตนิทฺ อายสุมฺตา จฺนฺเทน
กมฺมารปฺตฺเตน กมฺมํ อฺปฺจิตฺตนิทฺ จฺนฺทสฺส อานนฺท กมฺมารปฺตฺตสฺส
เอวํ วิปฺปฏิสํวโร ปฏิวิเนตฺตฺโพทิตฺ ๑ อถโช ภาควา เขตฺตมฺคณฺ
วิทฺตฺวา ตายํ เวตายํ อิมํ อุทานํ อุทานฺเสสิ

[๑๒๘] ททโต ปุณฺณํ ปวฺชฺชตฺติ
สํยมฺโต เวรํ น วิยติ
กฺุสฺสโต ว ชฺหาติ ปาปกํ
วาคโทสฺโมหกฺขยา นิพฺพุตฺติตฺ ๑
จตุคฺคภาณวารี ๑

[๑๒๘] อถโช ภาควา อายสุมฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อายา-
มานนฺท เยน หิริณฺณวตฺติยา นทฺธิยา ปาริมนฺตํริ เยน กุสฺสินารา
อุปวตฺตนํ มตฺตํ สํวณํ เตนฺปสฺสงฺกมิสฺสํมาตฺ ๑ เอวํ ภาณฺเตติ
โช อายสุมฺตา อานนฺโท ภาควโต ปจฺจสฺสสฺสํ ๑ อถโช ภาควา
มทตา ภิกฺขุสฺสงฺเขน สทฺธิํ เยน หิริณฺณวตฺติยา นทฺธิยา ปาริมนฺตํริ
เยน กุสฺสินารา อุปวตฺตนํ มตฺตํ สํวณํ เตนฺปสฺสงฺกมิ อุ-
สฺสงฺกมิตฺวา อายสุมฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท
อนฺตเรณ ยมกสํวณํ อุตฺตรสฺสํกํ มณฺจกํ ปณฺณเปหิ กิตฺตฺตฺตฺตํ
อานนฺท นิปฺชฺชิสฺสํมํตฺ ๑ เอวํ ภาณฺเตติ โช อายสุมฺตา อานนฺโท
ภาควโต ปฏิสฺสํวโร อนฺตเรณ ยมกสํวณํ อุตฺตรสฺสํกํ มณฺจกํ
ปณฺณเปหิ ๑ อถโช ภาควา ทกฺขิณฺเนน ปสฺสํเสน สฺสํเสยฺยํ กปฺเปหิ

ปาเทน ปาทำ อจฺจาชาย สโต สมนฺชานโน ฯ

[๓๒๘] เตน โข ปน สมนฺเยน ยมกสํสาตา สัพฺพผาติสุตฺตา
 โทหนฺติ อกาตปฺปฺเมหิ เต ตถาคตฺสฺส สํวรั โอภิรฺหนฺติ อชฺโฆภิรฺหนฺติ
 อภิปฺปภิรฺหนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย ฯ ทิพฺพานีมี มนฺทาวจฺปฺปฺมานิ
 อนฺตติภฺชว ปปตฺนฺติ ตานิ ตถาคตฺสฺส สํวรั โอภิรฺหนฺติ อชฺโฆภิรฺหนฺติ
 อภิปฺปภิรฺหนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย ฯ ทิพฺพานีมี จฺนฺทจนฺจฺณฺณานิ
 อนฺตติภฺชว สมนฺชานฺติ ตานิ ตถาคตฺสฺส สํวรั โอภิรฺหนฺติ อชฺโฆภิรฺหนฺติ
 อภิปฺปภิรฺหนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย ฯ ทิพฺพานีมี ศฺรียานิ อนฺตติภฺช
 วชฺชนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย ฯ ทิพฺพานีมี สํกฺคํตานิ อนฺตติภฺช
 วคฺคณฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย ฯ อถ โข ภคฺวา อายสฺมฺมฺหํ อานนฺทํ
 อามนฺเคสึ สัพฺพผาติสุตฺตา โข อานนฺท ยมกสํสาตา อกาตปฺปฺเมหิ
 ตถาคตฺสฺส สํวรั โอภิรฺหนฺติ อชฺโฆภิรฺหนฺติ อภิปฺปภิรฺหนฺติ ตถาคตฺสฺส
 ปุชฺชาย ทิพฺพานีมี มนฺทาวจฺปฺปฺมานิ อนฺตติภฺชว ปปตฺนฺติ ตานิ
 ตถาคตฺสฺส สํวรั โอภิรฺหนฺติ อชฺโฆภิรฺหนฺติ อภิปฺปภิรฺหนฺติ ตถาคตฺสฺส
 ปุชฺชาย ทิพฺพานีมี จฺนฺทจนฺจฺณฺณานิ อนฺตติภฺชว ปปตฺนฺติ ตานิ
 ตถาคตฺสฺส สํวรั โอภิรฺหนฺติ อชฺโฆภิรฺหนฺติ อภิปฺปภิรฺหนฺติ ตถาคตฺสฺส
 ปุชฺชาย ทิพฺพานีมี ศฺรียานิ อนฺตติภฺชว วชฺชนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย
 ทิพฺพานีมี สํกฺคํตานิ อนฺตติภฺชว วคฺคณฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย น
 โข อานนฺท เอตฺตาวตฺตา ว ตถาคโต สํกฺกโต วา โหติ ศฺรูกโต
 วา มานิตโต วา ปุชฺชิตโต วา อปฺปจฺจิตโต วา โย โข อานนฺท

๑๓๐] มหาปริณิพพานสูตรํ ปณฺจมภาณวารํ อุปวาณวตฺถ ๑๖๑

ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณี วา อุปาสโก วา อุปาสิกา วา ชมฺมานุชฺชมฺม-
ปฏฺธิปฺนฺโน วิหฺรติ สํมัจฺฉิปฏฺธิปฺนฺโน อนุชฺชมฺมจาร์ โส ตถาคคํ
สํกฺกโรติ ครุทฺโรติ มาเนติ ปุเชติ ปรมาย ปุชฺชาย ตสฺมาติหฺนฺนุท
ชฺมฺมานุชฺชมฺมปฏฺธิปฺนฺนา วิหฺริสฺสาม สํมัจฺฉิปฏฺธิปฺนฺนา อนุชฺชมฺมจาร์โณติ
เอวณฺหิ โว อานนฺท สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ

[๑๓๐] เคน โข ปน สมนฺเณ อายสฺมา อุปวาณฺโณ ภควโต
ปุโรโต จีโต โหติ ภควนฺตํ วุชฺชมาโน ฯ อถ โข ภควา อายสฺมณฺตํ
อุปวาณํ อปสํสํเทติ อเปหิ ภิกฺขุ มา เม ปุโรโต อฏฺฐจํสํติ ฯ
อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ อยํ โข อายสฺมา
อุปวาณฺโณ ทึชฺชรตฺตํ ภควโต อุปฏฺฐจํโก สํนฺตีกาวจโร สํมปจาร์
อถ จ ปน ภควา ปจฺฉิเม กาเถ อายสฺมณฺตํ อุปวาณํ อปสํสํเทติ
อเปหิ ภิกฺขุ มา เม ปุโรโต อฏฺฐจํสํติ โโก นุ โข เหตุ โโก
ปจฺจโย ยํ ภควา อายสฺมณฺตํ อุปวาณํ อปสํสํเทติ อเปหิ
ภิกฺขุ มา เม ปุโรโต อฏฺฐจํสํติ ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท
ภควนฺตํ เอตทโวจ อยํ ภนฺเต อายสฺมา อุปวาณฺโณ ทึชฺชรตฺตํ
ภควโต อุปฏฺฐจํโก สํนฺตีกาวจโร สํมปจาร์ อถ จ ปน ภควา
ปจฺฉิเม กาเถ อายสฺมณฺตํ อุปวาณํ อปสํสํเทติ อเปหิ ภิกฺขุ
มา เม ปุโรโต อฏฺฐจํสํติ โโก นุ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย
ยํ ภควา อายสฺมณฺตํ อุปวาณํ อปสํสํเทติ อเปหิ ภิกฺขุ มา เม
ปุโรโต อฏฺฐจํสํติ ฯ เขภฺยุเขน อานนฺท ทสฺสุ โลกธาทูสุ เทวตา

สฺนุสิปติคา ตถาคคํ ทสฺสํนาย ยาวตา อานนฺท กุสิินารว อูปวตฺตคณํ
 มตฺตทานํ ตํถวณํ สมนฺตโต ทฺวาทส โยชนานิ นคฺคิ โส ปเทโส
 วาตคฺคโกฏฺฐินิคฺคทฺทนมคฺคโตปํ มหเสฏฺฐาหิ เทวตาหิ อปฺพุโฏ เทวตา
 อานนฺท อชฺฐณฺยานุติ ทูรา วคฺคมาหา อากตา ตถาคคํ ทสฺสํนาย
 กทาจิ กรหจิ ตถาคโต โถเก อฺปฺปชฺชติ อรหํ สมนฺมาสํมพฺพุโ
 อชฺชเชว วคฺคิตฺยา ปจฺฉิมยามเ ตถาคคตฺสฺสํ ปรีนฺนิพฺพานํ ภวิสฺสํติ
 อยญฺจ มหเสฏฺโฆ ภิกฺขุ ภคฺวโต ปฺรโต จีโต โยวาเรนฺโต น
 มยํ ตปาม ปจฺฉิเม กาสเ ตถาคคํ ทสฺสํนายาติ ฯ กถํกฺคา ปน
 ภนฺเต ภควา เทวตา มนสิโกโรนฺตํติ ฯ สฺนุคานนฺท เทวตา
 อากาเส ปจฺฉิวสฺสณฺณินฺนโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห
 กนฺทนฺติ ฉินฺนปาทํ วิย ปปตฺนฺติ อวฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
 ภควา ปรีนฺนิพฺพายิสฺสํติ อคฺคิขฺปํ สฺคโต ปรีนฺนิพฺพายิสฺสํติ อคฺคิขฺปํ
 จกฺขฺมา โถเก อนฺตรรายิสฺสํตํติ สฺนุคานนฺท เทวตา ปจฺฉิยา
 ปจฺฉิวสฺสณฺณินฺนโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ
 ฉินฺนปาทํ วิย ปปตฺนฺติ อวฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
 ปรีนฺนิพฺพายิสฺสํติ อคฺคิขฺปํ สฺคโต ปรีนฺนิพฺพายิสฺสํติ อคฺคิขฺปํ จกฺขฺมา
 โถเก อนฺตรรายิสฺสํตํติ ยา ปน ตา เทวตา วตฺตวาคา ตา
 สฺคา สมนฺปชานา อธิวาเสนฺติ อนิจฺจา สงฺขารว ตํ กุคฺคตฺถ
 ตพฺภาติ ฯ

---

๓. ตี. จกฺขฺมฺ โถเก ฯ

๑๓๓] มหาปริณิพพานสูตรํ ปรุจจกภาณวารํ จตุสสังเขปํ ๑๖๓

[๑๓๓] ปุพฺเพ ภนฺเต ทิสํสุ วสฺสํ วุตฺตา ภิกฺขุ อากฺขณฺติ
ตถาคคํ ทสฺสํนาย เต มยํ ตปาม มโนภาวณฺเอยे ภิกฺขุ ทสฺสํนาย
ตปาม ปยิริปาสํนาย ภควโต ปน มยํ ภนฺเต อจฺเจเนน น
ตภิสฺสํม มโนภาวณฺเอยे ภิกฺขุ ทสฺสํนาย น ตภิสฺสํม ปยิริปาส-
สํนายาติ ฯ จตฺตาริมาณี อานนฺท สทฺธสฺสํ กุตฺตฺตฺสํ ทสฺสํนฺยานิ
สังเขปํนฺยานิ จานานิ ฯ กตฺมานิ จตฺตาริ ฯ อีธ ตถาคโต ชาโตติ
อานนฺท สทฺธสฺสํ กุตฺตฺตฺสํ ทสฺสํนฺยํ สังเขปํนฺยํ จานํ อีธ
ตถาคโต อนุตฺตรํ สํมมาสมฺโพธิํ อภิสํมพุทฺโธติ อานนฺท สทฺธสฺสํ
กุตฺตฺตฺสํ ทสฺสํนฺยํ สังเขปํนฺยํ จานํ อีธ ตถาคเตน อนุตฺตรํ
สมฺมจกฺกํ ปวตฺติตนฺนํ อานนฺท สทฺธสฺสํ กุตฺตฺตฺสํ ทสฺสํนฺยํ
สังเขปํนฺยํ จานํ อีธ ตถาคโต อนุปาทิเสสํยา นิพฺพานชาตฺยา
ปริณิพฺพุโตติ อานนฺท สทฺธสฺสํ กุตฺตฺตฺสํ ทสฺสํนฺยํ สังเขปํนฺยํ จานํ
อิมานิ โข อานนฺท จตฺตาริ สทฺธสฺสํ กุตฺตฺตฺสํ ทสฺสํนฺยานิ
สังเขปํนฺยานิ จานานิ อากฺมิสฺสํนฺติ โข อานนฺท สทฺธา ภิกฺขุ
ภิกฺขุณีโย ฯ อฺปาสกา ฯ อฺปาสิกาโย อีธ ตถาคโต ชาโตติปิ อีธ
ตถาคโต อนุตฺตรํ สํมมาสมฺโพธิํ อภิสํมพุทฺโธติปิ อีธ ตถาคเตน
อนุตฺตรํ สมฺมจกฺกํ ปวตฺติตนฺนํปิ อีธ ตถาคโต อนุปาทิเสสํยา
นิพฺพานชาตฺยา ปริณิพฺพุโตติปิ เอ ทิ เกจि อานนฺท เจตฺยจาริกํ
อาหิณฺทนฺตฺตา ปสฺนฺนจิตฺตฺตา กาวํ กริสฺสํนฺติ สพุเพ เต กายสฺสํ
ภทฺตา ปรมฺมวณฺณา สฺสคฺคิ สฺสคฺคํ โลกํ อฺปฺปชฺชิสฺสํนฺตฺติ ฯ

[๑๓๒] กถํ มยํ ภนฺเต มาตุคามเ ปฏฺธิปชฺชามาทิ ๑ อทสุตฺตํ
อานนฺทาทิ ๑ ทสุตฺตเน ภคฺวา สฺติ กถํ ปฏฺธิปชฺชิตฺตพฺพนฺติ ๑ อนาถาโป
อานนฺทาทิ ๑ อาถปนฺเต ภนฺเต กถํ ปฏฺธิปชฺชิตฺตพฺพนฺติ ๑ สฺติ อานนฺท
อุปฏฺฐจฺจาเปตพฺพาทิ ๑

[๑๓๓] กถํ มยํ ภนฺเต ตถาคคฺคสุตฺตํ สฺวีโร ปฏฺธิปชฺชามาทิ ๑
อพฺยาจฺจวา ตฺมุเห อานนฺท โหถ ตถาคคฺคสุตฺตํ สฺวีโร ปุชฺชาย อิงฺฆ
ตฺมุเห อานนฺท สฺทตฺตเถ ชฺชฎถ สฺทตฺตเถ อนฺนุยฺยชฺชฎถ สฺทตฺตเถ
อปฺปมตฺตวา อาทาบีโน ปหิตตฺตวา วิหฺรถ สันตฺตานนฺท ชฺชคฺติย-
ปนฺนชฺชิตาบี พุรฺาหุมนฺนปฺนฺนชฺชิตาบี คหปคฺติปนฺนชฺชิตาบี ตถาคคฺเต อภิปฺป-
สันฺนา เต ตถาคคฺคสุตฺตํ สฺวีโรปฺปชฺชํ กิริสฺสํนฺตํติ ๑ กถํ ปน
ภนฺเต ตถาคคฺคสุตฺตํ สฺวีโร ปฏฺธิปชฺชิตฺตพฺพนฺติ ๑ ยถา ไช อานนฺท
รณฺโฆ จกฺกวคฺคิตฺตํ สฺวีโร ปฏฺธิปชฺชนฺติ เหวํ ตถาคคฺคสุตฺตํ สฺวีโร
ปฏฺธิปชฺชิตฺตพฺพนฺติ ๑ กถํ ปน ภนฺเต รณฺโฆ จกฺกวคฺคิตฺตํ สฺวีโร
ปฏฺธิปชฺชนฺตํติ ๑ รณฺโฆ อานนฺท จกฺกวคฺคิตฺตํ สฺวีโร อหคฺเตน
วคฺคเณน เวเจฺนฺติ อหคฺเตน วคฺคเณน เวเจฺตฺวา วิหคฺเตน กปฺปาเสฺน
เวเจฺนฺติ วิหคฺเตน กปฺปาเสฺน เวเจฺตฺวา อหคฺเตน วคฺคเณน เวเจฺนฺติ
เอคฺเตน อุปาเยน ปณฺจหิ ยุคฺคเตหิ รณฺโฆ จกฺกวคฺคิตฺตํ สฺวีโร
เวเจฺตฺวา อยสฺสาย เตตฺโทณฺนิยา ปกฺกขิมีตฺวา อณฺณนิสฺสา อยสฺสาย
โทณฺนิยา ปฏฺธิกฺกชฺชิตฺตวา สฺพพคฺคณฺชานํ จิตฺกํ กิริตฺวา รณฺโฆ จกฺก-
วคฺคิตฺตํ สฺวีโร ฉาเปนฺติ จาคฺคฺมมหาปเถ รณฺโฆ จกฺกวคฺคิตฺตํ กุณฺโ

๓๓๕] มหาปรีณิพพานสูตร^๑ ปรุจุมภานฉว^๒ จตุตถุปรารหกา ๓๖๕
 กโรนติ เอม^๓ โช อานนท รณโธ จกถวคตีสัส สวีเร ปฏิปชชนติ
 ยลา โช อานนท รณโธ จกถวคตีสัส สวีเร ปฏิปชชนติ เอม^๓
 ตถาคคตีสัส สวีเร ปฏิปชชิตัพพ^๔ จาคุมมหาปเถ ตถาคคตีสัส ญโป
 กาทพุโพ ตตถ เข เต มาถ^๕ วา คนช^๖ วา จุณณเก^๗ วา
 อารโเบสสันติ วา อภิวาเทสสันติ วา จิตติ^๘ วา ปสาเทสสันติ
 เตสสันติ ภาวีสสันติ ทิมระค^๙ หิตาย สชชายาติ ๑

[๓๓๕] จตุตาโรเม อานนท ญปรารหา ๑ กตเม จตุตาโร ๑
 ตถาคโต อรห^๑ สมมาสมพุทโธ ญปรารโห ปจเจกสมพุทโธ ญปราร
 โห ตถาคคตีสัส สวโก ญปรารโห ราชา จกถวคติ ญปรารโห ๑
 ภิญจานน^๒ อตถวธ^๓ ปฏิจ^๔ ตถาคโต อรห^๑ สมมาสมพุทโธ
 ญปรารโห ๑ อัย^๕ คตีส^๖ ภกวโต อรหโต สมมาสมพุททตีส^๗ ญโปติ
 อานนท พหู ชนา จิตติ^๘ ปสาเทนติ เต ตตถ จิตติ^๘ ปสาเทตวา
 กายตีส^๙ เกทา ปรมมรณา สุกต^{๑๐} สค^{๑๑} โถก^{๑๒} อูปชชนติ อิท^{๑๓}
 โช อานนท อตถวธ^๓ ปฏิจ^๔ ตถาคโต อรห^๑ สมมาสมพุทโธ
 ญปรารโห ๑ ภิญจานน^๒ อตถวธ^๓ ปฏิจ^๔ ปจเจกสมพุทโธ ญปรารโห ๑
 อัย^๕ คตีส^๖ ปจเจกพุททตีส^๗ ญโปติ อานนท พหู ชนา จิตติ^๘
 ปสาเทนติ เต ตตถ จิตติ^๘ ปสาเทตวา กายตีส^๙ เกทา ปรมมรณา
 สุกต^{๑๐} สค^{๑๑} โถก^{๑๒} อูปชชนติ อิท^{๑๓} โช อานนท อตถวธ^๓ ปฏิจ^๔
 ปจเจกสมพุทโธ ญปรารโห ๑ ภิญจานน^๒ อตถวธ^๓ ปฏิจ^๔ ตถาคคตีส^๕

---

๑ ส. กตมาจานนท ๑

สวโก ญฺวารโห ๑ อัยํ คตฺสํ ภควโต อรหโต สฺมมาตฺมพุทฺธสฺส
 สวากฺกฺโยปติ อานนฺท พหุ ชนา จิตฺตํ ปสาเทนฺติ เต ตตฺถ
 จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา สฺคตฺติ สฺคคฺคํ โดกํ
 อุปฺปชฺชนฺติ อิทํ โช อานนฺท อตฺถวสฺสํ ปฏฺิจฺจ ตถาคตฺสํ สวโก
 ญฺวารโห ๑ กิณฺจจฺนนฺท อตฺถวสฺสํ ปฏฺิจฺจ ราชา จกฺกวตฺติ ญฺวารโห ๑
 อัยํ คตฺสํ รมฺมิกสฺส รมฺมรณฺโย ญฺโยปติ อานนฺท พหุ ชนา จิตฺตํ
 ปสาเทนฺติ เต ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา
 สฺคตฺติ สฺคคฺคํ โดกํ อุปฺปชฺชนฺติ อิทํ โช อานนฺท อตฺถวสฺสํ ปฏฺิจฺจ
 ราชา จกฺกวตฺติ ญฺวารโห อิเม โช อานนฺท จตฺตวโร ญฺวารวาทิ ๑

[๑๓๕] อถโช อายสฺมา อานนฺโท วิหารํ ปวิสฺสีตฺวา กบฺบิสฺสํ
 อาตมฺพิตฺวา โรทมาโน อฏฺฐาสิ อหญฺจ วตฺมฺหิ เสกฺโข สฺกรณฺโย
 สฺตฺถ ๑ เม ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี โย มม อนฺุกมฺปโกติ ๑ อถโช
 ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ กหํ นุ โช ภิกฺขเว อานนฺโทติ ๑ เอโส
 ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท วิหารํ ปวิสฺสีตฺวา กบฺบิสฺสํ อาตมฺพิตฺวา
 โรทมาโน จิโต อหญฺจ วตฺมฺหิ เสกฺโข สฺกรณฺโย สฺตฺถ
 ๑ เม ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี โย มม อนฺุกมฺปโกติ ๑ อถโช
 ภควา อณฺฺตโร ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มม
 วจฺเณน อานนฺทํ อามนฺเตหิ สฺตฺถา ตํ อาวุโส อานนฺท อามนฺเต-
 ตฺติ ๑ เอวํ ภนฺเตติ โช โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏฺิสฺสฺตฺวา เยน-
 ยสฺมา อานนฺโท เตนฺุปลฺสงฺกมิ อุปฺปลฺสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺทํ อานนฺทํ

๓๓๕] มหาปรีนิพพานสูตรที่ ๑ ปณฺจกมภาณวารํ อานนฺทสมฺมุตฺตาสถกกา ๓๔๗
เอตทโวจ สตุถา ตํ อากุโส อานนฺท อามนฺเตตฺตี ฯ เอวมากุโสติ
โฆ อายสฺมา อานนฺโท ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสตุวา เยน ภควา
เตนุปลสฺงกมิ อฺอุปสฺงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ ฯ
เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโฆ อายสฺมฺนตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ อตฺ
อานนฺท มา โสจि มา ปวิเทวิ น นฺุ เอวํ อานนฺท มยา
ปฏิกจฺเจว อกฺขาคํ สฺพเพเหว มีเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว
วินาภาโว อณฺฺณตภาโว ตํ กุเตตฺถ ตพฺภา ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ
สฺงฺขตํ ปโลกขมฺมํ ตํ วต มา ปลสฺซฺชิตฺติ เหนฺติ จานํ วิสฺซชิตฺติ
ทึมฺวตฺตํ โฆ เต อานนฺท ตถาคโต ปจฺจุปฺปญฺจิสฺสโต เมตฺเตน กาย-
กมฺเมเนน หิเตน สฺุเชน อทฺวเยน อปฺปมาเณน เมตฺเตน วจฺกมฺเมเนน
หิเตน สฺุเชน อทฺวเยน อปฺปมาเณน เมตฺเตน มโนกมฺเมเนน หิเตน
สฺุเชน อทฺวเยน อปฺปมาเณน กตฺปญฺโฆสิ ตฺวํ อานนฺท ปชาน-
มฺนุญฺช จิปฺปํ โหหิปี อนาสฺโวจิตฺติ ฯ อถโฆ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
เยปี เต ภิกฺขเว อहेสฺสุ อตฺตมทฺชานํ อรหนฺโต สฺมฺมาสมฺพุทฺธา
เตสฺมปี ภควนฺตานํ เอตฺปรมาเยว อฺปฺปญฺจํกา อहेสฺสุ เสยฺยถาปี
มยฺหํ อานนฺโท เยปี เต ภิกฺขเว ภวิสฺสฺสนฺติ อนาคตมทฺชานํ
อรหนฺโต สฺมฺมาสมฺพุทฺธา เตสฺมปี ภควนฺตานํ เอตฺปรมาเยว
อฺปฺปญฺจํกา ภวิสฺสฺสนฺติ เสยฺยถาปี มยฺหํ อานนฺโท ปญฺจิสฺสโต
ภิกฺขเว อานนฺโท ชานาติ อยํ กาโต ตถาคตํ ทสฺสํนาย อฺป-
สฺงฺกมิตฺตุ อยํ กาโต ภิกฺขุณฺโห อยํ กาโต ภิกฺขุณฺโห อยํ กาโต

อุปาสาทิกานํ อโย กาลโต อุปาสาทิกานํ อโย กาลโต วัฒนฺโณ ราชมหา-
มคฺคตานิ อโย กาลโต ติตฺถียนํ อโย กาลโต ติตฺถियํสาวกานนฺติ ฯ

[๓๓๖] จตุตาโรเม ภิกฺขเว อจฺฉริยา อพฺภุคฺชมา อานนฺเต ฯ
กตเม จตุตาโร ฯ สจฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย
อุปลํภมฺติ ทสฺสํเนน สํ อคฺคตมฺนา โหติ ตตฺร เจ อานนฺโท
ชฺมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนบี สํ อคฺคตมฺนา โหติ อตฺตคฺคา ว
ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา โหติ อถ อานนฺโท คฺคฺคฺหึ โหติ สจฺเจ
ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย อุปลํภมฺติ ทสฺสํเนน สํ
อคฺคตมฺนา โหติ ตตฺร เจ อานนฺโท ชฺมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนบี
สํ อคฺคตมฺนา โหติ อตฺตคฺคา ว ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา โหติ
อถ อานนฺโท คฺคฺคฺหึ โหติ สจฺเจ ภิกฺขเว อุปาสาทิกปริสา อานนฺทํ
ทสฺสํนาย อุปลํภมฺติ ทสฺสํเนน สํ อคฺคตมฺนา โหติ ตตฺร เจ
อานนฺโท ชฺมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนบี สํ อคฺคตมฺนา โหติ อตฺตคฺคา ว
ภิกฺขเว อุปาสาทิกปริสา โหติ อถ อานนฺโท คฺคฺคฺหึ โหติ สจฺเจ
ภิกฺขเว อุปาสาทิกปริสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย อุปลํภมฺติ ทสฺสํเนน
สํ อคฺคตมฺนา โหติ ตตฺร เจ อานนฺโท ชฺมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนบี
สํ อคฺคตมฺนา โหติ อตฺตคฺคา ว ภิกฺขเว อุปาสาทิกปริสา โหติ
อถ อานนฺโท คฺคฺคฺหึ โหติ อิมे โช ภิกฺขเว จตุตาโร อจฺฉริยา
อพฺภุคฺชมา อานนฺเต ฯ จตุตาโรเม ภิกฺขเว อจฺฉริยา อพฺภุคฺชมา
วัฒนฺโณ จกฺกวดคฺคิมฺหิ สจฺเจ ภิกฺขเว ชคฺคิยปริสา ราชานํ จกฺกวดคฺคิ

๑๓๗] มหาปรีณิพพานสูตรํ ปณฺจมภาณวารํ อจฺฉริยพุทฺทมมา ๑๖๘
 ทสฺสํนาย อุปสํกมฺติ ทสฺสํเนน ตํ อตฺตมฺนา โหติ ตตฺร เจ
 ราชา จกฺกวตฺติ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนบี ตํ อตฺตมฺนา โหติ อติตฺตา
 ว ภิกฺขเว ชตฺตियปฺริสา โหติ อถ ราชา จกฺกวตฺติ ตฺถุเหํ โหติ ฯ
 ตฺเจ ภิกฺขเว พุราหุมนฺเปริสา ฯ คหปติปฺริสา ฯ สมนฺเปริสา
 ราชาญฺ จกฺกวตฺติ ทสฺสํนาย อุปสํกมฺติ ทสฺสํเนน ตํ อตฺตมฺนา
 โหติ ตตฺร เจ ราชา จกฺกวตฺติ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนบี ตํ อตฺตมฺนา
 โหติ อติตฺตา ว ภิกฺขเว สมนฺเปริสา โหติ อถ ราชา จกฺกวตฺติ
 ตฺถุเหํ โหตฺติ เอวเมว โช ภิกฺขเว จตฺตาริ อจฺฉริยา อพฺพุต-
 ทมมา อานนฺเต ตฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุปฺริสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย
 อุปสํกมฺติ ทสฺสํเนน ตํ อตฺตมฺนา โหติ ตตฺร เจ อานนฺโท
 รมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนบี ตํ อตฺตมฺนา โหติ อติตฺตา ว ภิกฺขเว
 ภิกฺขุปฺริสา โหติ อถ อานนฺโท ตฺถุเหํ โหติ ฯ ตฺเจ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุณีปฺริสา ฯ อุปาสกปฺริสา ฯ อุปาสิกาปฺริสา อานนฺทํ ทสฺสํนาย
 อุปสํกมฺติ ทสฺสํเนน ตํ อตฺตมฺนา โหติ ตตฺร เจ อานนฺโท
 รมํ ภาสฺติ ภาสฺสึเตนบี ตํ อตฺตมฺนา โหติ อติตฺตา ว ภิกฺขเว
 อุปาสิกาปฺริสา โหติ อถ โช อานนฺโท ตฺถุเหํ โหติ อิมे โช
 ภิกฺขเว จตฺตาริ อจฺฉริยา อพฺพุตทมมา อานนฺเตติ ฯ

[๑๓๗] เอวํ วุคฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ
 มา ภนฺเต ภควา อิมสฺมิ ชุทฺทกนฺครเก อชฺชชฺชกนฺครเก สํชา-
 นฺครเก ปรีณิพฺพายิ สฺนฺติ ภนฺเต อณฺณานิ มหानฺครานิ เสยฺยถํ

จมุปา ราชคหิ์ ส้าวคฺฤ์ ส้าเกตฺ โกสุมุฬุ พาวรานตี์ เอตฺถ ภคฺวา
 ปรีนินุพฺพายคฺ อุคฺถ พหุ ชคฺคิยมหาส้าตฺตา พุราหุมนมหาส้าตฺตา
 คหปติมหาส้าตฺตา ตถาคเต อภิปฺปตฺตนา เต ตถาคตฺตสุตฺต สัรวุชฺฐ
 กริสฺสัณตฺติ ๗ มา เหว์ อานนฺท อวจ มา เหว์ อานนฺท อวจ
 ชุทฺทกนคฺรภุ์ อุชฺชชฺงคตฺนคฺรภุ์ ส้าชานคฺรภุคฺติ ภุคฺคปฺพุฬุ์ อานนฺท
 ราชสา มหาสฺทสุตฺตโน นาม อโหสิ์ จกฺกวคฺคิ ชมฺมิโก ชมฺมราชสา
 จาคฺรภุคฺโต วิสิทาวุ์ ชนปทญฺจ้าวริยปฺปคฺโค ศุคฺคตฺตคฺนสฺมนนฺทาคโค
 รมฺโย อานนฺท มหาสฺทสุตฺตสฺนสฺต อัย กุสิินารา กุส้าวคฺติ นาม
 ราชชานี์ อโหสิ์ ปฺรคฺคิเมน ๑ ปจฺฉิเมน ๑ ทฺวาทสโยชนานิ
 อายาเมน อุกฺคตฺเรน ๑ ทกฺขิณฺเนน ๑ สคฺคตโยชนานิ วิคฺคตาเรน
 กุส้าวคฺติ อานนฺท ราชชานี์ อิทฺฐา เจว อโหสิ์ ฉีตา ๑ พหุชฺนา
 ๑ อากิณฺณมฺนุสฺสา ๑ สฺฐิกฺกฺชา ๑ เสยฺยถาปี์ อานนฺท เทวานิ
 อาตคฺกมฺนุทา นาม ราชชานี์ อิทฺฐา เจว อโหสิ์ ฉีตา ๑ พหุชฺนา
 ๑ อากิณฺณยกฺกฺชา ๑ สฺฐิกฺกฺชา ๑ เอวเมว โช อานนฺท กุส้าวคฺติ
 ราชชานี์ อิทฺฐา เจว อโหสิ์ ฉีตา ๑ พหุชฺนา ๑ อากิณฺณมฺนุสฺสา
 ๑ สฺฐิกฺกฺชา ๑ กุส้าวคฺติ อานนฺท ราชชานี์ ทสฺสิ์ สทฺเทหิ์ อวิวิคฺคตา
 อโหสิ์ ทิวา เจว วรรคิณฺจ เสยฺยถีทฺ หคฺคิถฺทเทน อสฺสสฺสทฺเทน
 วรรคิถฺทเทน เภริถฺทเทน มุทฺทิงคฺคิถฺทเทน วิณฺณาสฺทเทน คีคฺคิถฺทเทน
 สัมมสฺทเทน ตาตสฺทเทน อสฺสถ ปีวถ ชาทถาติ ทสฺสเมน
 สทฺเทน คจฺฉ ฉวํ อานนฺท กุสิินารายํ ปวิสิทฺตฺวา โกสิินารกานํ

๑๓๗]มหาปริณิพพานสูตรํ ปณฺจมภาณวารํ โภสีนารกมตฺตาโรจนา ๑๗๑

มตฺตานํ อารโจะหิ อชฺช โข วาสีฏฺฐา^๑ รตฺติยา ปจฺฉิเม ยामे
ตถาคคตฺสํ ปริณิพพานํ ภวิสฺสํติ อภิกฺกมถ วาสีฏฺฐา อภิกฺกมถ
वासีฏฺฐา มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสํวริโน อหุคฺคถ อมฺหากณฺจ โน
คามกฺเขตฺเต ตถาคคตฺสํ ปริณิพพานํ อโหสิ น มยํ ตภิมฺหา
ปจฺฉิเม กาทถ ตถาคคํ ทสฺสํนายาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา
อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสํตฺวา นิวาเสตฺวา ปคฺคจํวริ อาทาย
อคฺคิโย^๒ กุสีนารายํ ปาวิสิ ฯ เตน โข ปน สํเยน โภสีนารกา
มตฺตา สณฺจํคาเว สณฺนิปติตา โหนฺติ เกนจิทฺเว ภรณฺเเยน ฯ
อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน โภสีนารกานํ มตฺตานํ สณฺจํคาวํ
เตนฺปสํกมิ อฺปสํกมิตฺวา โภสีนารกานํ มตฺตานํ อารโจะหิ อชฺช
โข วาสีฏฺฐา รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे ตถาคคตฺสํ ปริณิพพานํ
ภวิสฺสํติ อภิกฺกมถ วาสีฏฺฐา อภิกฺกมถ วาสีฏฺฐา มา ปจฺฉา
วิปฺปฏิสํวริโน อหุคฺคถ อมฺหากณฺจ โน คามกฺเขตฺเต ตถาคคตฺสํ
ปริณิพพานํ อโหสิ น มยํ ตภิมฺหา ปจฺฉิเม กาทถ ตถาคคตฺสํ
ทสฺสํนายาติ ฯ อิทํมายสํมโต อานนฺทสฺสํ สฺตฺวา มตฺตา จ มตฺต-
ปคฺคา จ มตฺตสฺสณฺนิสา จ มตฺตปชาปติโย จ อฆาวิโน กุมฺมนา
เจโตทฺถุชฺสมปฺปิตา อปฺเปกฺจฺเจ เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาทา
ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ฉินฺนปาทํ วिय ปปคฺนฺติ อวฏฺฐนฺติ อคฺคิขปฺปํ
ภควา ปริณิพพายิสฺสํติ อคฺคิขปฺปํ สฺกโต ปริณิพพายิสฺสํติ อคฺคิขปฺปํ

๑ ส. วาสีฏฐา ฯ ๒ ส. อคฺคคฺคิโย ฯ

จกฺขมา โถเก อนฺตรชายิตฺตํคฺคิตฺติ ฯ อถโฆ มถฺตา จ มถฺตปฺคฺคา
 จ มถฺตสุตฺตนิสา จ มถฺตปฺชาปฺคิโย จ อฆาวิโน ทุมฺมณา เจโตทฺทฺช-
 สฺมปฺปิตา เยน อุปฺวคฺคณํ มถฺตณํ สํตถณํ เยนายสุตฺมา อานนฺโท
 เทนฺปสฺสํกมิตฺตํ ฯ อถโฆ อายสุตฺมโต อานนฺทสุตฺต เอตทโหสิ สฺสเจ
 โฆ อหํ โโกสินารเก มถฺเต เอกเมกํ ภคฺวณฺตํ วนฺททาเปสฺสุตฺตมิ
 อวฺททิตฺโต จ ภคฺวา โโกสินารเกหิ มถฺเตหิ ภวิสฺสตี อถายํ วจฺติ
 วิภายิตฺตตี ยนฺนฺนาหํ โโกสินารเก มถฺเต กุตฺตปริวคฺคโตสฺส กุตฺตปริ-
 วคฺคโตสฺส สฺเปตฺวา ภคฺวณฺตํ วนฺททาเปยฺยํ อิตฺตฺนฺนาโม ภนฺเต มถฺโต
 สฺปฺคฺโต สฺภริโย สฺปฺริโส สํมจฺโจ ภคฺวโต ปาเท สิริสา วนฺทคฺคิตฺติ ฯ
 อถโฆ อายสุตฺมา อานนฺโท โโกสินารเก มถฺเต กุตฺตปริวคฺคโตสฺส กุตฺตปริ-
 วคฺคโตสฺส สฺเปตฺวา ภคฺวณฺตํ วนฺททาเปตี อิตฺตฺนฺนาโม ภนฺเต มถฺโต
 สฺปฺคฺโต สฺภริโย สฺปฺริโส สํมจฺโจ ภคฺวโต ปาเท สิริสา วนฺทคฺคิตฺติ ฯ
 อถโฆ อายสุตฺมา อานนฺโท เอเตน อุปฺปาเยน ปจฺจเมเนว ยามेณ
 โโกสินารเก มถฺเต ภคฺวณฺตํ วนฺททาเปตี ฯ

[๓๓๘] เตน โฆ ปน สฺมเยน สฺสุทฺทโท นาม ปรีพฺพาชโก
 กุสินารายํ ปฏฺิณฺสตี ฯ อสฺสโสสิ โฆ สฺสุทฺทโท ปรีพฺพาชโก อชฺเชว
 วจฺติยา ปจฺฉนิเม ยามे สฺมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตีคฺคิตฺติ ฯ
 อถโฆ สฺสุทฺททฺสฺส ปรีพฺพาชกฺสฺส เอตทโหสิ สฺสุตฺตํ โฆ ปน เมตฺตํ
 ปรีพฺพาชกานํ กุชฺฌานํ มหตฺตกานํ อจฺฉริยปาจฺฉริยานํ ภาสฺमानานํ
 กทาจิ กรหฺจิ ตถาคคา โถเก อุปฺปชฺชณฺติ อรหฺนฺโต สฺมมาสฺสมุพฺพุชา

๑๓๘] มหาปรีนิพพานสูตร^๑ ปณฺจมภาณวาร^๒ สุกฺกทปริพฺพชาทวคฺค^๓

อชฺชเชว รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे สมนฺเสสฺส โคตมสฺส ปรีนิพฺพานํ
ภวิสฺสตี อคฺคิ ๑ เม อยํ กงฺขามฺโม อุปฺปนฺโน เอวมฺปสนฺโน
อหํ สมนฺเณ โคตเม ปโหติ เม สมนฺเณ โคตโม ตถา ชมฺมํ
เทเสตฺถุ ยถา อหํ อิมํ กงฺขามฺมํ ปชฺเหยยฺญติ ๑ อถโช
สูกฺกทโท ปรีพฺพชาโก เยน อุปฺวตฺตณํ มตฺตถานํ สํสวณํ येना-
ยสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา อายสฺมณฺหํ อานนฺทํ
เอตทโวจ สุตฺตํ เมตฺถ โภ อานนฺท ปรีพฺพชาทานํ วุคฺคฺชานํ มหตฺตถานํ
อจาริยปาจิริยานํ ภาสฺमानานํ กทาจิ กรหฺจि ตถาคตา โถเก
อุปฺปชฺชนฺติ อรหฺนฺโต สมนฺมาสมฺพุทฺธา อชฺชเชว รตฺติยา ปจฺฉิเม
ยามे สมนฺเสสฺส โคตมสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี อคฺคิ ๑ เม
อยํ กงฺขามฺโม อุปฺปนฺโน เอวมฺปสนฺโน อหํ สมนฺเณ โคตเม
ปโหติ เม สมนฺเณ โคตโม ตถา ชมฺมํ เทเสตฺถุ ยถา อหํ
อิมํ กงฺขามฺมํ ปชฺเหยยฺญํ สํสาหํ^๑ โภ อานนฺท ตเถยฺยํ สมนฺ
โคตมํ ทสฺสํนํยาติ ๑ เอวํ วุคฺคเต อายสฺมา อานนฺโท สูกฺกทํ
ปรีพฺพชาทํ เอตทโวจ อตฺถ อวฺสุสํ สูกฺกท มา ตถาคตํ วิเหเจสิ
กิตฺตฺนโต ภคฺวาติ ๑ ทฺติยมฺมํ ๒ สูกฺกทโท ปรีพฺพชาโก ๑ เป ๑
ตฺติยมฺมํ ๒ สูกฺกทโท ปรีพฺพชาโก อายสฺมณฺหํ อานนฺทํ เอตทโวจ
สุตฺตํ เมตฺถ โภ อานนฺท ปรีพฺพชาทานํ วุคฺคฺชานํ มหตฺตถานํ อจาริย-
ปาจิริยานํ ภาสฺमानานํ กทาจิ กรหฺจิ ตถาคตา โถเก อุปฺปชฺชนฺติ

---

๑ ส. สฺวาทํ ๑

อรหุโตะ สฺมมาสมฺพุทฺธา อชฺเชว รัตฺติยา ปจฺจิมเ ยามเ สฺมณสุตฺต
 โคตมสุตฺต ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสตี อคฺคิ จ เม อโย กงฺขามฺโม
 อฺปฺปนฺโน เอมฺปฺสนฺโน อหิ สฺมณเ โคตมเ ปโหติ เม
 สฺมณเ โคตมเ ตถา รมฺมํ เทเสฺตุํ ยถา อหิ อิมิ กงฺขามฺมํ
 ปชฺเหยยฺมิ สํสาหิ โภ อานนฺท ตฺถเหยยฺมิ สฺมณเ โคตมํ ทสฺสํนายาติ ฯ
 คฺคิยมฺปิ โช อายสฺมา อานนฺโท สฺมฺมํ ปรีพฺพชกํ เขตฺทโวจ
 อตฺ อวฺสุสํ สฺมฺมํ มา ตถาคคํ วิเหเจสี กิถนฺโต ภควาติ ฯ
 อสฺสํสํ โช ภควา อายสฺมโต อานนฺทสุตฺตํ สฺมฺมํ ปรีพฺพชกน
 สฺมฺมํ อิมิ กถาสฺสํมา ฯ อถ โช ภควา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ
 อามนฺเตสี อตฺ อานนฺท มา สฺมฺมํ วาเวสี ตถคฺ อานนฺท
 สฺมฺมํ ตถาคคํ ทสฺสํนาย ยงฺกิญฺจิ มํ สฺมฺมํ ปฺจฺจิมฺสุตฺติ
 สฺมฺมํ อณฺณาเปกฺโข จ มํ ปฺจฺจิมฺสุตฺติ โน วิเหสาเปกฺโข
 ยญฺจสฺสํ ปฺจฺจิมฺสุตฺติ พฺยากริสฺสํมา ทิ ชฺปิปฺเมว อชานิสฺสํตฺติ ฯ
 อถ โช อายสฺมา อานนฺโท สฺมฺมํ ปรีพฺพชกํ เขตฺทโวจ คจฺฉา
 วฺสุสํ สฺมฺมํ กโรติ เต ภควา โอบาสฺนฺติ ฯ อถ โช สฺมฺมํ
 ปรีพฺพชกน เยน ภควา เตนฺปฺสงฺกมิ อฺปฺสงฺกมิตฺวา ภควตา
 สฺมฺมํ สฺมฺมํ สฺมฺมํ กถํ สํวณฺณํ วิตฺติสาเวตฺวา เอกมฺนฺตํ
 นิสฺสํติ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสํโน โช สฺมฺมํ ปรีพฺพชกน ภควณฺตํ
 เขตฺทโวจ เยเม โภ โคตม สฺมณพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณิโน
 คณาจริยา ฆาตา ยสฺสํโน ติฏฺฐนฺตา สํสฺมํมา พฺพชนฺตํ

๓๓๘] มหาปรินิพพานสูตรที่ ๑๖ จมภานวาริ์ สุกกุตต สุมมเทสนา ๓๗๕

เสยยถักิ ปุโรณ กตฺตโป มกฺขติ โคสาโต อธิโต เกตฺกมฺพโต^๑
ปกฺโข กจฺจายโน สฺนชโย เวตฺตฺจิปฺตุโต^๒ นิคฺคโง นาวฺจิปฺตุโต
สฺพเพ เต สฺกาย ปฺฏิณฺณาย อพฺภณฺณิมิํสุ สฺพเพ ปน น อพฺภณฺณิมิํสุ
อุทาทุ เอกจฺเจ น อพฺภณฺณิมิํสุติ ๑ อตํ สุกกุตฺต ทิฏฺฐเตตฺถ
สฺพเพ เต สฺกาย ปฺฏิณฺณาย อพฺภณฺณิมิํสุ สฺพเพ ปน น อพฺภณฺณิมิํสุ
อุทาทุ เอกจฺเจ อพฺภณฺณิมิํสุ เอกจฺเจ น อพฺภณฺณิมิํสุติ ชมฺมมฺนฺเต
สฺกุตฺต เทสิํสุํสํมิ ตํ สฺณนาหิ สํชุกํ มนสิํกโรหิ ภาสิํสุํสํมิติ ๑
เอวํ ภนฺเตติ ๒ สฺกุตฺโต ปริพฺพาชโก ภควโต ปจฺจสุํสํสิ ๑
ภควา เอตทโวจ ยสฺมิ ๒ สฺกุตฺต ชมฺมวินฺเย อริโย อฏฺฐจฺงฺกิโก
มคฺโค น อุปตฺตพฺภติ สฺมโนเบิํ ตตฺถ น อุปตฺตพฺภติ ทฺติโยเบิํ
ตตฺถ สฺมโน น อุปตฺตพฺภติ คฺติโยเบิํ ตตฺถ สฺมโน น อุปตฺตพฺภติ
จตุตฺถโถเบิํ ตตฺถ สฺมโน น อุปตฺตพฺภติ ยสฺมิณฺจ ๒ สฺกุตฺต
ชมฺมวินฺเย อริโย อฏฺฐจฺงฺกิโก มคฺโค อุปตฺตพฺภติ สฺมโนเบิํ ตตฺถ
อุปตฺตพฺภติ ทฺติโยเบิํ ตตฺถ สฺมโน อุปตฺตพฺภติ คฺติโยเบิํ ตตฺถ
สมฺโน อุปตฺตพฺภติ จตุตฺถโถเบิํ ตตฺถ สฺมโน อุปตฺตพฺภติ อิมสฺมิ
๒ สฺกุตฺต ชมฺมวินฺเย อริโย อฏฺฐจฺงฺกิโก มคฺโค อุปตฺตพฺภติ
อิเชว สฺกุตฺต สฺมโน อิธ ทฺติโย สฺมโน อิธ คฺติโย สฺมโน
อิธ จตุตฺถโถ สฺมโน สฺนณฺวา ปรรปฺปวาทา สฺมณฺณี อณฺเณหิ

๑ ส. เกตฺกมฺพตํ ๑ ๒ ส. เวตฺตฺจิปฺตุโต ๑

อิเม จ สฺภทฺท ภิกฺขุ สฺมมา วิหเรยฺยํ อสฺสญฺเฒ โถโก อรหฺนฺเตหิ
อสฺสํสาติ ฯ

[๑๓๘] เอกฺกนคฺคํสึ-วยสํ สฺภทฺท
ยํ ปพฺพชฺชํ กิํกฺกสฺตานุเฮสฺสํ
วสฺสํสาณิ ปณฺณวสฺสํสาณิกานิ
ยโต อหํ ปพฺพชฺชิตฺโต สฺภทฺท
ณายสฺสํ ชมฺมสฺสํ ปเทสฺสวคฺคิ
อิโต พหิทฺธา สฺมโณเป นคฺคิ ฯ

ทฺติโยเป สฺมโณ นคฺคิ คฺคิโยเป สฺมโณ นคฺคิ จตฺตฺโตเป สฺมโณ
นคฺคิ สฺสญฺเฒา ปรรปฺปวาทา สฺมณฺเภ อณฺเณหิ อิเม จ สฺภทฺท
ภิกฺขุ สฺมมา วิหเรยฺยํ อสฺสญฺเฒ โถโก อรหฺนฺเตหิ อสฺสํสาติ ฯ

[๑๔๐] เหวํ วุคฺเค สฺภทฺโท ปรีพฺพชฺชโก ภควนฺตํ เขตฺทโวจ
อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสยฺยถาเป ภนฺเต นิกฺกชฺชิตฺตํ
วา อุกฺกชฺชชเยยฺย ปฏฺิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพหฺสฺสํ วา มคฺคํ
อาจิกฺกชฺชเยยฺย อนุชฺคาเว วา เตลปฺปชฺชชิตฺตํ ชาเรยฺย จกฺขุมนฺโต
รฺูปานิ ทกฺขนฺติ เหวเมว ภควตา อเนกปรีชาเยน ชมฺโม ปกาสิโต
เฮสํหํ ภนฺเต ภควนฺตํ สฺรณํ คจฺจามิ ชมฺมมฺจ ภิกฺขุสงฺฆมฺจ
ตเถยฺยามหํ ภนฺเต ภควโต สฺนฺติเก ปพฺพชฺชํ ตเถยฺยํ อฺป-
สฺมปฺทนฺติ ฯ โย โช สฺภทฺท อณฺเณตฺตฺติยปฺพฺโพ อิมสฺมํ ชมฺม-

๑ สฺ. เอกฺกนคฺคํสึ ฯ

๑๕๐] มหาปรีนิพพานสูตรที่ ปณฺจมภาณวาริ์ สุตฺตํ สุตฺตํ อรหตฺตํ ๑๗๗

วินเย อากงฺขติ ปพฺพชฺชํ อากงฺขติ อุปฺสํมุปรํ โส จตฺตารโ
มาเส ปรีวสฺสติ จตฺตุนํ มาสํ อจฺจเยน อารทฺชจิตฺตา ภิกฺขุ
ปพฺพาเสนฺติ อุปฺสํมุปราทฺเนติ ภิกฺขุภวาย อปฺปี เมตฺถ ปุคฺคต-
เวมคฺคตา วิทิตฺตาติ ฯ สเจ ภนฺเต อณฺเฑตฺติคฺคิยฺยปฺพฺพา อิมสฺมึ
ชฺมมฺวินเย อากงฺขนฺตา ปพฺพชฺชํ อากงฺขนฺตา อุปฺสํมุปรํ จตฺตารโ
มาเส ปรีวสฺสนฺติ จตฺตุนํ มาสํ อจฺจเยน อารทฺชจิตฺตา ภิกฺขุ
ปพฺพาเสนฺติ อุปฺสํมุปราทฺเนติ ภิกฺขุภวาย อหิ จตฺตาริ วสฺสํ
ปรีวสฺสิสฺสํมึ จตฺตุนํ วสฺสํ อจฺจเยน อารทฺชจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพา-
เสนฺตุ อุปฺสํมุปราทฺเนตุ ภิกฺขุภวายาติ ฯ อถ โช ภควา อายสฺมฺนฺตํ
อานนฺทํ อามนฺเตสึ เตนทานนฺท สุตฺตํ ปรีพฺพชกํ ปพฺพาเสถาติ ฯ
เอวํ ภนฺเตติ โช อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺสิสฺสึ ฯ อถ โช
สุตฺตํ ปรีพฺพชโก อายสฺมฺนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ ฐาภา
เต อาวุโส อานนฺท สุตฺตํ เต อาวุโส อานนฺท เย เอตฺถ
สฺสคฺคารว สฺมฺมุชฺชา อนฺเตวาสึกาภิสฺสเกน อภิสฺสคฺคตาติ ฯ อถตฺถ โช
สุตฺตํ ปรีพฺพชโก ภควโต สฺนฺติเก ปพฺพชฺชํ อถตฺถ อุปฺสํมุปรํ ฯ
อจิริอุปฺสํมุปรโน โช ปนายสฺมา สุตฺตํ เอโก วูปกฺกฺวโส อุปฺปมคฺโค
อาคานฺปี ปหิตคฺโค วิหรนฺโต นจิริสฺสเสว ยสฺสคฺคทาย กุตฺตคฺคา
สฺมฺมุเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนฺตฺตฺวํ พฺรหฺมจิริย-
ปรีโยสํ ทิฏฺฐเส ว ชฺมเม สยํ อภินฺญา สจฺฉนิกคฺวา อุปฺสํมุปรชฺช
วิหาสิ ชฺฉนา ชาติ วุสฺสิตํ พฺรหฺมจิริยํ กตํ กวณฺณํ นาวปรี

ชิตฺตคฺคตฺยาติ อพฺภวณฺณาสี ฯ อณฺณตโร โช ปน อายสฺมา สุภทฺโท
อรหํ อโหสิ ฯ โส ภควโต ปจฺฉิมิ สกฺขิสํวโก อโหสฺสตี ฯ

ปณฺจมภาณวาริ สํคตฺติ ฯ

[๓๕๓] อถโช ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสฺสิ สียา
โช ปนानนฺท คฺคฺคฺมหกํ เหวมสฺสํ อตฺตสฺสคฺคฺกํ ปาวจันํ นคฺคิ
โน สคฺคฺภาติ น โช ปเนตํ อานนฺท เหวํ ทฏฺฐจฺพพฺพิ โย โว
อานนฺท มยา ชมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปณฺณตฺโต โส โว
มมจฺเจน สคฺคฺภา ยถา โช ปนानนฺท เหวตฺรหิ ภิกฺขุ อณฺณมณฺณํ
อาวุโสวาทน สํมฺทาจฺริตฺติ น เต มมจฺเจน เหวํ สํมฺทาจฺริตฺตพฺพิ
เถตฺเรน อานนฺท ภิกฺขุณา นวคฺคโร ภิกฺขุ นาเมน วา โคตฺเตน
วา อาวุโสวาทน วา สํมฺทาจฺริตฺตพฺโพ นวคฺคเรน ภิกฺขุณา เถตฺโร
ภิกฺขุ ภาเนตฺติ วา อายสฺมาติ วา สํมฺทาจฺริตฺตพฺโพ อากฺข-
มานิ อานนฺท สงฺโฆ มมจฺเจน ชุทฺธานุชฺชทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ
สํมฺหนฺตุ ฉนฺนสฺสํ อานนฺท ภิกฺขุโน มมจฺเจน พฺรหฺมทณฺโฑ
ทาคพฺโพติ ฯ กคฺคโม ปน ภาเนเต พฺรหฺมทณฺโฑติ ฯ ฉนฺโน
อานนฺท ภิกฺขุ ยํ อิจฺเฉยฺย ตํ วเทยฺย โส ภิกฺขุหิ เหว
วคฺคพฺโพ น โอวทิตฺตพฺโพ น อนุสํสิตฺตพฺโพติ ฯ

[๓๕๔] อถโช ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ สียา โช ปน ภิกฺขเว
เฮภิกฺขุสฺสํปฺปี กงฺขา วา วิมฺติ วา พุทฺเธ วา ชมฺเม วา สงฺฆे
วา มคฺเค วา ปฏฺฐิปทาย วา ปุจฺจถ ภิกฺขเว มา ปจฺฉา

๓๔๒] มหาปรินิพพานสูตรที่ ๓ ฌฐภานวาริ ภควโต ปจฺฉิมวจา ๓๗๕

วิปฺปฏิสํวโร อหฺวตฺต สมนุชฺฐิภูโต โน สตฺถา อโหสิ น มยฺ
สิกฺขิมฺหา ภควนฺตํ สมนุชฺชา ปฏิปฺจฺฉนฺตฺติ ฯ เอวํ อุตฺเต เต ภิกฺขุ
คฺคฺนฺหิ อเหฺลฺลํ ฯ ๑ ทฺติยมํปฺปิ โช ภควา ฯ ๑ เป ฯ ๑ ทฺติยมํปฺปิ โช ภควา
ภิกฺขุ อามนฺเตสิ สฺยา โช ปน ภิกฺขเว เอกภิกฺขุสฺสํปฺปิ กงฺขา วา
วิมฺติ วา พุทฺเธ วา รมฺเม วา สงฺฆे วา มคฺเค วา ปฏิปฺทาย วา
ปฺจฺฉนฺต ภิกฺขเว มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสํวโร อหฺวตฺต สมนุชฺฐิภูโต
โน สตฺถา อโหสิ น มยฺ สิกฺขิมฺหา ภควนฺตํ สมนุชฺชา ปฏิ-
ปฺจฺฉนฺตฺติ ฯ ๑ ทฺติยมํปฺปิ โช เต ภิกฺขุ คฺคฺนฺหิ อเหฺลฺลํ ฯ ๑ อถ โช
ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ สฺยา โช ปน ภิกฺขเว สตฺถุ คารเวณฺปิ น
ปฺจฺฉนฺตฺติ สหฺยโกปฺปิ ภิกฺขเว สหฺยกสฺส อวิเรคฺคฺติ ฯ ๑ เอวํ
อุตฺเต เต ภิกฺขุ คฺคฺนฺหิ อเหฺลฺลํ ฯ ๑ อถ โช อายสฺมา อานนฺโท
ภควนฺตํ เขตฺทโวจ อจฺฉริยํ ฆนฺเต อพฺภุตํ ฆนฺเต เอวํ ปสฺนโน
อหิ ฆนฺเต อิมสฺมึ ภิกฺขุสงฺฆเ อคฺคฺติ อิมสฺมึ ภิกฺขุสงฺฆเ เอก-
ภิกฺขุสฺสํปฺปิ กงฺขา วา วิมฺติ วา พุทฺเธ วา รมฺเม วา สงฺฆे วา
มคฺเค วา ปฏิปฺทาย วาติ ฯ ๑ ปสฺสทา โช คฺฉิ อานนฺท วเทสิ
ฉานเมว เหตุถ อานนฺท ตตฺถคตฺสสฺส นคฺคฺติ อิมสฺมึ ภิกฺขุสงฺฆเ
เอกภิกฺขุสฺสํปฺปิ กงฺขา วา วิมฺติ วา พุทฺเธ วา รมฺเม วา สงฺฆे
วา มคฺเค วา ปฏิปฺทาย วา อิมสฺสํ หิ อานนฺท ปณฺจณฺโณ
ภิกฺขุสฺसानํ โย ปจฺฉิมโก ภิกฺขุ สฺส สฺสตาปนฺโน อวิเนปาทรมฺโม
นียโต สมนุชฺชิปรายโนติ ฯ ๑

๑๔๘] มหาปรินิพพานสูตรํ ฌฐจภาณวารํ ภควโต ปรินิพพานํ ๑๘๑

สฺมาปชฺชติ จตุตฺถา ฌานา ฌฐจหิตฺวา ตติยํ ฌานํ สฺมาปชฺชติ
ตติยา ฌานา ฌฐจหิตฺวา ทุตฺติยํ ฌานํ สฺมาปชฺชติ ทุตฺติยา ฌานา
ฌฐจหิตฺวา ปจฺจิมํ ฌานํ สฺมาปชฺชติ ปจฺจมา ฌานา ฌฐจหิตฺวา
ทุตฺติยํ ฌานํ สฺมาปชฺชติ ทุตฺติยา ฌานา ฌฐจหิตฺวา ตติยํ ฌานํ
สฺมาปชฺชติ ตติยา ฌานา ฌฐจหิตฺวา จตุตฺถํ ฌานํ สฺมาปชฺชติ ฯ
จตุตฺถา ฌานา ฌฐจหิตฺวา สมนนฺตฺรา ภควา ปรินิพฺพายี ฯ

[๑๔๕] ปรินิพพุเต ภควติ สห ปรินิพพานา มหาภุมิจาโต
อโหสิ ภิสฺสโก โดมหิสฺสํ เทวคฺคฺนทภิกฺโข จ ผลิสฺสุ ฯ

[๑๔๖] ปรินิพพุเต ภควติ สห ปรินิพพานา พุทฺธมา สหฺมปติ
อิมํ คานํ อภาสิ

สพฺเพ ว นิกฺขิเปสฺสํสํนฺติ ภูตา โถเก สฺมุสฺสํยํ
ยตฺถ เอตาทิสฺสํ สตฺถา โถเก อปฺปฏฺฐิปปุคฺคโต
ตถาคโต พตฺตปฺปตฺโต สฺมฺพุทฺโธ ปรินิพฺพุตฺติ ฯ

[๑๔๗] ปรินิพพุเต ภควติ สห ปรินิพพานา สกฺโก เทวานมฺินุโท
อิมํ คานํ อภาสิ

อนิจฺจา วต สงฺฆาวา อฺุปฺปาทวชฺชมฺมิโน
อฺุปฺปชฺชิตฺวา นิสฺสํนฺติ เคสํ วุปลโม สฺุชฺชิตฺติ ฯ

[๑๔๘] ปรินิพพุเต ภควติ สห ปรินิพพานา อายสฺมา อนฺุทฺทฺโธ
อิมา คานา อภาสิ

๑๕๒] มหาปรีนิพพานสูตรํ ฌฐภาณวารํ ปรีนิพพานาโรจนา ๑๘๓

จํานํ วิชชติ เทวดา อากุโส อุกุณยานุคฺติ ๑ กถํภูตา ปน
ภนฺเต อนฺนุทฺธ เทวดา มนสิโกโรนคฺติ ๑ สันตาดุโส อานนฺท
เทวดา อากาเส ปจิวสฺสณฺณินฺนโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺนติ พาวา
ปกคฺคยฺท กนฺทนฺนติ ฉินฺนปาทํ วีย ปปคฺนติ อวฏฺฐนฺนติ วิวฏฺฐนฺนติ
อติชปฺปํ ภควา ปรีนิพฺพุโต อติชปฺปํ สุกโต ปรีนิพฺพุโต อติชปฺปํ
จกฺขมา โถเก อนฺนฺครหิโตติ สันตาดุโส อานนฺท เทวดา ปจิวียา
ปจิวสฺสณฺณินฺนโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺนติ ๑เป ๑ อนฺนฺครหิโตติ ๑ ยา
ปน เทวดา วัตรวาคา ตา สฺตว สมนฺปชานา อธิวาเสนฺนติ อนิจฺจา
สงฺฆารวาคา คํ กุเตคฺคต ตพฺภาติ ๑ อถโฆ อายสฺมา จ อนฺนุทฺธโฆ
อายสฺมา จ อานนฺโท คํ รัตตาวเสสํ ฆมฺมียา กถาย วัตฺถินาเมสฺสุ ๑
อถโฆ อายสฺมา อนฺนุทฺธโฆ อายสฺมนคฺ อานนฺท อามนฺเคสิ คจฺฉ
อากุโส อานนฺท กุสึนารํ ปวีสิคฺวา โกสินารกานํ มตฺตานํ อวโรเจหิ
ปรีนิพฺพุโต วาสีฏฺจํ ภควา ยสฺสํทานิ กาดํ มณฺเฑณาคิ ๑
เอวํ ภนฺเตติ โฆ อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมโต อนฺนุทฺธสฺส
ปฺปฏิสฺสคฺวา ปุพฺพณฺหสฺมยํ นีวาเสคฺวา ปตฺตคฺจฺจวํ อาทาย อทฺติโย
กุสึนารํ ปาวิสฺสิ ๑

[๑๕๒] เตน โฆ ปน สมนฺเยน โกสินารกา มตฺตว สณฺจํคาวเร
สณฺนิปตฺติคา โหนฺนติ เกนํ กรณฺเณน ๑ อถโฆ อายสฺมา อานนฺโท
เยน โกสินารกานํ มตฺตว สณฺจํคาวํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุป-

---

๑ ส. เตนว ๑

๑๕๓] มหาปรินิพพานสูตรํ อฏฐภานวารํ อฏฐ มถฺตปาโมกฺขา ๑๕๕

ทิวสํ วัตฺตินาเมสฺสุ จตุตฺตมมฺบิ ทิวสํ วัตฺตินาเมสฺสุ ปณฺจมมฺบิ ทิวสํ
วัตฺตินาเมสฺสุ อฏฐมฺบิ ทิวสํ วัตฺตินาเมสฺสุ ฯ อถ โข สตฺตมมฺบิ ทิวสํ
โกสฺสินารกานํ มถฺตทานํ เขตฺตโหสิ มยํ ภควโต สรวฺริ นจฺเจहि
คฺเตहि วาทิเตहि มาเตहि คนฺเชहि สกฺกโรนฺตฺตา ครุกโรนฺตฺตา มาเนนฺตฺตา
ปฺุเชนฺตฺตา ทกฺขิเนน ทกฺขิณํ นครสฺสํ หริตฺวา พาหิเรน พาหิรํ
ทกฺขิณโต นครสฺสํ ภควโต สรวฺริ ณาเปสฺสํมาติ ฯ

[๑๕๓] เตน โข ปน สมนฺเณ อฏฐ มถฺตา ปาโมกฺขา
สฺสํนฺหาตา อหตฺตานิ วตฺตฺตานิ นิวตฺตฺตา มยํ ภควโต สรวฺริ อจฺจา
เรสฺสํมาติ น สกฺโกนฺติ อจฺจาเรตฺตุํ ฯ อถ โข โกสฺสินารกา
มถฺตา อายสฺสมนฺตํ อนฺนุทฺทํ เขตฺตโวจฺจุ โก นฺ โข ภาเน อนฺนุทฺท
เหตุ โก ปจฺจโย เยนิเม อฏฐ มถฺตา ปาโมกฺขา สฺสํนฺหาตา
อหตฺตานิ วตฺตฺตานิ นิวตฺตฺตา มยํ ภควโต สรวฺริ อจฺจาเรสฺสํมาติ
น สกฺโกนฺติ อจฺจาเรตฺตฺตฺติ ฯ อณฺเณตา โข วาสฺสิจฺจา ตุมฺหากํ
อชิปฺปาโย อณฺเณตา เทวตฺตานํ อชิปฺปาโยติ ฯ กถํ ปน ภาเน
เทวตฺตานํ อชิปฺปาโยติ ฯ ตุมฺหากํ โข วาสฺสิจฺจา อชิปฺปาโย มยํ
ภควโต สรวฺริ นจฺเจहि คฺเตहि วาทิเตहि มาเตहि คนฺเชहि สกฺกโรนฺตฺตา
ครุกโรนฺตฺตา มาเนนฺตฺตา ปฺุเชนฺตฺตา ทกฺขิเนน ทกฺขิณํ นครสฺสํ หริตฺวา
พาหิเรน พาหิรํ ทกฺขิณโต นครสฺสํ ภควโต สรวฺริ ณาเปสฺสํมาติ
เทวตฺตานํ โข วาสฺสิจฺจา อชิปฺปาโย มยํ ภควโต สรวฺริ ทิพฺเพहि

๑ สฺ. สฺสํ นฺหาตา ฯ

นจฺเจหิ คีเคหิ วาทิเคหิ มาเจหิ คนฺเชหิ สกฺกโรนฺดา ครุกโรนฺดา
 มาเนนฺดา ปุเชนฺดา อุตฺตเรน อุตฺตริ นครสฺสํ หริตฺวา อุตฺตเรน
 ทฺวาเรน นควํ ปวิสีตฺวา มชฺฌเณ มชฺฌํ นครสฺสํ หริตฺวา ปฺรตฺติเมน
 ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ปฺรตฺติมโต นครสฺสํ มกฺกฺพนฺธํ นาม
 มตฺถานํ เจตियํ เอตฺถ ภควโต สํวริ ฌาเปสฺสํสมาติ ฯ ยถา
 ฆนฺเต เทวตานํ อธิปฺปาโย ตถา โหตุติ ฯ เตน โส ปน
 สฺมเยน โภสีนารว ยาว สฺนฺธิสฺสํมตฺสกฺกฺวิรา ชนฺนุมนฺตฺเคน โอชินา
 มนฺทาวรพฺปฺเปหิ สฺนฺธิจฺจา โหติ ฯ อถ โส เทวา จ โภสีนารว
 จ มตฺถา ภควโต สํวริ ทิพฺเพหิ จ มานุสฺสเกหิ จ นจฺเจหิ คีเคหิ
 วาทิเคหิ มาเจหิ คนฺเชหิ สกฺกโรนฺดา ครุกโรนฺดา มาเนนฺดา
 ปุเชนฺดา อุตฺตเรน อุตฺตริ นครสฺสํ หริตฺวา อุตฺตเรน ทฺวาเรน
 นควํ ปวิสีตฺวา มชฺฌเณ มชฺฌํ นครสฺสํ หริตฺวา ปฺรตฺติเมน ทฺวาเรน
 นิกฺขมิตฺวา ปฺรตฺติมโต นครสฺสํ มกฺกฺพนฺธํ นาม มตฺถานํ เจตियํ
 เอตฺถ ภควโต สํวริ นิกฺขิปฺสํ ฯ อถ โส โภสีนารว มตฺถา
 อายสฺมฺนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจํ กถํ มยํ ฆนฺเต อานนฺท ตถาคตฺสฺสํ
 สํวเร ปฺริยชฺชามาทิ ฯ ยถา โส วาสีฏฺฐสา รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺสํ
 สํวเร ปฺริยชฺชนฺติ เอวํ ตถาคตฺสฺสํ สํวเร ปฺริยชฺชิตฺพฺพนฺติ ฯ กถํ
 ปน ฆนฺเต อานนฺท รณฺโณ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวเร ปฺริยชฺชนฺตฺติ ฯ
 รณฺโณ วาสีฏฺฐสา จกฺกวตฺติสฺสํ สํวริ อหเตน วตฺถเณ เวเจฺนฺติ
 อหเตน วตฺถเณ เวเจตฺวา วิหเตน กปฺปาเสฺน เวเจฺนฺติ วิหเตน

๑๕๔] มหาปริณิพพานสูตรํ ญจฺจภาณวาริ มหาภคฺสํปคฺคเรวฺวตฺต ๑๘๗

กปฺปาเสณ เวเจตฺวา อหเตน วตฺเตน เวเจตฺติ เอเตน อุปาเยน
ปณฺจหิ ยุกฺสเคหิ รมฺโฆ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวริ เวเจตฺวา อยสํย
เตตฺโทณียา ปกฺขิมิํตฺวา อณฺณิสฺสํ อยสํย โทณียา ปฏิกฺกขฺชิตฺวา
สํพฺพคนฺชานํ จิตฺกํ กวิตฺวา รมฺโฆ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวริ ณาเปเนติ
จาคุมฺมหาปเถ รมฺโฆ จกฺกวตฺติสฺสํ ญมฺปี กโรเนติ เอวํ โข
วาตฺธิจฺจา รมฺโฆ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวเร ปฏฺิปรชฺชนฺติ ยถา โข
วาตฺธิจฺจา รมฺโฆ จกฺกวตฺติสฺสํ สํวเร ปฏฺิปรชฺชนฺติ เอวํ ตถาคตฺสํ
สํวเร ปฏฺิปรชฺชิตฺพหํ จาคุมฺมหาปเถ ตถาคตฺสํ ญโป กาวเรตฺพโพ
คตฺตฺย เข มาถิํ วา คนฺหิํ วา จุณฺณกํ วา อาริเปสฺสํเนติ วา
อภิวาเทสฺสํเนติ วา จิตฺกํ วา ปสาเทสฺสํเนติ เตสฺสนํ ภาวิสฺสํติ
ทึฆวตฺตํ หิตาย สฺชยาชาติ ๑ อถ โข โกสินารกา มตฺตา ปฺริเส
อาณาเปสฺสํ เตเนหิ ภาเน มตฺตํ วิหตฺกปฺปาสํ สํนฺนิปาเตถาติ ๑
อถ โข โกสินารกา มตฺตา ภควโต สํวริ อหเตน วตฺเตน เวเจสฺสํ
อหเตน วตฺเตน เวเจตฺวา วิหเตน กปฺปาเสณ เวเจสฺสํ วิหเตน
กปฺปาเสณ เวเจตฺวา อหเตน วตฺเตน เวเจสฺสํ เอเตน อุปาเยน
ปณฺจหิ ยุกฺสเคหิ ภควโต สํวริ เวเจตฺวา อยสํย เตตฺโทณียา
ปกฺขิมิํตฺวา อณฺณิสฺสํ อยสํย โทณียา ปฏิกฺกขฺชิตฺวา สํพฺพคนฺชานํ
จิตฺกํ กวิตฺวา ภควโต สํวริ จิตฺกํ อาริเปสฺสํ ๑

[๑๕๔] เตน โข ปน สมนฺเยน ขายสฺมา มหาภคฺสํโป ปาวาย
กุสินาริ อทฺธานมคฺคปฏฺิปนโน โหติ มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ

ภควโต จิตฺโก เตนุปลงฺกมฺมิ อฺปลงฺกมิตฺตฺวา เอกํสํ จิวํ กตฺวา
 อณฺชตํ ปณฺนามेतฺตฺวา ติกฺขคฺคํ จิตกํ ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ปาทโต
 วิวริตฺตฺวา ภควโต ปาทเ สิริสา วนฺทิตฺ ๑ คานินฺนํ โช ปณฺจ
 ภิกฺขุสฺสทานิ เอกํสํ จิวํ กตฺวา อณฺชตํ ปณฺนามेतฺตฺวา ติกฺขคฺคํ
 ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ภควโต ปาทเ สิริสา วนฺทิตฺ ๑ วนฺทิตฺเต ปณฺ-
 ยสฺสมคฺคา มหาภุสฺสเปณ เตหิ ๑ ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺสเตหิ สยฺเมว ภควโต
 จิตฺโก ปชฺชติ ๑ ฉายมานสฺส โช ปน ภควโต สรรีสุตฺตํ ยํ
 อโหสิ นวฺติ วา จมฺมนฺติ วา มํสฺนฺติ วา นฺหารูติ วา
 ตสฺสีกาติ วา ศสุตฺตํ เนว ฉาวิกา ปณฺณายิตฺถ น มสฺสิ สรรีราเนว
 อวสฺสิสุตฺตํ ๑ เสยฺยถาปฺมํ นาม สบฺบิสุตฺตํ วา เตสฺสุตฺตํ วา ฉายมานสฺส
 เนว ฉาวิกา ปณฺณายติ น มสฺสิ เหวเมว ภควโต สรรีสุตฺตํ
 ฉายมานสฺสํ ยํ อโหสิ นวฺติ วา จมฺมนฺติ วา มํสฺนฺติ
 วา นฺหารูติ วา ตสฺสีกาติ วา ศสุตฺตํ เนว ฉาวิกา ปณฺณายิตฺถ
 น มสฺสิ สรรีราเนว อวสฺสิสุตฺตํ ๑ เตสฺสญฺจ ปณฺจจฺจนํ ทฺสุตฺตํยฺคฺคฺสทานิ
 เทว ว ทฺสุตฺตานิ ทฺยหิสุํ ยญฺจ สํพฺพอพฺภนฺคฺริมํ ยญฺจ พาหิวิ ๑
 ททฺฆเ โช ปน ภควโต สรรีเว อนฺตติกฺขา อุกฺกชารว ปาทฺกฺวิตฺตฺวา
 ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปสิ ๑ อุกกํ สํถโตปฺมํ อพฺภนฺนมิตฺตฺวา
 ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปสิ ๑ โภสีนารกา มตฺตฺตา สํพฺพคฺนฺโรทเกณ
 ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปสุํ ๑ อถโช โภสีนารกา มตฺตฺตา ภควโต
 สรรีรานิ สคฺคฺทานิ สณฺจํคฺคาเว สคฺคฺติปณฺชริ กตฺวา ฐนฺปาการิ

กริสฺสํมาติ ฯ อสุสฺสํ โข รามคามา กอพิยา ภควา กิร
 กุสึนารายํ ปรีนัพฺพุโตติ ฯ อถโฆ รามคามา กอพิยา โกสึนารกานํ
 มตฺตถานํ ทูคํ ปาเหสฺสุ ภควาบี ชคฺติโย มยฺมบี ชคฺติยา มยฺมบี
 อรหาม ภควโต สํวฺรานํ ภาคํ มยฺมบี ภควโต สํวฺรานํ ญฺปนฺจ
 มหฺนฺจ กริสฺสํมาติ ฯ อสุสฺสํ โข เวฏฺฐทึปโก พฺราหฺมโณ
 ภควา กิร กุสึนารายํ ปรีนัพฺพุโตติ ฯ อถโฆ เวฏฺฐทึปโก พฺราหฺมโณ
 โกสึนารกานํ มตฺตถานํ ทูคํ ปาเหสฺสิ ภควาบี ชคฺติโย อหฺมบี
 พฺราหฺมโณ อหฺมบี อรหามิ ภควโต สํวฺรานํ ภาคํ อหฺมบี
 ภควโต สํวฺรานํ ญฺปนฺจ มหฺนฺจ กริสฺสํมาติ ฯ อสุสฺสํ โข
 ปาเวยฺยกา มตฺตถา ภควา กิร กุสึนารายํ ปรีนัพฺพุโตติ ฯ อถโฆ
 ปาเวยฺยกา มตฺตถา โกสึนารกานํ มตฺตถานํ ทูคํ ปาเหสฺสุ ภควาบี
 ชคฺติโย มยฺมบี ชคฺติยา มยฺมบี อรหาม ภควโต สํวฺรานํ ภาคํ
 มยฺมบี ภควโต สํวฺรานํ ญฺปนฺจ มหฺนฺจ กริสฺสํมาติ ฯ เอวํ
 วุตฺเต โกสึนารกา มตฺตถา เต สํฆเฆ คณฺเ เอตทโวจํ ภควา
 อมฺหากํ คามกฺเขตฺเต ปรีนัพฺพุโต น มยํ ทสฺสํม ภควโต
 สํวฺรานํ ภาคนฺติ ฯ

[๑๕๘] เอวํ วุตฺเต โทโณ พฺราหฺมโณ เต สํฆเฆ คณฺเ
 เอตทโวจ

สุตฺตฺนคฺค โภนฺโต มม เอกวากฺยํ
 อมฺหาก พุทฺโธ อหุ ชนฺติวาโท

๑๖๑] มหาปรีณิพพานสูตรํ ญฺจภาณวารํ ภควโต สรรวิภาโค ๑๘๓

น ทิ สารุขํ อุตตมปुकฺกตสฺส
 สรรวิภาเค สिय สมนฺหาโร ฯ
 สพุเพ ว โภจนโต สหิตา สมนฺคฺคา
 สมนฺโหมทมานา กโรมญฺจ ภาณ
 วิตุถาริกา โหนฺตุ ทิสํสุ ญฺปา
 พหุ ชนา จกฺขุมโต ปสนฺนาติ ฯ

[๑๕๘] เตนฺนทิ พุราหฺมณฺเ ตฺวณฺเจว ภควโต สรรฺวานิ อญฺจชา
 สมนํ สฺวิภคฺคํ วิภชาหํติ ฯ เอวํ โภคิ เอวํ โภคิ โช โทณ
 พุราหฺมณเ เตสํ สงฺฆานํ คณานํ ปญฺิสสฺสณฺิตฺวา ภควโต สรรฺวานิ
 อญฺจชา สมนํ สฺวิภคฺคํ วิภชิตฺวา เค สงฺฆเ คณเ เอกทฺโวจ
 อิมํ เม โภจนโต คฺคุมฺพํ เทนฺตุ อหํปํ คฺคุมฺพสฺส ญฺปนฺนจ มหฺณจ
 กริสฺสํมาติ ฯ อทฺสฺสุ โช เค โทณสฺส พุราหฺมณสฺส คฺคุมฺพํ ฯ

[๑๖๐] อสฺสสฺสํ โช นีปฺผลิตฺวินฺยา โมรียา ภควา ทิร กุสฺสินารายํ
 ปรีณิพฺพุโตติ ฯ อถโช นีปฺผลิตฺวินฺยา โมรียา โทสฺสินารกานํ มลฺลฺกานํ
 กฺคฺคํ ปาแหสฺสํ ภควาปํ ชคฺคิโย มยฺมํปํ ชคฺคิยา มยฺมํปํ อรฺหาม
 ภควโต สรรฺวานํ ภาคํ มยฺมํปํ ภควโต สรรฺวานํ ญฺปนฺนจ มหฺณจ
 กริสฺสํมาติ ฯ นตฺถิ ภควโต สรรฺวานํ ภาโค วิภคฺคฺตานิ ภควโต
 สรรฺวานิ อิตฺถิ องฺคฺวารํ หรฺถาติ ฯ เค ตโต องฺคฺวารํ อารฺหิสฺสํ ฯ

[๑๖๑] อถโช ราชฺชา มาคฺโข อชาตสฺสคฺคฺ เวเทหิปปุคฺคฺโต ราชคฺเห
 ภควโต สรรฺวานํ ญฺปนฺนจ มหฺณจ อกาสิ ฯ เวสํลิตฺวาปํ ติจฺจณฺวํ

ตสุเสว เตเชน อัยิ วสุนฺธรา
ชายาคเสฏฺฐเจหิ มหิ อตฺถกตา
เออํ อิมํ จกฺขุมโต สรวริ
สุตฺถกตํ ตฺถกตฺถกตฺเทหิ ฯ
เทวินฺทนาคินฺทนวิทฺฐิตํ
มนุสฺสสินฺทเสฏฺฐเจหิ ตเถว ฐฐิตํ
ตํ ตํ วนฺทถ ปณฺชติกา ภวิตฺวา
พุทฺธา หเว กปฺปตฺเตหิ ทฺตฺถภาติ ฯ
จตุตฺตํ สํมา ทนฺตา เกสา โถมา จ สพุพฺโส
เทวา หริสฺสุ เอเกกํ จกฺกวาพปรมฺปราคิ ฯ
มหาปรินิพพานสูตรํ ญจิจํ ตติยํ ฯ

มหาสุทสูตสูตสูต

[๓๖๓] เอมไม สุต ๑ เอก สมนัย ภควา กุสินาราย วิหริติ
อุปวัตตเน มตฺตทานิ ตํถวเน อนฺตเว ยมกํถํทานิ ปรีนิพฺพาน-
สํเย ๑ อถโช อายสฺมา อานนฺโท เยเน ภควา เทนุปลงฺกมิ
อุปลงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีติ ๑ เอกมนฺตํ
นินฺนโน โช อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทวโจ มา ภนฺเต
ภควา อิมสฺมิ ชฺชุตฺถกนฺครเก อฺชฺชงฺกตฺถกนฺครเก สํขานกนฺครเก ปรี-
นิพฺพายิ สฺนฺติ ภนฺเต อณฺณานิ มหานครานิ เสยฺยถํที จมฺปา
ราชคหํ สํวตฺถํ สํเกตํ โภสฺมํพํ พวราณสํ เอตฺถ ภควา
ปรีนิพฺพายตุ เอตฺถ พหุ ชฺชตฺถิยมหาสํถา พฺรหฺมณฺณมหาสํถา
คหปติมหาสํถา ตถาคเต อภิปฺปลสนฺนา เต ตถาคตสฺส สํวํปฺปํ
กวิสฺสูตสูตสูต ๑ มา เหวํ อานนฺท อวจ ชฺชุตฺถกนฺครกํ อฺชฺชงฺกตฺถกนฺครกํ
สํขานกนฺครนฺติ ๑ ภูตปฺพฬํ อานนฺท ราชา มหาสุทสูตสูตโน นาม
อโหสิ ชฺชตฺถิโย มุทฺทาวสฺสิตฺโต จาคฺคฺรนฺโต วิชิตาวํ ชนปทญฺจํ-
วริยปฺปตฺโต ๑ วมฺโถ อานนฺท มหาสุทสูตสูตสฺส อຍํ กุสินารา
กุสํวตฺตํ นาม ราชธานี อโหสิ ๑ ปฺรตฺถิเมน ๑ ปจฺฉิเมน ๑
ทฺวารทสฺสโยชนานิ อายาเมน อุตฺตเรน ๑ ทกฺขิณเณ ๑ สํตฺถโยชนานิ
วิตฺถาเรน กุสํวตฺตํ อานนฺท ราชธานี อิทฺธา เจว อโหสิ ฝัตา
๑ พหุชฺชา ๑ อากิณฺณมนฺตฺตํ ๑ สํกิกฺขา ๑ ๑ เสยฺยถาบี

๑๖๓] มหาสุทนต์สุตฺตํ ปจิมภาณวารํ กุส่าวดีราชธานีภคตา ๑๘๗

อานนฺท เทวานํ อาตมมฺนฺทา นาม ราชธานี อิทฺธา เจว อโหสิ
ผู้ตา จ พุชฺชนา จ อากิณฺณนฺยภฺชชา จ สุกฺกิตฺธา จ เอมเมว
โธ อานนฺท กุส่าวดี ราชธานี อิทฺธา เจว อโหสิ ผู้ตา จ พุชฺชนา
จ อากิณฺณนฺนุสฺสา จ สุกฺกิตฺธา จ ฯ กุส่าวดี อานนฺท ราชธานี
ทสฺสี สทฺเทหิ อวิวิตฺตา อโหสิ ทิวา เจว รัตฺติ จ เสยฺยถักฺ
หฺคฺติสทฺเทน อสฺสสทฺเทน รัตสทฺเทน เภริสทฺเทน มุทฺติงฺคสทฺเทน
วณฺณสทฺเทน คีตสทฺเทน สมฺมสทฺเทน ศาตสทฺเทน อสถ ปิวถ
ชาทถาติ ทสฺเมน สทฺเทน ฯ กุส่าวดี อานนฺท ราชธานี สคฺคฺติ
ปากาเวหิ ปริกฺชิตฺตา อโหสิ เอโก ปากาโร โสวณฺณมโย
เอโก ฐบิยฺมโย เอโก เวพฺพริยฺมโย เอโก ผลิกมโย เอโก
โตหิตฺตงฺกมโย เอโก มส่ารคตฺตมโย เอโก สํพฺพรัตนมโย ฯ
กุส่าวดียา อานนฺท ราชธานียา จคฺคฺนํ วนฺณนํ ทวารานิ อเหตุ
เอกํ ทวารํ โสวณฺณมยํ เอกํ ฐบิยฺมยํ เอกํ เวพฺพริยฺมยํ เอกํ
ผลิกมยํ ฯ เอกเมกสฺมึ ทฺวารเว สคฺคฺต สคฺคฺต เอสีกา นิชาตา
อเหตุ ติโปริสํคฺคา ติโปริสํ นิชาตา ทฺวาทสโปริสา อฺพฺเพเรน ฯ
เอกา เอสีกา โสวณฺณมยา เอกา ฐบิยฺมยา เอกา เวพฺพริยฺมยา
เอกา ผลิกมยา เอกา โตหิตฺตงฺกมยา เอกา มส่ารคตฺตมยา
เอกา สํพฺพรัตนมยา ฯ กุส่าวดี อานนฺท ราชธานี สคฺคฺติ ศาต-
ปนฺตีหิ ปริกฺชิตฺตา อโหสิ เอกา ศาตปนฺติ โสวณฺณมยา เอกา
ฐบิยฺมยา เอกา เวพฺพริยฺมยา เอกา ผลิกมยา เอกา โตหิตฺตงฺ-

มฺยา เอกา มถารคตฺตมฺยา เอกา สฺพฺพรตฺนมฺยา ฯ โสวณฺณ-
 มยสฺส คาทสฺส โสวณฺณมโย ชฺนฺโร อโหสิ รุขฺมฺยยานิ ปคฺตฺตานิ
 ๑ ผตฺตานิ ๑ ฯ รุขฺมฺยยสฺส คาทสฺส รุขฺมฺยโย ชฺนฺโร อโหสิ
 โสวณฺณมฺยานิ ปคฺตฺตานิ ๑ ผตฺตานิ ๑ ฯ เวพฺพฺริยสฺส คาทสฺส
 เวพฺพฺริยมโย ชฺนฺโร อโหสิ ผตฺติกมฺยานิ ปคฺตฺตานิ ๑ ผตฺตานิ ๑ ฯ
 ผตฺติกมยสฺส คาทสฺส ผตฺติกมโย ชฺนฺโร อโหสิ เวพฺพฺริยมฺยานิ
 ปคฺตฺตานิ ๑ ผตฺตานิ ๑ ฯ โดหิตฺตงฺกมยสฺส คาทสฺส โดหิตฺตงฺกมโย
 ชฺนฺโร อโหสิ มถารคตฺตมฺยานิ ปคฺตฺตานิ ๑ ผตฺตานิ ๑ ฯ มถาร-
 คตฺตมยสฺส คาทสฺส มถารคตฺตมโย ชฺนฺโร อโหสิ โดหิตฺตงฺก-
 มฺยานิ ปคฺตฺตานิ ๑ ผตฺตานิ ๑ ฯ สฺพฺพรตฺนมยสฺส คาทสฺส สฺพฺพ-
 รตฺนมโย ชฺนฺโร อโหสิ สฺพฺพรตฺนมฺยานิ ปคฺตฺตานิ ๑ ผตฺตานิ
 ๑ ฯ คาสฺ ไซ ปฺนํนํท คาทปฺนํคฺคํ วาเตริตํ สฺทฺโท อโหสิ
 วคฺคฺ ๑ รชฺนฺโย ๑ กมฺมุณฺโย ๑ มทฺนฺโย ๑ ฯ เสยฺยถาปํ
 อานนฺท ปณฺจกฺกิสฺส คฺขฺริยสฺส สฺสฺวินฺคฺสฺส สฺสฺปฺปฏิทาพิคฺสฺส กุสฺสเดหิ
 สฺสฺสฺมณฺนาทคฺสฺสํ สฺทฺโท โหติ วคฺคฺ ๑ รชฺนฺโย ๑ กมฺมุณฺโย ๑
 มทฺนฺโย ๑ เอวเมว ไซ อานนฺท คาสฺ คาทปฺนํคฺคํ วาเตริตํ
 สฺทฺโท อโหสิ วคฺคฺ ๑ รชฺนฺโย ๑ กมฺมุณฺโย ๑ มทฺนฺโย ๑ ฯ
 เย ไซ ปฺนํนํท เตน สฺมเยน กุสฺสาวคฺคิยา ราชนฺยานิยา ชฺคฺตฺตา
 อเหสิ โสณฺทฺธา ปิปาสา เค คาสฺ คาทปฺนํคฺคํ วาเตริตํ

---

๑ สฺ. สฺสฺมณฺนาทคฺสฺสํ ฯ

อุกุสุมิตฺตวา เอวมาหํสุ เอहि โข มหาราช สุวาคคํ มหาราช
 สกํ เต มหาราช อนุสาสํ มหาราชชาติ ฯ ราชชา มหาสุทสุสนโน
 เอวมาห ปาโณ น หนตฺตพฺโพ อทินนํ นาทาทพฺพํ กามสุ
 มิจฺจนา น จริตพฺพวา มุสา น ภาสิตพฺพวา มชฺชํ น ปาตพฺพํ
 ยถาภุคฺตคฺคจ ภูณฺชถาติ ฯ เย โข ปนानนฺท ปฺรคฺติมาย ทิสาย
 ปฏฺวิราชาโน เต วนฺโณ มหาสุทสุสนฺสนํ อนุยฺนคฺวา อเหตุํ ฯ
 อถโฆ คํ อานนฺท จกฺกรตฺนํ ปฺรคฺติมิํ สํมฺหุทํ อชฺโฌคาเหตุวา
 ปจฺจุคฺตฺริตฺตวา ทกฺขิณํ ทิสํ ปวตฺตติ ทกฺขิณํ สํมฺหุทํ อชฺโฌ-
 คาเหตุวา ปจฺจุคฺตฺริตฺตวา ปจฺฉิมํ ทิสํ ปวตฺตติ ปจฺฉิมํ สํมฺหุทํ
 อชฺโฌคาเหตุวา ปจฺจุคฺตฺริตฺตวา อุตฺตริํ ทิสํ ปวตฺตติ ฯ อนุเทว
 ราชชา มหาสุทสุสนโน สทฺธิจํ จตุรงฺคินิยา เสนาย ฯ ยสฺมิํ โข
 ปนानนฺท ปเทเส จกฺกรตฺนํ ปตฺติจฺจาสี ตตฺถ ราชชา มหาสุทสุสนโน
 วาสํ อุกุคฺจนิ สทฺธิจํ จตุรงฺคินิยา เสนาย ฯ เย โข ปนानนฺท
 อุตฺตราย ทิสาย ปฏฺวิราชาโน เต ราชานํ มหาสุทสุสนํ อุกุ-
 สุมิตฺตวา เอวมาหํสุ เอहि โข มหาราช สุวาคคํ มหาราช
 สกํ เต มหาราช อนุสาสํ มหาราชชาติ ฯ ราชชา มหาสุทสุสนโน
 เอวมาห ปาโณ น หนตฺตพฺโพ อทินนํ นาทาทพฺพํ กามสุ
 มิจฺจนา น จริตพฺพวา มุสา น ภาสิตพฺพวา มชฺชํ น ปาตพฺพํ
 ยถาภุคฺตคฺคจ ภูณฺชถาติ ฯ เย โข ปนानนฺท อุตฺตราย ทิสาย

๑ ส. อนุยฺนคฺวา ฯ

๑๖๖] มหาสุทนต์สนุคฺคํ ปจฺมภาณวารํ หตฺถิรตนํ ปาตุภาวกา ๒๐๓

ปฏฺิราชาโน เต รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ อนฺนุนฺดา อหฺลํ ๑
อถไซ คํ อานนฺท จกฺกรตฺนํ สฺมฺมทฺทปฺริยนฺคํ ปจฺจวี อภิวชิตฺวา
กุสํวคฺคิ ราชนานํ ปจฺจจากนฺตฺวา รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ อนฺนเต-
ปฺรทฺวาเร อตฺถกฺกรณปมฺุชฺเช อกฺุชาหคํ มณฺเฑ อญฺุสาสิ รณฺโณ
มหาสุทนต์สนุคฺคํ อนฺนเตปฺรํ อุปลํภยมาณํ ๑ รณฺโณ อานนฺท มหา-
สุทนต์สนุคฺคํ เอวรูปํ จกฺกรตฺนํ ปาตุโรหิสิ ๑

[๑๖๕] ปุณ จปฺริ อานนฺท รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ หตฺถิรตฺนํ
ปาตุโรหิสิ สฺพพเสโต สฺคฺคตฺตบฺปติญฺุไซ อิทฺุทฺธิมา เวหาสงฺกโม
อุปลโต นาม นาคราชา ๑ ทิสฺุวา รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ
จิตฺคํ ปสฺสิทฺธิ ภาทฺทกํ วต โภ หตฺถิยานํ สฺเจ ทมถิ อุเปยฺยาติ ๑
อถไซ คํ อานนฺท หตฺถิรตฺนํ เสยฺยถาปํ นาม ภาทฺุโท หตฺถุลา-
ชานํโย ทมฺรตฺคํ สฺุปรินฺุโต เอวเมว ทมถิ อุปลจฺุฉิ ๑ ภูค-
ปฺุพฺพิ อานนฺท ราชา มหาสุทนต์สนุคฺคํโน ตเมว หตฺถิรตฺนํ วิมฺังมาโน
ปฺุพฺพณฺุหสฺมยํ อภิวชิตฺวา สฺมฺมทฺทปฺริยนฺคํ ปจฺจวี อนฺนยาชิตฺวา กุสํวคฺคิ
ราชนานํ ปจฺจจากนฺตฺวา ปาตุราสฺมกาสิ ๑ รณฺโณ อานนฺท มหา-
สุทนต์สนุคฺคํ เอวรูปํ หตฺถิรตฺนํ ปาตุโรหิสิ ๑

[๑๖๖] ปุณ จปฺริ อานนฺท รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ อสฺุสฺรตฺนํ
ปาตุโรหิสิ สฺพพเสโต กากสฺุสฺโส มุณฺุชเกโส อิทฺุทฺธิมา เวหาสงฺกโม
วธาหโก นาม อสฺุสฺรราชา ๑ ทิสฺุวา รณฺโณ มหาสุทนต์สนุคฺคํ
จิตฺคํ ปสฺสิทฺธิ ภาทฺทกํ วต โภ อสฺุสฺรยานํ สฺเจ ทมถิ อุเปยฺยาติ ๑

อลฺโฆ ตํ อานนฺท อสุตฺตรตฺนํ เสยฺยถาปึ นาม ภทฺโท อสุตฺตฺสาขานึโย
 ทิฆรตฺตํ สุปรินฺทโต เอวเมว ทมถึ อุกฺคจฺฉิ ฯ ภูตฺปุพฺพํ อานนฺท
 ราชา มหาสุตฺตฺสโน ตเมว อสุตฺตรตฺนํ วุํมฺถมาโน ปุพฺพณฺหตฺมยํ
 อภิวฺทิตฺวา สฺมุตฺททปริยณฺคํ ปจฺจวี อนฺุยายิตฺวา กุสฺสาวถึ ราชชานึ
 ปจฺจจากนฺุทฺวา ปาตฺรารสฺมกาสึ ฯ รมฺโฆ อานนฺท มหาสุตฺตฺสฺนสุตฺต
 เอวฺวปึ อสุตฺตรตฺนํ ปาตฺรโหสิ ฯ

[๑๖๗] ปุณ จปรํ อานนฺท รมฺโฆ มหาสุตฺตฺสฺนสุตฺต มณฺิรตฺนํ
 ปาตฺรโหสิ มณฺิเวพฺุริโย สุโก ชาติมา อฏฺุจฺฉิสฺสํ สุปรินฺทมฺกโต
 อจฺฉิ วิปฺปลนฺุโน สฺพพาการสฺมปฺนโน ฯ ตสุตฺตํ โฆ ปนฺานนฺท
 มณฺิรตฺนสุตฺตํ อภา สฺมมฺุตา โยชนํ ญฺุฆา อโหสิ ฯ ภูตฺปุพฺพํ
 อานนฺท ราชา มหาสุตฺตฺสฺนโน ตเมว มณฺิรตฺนํ วุํมฺถมาโน จตฺุรฺงฺคินึ
 เสนึ สฺนฺุณฺุทิตฺวา มณฺึ ชชคฺคํ อโรเปตฺุวา รตฺุคฺคณฺุการติมิธายํ
 ปายาสึ ฯ เย โฆ ปนฺานนฺท สฺมมฺุตา คามา อหฺุสฺสํ เค โยภาเสน
 กมฺุมนฺุเต ปโยเชสฺสํ ทิวาติ มณฺุณฺุมานา ฯ รมฺโฆ อานนฺท มหา
 สุตฺตฺสฺนสุตฺตํ เอวฺวปึ มณฺิรตฺนํ ปาตฺรโหสิ ฯ

[๑๖๘] ปุณ จปรํ อานนฺท รมฺโฆ มหาสุตฺตฺสฺนสุตฺตํ อิตฺุถึ
 รตฺนํ ปาตฺรโหสิ อภิวฺุปา ทสุตฺตฺนึยา ปาธํทิกกา ปรมาย วณฺุณ
 ปกฺุชฺรตฺาย สฺมมฺุนาคตา นาทิตฺุฆา นาทิรฺสุธํ นาทิกิธํ นาทิณฺุตา
 นาทิกาวิกกา นาจฺุโจทาทา อติกฺุณฺุตา มนฺุสฺสึธฺุณฺุณึ อปฺุปฺุตา
 ทิพฺุพฺุณฺุณึ ฯ ตสุตฺตํ โฆ ปนฺานนฺท อิตฺุถึรตฺนสุตฺตํ เอวฺวปึ กาย-

๑๖๘] มหาสุทนต์สนุตฺตํ ปจิมภาณวารํ คหปติรตนุสฺสํ ปาตุภาวกถา ๒๐๓

สฺมณฺสฺสํ โหติ เสยฺยถาปึ นาม ตฺวบีจฺโน วา กปฺปาสบีจฺโน
วา ฯ ตฺสฺสํ โช ปนฺนํนุท อิตฺถึรตนุสฺสํ สํเต อฺญฺหานิ คตฺตฺตานิ
โหนติ อฺญฺเณห สํตฺตานิ ฯ ตฺสฺสํ โช ปนฺนํนุท อิตฺถึรตนุสฺสํ
กายโต จฺนุทนคฺนุโช วายติ มฺชโต อฺปฺปตคฺนุโช ฯ ตํ โช
ปนฺนํนุท อิตฺถึรตนํ รมฺภโย มหาสุทนต์สนุสฺสํ ปุพฺพุญฺจายินํ อโหสิ
ปจฺฉานิปาติณํ กัการปฏิสํวินํ มนฺาปจาวินํ ปิยวาทินํ ฯ ตํ โช
ปนฺนํนุท อิตฺถึรตนํ ราชานํ มหาสุทนต์สนํ มนฺสาปึ โน อติจาวี
กฺุโต ปน กายเณ ฯ รมฺภโย ปนฺนํนุท มหาสุทนต์สนุสฺสํ เอวรูปํ
อิตฺถึรตนํ ปาตุโรหสิ ฯ

[๑๖๘] ปุณ จปฺวํ อานนุท รมฺภโย มหาสุทนต์สนุสฺสํ คหปติรตนํ
ปาตุโรหสิ ฯ ตฺสฺสํ กมฺมวิปากขํ ทิพฺพจกฺขํ ปาตุโรหสิ เยน
นิชํ ปสฺสํติ สฺสํสํามิกมฺมึ อสฺสํสํามิกมฺมึ ฯ สํ ราชานํ มหาสุทนต์สนํ
อฺปฺปสํกมิตฺวา เอวมาห อปฺปสํสํกโก ตวํ เทว โหสิ อหํ
เต ชเนน ชนกรณํยํ กริสํสํมํติ ฯ ภูตปุพฺพํ อานนุท ราชา
มหาสุทนต์สนโน ตเมว คหปติรตนํ วุํมํสมาโน นาวํ อภิวํหิตฺวา
มชฺฉเณ คจฺกาย นทिया สํตํ โอคาหิตฺวา คหปติรตนํ เอคทโวจ
อตุโถ เม คหปติ หิรณฺยสฺสฺวณฺเณนาติ ฯ เตนหิ มหาราช เอกตฺวํ
นาวํ อฺเปตฺติ ฯ อิชฺเว เม คหปติ อตุโถ ว หิรณฺยสฺสฺวณฺเณนาติ ฯ
อถโช ตํ อานนุท คหปติรตนํ อฺโภหิ หตฺถฺเถหิ อฺกํ โอมสํติวํ
ปุวํ หิรณฺยสฺสฺวณฺเณสฺสํ กุมฺภึ อฺกฺขริตฺวา ราชานํ มหาสุทนต์สนํ

เอตทโวจ อตเมตฺตดาวตฺตา มหाराช กตเมตฺตดาวตฺตา มหाराชาติ ฯ
 ราชา มหาสุทฺถุสฺสโน เอวมานฺห อตเมตฺตดาวตฺตา คหปติ กต-
 เมตฺตดาวตฺตา คหปติ ปุชิตเมตฺตดาวตฺตา คหปตฺตติ ฯ รมฺโฆ อานนฺท
 มหาสุทฺถุสฺสโนสฺส เอวรूपิ คหปติรตฺนํ ปาตุรโหสิ ฯ

[๑๗๐] ปุณ จปรํ อานนฺท รมฺโฆ มหาสุทฺถุสฺสโนสฺส ปริณายก-
 รตฺนํ ปาตุรโหสิ ปรนฺทิตฺโต วิยตฺโต เมชาวี ปฏฺิพฺโถ ราชานํ มหา-
 สุทฺถุสฺสนํ อฺเปยฺยาเปตฺพุพฺพิ อฺเปยฺยาเปตฺตุ อฺเปยฺยาเปตฺพุพฺพิ อฺเปยฺยา-
 เปตฺตุ จฺเปตฺพุพฺพิ จฺเปตฺตุ ฯ โส ราชานํ มหาสุทฺถุสฺสนํ อฺปสงฺกมิตฺตวา
 เอวมานฺห อปฺโปสฺสสุกฺโก ตฺวํ เทว โหหิ อหฺมณฺสาสึสฺสํมํติ ฯ
 รมฺโฆ อานนฺท มหาสุทฺถุสฺสโนสฺส เอวรूपิ ปริณายกรตฺนํ ปาตุ-
 รโหสิ ฯ ราชา อานนฺท มหาสุทฺถุสฺสโน อิมฺหิ สฺตคฺคหิ รตฺเนหิ
 สฺมณฺนาคโต อโหสิ ฯ

[๑๗๑] ราชา อานนฺท มหาสุทฺถุสฺสโน จตุหิ อิทฺธิหิ สฺมณฺนาคโต
 โหติ ฯ กตฺมาหิ จตุหิ อิทฺธิหิ ฯ

อิชานนฺท ราชา มหาสุทฺถุสฺสโน อภิรฺูป อโหสิ ทสฺสนํโย
 ปาสํทิกอ ปรมาย วณฺณนโปกฺขรตฺตาย สฺมณฺนาคโต อติวฺย อณฺเวยหิ
 มนฺุสฺเสหิ ฯ ราชา อานนฺท มหาสุทฺถุสฺสโน อิมาย ปจฺมาย อิทฺธิชฺยา
 สฺมณฺนาคโต อโหสิ ฯ

[๑๗๒] ปุณ จปรํ อานนฺท ราชา มหาสุทฺถุสฺสโน ที่ชามฺุโก
 อโหสิ จิรฺมฺุจิตฺติโก อติวฺย อณฺเวยหิ มนฺุสฺเสหิ ฯ ราชา อานนฺท

มหาสุทนต์สนโน อิมาย ทุติยาย อิทุชฺชยา สมนุทาคโต อโหสิ ฯ

[๓๗๓] ปุณ จปรํ อานนฺท ราชา มหาสุทนต์สนโน อปฺปาปาโช
อโหสิ อปฺปาตงฺโก สมนเวปากินฺนยา คคฺคินฺนยา สมนุทาคโต นาคิสฺสํคายน
นาจฺจุณฺหาย อติวฺย อณฺเวยหิ มนุสฺสํเสหิ ฯ ราชา อานนฺท มหา
สุทนต์สนโน อิมาย ตติยาย อิทุชฺชยา สมนุทาคโต อโหสิ ฯ

[๓๗๔] ปุณ จปรํ อานนฺท ราชา มหาสุทนต์สนโน พุราหุมนค
คหปตฺติกานํ ปิโย อโหสิ มนาโป ฯ เสยฺยถาปึ อานนฺท ปิตา
ปุตฺตानํ ปิโย โหติ มนาโป เอวเมว โช อานนฺท ราชา
มหาสุทนต์สนโน พุราหุมนคคหปตฺติกานํ ปิโย อโหสิ มนาโป ฯ
รณฺโณ ปน อานนฺท มหาสุทนต์สนนฺตํ พุราหุมนคคหปตฺติกา ปิยา
อหฺลํ มนาปา ฯ เสยฺยถาปึ อานนฺท ปิตุ ปุตฺตา ปิยา โหนฺติ
มนาปา เอวเมว โช อานนฺท รณฺโณปึ มหาสุทนต์สนนฺตํ พุราหุมน
คคหปตฺติกา ปิยา อหฺลํ มนาปา ฯ ภูคฺคปฺพุพฺพิ อานนฺท ราชา มหา
สุทนต์สนโน จตุรงฺคินฺนยา เสนาย อญฺยานภุมฺมิ นินฺนยาสิ ฯ อถโช
อานนฺท พุราหุมนคคหปตฺติกา ราชานํ มหาสุทนต์สนนํ อุปสงฺกมิตฺวา
เอวมาหํสุ อตฺรมาโน เทว ยahi ยถา คํ มยํ จิรตฺรํ ปสฺเสยฺยยา
มาติ ฯ ราชาปึ อานนฺท มหาสุทนต์สนโน สํวรํ อามนฺเตสิ อตฺร
มาโน สํวรํ รํ เปเสหิ ยถา อหํ พุราหุมนคคหปตฺติเก จิรตฺรํ
ปสฺเสยฺยยนฺติ ฯ ราชา อานนฺท มหาสุทนต์สนโน อิมาย จตุตฺถาย
อิทุชฺชยา สมนุทาคโต อโหสิ ฯ ราชา อานนฺท มหาสุทนต์สนโน

๑๗๖] มหาสุทนต์สนฺตํ ปจฺจมาณวารี พุราหุมนคหปติกกถา ๒๐๗

อานนท รมฺโฆ มหาสุทนต์สนฺตํ เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อิมาสฺ
โปกฺขรณฺ์สุ เอวรูปํ มาถิ โรปาเปยฺยํ อุปลตํ ปทุมํ กุมฺภํ
ปฺนุทวริกํ สฺพไฟคฺคํ สฺพพชนฺ์สฺส อนาวจฺจุนฺทิ ฯ โรปาเปสิ โข
อานนท ราชา มหาสุทนต์สนฺโณ ตาสฺ โปกฺขรณฺ์สุ เอวรูปํ มาถิ
อุปลตํ ปทุมํ กุมฺภํ ปฺนุทวริกํ สฺพไฟคฺคํ สฺพพชนฺ์สฺส อนาวจฺจุนฺทิ ฯ
ชฺลโฆ อานนท รมฺโฆ มหาสุทนต์สนฺตํ เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ
อิมาสฺ โปกฺขรณฺ์นํ ตึเร นฺหาปเก ปฺริเส จเปยฺยํ เย อากคาคคํ
ชนฺิ นฺหาเปสฺสํตฺติ ฯ จเปสิ โข อานนท ราชา มหาสุทนต์สนฺโณ
ตาสฺ โปกฺขรณฺ์นํ ตึเร นฺหาปเก ปฺริเส เย อากคาคคํ ชนฺิ
นฺหาเปสฺสํ ฯ ชฺลโฆ อานนท รมฺโฆ มหาสุทนต์สนฺตํ เอตทโหสิ
ยนฺนุนาหิ อิมาสฺ โปกฺขรณฺ์นํ ตึเร เอวรูปํ ทานํ ปจฺจเจยฺยํ อนฺนํ
อนฺนคฺคิกถฺสฺส ปานํ ปานคฺคิกถฺสฺส วคฺคํ วคฺคคฺคิกถฺสฺส ยานํ
ยานคฺคิกถฺสฺส สฺยนํ สฺยนคฺคิกถฺสฺส อิตฺถิ อิตฺถิคฺคิกถฺสฺส หิริณฺณํ
หิริณฺณคฺคิกถฺสฺส สฺวณฺณํ สฺวณฺณคฺคิกถฺสฺสํตฺติ ฯ ปจฺจเจสิ โข
อานนท ราชา มหาสุทนต์สนฺโณ ตาสฺ โปกฺขรณฺ์นํ ตึเร เอวรูปํ ทานํ
อนฺนํ อนฺนคฺคิกถฺสฺส ปานํ ปานคฺคิกถฺสฺส วคฺคํ วคฺคคฺคิกถฺสฺส
ยานํ ยานคฺคิกถฺสฺส สฺยนํ สฺยนคฺคิกถฺสฺส อิตฺถิ อิตฺถิคฺคิกถฺสฺส
หิริณฺณํ หิริณฺณคฺคิกถฺสฺส สฺวณฺณํ สฺวณฺณคฺคิกถฺสฺสํตฺติ ฯ

[๑๗๖] ชฺลโฆ อานนท พุราหุมนคหปติกกถา ปหุคฺคิ สํปเตยฺยํ
อาทาย ราชานํ มหาสุทนต์สนฺนิ อุปลงฺกมิตฺวา เอวมาหิสฺส อิทํ เทว

ปหุคฺ สํปเตยฺยํ เทวสุเสวํ อุกฺกิสฺส อากคฺ คํ เทโว ปฏิค-
 คณฺหาตุติ ฯ อถ โภ มมมิตํ ปหุคฺ สํปเตยฺยํ ชมฺมิเกน
 พตฺตินา อภิสงฺขคฺ คํ โว โหตุ อีโต จ ภิชฺโย หรธาติ ฯ
 เต รณฺเวย ปฏิกฺขิตฺตา เอกมนคฺ อปกกมฺม เหวํ สํมจิณฺเตสุ
 น โช เหวํ อมฺหากํ ปฏิรูปฺ ยํ อิมานิ สํปเตยฺยานิ ปุณฺเทว
 สฺกานิ ชฺรานิ ปฏิหาเรยฺยาม ยนฺนุน มยํ รณฺโวย มหาสุทฺถสฺนสฺส
 นิเวสฺนํ มาเปยฺยามาติ ฯ เต ราชานํ มหาสุทฺถสฺนํ อุตฺตงฺกมิตฺวา
 เหวมาหํสุ นิเวสฺนํ เต เทว มาเปยฺยามาติ ฯ อธิวาเสสิ โช
 อานนฺท ราชา มหาสุทฺถสฺนโน คุณฺหํภาเวน ฯ

[๑๗๗] อถโช อานนฺท สกฺโก เทวานมฺินฺโท รณฺโวย มหา-
 สุทฺถสฺนสฺส เจตสา เจโตปวิตฺตกฺกมณฺเวย วิสฺสํกมฺมํ เทวปฺคฺคํ
 อามนฺเตสิ เอहि ตฺวํ สํมม วิสฺสํกมฺม รณฺโวย มหาสุทฺถสฺนสฺส
 นิเวสฺนํ มาเปหิ ชมฺมํ นาม ปาสาทนฺติ ฯ เหวํ ภทฺทํ ตฺวาติ
 โช อานนฺท วิสฺสํกมฺโม เทวปฺคฺโค สกฺกสฺส เทวานมฺินฺทสฺส
 ปฏิสฺสํตฺติตฺวา เสยฺยถาปํ นาม พตฺวา ปุริโส สํมฺมิณฺชิตํ วา
 พาทํ ปสาเรยฺย ปสํวริคฺ วา พาทํ สํมฺมิณฺชเยยฺย เหวเมว
 เทเวสุ ตฺวาคฺเสสุ อนฺตรหิต รณฺโวย มหาสุทฺถสฺนสฺส ปฺรโต
 ปาตุรโหสิ ฯ อถโช อานนฺท วิสฺสํกมฺโม เทวปฺคฺโค ราชานํ
 มหาสุทฺถสฺนํ เอกทโวจ นิเวสฺนํ เต เทว มาเปสฺสํสามิ ชมฺมํ

---

๑ สํ. เทวเทวํเยว ฯ

๑๗๗] มหาสุทนต์สุตฺตํ ปฐมภาณวาริ ชมฺมปฺปาสาทมาปนคคา ๒๐๘

นาม ปาสาทนฺติ ฯ อธิวาเสตี โช อานนฺท ราชา มหาสุทนต์โน
คุณฺท์ภาเวณ ฯ มาเปตี โช อานนฺท วิสฺสํกมฺโม เทวปฺปฺโต ญโย
มหาสุทนต์นฺตฺสํ นิเวสฺนํ ชมฺมํ นาม ปาสาทํ ฯ ชมฺโม อานนฺท
ปาสาทอ ปุรฺตฺติเมณ จ ปจฺฉิเมณ จ โยชนํ อายาเมณ อโหสิ
อุตฺตเวณ จ ทกฺขิเนณ จ อทฺตโยชนํ วิตฺถาเวณ ฯ ชมฺมสุตฺ
อานนฺท ปาสาทสุตฺ ติโปริสํ อจฺจเวณ วตฺถุํ จิตฺ อโหสิ จคฺคฺนํ
วณฺณานํ อธิจฺจกาหิ เอกา อธิจฺจกา โสวณฺณเมया เอกา ฐมฺมียมา
เอกา เวพฺพียมา เอกา ผลิกมา ฯ ชมฺมสุตฺ อานนฺท ปาสาทสุตฺ
จตุรํสํติถมฺภสฺสํหํสํนํ อหฺลํ จคฺคฺนํ วณฺณานํ เอกอ ฏมฺภ
โสวณฺณมโย เอกอ ฐมฺมียมโย เอกอ เวพฺพียมโย เอกอ
ผลิกมโย ฯ ชมฺโม อานนฺท ปาสาทอ จคฺคฺนํ วณฺณานํ ผลเกหิ
สํนฺตโต อโหสิ เอกํ ผลกํ โสวณฺณมยํ เอกํ ฐมฺมียมยํ เอกํ
เวพฺพียมยํ เอกํ ผลิกมยํ ฯ ชมฺมสุตฺ อานนฺท ปาสาทสุตฺ จตุวิสฺสํติ-
โสปฺปานานํ อหฺลํ จคฺคฺนํ วณฺณานํ เอกํ โสปฺปานํ โสวณฺณมยํ
เอกํ ฐมฺมียมยํ เอกํ เวพฺพียมยํ เอกํ ผลิกมยํ ฯ โสวณฺณเมยสุตฺ
โสปฺปานสุตฺ โสวณฺณเมया ฏมฺภอ อหฺลํ ฐมฺมียมา สฺสจฺจโย จ
อุตฺตฺหึสํญจ ฯ ฐมฺมียมยสุตฺ โสปฺปานสุตฺ ฐมฺมียมา ฏมฺภอ อหฺลํ
โสวณฺณเมยสุตฺ สฺสจฺจโย จ อุตฺตฺหึสํญจ ฯ เวพฺพียมยสุตฺ โสปฺปานสุตฺ
เวพฺพียมา ฏมฺภอ อหฺลํ ผลิกมา สฺสจฺจโย จ อุตฺตฺหึสํญจ ฯ
ผลิกมยสุตฺ โสปฺปานสุตฺ ผลิกมา ฏมฺภอ อหฺลํ เวพฺพียมา

สัพฺพโสวณฺณมยํ ตาตวณฺํ ยตถ ทิวาวิหารํ นิสฺสํ ๑ ชมฺโม
 อานนฺท ปาสาท ทูวฺหิ เวทิกาทิ ปริกฺขิตฺโต อโหสิ เอกา
 เวทิกา โสวณฺณมยา เอกา ฐมฺมียมา ๑ โสวณฺณมยาย เวทิกาย
 โสวณฺณมยา ถมฺภา อเหตุ ฐมฺมียมา สุจฺจโย ๑ อุณฺ्हิสฺสญฺจ ๑
 ฐมฺมียมาย เวทิกาย ฐมฺมียมา ถมฺภา อเหตุ โสวณฺณมยา สุจฺจโย
 ๑ อุณฺ्हิสฺสญฺจ ๑ ชมฺโม อานนฺท ปาสาท ทูวฺหิ กิงฺกณิกชาเตหิ
 ปริกฺขิตฺโต อโหสิ เอกํ ชาตํ โสวณฺณมยํ เอกํ ฐมฺมียมํ ๑
 โสวณฺณมยสฺสฺส ชาตสฺส ฐมฺมียมา กิงฺกณิกา อเหตุ ๑ ฐมฺมียมยสฺส
 ชาตสฺส โสวณฺณมยา กิงฺกณิกา อเหตุ ๑ เตสํ ๒ อานนฺท
 กิงฺกณิกชาตานํ วาเตริตานํ สทฺโท อโหสิ วคฺคฺ ๑ รชนฺนิโย ๑
 กมฺมุณฺนิโย ๑ มทฺนฺนิโย ๑ ๑ เสยฺยถาปํ อานนฺท ปณฺจจฺจกิตฺตสฺส
 ศฺรียสฺส สฺสฺวินฺทสฺส สฺสฺปฏฺฐิตาพิตฺตสฺส กุสฺสเถหิ สฺสฺสมนฺนาทสฺส สทฺโท
 โหติ วคฺคฺ ๑ รชนฺนิโย ๑ กมฺมุณฺนิโย ๑ มทฺนฺนิโย ๑ เอวเมว
 ๒ อานนฺท เตสํ กิงฺกณิกชาตานํ วาเตริตานํ สทฺโท อโหสิ
 วคฺคฺ ๑ รชนฺนิโย ๑ กมฺมุณฺนิโย ๑ มทฺนฺนิโย ๑ ๑ เย ๒ ปนฺนानนฺท
 เตน สฺมเยน กุสฺสาวิตฺยา ราชชานฺนิยา ชุคฺคา อเหตุ โสณฺชา นีปาสา
 เต เตสํ กิงฺกณิกชาตานํ วาเตริตานํ สทฺเทน ปรีจาเรสฺ ๑ นิฏฺฐิต
 ๒ อานนฺท ชมฺโม ปาสาท ทูทฺทิกฺโข อโหสิ มุสฺสติ จกฺขุณฺนิ ๑
 เสยฺยถาปํ อานนฺท วสฺสํ ปจฺฉิมเ มาเส สฺรทสฺสมเย วิสฺสทฺเช
 อฺปวิทฺเช วิคตวตฺทาเท เทเว อาทิจฺโจ นภํ อพฺภุสฺสทฺกมาโน

๓๗๘] มหาสุทนต์สนสุตฺตํ ปจิมภาณวารํ ฌมฺมโปกฺขรณํเกกา ๒๑๓

อเหตุํ รุบียมยา สฺจโย ๑ อุนฺหีสณฺจ ๑ รุบียมยาย เวทิกาย
รุบียมยา ฌมฺภา อเหตุํ โสวณฺณมยา สฺจโย ๑ อุนฺหีสณฺจ ๑
ฌมฺมา อานนฺท โปกฺขรณํ สฺตคฺคหิ คาทปนฺตํหิ ปริกฺขิตฺตา อโหสิ
เอกา คาทปนฺติ โสวณฺณมยา เอกา รุบียมยา เอกา เวปุริย-
มยา เอกา ผลิกมยา เอกา โถหิตงฺกมยา เอกา มสํารคตฺต-
มยา เอกา สฺพพฺรตฺนมยา ๑ โสวณฺณมยสฺส คาทสฺส โสวณฺณมโย
ขนฺโช อโหสิ รุบียมยานิ ปคฺคทานิ ๑ ผลานิ ๑ ๑ รุบียมยสฺส
คாதสฺส รุบียมโย ขนฺโช อโหสิ โสวณฺณมยานิ ปคฺคทานิ ๑
ผลานิ ๑ ๑ เวปุริยมยสฺส คาทสฺส เวปุริยมโย ขนฺโช อโหสิ
ผลิกมยานิ ปคฺคทานิ ๑ ผลานิ ๑ ๑ ผลิกมยสฺส คาทสฺส ผลิกมโย
ขนฺโช อโหสิ เวปุริยมยานิ ปคฺคทานิ ๑ ผลานิ ๑ ๑ โถหิตงฺกมยสฺส
คாதสฺส โถหิตงฺกมโย ขนฺโช อโหสิ มสํารคตฺตมยานิ ปคฺคทานิ ๑
ผลานิ ๑ ๑ มสํารคตฺตมยสฺส คาทสฺส มสํารคตฺตมโย ขนฺโช
อโหสิ โถหิตงฺกมยานิ ปคฺคทานิ ๑ ผลานิ ๑ ๑ สฺพพฺรตฺนมยสฺส
คாதสฺส สฺพพฺรตฺนมโย ขนฺโช อโหสิ สฺพพฺรตฺนมยานิ ปคฺคทานิ ๑
ผลานิ ๑ ๑ คาสํ โช ปนฺนนฺท คาทปนฺตํ วาเตริคานํ สฺทโท
อโหสิ วคฺค ๑ รชฺนิโย ๑ กมฺมฺนิโย ๑ มทฺนิโย ๑ ๑ เสยฺยถาปํ
อานนฺท ปณฺจจฺกิกสฺส คฺุริยสฺส สฺจวินฺคสฺส สฺปฺปฏฺิคาฬิตสฺส กุสฺเสหิ
สฺสมนฺนาทสฺส สฺทโท อโหสิ วคฺค ๑ รชฺนิโย ๑ กมฺมฺนิโย ๑
มทฺนิโย ๑ เอวเมว โช อานนฺท คาสํ คาทปนฺตํ วาเตริคานํ

อปรุมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฌริคฺคา วิหาสี ฯ

[๑๘๓] รมฺโง ฌานนฺท มหาสุทฺถสฺนฺตฺส จตุราศฺติคฺคฺรตฺสฺหสฺถสฺนฺนิ
 อเหตฺุ คุถาวคฺทฺราชฺชานํปฺมุชฺฉานิ จตุราศฺติปาสาทฺสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ
 ฌมฺมปาสาทฺปฺมุชฺฉานิ จตุราศฺติคฺคฺฎฺฐาการฺสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ มหาวิชฺฐห-
 ฎฺฐาการฺปฺมุชฺฉานิ จตุราศฺติปฺตฺตงฺกตฺสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ โสวณฺณมยฺยานิ
 รมฺบิยฺมยฺยานิ ทนฺตมยฺยานิ มสฺสาร์คตฺตมยฺยานิ โคณกคฺคตฺตานิ ปฏิกคฺคตฺตานิ
 ปฏฺฐิกคฺคตฺตานิ กทฺททมิคฺคปวฺรปจฺจคฺคตฺรณานิ สฺตฺยคฺคตฺรจฺจทฺตานิ อุกฺโก-
 โถหิตฺคฺคปฺชานานิ จตุราศฺติคฺคินาคฺสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ โสวณฺณนาตงฺการฺยานิ
 โสวณฺณเชชฺชานิ เหมชฺชาตปฏิจฺฉนฺนานิ อฺโปสฺถนาคฺราชฺปฺมุชฺฉานิ จตุรา-
 ศฺติคฺคิสฺสฺสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ โสวณฺณนาตงฺการฺยานิ โสวณฺณเชชฺชานิ เหม-
 ชฺชาตปฏิจฺฉนฺนานิ วตฺถาหคฺคิสฺสฺสฺราชฺปฺมุชฺฉานิ จตุราศฺติคฺคิรตฺสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ
 สฺทฺทฺจมฺมปฺริวารฺยานิ พุคฺคชฺจมฺมปฺริวารฺยานิ ทฺมฺปฺจมฺมปฺริวารฺยานิ ปณฺฑิ-
 กมฺพตฺปฺริวารฺยานิ โสวณฺณนาตงฺการฺยานิ โสวณฺณเชชฺชานิ เหมชฺชาต-
 ปฏิจฺฉนฺนานิ เวชฺชนฺตฺรตฺปฺมุชฺฉานิ จตุราศฺติคฺคิมณฺิสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ
 มณฺิรตฺนปฺมุชฺฉานิ จตุราศฺติคฺคิอฺคฺคิถฺสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ สฺสฺกทฺททาเทวํปฺมุชฺฉานิ
 จตุราศฺติคฺคหปฺตฺิสฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ คหปฺตฺิรตฺนปฺมุชฺฉานิ จตุราศฺติคฺคชฺคฺคิย-
 สฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ อนุยฺนฺตฺตานิ^๑ ปรีณายกฺรตฺนปฺมุชฺฉานิ จตุราศฺติคฺคิเชนุ-
 สฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ ทฺกฺกสฺนฺทฺนานิ กํสฺสฺปชฺวารฺยานิ^๒ จตุราศฺติคฺคิเวคฺคโคฏฺฐิ-
 สฺหสฺถสฺนฺนิ อเหตฺุ โรมสฺสฺชฺชฺมานํ กปฺปาตฺธิกสฺสฺชฺชฺมานํ โโกเสยฺยสฺสฺชฺชฺมานํ

---

๑ สฺ. อนุยฺนฺตฺตานิ ฯ ๒ สฺ. ทฺกฺกสฺนฺทฺนานิ กํสฺสฺปสฺนฺทฺนานิ ฯ

๑๘๒] มหาสุทนต์สนสุตฺตํ ทุคฺคิยภาณวารี สุภทฺททาเทวีกถา ๒๑๗

กมฺพตสุทฺตฺตฺตํ ๑ วัฒนฺโณ อานนฺท มหาสุทนต์สนสุตฺตํ จตุรราตฺติกาติ-
ปากสฺสหนฺตฺตํ อเหตุํ สํยํ ปาตํ ภคฺคตฺตภาหิโร อภิหรยิตฺถ ๑

[๑๘๒] เตน โช ปนฺนท สมนฺเยน วัฒนฺโณ มหาสุทนต์สนสุตฺตํ
จตุรราตฺติกาติหนฺตฺตํ สํยํ ปาตํ อฺปฺปญฺจํ อากฺขณฺนฺติ ๑ อถ โช
อานนฺท วัฒนฺโณ มหาสุทนต์สนสุตฺตํ เอกทโหสิ อิมานิ โช เม
จตุรราตฺติกาติหนฺตฺตํ สํยํ ปาตํ อฺปฺปญฺจํ อากฺขณฺนฺติ ยนฺนฺน
วสุตฺตฺตฺตํ วสุตฺตฺตฺตํ อจฺเจเยน เทวจฺจคฺคาพฺสํ เทวจฺจคฺคาพฺสํ
นาคฺสหนฺตฺตํ สกฺกํ สกฺกํ อฺปฺปญฺจํ อากฺขณฺนฺติ ๑ อถ โช อานนฺท
ราชา มหาสุทนต์สน โปริณายกฺรตฺตํ อามนฺเคสิ อิมานิ โช เม
สมนฺม ปริณายกฺรตฺตํ จตุรราตฺติกาติหนฺตฺตํ สํยํ ปาตํ อฺปฺปญฺจํ
อากฺขณฺนฺติ เตน หนิ สมนฺม ปริณายกฺรตฺตํ วสุตฺตฺตฺตํ วสุตฺตฺตฺตํ
อจฺเจเยน เทวจฺจคฺคาพฺสํ เทวจฺจคฺคาพฺสํ นาคฺสหนฺตฺตํ สกฺกํ สกฺกํ
อฺปฺปญฺจํ อากฺขณฺนฺติ ๑ เอวํ เทวาทิ อานนฺท ปริณายกฺรตฺตํ
วัฒนฺโณ มหาสุทนต์สนสุตฺตํ ปจฺจสฺสโสสิ ๑ อถ โช อานนฺท วัฒนฺโณ
มหาสุทนต์สนสุตฺตํ อปฺเปเวณ สมนฺเยน วสุตฺตฺตฺตํ วสุตฺตฺตฺตํ อจฺเจเยน
เทวจฺจคฺคาพฺสํ เทวจฺจคฺคาพฺสํ นาคฺสหนฺตฺตํ สกฺกํ สกฺกํ อฺปฺปญฺจํ
อากฺขณฺนฺติ ๑ อถ โช อานนฺท สุภทฺททาย เทวียา พหฺนฺนํ วสุตฺตํ
พหฺนฺนํ วสุตฺตํ ตานํ พหฺนฺนํ วสุตฺตํ สหนฺตฺตํ อจฺเจเยน เอกทโหสิ
จิวํ ทิฏฺฐโง โช เม ราชา มหาสุทนต์สน โย นนฺนนาหิ ราชาหิ
มหาสุทนต์สนํ ทนต์สนาย อฺปฺปสฺงกเมยฺยณฺติ ๑ อถ โช อานนฺท สุภทฺท

เทวี อิตฺถาคาเร อามนฺเตสิ เอตฺตํ คฺคเมห สุตฺตํ หายถ ปิตานิ
 วตฺถานิ ปารุปลถ จิเร ทิฏฺฐโง โน ราชา มหาสุตฺตโน ราชานํ
 มหาสุตฺตํ ทสฺสํ นาย อุตฺตํ กเมยฺยามาติ ฯ เอวํ อโยเยติ โส
 อานนฺท อิตฺถาคาเร สุภทฺทาย เทวียา ปฏิสฺสฺสนิคฺคา สุตฺตํ หายิตฺถา
 ปิตานิ วตฺถานิ ปารุปลิตฺถา เยน สุภทฺทา เทวี เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ
 อถ โส อานนฺท สุภทฺทา เทวี ปริณายกฺรคฺคํ อามนฺเตสิ กปฺเปหิ
 สํมม ปริณายกฺรคฺคํ จตฺตฺรคฺคินิ เสนํ จิเร ทิฏฺฐโง โน ราชา
 มหาสุตฺตโน ราชานํ มหาสุตฺตํ ทสฺสํ นาย อุตฺตํ กเมยฺยา-
 มาติ ฯ เอวํ เทวตี โส อานนฺท ปริณายกฺรคฺคํ สุภทฺทาย เทวียา
 ปฏิสฺสฺสนิคฺคา จตฺตฺรคฺคินิ เสนํ กปฺปาเปตฺวา สุภทฺทาย เทวียา ปฏิ-
 เวเทสิ กปฺปิตฺวา โส เต เทว จตฺตฺรคฺคินิ เสนา ยสฺสํ ทานิ กถํ
 มณฺเฑสฺสตี ฯ อถ โส อานนฺท สุภทฺทา เทวี จตฺตฺรคฺคินิยา เสนาย
 สทฺธิ อิตฺถาคาเรน เยน ชมฺโม ปาสาโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุป-
 สงฺกมิคฺคา ชมฺมํ ปาสาทํ อภิวฺชิตฺวา เยน มหาวิญฺหิ กุฏฺฐาคาเร
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิคฺคา มหาวิญฺหสฺส กุฏฺฐาคารสฺส ทวารพาหํ
 อาตมฺพิตฺวา อฏฺฐาสี ฯ อถ โส อานนฺท ราชา มหาสุตฺตโน
 สทฺทํ สุตฺวา กิณฺหุ โส โส มหโต วิย ชนกายสฺส สทฺทโทติ
 มหาวิญฺหา กุฏฺฐาคาเร นิกฺขมฺนฺโต อทฺทสฺส สุภทฺทํ เทวี ทวารพาหํ
 อาตมฺพิตฺวา จิตํ ทิสฺวา- สุภทฺทํ เทวี เอตทโวจ เอตฺถเอว
 เทว ทิฏฺฐ มา ปาวิสฺสตี ฯ อถ โส อานนฺท ราชา มหาสุตฺตโน

๑๘๓] มหาสุทนต์สุตฺตํ ทุติยภาณวารํ สุภทฺทาเทวํปริวคฺคกฺโก ๒๑๘

อณฺณคฺวํ ปุริสํ อามนฺเตสิ เอหิ คฺวํ อมฺโภ ปุริสํ มหาวิยฺหา
กฺุฏาการา โสวณฺณมยํ ปตฺตงฺกํ นํหริตฺวา สทฺพโสวณฺณมเย
คาควเน ปณฺณเปหํติ ฯ เอวํ เทวาคิ โช อานนฺท โส ปุริโส
รณฺโฆ มหาสุทนต์สุตฺตํ ปฏฺิสุตฺตฺวา มหาวิยฺหา กฺุฏาการา โสวณฺณ-
มยํ ปตฺตงฺกํ นํหริตฺวา สทฺพโสวณฺณมเย คาควเน ปณฺณเปหํติ ฯ
อถ โช อานนฺท ราชา มหาสุทนต์โน ทกฺขิณฺเนน ปสฺสเสณํ สํหเสยฺยํ
กปฺเปสิ ปาเทน ปาทํ อจฺจาชาย สโต สมนฺปชาโน ฯ

[๑๘๓] อถ โช อานนฺท สุภทฺทาย เทวียา เอตทโหสิ วิปฺ-
สฺนฺหานํ โช รณฺโฆ มหาสุทนต์สุตฺตํ อินฺทริยานํ ปริสุทฺธานํ
ฉวิจฺฉโน ปริยทาโค มา เหว โช ราชา มหาสุทนต์โน
กาดมกาสํติ ฯ ราชานํ มหาสุทนต์นํ เอตทโวจ อิมานํ เต
เทว จตุราสํตินครสํหสฺสานํ กุสํวคํราชานํปมฺุขานํ เอตฺถ เทว
ณฺทํ ชเนหิ ชํวิเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานํ เต เทว จตุรา-
สํติปาสํทสํหสฺสานํ ชมฺมปาสํทปมฺุขานํ เอตฺถ เทว ณฺทํ ชเนหิ
ชํวิเต อเปกฺขํ กโรหิ อิมานํ เต เทว จตุราสํติกฺุฏาการสํหสฺสานํ
มหาวิยฺหกฺุฏาการปมฺุขานํ เอตฺถ เทว ณฺทํ ชเนหิ ชํวิเต
อเปกฺขํ กโรหิ อิมานํ เต เทว จตุราสํติปตฺตงฺกสํหสฺสานํ
โสวณฺณมยानํ รุปฺปิมยานํ ทนฺตมยานํ มสํวรกตฺตมยานํ โคณ-
กตฺตตฺตานํ ปฏฺิกตฺตตฺตานํ ปฏฺติกตฺตตฺตานํ กทฺติมิกปวรปจฺจจตุรณฺยานํ
สํยุตฺตจฺจตฺตานํ อุกฺโตโลหิตกฺุปฺรชานานํ เอตฺถ เทว ณฺทํ ชเนหิ

๑๘๓] มหาสุทนต์สนุคตํ ทุคฺยภาณวารี มหาสุทนต์สนุคเวคคกา ๒๒๓

สุทฺธมานํ กมุพตสุทฺธมานํ เขตฺตท เทว ฌนุทํ ชเนหิ ชีวิตะ
อเปกฺขํ กโรหิ อิมานิ เต เทว จตุรราชตฺติกาติปาทสฺหสุทฺธานิ
สํายํ ปาตํ ภตฺตคาภิหาโร อภิหริยิตฺตท เขตฺตท เทว ฌนุทํ ชเนหิ
ชีวิตะ อเปกฺขํ กโรหิติ ๗ เหวํ วุคฺเต ฌานนุท ราชชา มหาสุทนต์สนุ
สุทฺททํ เทวํ เขตฺตทไวจ ทัชฺรคฺคํ ไช- มํ คฺควํ เทวํ อัญฺเจหิ
กนฺเตหิ มนาเปหิ สฺมุตฺทาจริตฺวา ๑๑ ๑ ปน มํ คฺควํ ปจฺฉิม
กาเล อนิญฺเจหิ อกนฺเตหิ อมนาเปหิ สฺมุตฺทาจรัสติ ๗ กถณฺจ หิ
คํ เทว สฺมุตฺทาจรามิติ ๗ เหวํ ไช มํ คฺควํ เทวํ สฺมุตฺทาจ
สพฺเพเหว มึเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อณฺณลาภาโว
มา ไช คฺควํ เทว สํเปกฺขไช กาลมกาสิ ทุกฺขชา สํเปกฺขสุตฺต
กาลกิริยา คฺคหิตา ๑ สํเปกฺขสุตฺต กาลกิริยา อิมานิ เต
เทว จตุรราชตฺตินครสฺหสุทฺธานิ กุสฺสวตฺตํราชชานํปฺมุขานิ เขตฺตท เทว
ฌนุทํ ปชห ชีวิตะ อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว
จตุรราชตฺติปาสาทสฺหสุทฺธานิ ๗ เป ๗ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว
จตุรราชตฺติภูฏาकारสฺหสุทฺธานิ ๗ เป ๗ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว
จตุรราชตฺติปตฺตงฺกสฺหสุทฺธานิ โสวณฺณมยานิ ฐมฺมียมยานิ ทนฺตมยานิ
มสฺวารคตฺตมยานิ โคณกตฺตคานิ ปฏิกตฺตคานิ ปฏฺติคตฺตคานิ กทฺถิมิก-
ปวรปจฺจจตฺตรณานิ สฺสอฺตฺตรจฺจณฺทานิ อุกฺโตโตหิตกฺุปชานานิ เขตฺตท
เทว ฌนุทํ ปชห ชีวิตะ อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต
เทว จตุรราชตฺติคาสฺหสุทฺธานิ โสวณฺณนาตฺตงฺการานิ โสวณฺณชชานิ

เหมชาติปฏิญาณานี อุโปสถนาคราชปมฺขานี เขตฺถ เทว ฌนฺทํ
 ปชห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานี เต เทว จตุรรา-
 สฺตติอสุตฺตหฺสฺสํ ใสวณฺณตงฺการานี ใสวณฺณชฺชานี เหมชาติ-
 ปฏิญาณานี วตาทกอสุตฺตราชปมฺขานี เขตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห
 ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานี เต เทว จตุรราสฺตติรตฺตหฺสฺสํ
 ตฺถิเจมฺมปวิวารานี พุคฺคเจมฺมปวิวารานี ทปฺปิเจมฺมปวิวารานี ปณฺฑุ-
 กมฺพตปวิวารานี ใสวณฺณตงฺการานี ใสวณฺณชฺชานี เหมชาติ-
 ปฏิญาณานี เวชยนฺตรตปมฺขานี เขตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชีวิตฺเต
 อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานี เต เทว จตุรราสฺตติมณฺโณตฺตหฺสฺสํ
 มณฺโณตปมฺขานี เขตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา
 อกาสิ อิมานี เต เทว จตุรราสฺตติอิตฺถตฺตหฺสฺสํ สุกฺกทาเทว-
 ปมฺขานี เขตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ
 อิมานี เต เทว จตุรราสฺตติคหปคิสฺสํ คหปคิรตปมฺขานี เขตฺถ
 เทว ฌนฺทํ ปชห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานี เต
 เทว จตุรราสฺตติชคฺคิยสฺสํ อนุยฺนตฺตานี ปริณายกรตปมฺขานี
 เขตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานี
 เต เทว จตุรราสฺตติเรณฺสํ ทุหฺสฺสํ ทนฺนานี กัณฺฐปชารณานี เขตฺถ
 เทว ฌนฺทํ ปชห ชีวิตฺเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานี เต
 เทว จตุรราสฺตติวคฺคกโฏฐิสฺสํ ไซมฺสฺสุมานํ กปฺปาตฺติกสฺสุมานํ
 โภเดยฺยสฺสุมานํ กมฺพตสฺสุมานํ เขตฺถ เทว ฌนฺทํ ปชห ชีวิตฺเต

๑๘๓] มหาสุทนต์สุตฺตํ ทุติยภาณวารํ สุทฺตทฺทาเทวํปโรทณํ ๒๒๓

อเปกฺขํ มา อกาสิ ฯ อิมานิ เต เทว จตุราสํติถาติปากสฺหสุตฺตานิ
สาบฺบํ ปาตํ ภตฺตคาภิหาโร อภิหริยิตฺถ เอตฺถ เทว ฉนฺทํ ปชห
ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสํติ ฯ เอวํ วุตฺเต อานนฺท สุทฺตทฺทา
เทวํ ปโรทิ อสฺสุตฺตนิ ปวตฺเตสิ ฯ อถโฆ อานนฺท สุทฺตทฺทา เทวํ
อสฺสุตฺตนิ ปมชฺชิตฺวา ราชานํ มหาสุทนต์ํ เอตทโวจ สํพุเพเหว
เทว บิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อณฺเณถาภาโว มา
โฆ ตฺวํ เทว สํเปกฺโข กาสมกาสิ ทฺถุชา สํเปกฺขสฺส กาสกิริยา
ครหิตา สํเปกฺขสฺส กาสกิริยา อิมานิ โฆ เต เทว จตุราสํติ-
นครสฺหสุตฺตานิ กุสํวตฺตํราชานํปมฺุชานิ เอตฺถ เทว ฉนฺทํ ปชห
ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสํติปาสาท-
สฺหสุตฺตานิ ชมฺมปาสาทปมฺุชานิ เอตฺถ เทว ฉนฺทํ ปชห ชฺวีเต
อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสํติภูฏาการสฺหสุตฺตานิ
มหาวิญญูฏาการปมฺุชานิ เอตฺถ เทว ฉนฺทํ ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ
มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสํติปตฺตงฺกสฺหสุตฺตานิ โสวณฺณ-
มยานิ ฐบิยมยานิ ทนฺตมยานิ มสํารกตฺตมยานิ โคณกตฺตตานิ ปฏฺิ-
กตฺตตานิ ปฏฺิถิกตฺตตานิ กทฺธิมิกปวรปจฺจตฺตตตฺตตานิ สํยุตฺตรจฺจตฺตตานิ
ยฺุกโคโถหิตกฺุปรานานิ เอตฺถ เทว ฉนฺทํ ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ
มา อกาสิ อิมานิ เต เทว จตุราสํติเนาคสฺหสุตฺตานิ โสวณฺณา-
ตฺตตตฺตตานิ โสวณฺณชฺชานิ เหมชาตปฏฺิจฺจนฺนานิ อฺุโปสฺถนาคราช-
ปมฺุชานิ เอตฺถ เทว ฉนฺทํ ปชห ชฺวีเต อเปกฺขํ มา อกาสิ อิมานิ

เต. เทว จตุราร๑ติอ๑สุต๑ส๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ โส๑ว๑ณ๑ณา๑ต๑ง๑การ๑น๑ิ โส๑ว๑ณ๑ณ๑-
 ๑ช๑น๑ิ เหม๑ชา๑ต๑ป๑ริ๑จ๑ณ๑น๑น๑ิ ว๑ธา๑ห๑ก๑อ๑สุ๑ธ๑รา๑ช๑ป๑ม๑ุ๑ชา๑น๑ิ เอย๑ตุ๑ก๑ เท๑ว
 ๑ณ๑ท๑ ป๑ช๑ห๑ ช๑วี๑เต๑ อ๑เป๑ก๑ข๑ มา อ๑กา๑สี อ๑ิ๑มา๑น๑ิ เต๑ เท๑ว จ๑ตุร๑-
 ๑ธ๑ริ๑ก๑ธ๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ ส๑ห๑จ๑ม๑ป๑ริ๑ว๑รา๑น๑ิ พ๑ย๑ค๑ม๑จ๑ม๑ป๑ริ๑ว๑รา๑น๑ิ ท๑บี๑จ๑ม๑-
 ๑ป๑ริ๑ว๑รา๑น๑ิ ป๑ณ๑ทุ๑ก๑ม๑พ๑ต๑ป๑ริ๑ว๑รา๑น๑ิ โส๑ว๑ณ๑ณา๑ต๑ง๑การ๑น๑ิ โส๑ว๑ณ๑ณ๑-
 ๑ช๑น๑ิ เหม๑ชา๑ต๑ป๑ริ๑จ๑ณ๑น๑น๑ิ เว๑ช๑ย๑น๑ต๑ร๑ด๑ป๑ม๑ุ๑ชา๑น๑ิ เอย๑ตุ๑ก๑ เท๑ว
 ๑ณ๑ท๑ ป๑ช๑ห๑ ช๑วี๑เต๑ อ๑เป๑ก๑ข๑ มา อ๑กา๑สี อ๑ิ๑มา๑น๑ิ เต๑ เท๑ว
 จ๑ตุร๑าร๑ธ๑ค๑ม๑ณ๑ธ๑ส๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ ม๑ณ๑ิ๑ร๑ต๑น๑ป๑ม๑ุ๑ชา๑น๑ิ เอย๑ตุ๑ก๑ เท๑ว ๑ณ๑ท๑ ป๑ช๑ห๑
 ช๑วี๑เต๑ อ๑เป๑ก๑ข๑ มา อ๑กา๑สี อ๑ิ๑มา๑น๑ิ เต๑ เท๑ว จ๑ตุร๑าร๑ธ๑ค๑อิ๑ค๑ธ๑ธ๑ส๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ
 อิ๑ค๑ธ๑ร๑ต๑น๑ป๑ม๑ุ๑ชา๑น๑ิ เอย๑ตุ๑ก๑ เท๑ว ๑ณ๑ท๑ ป๑ช๑ห๑ ช๑วี๑เต๑ อ๑เป๑ก๑ข๑
 มา อ๑กา๑สี อ๑ิ๑มา๑น๑ิ เต๑ เท๑ว จ๑ตุร๑าร๑ธ๑ค๑ห๑ป๑ค๑ธ๑ส๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ ค๑ห๑ป๑ค๑-
 ๑ร๑ต๑น๑ป๑ม๑ุ๑ชา๑น๑ิ เอย๑ตุ๑ก๑ เท๑ว ๑ณ๑ท๑ ป๑ช๑ห๑ ช๑วี๑เต๑ อ๑เป๑ก๑ข๑ มา
 อ๑กา๑สี อ๑ิ๑มา๑น๑ิ เต๑ เท๑ว จ๑ตุร๑าร๑ธ๑ค๑ข๑ค๑ย๑ธ๑ส๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ อ๑น๑ุ๑ย๑น๑ค๑น๑ิ
 ป๑ริ๑ณ๑าย๑ก๑ร๑ต๑น๑ป๑ม๑ุ๑ชา๑น๑ิ เอย๑ตุ๑ก๑ เท๑ว ๑ณ๑ท๑ ป๑ช๑ห๑ ช๑วี๑เต๑ อ๑เป๑ก๑ข๑
 มา อ๑กา๑สี อ๑ิ๑มา๑น๑ิ เต๑ เท๑ว จ๑ตุร๑าร๑ธ๑ค๑เช๑น๑ธ๑ส๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ ท๑ุ๑ห๑ธ๑น๑น๑น๑ิ
 ก๑ธ๑ส๑ป๑ช๑าร๑ณ๑น๑ิ เอย๑ตุ๑ก๑ เท๑ว ๑ณ๑ท๑ ป๑ช๑ห๑ ช๑วี๑เต๑ อ๑เป๑ก๑ข๑ มา
 อ๑กา๑สี อ๑ิ๑มา๑น๑ิ เต๑ เท๑ว จ๑ตุร๑าร๑ธ๑ค๑อิ๑ว๑ค๑ต๑ก๑โก๑ฏ๑ธ๑ส๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ ไ๑ม๑สุ๑ข๑ม๑น๑
 ก๑ป๑ป๑า๑ธ๑ก๑สุ๑ข๑ม๑น๑ โ๑เศ๑ย๑ย๑สุ๑ข๑ม๑น๑ ก๑ม๑พ๑ต๑สุ๑ข๑ม๑น๑ เอย๑ตุ๑ก๑ เท๑ว
 ๑ณ๑ท๑ ป๑ช๑ห๑ ช๑วี๑เต๑ อ๑เป๑ก๑ข๑ มา อ๑กา๑สี อ๑ิ๑มา๑น๑ิ เต๑ เท๑ว
 จ๑ตุร๑าร๑ธ๑ค๑ภ๑ติ๑ป๑าก๑ธ๑ส๑ห๑สุ๑ธ๑น๑ิ ส๑ย๑ ป๑าค๑ ภ๑ค๑คา๑ภ๑ิหา๑โร อ๑ภ๑ิ๑ห๑ร๑ย๑ค๑

๓๕๕] มหาสุทนต์นุคตํ ทุคฺยภาณวารํ มหาสุทนต์นกาตกริยา ๒๕๕

เอตถ เทว ฉนทํ ปชห ชวีเค อเปกขฺ มา อกาตฺติ ๑

[๓๕๕] อถโช อานนท ราชา มหาสุทนต์โน นจิรวีเยว^๑ กาท-
มกาตี ๑ เสยฺยถาบี อานนท คหปติสฺส วา คหปติปฺคตสฺส วา
มนุญฺเณ โภชนํ ภูคฺคาวิสฺสํ ภูคฺคตมฺมโท โหติ เอวเมว โช
อานนท วยโย มหาสุทนต์นุคตํ มรณนฺติกา เวทนา อโหตี ๑
กาตกโค ๑ อานนท ราชา มหาสุทนต์โน สุกฺคิ พุทฺทมโตกํ
อุปฺปชฺชติ ๑ ราชา อานนท มหาสุทนต์โน จตุรารฺตฺติวสฺสํสฺสํหฺสํสาณิ
กุมารกัप्พํ กัप्พิ จตุรารฺตฺติวสฺสํสฺสํหฺสํสาณิ โอบรชฺชํ กาวเรตี จตุรารฺตฺติ-
วสฺสํสฺสํหฺสํสาณิ รัชฺชํ กาวเรตี จตุรารฺตฺติวสฺสํสฺสํหฺสํสาณิ คิหิฏฺโถ ชมฺเม
ปาสาทเท พุทฺทมจริยํ อาจริ ๑ โส จตุคาโร พุทฺทมวิหาเร ภาเวตฺวา
กายสฺสํ เกทา ปรี มรณา พุทฺทมโตกฺุปโค อโหตี ๑

[๓๕๕] สฺธิยา นุ โช ปนानนท เอวมสฺสํ อญโย นฺน เตน
สฺมเยน ราชา มหาสุทนต์โน อโหตีติ น โช ปเนตํ อานนท
เอวํ ทฏฺฐพฺพํ อหิ เตน สฺมเยน ราชา มหาสุทนต์โน อโหตี
มม ตานิ จตุรารฺตฺตินครสฺสํหฺสํสาณิ กุสฺสํวคฺคิราชานํปมฺุชานิ มม
ตานิ จตุรารฺตฺติปาสาทสฺสํหฺสํสาณิ ชมฺมปาสาทปมฺุชานิ มม ตานิ
จตุรารฺตฺติภูฏาการสฺสํหฺสํสาณิ มหาวิชฺยุทฺฏาการปมฺุชานิ มม ตานิ
จตุรารฺตฺติปตฺตงฺกสฺสํหฺสํสาณิ โสวณฺณเมยานิ รัมมียเมยานิ ทนฺตมยานิ
มสฺสารคตฺตมยานิ โคณกตฺตตานิ ปฏิกตฺตตานิ ปฏฺติกตฺตตานิ กทฺติ-

---

๑ สฺตี. น จิริสฺเสว ๑

สมนฺ เชน อชฺฌาวสามิ ยทิทํ มหาวิชฺฐํ กุฏฺฐาคารํ เคสํ โช ปนฺนํนุท
 จตุรํสตีปตฺตงฺกสฺสหฺสฺสํ เอโกเยว โส ปตฺตงฺโก โหติ ยํ เคน
 สมนฺ เชน ปรีกฺขชามิ โสวณฺณมโย วา รุขีเยมโย วา ทนฺตมโย
 วา มสฺสํรคตฺตมโย วา เคสํ โช ปนฺนํนุท จตุรํสตีนิคสฺสหฺสฺสํ
 เอโกเยว โส นาคโ โหติ ยํ เคน สมนฺ เชน อภีรฺุหามิ ยทิทํ
 อฺุโปสฺสโก นาคราชา เคสํ โช ปนฺนํนุท จตุรํสตีอสฺสสฺสหฺสฺสํ
 เอโกเยว โส อสฺสสฺส โหติ ยํ เคน สมนฺ เชน อภีรฺุหามิ ยทิทํ
 วตฺตทโก อสฺสสฺสราชา เคสํ โช ปนฺนํนุท จตุรํสตีรคสฺสหฺสฺสํ
 เอโกเยว โส รโก โหติ ยํ เคน สมนฺ เชน อภีรฺุหามิ ยทิทํ
 เวชยนฺตรโก เคสํ โช ปนฺนํนุท จตุรํสตีอิตฺถสฺสหฺสฺสํ เอกา-
 เยว สํ อิตฺถํ โหติ ยา เคน สมนฺ เชน ปจฺจุปฺปญฺจํติ ชคฺคิยาณิ
 วา เวสฺสํยาณิ วา เคสํ โช ปนฺนํนุท จตุรํสตีวคฺคกโกฏฺฐิสฺสหฺสฺสํ
 เอกํเยว คํ ทุสฺสํยฺกํ โหติ ยํ เคน สมนฺ เชน ปรีทหามิ โขมสฺสุขุมํ
 วา กปฺปาสิกสฺสุขุมํ วา โกเสยฺยสฺสุขุมํ วา กมฺพตสฺสุขุมํ วา เคสํ
 โช ปนฺนํนุท จตุรํสตีถาติปากสฺสหฺสฺสํ เอโกเยว โส ถาติปาก
 โหติ ยโต นาวปีโกทนํ ปรมํ ญฺญชามิ คทฺุขีเยมฺจ สฺฐเปยฺยํ
 ปสฺสํนํนุท สํพเพ เค สํขารวา อตฺถคา นิรฺุทฺธา วิปริณตวา
 เอวํ อนิจฺจา โช อานนฺท สํขารวา เอวํ อชฺฐวา โช อานนฺท
 สํขารวา เอวํ อนสฺสํสาสิกา โช อานนฺท สํขารวา ยาวณฺจิทํ

---

๑ สฺตี. ชคฺคิยาณิ วา เวทานิมิกานิ วา ฯ

อานนฺท อถเมว ศฺพฺพสงฺฆาเรสุ นิพฺพินฺทิตฺตุํ อตฺถํ วิรชฺชิตฺตุํ อตฺถํ
 วิมุจฺจิตฺตุํ ปกฺขิตฺตุํ โข ปนํ อานนฺท อภิชานามิ อิมํมํ
 ปเทเส สํวํ นิกฺขิตฺตํ ยณฺจ โข ราชา วสฺมาโน จกฺกวคฺคิ
 ชมฺมิโก ชมฺมราชา จาตุรฺนโต วิชิตาถุํ ชนปทฺทฺฐาวยิปฺปคฺคโต
 ศุคฺคตฺตนสฺมนฺนาคโต อโย ศุคฺคโม สํวํนิกฺเขโป น โข ปนํ
 อานนฺท ตํ ปเทสํ สมนุสฺสํสามิ สเทวเก โสเก สมารเก ศฺพรหฺมเก
 ศุคฺคสฺมณพฺุราหฺมณฺิยา ปชาย สเทวมนุสฺสํสําย ยคฺค ตถาคโต
 อฏฺฐมํ - สํวํ นิกฺขิเปยฺยติ ฯ อิทมโวจ ภควา อิทํ วคฺควาน
 ศุคฺคโต อถาปวํ เขตทโวจ ศุคฺคา

[๓๘๖] อนิจฺจา วต สงฺฆารว อูปฺปาทวชชมฺมิโน
 อูปฺปชชิตฺวา นิรชฺชณฺติ เตสํ วุปฺสโม ศุโขติ ฯ
 มหาศุคฺคสฺนศุคฺคํ นิฏฺฐิตํ จคฺคํ ฯ

ชนวนสภสุตฺตํ

[๑๘๗] เอวมฺเม สฺตํ ฯ เอกํ สํมยํ ภควา นาทิเก จิหริติ
คินฺชกาจฺฉเต ฯ เตน โข ปน สํเยน ภควา ปรีโต ปรีโต
ชนฺปะเทสุ ปรีจวเร อพฺภคฺเต กาดกเต อุปฺปะตฺตํ พฺยากรโหติ
กาสิโกสฺเสสุ วชฺชํมตฺเตสุ เจติวฺเสสุ กุรุปญฺจาเตสุ มจฺฉนฺตฺรเสเนสุ
อสุ อมุตฺร อุปฺปนฺโน อสุ อมุตฺร อุปฺปนฺโน ปโรปญฺญาสา
นาทิกิยา ปรีจวรา อพฺภคฺตา กาดกตา ปญฺจนฺนํ โอรมนฺภาคิยานํ
สฺลโยชานํ ปรีกฺขยา โอบปาติกา ตตฺถ ปรีนิพฺพายิโน อนาจฺฉติ-
ชมนฺมา ตสฺมา โดกา สํริกา นวฺติ นาทิกิยา ปรีจวรา อพฺภคฺตา
กาดกตา คินฺณํ สฺลโยชานํ ปรีกฺขยา วาโกสฺโสมหานํ ตนฺตฺตา
สฺกทาคามิโน สฺกิเทว อิมํ โดกํ อากนฺตฺวา ทฺวชฺชสฺสํนํ กิริสฺสํนํ
สํติเรกานิ ปญฺจสฺตานิ นาทิกิยา ปรีจวรา อพฺภคฺตา กาดกตา
คินฺณํ สฺลโยชานํ ปรีกฺขยา สํคาปนฺนา อวินิปฺตชมนฺมา นียตา
สฺมโพรฺธิปรายนาติ ฯ

[๑๘๘] อสุโสสุ โข นาทิกิยา ปรีจวรา ภควา กิร ปรีโต ปรีโต
ชนฺปะเทสุ ปรีจวเร อพฺภคฺเต กาดกเต อุปฺปะตฺตํ พฺยากรโหติ กาสฺ-
โกสฺเสสุ วชฺชํมตฺเตสุ เจติวฺเสสุ กุรุปญฺจาเตสุ มจฺฉนฺตฺรเสเนสุ อสุ
อมุตฺร อุปฺปนฺโน อสุ อมุตฺร อุปฺปนฺโน ปโรปญฺญาสา นาทิกิยา
ปรีจวรา อพฺภคฺตา กาดกตา ปญฺจนฺนํ โอรมนฺภาคิยานํ สฺลโยชานํ

ปริกฺขยา โอบปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติชฺชมา ตสฺมา
 โถกา สํชิกา นวฺติ นาทิกิยา ปริจารกา อพฺภคฺคตา กาลกตา
 ตินฺนํ สฉฺฉโยชนานํ ปริกฺขยา วาคโทสโมหานํ ตนฺนตฺตา สกฺทาคามิโน
 สกฺเทว อิมํ โถกํ อากนฺตฺวา ทฺถุชฺชสฺสํสํ กริสฺสํสํสํ สํติเรกานิ
 ปญฺจสฺสคานิ นาทิกิยา ปริจารกา อพฺภคฺคตา กาลกตา ตินฺนํ
 สฉฺฉโยชนานํ ปริกฺขยา สํคทาปนฺนา อวินิปาทชฺชมา นียตา สฺมุโพธิ-
 ปรายนาติ ฯ เตน จ นาทิกิยา ปริจารกา อตฺตมฺนา อหฺลํ ปฺมุทิตา
 ปิตฺติโสมนสฺสชาตา ภควโต ปญฺหาเวยฺยาकरणํ สํคฺวา ฯ

[๓๘๘] อสฺโสสฺสิ โช อายสฺมา อานนฺโท ภควา กิร ปริโต
 ปริโต ชนฺปะเทสฺสุ ปริจารเก อพฺภคฺคเต กาลกเต อฺปปคฺคตฺสํ พฺยาโกโรติ
 กาสฺโกสฺเสสฺสุ วชฺชํมตฺเตสฺสุ เจตฺวิสฺเสสฺสุ กุรฺรฺปะญฺจาเตสฺสุ มจฺฉนฺตรฺเสเนสฺสุ
 อสฺสุ อมฺมฺตร อฺปปนฺโน อสฺสุ อมฺมฺตร อฺปปนฺโน ปโรปะญฺจาสา
 นาทิกิยา ปริจารกา อพฺภคฺคตา กาลกตา ปญฺจนฺนํ โอรฺมฺภาคิยานํ
 สฉฺฉโยชนานํ ปริกฺขยา โอบปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติ-
 ชฺชมา ตสฺมา โถกา สํชิกา นวฺติ นาทิกิยา ปริจารกา อพฺภคฺคตา
 กาลกตา ตินฺนํ สฉฺฉโยชนานํ ปริกฺขยา วาคโทสโมหานํ ตนฺนตฺตา
 สกฺทาคามิโน สกฺเทว อิมํ โถกํ อากนฺตฺวา ทฺถุชฺชสฺสํสํ กริสฺสํสํสํ
 สํติเรกานิ ปญฺจสฺสคานิ นาทิกิยา ปริจารกา อพฺภคฺคตา กาลกตา
 ตินฺนํ สฉฺฉโยชนานํ ปริกฺขยา สํคทาปนฺนา อวินิปาทชฺชมา นียตา
 สฺมุโพธิปรายนาติ เตน จ นาทิกิยา ปริจารกา อตฺตมฺนา อหฺลํ

ปมุทิตา ปิตีโสมนสุตซ์ชาตา ภควโต ปญฺหาเวยฺยากรณํ สุตฺวาติ ๑
 อถ โข อายสุมโต อานนุทสุตม์ เอตทโหสิ อิเม โข ปนามี อเหตุํ
 มาคฺชิกาํ ปริจวารกา พหู เจว รตฺตณฺณู จ อพฺภคฺตฺตา กาดกตา
 สุณฺเวา มณฺเเว องฺคฺมคฺชา มาคฺชิกเกหิ ปริจวารเกหิ อพฺภคฺคฺเตหิ
 กาดกเตหิ เตน โข ปนามี อเหตุํ พุทฺเธ ปสฺนฺนา ชฺมฺเม
 ปสฺนฺนา สงฺฆे ปสฺนฺนา สฺตฺเตสุ ปริปฺรึการิโน เต อพฺภคฺตฺตา
 กาดกตา ภควตา อพฺยากตา เตสฺมึสฺสํ สํชฺชฺ เวยฺยากรณํ
 พุทฺชโน ปสฺสฺเทยฺย คโต กจฺเจยฺย สฺคฺคิ อยํ โข ปนามี
 อโหสิ ราชา มาคฺช โสณิโย พิมฺพิสาโร ชฺมฺมิโก ชฺมฺมราชา
 หิโต พุราหุมนคฺคหปตฺติกาณํ เนคฺมานนฺเจว ชานปทานนฺจ อปฺปิสฺสํ
 มนุสฺสาํ กิตฺติยมานรฺูปา วิหรนฺติ เอวํ โส โน ชฺมฺมิโก ชฺมฺมราชา
 สุชาเปตฺวา กาดกโต เอวํ มยํ คสฺสํ ชฺมฺมิกสฺสํ ชฺมฺมวณฺโณ
 วิชฺเต ฉาสฺกํ วิหริมฺหาคิ โส โข ปนามี อโหสิ พุทฺเธ ปสฺนฺโน
 ชฺมฺเม ปสฺนฺโน สงฺฆे ปสฺนฺโน สฺตฺเตสุ ปริปฺรึการี อปฺปิสฺสํ มนุสฺสา
 เอวมาหํสุ ยาว มรณกาตานิ ราชา มาคฺช โสณิโย พิมฺพิสาโร
 ภควนฺตํ กิตฺติยมานรฺูป กาดกโตติ โส อพฺภคฺโต กาดกโต
 ภควตา อพฺยากโต คสฺสํปฺปิสฺสํ สํชฺชฺ เวยฺยากรณํ พุทฺชโน
 ปสฺสฺเทยฺย คโต กจฺเจยฺย สฺคฺคิ ภควโต โข ปน สฺมฺโพชฺชิ
 มาคฺเชสุ ยตฺถ โข ปน ภควโต สฺมฺโพชฺชิ มาคฺเชสุ กถํ คตฺร

๑ มาคชกาติมี ปาไซ ๖

โสตาปนา อวินิปาตมฺมา นียตา สฺมฺโพธิปฺรายนาติ เตน จ
 นาทีเกยา ปริจารกา อคฺคตนา อเหตุํ ปมุทิตา ปิตฺโถมนตฺตชาตา
 ภควโต ปญฺหาเวยฺยากรณํ สฺตฺวา อิมे โข ปนามี ฆนฺเต
 อเหตุํ มาคฺชิกา ปริจารกา พหุ เจว รคฺคตญฺญู จ อพุกตฺตา
 กาทกตา สฺญฺเวา มณฺเเว อญฺคมคฺชา มาคฺชิกเกหิ ปริจารเกหิ
 อพุกตฺเตหิ กาทกเตหิ เตน โข ปนามี ฆนฺเต อเหตุํ พุกฺเข
 ปสฺนฺนา ชฺมเม ปสฺนฺนา สฺงฺฆे ปสฺนฺนา สฺตฺเถสฺส ปรีปฺรฺกาวีโน
 เต อพุกตฺตา กาทกตา ภควตา อพฺยาถตา เตสฺมึสฺส สํชฺ
 เวยฺยากรณํ พุชฺชนํ ปสฺตฺเทยฺยํ ตโต คจฺเจยฺยํ สฺคฺคิ อญฺ
 โข ปนามี ฆนฺเต อโหสิ ราชสา มาคฺชโ เสนฺนโย พิมฺพิสาโร
 ชฺมมิโก ชฺมมฺราชา หิโต พฺราหฺมณคฺคหฺปตฺติกานํ เนคมานญฺเจว
 ชานปทานญฺจ อปฺปีสฺสํทํ มนุสฺสํ กิตฺติยมานรฺูปา วิหรนฺติ เอวํ
 โน โส ชฺมมิโก ชฺมมฺราชา สฺฐาเปตฺวา กาทกโต เอวํ มยฺ
 คสฺส ชฺมมิกสฺส ชฺมมฺวญฺเอย วิชิตฺเต ฉาสฺกํ วิหริมฺหาติ โส โข
 ปนามี ฆนฺเต อโหสิ พุกฺเข ปสฺนฺโน ชฺมเม ปสฺนฺโน สฺงฺฆे
 ปสฺนฺโน สฺตฺเถสฺส ปรีปฺรฺกาวี อปฺปีสฺสํทํ มนุสฺสํ เอวมาหํสฺ
 ยาว มรณกาถามี ราชสา มาคฺชโ เสนฺนโย พิมฺพิสาโร ภควนฺตํ กิตฺติย-
 มานรฺูปํ กาทกโคติ โส อพุกตฺโต กาทกโต ภควตา อพฺยาถโต
 คสฺสํปฺปีสฺสํ สํชฺ เวยฺยากรณํ พุชฺชนํ ปสฺตฺเทยฺยํ ตโต คจฺเจยฺย
 สฺคฺคิ ภควโต โข ปน ฆนฺเต สฺมฺโพธิ มาคฺเชสฺส ยคฺถ โข

นิสินโน โข อายสุมา อานนุโท ภควนฺตํ เขตทโวจ อุปสันต-
 ปตีสฺสโล^๑ ฆนฺเต ภควา ภาติริว ภควโต มุชฺฉณฺโณ วิปฺปสันฺนคฺคา
 อินฺทริยานํ สันฺเตน นฺนชฺช ฆนฺเต ภควา วิหารเณ วิหารสฺสตี ๑ ยเทว
 โข เม ตฺวํ อานนฺท มาคฺชเก ปริจารเก อารพฺภ สฺมมฺชา ปริกถํ
 กตฺวา อฺภูจฺจายาสฺนา ปกฺกนฺโต ตเทวหํ นาทิเก มีณฺทาย จริตฺวา
 ปจฺฉนฺนคฺคํ มีณฺทปาทปฏิกฺกนฺโต ปาทे ปกฺขาทเตคฺวา คินฺนชกา-
 วสถํ ปวิสีตฺวา มาคฺชเก ปริจารเก อารพฺภ อฺภูจิกฺกตฺวา มนฺตี-
 กตฺวา สฺพหํ เจตฺโส สฺมมฺนาหริตฺวา ปณฺณคฺเต อาสฺเน นิสฺสํที กตฺ
 เณสํ ฆานิสฺสํสามิ อภิสฺมฺปรายํ ยํคตฺกา เต ภวฺนฺโต ยํอภิสฺมฺปรายาติ
 อทฺทสํ โข อหํ อานนฺท มาคฺชเก ปริจารเก ยํคตฺกา เต ภวฺนฺโต
 ยํอภิสฺมฺปรายา อถโฆ อานนฺท อนฺตรหิตฺโต ยถโฆ สํททมนฺนุสฺสาเวสฺ
 ฆนฺวสฺโก อหํ ภควา ฆนฺวสฺโก อหํ สฺกตฺวาติ อภิฆานาสฺมิ โน
 ตฺวํ อานนฺท อิตฺโต ปุพฺเพ เหวรฺรुเป นามเชยฺยํ สฺตํ ยทิตฺ
 ฆนฺวสฺโกติ ๑ น โข อหํ ฆนฺเต อภิฆานามิ อิตฺโต ปุพฺเพ
 เหวรฺรुเป นามเชยฺยํ สฺตํ ยทิตฺ ฆนฺวสฺโกติ อปฺปีจ เม ฆนฺเต
 โตมานิ หฺนฺจฺจานิ ฆนฺวสฺโกติ นามเชยฺยํ สฺตฺวา ตสฺส มยฺหํ
 ฆนฺเต เขตฺทโหสิ น หิ นฺน^๒ สฺส อโรโก ยถโฆ ภวิสฺสตี
 ยทิตฺ เหวรฺรुเป นามเชยฺยํ สฺปณฺณคฺคํ ยทิตฺ ฆนฺวสฺโกติ ๑ อนฺตรา
 โข อานนฺท สํททสฺส ปาทฺกาโว อฺพารวณฺโณ เม ยถโฆ สฺมมฺเช

---

๑ ส. อุปสันตฺปตีสฺสโล ๑ ๒ ส. นท นฺน ๑

ปาดุโรหิสี ทุติยมบี สทุทมนุสุธาเวสี พิมพิสาโร อหิ ภควา
พิมพิสาโร อหิ สุกต อิทํ สตุตมํ โช อหิ ภานเต เวสุสวณสุต
มหาราชสุต สหพยคํ อุปปชชามิ โส อิตอ จุโต มนุสุเสสุ
ราชา ภวิตุํ ปโหมมิ"

[๑๘๒] อิตอ สุกต ตโต สุกต สัตถวามิ จตุทต

นิवासมภิษานามิ ยตุถ เม วุสิตํ ปุเร ฯ

ที่ฆรตคํ โช อหิ ภานเต อวินิปาโต อวินิปาคํ สณฺขานามิ อาสา
จ ปน เม สันตฺติจฺจติ สกทาคามิตายาติ ฯ อจฺฉริยมิทํ อายสุมโต
ชนวสภสุต ยกฺขสุต อพฺภุคฺคมิทํ อายสุมโต ชนวสภสุต ยกฺขสุต
ที่ฆรตคํ โช อหิ ภานเต อวินิปาโต อวินิปาคํ สณฺขานามิติ
ปเวเทสี อาสา จ ปน เม สันตฺติจฺจติ สกทาคามิตายาติ ปเวเทสี
กุโตนิทานํ ปนายสุมมา ชนวสภโก ยกฺโข เอวรูปํ อุมารวสิเสสาธิคัม
สณฺขานาคีติ ฯ น อณฺเฑตฺร ภควา ตว สํสํนา น อณฺเฑตฺร
สุคต ตว สํสํนา ยทคฺเค อหิ ภานเต ภควติ เอกนฺตคโต^๒
อภิปฺปสฺสนโน ตทคฺเค อหิ ภานเต ที่ฆรตคํ อวินิปาโต อวินิปาคํ
สณฺขานามิ อาสา จ ปน เม สันตฺติจฺจติ สกทาคามิตาย อิธาหิ
ภานเต เวสุสวณฺน มหाराเชน เปสีโต วิรุฬฺหกลสุต มหाराชสุต
สันตฺติเก เกณจฺเทว กวณฺเณน อทฺทสํ ภควนฺตํ อนฺตฺรามคฺเค

๑ ส. ตโต จุโต มนุสุธา ราชา อมนุสุธา ราชา ทิวี โหมมิ ฯ

๒ ส. เอกนฺตคโต ฯ

คิณชกาอวสถั ปวิสตีจวา มาคชเก ปรีจวเก อารพภู อฏฐิจกคฺวา
 มนสีกคฺวา สัพพั เจตโส สมนุนาหริคฺวา นิสินฺนั คคั เนสั
 ชานิสัสามิ อภิสัสมุปรายั ยัคคิกา เต ภวณุโต ยัอภิสัสมุปรายาคิ
 อนจุนริยั โช ปเนคั ภนุเต ยั เวสัสวณุสัส มหาราชสัส คสัส
 ปรีสายั ภาสโต สมนุชา ปฏิกุคคิหิคั ยัคคิกา เต ภวณุโต
 ยัอภิสัสมุปรายาคิ คสัส มยหิ ภนุเต เอกทโหสิ ภกวนุคณจ
 ทกฺขามิ อิทถจ ภกฺวโต อวโรเจสัสามัติ อิม โช เม ภนุเต เทว
 ปจฺจยา ภกวนุคั ทสัสนาย อุปสังกมิตฺตุ ปริมาณิ ภนุเต ทิวส้านิ
 ปริมิตวานิ คทหุโปสเถ ปณฺณรเส วสัสนุปรายิกาย ปณฺณมาย
 รคฺคิยา เกวถกปฺปา จ เทวา คาวคีส้า สุขมฺมายั สภายั สนนิสินฺนา
 โหนฺติ สนนิปตฺติคา มหตฺ ๑ ทิพฺพปรีส้า สมนุคโต นิสินฺนา
 โหนฺติ จคฺตาโร ๑ มหาราชาน โจคฺคทิส้า นิสินฺนา โหนฺติ
 ปุริคฺคิมา ย ทิสาย ชตฺรฏฺโฐ มหาราช ปจฺจนิมาภิมุโข นิสินฺโน
 โหติ เทเวหิ ปุริคฺคชคฺวา ทกฺขินาย ทิสาย วิรูปุทโก มหาราช
 อุคฺคตฺรานิมุโข นิสินฺโน โหติ เทเวหิ ปุริคฺคชคฺวา ปจฺจนิมา ย ทิสาย
 วิรูปุทโก มหาราช ปุริคฺคิมาภิมุโข นิสินฺโน โหติ เทเวหิ ปุริคฺคชคฺวา
 อุคฺคตฺราย ทิสาย เวสัสวณุ มหาราช ทกฺขินาภิมุโข นิสินฺโน โหติ
 เทเวหิ ปุริคฺคชคฺวา ยทา ภนุเต เกวถกปฺปา จ เทวา คาวคีส้า
 สุขมฺมายั สภายั นิสินฺนา โหนฺติ สนนิปตฺติคา มหตฺ ๑ ทิพฺพปรีส้า
 สมนุคโต นิสินฺนา โหนฺติ จคฺตาโร ๑ มหาราชาน โจคฺคทิส้า

มหาราชาน โศภมึ อตุเถ โหนติ ปจฺจนุสิฏฺฐวจนานึ ตํ จตุคาโร
มหาราชาน โศภมึ อตุเถ โหนติ สฺเกสุ สฺเกสุ อาสเนสุ จิตา
อวิปกกนฺตา ฯ

เต วุคฺควากุยา ราชาน ปฏิกุคฺคยหานุสาสนึ
วิปฺปลนฺนมนนา สฺนฺตา อฏฺฐจึสุ สฺมฺหิ อาสเนติ ฯ

[๓๘๕] อถ โช ฆนฺเต อุกฺคฺคฺราย ทิสาย อุฬาริ อาโตโก
สฺมฺชายิ โอภาโส ปาตุรฺโหสิ อติภุมฺเมว เทวานํ เทวานุภาวํ
อถ ฆนฺเต สฺโก เทวานมิหฺโท เทเว ตาวตึเส อามนฺเตสิ ยถา
โช มารีสา นิमितฺตา ทิสฺสนฺติ อาโตโก สฺมฺชายติ โอภาโส
ปาตุภวติ พุรฺหฺมา ปาตุภวิสฺสติ พุรฺหฺมโน เหนฺตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ
ปาตุภวาย ยทิตํ อาโตโก สฺมฺชายติ โอภาโส ปาตุภวตฺติติ ฯ

ยถา นิमितฺตา ทิสฺสนฺติ พุรฺหฺมา ปาตุภวิสฺสติ
พุรฺหฺมโน เหนฺตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ โอภาโส วิปฺโล มหาติ ฯ

[๓๘๖] อถ ฆนฺเต เทวา ตาวตึสา ยถาสฺเกสุ อาสเนสุ นิสฺสึทึสุ
โอภาสเมตํ ฃสฺสาม ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สฺจฺฉิกฺคฺวา ว นํ
คมิสฺสามาติ ฯ จตุคาโรบี มหाराชาน ยถาสฺเกสุ อาสเนสุ
นิสฺสึทึสุ โอภาสเมตํ ฃสฺสาม ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สฺจฺฉิกฺคฺวา
ว นํ คมิสฺสามาติ ฯ อิทํ สฺสุควา เทวา ตาวตึสา เอกกฺคา
สฺมาปชฺชึสุ โอภาสเมตํ ฃสฺสาม ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สฺจฺฉิ-
กฺคฺวา ว นํ คมิสฺสามาติ ยถา ฆนฺเต พุรฺหฺมา สันนุกุมาริ

เทวาน์ ดาวดีسانی ปาตุภวติ โธพาริกั อคตุภวอ อภินิมุณินิตฺวา
 ปาตุภวติ โย โช ปน ฆนเต พุรหุโน ปกติวณฺโณ
 อนภิสฺมภวนโย โส เทวาน์ ดาวดีسانی จกฺขุปลตฺสุมิ ยทา
 ฆนเต พุรหุมา สนฺงภุมาริ เทวาน์ ดาวดีسانی ปาตุภวติ โส
 อณฺเวย เทเว อติโรจติ วณฺณเนน เจว ยสฺสา จ เสยฺยถาปปี
 ฆนเต โสวณฺณววิคฺคโห มานุสฺสํ วิคฺคหํ อติโรจติ เอวเมว โช
 ฆนเต ยทา พุรหุมา สนฺงภุมาริ เทวาน์ ดาวดีسانی ปาตุภวติ
 โส อณฺเวย เทเว อติโรจติ วณฺณเนน เจว ยสฺสา จ ยทา
 ฆนเต พุรหุมา สนฺงภุมาริ เทวาน์ ดาวดีسانی ปาตุภวติ น
 ตสฺสํ ปริสํยํ โภจิ เทโว อภิวาเทติ วา ปจฺจฺจฺเจติ วา อาสฺเนน
 วา นิมนฺเตติ สฺพเพ ว ตุนฺหํภฺตา ปณฺชติกา ปลตฺตงฺเก นิสฺสํทนฺติ
 ยสฺสํทานิ เทวสฺสํ อิจฺฉิสฺสํติ พุรหุมา สนฺงภุมาริ ตสฺสํ เทวสฺสํ
 ปลตฺตงฺเก นิสฺสํทิสฺสํติ ยสฺสํ โช ปน ฆนเต เทวสฺสํ พุรหุมา
 สนฺงภุมาริ ปลตฺตงฺเก นิสฺสํทติ อฺพาวํ โส ตภฺติ เทโว เวทปฺปฏิตารํ
 อฺพาวํ โส ตภฺติ เทโว โสมนสฺสํปฺปฏิตารํ เสยฺยถาปปี ฆนเต ราชา
 ขคฺติโย มุทฺทฺชาวสฺสิตฺโต อฺรฺนาวสฺสิตฺโต รัชเชน อฺพาวํ โส ตภฺติ
 เวทปฺปฏิตารํ อฺพาวํ โส ตภฺติ โสมนสฺสํปฺปฏิตารํ เอวเมว โช ฆนเต
 ยสฺสํ เทวสฺสํ พุรหุมา สนฺงภุมาริ ปลตฺตงฺเก นิสฺสํทติ อฺพาวํ โส
 ตภฺติ เทโว เวทปฺปฏิตารํ อฺพาวํ โส ตภฺติ เทโว โสมนสฺสํปฺปฏิตารํ

---

๑ อฺรฺนาวสฺสิตฺโตคฺคิปี ปาโล ๖

อด ภาเนต พุรหุมา สนนุกุมารโ อโพาริกั อดุคตภาวั อภินิมมิณิตุวา
 กุมารวณโณ หุตุวา ปณจติโช เทวานั คาวคัส้านั ปาตุรโหสิ โส
 เวหาสิ อพุภุคคณตุวา อากาเส อนุคตติกุเช ปตตงุเกน นิสัทธิ ๑
 เสยยุถาปี ภาเนต พตวา ปุริโส สุปจจตุคเต วา ปตตงุเก สเม
 วา ภูมิภาเค ปตตงุเกน นิสัทธิเยย เอวเมว โช ภาเนต พุรหุมา
 สนนุกุมารโ เวหาสิ อพุภุคคณตุวา อากาเส อนุคตติกุเช ปตตงุเก นิสั
 ทิตุวา เทวานั คาวคัส้านั สมนุปสาทั วิทิตุวา อิมาทิ คากาหิ อนุมโชน

[๑๘๗] โมชนนุติ วต โภ เทวา คาวคัส้า สหิณฑกา
 ตถาคคั นมสัสนุตา ชมมสัสนั ๑ สุชมมคั ๑
 นเว ว เทเว ปสัสนุตา วณณวณเต ยสัสนุโน
 สุกคตมุหิ พุรหุมาจริยั จริตุวาน อิชาคเต ๑
 เต อณูเว อติโรจนุติ วณณเนน ยสัสนายุนา
 ส้าวกา ภูริปณณสัสนั วิเสสัสนุคตา อิช ๑
 อิทั ทิสัสนุวาน นนุชนนุติ คาวคัส้า สหิณฑกา
 ตถาคคั นมสัสนุตา ชมมสัสนั ๑ สุชมมคณนุติ ๑

[๑๘๘] อิทมคตุ ภาเนต พุรหุมา สนนุกุมารโ อภาสัคตุ ๑ อิทมคตุ
 ภาเนต พุรหุมาโน สนนุกุมารสัสนั ภาสัคโต อญุจุงคตมุนนาคโต สโร
 โหติ วิสัสนุจไ ๑ วิณนุเยยโย ๑ มณชุ ๑ สวณัโย ๑ พินทุ
 ๑ อวิสัสนั ๑ คมภูโ ๑ นินนุชาติ ๑ ๑ ยถาปวิสัสนั โช ปน
 ภาเนต พุรหุมา สนนุกุมารโ สเรณ ๑ วิณนุญาเปติ น จสัสนุ พหิทุชา

ปริสํย ไชโส นิจุจฺรติ ฯ ยสุตฺต โช ปน ภาเต เหวํ อฏฺฐงฺก-
 สมนฺนาคโต สโร โหติ โส วุจฺจติ พุทฺธมฺสุตฺตโรติ ฯ อถ ไช
 ภาเต พุทฺธมา สนฺงกฺมาโร เตตฺตํเส อตฺตภาเว อภินิมฺมิตฺตฺวา เทวานํ
 ตาวตฺตํสํ ปจฺเจกปฺตฺตงฺเก นิสฺสํติคฺคา เทเว ตาวตฺตํเส อามนฺเตสึ
 ตํ กิ มณฺเณติ โภโกโต เทวา ตาวตฺตํสา ยาวณฺเจโส ภควา
 พุทฺธนหิตาย ปฏฺิปนฺโน พุทฺธนฺสุชฺชาย โตถานุกมฺบาย อตฺถาย
 หิตาย สุชฺชาย เทวมนฺสุตฺตํสํ ฯ เย หิ เกจึ โภโกโต พุทฺธํ สฺรณํ
 คตา ฆมฺมํ สฺรณํ คตา สฺงฆํ สฺรณํ คตา สํเตสุ ปริปุรฺวาริโน
 เต กายสุตฺต ภาทา ปริ มรณา อปฺเปกฺจฺเจ ปรินิมฺมิตฺตวสฺวตฺตํ
 เทวานํ สหฺพยตํ อฺปฺปชฺชนฺติ อปฺเปกฺจฺเจ นิมฺมานรตฺนํ เทวานํ
 สหฺพยตํ อฺปฺปชฺชนฺติ อปฺเปกฺจฺเจ ศุสฺสิตานํ เทวานํ สหฺพยตํ
 อฺปฺปชฺชนฺติ อปฺเปกฺจฺเจ ยามานํ เทวานํ สหฺพยตํ อฺปฺปชฺชนฺติ
 อปฺเปกฺจฺเจ ตาวตฺตํสํ เทวานํ สหฺพยตํ อฺปฺปชฺชนฺติ อปฺเปกฺจฺเจ
 จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สหฺพยตํ อฺปฺปชฺชนฺติ เย สหฺพฺพนีหิ
 กายํ ปริปุเรณฺติ เต คนฺธพฺพกายํ ปริปุเรณฺตํติ ฯ

[๑๖๘] อิทมฺตฺถํ ภาเต พุทฺธมา สนฺงกฺมาโร อภาสิตฺถ ฯ อิทมฺตฺถํ
 ภาเต พุทฺธมฺโน สนฺงกฺมาสุตฺต ภาสโต ไชโสเยว เทวา มณฺเณติ
 ยวฺยํ มม ปตฺตงฺเก สุวฺยํ เอโก จ ภาสํตํติ ฯ

เอกสุตฺมํ ภาสฺมานสุตฺมํ สหฺพเพ ภาสฺนฺติ นิมฺมิตฺตา
 เอกสุตฺมํ คฺคณฺหิมาสึเน สหฺพเพ คฺคณฺหึ ภวณฺติ เต ฯ

ตทสฺสฺ เตวา มณฺเณติ ตาวคฺฉํ สหินฺทกา
ยฺวายํ มม ปตฺตงฺกสฺมึ สฺวายํ เอโก จ ภาสฺคฺติ ๑

[๒๐๐] อถไซ ฆนฺเต พุรฺหุมา สนฺงฺกุมาโร เอกคฺเตน อตฺตานํ
อฺปสฺสฺหริติ เอกคฺเตน อตฺตานํ อฺปสฺสฺหริสฺวา สกฺกสฺสฺ เตวานมิทฺทสฺส
ปตฺตงฺเก นิสฺสิทฺติวา เทเว ตาวคฺฉํ อามนฺเตสิ ตํ กิ มณฺเณติ
โกนฺโต เทวา ตาวคฺฉํ ยาว สฺปณฺเณตฺตปฺเป เตน ภควตา
ชานตา ปสฺสฺตา อรหตา สฺมมาสฺมฺพุทฺเธน จตฺตาริ อิติธิปาทา
อิติธิพฺหุตฺถคฺตยา อิติธิวเสวิตฺตยา อิติธิวิกฺกฺพฺพนคฺตยา กตเม จตฺตาริ
อิธิ โภ ภิกฺขุ ฉนฺทสฺมาธิปชานสงฺขารสฺมนฺนาคคฺ อิติธิปาทํ ภาเวติ
วิริยสฺมาธิปชานสงฺขารสฺมนฺนาคคฺ อิติธิปาทํ ภาเวติ จิตฺตสฺมาธิ-
ปชานสงฺขารสฺมนฺนาคคฺ อิติธิปาทํ ภาเวติ วฺมํสฺสฺมาธิปชาน-
สงฺขารสฺมนฺนาคคฺ อิติธิปาทํ ภาเวติ อิเม ไช โภ เตน ภควตา
ชานตา ปสฺสฺตา อรหตา สฺมมาสฺมฺพุทฺเธน จตฺตาริ อิติธิปาทา
ปณฺเณตฺตา อิติธิพฺหุตฺถคฺตยา อิติธิวเสวิตฺตยา อิติธิวิกฺกฺพฺพนคฺตยา เขปี
หิ เกจฺ โภ อตฺตคฺมทฺธานํ สฺมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ
อิติธิวิธํ ปจฺจฺนฺโกสฺสํ สฺพเพ เต อิเมสฺนฺเยว จคฺคฺนํ อิติธิปาทานํ
ภาวิตฺตฺตา พฺหุตฺถคฺตฺตา เขปี หิ เกจฺ โภ อเนกคฺมทฺธานํ
สฺมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิติธิวิธํ ปจฺจฺนฺโกสฺสฺสนฺติ

๑ อิติธิปฺนุคฺตยาติ ปาเจน ภวิตฺตฺตํ ๑ ๒ อิติธิวเสวิตฺตยาติ วา
อิติธิวเสวิตฺตยาติ วา ปาไซ ๑

สฺพเพ เต อิมสฺสญฺเฒว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตฺตตฺตา พหุตฺถกตฺตตฺตา
 เขมฺมึ หิ เกจฺ โภ เอตฺรหิ สฺมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา อเนกวิหิตํ
 อิทฺธิวชิํ ปจฺจจฺนุโกนฺติ สฺพเพ เต อิมสฺสญฺเฒว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ
 ภาวิตฺตตฺตา พหุตฺถกตฺตตฺตา ปสฺสฺสนฺติ โน โภนฺโต เทวฺา ตาวตฺตีสํ
 มมปฺมึ^๑ เขวฺรฺมฺปํ อิทฺธานุภาวณฺติ ๑ เขวฺ มหาพฺรหฺเมตฺติ ๑ อหํปฺ
 ไช โภ อิมสฺสเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตฺตตฺตา พหุตฺถกตฺตตฺตา
 เขวฺมฺหิทฺธิโก เขวฺมฺหานุกาไวติ ๑

[๒๐๑] อิทฺมตฺถํ ภาณเต พฺรหฺมา สฺนงฺกฺมาโร ภาสิตฺตฺวา ๑ อิทฺมตฺถํ
 ภาณเต พฺรหฺมา สฺนงฺกฺมาโร ภาสิตฺตฺวา เทวฺา ตาวตฺตีสํ อามนฺเตสฺสิ
 ตํ กิํ มณฺญณฺติ โภนฺโต เทวฺา ตาวตฺตีสํ ยาวณฺจิทํ เตน
 ภกฺวตา ชานตา ปสฺสฺสตา อรหตา สฺมมาสฺสมุพฺพุทฺเธน ตโย โอบาสํ-
 ชิกฺมา อนุพฺพุทฺธา สฺขสฺสํสํชริกฺมาย ๑ กตฺเม ตโย ๑

[๒๐๒] อิทฺ โภ เอกจฺใจ สํสฺสฺฐจฺไซ วิหฺรติ ภาเมหิ สํสฺสฺฐจฺไซ
 อกฺุสฺสเดหิ รมฺเมหิ ๑ ไส อปฺเรน สฺมเยน อริยชฺมมํ สฺุณฺาติ
 โยนิสํ มนฺสิกโรติ รมฺมานุชฺมมํ ปฺฏิปชฺชติ ๑ ไส อริยชฺมมสฺสํสฺวณํ
 อากฺมม โยนิสํ มนฺสิกาโร รมฺมานุชฺมมํ ปฺฏิปชฺชติ อสํสฺสฺฐจฺไซ
 วิหฺรติ ภาเมหิ อสํสฺสฺฐจฺไซ อกฺุสฺสเดหิ รมฺเมหิ ๑ ตสฺสํ อสํสฺสฺฐจฺสฺสํ
 ภาเมหิ อสํสฺสฺฐจฺสฺสํ อกฺุสฺสเดหิ รมฺเมหิ อฺุปฺปชฺชติ สฺุชฺฉิ สฺุชฺฉา
 ภิชฺโย ไสมนสฺสํ ๑ เสยฺยถาปฺมึ โภ ปมฺุทฺธา ปาโมชฺช^๒ ชาเยถ

---

๑ ส. มมปฺมึ นํ ๑ ๒ ปามุชฺชชฺนฺตฺติ วา ปาไซ ๑

เอวเมว ไช โภ อัสถุจัสถุ กาเมหิ อัสถุจัสถุ อกุสเดหิ ชมเมหิ
อุปฺปชฺชติ สฺขั สฺซา ภฺยฺโย โสมนสฺสั ๑ อยั ไช โภ เตน
ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สฺมมาตฺมพฺพุเทน ปจฺโม โอกาสา-
ธิคโม อนุพฺพุโช สฺขสฺสาธิคมาย ๑

[๒๐๓] ปุณ จปริ โภ อีเรกจจัสถุ โอพาริกา กายสงฺขารวา
อปฺปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ โอพาริกา วจฺสงฺขารวา อปฺปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา
โหนฺติ โอพาริกา จิตฺตสงฺขารวา อปฺปฏฺธิปฺปสฺสทฺธา โหนฺติ ๑ โส
อปเรน สฺมเยน อริยชฺมมํ สฺสุณาติ โยนิโส มนสิกาโรติ ชมฺมา-
นุชฺชมํ ปฏิปชฺชติ ๑ ตสฺส อริยชฺมมสฺสวณํ อากมฺม โยนิโส มนสิกาโร
ชฺมมานุชฺชมํ ปฏิปชฺชนตสฺส โอพาริกา กายสงฺขารวา ปฏิปฺปสฺสทฺถมฺภนฺติ
โอพาริกา วจฺสงฺขารวา ปฏิปฺปสฺสทฺถมฺภนฺติ โอพาริกา จิตฺตสงฺขารวา
ปฏิปฺปสฺสทฺถมฺภนฺติ ๑ ตสฺส โอพาริกานํ กายสงฺขารานํ ปฏิป-
ปฺสฺสทฺถิยา โอพาริกานํ วจฺสงฺขารานํ ปฏิปฺปสฺสทฺถิยา โอพาริกานํ
จิตฺตสงฺขารานํ ปฏิปฺปสฺสทฺถิยา อุปฺปชฺชติ สฺขั สฺซา ภฺยฺโย
โสมนสฺสั ๑ เสยฺยถาปึ โภ ปมฺพทา ปาโมชฺชั ชาเยถ เอวเมว
ไช โภ โอพาริกานํ กายสงฺขารานํ ปฏิปฺปสฺสทฺถิยา โอพาริกานํ
วจฺสงฺขารานํ ปฏิปฺปสฺสทฺถิยา โอพาริกานํ จิตฺตสงฺขารานํ ปฏิป-
ปฺสฺสทฺถิยา อุปฺปชฺชติ สฺขั สฺซา ภฺยฺโย โสมนสฺสั ๑ อยั ไช
โภ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สฺมมาตฺมพฺพุเทน
.ทฺติโย โอกาสาธิคโม อนุพฺพุโช สฺขสฺสาธิคมาย ๑

อิมะ โช โภ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สฺมมา-
สฺมพุทฺเธน คโย โยกาธํชคฺคา อนุพุทฺธา สฺขสฺสธํชคฺคาयाติ ฯ

[๒๐๕] อิทมคฺคํ ภาเต พุทฺธา สฺนงฺกฺคาโร อภาสิตฺถ ฯ
อิทมคฺคํ ภาเต พุทฺธา สฺนงฺกฺคาโร ภาสิตฺวา เทเว ตาวคฺคิเส
อามนฺเตสิ คํ กิ มณฺเณติ โภนฺโต เทวา ตาวคฺคิสา ยาว
สฺขปฺณตฺตาปํเม เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สฺมมา-
สฺมพุทฺเธน จตฺตาวโร สติปฏฺจจฺณา กุสฺสธํชคฺคาया กตฺเม จตฺตาวโร
อิช โภ ภิกฺขุ อชฺชตฺตํ กายะ กายานุสฺสํ วิหริติ อาตาปํ
สฺมปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺชมาโทมนสฺสํ อชฺชตฺตํ กายะ
กายานุสฺสํ วิหริโนโต ตตฺถ สฺมมา สฺมาธิติ สฺมมา วิปฺปลํทติ ฯ
โส ตตฺถ สฺมมาสฺมาหิโต สฺมมาวิปฺปลนฺโน พหิทฺธา ปฺรกายะ
ฉาณทสฺสํนํ อภินิพฺพุตฺเตติ ฯ อชฺชตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุสฺสํ
วิหริติ อาตาปํ สฺมปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺชมาโทมนสฺสํ
อชฺชตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุสฺสํ วิหริโนโต ตตฺถ สฺมมา สฺมาธิติ
สฺมมา วิปฺปลํทติ ฯ โส ตตฺถ สฺมมาสฺมาหิโต สฺมมาวิปฺปลนฺโน
พหิทฺธา ปฺรเวทนาสุ ฉาณทสฺสํนํ อภินิพฺพุตฺเตติ ฯ อชฺชตฺตํ จิตฺเต
จิตฺตานุสฺสํ วิหริติ อาตาปํ สฺมปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โสเก
อภิชฺชมาโทมนสฺสํ อชฺชตฺตํ จิตฺเต จิตฺตานุสฺสํ วิหริโนโต ตตฺถ
สฺมมา สฺมาธิติ สฺมมา วิปฺปลํทติ ฯ โส ตตฺถ สฺมมาสฺมาหิโต
สฺมมาวิปฺปลนฺโน พหิทฺธา ปฺรจิตฺเต ฉาณทสฺสํนํ อภินิพฺพุตฺเตติ ฯ

อชฺชตฺตํ ชมฺเมสุ ชมฺมานุปลฺลตี วิหริติ อตาปี สฺมปชาโน สฺติมา
 วิเนยฺย โถเก อภิชฺชณาโทมนสุตฺตํ อชฺชตฺตํ ชมฺเมสุ ชมฺมานุปลฺลตี
 วิหริโนโต ตตฺถ สฺมมา สฺมาธิยติ สฺมมา วิปฺปลีทติ ฯ โส
 ตตฺถ สฺมมาสฺมาหิโต สฺมมาวิปฺปลนฺโน พหิทฺธา ปรรชฺเมสุ ฉาน-
 ทสุตฺตํ อภินิพฺพุตฺเตติ ฯ อิมे โช โภ เตน ภควตา ชานตา
 ปลฺลตฺตา อรหตา สฺมมาสฺมพฺพุชฺเชน จตฺตาโร สฺติปญฺ्ञาณา ปญฺเฑตฺตา
 กุตฺตสฺสํสาชฺคมายาติ ฯ

[๒๐๖] อิทมตฺถํ ภนฺเต พุทฺธมา สฺนงฺกฺมาโร อภาสิตฺถ ๑
 อิทมตฺถํ ภนฺเต พุทฺธมา สฺนงฺกฺมาโร ภาสิตฺถวา เทเว ตาวตฺตีเส
 อามนฺเตสิ ทํ ทิ มณฺเฑนฺติ โภนฺโต เทวา ตาวตฺตีสา ยาว
 สฺุปฺเฑตฺตาปีเม เตน ภควตา ชานตา ปลฺลตฺตา อรหตา สฺมมา-
 สฺมพฺพุชฺเชน สฺตฺต สฺมาธิปริกฺขารวา สฺมมาสฺมาธิสฺสํ ภาวนาย สฺมมา-
 สฺมาธิสฺสํ ปาวิปฺฐิยา กตฺเม สฺตฺต สฺมมาทิวฺฐิสี สฺมมาสงฺกปฺไป
 สฺมมาจฺจา สฺมมากมฺมนฺโต สฺมมาอาชีโว สฺมมาจฺยาโม สฺมมา-
 สฺติ ๑ ยา โช โภ อิมหิ สฺตฺตหฺงฺเคหิ จิตฺตสฺสํ เอกกฺคตา
 ปริกฺขตา อํญํ อจฺจติ โภ อริโย สฺมมาสฺมาธิ สฺยฺปนฺโนสฺ
 อิตฺธิยํ สฺปริกฺขาโร อิตฺธิยํ สฺมมาทิวฺฐิสีสฺสํ โภ สฺมมาสงฺกปฺไป
 ปโหติ สฺมมาสงฺกปฺปลฺลตฺตํ สฺมมาจฺจา ปโหติ สฺมมาจฺจสฺสํ
 สฺมมากมฺมนฺโต ปโหติ สฺมมากมฺมนฺตฺสฺสํ สฺมมาอาชีโว ปโหติ
 สฺมมาอาชีวสฺสํ สฺมมาจฺยาโม ปโหติ สฺมมาจฺยามสฺสํ สฺมมาสฺติ

ปโหติ สฺมมาสฺสตีสุตฺตํ สฺมมาสฺสมาชิ ปโหติ สฺมมาสฺสมาชิสุตฺตํ
 สฺมมาญาณํ ปโหติ สฺมมาญาณสุตฺตํ สฺมมาวิมุตฺติ ปโหติ ฯ
 ยณฺ्हี ตํ โภ สฺมมาวทฺตมาโน วทฺเขยฺย สฺวากุชาโต ภคฺวตา
 ชฺมุโม สฺนฺทิจฺจโก อกาถโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปจฺจุตฺตํ
 เวทิตพฺโพ วิณฺญูหฺตีติ อปารุตา เต อมตฺตสุตฺตํ ทวารวาทิ ฯ อิทฺตเมว
 ตํ สฺมมาสฺสมฺพุทฺเฐ อเวจฺจุปฺปสาเทน สฺมนฺนาคคฺติ สฺมมาวทฺตมาโน
 วทฺเขยฺย สฺวากุชาโต หิ ภคฺวตา ชฺมุโม สฺนฺทิจฺจโก อกาถโก
 เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปจฺจุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญูหิ อปารุตา
 เต อมตฺตสุตฺตํ ทวารวาทิ ฯ เย หิ เกจิ โภ พุทฺเฐ อเวจฺจุปฺปสาเทน
 สฺมนฺนาคตา ชฺมุเม อเวจฺจุปฺปสาเทน สฺมนฺนาคตา สงฺฆเ
 อเวจฺจุปฺปสาเทน สฺมนฺนาคตา อริยกนฺตฺเทหิ สฺสเถหิ สฺมนฺนาคตา ฯ
 เย จิเม โอปปาทิกกา ชฺมุเม วินฺตฺตา สํติเรกานิ จตุวีสฺสตี-
 สฺสคฺคฺสฺสทฺถํ มาคริกา ปริจฺวารกา อพฺภคฺคฺตา กาสถกา คินฺนุณฺ
 สฺสญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา สฺสคฺคาปฺนฺนา อวินฺปิฏกชฺมุมา นียตา
 สฺมฺโพชิปฺรายนา ฯ อตฺถิ เจเวตฺถ สกฺทาคามิโน อถายํ อิตฺรา
 ปชา ปุณฺณภาคาติ มม โน สงฺฆาตุํ สกฺโกมิ มุสาธาตฺตสุตฺตํ
 โอคฺคฺตปฺปนฺติ ฯ

[๒๐๗] อิทฺตมฺตํ ภาเต พุทฺฺมา สฺนงฺกฺมาโร อภาสิตฺตํ ฯ
 อิทฺตมฺตํ ภาเต พุทฺฺมโน สฺนงฺกฺมารสุตฺตํ ภาสโต เวสฺสวณฺสุตฺตํ
 มหาราชสุตฺตํ เอวฺ เจตโส ปริวิตฺตโก อุตฺปาติ อจฺฉริยํ วต โภ

๒๐๘]

ชนวนส์ภตฺตํ ตฺตฺตฺตฺส โอบานวนํ

๒๕๓

ภิกฺขุณี อฺปาสฺกานํ อฺปาสฺกานํ ๑ ตยิทํ พุทฺทมจฺริยํ อิทฺทฺชฺญเจว
ฝัคฺคญจ วิคฺคฺการิกํ พุทฺทฺชฺญํ ปุทฺทฺทํ ยาว เทวมนุสฺสํเตหิ ตฺตฺตฺตฺสฺกานฺติ ๑

ชนวนส์ภตฺตํ นิฏฺฐิตํ ปณฺจมนํ ๑

มหาโควินทสุตฺตํ

[๒๐๘] เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สํมยํ ภควา ราชคเห จิหริคิ
คิขฺฌณฺญเ ปพฺพเต ฯ อถโช ปณฺจสํโช คณฺหพฺพคฺคโต อภิกฺกนฺตยา
รคฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวตถปฺปํ คิขฺฌณฺญํ ปพฺพคํ โอภาเสตฺวา
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ อฏฺฐาสํ ๑ เอกมนฺตํ จีโต โช ปณฺจสํโช คณฺหพฺพคฺคโต
ภควนฺตํ เขตทวโจ ยํ เม ภนฺเต เทวานํ ตาวตฺตํ สํมฺมุข
สฺตํ สํมฺมุข ปฏฺฐิคฺคหิตํ อารโจะเมตํ ภควโตติ ฯ อารโจะหิ
เม ควํ ปณฺจสํชาติ ภควา อวโจ ฯ ปุริมานิ ภนฺเต ทิวสํนิ
ปุริมตฺรานิ ตทหุโปสฺสเถ ปณฺณรเส ปวารณาย ปุณฺณมายน
รคฺติยา เกวตถปฺปา ๑ เทวา ตาวตฺตํ สํมฺมุขํ สํภายํ สันนิ
สึนฺนา โหนฺติ สันนิปตฺติตา มหตํ ๑ ทิพฺพปรีสา สมนฺตโค
นึสึนฺนา โหนฺติ จตฺตารโ ๑ มหाराชาโน จตฺตทิสฺสา นึสึนฺนา
โหนฺติ ปุรคฺติมาย ทิสฺสาย ๑ ๑ มหाराชา ปจฺฉณามุโข
นึสึนฺโน โหติ เทเวหิ ปุรคฺชตฺวา ทกฺขินาย ทิสฺสาย วิรุฬฺหโก
มหाराชา อุตฺตตฺรานิมุโข นึสึนฺโน โหติ เทเวหิ ปุรคฺชตฺวา ปจฺฉณิมาย
ทิสฺสาย วิรุฬฺกโ มหाराชา ปุรคฺฉณามุโข นึสึนฺโน โหติ เทเวหิ
ปุรคฺชตฺวา อุตฺตตฺรายน ทิสฺสาย เวสฺสวณฺโณ มหाराชา ทกฺขินามุโข
นึสึนฺโน โหติ เทเวหิ ปุรคฺชตฺวา ยทา ภนฺเต เกวตถปฺปา ๑

เทวา ดาวคี่ซ่า สุธมฺมมายุํ สํภายํ สันนิสฺสึนา โหนฺติ สันนิปฺติคา
 มหตฺ ๑ ทิพฺพปรีสา สมนฺตโต นิสฺสึนา โหนฺติ จตุตาโร ๑
 มหาราชาโน จตุทฺทิสฺสา นิสฺสึนา โหนฺติ อิทํ เนสํ โหติ อาสนฺสุม്മิ
 อถ ปจฺจนา อมฺหากํ อาสนํ โหติ เย เต ฆนฺเต เทวา ภกฺวติ
 พุรฺหมจฺริยํ จริตฺวา อรฺหุณฺณนา ดาวคี่งกายํ เต อญฺเฆ เทเว
 อติโรจฺนติ วณฺณเนน เจว ยสฺสา ๑ เตน สุกฺกํ ฆนฺเต เทวา
 ดาวคี่ซ่า อตฺตมฺนา โหนฺติ ปมฺภิตฺตา ปิตฺติโสมนฺตฺสชาตา ทิพฺพา
 วต โภ กายา ปริปุเรนฺติ หายนฺติ อสุรฺกายาติ อถโฆ ฆนฺเต
 สกฺโก เทวานมิณฺโท เทวานํ ดาวคี่งานํ สมนฺปสาทํ วิทิตฺวา อิมานิ
 คาถานิ อนุโมทิติ

[๒๓๐] โมทนฺติ วต โภ เทวา ดาวคี่ซ่า สหินฺทกา
 ตถาคตฺ นมสฺสฺนตา ชมฺมสฺส ๑ สุธมฺมตฺ ๑
 นเว ว เทเว ปสฺสฺนตา วณฺณวณฺเต ยสฺสฺสโน
 สุกฺคสฺมิมิ พุรฺหมจฺริยํ จริตฺวาน อธิชาคเต ๑
 เต อญฺเฆ อติโรจฺนติ วณฺณเนน ยสฺสายุนา
 สāvกา ภูริปณฺณสฺส วิเสสฺปกตา อิท ๑
 อิทํ ทิสฺวาน นนฺทนฺติ ดาวคี่ซ่า สหินฺทกา
 ตถาคตฺ นมสฺสฺนตา ชมฺมสฺส ๑ สุธมฺมตฺนติ ๑

[๒๓๑] เตน สุกฺกํ ฆนฺเต เทวา ดาวคี่ซ่า ภิโยโยโส มตฺตทาย
 อตฺตมฺนา โหนฺติ ปมฺภิตฺตา ปิตฺติโสมนฺตฺสชาตา ทิพฺพา วต โภ

ภาย ปวิปฺปเวณฺติ หายนฺติ อสฺสฺรกายาติ ฯ อถ ภาณเต สกฺโก
 เทวานมิณฺโท เทวานํ ตาวตฺตํสํ สมนฺุปลํทํ วิทิตฺวา เทเว ตาวตฺตํเส
 อามนฺุเตสฺสิ อิจฺุเฉยฺยชาถ โน ตุมฺเห มารีสา ตสฺส ภควโต อหฺุชฺ
 ยถาภุจฺเจ วณฺุณเณ สฺสํตฺนฺติ ฯ อิจฺุณาม มยํ มารีสา ตสฺส ภควโต
 อหฺุชฺ ยถาภุจฺเจ วณฺุณเณ สฺสํตฺนฺติ ฯ อถ ภาณเต สกฺโก เทวานมิณฺโท
 เทวานํ ตาวตฺตํสํ ภควโต อหฺุชฺ ยถาภุจฺเจ วณฺุณเณ ปยิริทฺทาหาสิ
 คํ กิํ มณฺุณนฺติ โภณฺุโต เทวา ตาวตฺตํสา ยาวณฺุเจสฺส ภควา
 พหุชนฺุหิตาย ปฏฺิปนฺโน พหุชนฺุชฺขาย โถกานฺุณฺุมฺุปาย อตฺุถาย หิตาย
 ชฺุชขาย เทวมณฺุสฺสํสํ ฯ เอวํ พหุชนฺุหิตาย ปฏฺิปนฺนํ พหุชนฺุชฺขาย
 โถกานฺุณฺุมฺุปาย อตฺุถาย หิตาย ชฺุชขาย เทวมณฺุสฺสํสํ อิมินาปงฺุเคน
 สมนฺุณาคคํ สฺตฺถาวํ เหนว อตฺุคฺตํเส สมนฺุปลํสํสาม น ปเนตฺรหิ
 อณฺุณตฺร เตน ภควตา ฯ สฺวากฺุชาโต โช ปน ตสฺส ภควตา
 รมฺุโม สนฺุทฺุชฺชิโก อกาถิโก เอหิปลํสฺสิโก โอบนฺุยิโก ปจฺุจฺคคํ
 เวทิตฺพฺุโพ วิณฺุณฺุหิ ฯ เอวํ โอบนฺุยิกสฺส รมฺุมฺุสฺส เทเสตฺวาริ
 อิมินาปงฺุเคน สมนฺุณาคคํ สฺตฺถาวํ เหนว อตฺุคฺตํเส สมนฺุปลํสํสาม น
 ปเนตฺรหิ อณฺุณตฺร เตน ภควตา ฯ อิทํ กุสฺสํตฺนฺติ โช ปน เตน
 ภควตา สฺุปลณฺุณตฺุคํ อิทํ อกุสฺสํตฺนฺติ สฺุปลณฺุณตฺุคํ ฯ อิทํ สํวชฺุชฺ ํ
 อิทํ อนวชฺุชฺ ํ อิทํ เสวิตฺพฺุพํ ํ อิทํ น เสวิตฺพฺุพํ ํ อิทํ
 หิณํ ํ อิทํ ปณฺุคํ อิทํ กณฺุหสฺุกฺกสฺุปฏฺิภาคนฺุติ สฺุปลณฺุณตฺุคํ ํ
 เอวํ กุสฺสํตฺนฺติ สํวชฺุชฺชานวชฺุชฺเสวิตฺพฺุพาสฺุเวทิตฺพฺุพหิณํปณฺุคกณฺุหสฺุกฺก-

๒๓๑] มหาโควินทสุตฺตํ ภควโต อฏฺฐยถาภุจฺจวณฺณกถา ๒๕๕

สฺปฺปฏิภาคานํ ฐมฺมานํ ปณฺณเปตารํ อิมินาปฺงฺเคน สมนฺนาคํ
สฺตฺถารํ เหนว อตฺตํเส สมนฺนปฺสฺสาม น ปเนตฺรหิ อณฺณตฺร เตน
ภควตา ฯ สฺปณฺณตฺตา ไช ปน เตน ภควตา สํวกานํ นิพฺพานคามินํ
ปฺฏิปทา สํสํหฺตติ นิพฺพานญฺจ ปฺฏิปทา จ ฯ เสยฺยถาบี นาม
คฺงฺโคทกํ ยมฺุโนทเกน สํสํหฺตติ สเมติ เอวเมว สฺปณฺณตฺตา เตน
ภควตา สํวกานํ นิพฺพานคามินํ ปฺฏิปทา สํสํหฺตติ นิพฺพานญฺจ
ปฺฏิปทา จ ฯ เอวํ นิพฺพานคามินิยา ปฺฏิปทาย ปณฺณเปตารํ
อิมินาปฺงฺเคน สมนฺนาคํ สฺตฺถารํ เหนว อตฺตํเส สมนฺนปฺสฺสาม น
ปเนตฺรหิ อณฺณตฺร เตน ภควตา ฯ ตทฺธสฺหาโย ไช ปน โส
ภควา เสชานญฺเจว ปฺฏิปทานํ ชฺฉินาสฺวานญฺจ วุสฺสิตวตฺตํ เตน
ภควา อปฺนุชฺช เอการามตํ อณฺุคฺคโต วิหฺรติ ฯ เอวํ เอการามตํ
อณฺุคฺคตํ อิมินาปฺงฺเคน สมนฺนาคํ สฺตฺถารํ เหนว อตฺตํเส สมนฺน-
ปฺสฺสาม น ปเนตฺรหิ อณฺณตฺร เตน ภควตา ฯ อภินิพฺสนฺโน
ไช ปน ตสฺส ภควโต ตาโก อภินิพฺสนฺโน สฺสโตโก ยาว
มณฺเณ ชฺชตฺติยา สมนฺบิยายมานรฺูปา วิหฺรนฺติ วิคตฺมโต ไช ปน
โส ภควา อาหารํ อหาเวติ ฯ เอวํ วิคตฺมทํ อาหารํ อหาวิยมานํ
อิมินาปฺงฺเคน สมนฺนาคํ สฺตฺถารํ เหนว อตฺตํเส สมนฺนปฺสฺสาม น
ปเนตฺรหิ อณฺณตฺร เตน ภควตา ฯ ยถาวาที่ ไช ปน โส
ภควา ตถาการํ ยถาการํ ตถาวาที่ ยติ ยถาวาที่ ตถาการํ

๑ อภินิพฺสนฺนินฺติ วา ปาไซ ฯ

ยถากาโร คตฺตวาทิ ๗ เหวํ ชมฺมานุชมนฺปฏิปนฺนํ อิมินาปงฺเคน
 สมนฺนาคคํ สุตฺตถาโร เนว อคฺคํเต สมนฺุปลฺสุตฺตํ น ปเนตฺรหิ
 อณฺเฏตฺร เตน ภาวตฺวา ๗ ตินฺนุณฺวิจิจฺจฺจฺฉ โช ปน โส ภาว
 วิคคกถฺกโก ปริโยสิตฺตงฺกปฺโป อชฺฌาตฺยํ อาทิพฺุรหฺมจฺริยํ ๗ เหวํ
 ตณฺเณวิจิจฺจฺจฺฉ วิคคกถฺกถฺกํ ปริโยสิตฺตงฺกปฺปํ อชฺฌาตฺยํ อาทิพฺุรหฺม-
 จฺริยํ อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคคํ สุตฺตถาโร เนว อคฺคํเต สมนฺุปลฺสุตฺตํ
 น ปเนตฺรหิ อณฺเฏตฺร เตน ภาวตฺวาติ ๗ อิมเ ช ภาตฺเต สกฺโก
 เทวานมฺินฺโท เทวานํ ตาวคฺคํสํนํ ภาวโต อชฺุชฺ ยถาภุจฺเจ วณฺเณ
 ปยิริทฺทาหาสิ ๗

[๒๑๒] เตน สุทฺถํ ภาตฺเต เทวา ตาวคฺคํสํ ภาโยโยโส มตฺตตาย
 อตฺตมฺนา โหนฺติ ปมฺุทิตฺวา ปิตฺติโสมนฺสุตฺตชาตฺวา ภาวโต อชฺุชฺ
 ยถาภุจฺเจ วณฺเณ สุตฺตฺวา ๗ ตตฺร ภาตฺเต เอกจฺเจ เทวา
 เหวมาหฺสุ อโห วต มารีสา จตฺตฺวาโร สมนฺมาตฺมฺพุทฺธา โถเก
 อปฺุปชฺเชยฺยํ ชมฺมณฺจ เทเสยฺยํ ยถฺริว ภาวตฺวา ตทสฺสุทฺตํ พุทฺชน-
 หิตาย พุทฺชนสุทฺชาย โถกานุกมฺุปาย อตฺตถาย หิตาย สุทฺชาย เทว-
 มนฺุสฺสํสํนฺุติ ๗ เอกจฺเจ เทวา เหวมาหฺสุ ติจฺุชฺนฺุตฺตํ มารีสา
 จตฺตฺวาโร สมนฺมาตฺมฺพุทฺธา อโห วต มารีสา ตโย สมนฺมาตฺมฺพุทฺธา
 โถเก อปฺุปชฺเชยฺยํ ชมฺมณฺจ เทเสยฺยํ ยถฺริว ภาวตฺวา ตทสฺสุทฺตํ
 พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุทฺชาย โถกานุกมฺุปาย อตฺตถาย หิตาย สุทฺชาย
 เทวมนฺุสฺสํสํนฺุติ ๗ เอกจฺเจ เทวา เหวมาหฺสุ ติจฺุชฺนฺุตฺตํ มารีสา

๒๑๔] มหาโควินทสุตฺตํ พุทฺทมุโน ปาตุภาวาย ปุพฺพนิมิตฺตํ ๒๕๗

ตโย สฺมมาสมฺพุทฺธา อโห วต มารีสา เทว สฺมมาสมฺพุทฺธา
โตเก อฺปฺปชฺเชยฺยํ ชมฺมณฺจ เทเสยฺยํ ยถิว ภควา คทสฺส
พฺหุชนหิตาย พฺหุชนสุชฺชาย โตกานุกมฺปาย อตุถาย หิตาย สุชฺชาย
เทวมนุสฺสํสาณฺหิติ ฯ เอวํ วุตฺเต ฆนฺเต สกฺโก เทวานมินฺโท เทเว
ดาวตฺตีเส เอกทโวจ อฏฺฐจํ ไซ ปเนตฺ มารีสา อนวกาโส ยํ
เอภิสฺสา โลกชาตฺตยา เทว อรหฺนโต สฺมมาสมฺพุทฺธา อปฺพุพฺ อจริมฺ
อฺปฺปชฺเชยฺยํ เนตฺ จํ วิชฺชติ อโห วต มารีสา โส จ ภควา
อปฺปาพาโร อปฺปาทงฺโก จิรํ ทํมมทฺธานํ คิฏฺฐเจยฺย คทสฺส
พฺหุชนหิตาย พฺหุชนสุชฺชาย โตกานุกมฺปาย อตุถาย หิตาย สุชฺชาย
เทวมนุสฺสํสาณฺหิติ ฯ อถไซ ฆนฺเต เยนตฺถเนน เทวา ดาวตฺตีสา
สุรฺมมายํ สํภายํ สมนฺนินฺนา โหนฺติ สมนฺนปฺติตา ตํ อตฺถํ จินฺตยิตฺวา
ตํ อตฺถํ มนฺตยิตฺวา วุตฺตวจนามิ ตํ จตฺตารो มหाराชาโน ตสฺมि
อตุถเ โหนฺติ ปจฺจนฺตฺตฺวจจนามิ ตํ จตฺตารो มหाराชาโน ตสฺมि
อตุถเ โหนฺติ สเกสฺส สเกสฺส อาสเนสฺส จิตฺตา อวิปกฺกนฺตา ฯ

[๒๑๓] เต วุตฺตวาทฺตยา ราชาโน ปฏฺฐิกฺขยฺหาณฺสาสนฺนิ
วิปฺปสฺนณฺมนา สนฺตา อฏฺฐจํ สมฺหิ อาสเนติ ฯ

[๒๑๔] อถไซ ฆนฺเต อตุถราย ทิสาย อฺพาวโร อาโตโก
สณฺชยติ โอภาโส ปาตุโรหิสฺ อติกกมฺเมว เทวานํ เทวานุภาวํ ฯ
อถ ฆนฺเต สกฺโก เทวานมินฺโท เทเว ดาวตฺตีเส อามนฺเตสิ ยถา
ไซ มารีสา นิมิตฺตา ทิสฺสนฺติ อาโตโก สณฺชยติ โอภาโส

ปาคุภวติ พุรหุมา ปาคุภวีสุตติ พุรหุมนุ เหน้ ปุพฺพนิมิตฺตํ
ปาคุภวาย ยทิตฺ อโถโก สณฺชายติ โอบาโส ปาคุภวตฺติ ฯ

[๒๑๕] ยถา นิมิตฺตา ทิสฺสนฺติ พุรหุมา ปาคุภวีสุตติ

พุรหุมนุ เหน้ ปุพฺพนิมิตฺตํ โอบาโส วิปฺโต มหาติ ฯ

[๒๑๖] อถ ฆนฺเต เทวา ตาวตีสํ ยถาสฺส อสฺสเนสุ นิสฺสํ
โอบาสฺสเมตฺ ฆสฺสํ ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺฉิกตฺวา ๑ นํ
คมิสฺสํมาติ ฯ จตฺตารอมี มหาวราชาโน ยถาสฺส อสฺสเนสุ นิสฺสํ
โอบาสฺสเมตฺ ฆสฺสํ ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺฉิกตฺวา ๑ นํ
คมิสฺสํมาติ ฯ อิทํ สุตฺวา เทวา ตาวตีสํ เอกคฺคา สฺมาปชฺชิสฺสํ
โอบาสฺสเมตฺ ฆสฺสํ ยํ วิปาโก ภวิสฺสติ สจฺฉิกตฺวา ๑ นํ
คมิสฺสํมาติ ฯ ยถา ฆนฺเต พุรหุมา สนฺงกฺมาโร เทวานํ ตาวตีสํ
ปาคุภวติ โอบาริกํ อตฺตภาวํ อภินิมฺมิตฺตวา ปาคุภวติ ฯ โย
โช ปน ฆนฺเต พุรหุมนุ ปกตฺวณฺโณ อนภิสฺมภวณฺโณ โส
เทวานํ ตาวตีสํ จกฺขุปลตฺสํ ฯ ยถา ฆนฺเต พุรหุมา สนฺงกฺมาโร
เทวานํ ตาวตีสํ ปาคุภวติ โส อณฺเวย เทเว อตฺติวิโรจติ ๑ณฺเณ
เจว ยสฺสา ๑ ฯ เสยฺยถาปี ฆนฺเต โสวณฺโณ วิคฺคโห มาหุสฺ
วิคฺคหํ อตฺติวิโรจติ เอวเมว โช ฆนฺเต ยถา พุรหุมา สนฺงกฺมาโร
เทวานํ ตาวตีสํ ปาคุภวติ โส อณฺเวย เทเว อตฺติวิโรจติ ๑ณฺเณ
เจว ยสฺสา ๑ ฯ ยถา ฆนฺเต พุรหุมา สนฺงกฺมาโร เทวานํ ตาวตีสํ
ปาคุภวติ น ตสฺสํ ปริสํยํ โภจฺจิ เทโว อภิวาเทติ วา ปจฺจฺจฺเจติ

วา อาสเนน วา นิมนฺเตติ ฯ สัพเพ ว ตุนฺหึภฺตา ปณฺชติกา
 ปตฺตงฺเก นิสฺสํหํติ ยสฺสํทานิ เทวสฺสํ อิจฺฉิตฺสํติ พุรฺหุมา สํนงฺกุมาโร
 ศสฺสํ เทวสฺสํ ปตฺตงฺเก นิสฺสํหํติ ฯ ยสฺสํ โข ปน ฆนฺเต เทวสฺสํ
 พุรฺหุมา สํนงฺกุมาโร ปตฺตงฺเก นิสฺสํหํติ อุกฺขารํ โส ฌกฺติ เทโว
 เวทปฏฺิฏาภํ อุกฺขารํ โส ฌกฺติ เทโว โสมนสฺสํปฏฺิฏาภํ ฯ เสยฺยถาปึ
 ฆนฺเต ราชา ชคฺติโย มุทฺธาวิคฺติโต อชฺฐนาวิคฺติโต รชฺเชน อุกฺขารํ
 โส ฌกฺติ เวทปฏฺิฏาภํ อุกฺขารํ โส ฌกฺติ โสมนสฺสํปฏฺิฏาภํ เอยฺเมว
 โข ฆนฺเต ยสฺสํ เทวสฺสํ พุรฺหุมา สํนงฺกุมาโร ปตฺตงฺเก นิสฺสํหํติ
 อุกฺขารํ โส ฌกฺติ เทโว เวทปฏฺิฏาภํ อุกฺขารํ โส ฌกฺติ เทโว
 โสมนสฺสํปฏฺิฏาภํ ฯ อถ ฆนฺเต พุรฺหุมา สํนงฺกุมาโร เทวานํ
 ตาวตีสํนํ สํมปฺสํทํ วิทิตฺวา อนฺตรหิโต อิมายิ คาลาหิ อนุโมทิ

[๒๓๘] โมทนํติ วต โภ เทวา ตาวตีสํ สหิณฑกา
 ตถาคคํ นมสฺสํนฺตา ฆมฺมสฺสํ ๑ สฺฐมฺมคํ ฯ
 นเว ว เทเว ปสฺสํนฺตา วณฺณวณฺเต ยสฺสํสึโน
 สฺศคคฺสํมึ พุรฺหุมาจวิยํ จริตฺวาน อิชากเต ฯ
 เต อณฺเวย อติโรจนฺติ วณฺเณน ยสฺสํยฺยนา
 สํวกา ภูริปณฺณยสฺสํ วิเสสฺสปคตา อิช ฯ
 อิทํ ทิสฺสํวาน นนฺทนฺติ ตาวตีสํ สหิณฑกา
 ตถาคคํ นมสฺสํนฺตา ฆมฺมสฺสํ ๑ สฺฐมฺมคณฺติ ฯ

[๒๓๘] อิทมคฺคํ ฆนฺเต พุรฺหุมา สํนงฺกุมาโร อภาสิตฺถํ ฯ อิทมคฺคํ

๒๓๘] มหาโควินทสุตฺตํ ภควโต อฏฺฐายถาภุจฺจวณฺณกถา ๒๒๓

ธมฺโม สํหิตฺตฺตฺตํ อคตฺตํ อหิปสฺสํ โอบนยโก ปจฺจคฺตํ
เวทิตพฺโพ วิณฺญฺหิ ฯ เอวํ โอบนยิกสฺสํ ธมฺมสฺสํ เทเสตารํ
อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคตํ สฺตฺถารํ เหนว อตฺตํเส สมนฺนปฺสฺสํ น
ปนฺตฺรหิ อณฺเวยตฺร เตน ภควตา ฯ อิทํ กุสฺสณฺติ โส ปน เตน
ภควตา สฺปณฺเวยตฺตํ อิทํ อกุสฺสณฺติ สฺปณฺเวยตฺตํ ฯ อิทํ สํวชฺชํ ฯ
อิทํ อนวชฺชํ ฯ อิทํ เสวิตพฺพํ ฯ อิทํ น เสวิตพฺพํ ฯ อิทํ หีนํ ฯ
อิทํ ปณฺตี ฯ อิทํ กณฺหสฺสูกถสฺสปรฎฺฐิภาคนฺติ สฺปณฺเวยตฺตํ ฯ เอวํ
กุสฺสตา กุสฺสตา สํวชฺชานวชฺชเสวิตพฺพเสวิตพฺพหีนปณฺตี กณฺหสฺสูกถสฺสปร-
ฎฺฐิภาคนํ ธมฺมานํ ปณฺเวยเปตารํ อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคตํ สฺตฺถารํ
เหนว อตฺตํเส สมนฺนปฺสฺสํ น ปนฺตฺรหิ อณฺเวยตฺร เตน ภควตา ฯ
สฺปณฺเวยตฺตา โส ปน เตน ภควตา สํวถานํ นิพฺพานคามินิ ปฎฺฐิปทา
สํสํหิตฺติ นิพฺพานญฺจ ปฎฺฐิปทา จ ฯ เสยฺยถาบี นาม คจฺจโคทกํ
ยมฺุโนทเกน สํสํหิตฺติ สเมติ เอวเมว สฺปณฺเวยตฺตา เตน ภควตา
สํวถานํ นิพฺพานคามินิ ปฎฺฐิปทา สํสํหิตฺติ นิพฺพานญฺจ ปฎฺฐิปทา จ ฯ
เอวํ นิพฺพานคามินิยา ปฎฺฐิปทาย ปณฺเวยเปตารํ อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคตํ
สฺตฺถารํ เหนว อตฺตํเส สมนฺนปฺสฺสํ น ปนฺตฺรหิ อณฺเวยตฺร เตน
ภควตา ฯ ตทฺธสฺสหาโย โส ปน โส ภควา เสชานญฺเจว ปฎฺฐิปทานิ
ชฺเฒา สํวถานญฺจ วุสฺสิตวตฺตํ เตน ภควา อปฺนุชฺช เอการามตํ อณฺุคฺคโต
วิหริติ ฯ เอวํ เอการามตํ อณฺุคฺคตํ อิมินาปงฺเคน สมนฺนาคตํ สฺตฺถารํ
เหนว อตฺตํเส สมนฺนปฺสฺสํ น ปนฺตฺรหิ อณฺเวยตฺร เตน ภควตา ฯ

อภินิพฺพนฺโน โช ปน ตสฺส ภควโต ธาโก อภินิพฺพนฺโน สีโตโก
 ยาว มณฺเฑ ชตฺติยา สมนฺปียายมานรฺูปา วิหฺรณฺติ วิคตมโต โช
 ปน โส ภควา อาหารํ อาหารเวติ ฯ เหวํ วิคตมทํ อาหาร-
 มาหาริยามานํ อิมินาปฺงเคน สมนฺนาคคํ สตฺถารํ เหว อคฺคํเต
 สมนฺุปลฺสุตฺตาม น ปเนตฺรหิ อณฺฺตฺร เตน ภควตา ฯ ยถาวาทิ
 โช ปน โส ภควา ตถาการิ ยถาการิ ตถาวาทิ อิติ ยถาวาทิ
 ตถาการิ ยถาการิ ตถาวาทิ ฯ เหวํ ชฺมฺมานุชฺมฺมปฺฏิปฺนฺนํ อิมินา-
 ปฺงเคน สมนฺนาคคํ สตฺถารํ เหว อคฺคํเต สมนฺุปลฺสุตฺตาม น
 ปเนตฺรหิ อณฺฺตฺร เตน ภควตา ฯ ตินฺฺณวิจิจฺจฺโน โช ปน
 โส ภควา วิคตถกฺกโก ปริโยสิตสงฺกปฺโป อชฺฌาตฺยํ อชาติ-
 พฺรหฺมจฺริยํ ฯ เหวํ ตินฺฺณวิจิจฺจฺนํ วิคตถกฺกกํ ปริโยสิตสงฺกปฺโป
 อชฺฌาตฺยํ อชาติพฺรหฺมจฺริยํ อิมินาปฺงเคน สมนฺนาคคํ สตฺถารํ เหว
 อคฺคํเต สมนฺุปลฺสุตฺตาม น ปเนตฺรหิ อณฺฺตฺร เตน ภควตาทิ ฯ
 อิเม โช ฆนฺเต สกฺโก เทวานมฺินฺโท พฺรหฺมฺโน สนฺงกฺมารสฺส
 ภควโต อฏฺฐํ ยถากฺุเจ วณฺฺเณ ปยฺริทฺทาหาสิ ฯ

[๒๓๘] เตน สตฺยํ ฆนฺเต พฺรหฺมา สนฺงกฺมาโร อตฺตมโน โหติ
 ปมฺุทฺโต ปิตฺโธสมนฺสฺสชาโต ภควโต อฏฺฐํ ยถากฺุเจ วณฺฺเณ
 สตฺถวา ฯ อถ ฆนฺเต พฺรหฺมา สนฺงกฺมาโร โอปาริกํ อตฺตภาวํ
 อภินิมฺมิตฺตวา กุมารวณฺฺเณ^๑ หุตฺวา ปณฺฺจสีโช เทวานํ ตาวคฺคีสานํ

---

๑ ส. กุมารวณฺฺณํ ฯ

ปาตฺรโหสิ ๑ โส เวหาสํ อพฺภุคฺคฺนตฺตฺวา อากาเส อนฺตติฏฺเช
 ปตฺตงฺเกน นิสฺสํทํ ๑ เสยฺยถาปํ ฆนฺเต พตฺตวา ปุริโส สฺสฺจจตฺตเต
 วา ปตฺตงฺเก สเม วา ฆุมิภาเค ปตฺตงฺเกน นิสฺสํทํเยยฺย เหวเมว
 ไช ฆนฺเต พุทฺธมา สนฺงฺกฺมาโร เวหาสํ อพฺภุคฺคฺนตฺตฺวา อากาเส
 อนฺตติฏฺเช ปตฺตงฺเกน นิสฺสํทํคฺคฺวา เทเว ตาวคฺคฺเส อามนฺเตสิ คํ
 กิ มณฺณนฺติ โภนฺโต เทวา ตาวคฺคฺสา ยาว ทิสฺมปติ มหาปณฺโณ
 ว โส ภควา อโหสิ ๑ ภูตฺตฺพฺพํ โภ ราชา ทิสฺมปติ นาม
 อโหสิ ๑ ทิสฺมปติสฺส รณฺโณ โควินฺโท นาม พุราหฺมณ
 ปุริทิตฺโต อโหสิ ๑ ทิสฺมปติสฺส รณฺโณ เรณฺุ นาม กุมาโร
 ปุคฺคิตฺโต อโหสิ ๑ โควินฺทสฺส พุราหฺมณสฺส ไซติปาโต นาม
 มาณโว ปุคฺคิตฺโต อโหสิ ๑ อิติ เรณฺุ จ ราชปุคฺคิตฺโต ไซติปาโต จ
 มาณโว อณฺเณ จ ฉ ฆคฺคิตฺยา อิจฺเจเต อฏฺฐํ สหยา อเหสุ ๑
 อถไช โภ อโหระตฺตํ อจฺเจเนน โควินฺโท พุราหฺมณเณ กาด-
 มกาสิ ๑ โควินฺเท พุราหฺมณเณ กาดกเต ราชา ทิสฺมปติ ปริเทเวสิ
 ยสฺมึ ๑ ฆนฺเต โภ มยํ สมเย โควินฺเท พุราหฺมณเณ สฺพฺพทิจฺจาณิ
 สมฺมวโธสฺสขฺชิตฺตฺวา ปณฺจทิจิ กามคฺคฺเนทิจิ สมฺปปีตา สมฺจคฺคิภูตา ปริ-
 จาเรม คสฺมึ ๑ ฆนฺเต ปณฺ สมเย โควินฺโท พุราหฺมณเณ กาดกคฺคิตฺติ ๑
 เหวํ วุคฺคเต โภ เรณฺุ ราชปุคฺคิตฺโต ราชานํ ทิสฺมปติ เอตทโวจ
 มา ไช คฺคฺวํ เทว โควินฺเท พุราหฺมณเณ กาดกเต อติพาพฺหํ
 ปริเทเวสิ อคฺคิตฺติ เทว โควินฺทสฺส พุราหฺมณสฺส ไซติปาโต นาม

๒๒๐] มหาโควินุทสุตัม มหาโควินุทสมณญา เวณฺหาราชปุตฺตวตฺถุ ๒๖๕

โควินุทฺธิเย อภิสฺสึญฺจิสฺสํมํติ ๑. เอวํ โภติ โช โชติปาโต มาณโว
ทิสฺมปฺติสฺส วนฺนํ ปจฺจสฺสํสํติ ๑. อถ โช โภ ราชฯ ทิสฺมปฺตี
โชติปาถํ มาณวํ โควินุทฺธิเย อภิสฺสึญฺจึ เปตฺติเก จานฺเน จเปสฺสี ๑
อภิสฺสึตฺโต โชติปาโต มาณโว โควินุทฺธิเย เปตฺติเก จานฺเน จมีโต
เยปฺปิสฺสํ ปีตา อตฺถเ อณฺุสํสํตี เตปฺปี อตฺถเ อณฺุสํสํตี เยปฺปิสฺสํ
ปี้ตา อตฺถเ นานฺุสํสํตี เตปฺปี อตฺถเ นานฺุสํสํตี เยปฺปิสฺสํ ปี้ตา
กมฺมฺนฺเต อภิสฺมํภอสฺสี เตปฺปี กมฺมฺนฺเต อภิสฺมํภอสฺสี เยปฺปิสฺสํ
ปี้ตา กมฺมฺนฺเต นานฺุสํมํภอสฺสี เตปฺปี กมฺมฺนฺเต นานฺุสํมํภอสฺสี ๑
ตเมนํ มนฺุสํสํ เอวมาหํสฺสุ โควินุโท วต โภ พฺรหฺมโณ
มหาโควินุโท วต โภ พฺรหฺมโณติ ๑ อิมินา โช เอวํ โภ
ปริยาเยน โชติปาถสฺสํ มาณวสฺสํ มหาโควินุโทเควฺว สมนฺญา
ยฺกปาตี ๑

[๒๒๐] อถ โช โภ มหาโควินุโท พฺรหฺมโณ เยน เต น
ชฺชตฺติยา เตนุสฺสงฺกมฺมิ อฺปฺสงฺกมิตฺตฺวา เต น ชฺชตฺติเย เอตทโวจ
ทิสฺมปฺตี โช โภ ราชฯ ชินฺนโณ วุทฺโฆ มหตฺถโก อทฺทคฺโค
วโยอณฺุสฺสํปฺตฺโต โภ นุ โช ปน โภ ชานาตี ชีวิตานํ จานํ โช
ปเนตํ วิชฺชตี ยํ ทิสฺมปฺติมฺหิ วนฺนํเว กาสกเต ราชกตฺตาโร
เวณฺุ ราชปุตฺตํ ราชเช อภิสฺสึญฺเจยฺยํ อายนฺุคฺ โภนุโต เยน
เวณฺุ ราชปุตฺโต เตนุสฺสงฺกมกฺก อฺปฺสงฺกมิตฺตฺวา เวณฺุ ราชปุตฺตํ
เอวํ วเทถ มยํ โช โภโต เวณฺุสฺสํ สหยา ปียา มนาปา

อฺปฺปฏฺฐิกฺคา ยํสฺสฺส ภาวํ คํสฺสฺสา มยํ ยํทฺกฺกฺส ภาวํ คํทฺกฺกฺสา มยํ
 ทิสฺสมฺปตฺติ โส โภ ราชฺชา ชินฺนฺโณ อฺทฺทฺโฆ มหตฺตโก อทฺทคฺคโต
 วโยอนฺนฺปฺปคฺคโต โภ นฺนฺ โส ปนฺ โภ ชานาติ ชีวิตานํ จานํ
 โส ปเนตํ วิชฺชติ ยํ ทิสฺสมฺปตฺติมฺหิ รมฺเบเว กาทกเต ราชกคฺคตาโร
 ภวนฺคํ เรณฺุ รัชเช อภิสฺสิณฺเจยฺยํ สฺเจ ภาวํ เรณฺุ รัชชํ ตภเถ
 สํวิภเชถ โน รัชเชนาติ ฯ เอวํ โภติ โส เต ณ ชคฺคตฺติยา
 มหาโควินฺทศฺส พฺราหฺมณศฺส ปฏฺฐิสฺสคฺคา เยน เรณฺุ ราชปฺคฺคโต
 เตนฺนฺสํกมฺมํสฺส อฺปฺสํกมฺมิตฺวา เรณฺุ ราชปฺคฺคํ เอตทวโจจฺจ มยํ
 โส โภโค เรณฺุศฺส สฺหยา มฺบิยา มนาปฺวา อฺปฺปฏฺฐิกฺคา ยํสฺสฺส
 ภาวํ คํสฺสฺสา มยํ ยํทฺกฺกฺส ภาวํ คํทฺกฺกฺสา มยํ ทิสฺสมฺปตฺติ โส โภ
 ราชฺชา ชินฺนฺโณ อฺทฺทฺโฆ มหตฺตโก อทฺทคฺคโต วโยอนฺนฺปฺปคฺคโต
 โภ นฺนฺ โส ปนฺ โภ ชานาติ ชีวิตานํ จานํ โส ปเนตํ วิชฺชติ
 ยํ ทิสฺสมฺปตฺติมฺหิ รมฺเบเว กาทกเต ราชกคฺคตาโร ภวนฺคํ เรณฺุ
 รัชเช อภิสฺสิณฺเจยฺยํ สฺเจ ภาวํ เรณฺุ รัชชํ ตภเถ สํวิภเชถ
 โน รัชเชนาติ ฯ โภ นฺนฺ โส โภ อณฺโณ มม วิชฺชิตे สฺขํ
 ภเวยฺยถาถิ อณฺเณตฺร ภวนฺเตหิ สฺจาทํ โภ รัชชํ ตภิสฺสํสามิ
 สํวิภชิสฺสํสามิ โว รัชเชนาติ ฯ อถโส โภ อโหรรคฺคานํ อจฺเจยน
 ราชฺชา ทิสฺสมฺปตฺติ กาทมกาสิ ฯ ทิสฺสมฺปตฺติมฺหิ รมฺเบเว กาทกเต ราช-
 กคฺคตาโร เรณฺุ ราชปฺคฺคํ รัชเช อภิสฺสิณฺจํสฺส ฯ อภิสฺสิคฺคโต เรณฺุ

---

๓ สฺ. สฺเมเชยฺยถา ๑

รัชเสน ปณฺจหิ กามคฺเชหิ สํบฺบิโต สํมจฺญโต ปริจาเรติ ฯ
 อถ โภ มหาโควินฺโท พุราหฺมณเณ เยน เต ฉ ชคฺติยา
 เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา เต ฉ ชคฺติเย เอตทโวจํ ทิสฺมฺปติ
 โช โภ ราชา กาดกโต อภิสฺสิตฺโต เณฺร รัชเสน ปณฺจหิ
 กามคฺเชหิ สํบฺบิโต สํมจฺญโต ปริจาเรติ โภ นุ โช ปน
 โภ ชานาติ มทนฺิยา กามา อายนฺตุ โภนฺโต เยน เณฺร
 ราชา เตนฺอุปสงฺกมถ อุปสงฺกมิตฺวา เณฺร ราชานํ เอวํ วเทถ
 ทิสฺมฺปติ โช โภ ราชา กาดกโต อภิสฺสิตฺโต ภวํ เณฺร รัชเสน
 สฺวริ ภวํ ตํ วจนฺนติ ฯ เอวํ โภติ โช เต ฉ ชคฺติยา มหา
 โควินฺทสุตฺตํ พุราหฺมณฺสุตฺตํ ปฏิสฺสฺสุตฺวา เยน เณฺร ราชา เตนฺ
 อุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา เณฺร ราชานํ เอตทโวจํ ทิสฺมฺปติ
 โช โภ ราชา กาดกโต อภิสฺสิตฺโต ภวํ เณฺร รัชเสน สฺวริ
 ภวํ ตํ วจนฺนติ ฯ สฺวรามหํ โภ ตํ วจนฺนติ ฯ โภ นุ โช
 โภ ปโหติ อิมํ มหาปจฺฉิ อุตฺตเรน อายตํ ทกฺขิเณน สกฺขมฺขํ
 สฺสคฺคชา สมนํ สุวิภคฺตํ วิภชิตฺนฺติ ฯ โภ นุ โช โภ อญฺโฆ ปโหติ
 อญฺเฒศฺร มหาโควินฺเทน พุราหฺมเณนาติ ฯ อถ โภ เณฺร
 ราชา อญฺเฒศฺรํ ปุริสํ อามนฺเตสึ เอहि ตวํ อมฺโภ ปุริสํ
 เยน มหาโควินฺโท พุราหฺมณเณ เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา
 มหาโควินฺทํ พุราหฺมณํ เอวํ วเทหิ ราชา ตํ ภนฺเต เณฺร
 อามนฺเตศฺติ ฯ เอวํ เทวาติ โช โภ สฺโส ปุริสํ เณฺรสุตฺตํ วนฺโฆ

ปฐิสสุตฺวา เยน มหาโควินฺโท พฺรหฺมโณ เตนฺอุปสงฺกมิ อุป-
 สงฺกมิตฺวา มหาโควินฺทํ พฺรหฺมณํ เอตทโวจ ราชธา ตํ ภนฺเต
 เรณฺุ อามนฺเตคฺคิ ฯ เอวํ โภติ โข โภ มหาโควินฺโท พฺรหฺมโณ
 คสุตํ ปฐิสสุตํ ปฐิสสุตฺวา เยน เรณฺุ ราชธา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา เรณฺุณา วนฺณณา สทฺธิ สมนฺโทธิ สมนฺโทธิยํ กถํ
 สํราณํยํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมณฺุํ นิสฺสิทฺธิ ฯ เอกมณฺุํ นิสฺสินฺุํ โข
 โภ มหาโควินฺทํ พฺรหฺมณํ เรณฺุ ราชธา เอตทโวจ เอกุ ภวํ
 โควินฺโท อิมํ มหาปจฺวี อุตฺตเรน อายคํ ทกฺขิเณน สกฺขมฺุขํ
 สคฺคธา สมนํ สุวิภคฺคํ วิภเชตฺติ ฯ เอวํ โภติ โข โภ มหาโควินฺโท
 พฺรหฺมโณ เรณฺุสุตํ วนฺณโย ปฐิสสุตฺวา อิมํ มหาปจฺวี อุตฺตเรน
 อายคํ ทกฺขิเณน สกฺขมฺุขํ สคฺคธา สมนํ สุวิภคฺคํ วิภชิ สพฺพานิ
 สกฺขมฺุขานิ ปญฺุชเปสฺสิ ฯ ตตฺร สุกํ มชฺเณ เรณฺุสุตํ วนฺณโย
 ชนปโท โหติ

[๒๒๑] ทนฺตปฺรํ กาดิจฺจกานํ อสุตฺถกานญฺจ โปตนํ
 มาหิสฺสุตฺติ อวณฺุคํนํ โสจฺจิวานญฺจ วัรูกํ
 มิตฺติตา จ วิเทหานํ จมฺปา องฺเคสุ มาบีตา
 พาวราณสฺส จ กาสฺนํ เอเต โควินฺทมาบีตาติ ฯ

[๒๒๒] อถโฆ โภ เต ฌ ชคฺคิยา ยถาสฺสเกน ตาเกน
 อคฺคตฺตมนฺวา อเหตุํ ปวิปฺนุณฺณสงฺกปฺปา ยํ วต โน อโหสิ อิจฺฉิตฺติ
 ยํ อากงฺขิตฺติ อธิปฺเปตฺติ ยํ อภิปคฺคิตฺติ ตํ โน ตทฺทชฺนฺติ ฯ

๒๒๕] มหาโควินุทสุตฺตํ มหาโควินุทสุตฺตํ กถยานกิตฺติสทฺโท ๒๒๘

[๒๒๓] สัตตภู พุทฺทมทตฺโต จ เวสฺสภู ภวโต สห
เรณฺุ เทว ชตฺรฐชา จ ตทาสฺสุ สัตต ภาววาทิ ฯ
ปจฺจภาณวารํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๒๔] อถ โข โภ เต ฅ ชตฺติยา เยน มหาโควินุโท
พุทฺทมโณ เตนุปลงฺกมฺมึสุ อฺปลงฺกมิตฺวา มหาโควินุทํ พุทฺทมณฺํ
เอตทโวจุ ยถา โช ภวํ โภ โควินุโท เรณฺุสฺสุ รมฺปิโย สหાય
มฺปิโย มนาโป อปฺปฏฺฐิตฺโต เอวเมว โช ภวํ โควินุโท พุทฺทมโณ
อมฺหากํมฺปิ สหાય มฺปิโย มนาโป อปฺปฏฺฐิตฺโต อนุสํสคฺ โน ภวํ
โควินุโท พุทฺทมโณ มา โน ภวํ โควินุโท พุทฺทมโณ
อนุสํสนิยา ปจฺจพฺยาหาสฺติ ฯ เอวํ โภติ โช โภ มหาโควินุโท
พุทฺทมโณ เตสฺ ฅนฺนํ ชตฺติยานํ มุทฺธาภิสฺสิตฺตานํ ปจฺจสฺสํสสิ ฯ
อถ โข โภ มหาโควินุโท พุทฺทมโณ อนุสํสนิยา สัตต จ ราชาน
ชตฺติเย มุทฺธาภิสฺสิตฺเต รชฺเชน อนุสํสสิ สัตต จ พุทฺทมณฺมหาสํเต
สัตต จ นฺหาคทงฺสทานิ มนฺเต วาเจสิ ฯ อถ โข โภ มหาโควินุทสุตฺตํ
พุทฺทมณฺสฺสํ อปฺเรน สฺมเยน เอวํกถฺยาโน กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคฺจฺฉิ
สทฺธิ มหาโควินุโท พุทฺทมโณ พุทฺทมานํ ปสฺสํติ สทฺธิ มหา
โควินุโท พุทฺทมโณ พุทฺทมุนา สํกจฺเจติ สตฺตปฺติ มนฺเตตฺติ ฯ
อถ โข โภ มหาโควินุทสุตฺตํ พุทฺทมณฺสฺสํ เอตทโหสิ มยฺหํ โช เอวํ
กถฺยาโน กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคฺโต สทฺธิ มหาโควินุโท พุทฺทมโณ
พุทฺทมานํ ปสฺสํติ สทฺธิ มหาโควินุโท พุทฺทมโณ พุทฺทมุนา

สากจฺเจติ สัตถปติ มนุเตตฺตี น ไช ปนาหํ พุทฺหมานํ ปสฺสํสามิ
 น พุทฺหมุณา สากจฺเจมิ น พุทฺหมุณา สัตถเปมิ น พุทฺหมุณา
 มนุเตมิ สุตํ ไช ปน เมตํ พุราหุมนานํ วุฑฺฒานํ มหตฺถกานํ
 อัจริยปาวจฺริยานํ ภาสฺमानานํ โย วสฺสึเก จตฺตารอ มาเส ปฏฺิ
 สัตถึยติ กรุณฺณํ ฌานํ ฌายติ โส พุทฺหมานํ ปสฺสํสติ พุทฺหมุณา
 สากจฺเจติ สัตถปติ มนุเตตฺตี ยนฺนุนาหํ วสฺสึเก จตฺตารอ มาเส
 ปฏฺิสัตถึเยยฺยํ กรุณฺณํ ฌานํ ฌายเยยฺยนฺติ ฯ อถไช มหาโควิณฺโท
 พุราหุมนเณ เยน เวณฺุ ราชา เตนฺุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิคฺวา
 เวณฺุ ราชานํ เขตทโวจ มยฺหํ ไช โภ เอวํกตฺยาเณ กิตฺติ
 สทฺโท อพฺภุคฺคโต สกฺขิ มหาโควิณฺโท พุราหุมนเณ พุทฺหมานํ
 ปสฺสํสติ สกฺขิ มหาโควิณฺโท พุราหุมนเณ พุทฺหมุณา สากจฺเจติ
 สัตถปติ มนุเตตฺตี น ไช ปนาหํ โภ พุทฺหมานํ ปสฺสํสามิ น
 พุทฺหมุณา สากจฺเจมิ น พุทฺหมุณา สัตถเปมิ น พุทฺหมุณา
 มนุเตมิ สุตํ ไช ปน เมตํ พุราหุมนานํ วุฑฺฒานํ มหตฺถกานํ
 อัจริยปาวจฺริยานํ ภาสฺमानานํ โย วสฺสึเก จตฺตารอ มาเส ปฏฺิ
 สัตถึยติ กรุณฺณํ ฌานํ ฌายติ โส พุทฺหมานํ ปสฺสํสติ พุทฺหมุณา
 สากจฺเจติ สัตถปติ มนุเตตฺตี อิจฺฉามหํ โภ วสฺสึเก จตฺตารอ
 มาเส ปฏฺิสัตถึยติ กรุณฺณํ ฌานํ ฌายติ นมฺหิ เกณฺจิ อุปสงฺกมิ
 ตพฺโพ อณฺเฑตฺว เเอเกน ภตฺตาทาหาเรนาติ ฯ ยสฺสํทานิ ภวํ
 โควิณฺโท กถํ มณฺเฑตฺตี ฯ อถไช มหาโควิณฺโท พุราหุมนเณ

๒๕] มหาโควินุทสุดัม มหาโควินุทสุดัม ฉกขคฺคิยาทัม อูปสงฺกมณัม ๒๗๓

เขน เต ณ ขคฺคิยา เตนุปรสงฺกมิ อูปสงฺกมิตฺวา เต ณ ขคฺคิเย
เอตทโวจ มยฺหํ โข โภ เอวํกถยาโณ กิตฺติสฺสทฺโท อพฺภุคฺคโต
สฺกฺขิ มหาโควินุโท พฺราหฺมโณ พฺราหฺมานํ ปสฺสตี สฺกฺขิ มหา
โควินุโท พฺราหฺมโณ พฺราหฺมฺนา สํกฺจฺเจติ สฺตฺตปฺติ มนฺเตตฺตี
น โข โภ ปนาหํ พฺราหฺมานํ ปสฺสํสามิ น พฺราหฺมฺนา สํกฺจฺเจมิ
น พฺราหฺมฺนา สฺตฺตเปมิ น พฺราหฺมฺนา มนฺเตมิ สฺตํ โข ปน เมตฺม
พฺราหฺมณานํ วุทฺธมานํ มหตฺตถานํ อจฺริยปจฺริยานํ ภาสฺमानานํ
โย วสฺสึเก จตฺตารो มาเส ปฺริสฺสตีตฺติ กรุณํ ฌานํ ฌายติ
โส พฺราหฺมานํ ปสฺสตี พฺราหฺมฺนา สํกฺจฺเจติ สฺตฺตปฺติ มนฺเตตฺตี
อิจฺฉามหํ โภ วสฺสึเก จตฺตารो มาเส ปฺริสฺสตีตฺติ กรุณํ ฌานํ
ฌายิตฺถํ นมฺหิ เกณจิ อูปสงฺกมิตฺวา โข อญฺญตฺร เอเกน ภคฺคา
หาเรนาติ ฯ ยสฺสทานิ ภวํ โควินุโท กถํ มญฺญตฺตี ฯ อถ โข
โภ มหาโควินุโท พฺราหฺมโณ เขน สฺตฺต จ พฺราหฺมณมหาสํธา
สฺตฺต จ นฺหาคกฺสฺตานิ เตนุปรสงฺกมิ อูปสงฺกมิตฺวา สฺตฺต จ
พฺราหฺมณมหาสํธาเต สฺตฺต จ นฺหาคกฺสฺตานิ เอตทโวจ มยฺหํ
โข โภ เอวํกถยาโณ กิตฺติสฺสทฺโท อพฺภุคฺคโต สฺกฺขิ มหาโควินุโท
พฺราหฺมโณ พฺราหฺมานํ ปสฺสตี สฺกฺขิ มหาโควินุโท พฺราหฺมโณ
พฺราหฺมฺนา สํกฺจฺเจติ สฺตฺตปฺติ มนฺเตตฺตี น โข ปนาหํ โภ
พฺราหฺมานํ ปสฺสํสามิ น พฺราหฺมฺนา สํกฺจฺเจมิ น พฺราหฺมฺนา
สฺตฺตเปมิ น พฺราหฺมฺนา มนฺเตมิ สฺตํ โข ปน เมตฺม พฺราหฺมณานํ

อุกุฏมานัน มหุตถกานัน อัจฉริยปาจิริยานัน ภาตมานานัน โย วสุตฺถิเก
 จตุตถาโร มาเส ปฏิสตฺถียติ กรุณฺณํ ฌานัน ฌายติ โส พุทฺหมานัน
 ปสฺสตี พุทฺหมุณา ตากฺจเจตฺติ สฺตฺตปตฺติ มนุเตตฺตี เตนฺหิ โภ
 ยถาสฺส เต ยถาปริยตฺเต มนุเต วิตุถาเรน สขฺฌายัน กโรถ อญฺญ-
 มญฺญญจ มนุเต วาเจถ อิจฺฉามหํ โภ วสุตฺถิเก จตุตถาโร มาเส
 ปฏิสตฺถียติ กรุณฺณํ ฌานัน ฌายติ นมฺหิ เกนฺจ อุตฺตงฺกมิตฺตพฺโพ
 อญฺญตฺตฺร เอเกน ภตฺตาทาเรนาติ ฯ ยสฺสทานิ ภวํ โควินฺโท
 กถํ มญฺญตฺตี ฯ อถ โช โภ มหาโควินฺโท พุทฺหมุณฺเณ เยน
 จตุตถาริสฺสา ภริยา-ตาทิสฺสโย เตนุตฺตงฺกมฺมิ อุตฺตงฺกมิตฺตวา จตุตถาริสฺสา
 ภริยา ตาทิสฺสโย เอตทโวจ มยฺหํ โช โภติ เอวํกถฺยาโน กิตฺติ-
 สทฺโท อพฺภุคฺคโต สกฺขิ มหาโควินฺโท พุทฺหมุณฺเณ พุทฺหมานัน
 ปสฺสตี สกฺขิ มหาโควินฺโท พุทฺหมุณฺเณ พุทฺหมุณา ตากฺจเจตฺติ
 สฺตฺตปตฺติ มนุเตตฺตี น โช ปนาหํ โภติ พุทฺหมานัน ปสฺสามิ
 น พุทฺหมุณา ตากฺจเจมิ น พุทฺหมุณา สฺตฺตเปมิ น พุทฺหมุณา
 มนุเตมิ สฺสํ โช ปน เมตฺติ พุทฺหมุณฺณานัน อุกุฏมานัน มหุตถกานัน
 อัจฉริยปาจิริยานัน ภาตมานานัน โย วสุตฺถิเก จตุตถาโร มาเส ปฏิ-
 สตฺถียติ กรุณฺณํ ฌานัน ฌายติ โส พุทฺหมานัน ปสฺสตี พุทฺหมุณา
 ตากฺจเจตฺติ สฺตฺตปตฺติ มนุเตตฺตี อิจฺฉามหํ โภติ วสุตฺถิเก จตุตถาโร
 มาเส ปฏิสตฺถียติ กรุณฺณํ ฌานัน ฌายติ นมฺหิ เกนฺจ อุตฺตงฺกมิต-
 ตพฺโพ อญฺญตฺตฺร เอเกน ภตฺตาทาเรนาติ ฯ ยสฺสทานิ ภวํ โควินฺโท

กาทํ มณฺเฑตฺตํ ๑ อถ โข โภ มหาโควินโท พฺรหฺมโณ ปฺรตฺติเมน
นคฺรสุเสว นวํ. สณฺฐาคารี กาวาเปตฺวา วสุสฺสเก จตฺตารอ มาเส
ปฺฏิสฺตฺตํ ยิ กรุณฺ ฌานํ ฌายิ ๑ นาสฺสํ โภจิ อฺปสฺงกมฺติ
อณฺเฑตฺร เอเกน ภคฺตฺตาทาเวนาติ ๑ อถ โข โภ มหาโควินทสุตฺ
พฺรหฺมณฺสุตฺ จตฺตุนํ มาสํ อจฺเจเยน อหุเทว อุกฺกณฺจนา อหุ
ปฺริตฺตฺตนา สฺกํ โข ปเนตํ พฺรหฺมณานํ วุชฺชณานํ มหตฺตกานํ
อาจฺริยปาจฺริยานํ ภาตฺมานานํ โย วสุสฺสเก จตฺตารอ มาเส ปฺฏิ-
สฺตฺตํ ยติ กรุณฺ ฌานํ ฌายติ โส พฺรหฺมานํ ปสฺสติ พฺรหฺมฺนา
สํกจฺเจติ สฺตฺตปฺติ มนฺเตตฺตํ น โข ปนาหํ พฺรหฺมานํ ปสฺสํามิ
น พฺรหฺมฺนา สํกจฺเจมิ น พฺรหฺมฺนา สฺตฺตเปมิ น พฺรหฺมฺนา
มนฺเตมฺตํ ๑ อถ โข โภ พฺรหฺมา สันสกุมารอ มหาโควินทสุตฺ
พฺรหฺมณฺสุตฺ เจตฺสา เจโตปฺริวิตฺตกฺกมณฺเฑาย เสยฺยถาปํ นาม
พตฺวา ปฺริสฺสํ สํมมฺิณฺชิตํ วา พาหํ ปสฺสาเรยฺย ปสฺสาวิตํ วา พาหํ
สํมมฺิณฺชเยยฺย เอวเมว พฺรหฺมโตเก อนฺตฺรหิตอ มหาโควินทสุตฺ
พฺรหฺมณฺสุตฺ สํมมุชฺเช ปาตฺรโหสิ ๑ อถ โข โภ มหาโควินทสุตฺ
พฺรหฺมณฺสุตฺ อหุเทว ภยํ อหุ ฌมฺภิตตฺตํ อหุ โสเมหํโส
ยถาตํ อทฺธิชฺชปฺพุพฺ ฐปํ ทิสฺวา ๑ อถ โข โภ มหาโควินโท
พฺรหฺมโณ ภูโต สํวิคฺโค โสเมหฺจฺจธาโต พฺรหฺมานํ สันสกุมารํ
คากาย อชฺฌณภาสิ

๓ ส. นสฺสํ ๑ ๑

ปฺปโปติ มจฺโจ อมตํ พุทฺหมโลกนฺติ ฯ
 หิตฺวา มมตฺตํ มนุเชตฺตํ พุทฺหม
 เอโกทฺธิฏฺโศ กรุณาริมฺตฺโต
 นีรามคฺนฺโธ วิโรโต เมถุนสฺมา
 เขตฺตญฺจฺจิโต เขตฺต ๑ สิกฺขมาโน
 ปฺปโปติ มจฺโจ อมตํ พุทฺหมโลกนฺติ ฯ

[๒๒๘] หิตฺวา มมตฺตฺนฺติ อหํ^๑ โภโต อาชานามิ ฯ อึเชกฺจฺโจ
 อปฺปํ ๑า โภคกฺขณฺธิ ปรหาย มหนฺตํ ๑า โภคกฺขณฺธิ ปรหาย อปฺปํ
 ๑า ฅาติปริวจฺจฺญํ ปรหาย มหนฺตํ ๑า ฅาติปริวจฺจฺญํ ปรหาย เกตฺมสฺสํ
 โยหาเวตฺตฺวา กาสายานิ วตฺตฺถานิ อจฺจนาเทตฺตฺวา อควรสฺมา อนควาริยํ
 ปพฺพชฺติ อิติ หิตฺวา มมตฺตฺติ สหํ^๒ โภโต อาชานามิ ฯ
 เอโกทฺธิฏฺโศติ สหํ^๓ โภโต อาชานามิ ฯ อึเชกฺจฺโจ วิจิตฺตํ เสนาสํ
 ภชฺติ อรณฺณํ รุกฺขมฺตํ ปพฺพตํ กนฺทวํ คิริคฺคฺหํ สฺสํ ๑นปถํ
 อพฺโปกาสํ ปตฺตฺตปฺปชฺชํ ปฏฺิสตฺตฺตฺยติ อิติ เอโกทฺธิฏฺโศติ สหํ โภโต
 อาชานามิ ฯ กรุณาริมฺตฺโตติ สหํ โภโต อาชานามิ ฯ อึเชกฺจฺโจ
 กรุณาสฺหคเตน เจตสา เอถํ ทิสํ ฅริตฺตฺวา วิหริติ ตถา ทุคฺคิยํ
 ตถา คติยํ ตถา จตฺตฺถํ อิติ อฺกฺขมโธ คิริยํ สฺพพฺชิ สฺพพฺตฺตฺตฺย
 สฺพพฺวาจฺนฺตํ โลกํ กรุณาสฺหคเตน เจตสา วิปฺเจเนน มหคฺคเตน

---

๑ ส. มมตฺตํตาหํ ฯ ๒ ส. มมตฺตํตาหํ ฯ มมตฺตํติปฺนฺติ ปน
 ปาเชน ภวิตฺตฺพํ ฯ ๓ เอโกทฺธิฏฺโศติปฺนฺติ ปาเชน ภวิตฺตฺพํ ฯ

อปรมาเถน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน ฌวิตฺวา วิหริติ อิติ คุรุณา-
ธิมุตฺโตติ สหํ โภโต อาชานามิ ฯ อามคฺนฺเช จ ไซ อหํ โภโต
ภาสฺมานสุตฺตํ น จ อาชานามิ

[๒๒๘] เก อามคฺนฺชา มนุเชสุ พุรฺหม
เอเต อวิทฺฐา อธิ พฺวุทฺธิ ชีร
เกนาธุฎฺฐา วาติ ปชา คุรุวู
อาปายิกา นีวุตฺตพฺรหฺมโตกาติ ฯ
โกไซ โมตฺตวชฺชํ นิกฺกิตฺติ จ โทพฺุโ
กทริยตา อติมาโน อุตฺตฺสุยา
อิจฺจนา วิจฺจิกฺจนา ปฺรเหสนา จ
โตโภ จ โทโส จ มโห จ โมโห
เอเตสุ ยุตฺตา อนิรามคฺนฺชา
อาปายิกา นีวุตฺตพฺรหฺมโตกาติ ฯ

[๒๓๐] ยถา ไซ อหํ โภโต อามคฺนฺเช ภาสฺมานสุตฺตํ อาชานามิ
เต น สฺนิมฺมทฺยา อคารํ อชฺฌเณวสฺสตา ปพฺพชฺชิสฺสํสํหํ โภ
อคารมฺหา อนคาริยนฺติ ฯ ยสุตฺตทานิ ภวํ โควินฺโท กาลํ มณฺเฑตฺติติ ฯ
อดไซ โภ มหาโควินฺโท พฺรหฺมโณ เยน เวณฺุ ราชฺา เตนฺุ-
ปตฺตงฺกมิ อุตฺตงฺกมิตฺวา เวณฺุ ราชานํ เอตทฺโวจ อณฺเฑทฺทานิ
ภวํ ปุโรหิตํ ปฺริเยสฺสตุ โย โภโต ราชฺชํ อนุสํสํสฺสํตฺติ อิจฺจนามหํ

---

๑ ส. คุรุวูชฺฐุ ฯ

โก อकारสุมา อนุคาริยํ ปพฺพชิตุํ ยถา ไช ปน เม สุกํ
 พุรหฺมุโน อามคนธเร ภาตฺมานสฺส เต น สุนิมมฺมทยา อकारิ
 อชฺฌาวสฺสตา ปพฺพชิตฺสํสามหํ โภ อकारสุมา อนุคาริยนฺติ ฯ

[๒๓๑] อามนุชยามิ ราชานํ เรณูํ ภูมิปตี อหํ
 ตํ ปชานสฺสํ รชฺเชน นาทํ ไบโรหจฺเจ รเม ฯ
 สฺเจ เต อุนกาเมหิ อหํ ปวิปรุชยามิ เต
 โย ตํ หีสฺติ วาเวมิ ภูมิเสนาปตี อหํ
 ตํ มีตา อหํ ปุคฺโคโต จ มา โน โควินท ปาชหิ ฯ
 น มคฺติ อุนกาเมหิ หีสฺโค เม น วิชฺชติ
 อมนุสฺสวโจ สฺสุวา ตสฺมาหํ น คเห รเม ฯ
 อมนุสฺสวโจ กถฺวณฺโณ กนฺเต อตฺถํ อภาสฺถ
 ยณฺจ สฺสุวา ชหาสิ โน เคเห อเมห จ เกวเด ฯ
 อปฺพคฺตสฺส เม ปพฺเพ ยิจฺจํกามสฺส เม สฺโค
 อคฺคิ ปชฺชติโต อาสิ กุสฺสปคฺตปฺริคฺโคโต ฯ
 คโคโต เม พุรหฺมา ปาคุรหฺ พุรหฺมโตกา สนนฺตโน
 สฺโส เม ปณฺหํ วิทยาภาสิ ตํ สฺสุวา น คเห รเม ฯ
 สทฺทหามิ อหํ โภโคโต ยํ ตํ โควินท ภาสฺสิ
 อมนุสฺสวโจ สฺสุวา กถํ วตฺเตถ อณฺณถา
 เต ตํ อมนุคฺติสฺสํสามิ สฺสุตา โควินท โน ภวํ ฯ

---

๑ อุนปพฺพชิตฺสํสามาตีมี ปาโไซ ฯ

ศฺมจินฺเตสุ อิมเ ช โภ พุราหฺมณา นาม อิตฺถิตฺตฺตฺตา ยนฺนุณ
มยฺ มหาโควินทฺ พุราหฺมณฺ อิตฺถิตฺถิ สิกฺเขยฺยามาติ ฯ เตะ มหา-
โควินทฺ พุราหฺมณฺ อุปสงฺกมิตฺวา เหวมาหฺสุ สํวิชฺชนฺติ ช โภ
อิมเสุ สฺตฺคฺคํ รัชเชสุ ปฺหฺุตฺตา อิตฺถิโย ตโต โภโต ยาวตฺติกาหิ
อตุโถ ตาวตฺติกา อานํยตฺติกา ฯ อตฺ โภ มมปํมา จตฺตารํสา
ภริยา สํทิสฺสิโย ตาวาหํ สฺพฺพา ปฺหาย อคารํสุมา อนาคาริยํ
ปฺพฺพชิตฺสํสามิ ยถา ช ปน เม สฺคํ พุรฺหฺมฺโน อามคฺนฺเช
ภาสฺมานํสฺส เตะ น สฺนิมฺมทฺยา อคารํ อชฺฌณาवस्ता ปฺพฺพชิตฺสํสามํ
โภ อคารํสุมา อนคาริยฺนฺติ ฯ สเจ ภวํ โควินฺโท อคารํสุมา
อนคาริยํ ปฺพฺพชิตฺสํสติ มยฺมมํ อคารํสุมา อนคาริยํ ปฺพฺพชิตฺสํสาม
อถ ยา เตะ คติ สํ โน คติ ภวิสฺสํตํติ ฯ

[๒๓๓] สเจ ปชฺหต กามานิ ยตฺต สฺตฺโต ปฺกฺขฺชฺโน
อามฺโภ ทพฺพา โทถ ชนฺตํพตฺสํมาหิตา ฯ
เอสํ มคฺโค อชฺฌมคฺโค เอสํ มคฺโค อนฺตฺตฺโร
สฺทฺชฺมฺโม สฺพฺภิ วกฺชฺโต พุรฺหฺมโตกฺปฺปคฺติยาติ ฯ

[๒๓๔] เตะนฺทิ ภวํ มหาโควินฺโท สฺตฺต วสฺสํสามิ อากเมตฺ
สฺตฺตฺนํ วสฺสํสามิ อจฺจเยน มยฺมมํ อคารํสุมา อนคาริยํ ปฺพฺพชิตฺสํสาม
อถ ยา เตะ คติ สํ โน คติ ภวิสฺสํตํติ ฯ อติจิวํ ช โภ
สฺตฺต วสฺสํสามิ นานํ สฺกฺโกมิ ภวฺนฺเต สฺตฺต วสฺสํสามิ อากเมตฺ

---

๓ ส. ตาปํ ฯ

โก นุ ไช ปน โภ ชานาติ ชีวิตานํ คมนีโย สฺมปฺราโย
 มนุทาย โวฏฺฐพฺพํ กตฺตพฺพํ กุสฺสํ จริตพฺพํ พุทฺทมจฺริยํ นตฺติ
 ชาตสุตฺต อมรณํ ยถา ไช ปน เม สฺสํ พุทฺทมโน อามคฺนเช
 ภาสฺमानสุตฺต เต น สฺนินิมฺมทยา อคาวํ อชฺฐณาจฺสตา ปพฺพชิสฺสํสามหํ
 โภ อคารสฺมา อนคาวินฺนติ ฯ เตนหิ ภวํ โควินฺโท ท วสฺสํสามิ
 อากเมตฺตุ ฯ เป ฯ ปญฺจ วสฺสํสามิ อากเมตฺตุ ฯ จตฺตาวริ วสฺสํสามิ
 อากเมตฺตุ ฯ ตีณิ วสฺสํสามิ อากเมตฺตุ ฯ เทว วสฺสํสามิ อากเมตฺตุ ฯ
 เอกํ วสฺสํ อากเมตฺตุ เอกสุตฺต วสฺสํสุตฺต อจฺจเยน มยมฺบิ อคารสฺมา
 อนคาวริยํ ปพฺพชิสฺสํสาม อถ ยา เต คติ สํ โน คติ ภวิสฺสํคตฺติ ฯ
 อติจิริ ไช โภ เอกํ วสฺสํ นานํ สกฺโกมิ ภวนฺเต เอกํ วสฺสํ
 อากเมตฺตุ โภ นุ ไช ปน โภ ชานาติ ชีวิตานํ คมนีโย
 สฺมปฺราโย มนุทาย โวฏฺฐพฺพํ กตฺตพฺพํ กุสฺสํ จริตพฺพํ
 พุทฺทมจฺริยํ นตฺติ ชาตสุตฺต อมรณํ ยถา ไช ปน เม สฺสํ
 พุทฺทมโน อามคฺนเช ภาสฺमानสุตฺต เต น สฺนินิมฺมทยา อคาวํ
 อชฺฐณาจฺสตา ปพฺพชิสฺสํสามหํ โภ อคารสฺมา อนคาวินฺนติ ฯ
 เตนหิ ภวํ โควินฺโท สฺตฺต มาสํสามิ อากเมตฺตุ สฺตฺตคณฺนํ มาสํสามิ
 อจฺจเยน มยมฺบิ อคารสฺมา อนคาวริยํ ปพฺพชิสฺสํสาม อถ ยา
 เต คติ สํ โน คติ ภวิสฺสํคตฺติ ฯ อติจิริ ไช โภ สฺตฺต
 มาสํสามิ นานํ สกฺโกมิ ภวนฺเต สฺตฺต มาสํสามิ อากเมตฺตุ โภ
 นุ ไช ปน โภ ชานาติ ชีวิตานํ คมนีโย สฺมปฺราโย มนุทาย

โฆฏฺฐพฺพํ กคฺคพฺพํ กุสฺสํ จริตพฺพํ พุทฺทมจฺริยํ นตฺถิ ชาตฺตํ
อมรณํ ยถา โช ปน เม สฺสํ พุทฺทมโน อามกนฺเช ภาสฺमानตฺตํ
เต น สฺนินฺมมฺทยา อคารํ อชฺชวาวตฺตา ปพฺพชฺชิตฺตํโก อคารตฺตมา
อนคาริยนฺติ ๑ เตนฺหิ ภาวํ โควินฺโท ฉ มาสฺยานิ อากเมตฺตุ ๑ ปณฺจ
มาสฺยานิ อากเมตฺตุ ๑ จตฺตาริ มาสฺยานิ อากเมตฺตุ ๑ ตฺถิ มาสฺยานิ
อากเมตฺตุ ๑ เทว มาสฺยานิ อากเมตฺตุ ๑ เถกํ มาสฺยานิ อากเมตฺตุ ๑
อทฺทมาสฺยานิ อากเมตฺตุ อทฺทมาสฺยานิ อจฺจเยน มยฺมมฺมํ อคารตฺตมา
อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺตํ อถ ยา เต คติ สฺวา โน คติ ภาวิตฺตํคฺติ ๑
อติจิริ โช โภ อทฺทมาสฺยานิ นานํ สกฺโกมิ ภาวนเต อทฺทมาสฺยานิ
อากเมตฺตุ โภ นุ โช ปน โภ ชานาติ ชีวิตานํ คมนํโย
สฺมปฺราโย มนฺตยา โฆฏฺฐพฺพํ กคฺคพฺพํ กุสฺสํ จริตพฺพํ
พุทฺทมจฺริยํ นตฺถิ ชาตฺตํ อมรณํ ยถา โช ปน เม สฺสํ
พุทฺทมโน อามกนฺเช ภาสฺमानตฺตํ เต น สฺนินฺมมฺทยา อคารํ
อชฺชวาวตฺตา ปพฺพชฺชิตฺตํโก อคารตฺตมา อนคาริยนฺติ ๑ เตนฺหิ
ภาวํ โควินฺโท สฺตฺตาทํ อากเมตฺตุ ยาวํ มยฺมมฺมํ สกฺโก ปุคฺคภาตโร
รชเช อนุตฺตาสฺยานิ สฺตฺตาทตฺตํ อจฺจเยน มยฺมมฺมํ อคารตฺตมา
อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺตํ อถ ยา เต คติ สฺวา โน คติ ภาวิตฺตํคฺติ ๑
น จิริ โช โภ สฺตฺตาทํ อากเมตฺตํโก ภาวนเต สฺตฺตาทนฺติ ๑
อถ โช โภ มหาโควินฺโท พุทฺทมโน เยน เต สฺตฺต จ พุทฺทมณ-

๑ อทฺทมาสฺยานิมิ ปาไซ ๑

มหาสาธา สุต จ นุหาคถสทานิ เคนุปลงุมมิ อุนปลงุมมิตุวา
 สุต จ พุราหุมนมหาสาเถ สุต จ นุหาคถสทานิ เอตทโวจ
 อณฺเฑทานิ ภวนุโต อากฺขิยํ ปริเยสนุตุ โย ภวนุทานํ มนุเต
 วาเจสฺสตี อิจฺฉามหํ โภ อकारสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺตุํ ยถา
 โช ปน เม สุตํ พุรหุมนุ อามคนุเช ภาสฺमानสฺส เต น
 สุนิมฺมทยา อการํ อชฺฉนาวสฺตา ปพฺพชิสฺสํสามหํ โภ อकारสฺมา
 อนคาริยนฺติ ฯ มา ภวํ โควินฺโท อकारสฺมา อนคาริยํ ปพฺพช
 ปพฺพชฺชา โภ อปฺเปสฺสกา จ อปฺปลตาภา จ พุรหุมนณฺเฑ
 มहेสฺสกา มหาตาทนฺจาทิ ฯ มา ภวนุโต เอวํ อวฺจตุถ
 มา ภวนุโต เอวํ อวฺจตุถ ปพฺพชฺชา อปฺเปสฺสกา จ อปฺปลตาภา จ
 พุรหุมนณฺเฑ มहेสฺสกา มหาตาทนฺจาทิ โภ นุ โช โภ อณฺเฑตุวิ
 มยา มहेสฺสกาโร วา มหาตาทนฺจโร วา อหํ โว วา^๒ เอตฺรหิ
 ราชาว รณฺเฑ พุรหุมาจ พุราหุมนานํ เทวตาจ คหปติگانํ ตมหํ
 สฺพพิ ปหาย อकारสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํสามิ ยถา โช ปน
 เม สุตํ พุรหุมนุ อามคนุเช ภาสฺमानสฺส เต น สุนิมฺมทยา
 อการํ อชฺฉนาวสฺตา ปพฺพชิสฺสํสามหํ โภ อकारสฺมา อนคาริยนฺติ ฯ
 สเจ ภวํ โควินฺโท อकारสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสตี มยมนฺ
 อकारสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสํสาม อถ ยา เต คติ สํ โน คติ
 ภวิสฺสตีติ ฯ อถ โช โภ มหาโควินฺโท พุราหุมนเณ เยน จตุตารุสา

---

๑ อณฺเฑติ วา ปาไซ ฯ ๒ ส. อหํ หิ โภ ฯ

๒๓๕] มหาโควินทุตฺตํ มหาโควินทุตฺตํ อนาคาริยปฺปพฺพชฺชา ๒๘๓

ภริยา สํทิสฺสโย เตนฺปตฺตํกมฺมิ อุตฺตํกมฺมิคฺคา จตฺตาริํสํ ภริยา
สํทิสฺสโย เอตทโวจ ยา โภติ นํ อิจฺฉติ สฺกานิ วา ฉาติกฺกุสฺสานิ
คฺจฺฉนฺตฺตํ อฉฺฉํ วา ภตฺตาริํ ปริเยสฺสนฺตฺตํ อิจฺฉามหํ โภติ
อคารสฺมา อนคาริยํ ปฺพพฺพชฺชิตฺตํ ยถา ไช ปน เม สุตฺตํ พุทฺทมฺมโน
อามคฺชนฺเต ภาสฺमानุตฺตํ เต น สฺนฺนิมฺมทฺทยา อคาริํ อชฺชฺฉาวตฺตํ
ปฺพพฺพชฺชิตฺตํ โภติ อคารสฺมา อนคาริยนฺติ ฯ กุฉฉฺฉเวจฺจ โน
ฉาติ ฉาติคฺคามานํ ตฺวํ ปน ภตฺตํ ภตฺตํคฺคามานํ สฺเจ ภวํ
โก โควินฺโท อคารสฺมา อนคาริยํ ปฺพพฺพชฺชิตฺตํ มยฺมมฺปิ โภ
อคารสฺมา อนคาริยํ ปฺพพฺพชฺชิตฺตํ อถ ยา เต คฺคิ สํ โน
คฺคิ ภวิสฺสํคฺคิ ฯ อถ ไช โภ มหาโควินฺโท พุทฺทมฺมโน ตตฺตํ
สฺตฺตํทาสฺสํ อจฺฉเยน เกสฺมสฺสํ โอบาเรตฺตวา กาสํยานิ วตฺตฺตานิ
อจฺฉาเทตฺตวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปฺพพฺพชฺชิตฺตํ ฯ ปฺพพฺพชฺชิตฺตํ ปน
มหาโควินฺทํ พุทฺทมฺมณํ สฺตฺตํ จ ราชานิ ชฺชตฺตियํ มุทฺทาวตฺตํ
สฺตฺตํ จ พุทฺทมฺมณฺมหาสํสาธา สฺตฺตํ จ นฺนาทกฺกสฺสานิ จตฺตาริํสํ จ
ภริยา สํทิสฺสโย อนฺเนกานิ จ ชฺชตฺตियสฺสํสํสาธา อนฺเนกานิ จ พุทฺทมฺมณ-
สฺสํสํสาธา อนฺเนกานิ จ คหปตฺติสฺสํสํสาธา อนฺเนกา จ อิตฺตฺตาคารา
อิตฺตฺตโย เกสฺมสฺสํ โอบาเรตฺตวา กาสํยานิ วตฺตฺตานิ อจฺฉาเทตฺตวา
มหาโควินฺทํ พุทฺทมฺมณํ อคารสฺมา อนคาริยํ ปฺพพฺพชฺชิตฺตํ อนฺปฺพพฺพชฺชิตฺตํ ฯ
ตาย สุตฺตํ โภ ปริสํยา ปริจฺจุโต มหาโควินฺโท พุทฺทมฺมโน คามนิคฺค-
ราชานํสฺสํ จาริกํ จรติ ฯ ยํ ไช ปน โภ เตน สฺมเยน มหาโควินฺโท

พุราหุมน โคน คามํ วา นิคมํ วา อุตฺตงฺกมฺติ ตตฺถ ราชาว โหติ
 รมฺณํ พุรฺหฺมาว พุราหุมนานํ เทวตาอ คหปติกาณํ ฯ เย โช
 ปน โภ เตน สฺมเยน มนุสฺสํ ชิปนฺติ วา อุตฺตงฺกมฺติ วา เค
 เอมมาหฺสุ นมตฺถ มหาโควินฺทสุตฺตํ พุราหุมนสุตฺตํ นมตฺถ สฺตฺต-
 ปุโรหิตสุตฺตํ ฯ มหาโควินฺโท พุราหุมน โคน เมตฺตาสฺสทฺคเตน เจตฺสา
 อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน เขกํ ทิสฺส ฝริตฺวา วิหาสิ ตถา ทฺุคฺยํ ตถา
 คฺุคฺยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุตฺตมโช คิริยํ สฺพพฺชิ สฺพพฺคตฺตาย
 สฺพพฺวานฺตํ โถกํ เมตฺตาสฺสทฺคเตน เจตฺสา วิปฺุเตน มหคฺคเตน
 อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณน ฝริตฺวา วิหาสิ กรุณา-
 สฺสทฺคเตน เจตฺสา ฯเปฯ มุทิตาสฺสทฺคเตน เจตฺสา ฯเปฯ อุตฺตงฺกา-
 สฺสทฺคเตน เจตฺสา ฯเปฯ สํวกานญจ พุรฺหฺมโตกฺสฺสพฺยตฺาย มคฺคํ
 เทเสสิ ฯ เย โช ปน โภ เตน สฺมเยน มหาโควินฺทสุตฺตํ พุราหุมนสุตฺตํ
 สํวกา สฺพเพน สฺพพิํ สํสนํ อาชานํสุ เค กายสุตฺตํ เกทา ปรี
 มรณา สฺคคฺคํ พุรฺหฺมโตกํ อุตฺตงฺกํสุ ฯ เย น สฺพเพน สฺพพิํ สํสนํ
 อาชานํสุ เค กายสุตฺตํ เกทา ปรี มรณา อุตฺตงฺกํสุ ปรีนิมฺมิต-
 วสฺวคฺคํ เทวานํ สฺพพฺยคํ อุตฺตงฺกํสุ อุตฺตงฺกํสุ นิมนฺนรคฺคํ
 เทวานํ สฺพพฺยคํ อุตฺตงฺกํสุ อุตฺตงฺกํสุ สฺสิตฺตานํ เทวานํ สฺพพฺยคํ
 อุตฺตงฺกํสุ อุตฺตงฺกํสุ ยามานํ เทวานํ สฺพพฺยคํ อุตฺตงฺกํสุ
 อุตฺตงฺกํสุ ตาวคฺคํสนํ เทวานํ สฺพพฺยคํ อุตฺตงฺกํสุ อุตฺตงฺกํสุ
 จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สฺพพฺยคํ อุตฺตงฺกํสุ ฯ เย สฺพพฺนินฺทํ

ปริปุเรสุ เต คนฺธพฺพกาเย ปริปุเรสุ ฯ อิติ โข ปน สฺพเพสฺส-
 ยेषว เตสฺส กุตฺตปคฺคตาเน อโมฆา ปพฺพชฺชวา อโหสิ อวชฺชวํ สฺมถา
 สฺสอุทฺทรายาติ ฯ สฺรติ ตํ ภควาติ ฯ สฺรามาหํ โภ ปญฺจสฺส
 อหฺนฺเตน สฺมเยน มหาโควินฺโท พฺราหฺมणे อโหสิ อหํ ตํ
 สํวกาณํ พฺราหฺมโถกสฺสพฺพชฺชวา มคฺคํ เทเสสฺสํ ตํ โข ปน
 ปญฺจสฺส พฺราหฺมจฺริยํ น นิพฺพิทาย น วิรํคาย น นิโรชาย น
 อุปสํมาย น อภินฺถาย น สฺมฺโพชาย น นิพฺพานาย สํวคฺคตฺติ
 ยาวเทว พฺราหฺมโถกูปปคฺคตฺติยา อิทํ โข ปน เม ปญฺจสฺส พฺราหฺม-
 จฺริยํ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิรํคาย นิโรชาย อุปสํมาย อภินฺถาย
 สฺมฺโพชาย นิพฺพานาย สํวคฺคตฺติ ฯ กตฺตมญฺเจ ตํ ปญฺจสฺส พฺราหฺมจฺริยํ
 เอกนฺตนิพฺพิทาย วิรํคาย นิโรชาย อุปสํมาย อภินฺถาย สฺมฺโพชาย
 นิพฺพานาย สํวคฺคตฺติ อยเมว อวโร อฏฺฐังกิกโก มคฺคโค เสยฺยถํ
 สฺมฺมาทิจฺฉิ สฺมฺมาสงฺกปโป สฺมฺมาจฺจา สฺมฺมากมฺมฺนฺโต สฺมฺมา-
 อาสีโว สฺมฺมาจฺยาโม สฺมฺมาสฺติ สฺมฺมาสฺมาชิ อิทํ โข ตํ
 ปน ปญฺจสฺส พฺราหฺมจฺริยํ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิรํคาย นิโรชาย
 อุปสํมาย อภินฺถาย สฺมฺโพชาย นิพฺพานาย สํวคฺคตฺติ ฯ เย โข
 ปน เม ปญฺจสฺส สํวกา สฺพเพน สฺพหิ สํสํนํ อาชานนฺติ
 เต อาสฺวานํ ชยา อนาสฺวํ เจโตวิมฺุตฺติ ปญฺญาวิมฺุตฺติ ทิจฺฉุเส ว
 ธมฺเม สยํ อภินฺถา สจฺฉนิกคฺคา อุปสํปชฺช วิหรนฺติ ฯ เย น

---

๑ อวณฺณาติ वा อวชฺณาติ वा ปาไซ ฯ

มหาสมยสุตฺตํ

[๒๓๕] เหววมเม สุตํ ๑ เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหริติ
กบิวดวตฺถุสฺสํ มหาเวเน มหาตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ ปญฺจมคฺคเตหิ
ภิกฺขุสงฺคเตหิ สพัเพเหเว อรหุเตหิ ๑ ทสฺหิ ๑ โลกชาตฺุหิ เทวตา
เยภฺยฺเยน สนนฺิปตฺติตา โหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย ภิกฺขุสงฺฆนฺจ ๑
อถโฆ จตฺถนํ สุตฺถาชาตฺกายิกานํ เทวานํ เอตทโหสิ อยํ โฆ
ภควา สกฺเกสุ วิหริติ กบิวดวตฺถุสฺสํ มหาเวเน มหาตา ภิกฺขุสงฺฆเณ
สทฺธิ ปญฺจมคฺคเตหิ ภิกฺขุสงฺคเตหิ สพัเพเหเว อรหุเตหิ ทสฺหิ ๑
โลกชาตฺุหิ เทวตา เยภฺยฺเยน สนนฺิปตฺติตา โหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย
ภิกฺขุสงฺฆนฺจ ยนฺนุน มยมนฺปี เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกเมยฺยาม
อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนนฺิเก ปจฺเจกคาคถิ ภาเสยฺยามาติ ๑
อถโฆ ตา เทวตา เสยฺยถาปี นาม พตฺวา ปฺริโส สมนฺนิชฺชิตฺ
วา พาหิ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาหิ สมนฺนิชฺชเยยฺย เหววมเว
สุตฺถาชาตฺเสสุ เทเวสุ อนฺตรหิตา ภควโต ปฺรโต ปาตฺรหํสุ ๑ อถโฆ
ตา เทวตา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐจิสฺสุ ๑ เอกมฺนตํ
จิตา โฆ เอกา เทวตา ภควโต สนนฺิเก อิมํ คาคถิ อภาสิ

[๒๓๖] มหาสมโย ปวณฺสํ

เทวกายา สํมาคตา

---

๑ ปายโต เอวํ ๑ ปจฺเจกคาคถิมิ ปาเชน ปน ภวิตพฺพํ ๑

ภิกขุสงฆเวจฺย เยบี เต ภิกขเว อเหตุ อตัมมทฺธานํ อรหนฺโต
 สัมมาสัมพุทฺธา เตสฺมึํ ภควนฺตานํ เอตปรมาเยว เทวตา สฺนฺนิ-
 ปติตา อเหตุ เสยฺยถาบี มยฺหํ เอตฺรหิ เยบี เต ภิกขเว
 ภวิสฺส
 ภควนฺตานํ เอตปรมาเยว เทวตา สฺนฺนิปติตา ภวิสฺสฺสฺสฺสฺส
 มยฺหํ เอตฺรหิ อัจฺฉิสฺสฺสํ ภิกขเว เทวกายาน์ นามานี กิตฺติ-
 ยิสฺสํ ภิกขเว เทวกายาน์ นามานี เทสฺสํ ภิกขเว เทว-
 กายาน์ นามานี คํ สฺสฺสํ สํสฺสํ มนฺสิกรโธ ภาสิสฺสํ ๑
 เอมภนฺเตติ โข เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสฺสํ ๑ ภควา เอตทโวจ

[๒๔๓] สฺสฺสํ	ยตุถ ภูมฺมา ตทสฺสฺสฺส
เย สฺสฺสํ คิวิคพฺภวํ	ปหิตฺตฺตา สฺมาหิตา ๑
ปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺป	โตมฺหํ สํสฺสํ
โธทาทมนฺธํ สฺสฺสํ	วิปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺป
ภิกฺโข ปญฺจสฺสํ	วเน กามิถวตฺตเว
ตโต อามนฺตฺย สฺสฺสํ	สํวเก สํสฺสํ
เทวกายา อภิกฺกนฺตา	เต วิชานาถ ภิกฺขโว
เต จ อตฺตปฺปมกฺกํ	สฺสฺสํ พุทฺธสฺสํ สํสฺสํ ๑
เตสฺมฺปาตฺรหุ ฃาณิ	อมนฺสฺสํ ทสฺสํ
อปฺเปเก สฺสฺสํ	สฺสฺสํ อถ สฺสฺสํ ๑
สฺสํ เอเก สฺสฺสํ	อมนฺสฺสํ

โมทมานา อภิกฺกามุํ ภิกฺขุณฺํ สมิตฺติํ วนฺํ ๑
 กุมฺภีโร ราชคหิโก เวปฺตุตฺตํ นินฺเวสนํ
 ภิกฺขุโย นํ สตฺสฺหสฺสํ ยกฺขานํ ปยิริปาสติ ๑
 กุมฺภีโร ราชคหิโก โสปาค สมิตฺติํ วนฺํ ๑

[๒๔๒] ปุริมญฺจ ทิสฺสํ ราชชา ๑ ๑
 คนฺรพฺพานํ อาชิปติ มหาราชา ยสฺสฺสิ โส ๑
 ปุตฺตํ คตฺสฺสํ พหโว อินฺทนามา มหพฺพตา^๒
 อิทฺติมฺนฺโต ชฺติมฺนฺโต วนฺณวนฺโต ยสฺสฺสิโน
 โมทมานา อภิกฺกามุํ ภิกฺขุณฺํ สมิตฺติํ วนฺํ ๑
 ทกฺขินญฺจ ทิสฺสํ ราชชา ๑ ๑
 กุมฺภินฺทานํ อาชิปติ มหาราชา ยสฺสฺสิ โส ๑
 ปุตฺตํ คตฺสฺสํ พหโว อินฺทนามา มหพฺพตา
 อิทฺติมฺนฺโต ชฺติมฺนฺโต วนฺณวนฺโต ยสฺสฺสิโน
 โมทมานา อภิกฺกามุํ ภิกฺขุณฺํ สมิตฺติํ วนฺํ ๑
 ปจฺฉิมญฺจ ทิสฺสํ ราชชา ๑ ๑
 นาคานํ อาชิปติ มหาราชา ยสฺสฺสิ โส ๑
 ปุตฺตํ คตฺสฺสํ พหโว อินฺทนามา มหพฺพตา
 อิทฺติมฺนฺโต ชฺติมฺนฺโต วนฺณวนฺโต ยสฺสฺสิโน

---

๑ ภิกฺขุโยติปิ ปาไซ ๑ ๒ อญฺจกถายํ สพฺพวาเรสุ มหาพฺพตานิ
 ปาไซ ๑

โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วนฺํ ๑
อตุคฺตรณฺจ ทิสฺส ราชา	กฺุเวโร คปฺปสาสฺสคิ
ยกฺขานํ อาริปปติ	มหารราชา ยสฺสสฺสึ โส ๑
ปฺกฺคตาบี คสฺส พทฺโ	อินฺทนามา พทฺพพฺพตา
อิทฺธิมนฺโต ชฺคฺคิมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสฺสึโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วนฺํ
ปฺริมทิสฺส ชฺคฺควฏฺโ	ทกฺขิณฺน วิรุพฺพโก
ปจฺฉิเมน วิรุพฺพโก	กฺุเวโร อตุคฺตรํ ทิสฺส
จคฺคตาโร เต มหารราชา	สฺมนฺตา จคฺคโร ทิสฺสา
ททฺทตฺตฺตฺมานา อฏฺฐิสฺส	วเน กามิถวคฺคเว ๑

[๒๔๓] เคสฺสํ มายาวิโน ทาสา อากฺุ วณฺณจนิกา สจฺจา

มายา กฺุญฺเณทฺท เวญฺเณทฺท	วิฏฺฐ ๑ วิฏฺฐิฏฺฐ สห
จนฺทโน กามเสฏฺฐิสฺส ๑	กิณฺนุ ฆณฺนุ นิสฺสนุ ๑ ๑
ปนาโท โอบมณฺโ	เทวสฺสุโต ๑ มาตติ
จิตฺตเตโน ๑ คนฺชพฺโพ	นโพรราชา ชโนสฺสโก
อากฺุ ปณฺจสฺสึชฺเช เจว	คิมฺพฺรุ สฺสุริยวจฺจสฺสา ๒ ๑
เอเต จณฺเเบ ๑ ราชานอ	คนฺชพฺพพา สห ราชฺฐิกิ
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วนฺํ ๑
อถากฺุ นากฺุสฺสา นาคา	เวสฺสาตา สห คจฺจณกา

๑ ททพฺพหมานาคิมิ ปาไซ ๑ ๒ ส. สฺสุริยวจฺจสฺสา ๑

๒๕๕] มหาสมยสุตฺตํ เทวกายานํ นามานิ สฺยจฺจํ เทวณิกายา ๒๘๓

กมุพตฺตสุตฺตวา อากุ ปายาคา สห ฌาติภี
ยามุณา ฆตฺตวฺจฺจา จ อากุ นาคา ยสฺสสุตฺติโน
เฮราวโณ มหานาโค โสปาค สมิคฺคิ วนํ ฯ

[๒๕๔] เย นาคฺราเช สหสา หฺรณฺติ

ทิพฺพา ทิชา ปกฺขิ วิสุทฺตจกฺขุ
เวหายสา เต วนมฺชฺฌปคฺตา
จิตฺวา สุปฺณฺณา อิติ เตสํ นามํ
อภยนฺตทา นาคฺราชานมาสํ
สุปฺณฺณโต เขมมกาสิ พุทฺโฆ
สณฺหาหิ วาจาหิ อฺปฺพวฺหยนฺตา

นาคา สุปฺณฺณา สฺรณมกํสุ พุทฺธํ ฯ

ชิตา อธิรหฺตฺเตน สฺมฺมุทฺตํ อสุรา สิตา
ภาตโร วาสวสฺเสเต อิทฺธิมนฺโต ยสฺสสุตฺติโน ฯ
กาลกณฺธา มหาภิสฺมา อสุรา ทานเวฆสา
เวปฺจิตฺติ สฺวจิตฺติ จ ปหาราโท นมุจฺจํ สห ฯ
สคณฺจ พติปฺตฺตานํ สพฺเพ เวโรจนามกา
สณฺนยฺหิตฺวา พถิ เสนํ ราชุทฺททฺมุปาคมฺุ
สมฺโยทานิ ภาทฺนเต ภิกฺขุณฺํ สมิคฺคิ วนํ ฯ

[๒๕๕] อาโป จ เทวา ปชวี จ เตโช วาโย ตทาคมฺุ
วรุณา วารุณา เทวอ โสโม จ ยสฺสา สห ฯ

เมตฺตาทากรุณาภายิกา	อาคฺช ทเวว ยสฺสสุตฺติโน
ทเสเต ทสฺสชา ภายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺฐิมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสุตฺติโน
โมทมานา อภิกฺกามุํ	ภิกฺกขุณฺํ สฺมิตฺตี วณฺํ ๑
เวณฺฑู ๑ เทวา สฺหตี ๑	อัสมา ๑ ทฺพเว ยมา
จนฺทสุตฺตฺปนฺนินา เทวา	จนฺทมาคฺช ปฺรภฺกฺชิตา ๑
สุริยสุตฺตฺปนฺนินา เทวา	สุริยมาคฺช ปฺรภฺกฺชิตา
นภฺชตฺตฺตานิ ปฺรภฺกฺชตฺตฺวา	อาคฺช มนฺทวตฺตาทกา
วตฺถนํ วาสวโ สฺเชฏฺโง	สฺกฺโก ปาถ ปฺรินฺทโท ๑
ทเสเต ทสฺสชา ภายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺฐิมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสุตฺติโน
โมทมานา อภิกฺกามุํ	ภิกฺกขุณฺํ สฺมิตฺตี วณฺํ ๑
อถาคฺช สฺหภู เทวา	ชตมคฺคิสีขาริว
อวิฏฺฐกา ๑ โรชา ๑	อุมฺมาปฺปฺพนิกาสีโน
วรุณา สฺหรมฺมา ๑	อจฺจุตา ๑ อเนชกา
สุตฺเตยฺยรฺุจิวา อาคฺช	อาคฺช วาสวเนตฺติโน ๑
ทเสเต ทสฺสชา ภายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺฐิมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสุตฺติโน
โมทมานา อภิกฺกามุํ	ภิกฺกขุณฺํ สฺมิตฺตี วณฺํ ๑
สฺมานา มหาสฺมานา	มานุสฺสา มานุสฺสฺสฺตฺตฺมา

จิตฺตทาปฐุสึกา อากุ	อากุ มโนปฐุสึกา
อถากุ หรอย เทวา	เย จ โถหิตวาสึโน
ปารคา มหาปารคา	อากุ เทวา ยสฺสสึโน ๑
ทเสเต ทสฺสา กายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณินโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสึโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิตฺติ วนํ ๑
สฺกกา กรุมฺหา อรุณา	อากุ เวฆนธฺา สฺห ๑
โธทาคคยฺหา ปาโมกฺซา	อากุ เทวา วิจฺกฺขณา
สฺทามตฺตา หารคชา	มิสฺสกา จ ยสฺสสึโน
ถนยํ อากา ^๑ ปชฺชนโน	โย ทิสฺสา อภิวสฺสติ ๑
ทเสเต ทสฺสา กายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณินโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสึโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิตฺติ วนํ ๑
เขมิยา ตฺถิสฺตา ยามา	กฏฺฐกา ^๒ จ ยสฺสสึโน
ตมฺพิตกา ตามเสฏฺฐา	โชตินามา จ อาสฺวา
นิมฺมานวฺติโน อากุ	อถากุ ปรมิมนิตา ๑
ทเสเต ทสฺสา กายา	สฺพเพ นานตฺตวณฺณินโน
อิทฺธิมนฺโต ชฺติมนฺโต	วณฺณวณฺโต ยสฺสสึโน
โมทมานา อภิกฺกามุ	ภิกฺขุณฺํ สมิตฺติ วนํ ๑

๑ เขภฺยฺเขน อากุติ ปาโส ทิสฺสติ ๑ ๒ อ. กถกา ๑

สฎฺฐเจเต เทวณิกายา	สพฺเพ นานตฺตวณฺณินโน
นามนฺวเยน อากณฺณํ	เย จณฺเฒ สํทิสํ สห
ปวตฺตชราติมกฺขํ	โอสติณณมนนาสํ
ทกฺเขโมฆคฺรํ นาคํ	จหนํว. อสฺติคาคิต ^๑ ๑

[๒๕๖] สุปฺพรหฺมา ปรมตฺโต ๑	ปุตฺตคา อิทฺธิมโต สห
สํนงฺกุมาโร ทิสฺโส ๑	โสปาค สํมิตฺติ วนํ ๑
สํสํสพฺพรหฺมโตกานํ	มหาพฺพรหฺมาภิตฺติจฺจติ
อุปปนฺโน ชฺคฺคิมนฺโต	ภิสฺสุมากาโย ยสํสํสํ โส ๑
ทเสตฺถ อีสํสฺรา อากุ	ปจฺเจกวสํวตฺติโน
เตสํญจ มชฺฌโต อากา ^๒	หาริโต ปรีวาริโต ๑
เต ๑ สพฺเพ อภิกฺกนฺเต	สิณฺเต เทเว สพฺพรหฺมเก
มารเสนา อภิกฺกามิ	ปสํสํ กณฺหสํสํ มนฺทียํ ๑
เชถ กณฺหถ พนฺนถ	ราเคน พนฺนสมตฺถุ โว
สํมนฺตา ปรีวารถ	มา โว มุณฺจจิตฺถ โกจํ นํ ๑
อิตฺติ ตตฺถ มหาเสโน	กณฺหเสนํ อเปสฺยิ
ปาวณินา ตตฺตมาหจฺจ	สํวํ กตฺตวาน เภรวํ ๑
ยถา ปาวุสํสํโก เมโฆ	ถนยนฺโต สํวิชฺชโก
ตทา โส ปจฺจสุทาวตฺติ	สํกุกฺโข อสํยํ วเส ๑
ตณฺจ สพฺพํ อภินฺวาย	ววฺกขิตฺตวาน จกฺขมา

---

๑ อสฺติคาคินฺนติ วา ปาโล ๑ ๒ ปายโต อากุติ ปาโล ทิสํสํติ ๑

คโค อามนฺตฺยิ สฺคฺถา   สํวเก สํสเน รเต
 มวเรณา อภิกฺกนฺตา   เต วิชานาถ ภิกฺขโว
 เต จ อคฺคปฺมกรฺุ   สฺคฺวา พุทฺธสฺส สํสํนํ ๑
 จิตฺราเคหิ ปกฺกามุ   เนสํ โถมมฺปิ อธิชฺชํ
 สฺพเพ วิชิตฺสงฺคามา   ภยาคีตา ยสฺสฺสฺสินโน
 โมทนฺติ สห ภูเตหิ   สํวกา เต ชเน สฺคฺวาติ ๑
 มหาสมยสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ สุตฺตมํ ๑

สลกปญหสุตฺตํ

[๒๔๗] เอวมุเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา มคเชตฺถุ จิหฺรติ
ปจฺจันโต ราชคหฺสฺส อมฺพสฺสณฺโฑ นาม พุร่าหุมนคฺคาโม ตสฺสสุตฺต-
วโร เวทียเก ปพฺพเต อินฺทสํวคฺคหฺมํ ฯ เตน โข ปน สมเยน
สลกสฺสฺส เทวานมินฺทสฺสฺส อุตฺตสฺสฺสํ อุตฺตปาทิ ภควนฺตํ ทสฺสฺสนาย ฯ
อถ โข สลกสฺสฺส เทวานมินฺทสฺสฺส เอตทโหสิ กหํ นุ โข ภควา
เอตวทิ จิหฺรติ อวหํ สมฺมาตฺมพฺพุทฺโธติ ฯ อทฺทสฺสา โข สลกโก
เทวานมินฺโฑ ภควนฺตํ มคเชตฺถุ จิหฺรนฺตํ ปจฺจันโต ราชคหฺสฺส
อมฺพสฺสณฺโฑ นาม พุร่าหุมนคฺคาโม ตสฺสสุตฺตวโร เวทียเก ปพฺพเต
อินฺทสํวคฺคหฺมํ ทิสฺสุวาน เทเว ตวคฺคิเส อามนฺเตสิ อยํ มารีสา
ภควา มคเชตฺถุ จิหฺรติ ปจฺจันโต ราชคหฺสฺส อมฺพสฺสณฺโฑ นาม
พุร่าหุมนคฺคาโม ตสฺสสุตฺตวโร เวทียเก ปพฺพเต อินฺทสํวคฺคหฺมํ
ยทิ ปน มารีสา มยนฺตํ ภควนฺตํ ทสฺสฺสนาย อุตฺตงฺกเมยฺยาม
อวหนฺตํ สมฺมาตฺมพฺพุทฺชนฺติ ฯ เอวํ ภทฺทนฺตวาทิ โข เทวา ตวคฺคิสา
สลกสฺสฺส เทวานมินฺทสฺสฺส ปจฺจสฺสฺสสฺสํ ฯ อถ โข สลกโก เทวานมินฺโฑ
ปญฺจสฺสฺสํ คนฺธพฺพปฺตฺตํ อามนฺเตสิ อยํ ตวต ปญฺจสฺสฺสํ ภควา
มคเชตฺถุ จิหฺรติ ปจฺจันโต ราชคหฺสฺส อมฺพสฺสณฺโฑ นาม พุร่าหุมน-
คฺคาโม ตสฺสสุตฺตวโร เวทียเก ปพฺพเต อินฺทสํวคฺคหฺมํ ยทิ หิ

ปน คาค ปณฺจสฺส มยํ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย อฺปสงฺกเมยฺยาม
 อรหนฺตํ สมนฺมาสมฺพุทฺทชนฺติ ฯ เอวํ ภทฺททฺตวาทิ โช ปณฺจสฺส
 คณฺรพฺพปฺคฺโต สกฺกสฺสํ เทวานมฺินทสฺสํ ปฏฺิสฺสํคฺวา เวพฺพปณฺจกฺุฉฺฉํ
 อาทาย สกฺกสฺสํ เทวานมฺินทสฺสํ อฺนุจฺริยํ อฺปาคมิ ฯ อถ โช สกฺโก
 เทวานมฺินฺโท เทเวหิ คาวคฺฉฺเชหิ ปฺริวฺโต ปณฺจสฺสเชน คณฺรพฺพปฺคฺเตน
 ปฺรกฺขโต เสยฺยถาปํ นาม พตฺวา ปฺริโส สมนฺนิชฺชิตํ วา พาทํ
 ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาทํ สมนฺนิชฺชเยยฺย เอวเมว โช เทเวสุ
 คาวคฺฉฺเชสุ อฺนฺตรหิโต มคฺเชสุ ปาจันโต ราชคฺทสฺสํ อมฺพสฺสนฺโช
 นาม พฺราหฺมณคฺคาโม คสฺสํคฺคฺรโต เวทฺยเก ปพฺพโต ปจฺจจฺจุจฺจาตี ฯ
 เชน โช ปน สมนฺเยน เวทฺยโก ปพฺพโต อติวิว โอบาสฺซาโต โหติ
 อมฺพสฺสนฺโช ฯ พฺราหฺมณคฺคาโม ยถา ตํ เทวานํ เทวานุภาเวน ฯ
 อปฺิสฺสํทํ ปฺริโต คามेสุ มนฺสํสา เอวมาหํสุ อาทิตฺตสฺสํ นามชฺช
 เวทฺยโก ปพฺพโต ฉายคสฺสํ นามชฺช เวทฺยโก ปพฺพโต ชลคสฺสํ
 นามชฺช เวทฺยโก กิํ สฺสุ นามชฺช เวทฺยโก ปพฺพโต อติวิว โอบาสฺ-
 ซาโต อมฺพสฺสนฺโช ฯ พฺราหฺมณคฺคาโมติ ฯ สํวึคฺคา โถมทฺทฺช-
 ซาตา อเหสุ ฯ อถ โช สกฺโก เทวานมฺินฺโท ปณฺจสฺสํ คณฺรพฺพปฺคฺตํ
 อามนฺเตตี ทฺรฺปสงฺกมา โช คาค ปณฺจสฺสํ คถาคตา มาทิสฺเสน
 ฉายํ ฉานรตา ตทนฺนตฺวํ ปฏฺิสฺสํคฺฉฺฉา ยทิ ปน ตวํ คาค ปณฺจสฺสํ
 ภควนฺตํ ปจํมํ ปสาเทยฺยาตี คยา คาค ปจํมํ ปสาทิตํ ปจฺฉา

---

๑ ฉายิตฺตสฺสํ...ชลิตฺตสฺสํคิปี ปาจํทฺวเยน ภวิตพฺพิ ฯ

มยํ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย อุปฺสงฺกเมยฺยยาม อรหฺนฺตํ สํมา-
 สฺมํพุทฺธชฺคฺคิ ฯ เอวํ ภทฺทนฺตวาทิ โส ปณฺจสีโส คนฺธพฺพปฺคฺโค
 สกฺกสฺสํ เทวานมินฺทสฺสํ ปฏฺฐิสฺสํสุว เวพฺพุปณฺฑีวณฺโณ อาทาย เยน
 อินฺทสาตคฺคฺคา เคนฺอุปฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอตฺตวาทา เม
 ภควา เหน อวิทฺฐเร โส วสฺสติ นาคจาสฺนเน สทฺทณฺเจ เม สัสฺสํตํคฺคิ
 เอกมฺนฺตํ อฏฺฐาสี ฯ เอกมฺนฺตํ จีโค โส ปณฺจสีโส คนฺธพฺพปฺคฺโค
 เวพฺพุปณฺฑีวณฺโณ อาทาย สสฺสาเวสี อีมา จ คาทาโย อภาสี
 พุทฺธอุปฺสณฺฑิตา ชมฺมุอุปฺสณฺฑิตา สํมุอุปฺสณฺฑิตา อรหฺนฺตอุปฺสณฺฑิตา
 กามุอุปฺสณฺฑิตา

[๒๔๘] วนฺเต เต ปิตฺวี ภทฺเท ติมฺพฺรํ สุริยวจฺจเส^๒
 เยน ชาตาสี กถฺยถนฺตี อานนฺทชฺชนฺนี มม ฯ
 วาโตว เสทํ กนฺโต ปานํยิว ปิปาสโต
 อญฺคิรฺสํ ปียา เมสี ชมฺโม อรหฺนฺตํ อิว ฯ
 อาคฺคฺรสฺสเว เกสฺชฺชํ โภชนํว ชีฆจฺจโต
 ปรีนิพฺพายปิ ภทฺเท ชตฺตมิมิว วารินา ฯ
 สํโศทกํ โปกฺขรณฺตี ยุตํ กิณฺชกฺขเรณฺนา
 นาโค ชมฺมุมาภิตฺตฺโตว โสคาเห เต กนฺทวํ ฯ
 อจฺจจฺจกฺกุสฺสว นาโค จ ชิตํ เม ตฺตฺตฺโตมรํ
 การณํ นปฺปชานามิ สํมุมาคฺโค ตกฺขณฺนุรฺยา ฯ

---

๑ ส. สํมุอุปฺสณฺฑิตาคิ ปาไซ น ทิสฺสํติ ฯ ๒ ส. สุริยวจฺจเส ฯ

ตฺยิ คฺชิตฺยฺยโคตฺมฺ	จิตฺตํ วิปริณามิตํ
ปฏฺยิคนฺตํ น สฤโกมิ	วงฺกมฺตฺโตวํ อมฺพุไซ ๑
วามฺรุ สฺช มํ ภาทฺเท	สฺช มํ มนฺทฺโตจฺเน
ปติสฺสฺช มํ กตฺยานิ	เฮตฺมฺ เม อภิปฺตฺยิตํ ๑
อปฺปโก วต เม สฺนฺโต	กาโม เวตฺตฺยิตฺเตสฺยิยา
อเนกภาโว ^๒ สฺมปาติ	อฺรหฺนฺเตว ทกฺขิณา ๑
ยํ เม อตฺยิ กตํ ปุณฺณํ	อฺรหฺนฺเตสุ ตาทิสฺสุ
ตํ เม สฺพฺพงฺกคกตฺยานิ	ตฺยา สฺทฺชํ วิปฺจฺจตํ ๑
ยํ เม อตฺยิ กตํ ปุณฺณํ	อตฺมํ ปจฺจิมฺณเฑ
ตํ เม สฺพฺพงฺกคกตฺยานิ	ตฺยา สฺทฺชํ วิปฺจฺจตํ ๑
สฺกฺยปฺตฺยโคว ฌาเนน	เฮโกทิ นิปโก สโต
อมตํ มฺุณิ ชฺคิสาโน	คฺมทํ สุริยวจนเส ๑
ยถาบี มฺุณิ นนฺเตยฺย	ปตฺวา สฺมฺโพธิมฺุตฺตมํ
เฮวํ นนฺเตยฺย กตฺยานิ	มิสฺสฺสฺภาวํ คโค ตฺยา ๑
สฤโก เจ เม วรํ ทชฺชา	ตาวคฺคิสาณมิสฺสฺสโร
คทาหํ ภาทฺเท วเรยฺยาเห	เฮวํ กามो ทโฬห มม ๑
สาถฺว น จิรํ มุตฺตํ	บีตฺวํ เต สฺมุเชเส
วณฺทมาโน นมสฺสํามิ	ยสฺสฺสฺเสตาทิสฺสํ ปชชาติ ๑

[๒๔๘] เหวํ วุคฺเต ภาควา ปณฺจสฺสิขํ คนฺธพฺพปฺตฺยํ เหวทโวจ

๑ วงฺกมฺโสวาทิมิ ปาไซ ๑ ๒ อเนกภาโคคิมิ ปาไซ ๑

ภควา เทวานํ คาวคัสฺसानํ สฺขมฺมําย สฺภาย อฺปนฺจฺจนฺตฺยยา ยโต
 โช คุวํ มารีสํ คํ ภควนฺตํ กิตฺเตสฺสี โหตุ โน อชฺช สฺมากโมติ ฯ
 โสฺยเว โน ฆนฺเต คตฺถสา ภคินฺนฺยา สฺทฺธิ สฺมากโม อโหสฺสี น
 วทามิ ตโต ปจฺจนาติ ฯ อตฺโช สฺกฺกสฺสฺส เทวานมฺินฺหฺสฺสฺส เอตฺทโหสฺสี
 ปฏฺฐิสฺมฺโมทฺติ โช ปณฺจสฺสีโช คนฺธพฺพปฺตฺโต ภควตา ภควา จ
 ปณฺจสฺสีเชนาติ ฯ อตฺโช สฺกโก เทวานมฺินฺโท ปณฺจสฺสีชฺ คนฺธพฺพปฺตฺตํ
 อามนฺเตสฺสี อภิวาทฺเทหิ เม คุวํ คาค ปณฺจสฺสีชฺ ภควนฺตํ สฺกโก
 ฆนฺเต เทวานมฺินฺโท สํมจฺโจ สฺปฺริชฺโน ภควโต ปาทฺเท สฺริสฺสา
 วนฺทตฺตี ฯ เอวํ ฆทฺทนฺตฺวาติ โช ปณฺจสฺสีโช คนฺธพฺพปฺตฺโต สฺกฺกสฺสฺส
 เทวานมฺินฺหฺสฺสฺส ปฏฺฐิสฺสฺสฺสฺวา ภควนฺตํ อภิวาทฺเทสฺสี สฺกโก ฆนฺเต
 เทวานมฺินฺโท สํมจฺโจ สฺปฺริชฺโน ภควโต ปาทฺเท สฺริสฺสา วนฺทตฺตี ฯ
 เอวํ สฺฐํ โหตุ ปณฺจสฺสีชฺ สฺกโก เทวานมฺินฺโท สํมจฺโจ สฺปฺริชฺโน
 สฺฐกามา หิ เทวา มนฺธฺสฺสา อสฺสุรา นาคา คนฺธพฺพา เย จณฺเ
 สฺนฺติ ปฺฤทฺถายาติ ฯ

[๒๕๓] เอวญฺจ ปน ตถาคตา เอวรูปฺเป มหฺเสถกฺเข ยกฺเข
 อภิวทฺตฺติ ฯ อภิวทฺติโต สฺกโก เทวานมฺินฺโท ภควโต อฺนฺทสฺถาคฺคฺหํ
 ปวีสฺสฺสฺวา ภควนฺตํ อภิวาทฺเตจฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐสฺสาสฺสี ฯ เทวปฺปี
 คาวคัสฺสา อฺนฺทสฺถาคฺคฺหํ ปวีสฺสฺสฺวา ภควนฺตํ อภิวาทฺเตจฺวา เอกมฺนฺตํ
 อฏฺฐสฺสฺสฺ ๑ ปณฺจสฺสีชฺปฺปี คนฺธพฺพปฺตฺโต อฺนฺทสฺถาคฺคฺหํ ปวีสฺสฺสฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาทฺเตจฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐสฺสาสฺสี ๑ เคน โช ปน สฺมเยน

อินฺทสาตคฺกุหา วิสฺมา สฺนฺติ สฺมา สฺมปาติ สฺมฺพารา สฺนฺติ อฺรฺรทฺธา^๑
สฺมปาติ อนฺธกาโร คฺกุหายฺ อฺนฺตรชาโย อฺาโตโก อฺุทฺปาติ ยถา ตํ
เทวานํ เทวานุภาเวเน ฯ

[๒๕๒] อถ โช ภควา สฺกํ เทวานมฺินฺทํ เขตฺทโวจ อฺจฺฉริยมิทํ
อฺายสฺมโต โกสิยสุตฺต อฺพฺภูตมิทํ อฺายสฺมโต โกสิยสุตฺต ตว
พฺทฺทิจฺจสุตฺต พฺทฺทวณฺเณยสุตฺต ยทิตํ อฺิชาคฺมนฺนฺติ ฯ จิรปฏฺิภาหํ ภาฺนฺเต
ภควนฺตํ ทสฺสํนาย อฺุปลํงฺกมิตฺตกาโม อฺปฺปีจ เทวานํ ตาวตฺตํสํ
เกหิจิ กิจฺจวณฺเณยเท พฺยาเวฏฺเฐ เอวาทํ นาสฺกํชฺชํ ภาฺนฺตํ ทสฺสํนาย
อฺุปลํงฺกมิตฺตํ ฯ เอกมิทํ ภาฺนฺเต สฺมยํ ภควา สํวคฺคฺธิยํ วิหริตฺติ
สฺตพาคารเก ฯ อถ โชหํ ภาฺนฺเต สํวคฺคฺธิ อคฺมาสี ภาฺนฺตํ
ทสฺสํนาย ฯ เตน โช ปน ภาฺนฺเต สฺมเยเน ภควา อณฺฺณตเวเน
สฺมาธินา นิสฺสินฺโน โหติ ฯ ภูชคฺคํ^๒ นาม เวสฺสํวณฺเณยสุตฺต มหาราชสุตฺต
ปริจาริกา ภาฺนฺตํ ปจฺจฺจปฏฺุจฺจิตา โหติ ปณฺชติกา นมสฺสํมานา
ติฏฺฐจฺติ ฯ อถ โชหํ ภาฺนฺเต ภูชคฺคํ เขตฺทโวจํ อภิวาเทหิ เม ตวํ
ภคฺคิณี ภาฺนฺตํ สฺกโก ภาฺนฺเต เทวานมฺินฺโท สํมาจฺจโ จ สฺปริชโน
ภควโต ปาเท สีรสา วนฺทตฺตติ ฯ เอวํ วุคฺคเต ภาฺนฺเต สํ ภูชคฺคํ
มํ เขตฺทโวจ อกาโต โช มารีสํ ภาฺนฺตํ ทสฺสํนาย ปฏฺิสฺสํตฺตโน
ภควาติ ฯ เตนหิ ภคฺคิณี ยทา ภาฺนฺตา ตมฺุหา สฺมาธิมฺุหา วุฏฺฐจฺจโ
โหติ อถ มม วจฺเนเน ภาฺนฺตํ อภิวาเทหิ สฺกโก ภาฺนฺเต

---

๑ ส. อฺรฺรทฺธา ฯ ๒ อ. เอวํ ฯ ส. ภูชคฺคํ ฯ

ศุเมฺห มารีสา ศุคฺค ภควโต ชมฺม อายฺยหิตฺถ อหํ หิ นาม
 อิติถิกา สฺมานา พุทฺเธ ปถฺนนา ชมฺเม ปถฺนนา สงฺฆเ ปถฺนนา
 สํเสถุ ปวิปฺรํการีเน อิตถํจิตฺตํ วิราเชตฺวา ปฺริสฺสจิตฺตํ ภาเวตฺวา
 กายศุคฺค เกทา ปรมฺมวณฺนา สุกฺคิ สฺคฺคิ โถกํ อุปฺปนฺนา เทวานํ
 ตาวตีสํานํ สหฺพยตํ สกฺกศุคฺค เทวานมฺินฺทศุคฺค ปุคฺคตฺตํ อชฺฌนฺ-
 คตา อีชาบี มํ เหวํ ชานนฺติ โคปโก เทวปุคฺโค โคปโก เทว-
 ปุคฺโคติ ศุเมฺห ปน มารีสา ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ จริตฺวา หนี
 คนฺธพฺพกายํ อุปฺปนฺนา ทฺุทฺธิฏฺฐจฺรูปํ วต โภ อทฺทสํม เย
 มยํ อทฺทสํม สหฺมมฺิเก หนี คนฺธพฺพกายํ อุปฺปนฺเนติ ฯ เสดํ
 ภนฺเต โคปเกน เทวปุคฺเคน ปฏฺิจิตฺตานํ เทว เทวา ทิฏฺฐเ ว
 ชมฺเม สคฺคิ ปฏฺิตถิสฺส กายํ พฺรหฺมปุโรหิตํ ฯ เอโถ ปน เทโ
 กามे อชฺฌณาถิ ฯ

[๒๕๓] อุปาสิกา จกฺขุมโต อโหสิ
 นามมฺี มยฺหํ อหุ โคปิกาคิ
 พุทฺเธ จ ชมฺเม จ อภิปถฺนนา
 สงฺฆนฺจฺปฏฺุจาสึ ปถฺนนฺจิตฺตา ฯ
 ศุคฺคเสว พุทฺธศุคฺค สฺคฺคมฺตาย
 สกฺกศุคฺค ปุคฺโคมฺหิ มหानฺภาโว
 มหาศุคฺโค ทิทธิอุปฺปนฺโน
 ชานนฺติ มํ อีชาบี โคปโกติ ฯ

อทฺทสฺสํ ภิกฺขโว ทิฏฺฐสฺสพฺพะ
 คนฺธพฺพกายุปกเต วสฺสเน
 อิเม หิ เต โคตมสาวกาเส
 เย จ มยํ ปุพฺพะ มนุสฺสญฺญตา ฯ
 อนฺเนน ปาเนน อุพฺพุจฺจิมฺหา
 ปาทุปลฺสงฺคยฺห สฺสเก นินฺเวสฺสเน
 กุโตนฺนขา นาม อิเม ภวนฺโต
 พุทฺธสฺสํ ชมมํ น ปฏิคฺคเหตฺสํ ฯ
 ปจฺจตฺถํ เวทิตฺตํโพ หิ ชมฺโม
 สฺสเทสฺสิตฺโต จกฺขมฺตานํพุทฺโธ
 อหํปิ ตฺตฺเมห ว อุปาตฺมานา
 สฺสตุวาน อริยานํ สฺสภาสฺสิตานิ ฯ
 สกฺกสฺสํ ปุทฺโตนฺนหิ มหानฺนภาโว
 มหาชฺชติโก ติทฺธิวูปปนฺโน
 ตฺตฺเมห ปน เสฏฺฐสฺสมฺปาตฺมานา
 อนฺนตฺตเว พฺรหฺมจฺริยํ จริตฺตวา ฯ
 หีนฺกายํ อุปปนฺนา ภวนฺโต
 อนานฺโตมา ภวตฺตูปปตฺติ
 ทฺตฺททิฏฺฐสฺสรูปี วต อทฺทสฺสาม
 สหชฺมมิกเก หีนฺกายุปปนฺเน ฯ

คนุรพฺพกายุปกคตา ภวนฺโต
 เทวานมาคจฺจถ ปาวิจฺจิริยํ
 อคฺคาเร วสฺสโต มยฺหิ อิมํ ปสฺสํ วิเสตฺตํ ฯ
 อิตฺถํ หุตฺตวา สุวาชฺช ปุโมมฺหิ เทวา
 ทิพฺเพหิ กามะหิ สมนฺจิกฺกุโธ
 เต โจทิตฺตา โคตฺมสํวถเนน
 สํเวคมาปาทุ สเมจฺจ โคปกั ฯ
 หนฺนท วิคายาม วิยายมาม
 มา โน มยํ ปฺรเปสฺสํ อหฺมฺหา
 เตสํ ทฺเว จัรียมารภิสฺสุ
 ธนุสฺสํว โคตฺมสํวสนานิ ฯ
 อีเชว จิตฺตานิ จิรชยิตฺตวา
 กามะสฺสุ อาทันนวมทฺทสฺสํ
 เต กามสฺสนฺโณชนพนฺนุสนานิ
 ปาบีมโต โยคานิ ทฺรจฺจฺยานิ ฯ
 นาคฺว สนฺตานิ คฺุณานิ เจตฺตวา
 เทเว ตาวคฺิเส อติกกมฺิสฺสุ
 สฺอินฺนทเทวา สฺปชฺชาปคฺิกา
 สฺพเพ สฺสมฺมาย สฺกายุปฺวิจฺจสา ฯ

เตสนฺนิสินฺนา น อติฤกษิตํ
 วุรฺรา วิรฺรคา วิรฺรชํ กโรนฺตา
 เต ทิสฺสุวา สํเวคมกาสี วาสโ
 เทวาทิฏฺฐ เทวคณฺตฺส มชฺเช ๑
 อิมํ ทิ เต หีนฺกายุปฺปนฺนา
 เทเว ตาวตฺเต อติฤกษมนฺติ
 สํเวชชาตฺสฺสว เต นิสฺสม
 โคปโก วาสวํ อชฺฌภาสึ ๑
 พุทฺโธ ชนินฺทตฺถิ มนุสฺสโตเก
 กามาทิฏฺฐ สฤกษมนฺติ ฌายติ
 คตฺสฺสว เต ปฺตฺตา สติยา วิหีนา
 จุฑิตา มยา เต สติ ปจฺจตฺตํ ๑
 คินฺณํ เตสํ อวสึเนตฺถ เอโก
 คนฺธพฺพกายนฺคโต วสฺสโน
 เทว ๑ สมนฺโพธิปทานุสฺวาริโน
 เทเวปฺปี ทิเพนฺติ สฺมาหิตตฺตา ๑
 เขตาทิสฺสํ ชมฺมปกาธเนตฺถ
 น ตตฺถ กิ กงฺขติ โกจิ สํวโก
 นิตฺตคินฺณโฆมํ วิจิกิจฺจณฺณํ
 พุทฺธํ นมสฺสาม ชินํ ชนินฺทํ ๑

๒๕๖] สกุกปณหตุตฺ สกุกตฺส ปณฺหา ภควโต ปณฺหาเวยฺยาकरणํ ๓๑๓

เย จฉฺเฉยฺย สฺนติ ปุณฺณายา เต อเวรา อทฺนฺทา อสฺปตฺตา
อพฺยาปชฺฌมา วิหเรมุ อเวรีโนติ อิติ จ เนลฺลํ โหติ อถ
จ ปน อเวรา สทฺนฺทา สสฺปตฺตา สพฺยาปชฺฌมา วิหรนฺตา
สเวรีโนติ ฯ อิตฺถํ ภควา สกุกตฺส เทวานมินฺทสฺส ปณฺหํ ปุณฺโง
พฺยาภาสี ฯ อตฺตมโน สกุกโก เทวานมินฺโท ภควโต ภาสีตํ
อภินนฺทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สฺกตฺ คินฺณฺนา
เมตฺถ กงฺขา วิคฺคา กถํกถา ภควโต ปณฺหาเวยฺยาकरणํ
สฺกฺวาติ ฯ

[๒๕๖] อิติห สกุกโก เทวานมินฺโท ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทิตฺวา
อนฺุโมทิตฺวา ภควนฺตํ อตฺตํ ปณฺหํ อปฺจฺฉนฺติ อีสฺสามจฺฉนฺตํ ปน
มาริสํ กัณฺโถนํ กัสมฺมุทํ กัชาตํ กัปภาวํ กัสมฺมิ หิ สติ อีสฺสาม
จฺฉนฺตํ โหติ กัสมฺมิ หิ อสฺติ อีสฺสามจฺฉนฺตํ น โหตฺติ ฯ
อีสฺสามจฺฉนฺตํ โห เทวานมินฺท ปิยาปฺปิยนิทานํ ปิยาปฺปิยสฺมุทํ
ปิยาปฺปิยชาตํ ปิยาปฺปิยปภาวํ ปิยาปฺปิเย สติ อีสฺสามจฺฉนฺตํ
โหติ ปิยาปฺปิเย อสฺติ อีสฺสามจฺฉนฺตํ น โหตฺติ ฯ ปิยาปฺปิย
ปน มาริสํ กัณฺโถนํ กัสมฺมุทํ กัชาตํ กัปภาวํ กัสมฺมิ สติ ปิยาปฺปิย
โหติ กัสมฺมิ อสฺติ ปิยาปฺปิย น โหตฺติ ฯ ปิยาปฺปิย โห เทวาน
มินฺท ฉนฺทนิทานํ ฉนฺทสฺมุทํ ฉนฺทชาตํ ฉนฺทปภาวํ ฉนฺเท
สติ ปิยาปฺปิย โหติ ฉนฺเท อสฺติ ปิยาปฺปิย น โหตฺติ ฯ ฉนฺโท
ปน มาริสํ กัณฺโถนํ กัสมฺมุทโย กัชาตโก กัปภาโว กัสมฺมิ สติ

ฌนฺโท โหติ กิสมฺมึ อสฺติ ฌนฺโท น โหตฺตี ๑ ฌนฺโท โช
 เทวานมินฺหุ วิตฺถกฺกนิทานิ วิตฺถกฺกสมุทฺทโย วิตฺถกฺกชาติโก วิตฺถกฺกปภโว
 วิตฺถกฺเก สฺติ ฌนฺโท โหติ วิตฺถกฺเก อสฺติ ฌนฺโท น โหตฺตี ๑
 วิตฺถกฺโก ปน มารีสํ กิณฺทานิ กิสมฺมฺทโย กิชาติโก กิปภโว
 กิสมฺมึ สฺติ วิตฺถกฺโก โหติ กิสมฺมึ อสฺติ วิตฺถกฺโก น โหตฺตี ๑
 วิตฺถกฺโก โช เทวานมินฺหุ ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขานิทานิ ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺ-
 ขาสฺมฺทโย ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขชาติโก ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขปภโว
 ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขาย สฺติ วิตฺถกฺโก โหติ ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขาย
 อสฺติ วิตฺถกฺโก น โหตฺตี ๑

[๒๕๗] กถํปฏิปนฺโน ปน มารีสํ ภิกฺขุ ปฺปญฺจสฺสณฺณาสงฺขานิ
 วิโรธสารูปคามินิปฏิปทํ ปฏิปนฺโน โหตฺตี ๑ โสมนสฺสํ จาหิ
 เทวานมินฺหุ ทฺวิเชน วทามิ เสวิตฺถพฺพบี อเสวิตฺถพฺพบี โทมนสฺสํ
 จาหิ เทวานมินฺหุ ทฺวิเชน วทามิ เสวิตฺถพฺพบี อเสวิตฺถพฺพบี อฺเปกฺข
 จาหิ เทวานมินฺหุ ทฺวิเชน วทามิ เสวิตฺถพฺพบี อเสวิตฺถพฺพบี
 โสมนสฺสํ จาหิ เทวานมินฺหุ ทฺวิเชน วทามิ เสวิตฺถพฺพบี อเสวิต-
 ถพฺพบีติ ๑ อิติ โช ปเนคํ อุตฺตํ กิณฺเจคํ ปฏิจฺจุ อุตฺตํ ๑
 ตตฺถ ยํ ชณฺเณ โสมนสฺสํ อิมํ โช เม โสมนสฺสํ เสวโต
 อกฺขตา ชมฺมา อภิวทฺถณฺนติ กฺขตา ชมฺมา ปริหายนฺตฺติ เอวรูปํ
 โสมนสฺสํ น เสวิตฺถพฺ ๑ ตตฺถ ยํ ชณฺเณ โสมนสฺสํ อิมํ

---

๑ ส. สฺพพวาเรสุ ปหนฺติ ปาไซ ทิสฺสตี ๑

โฆ เม โสมนัสส์ เสวโต อกุสตา ชมฺมา ปริหายนฺติ กุสฺตา
 ชมฺมา อภิวทฺตฺตํ เอวรูปํ โสมนัสส์ เสวิตัพพํ ฯ ๑ ตตฺถ ยญฺเจ
 สวิตกฺกํ สฺวิจารํ ยญฺเจ อวิตกฺกํ อฺวิจารํ เย อวิตกฺเก อฺวิจาเร
 ปณฺตคฺคเร โสมนัสส์ จาหํ เทวานมินฺท ทุวิเชน วทามิ เสวิตัพพํ
 อเสวิตัพพํปิตฺติ ฯ ๑ อิติ ยนฺตํ ๑ อิทเมตํ ปฏฺิจฺจ ๑ ๑
 โทมนัสส์ จาหํ เทวานมินฺท ทุวิเชน วทามิ เสวิตัพพํ อเสวิต-
 ๑ อิติ โฆ ปเนตํ ๑ ๑ กิณฺเฑตํ ปฏฺิจฺจ ๑ ๑ ตตฺถ
 ยํ ชญฺเฆา โทมนัสส์ อิมํ โฆ เม โทมนัสส์ เสวโต อกุสตา
 ชมฺมา อภิวทฺตฺตํ กุสฺตา ชมฺมา ปริหายนฺตํ เอวรูปํ โทมนัสส์
 น เสวิตัพพํ ฯ ๑ ตตฺถ ยํ ชญฺเฆา โทมนัสส์ อิมํ โฆ เม
 โทมนัสส์ เสวโต อกุสตา ชมฺมา ปริหายนฺติ กุสฺตา ชมฺมา
 อภิวทฺตฺตํ เอวรูปํ โทมนัสส์ เสวิตัพพํ ฯ ๑ ตตฺถ ยญฺเจ
 สวิตกฺกํ สฺวิจารํ ยญฺเจ อวิตกฺกํ อฺวิจารํ เย อวิตกฺเก อฺวิจาเร
 ปณฺตคฺคเร โทมนัสส์ จาหํ เทวานมินฺท ทุวิเชน วทามิ เสวิตัพพํ
 อเสวิตัพพํปิตฺติ ฯ ๑ อิติ ยนฺตํ ๑ อิทเมตํ ปฏฺิจฺจ ๑ ๑
 อฺุเปกฺขํ จาหํ เทวานมินฺท ทุวิเชน วทามิ เสวิตัพพํ อเสวิตัพพ-
 ๑ อิติ โฆ ปเนตํ ๑ ๑ กิณฺเฑตํ ปฏฺิจฺจ ๑ ๑ ตตฺถ
 ยํ ชญฺเฆา อฺุเปกฺขํ อิมํ โฆ เม อฺุเปกฺขํ เสวโต อกุสตา ชมฺมา
 อภิวทฺตฺตํ กุสฺตา ชมฺมา ปริหายนฺตํ เอวรูปํ อฺุเปกฺขา น
 เสวิตัพพา ฯ ๑ ตตฺถ ยํ ชญฺเฆา อฺุเปกฺขํ อิมํ โฆ เม อฺุเปกฺขํ

ภายสฺมาจาร์ เสวโต อกฺุสตา ชฺมา อภิวทฺทฺชนฺติ กุสฺตา ชฺมา
 ปรีหาชนฺตฺติ เอวฺรูปฺ โภภายสฺมาจาร์ น เสวิตพฺโพ ๑ คคฺค ยํ
 ชณฺณา ภายสฺมาจาร์ อิมํ โช เม ภายสฺมาจาร์ เสวโต อกฺุสตา
 ชฺมา ปรีหาชนฺติ กุสฺตา ชฺมา อภิวทฺทฺชนฺตฺติ เอวฺรูปฺ ภาย-
 สฺมาจาร์ เสวิตพฺโพ ๑ ภายสฺมาจาร์ จาหํ เทวานมฺินฺท ทฺุวิเชน
 วทามิ เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํปฺติ ๑ อิติ ชนฺตํ วุคฺคํ อิทเมคํ
 ปฏิจฺจ วุคฺคํ ๑ วจฺสฺมาจาร์ จาหํ เทวานมฺินฺท ทฺุวิเชน วทามิ
 เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํปฺติ ๑ อิติ โช ปเนตํ วุคฺคํ กิณฺเจตํ
 ปฏิจฺจ วุคฺคํ ๑ คคฺค ยํ ชณฺณา วจฺสฺมาจาร์ อิมํ โช เม
 วจฺสฺมาจาร์ เสวโต อกฺุสตา ชฺมา อภิวทฺทฺชนฺติ กุสฺตา ชฺมา
 ปรีหาชนฺตฺติ เอวฺรูปฺ วจฺสฺมาจาร์ น เสวิตพฺโพ ๑ คคฺค ยํ
 ชณฺณา วจฺสฺมาจาร์ อิมํ โช เม วจฺสฺมาจาร์ เสวโต อกฺุสตา
 ชฺมา ปรีหาชนฺติ กุสฺตา ชฺมา อภิวทฺทฺชนฺตฺติ เอวฺรูปฺ วจฺ-
 สฺมาจาร์ เสวิตพฺโพ ๑ วจฺสฺมาจาร์ จาหํ เทวานมฺินฺท ทฺุวิเชน
 วทามิ เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํปฺติ ๑ อิติ ชนฺตํ วุคฺคํ อิทเมคํ
 ปฏิจฺจ วุคฺคํ ๑ ปรีเยสนํ จาหํ เทวานมฺินฺท ทฺุวิเชน วทามิ
 เสวิตพฺพํ อเสวิตพฺพํปฺติ ๑ อิติ โช ปเนตํ วุคฺคํ กิณฺเจตํ
 ปฏิจฺจ วุคฺคํ ๑ คคฺค ยํ ชณฺณา ปรีเยสนํ อิมํ โช เม ปรีเยสนํ
 เสวโต อกฺุสตา ชฺมา อภิวทฺทฺชนฺติ กุสฺตา ชฺมา ปรีหาชนฺตฺติ
 เอวฺรูปฺ ปรีเยสนา น เสวิตพฺพา ๑ คคฺค ยํ ชณฺณา ปรีเยสนํ

อิมํ ไช เม ปริเยสนํ เสวโต อกฺุสตา ชมฺมา ปริหายนฺติ กุสฺตา
 ชมฺมา อภิวทฺทมนฺคฺติ เอรูปา ปริเยสนา เสวิตฺตพฺพา ฯ ปริเยสนํ
 จาหิ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ เสวิตฺตพฺพํ อเสวิตฺตพฺพํปฺปติ ฯ
 อิติ ยนฺตํ ดุคฺคํ อิทเมตํ ปฏิจฺจุจฺจ ดุคฺคํ ฯ เอรํปฏิปนฺโน ไช
 เทวานมินฺท ภิกฺขุ ปาติโมกฺขสํวราย ปฏิปนฺโน โหคฺคฺติ ฯ

[๒๕๘] ถลปฺปฏิปนฺโน ปน มาริสฺ ภิกฺขุ อิบฺทฺริยสํวราย ปฏิปนฺโน
 โหคฺคฺติ ฯ จกฺขุวิญญเญยฺยํ รุปํ จาหิ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ
 เสวิตฺตพฺพํ อเสวิตฺตพฺพํ ฯ สํสคฺวิญญเญยฺยํ สทฺทํ จาหิ เทวานมินฺท
 ทฺวิเชน วทามิ เสวิตฺตพฺพํ อเสวิตฺตพฺพํ ฯ ชานวิญญเญยฺยํ คนฺธํ
 จาหิ เทวานมินฺท ทฺวิเชน วทามิ เสวิตฺตพฺพํ อเสวิตฺตพฺพํ ฯ ชิวหา
 วิญญเญยฺยํ รสํ จาหิ เทวานมินฺท ฯ เป ฯ กายวิญญเญยฺยํ โผฏฺฐพฺพํ
 จาหิ เทวานมินฺท ฯ เป ฯ มโนวิญญเญยฺยํ ชมฺมํ จาหิ เทวานมินฺท
 ทฺวิเชน วทามิ เสวิตฺตพฺพํ อเสวิตฺตพฺพํปฺปติ ฯ เอรํ ดุคฺเต สกฺโก
 เทวานมินฺโท ภคฺคณฺตํ เขตฺทโวจ อิมสฺส ไช อนฺท ฆนฺเต ภคฺควตา
 สํชิตฺเตน ภาสิตสฺส เอรํ วิตุฏฺทาเรน อคฺคํ อาชานามิ ยถารุปํ
 ฆนฺเต จกฺขุวิญญเญยฺยํ รุปํ เสวโต อกฺุสตา ชมฺมา อภิวทฺทมนฺติ
 กุสฺตา ชมฺมา ปริหายนฺคฺติ เอรูปํ จกฺขุวิญญเญยฺยํ รุปํ น
 เสวิตฺตพฺพํ ฯ ยถารูปญจ ไช ฆนฺเต จกฺขุวิญญเญยฺยํ รุปํ เสวโต
 อกฺุสตา ชมฺมา ปริหายนฺติ กุสฺตา ชมฺมา อภิวทฺทมนฺคฺติ เอรูปํ
 จกฺขุวิญญเญยฺยํ รุปํ เสวิตฺตพฺพํ ฯ ยถารูปญจ ไช ฆนฺเต สํส-

๒๖๐] สกุกปณหสุตฺตํ สกุกสฺส ปณฺหา ภควโต ปณฺหาเวຍຍာกรณํ ๓๓๗
 วิญฺเญຍຍํ สกุกํ เสวโต ๑ เป ๑ ฆานวิญฺเญຍຍํ กนฺธิ์ เสวโต
 ๑ เป ๑ ฐิวหาวิญฺเญຍຍํ วรรํ เสวโต ๑ เป ๑ กายวิญฺเญຍຍํ
 โฉฐฺจฺพฺพิ์ เสวโต ๑ เป ๑ มโนวิญฺเญຍຍํ ฆมฺมํ เสวโต อกฺุสฺตา
 ฆมฺมา อภิวทฺทฺทฺนฺติ กุสฺตา ฆมฺมา ปรีหายนฺตฺติ เอยฺวโร
 มโนวิญฺเญຍຍโย ฆมฺโม น เสวิตฺพฺโพ ๑ ยถารูปญฺจ ไซ ภนฺเต
 มโนวิญฺเญຍຍํ ฆมฺมํ เสวโต อกฺุสฺตา ฆมฺมา ปรีหายนฺติ กุสฺตา
 ฆมฺมา อภิวทฺทฺทฺนฺตฺติ เอยฺวโร มโนวิญฺเญຍຍโย ฆมฺโม เสวิตฺพฺโพ ๑
 อิมสฺส ไซ อหิ ภนฺเต ภควตา สงฺฆิตฺเตน ภาสิตฺสฺส เอยฺ วิตฺถาเรน
 อตฺถํ อาชานฺนโต ติณฺเณา เมตฺถ กงฺขา วิตฺถา ถถฺถา ภควโต
 ปณฺหาเวຍຍာกรณํ สฺสุวาทิ ๑

[๒๖๐] อิติห สกุกโ ทเวานมฺนิทฺ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา
 อนฺนโมทิตฺวา ภควนฺตํ อุตฺตริ์ ปณฺหํ อปฺจฺฉิ สฺพเพ ว นฺ ไซ
 มารีสฺ สฺมณพฺรหฺมณา เอกนฺตฺวาทา เอกนฺตฺสฺสฺตา เอกนฺตฺจฺจนฺทา
 เอกนฺตฺอชฺโฉสฺานาติ ๑ น ไซ ทเวานมฺนิทฺ สฺพเพ สฺมณพฺรหฺมณา
 เอกนฺตฺวาทา เอกนฺตฺสฺสฺตา เอกนฺตฺจฺจนฺทา เอกนฺตฺอชฺโฉสฺานาติ ๑
 กสฺมา ปน มารีสฺ น สฺพเพ สฺมณพฺรหฺมณา เอกนฺตฺวาทา
 เอกนฺตฺสฺสฺตา เอกนฺตฺจฺจนฺทา เอกนฺตฺอชฺโฉสฺานาติ ๑ อเนกธาตฺ นานา-
 ธาตฺ ไซ ทเวานมฺนิทฺ โลโก ตสฺมึ อเนกธาตฺมฺหิ นานาธาตฺมฺหิ
 โลเก ยํ ยเทว สฺตฺตา ธาตฺ อภินฺนฺทิตฺ ติ ตเทว ถามสฺา
 ปฺรามาสฺา อภินฺนฺทิตฺ โวหรนฺติ อิทเมว สฺจฺจํ โฆฆมฺณณฺติ

คฺถฺมา น สฺพเพ สฺมณพฺรหฺมณา เอกนฺตวาทา เอกนฺตสฺสฺธา
เอกนฺตจฺจนฺทา เอกนฺตจฺจฺโฆสฺธานาติ ฯ เป ฯ

[๒๖๑] สฺพเพ ว นฺุ ไซ มาริธฺ สฺมณพฺรหฺมณา อจฺจนฺตนิฏฺฐา
อจฺจนฺตโยคกฺเขมฺมิ อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริ อจฺจนฺตปฺริโยสฺธานาติ ฯ น
ไซ เทวานมินฺท สฺพเพ สฺมณพฺรหฺมณา อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺต-
โยคกฺเขมฺมิ อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริ อจฺจนฺตปฺริโยสฺธานาติ ฯ กถฺมา ปน
มาริธฺ น สฺพเพ สฺมณพฺรหฺมณา อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมฺมิ
อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริ อจฺจนฺตปฺริโยสฺธานาติ ฯ เย ไซ เต เทวานมินฺท
ภิกฺขุ คณฺหาตฺถชฺชวิมฺตฺตา เต อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมฺมิ
อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริ อจฺจนฺตปฺริโยสฺธานา คฺถฺมา น สฺพเพ สฺมณ-
พฺรหฺมณา อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมฺมิ อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริ
อจฺจนฺตปฺริโยสฺธานาติ ฯ อิติถิ ภาควา สฺกฺกสฺสฺสฺ เทวานมินฺทสฺสฺ ปณฺหิ
ปฺปฺุไซ พฺยาภาสฺสิ ฯ อตฺตมโน สฺกฺโก เทวานมินฺโท ภาควโต ภาสฺสิถิ
อภินฺนฺทิ อนฺุโมทฺติ เหวเมถิ ภาควา เหวเมถิ สฺกฺคฺคฺ คิณฺณา เมตฺถ
กงฺขา วิคฺคา กถฺกถา ภาควโต ปณฺหาเวยฺยากรณฺํ สฺกฺวาติ ฯ

[๒๖๒] อิติห สฺกฺโก เทวานมินฺโท ภาควโต ภาสฺสิถิ อภิน-
นฺนฺทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา ภาควนฺถิ เหวทโวจฺ เหวธา ภาเน โรโค
เฮธา คณฺไซ เหวธา สฺสฺถิ เหวธา อิมิ ปฺริสฺสิ ปฺริกขฺมฺติ คฺถฺสฺ
คฺถฺสฺเสว ภาวสฺสฺ อภินฺนฺพฺตฺติยา^๑ คฺถฺมา อยฺมิ ปฺริสฺสิ อฺจฺจาจฺจมา-

---

๑ อภินฺนฺพฺตฺติยาติ วา ปาไซ ฯ

ปชฺชติ ฯ เยสํหิ ภนฺเต ปณฺหานํ อิติ พหิทฺธา อญฺเฐสฺส สฺมณ-
 พฺรหฺมณฺเสสฺส โยกาถกมฺมปี นาทคฺคิ เต เม ภควตา พุยาถตา
 ทิสฺวตฺตานุปฺสฺสตา ยญฺจ ปนํ เม วิจิกฺกฺจนาถกถกถาสฺสคฺคิ ตญฺจ
 ภควตา อพฺพุพฺพนฺติ ฯ อภิชานาถิ โน ตวํ เทวานมินฺห อิเม
 ปณฺเฑห อญฺเฐ สฺมณพฺรหฺมณฺเณ ปุจฺฉนฺติเตติ ฯ อภิชานามหิ ภนฺเต
 อิเม ปณฺเฑห อญฺเฐ สฺมณพฺรหฺมณฺเณ ปุจฺฉนฺติเตติ ฯ ยถากถํ ปน
 เต เทวานมินฺห พุยาถวีสฺส สฺเจ เต อกรุ ภาสฺสสฺสคฺคิ ฯ น โช
 เม ภนฺเต กรุ ยถสฺสคฺคิ ภควา นิสฺสินฺโณ ภควนฺตฺรโป จาติ ฯ
 เตนหิ เทวานมินฺห ภาสฺสสฺสคฺคิ ฯ เยสํหิ ภนฺเต มณฺเฑวามิ สฺมณ-
 พฺรหฺมณฺณา อารณฺณกกา ปนฺตเสนาถนาถิ ตฺยหา อฺปฺสฺสงฺกมิตฺวา อิเม
 ปณฺเฑห ปุจฺฉนฺติ เต มยา ปุจฺฉนฺติ น สฺมปฺยนฺติ อสฺมปฺยนฺตา
 มมฺเขว ปฺฏิปุจฺฉนฺติ โกนาโม อายสฺมาติ เตสํหิ ปุจฺฉนฺติ
 พุยาถโรมิ อหิ โช มาริสฺส สกฺโก เทวานมินฺโทติ เต มมฺเขว
 อุตฺตริ ปฺฏิปุจฺฉนฺติ กิ ปนายสฺมา เทวานมินฺห กมฺมํ กตฺวา
 อิมํ จานํ ปตฺโตติ เตสํหิ ยถาสฺสคฺคิ ยถาปริยตฺตํ ชมฺมํ เทเสมิ
 เต ตาวตถเนว อตฺตมฺนา โหณฺติ สกฺโก จ โน เทวานมินฺโท
 ทิยฺยูจฺจ ยญฺจ โน อปุจฺฉนฺติหา ตญฺจ โน พุยาถาสฺสคฺคิ เต
 อญฺเฐทคฺคิ มมฺเขว สํวกา สฺมปชฺชนฺติ น จาหิ เตสํ อหิ โช
 ปน ภนฺเต ภควโต สํวโก สฺสตาปนฺโน อวินิปาตชฺมโม นียโต

---

๓ ตญฺจ ปนาถิ วา ปาไซ ฯ

สมุโพธิปราชโยติ ฯ อภิชานาสี โน ตุวั เทวานมินุท อิตโต ปุพฺพ
 เอรูบิ เวทปฏิตาภัง โสมนสุตฺตปฏิตาภนฺติ ฯ อภิชานามหิ ภนฺเต
 อิตโต ปุพฺพ เอรูบิ เวทปฏิตาภัง โสมนสุตฺตปฏิตาภนฺติ ฯ ยถากถิ
 ปน ตุวั เทวานมินุท อภิชานาสี อิตโต ปุพฺพ เอรูบิ เวทปฏิตาภัง
 โสมนสุตฺตปฏิตาภนฺติ ฯ

[๒๖๓] ภูตปุพฺพ ภาณฺเต เทวาสุรสงฺคาโม สมุพฺพโยหิ อโหสิ ฯ
 ตสุมฺมิ โช ปน ภาณฺเต สงฺคาเม เทวา ชินฺนึสุ อสุรํ ว ปราชยฺสิสุ ฯ
 ตสุตฺต มยฺหิ ภาณฺเต คํ สงฺคามํ อภิวชิณฺนิคฺวา อภิวชิตฺตสงฺคามสุตฺต
 เอตทโหสิ ยา เจวทานิ ทิพฺพา โชชา ยา จ อสุรํ โชชา
 อุกฺขเมตฺถิ เทวา ปริภุญฺชิตฺตฺตํติ โส โช ปน เม ภาณฺเต
 เวทปฏิตาภัง โสมนสุตฺตปฏิตาภัง สทณฺฑาจรโร สุตฺตจฺวารโร น
 นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรชาย น อฺปสฺมาเย น อภินฺฉาย น
 สมุโพชาย น นิพฺพานาย สํวคฺคตฺติ โย โช ปน เม อຍ
 ภาณฺเต ภควโต ชมฺมํ สุตฺวา เวทปฏิตาภัง โสมนสุตฺตปฏิตาภัง โส
 อทณฺฑาจรโร อตฺตจฺวารโร เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรชาย
 อฺปสฺมาเย อภินฺฉาย สมุโพชาย นิพฺพานาย สํวคฺคตฺติ ฯ กถิ
 ปน ตุวั เทวานมินุท อตฺตจฺวารํ สมุปฺสฺสฺมาโน เอรูบิ เวทปฏิตาภัง
 โสมนสุตฺตปฏิตาภัง ปเวเทสฺสตี ฯ ฉ โช อหิ ภาณฺเต อตฺตจฺวารํ
 สมุปฺสฺสฺมาโน เอรูบิ เวทปฏิตาภัง โสมนสุตฺตปฏิตาภัง ปเวเทมิ ฯ

---

๑ ส. สมุพฺพโยหิ ฯ ๒ ส. อุกฺขเมตฺถิ ฯ

[๒๖๔] อีเชว ตัญญุสฺमानสุตฺตํ เทวภูตสุตฺตํ เม สโต
 ปุเนวายุ ว เม ททฺโธ เอวํ ชานาหิ มาริสฺสาคิ
 อิมํ โส อหํ ภนฺเต ปจฺมํ อตฺถวถฺสํ สมนฺปสุตฺตมาโน เอวรุปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺสุตฺตปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๕] จุตาหํ ทิวฺยิยา กายา อายํ หิตฺวา อมานุสฺสํ
 อมุพฺพห คพฺภเมตฺถสํมิ ยตฺถ เม รมตํ มโนติ
 อิมํ โส อหํ ภนฺเต ทฺตฺยิ อตฺถวถฺสํ สมนฺปสุตฺตมาโน เอวรุปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺสุตฺตปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๖] สุวาหํ อมุพฺพหปณฺหสุตฺตํ วิหโร สํสเน รโต
 ฌาเยน วิหริสฺสํมิ สมนฺปชานโน ปฏฺฐิสฺสโตติ
 อิมํ โส อหํ ภนฺเต ทฺตฺยิ อตฺถวถฺสํ สมนฺปสุตฺตมาโน เอวรุปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺสุตฺตปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๗] ฌาเยน จ เม ปโรโต สมนฺโพธิ เจ ภวิสฺสตี
 อญฺญาตา วิหริสฺสํมิ เสวว อนฺโต ภวิสฺสตีติ
 อิมํ โส อหํ ภนฺเต จตฺตํ อตฺถวถฺสํ สมนฺปสุตฺตมาโน เอวรุปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺสุตฺตปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๘] จุตาหํ มานุสฺสา กายา อายํ หิตฺวาน มานุสฺสํ
 ปุเน เทโว ภวิสฺสํมิ เทวโตกฺขมิมุคฺคตโมติ
 อิมํ โส อหํ ภนฺเต ปณฺจมํ อตฺถวถฺสํ สมนฺปสุตฺตมาโน เอวรุปํ
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสมนฺสุตฺตปฏฺฐิตาภํ ปเวเทมิ ฯ

[๒๖๘] เต ปณฺตีตฺตรา เทวา อภินิฏฺฐา ยสฺสสุตฺติโน
 อนฺติเม วตฺตมานมฺหิ โสฺ นินฺวาโส ภวีสฺสคฺคฺติ
 อิมํ ไช อหํ ภนฺเต ฉฺชฺจํ อตฺตวสฺสํ สํมฺปสฺสํมาโน เหวรฺรुเป
 เวทปฏฺฐิตาภํ โสฺมณฺส
 ๑ อิมํ ไช อหํ ภนฺเต
 ๑ อตฺตวสฺสํ สํมฺปสฺสํมาโน เหวรฺรุเป
 ๑ เวทปฏฺฐิตาภํ โสฺมณฺสฺสฺสฺสฺส
 ๑ ปเวเทมิ ๑

[๒๗๐] อปฺริโยสฺสิตฺตงฺกฺกฺโป	วิจิกิฉฺฉากถํกถํ
วิจฺจํ ทิมฺมทฺธานํ	อเนวสฺนฺโต ตถาคคํ ๑
ยสฺสํ มณฺเฑวามิ สํมณฺเ	ปวิจิตฺตคฺคิหาริโน
สํมฺพุทฺฐา อิติ มณฺเฑวมาโน	คจฺฉนามิ เต อฺปาสิคฺคํ ๑
กถํ อารารณา โหติ	กถํ โหติ วิราชณา
อิติ ปุณฺณสา น สํมโภณฺติ	มคฺเค ปฏฺฐิปทาสุ ๑ ๑
ตฺยสฺสํ ยทา มํ ชานนฺติ	สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ตฺยสฺสํ มเมว ปุจฺฉนฺติ	กํ กตฺวา ปาปฺณํ อิทํ ๑
เตสํ ยถาสฺสํ ฆมฺมํ	เทสฺยามิ ชเน สฺสํ
เตน อตฺตมณา โหณฺติ	ทิจฺฉโจะ โน วาสฺสวติ ๑ ๑
ยทา ๑ สํมฺพุทฺฐมทฺทกฺขิ	วิจิกิฉฺฉาวิตารณํ
โสฺมฺหิ วิคฺคโย อชฺช	สํมฺพุทฺฐํ ปยฺรฺรฺรปาสฺสํ ๑
คณฺหาสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส	พฺพทฺธิ อปฺปฏฺฐิปุคฺคถํ

---

๓ สฺสํ. โน ๑

อหํ วนฺเต มหาวีรํ พุทฺธมาทิจฺจนฺธุนํ ฯ
 ยํ ภโรมเสํ พุทฺธมฺโน สมนํ เทเวหิ มาริสํ
 ตทชฺช คฺคฺยหํ ทสฺสํามิ หนฺนท สมนํ ภโรม เต ฯ
 คฺควเมว สิวํ สมนฺพุทฺโธ คฺควํ สฺตถฺวา อนฺนคฺคฺโร
 สฺเทวกสฺสมิ โถกสฺสมิ นตฺถิ เต ปฏฺฐิปุคฺคฺโตติ ฯ

[๒๗๓] อถโฆ สักโก เทวานมินฺโท ปณฺจสฺสํ ๓๒๓
 อามนฺเตสิ พหุปการโ โฆ เมสิ คฺควํ คาค ปณฺจสฺสํ ยํ
 คฺควํ ภควนฺตํ ปจฺมํ ปสาเทสิ ตยา คาค ปจฺมํ ปสาทิตํ
 ปจฺฉา มยํ คํ ภควนฺตํ ทสฺสํนาย อฺปสฺสงฺกมิมฺหา อรหนฺตํ สมนฺมา-
 สมนฺพุทฺธํ เปตฺติเก จานฺเน จปฺยิสฺสํามิ ๓๒๓
 กนฺนพฺพรชฺชา ภวิสฺสํสฺสิ
 ภทฺทญฺจ เต สฺริยวฺจฺฉนฺตํ ทมฺมิ สํ หิ เต อภิปตฺติคาคิ ฯ
 อถโฆ สักโก เทวานมินฺโท ปาณินา ปจฺวี ปรามสฺติวฺวา ติกฺขชฺคฺคํ
 อุกานํ อุกาเนสิ

นโม สสฺสํ ภควโต อรหโต สมนฺมาสมฺพุทฺธสฺสํ ฯ
 นโม สสฺสํ ภควโต อรหโต สมนฺมาสมฺพุทฺธสฺสํ ฯ
 นโม สสฺสํ ภควโต อรหโต สมนฺมาสมฺพุทฺธสฺสํธาติ ฯ

[๒๗๔] อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺสมิ ๓๒๔
 ๓๒๔
 เทวานมินฺทสฺสํ วิรชํ ๓๒๔
 ๓๒๔
 ชมฺมจกฺขุ อุกปาทิ ๓๒๔
 ๓๒๔
 ยงฺกิณฺจสิ สมนฺทย-
 ๓๒๔
 ชมฺมํ สฺพุพฺพนฺตํ ๓๒๔
 ๓๒๔
 นิโรชชมนฺนติ ๓๒๔
 ๓๒๔
 อณฺเณสฺสญฺจ ๓๒๔
 ๓๒๔
 อสฺสํติยา ๓๒๔
 ๓๒๔
 เทวคฺคา-
 ๓๒๔
 สหฺสฺสํนํ ๓๒๔
 ๓๒๔
 อิติ ๓๒๔
 ๓๒๔
 เย สักเกน ๓๒๔
 ๓๒๔
 เทวานมินฺเทน ๓๒๔
 ๓๒๔
 อชฺฉณฺนิจฺปณฺหา

๓๒๔

สุตตปิฎก ทีฆนิกายสุต มหาวคโค

[๒๗๒

ปฏฐา เต ภควตา พุทธา ๑ ตสฺมา อิมสุตฺต เวชฺฐากวณสุตฺต
ตฺถกปโฆเหตุว อธิวณฺติ ๑

ตฺถกปณฺหสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ อฏฺฐมํ ๑

มหาสติปฏิจานสูตร

[๒๗๓] เอวมเม สูตริ ๑ เอกิ สมัยิ ภควา กุรุสุ วิหริต
กมุมาสทมัม นาม กุรุณิ นิคโม ๑ ตตฺว โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเคสสิ
ภิกฺขโวติ ๑ ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสสฺสํ ๑ ภควา
เอตทโวจ เอกายโน อยิ ภิกฺขเว มคฺโค สคฺคตานิ วิสฺสุทฺธิยา
โสภปริเทวานิ สมตฺติกฺกมาย ทฺถุชโทมนสฺสํ อคฺคณฺคมาย ฌายสฺส
อริคฺคมา ยนิพพานสฺส สจฺฉฉิกริยาย ยทิทํ จตฺตารโ สติปฏิจานา ๑
กตเม จตฺตารโ ๑ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสสิ วิหริต
อาตานิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺส
เวทนาสุ เวทนานุปสฺสสิ วิหริต อาตานิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสสิ วิหริต อาตานิ
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺส ฆมฺเมสุ
ฆมฺมานุปสฺสสิ วิหริต อาตานิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โถเก
อภิชฺฌาโทมนสฺส ๑

อุทฺเทสฺวารกฺกา นิฏฺฐิตา ๑

[๒๗๔] กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสสิ วิหริต ๑
อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคฺโค วา รุกฺขมฺุตคฺโค วา สฺลฺยณฺคารคฺโค
วา นิสฺสทฺติ ปตฺตงฺกํ อารุชฺชิตฺวา อฺฐํ กายํ ปณฺธิชย ปริมุขํ สติ
อุปฺภูจฺเปตฺวา ๑ โส สโต ว อสฺสสฺสติ สโต ปสฺสสฺสติ ทิมฺ

วา อสุตฺตสนฺโต ทิมฺ อสุตฺตสํมัตติ ปชานาติ ทิมฺ วา ปสุตฺตสนฺโต
 ทิมฺ ปสุตฺตสํมัตติ ปชานาติ รัสสุตฺต วา อสุตฺตสนฺโต รัสสุตฺต
 สํมัตติ ปชานาติ รัสสุตฺต วา ปสุตฺตสนฺโต รัสสุตฺต ปสุตฺตสํมัตติ
 ปชานาติ สํพุกายปฏิสฺสเวทํ อสุตฺตสิสฺสสํมัตติ สิกฺขติ สํพุกาย-
 ปฏิสฺสเวทํ ปสุตฺตสิสฺสสํมัตติ สิกฺขติ ปสุตฺตมฺภยํ กายสงฺขารํ อสุตฺต-
 สิสฺสสํมัตติ สิกฺขติ ปสุตฺตมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสุตฺตสิสฺสสํมัตติ สิกฺขติ ฯ
 เสยฺยถาปํ ภิက္ขเว ทกฺโข ภมกาโร วา ภมการนฺตเวจฺจํ วา ทิมฺ
 วา อณฺณนฺโต ทิมฺ อณฺณนํมัตติ ปชานาติ รัสสุตฺต วา อณฺณนฺโต
 รัสสุตฺต อณฺณนํมัตติ ปชานาติ เหวเมว โข ภิက္ขเว ภิက္ขุ ทิมฺ วา
 อสุตฺตสนฺโต ทิมฺ อสุตฺตสํมัตติ ปชานาติ ทิมฺ วา ปสุตฺตสนฺโต ทิมฺ
 ปสุตฺตสํมัตติ ปชานาติ รัสสุตฺต วา อสุตฺตสนฺโต รัสสุตฺต อสุตฺตสํมัตติ
 ปชานาติ รัสสุตฺต วา ปสุตฺตสนฺโต รัสสุตฺต ปสุตฺตสํมัตติ ปชานาติ
 สํพุกายปฏิสฺสเวทํ อสุตฺตสิสฺสสํมัตติ สิกฺขติ สํพุกายปฏิสฺสเวทํ ปสุตฺต-
 สิสฺสสํมัตติ สิกฺขติ ปสุตฺตมฺภยํ กายสงฺขารํ อสุตฺตสิสฺสสํมัตติ สิกฺขติ
 ปสุตฺตมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสุตฺตสิสฺสสํมัตติ สิกฺขติ ฯ อิติ อชฺฌตฺตํ
 วา กายเย กายานุปฺปัสสี วิหริติ พหิทฺฐา วา กายเย กายานุปฺปัสสี
 วิหริติ อชฺฌตฺตพหิทฺฐา วา กายเย กายานุปฺปัสสี วิหริติ สํมุทฺย-
 ฆมฺมานุปฺปัสสี วา กายสฺมิมิ วิหริติ วยฆมฺมานุปฺปัสสี วา กายสฺมิมิ
 วิหริติ สํมุทฺยวยฆมฺมานุปฺปัสสี วา กายสฺมิมิ วิหริติ ฯ อตฺถิ กาโยติ

---

๑ อณฺณนฺโตติปิ อจฺจนฺโตติปิ ปาโง ฯ

๒๗๖] มหาสติปฐกานต์คํ กายานุปลฺลํ อิริยาปถปพฺพํ ๓๒๗

วา ปนฺลฺลํ สติ ปจฺจุปฏฺฐิจิตา โหติ ยาวเทว ฌานมตฺตตาย ปฏฺฐิตฺติ-
มตฺตตาย ฯ อนิสฺสํโต ๑ วิหริติ น ๑ กิณฺณิ โถเก อฺปาทียติ ฯ
เขวมุขี ภิภฺชเว ภิภฺชฺช กายเ กายานุปลฺลํ วิหริติ ฯ

อานาปานปพฺพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๗๕] ปฺน จปวํ ภิภฺชเว ภิภฺชฺช คจฺจนฺโต วา คจฺจนํติ
ปชานาติ จิตฺตํ วา จิตฺตมฺหํติ ปชานาติ นิสฺสนฺโน วา
นิสฺสนฺนํมฺหํติ ปชานาติ สฺยาโน วา สฺยานํมฺหํติ ปชานาติ ฯ
ยถา ยถา วา ปนฺลฺลํ กายเ ปณฺนิตฺโต โหติ ตถา ตถา
นํปชานาติ ฯ อิติ อชฺชตฺตคํ วา กายเ กายานุปลฺลํ วิหริติ
พหิทฺธา วา กายเ กายานุปลฺลํ วิหริติ อชฺชตฺตพหิทฺธา วา
กายเ กายานุปลฺลํ วิหริติ สํมุกฺขมฺมานุปลฺลํ วา กายสฺมํ วิหริติ
วชฺชมฺมานุปลฺลํ วา กายสฺมํ วิหริติ สํมุกฺขวชฺชมฺมานุปลฺลํ วา
กายสฺมํ วิหริติ ฯ อตฺถิ กายเติ วา ปนฺลฺลํ สติ ปจฺจุปฏฺฐิจิตา
โหติ ยาวเทว ฌานมตฺตตาย ปฏฺฐิตฺติมตฺตตาย ฯ อนิสฺสํโต ๑
วิหริติ น ๑ กิณฺณิ โถเก อฺปาทียติ ฯ เขวมุขี ภิภฺชเว ภิภฺชฺช
กายเ กายานุปลฺลํ วิหริติ ฯ

อิริยาปถปพฺพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๗๖] ปฺน จปวํ ภิภฺชเว ภิภฺชฺช อภิภฺกนฺเต ปฏฺธิกนฺเต
สํปชานการี โหติ อาทิกิเต วิโตกิเต สํปชานการี โหติ
สํมุขิตฺเต ปสํวริเต สํปชานการี โหติ สํสฺขาปฏิปตฺตจํวารวณ

สฺมฺปนฺนกาเร โหติ อสฺสึเต ปิเต ขายิเต สํยิเต สฺมฺปนฺนกาเร
 โหติ อจฺจุจฺวารปฺตฺสํวคฺคเม สฺมฺปนฺนกาเร โหติ คเต จิเต
 นิสีนฺเน สฺตฺตเต ชาคริเต ภาสฺสึเต ตฺตฺตฺหึภาเว สฺมฺปนฺนกาเร โหติ ฯ
 อิติ อชฺชฺตฺตํ วา กายเ กายานุปฺตฺสํ วิหริติ พหิทฺฐา วา กายเ
 กายานุปฺตฺสํ วิหริติ อชฺชฺตฺตฺพหิทฺฐา วา กายเ กายานุปฺตฺสํ
 วิหริติ สฺมฺทฺยชฺมฺมานุปฺตฺสํ วา กายสฺมี วิหริติ วชฺชฺมานุปฺตฺสํ
 วา กายสฺมี วิหริติ สฺมฺทฺยวชฺชฺมานุปฺตฺสํ วา กายสฺมี วิหริติ ฯ
 อตฺถิ กายิติ วา ปนฺตฺสํ สฺติ ปจฺจุปฺปฺยจฺจิตา โหติ ยาวเทว ฌาณ-
 มตฺตฺตฺย ปฏฺฐิสฺสฺติมตฺตฺตฺย ฯ อนิสฺสฺสึโต จ วิหริติ น จ ทิฏฺฐิ โถเก
 อฺปาทิยติ ฯ เอมฺมึ ภิคฺชฺเว ภิคฺชฺ กายเ กายานุปฺตฺสํ วิหริติ ฯ

สฺมฺปนฺนชฺณปฺพฬํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๗๗] ปฺน จปฺวี ภิคฺชฺเว ภิคฺชฺ อิมเมว กายํ อฺกฺขํ ปาทตฺตา
 อโช เกสฺมตฺตฺกตา ตจฺปฺริยนฺตํ ปฺรณฺนํ ปฺปการสฺสํ อสฺสึจฺโน ปจฺจ-
 เวกฺขติ อตฺถิ อิมสฺมี กายเ เกสฺมา โถมา นขา ทนฺตา คโจ
 มํสํ นหารู อจฺจุ อจฺจุจฺมิชฺชํ วกฺกํ หทยํ ยกฺกํ ทิโตมกํ ปิฬกํ
 ปปฺผาสฺมํ อนฺตํ อนฺตคฺคณฺ อฺกฺขริยํ กรีสํ ปิฬกํ เสมฺหํ ปุพฺโพ
 โถหิตํ เสโท เมโท อสฺสํ วสฺมา เชาโพ สฺงฺฆาณิกา ตสฺสิกา
 มฺกฺตฺนฺติ ฯ เสยฺยถาเป ภิคฺชฺเว อฺกฺโตมฺขา มฺโตฬิ^๓ ปฺรวา นานา-
 วิหิตสฺสํ ชณฺณสฺสํ เสยฺยถํ สํถันํ วัหฺนํ มฺกฺคานํ มาสํนํ

---

๓ ปุโตฬิถึมี ปาโง ฯ

๒๗๗] มหาสติปฐมาสูตรกั กายานุปลัสนา ชาคฺคฺมนสิการปพฺพิ ๓๒๘

ติทานํ คณฺหุคฺคานํ คเมณํ จกฺขฺมา ปฺริโส มฺนุจิจฺฉวา ปจฺจเวกฺกเขยฺย
อิเม สํถํ อิเม วุํหํ อิเม มุคฺคา อิเม มาถา อิเม ติลา
อิเม คณฺหุคฺคาติ เอวเมว -โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมเมว กายํ อุกฺขํ
ปาทคฺคา อโฆ เกสํมคฺคกา คจฺปฺริยนฺคํ ปฺรณฺหานนปฺปการุสฺสํ อสุจฺฉิโน
ปจฺจเวกฺกชฺติ อคฺคิ อิมสํมํ กายเ เกสํ โถมา นขา ทนฺดา คโฉ
มํสํ นหารู อฏฺฐํ อฏฺฐจฺฉิมฺนชํ วกฺกํ หทฺยํ ยกนํ กิโถมกํ มีหํ
ปฺปมาถํ อนนฺคํ อนนฺคคฺคณฺ อุกฺกริยํ กฺรํสํ มีคฺคํ เตมฺหํ ปุพฺโพ
โถหิตํ เสโท เมโท อสุสฺสํ วสา เชาโฬ สฺงฺฆาณิกา สลิกา
มฺคฺคตฺตํ ๑ อิติ อชฺคฺคตฺตํ วา กายเ กายานุปลัสนํ วิหฺรติ พหิทฺธา
วา กายเ กายานุปลัสนํ วิหฺรติ อชฺคฺคตฺตพหิทฺธา วา กายเ กายา-
นุปลัสนํ วิหฺรติ สํมฺทยชฺมมานุปลัสนํ วา กายสํมํ วิหฺรติ อชฺมมฺมา-
นุปลัสนํ วา กายสํมํ วิหฺรติ สํมฺทยอชฺมมฺมานุปลัสนํ วา กายสํมํ
วิหฺรติ ๑ อคฺคิ กายอติ วา ปนฺสฺสํ สติ ปจฺจปฺภูจฺฉิตา โหติ ยาวเทว
ณฺณมคฺคตฺตาย ปฺฏิสฺสํคิมคฺคตฺตาย ๑ อนิสฺสํโถ จ วิหฺรติ น จ กิณฺจ
โถเก อุกฺปาทิยติ ๑ เอวเมว ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุปลัสนํ วิหฺรติ ๑

ปฏิกุณฺถมนสิการปพฺพิ นิฏฺฐิตํ ๑

[๒๗๗] ปุณ จปวํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมเมว กายํ ยถาจิตํ ยถา-
ปณฺนิหิตํ ชาคฺคฺโส ปจฺจเวกฺกชฺติ อคฺคิ อิมสํมํ กายเ ปจฺฉิวํชาคฺ
อาโปชาคฺ เตโชชาคฺ วาโยชาคฺติ ๑ เตยฺยถามี ภิกฺขเว ทกฺโข
โคฆาตโก วา โคฆาตกนฺเตวาสํ วา คาวํ วชิตฺตวา จาคฺคฺมฺมหาปเถ

๒๘๕] มหาสติปฐฐานสูตรํ กายานุปัสสนา นวสัทธิกาปพพํ ๓๓๑

ฌานมตฺตตาย ปฐิสฺสตีมตฺตตาย ฯ อนิสฺสโต ๑ วิหริติ น ๑ กิณฺจิ
โตเก อฺปาทียติ ฯ เอวมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายे กายานุปัสสี วิหริติ ฯ

[๒๘๑] ปฺน ๑ปฺริ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสยฺยถาปฺปิ ปสฺเสยฺย สํวํ
สัทธิกาเย ททฺทิตฺถิ อฏฺฐิสฺสงฺขตฺถิ สํมัสฺสโตหิตฺถิ นหารุสฺสมฺพนฺหํ ฯ เป ฯ

[๒๘๒] อฏฺฐิสฺสงฺขตฺถิ นิมฺมัสฺสโตหิตมกฺขิตฺถิ นหารุสฺสมฺพนฺหํ ฯ เป ฯ

[๒๘๓] อฏฺฐิสฺสงฺขตฺถิ อปคตมัสฺสโตหิตฺถิ นหารุสฺสมฺพนฺหํ ฯ เป ฯ

[๒๘๔] อฏฺฐิกานิ อปคตนหารุสฺสมฺพนฺหานิ ๓ สํวิตฺถิสํวิตฺถิตฺตานิ
อณฺเณน ทตฺถฏฺฐิจิํ อณฺเณน ปาทฏฺฐิจิํ อณฺเณน ชฺงฺชฏฺฐิจิํ อณฺเณน
อฺรฏฺฐิจิํ อณฺเณน กฏฺฐิจิํ อณฺเณน บิฏฺฐิจิํ อณฺเณน กณฺฏ-
กฏฺฐิจิํ อณฺเณน ผาสฺกฏฺฐิจิํ อณฺเณน อฺรฏฺฐิจิํ อณฺเณน อังสฏฺฐิจิํ
อณฺเณน พาหุฏฺฐิจิํ อณฺเณน คีวฏฺฐิจิํ อณฺเณน หนฺกฏฺฐิจิํ อณฺเณน
ทนฺตฏฺฐิจิํ อณฺเณน สัสมฺกฏฺฐาหํ ฯ โส อิมเมว กายํ อฺปสฺสํหริติ
อยมฺปิ โช กายเ เอวํชฺโม เอวํภาวํ เอวํอนคํโคติ ฯ อิติ อชฺชตฺตํ
วา กายเ กายานุปัสสี วิหริติ พหิทฺธา วา กายเ กายานุปัสสี
วิหริติ อชฺชตฺตพหิทฺธา วา กายเ กายานุปัสสี วิหริติ สํมุตฺต-
ชฺชมานุปัสสี วา กายสฺมิ วิหริติ วยชฺชมานุปัสสี วา กายสฺมิ
วิหริติ สํมุตฺตวยชฺชมานุปัสสี วา กายสฺมิ วิหริติ ฯ อตฺถิ กายเติ

๓ ส. อปคตสํพนฺหานิ ฯ อิมสฺมิณฺจ ปพฺเพ ทตฺถฏฺฐิจิํ ปาทฏฺฐิจิํ
ชฺงฺชฏฺฐิจิํ อฺรฏฺฐิจิํ กฏฺฐิจิํ บิฏฺฐิจิณฺฏกนฺติ เอวํ ปาจกฺกโม
ทิสฺสตี ฯ

วา ปนสฺสํ สติ ปจฺจุปฺปญฺจिता โหติ ยาวเทว ฌาณมตฺตํ ปฏิสฺสตี-
มตฺตํ ๑ อนิสฺสํโต ๑ วิหริติ น ๑ กิณฺจิ โสเก อฺปาทียติ ๑
เอวมุขี ฅิกฺขเว ฅิกฺขุ กายเ กายานุสฺสํ วิหริติ ๑

[๒๘๕] ปุณ ๑ปวฺ ฅิกฺขเว ฅิกฺขุ เสยฺยถาปํ ปสฺเสยฺย สวฺวํ
สํวติกา ยนฺทฺทํ อฏฺฐิกานิ เสตานิ สงฺฆวณฺณสฺนนิภาณิ ๑ เป ๑

[๒๘๖] อฏฺฐิกานิ ปุณฺชกิตานิ เคโรวสฺสติกานิ ๑ เป ๑

[๒๘๗] อฏฺฐิกานิ ปุตฺถิ จุณฺณกษาคานิ ๑ โส อิมเมว กายํ
อฺปลํหริติ อยมุขี โช กายเ เอวํมโม เอวํภาวํ เอวํอนตํโตติ ๑
อติ อชฺชตฺตํ วา กายเ กายานุสฺสํ วิหริติ พหิทฺธา วา กายเ
กายานุสฺสํ วิหริติ อชฺชตฺตพหิทฺธา วา กายเ กายานุสฺสํ วิหริติ
สฺมฺทหฺมมานุสฺสํ วา กายสฺมํ วิหริติ วยหฺมมานุสฺสํ วา กายสฺมํ
วิหริติ สฺมฺทหฺมวฺยหฺมมานุสฺสํ วา กายสฺมํ วิหริติ ๑ อตฺถิ กายเ
วา ปนสฺสํ สติ ปจฺจุปฺปญฺจिता โหติ ยาวเทว ฌาณมตฺตํ ปฏิสฺสตี-
มตฺตํ ๑ อนิสฺสํโต ๑ วิหริติ น ๑ กิณฺจิ โสเก อฺปาทียติ ๑
เอวมุขี โช ฅิกฺขเว ฅิกฺขุ กายเ กายานุสฺสํ วิหริติ ๑

นวสํวติกาปพฺพํ นิฏฺฐิตํ ๑

กายานุสฺสํนา นิฏฺฐิตา ๑

[๒๘๘] กถณฺจ ฅิกฺขเว ฅิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุสฺสํ วิหริติ ๑
อชฺ ฅิกฺขเว ฅิกฺขุ สฺขํ วา เวทนํ เวทยมาโน สฺขํ เวทนํ เวทยามํติ

---

๑ ส. สงฺฆวณฺณสฺนนิภาณิ ๑ อ. สงฺฆวณฺณสฺนนิภาคานิ ๑

ปชานาติ ทุกฺขํ วา เวทนํ เวทยมาโน ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามํติ
 ปชานาติ อทุกฺขมสฺสุํ วา เวทนํ เวทยมาโน อทุกฺขมสฺสุํ เวทนํ
 เวทยามํติ ปชานาติ สํมิถํ วา สฺสุํ เวทนํ เวทยมาโน สํมิถํ
 สฺสุํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ นิรามิสํ วา สฺสุํ เวทนํ เวทยมาโน
 นิรามิสํ สฺสุํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ สํมิถํ วา ทุกฺขํ เวทนํ
 เวทยมาโน สํมิถํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ นิรามิสํ
 วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน นิรามิสํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามํติ
 ปชานาติ สํมิถํ วา อทุกฺขมสฺสุํ เวทนํ เวทยมาโน สํมิถํ
 อทุกฺขมสฺสุํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ นิรามิสํ วา อทุกฺขมสฺสุํ
 เวทนํ เวทยมาโน นิรามิสํ อทุกฺขมสฺสุํ เวทนํ เวทยามํติ ปชานาติ ฯ
 อิติ อชฺฌตฺตํ วา เวทนาสุ เวทนานุปัสสันํ วิหริติ พหิทฺธา วา
 เวทนาสุ เวทนานุปัสสันํ วิหริติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา เวทนาสุ
 เวทนานุปัสสันํ วิหริติ สํมุตฺถมฺมานุปัสสันํ วา เวทนาสุ วิหริติ
 อชฺฌตฺตมฺมานุปัสสันํ วา เวทนาสุ วิหริติ สํมุตฺถอชฺฌตฺตมฺมานุปัสสันํ วา
 เวทนาสุ วิหริติ ฯ อตฺถิ เวทนาติ วา ปนสฺสํ สติ ปจฺจุปฺปฏิจิตฺตา
 โทตฺตา ยาวเทว ฌาณมตฺตตาย ปฺปฏิสฺสํตฺติมตฺตตาย ฯ อนิสฺสํโต จ วิหริติ
 น จ ทิณฺณจฺจิ โสเก อฺปปาทิยติ ฯ เอวํ โช ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนาสุ
 เวทนานุปัสสันํ วิหริติ ฯ

เวทนานุปัสสันา นิฏฺฐจิตฺตา ฯ

[๒๘๘] กถณฯ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหริติ ฯ
 อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺวาคํ วา จิตฺตํ สฺวาคํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
 วุตฺตวาคํ วา จิตฺตํ วุตฺตวาคํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สฺโทสํ วา
 จิตฺตํ สฺโทสํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ วุตฺตโสสํ วา จิตฺตํ วุตฺตโสสํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สฺโมหํ วา จิตฺตํ สฺโมหํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
 วุตฺตโมหํ วา จิตฺตํ วุตฺตโมหํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สงฺฆิตฺตํ วา
 จิตฺตํ สงฺฆิตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ วิภฺฆิตฺตํ วา จิตฺตํ วิภฺฆิตฺตํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานาติ มหคฺคตํ วา จิตฺตํ มหคฺคตํ จิตฺตุนฺติ
 ปชานาติ อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ อมหคฺคตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
 สฺยตฺตวํ วา จิตฺตํ สฺยตฺตวํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อนฺยตฺตวํ วา
 จิตฺตํ อนฺยตฺตวํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ สฺมาหิตํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ อสฺมาหิตํ จิตฺตุนฺติ
 ปชานาติ วิมฺุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมฺุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อวิมฺุตฺตํ
 วา จิตฺตํ อวิมฺุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ ฯ อิติ อชฺฌตฺตํ วา
 จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหริติ พหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี
 วิหริติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหริติ สฺมุตฺตย-
 ฆมฺมานุปัสสี วา จิตฺตสฺสํมํ วิหริติ วยฆมฺมานุปัสสี วา จิตฺตสฺสํมํ
 วิหริติ สฺมุตฺตยวยฆมฺมานุปัสสี วา จิตฺตสฺสํมํ วิหริติ ฯ อตฺถิ
 จิตฺตุนฺติ วา ปนฺตัสสํ สติ ปจฺจุปฺปญฺจिता โหติ ยาวเทว ฌานมตฺตาย
 ปฏฺฐิสฺสํตมตฺตาย ฯ อนิสฺสํสํ โท ฯ วิหริติ น ฯ กิณฺจ โถเก

๒๘๐] มหาสติปฐจานุสํวโร ชมฺมานุสํวโร นีวรณปพฺพิ ๓๓๕

อุปาทยติ ฯ เหวํ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุสํวโร วิหริติ ฯ
จิตฺตานุสํวโร นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๘๐] กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํวโร วิหริติ ฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํวโร วิหริติ ปญฺจสุ นีวรณेषु ฯ
กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํวโร วิหริติ ปญฺจสุ นีวรณेषุ ฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํวโร วา อชฺฉตฺตํ กามจฺจนํ อตฺถิ เม
อชฺฉตฺตํ กามจฺจนโหติ ปชานาติ อสํวโร วา อชฺฉตฺตํ กามจฺจนํ
นตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ กามจฺจนโหติ ปชานาติ ยถา ๑ อนุปฺปนุสํวโร
กามจฺจนุสํวโร อุปฺปาโท โหติ ตณฺจ ปชานาติ ยถา ๑ อุปฺปนุสํวโร
กามจฺจนุสํวโร ปหํ โหติ ตณฺจ ปชานาติ ยถา ๑ ปหีนุสํวโร
กามจฺจนุสํวโร อายคิ อนุปฺปาโท โหติ ตณฺจ ปชานาติ ฯ สํวโร
วา อชฺฉตฺตํ พฺยาปาโท อตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ พฺยาปาโทติ ปชานาติ
อสํวโร วา อชฺฉตฺตํ พฺยาปาโท นตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ พฺยาปาโทติ
ปชานาติ ยถา ๑ อนุปฺปนุสํวโร พฺยาปาทุสํวโร อุปฺปาโท โหติ
ตณฺจ ปชานาติ ยถา ๑ อุปฺปนุสํวโร พฺยาปาทุสํวโร ปหํ โหติ
ตณฺจ ปชานาติ ยถา ๑ ปหีนุสํวโร พฺยาปาทุสํวโร อายคิ อนุปฺปาโท
โหติ ตณฺจ ปชานาติ ฯ สํวโร วา อชฺฉตฺตํ ถีนมิทฺธิ อตฺถิ
เม อชฺฉตฺตํ ถีนมิทฺธินฺติ ปชานาติ อสํวโร วา อชฺฉตฺตํ ถีนมิทฺธิ
นตฺถิ เม อชฺฉตฺตํ ถีนมิทฺธินฺติ ปชานาติ ยถา ๑ อนุปฺปนุสํวโร
ถีนมิทฺธินุสํวโร อุปฺปาโท โหติ ตณฺจ ปชานาติ ยถา ๑ อุปฺปนุสํวโร

ถิ่นมิทฺตสุตฺต ปหานํ โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ ปหีนสุตฺต
 ถิ่นมิทฺตสุตฺต อายตี อุนุปฺปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ฯ สฺนคํ วา
 อชฺฌตฺตํ อุตฺตจฺจกุกฺกุจฺจํ อคฺคิ เม อชฺฌตฺตํ อุตฺตจฺจกุกฺกุจฺจนฺติ
 ปชานาติ อสฺนคํ วา อชฺฌตฺตํ อุตฺตจฺจกุกฺกุจฺจํ นคฺคิ เม
 อชฺฌตฺตํ อุตฺตจฺจกุกฺกุจฺจนฺติ ปชานาติ ยถา จ อุนุปฺปนฺนสุตฺต
 อุตฺตจฺจกุกฺกุจฺจสุตฺต อุนุปฺปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ
 อุนุปฺปนฺนสุตฺต อุตฺตจฺจกุกฺกุจฺจสุตฺต ปหานํ โหติ คณฺจ ปชานาติ
 ยถา จ ปหีนสุตฺต อุตฺตจฺจกุกฺกุจฺจสุตฺต อายตี อุนุปฺปาโท โหติ
 คณฺจ ปชานาติ ฯ สฺนคํ วา อชฺฌตฺตํ วิจิจฺจนาติ อคฺคิ เม
 อชฺฌตฺตํ วิจิจฺจนาติ ปชานาติ อสฺนคํ วา อชฺฌตฺตํ วิจิจฺจนาติ
 นคฺคิ เม อชฺฌตฺตํ วิจิจฺจนาติ ปชานาติ ยถา จ อุนุปฺปนฺนวย
 วิจิจฺจนาติ อุนุปฺปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ อุนุปฺปนฺนวย
 วิจิจฺจนาติ ปหานํ โหติ คณฺจ ปชานาติ ยถา จ ปหีนวย
 วิจิจฺจนาติ อายตี อุนุปฺปาโท โหติ คณฺจ ปชานาติ ฯ อิติ
 อชฺฌตฺตํ วา ชฺมเมสุ ชฺมมานุปฺปสุตฺตํ วิหริตี พหิทฺธา วา ชฺมเมสุ
 ชฺมมานุปฺปสุตฺตํ วิหริตี อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา ชฺมเมสุ ชฺมมานุปฺปสุตฺตํ
 วิหริตี สํมุทฺยชฺมมานุปฺปสุตฺตํ วา ชฺมเมสุ วิหริตี วยชฺมมานุปฺปสุตฺตํ
 วา ชฺมเมสุ วิหริตี สํมุทฺยวยชฺมมานุปฺปสุตฺตํ วา ชฺมเมสุ วิหริตี ฯ
 อคฺคิ ชฺมมาติ วา ปนฺนสุตฺตํ สติ ปจฺจุปฺปฏฺฐิจฺจา โหติ ยาวเทว
 ฌาณมตฺตตาย ปฏฺฐิสฺสตีมตฺตตาย ฯ อนิสฺสตีโต จ วิหริตี น จ

๒๘๑] มหาสติปฐจานุสํหิตํ ชมฺมานุสํหิตํ ชนฺรปพฺพํ ๓๓๗

กิญฺจ โถเก อุปาทิยติ ฯ เอมฺมึ โช ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ
ชมฺมานุสํหิตึ วิหริติ ปณฺจสุ นีวรเณสุ ฯ

นีวรณพพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๘๑] ปุณฺ ๑ปวฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํหิตึ วิหริติ
ปณฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเชสุ ฯ กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ
ชมฺมานุสํหิตึ วิหริติ ปณฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเชสุ ฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
อิตฺติ รูปึ อิตฺติ รูปสํสํ สํมฺทโย อิตฺติ รูปสํสํ อตฺตงฺกโม อิตฺติ
เวทนา อิตฺติ เวทนาย สํมฺทโย อิตฺติ เวทนาย อตฺตงฺกโม อิตฺติ
สํญญา อิตฺติ สํญนาย สํมฺทโย อิตฺติ สํญนาย อตฺตงฺกโม
อิตฺติ สงฺขารว อิตฺติ สงฺขารานํ สํมฺทโย อิตฺติ สงฺขารานํ อตฺตงฺกโม
อิตฺติ วิญฺญาณํ อิตฺติ วิญฺญาณสํสํ สํมฺทโย อิตฺติ วิญฺญาณสํสํ
อตฺตงฺกโมติ ฯ อิตฺติ อชฺฉตฺตํ วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํหิตึ วิหริติ
พหิทฺธา วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํหิตึ วิหริติ อชฺฉตฺตพหิทฺธา วา
ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํหิตึ วิหริติ สํมฺทยชมฺมานุสํหิตึ วา ชมฺเมสุ
วิหริติ วยชมฺมานุสํหิตึ วา ชมฺเมสุ วิหริติ สํมฺทยวยชมฺมานุสํหิตึ
วา ชมฺเมสุ วิหริติ ฯ อตฺถิ ชมฺมาติ วา ปนสํสํ สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา
โหติ ยาวเทว ฌาณมตฺตาย ปฏฺฐิสํสํมตฺตาย ฯ อนิสฺสํโถ ๑
วิหริติ น ๑ กิญฺจ โถเก อุปาทิยติ ฯ เอมฺมึ โช ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสํหิตึ วิหริติ ปณฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเชสุ ฯ

ชนฺรปพฺพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๘๒] ปุณ จปวิ ภิกขเว ภิกขุ ชมเมสุ ชมมานุปลัสสี วิหริตี
 ฉสุ อชฌตคตีกพาหิเรสุ อายคเนสุ ฯ กถญจ ภิกขเว ภิกขุ
 ชมเมสุ ชมมานุปลัสสี วิหริตี ฉสุ อชฌตคตีกพาหิเรสุ อายคเนสุ ฯ
 อธิ ภิกขเว ภิกขุ จกขุญจ ปชานาตี รูปे จ ปชานาตี ยญจ
 ตกุกยั ปฏิจจ อุปลชชติ สญโฆชนั ตญจ ปชานาตี ยถา จ
 อนุปลนุสนัส สญโฆชนัส อุปลปาโท โหตี ตญจ ปชานาตี
 ยถา จ อุปลนุสนัส สญโฆชนัส ปหानั โหตี ตญจ ปชานาตี
 ยถา จ ปหีนัส สญโฆชนัส อายคั อนุปลปาโท โหตี ตญจ
 ปชานาตี ฯ โสคญจ ปชานาตี สทเท จ ปชานาตี ฯ ฆานญจ
 ปชานาตี คนุเช จ ปชานาตี ฯ ฆิฉุญจ ปชานาตี วเส จ
 ปชานาตี ฯ กายญจ ปชานาตี โฆฏฐัพเพ จ ปชานาตี ฯ
 มนญจ ปชานาตี ชมเม จ ปชานาตี ยญจ ตกุกยั ปฏิจจ
 อุปลชชติ สญโฆชนั ตญจ ปชานาตี ยถา จ อนุปลนุสนัส
 สญโฆชนัส อุปลปาโท โหตี ตญจ ปชานาตี ยถา จ
 อุปลนุสนัส สญโฆชนัส ปหานั โหตี ตญจ ปชานาตี ยถา จ
 ปหีนัส สญโฆชนัส อายคั อนุปลปาโท โหตี ตญจ ปชานาตี ฯ
 อิติ อชฌตคตัม วา ชมเมสุ ชมมานุปลัสสี วิหริตี พหิทุชา วา ชมเมสุ
 ชมมานุปลัสสี วิหริตี อชฌตคตพหิทุชา วา ชมเมสุ ชมมานุปลัสสี
 วิหริตี สมุทยชมมานุปลัสสี วา ชมเมสุ วิหริตี วยชมมานุปลัสสี
 วา ชมเมสุ วิหริตี สมุทยวยชมมานุปลัสสี วา ชมเมสุ วิหริตี ฯ

๒๘๓] มหาสติปฐจานุสํวาทํ ชมฺมานุสํวาทํ โพชฺฌนุสํวาทํ ๓๓๘

อตุถิ ชมฺมาติ วา ปนฺตฺสํ สติ ปจฺจุปฺภูจิทา โหติ ยาวเทว
ฌานมตฺตตาย ปฐิสฺสํตมตฺตตาย ฯ อนิสฺสํโต จ วิหริติ น จ
กิญฺจิ โถเก อฺปาทิยติ ฯ เอวมฺปิ โช ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมตฺถ
ชมฺมานุสํวาทํ วิหริติ ฉลฺลํ อชฺฌตฺตํกพาหิเรตฺถ อายตเนตฺถ ฯ
อายตฺนปพฺพํ นิฏฺฐิตํ ฯ

[๒๘๓] ปุณฺ จปวํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมตฺถ ชมฺมานุสํวาทํ วิหริติ
สํตฺตํ โพชฺฌนุสํวาทํ ฯ กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมตฺถ ชมฺมานุสํวาทํ
วิหริติ สํตฺตํ โพชฺฌนุสํวาทํ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํวาทํ วา
อชฺฌตฺตํ สติสํโพชฺฌนุสํวาทํ อตุถิ เม อชฺฌตฺตํ สติสํโพชฺฌนุสํวาทํ
ปชานาติ อสํวาทํ วา อชฺฌตฺตํ สติสํโพชฺฌนุสํวาทํ นตฺถิ เม
อชฺฌตฺตํ สติสํโพชฺฌนุสํวาทํ ปชานาติ ยถา จ อนุปฺปนฺนุสํวาทํ
สติสํโพชฺฌนุสํวาทํ อฺปฺปาทิ โหติ ตญฺจ ปชานาติ ยถา จ
อฺปฺปนฺนุสํวาทํ สติสํโพชฺฌนุสํวาทํ ภาวนาปาริปุริ โหติ ตญฺจ
ปชานาติ ฯ สํวาทํ วา อชฺฌตฺตํ ชมฺมวិทยสํโพชฺฌนุสํวาทํ ฯ เป ฯ
สํวาทํ วา อชฺฌตฺตํ วิริยสํโพชฺฌนุสํวาทํ ฯ เป ฯ สํวาทํ วา อชฺฌตฺตํ
ปิตฺธิสํโพชฺฌนุสํวาทํ ฯ เป ฯ สํวาทํ วา อชฺฌตฺตํ ปรตฺถสํโพชฺฌนุสํวาทํ
เป ฯ สํวาทํ วา อชฺฌตฺตํ สมาริสํโพชฺฌนุสํวาทํ ฯ เป ฯ สํวาทํ วา
อชฺฌตฺตํ อฺปฺเปกฺขาสํโพชฺฌนุสํวาทํ อตุถิ เม อชฺฌตฺตํ อฺปฺเปกฺขาสํ
โพชฺฌนุสํวาทํ ปชานาติ อสํวาทํ วา อชฺฌตฺตํ อฺปฺเปกฺขาสํโพชฺฌนุสํวาทํ
นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ อฺปฺเปกฺขาสํโพชฺฌนุสํวาทํ ปชานาติ ยถา จ

อนุปฺปนฺนสุตฺต อฺเปกฺขาสฺมโโพชฺฌณฺคสุตฺต อฺปฺปาโท โหติ ตณฺจ
 ปชานาติ ยถา ๑ อฺปฺปนฺนสุตฺต อฺเปกฺขาสฺมโโพชฺฌณฺคสุตฺต ภาวนา-
 ปาริปุริ โหติ ตณฺจ ปชานาติ ๗ อิติ อชฺฌตฺตํ วา ชมฺเมสุ
 ชมฺมานุสฺสึ วิหริติ พหิทฺฐา วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสึ วิหริติ
 อชฺฌตฺตพหิทฺฐา วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสึ วิหริติ สฺมฺมุทฺยชฺมฺมานุ-
 สฺสึ วา ชมฺเมสุ วิหริติ วยชฺมฺมานุสฺสึ วา ชมฺเมสุ วิหริติ
 สฺมฺมุทฺยวยชฺมฺมานุสฺสึ วา ชมฺเมสุ วิหริติ ๗ อตฺถิ ชมฺมาติ วา
 ปนฺนสุตฺต สฺติ ปจฺจุปฺนฺนจฺจิตฺตา โหติ ยาวเทว ฌาณมตฺตตาย ปฺนฺนสุตฺตติ-
 มตฺตตาย ๗ อนิสฺสึโต ๑ วิหริติ น ๑ กิณฺนิจิ โถเก อฺปาทียติ ๗
 เขวมฺมึ โช ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสึ วิหริติ สฺตฺตฺตสุ
 โโพชฺฌณฺคสุ ๗

โโพชฺฌณฺคปพฺพิ นฺนฺนฺจิตฺตํ ๗

ปจฺจิมภาณวารํ ๗

[๒๘๕] ปฺนฺน จปฺริ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสึ วิหริติ
 จตฺตฺตํ อวิยสฺสจฺเจสุ ๗ กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชมฺเมสุ ชมฺมานุ-
 สฺสึ วิหริติ จตฺตฺตํ อวิยสฺสจฺเจสุ ๗ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิทํ
 ทฺถุชฺชนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทฺถุชฺชนฺตมฺมุทฺยติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อยํ ทฺถุชฺชนฺนโรชฺเชติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทฺถุชฺชนฺนโรชฺชคามินฺนํ ปฺนฺน-
 ปทาทิ ยถาภูตํ ปชานาติ ๗ กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺถุชฺชนํ อวิยสฺสจฺจํ ๗
 ชาติมฺมึ ทฺถุชฺชา ชรามฺมึ ทฺถุชฺชา มรณมฺมึ ทฺถุชฺชนํ โสภกฺกปริเทวทฺถุช-

๒๘๕] มหาสติปฐจานต์สุดั ชมนานุปลุตันนา สจจปพัพพั ทุกุชั ๓๔๑

โทมนตุสสุปายาสาบี ทุกุชา อปบีเยหิ สมนปโยโคบี ทุกุชั บีเยหิ
วิปโยโคบี ทุกุชั ยมบีจันนั น ตภติ ตมบี ทุกุชั สنجชิตเตน
ปณจุปาทานกชชธา ทุกุชา ๑

[๒๘๕] กตมา ๑ ภิกขเว ชาติ ๑ ยา เตสั เตสั สตุตทานั
ตมฺหิ ตมฺหิ สตุตติกายเย ชาติ สณฺชาติ โอกกนฺติ นิพฺพตฺติ
อนิพฺพตฺติ ชนฺชานัน ปาตุภาโว อายตฺนानัน ปฏิตาโก อัยฺ ดุจฺจติ
ภิกขเว ชาติ ๑ กตมา ๑ ภิกขเว ชวา ๑ ยา เตสั เตสั สตุตทานั
ตมฺหิ ตมฺหิ สตุตติกายเย ชวา ชัรณฺตา ชนฺชิจฺจํ ปาติจฺจํ วตฺตจฺจตี
อายนุ สัหานิ อินฺทฺริยานัน ปริปาโก อัยฺ ดุจฺจติ ภิกขเว ชวา ๑
กตมณฺจ ภิกขเว มรณัน ๑ ยา เตสั เตสั สตุตทานัน ตมฺหา ตมฺหา
สตุตติกายา จฺติ จวนฺตา เกโท อนฺตรชานัน มจฺจุ มรณัน กาลกิริยา
ชนฺชานัน เกโท กเพวรตุสสุ นิกฺเขโป ชัวิตินฺทฺริยตุสสุ อฺปฺจฺเจโท อิทํ
ดุจฺจติ ภิกขเว มรณัน ๑ กตโม ๑ ภิกขเว สัโโก ๑ โย ชั
ภิกขเว อณฺเวยตรณฺเวยตเรณ พฺยสฺสเนน สมนฺนาคคตุสสุ อณฺเวยตรณฺเวย-
ตเรณ ทุกุชชมนฺเมน มฺจุจตุสสุ สัโโก สัจฺจนา สัจฺจิตตุตํ อนฺโตสัโโก
อนฺโตปริสัโโก อัยฺ ดุจฺจติ ภิกขเว สัโโก ๑ กตโม ๑ ภิกขเว ปริ-
เทโว ๑ โย ชั ภิกขเว อณฺเวยตรณฺเวยตเรณ พฺยสฺสเนน สมนฺนาคคตุสสุ
อณฺเวยตรณฺเวยตเรณ ทุกุชชมนฺเมน มฺจุจตุสสุ อาเทโว ปริเทโว อาเทวนา
ปริเทวนา อาเทเวตตุตํ ปริเทเวตตุตํ อัยฺ ดุจฺจติ ภิกขเว ปริเทโว ๑

๑ วตฺตจฺจตาคีมี ปาไซ ๑

กตมณฺจ ภิภฺชเว ทุภฺชํ ๑ ยํ โช ภิภฺชเว กายิกํ ทุภฺชํ กายิกํ
 อสํคํ กายสมฺมุสฺสํ ทุภฺชํ อสํคํ เวทยิตฺถํ อิทํ วจฺจติ ภิภฺชเว
 ทุภฺชํ ๑ กตมณฺจ ภิภฺชเว โทมนสุตฺตํ ๑ ยํ โช ภิภฺชเว เจตสิกํ
 ทุภฺชํ เจตสิกํ อสํคํ มโนสมฺมุสฺสํ ทุภฺชํ อสํคํ เวทยิตฺถํ อิทํ
 วจฺจติ ภิภฺชเว โทมนสุตฺตํ ๑ กตโม ๑ ภิภฺชเว อฺปายาโส ๑
 โย โช ภิภฺชเว อณฺเฏตฺรณฺเฏตฺเรณ พุยฺสเนน สมนฺนาคคสุตฺต
 อณฺเฏตฺรณฺเฏตฺเรณ ทุภฺชชฺมเมเน ญฺจสุตฺต อายาโส อฺปายาโส
 อายาสิตฺตคฺคํ อฺปายาสิตฺตคฺคํ อยํ วจฺจติ ภิภฺชเว อฺปายาโส ๑
 กตโม ๑ ภิภฺชเว อปฺปมฺเปยฺหิ สมนฺปโยโค ทุภฺชเว ๑ อิท ยสุตฺต เต
 โหนฺติ อนิฏฺฐา กนฺตา อมฺนาปา รุปา สทฺททา คนฺธา วสา
 ใญฺจพฺพทา เย วา ปนฺสุตฺต โหนฺติ อนตฺตกามา อหิตกามา
 อฆาตฺตกามา อโยคกฺกฺเขมกามา เตสํ อสงฺคฺติ สํมาคโม สโมฆานํ
 มิสฺสุตฺตภาโว อยํ วจฺจติ ภิภฺชเว อปฺปมฺเปยฺหิ สมนฺปโยโค ทุภฺชเว ๑
 กตโม ๑ ภิภฺชเว มฺเปยฺหิ วิปฺปโยโค ทุภฺชเว ๑ อิท ยสุตฺต เต
 โหนฺติ อนิฏฺฐา กนฺตา มฺนาปา รุปา สทฺททา คนฺธา วสา ใญฺจพฺพทา
 เย วา ปนฺสุตฺต โหนฺติ อตฺตกามา หิตกามา ฆาตฺตกามา โยคกฺกฺเขม-
 กามา มาตา วา มฺปิตา วา ภาตา วา ภคินี วา มิตฺตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฆาตฺตฺสาโถหิตา วา เตสํ อสงฺคฺติ อสํมาคโม อสโมฆานํ
 อมิสฺสุตฺตภาโว อยํ วจฺจติ ภิภฺชเว มฺเปยฺหิ วิปฺปโยโค ทุภฺชเว ๑

---

๑ เจโตสมฺมุสฺสชฺชนฺติ วา ปาโส ๑

๒๕๗] มหาสติปฐจานสูตรํ ชมฺมานุปัสสนา สัจจปพฺพํ สมฺมทโย ๓๔๓

กตมณฺจ ภิกฺขเว ยมฺมีจฺฉํ น ตภฺติ ตมฺบี ทฺกฺขํ ๑ ชาตฺธิชฺมฺมานํ
ภิกฺขเว สฺตฺตฺตานํ เหวํ อิจฺฉนา อุปฺปชฺชติ อโห วต มยํ น
ชาตฺธิชฺมฺมา อสฺสํสาม น ๑ วต โน ชาติ อากฺขฺเฉยฺยาติ น
โฆ ปเนตฺถ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํ อิทมฺบี ยมฺมีจฺฉํ น ตภฺติ ตมฺบี
ทฺกฺขํ ๑ ชฺวราชฺมฺมานํ ภิกฺขเว สฺตฺตฺตานํ ๑ พฺยาธิชฺมฺมานํ ภิกฺขเว
สฺตฺตฺตานํ ๑ มรณชฺมฺมานํ ภิกฺขเว สฺตฺตฺตานํ ๑ โสถฺกปริเทวทฺกฺข-
โทมนสฺสํปายาสชฺมฺมานํ ภิกฺขเว สฺตฺตฺตานํ เหวํ อิจฺฉนา อุปฺปชฺชติ
อโห วต มยํ น โสถฺกปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสํปายาสชฺมฺมา อสฺสํสาม
น ๑ วต โน โสถฺกปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสํปายาส อากฺขฺเฉยฺยฺนฺติ
น โฆ ปเนตฺถ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํ อิทมฺบี ยมฺมีจฺฉํ น ตภฺติ
ตมฺบี ทฺกฺขํ ๑ กตเม ๑ ภิกฺขเว สํชฺชิตฺเตน ปญฺจปาทานกฺขนฺธา
ทฺกฺขา ๑ เสยฺยถํทํ ฐูปฺปาทานกฺขนฺโฆ เวทฺฐูปาทานกฺขนฺโฆ สํญฺญ-
ปาทานกฺขนฺโฆ สํชฺวารูปาทานกฺขนฺโฆ วิณฺณญาณูปาทานกฺขนฺโฆ อิเม
วฺจฺจฺนฺติ ภิกฺขเว สํชฺชิตฺเตน ปญฺจปาทานกฺขนฺธา ทฺกฺขา ๑ อิทํ
วฺจฺจฺจฺติ ภิกฺขเว ทฺกฺขํ อริยสํจํ ๑

[๒๕๘] กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺกฺขสํมฺทโย อริยสํจํ ๑ ยายํ ตณฺหา
ไปโนพฺภวิกา นนฺทิวาคสํหคตา ตตฺตรตฺตรานินฺนฺทินํ เสยฺยถํทํ กาม-
ตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ๑

[๒๕๙] สํ โฆ ปเนสํ ภิกฺขเว ตณฺหา กตฺถ อุปฺปชฺชมานา
อุปฺปชฺชติ กตฺถ นินฺนํมานา นินฺนํติ ๑ ยํ โถเก นียรฺฐํ สํครุณฺ

เอกุเถสา คณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอกุถ นินฺนิตฺมานา
 นินฺนิตฺติ ฯ กิณฺจ โถเก นียฺรูปฺปํ สํคฺคฺรูปํ ฯ จกฺขุ โถเก นียฺรูปฺปํ
 สํคฺคฺรูปํ เอกุเถสา คณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอกุถ
 นินฺนิตฺมานา นินฺนิตฺติ ฯ สํคฺคํ โถเก ฯ ขานํ โถเก ฯ ชิวฺหา
 โถเก ฯ กายโถเก ฯ มโน โถเก นียฺรูปฺปํ สํคฺคฺรูปํ เอกุเถสา
 คณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอกุถ นินฺนิตฺมานา นินฺนิตฺติ ฯ
 รุปา โถเก ฯ สํคฺคฺคา โถเก ฯ คณฺชา โถเก ฯ รสา โถเก ฯ
 โณฏฺสพฺพา โถเก ฯ สมฺมา โถเก นียฺรูปฺปํ สํคฺคฺรูปํ เอกุเถสา
 คณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอกุถ นินฺนิตฺมานา นินฺนิตฺติ ฯ จกฺขุ
 วิญฺญาณํ โถเก ฯ สํคฺคฺวิญฺญาณํ โถเก ฯ ขานวิญฺญาณํ โถเก ฯ
 ชิวฺหาวิญฺญาณํ โถเก ฯ กายวิญฺญาณํ โถเก ฯ มโนวิญฺญาณํ
 โถเก นียฺรูปฺปํ สํคฺคฺรูปํ เอกุเถสา คณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ
 เอกุถ นินฺนิตฺมานา นินฺนิตฺติ ฯ จกฺขุสํมฺมุสฺสํ โถเก ฯ สํคฺคฺสํมฺมุสฺสํ
 โถเก ฯ ขานสํมฺมุสฺสํ โถเก ฯ ชิวฺหาสํมฺมุสฺสํ โถเก ฯ กาย-
 สํมฺมุสฺสํ โถเก ฯ มโนสํมฺมุสฺสํ โถเก นียฺรูปฺปํ สํคฺคฺรูปํ เอกุเถสา
 คณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เอกุถ นินฺนิตฺมานา นินฺนิตฺติ ฯ
 จกฺขุสํมฺมุสฺสชา เวทนา โถเก ฯ สํคฺคฺสํมฺมุสฺสชา เวทนา โถเก ฯ
 ขานสํมฺมุสฺสชา เวทนา โถเก ฯ ชิวฺหาสํมฺมุสฺสชา เวทนา โถเก ฯ
 กายสํมฺมุสฺสชา เวทนา โถเก ฯ มโนสํมฺมุสฺสชา เวทนา โถเก
 นียฺรูปฺปํ สํคฺคฺรูปํ เอกุเถสา คณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ

๒๘๘] มหาสติปฐจานสูตรํ ชมนานุปัสสนา สจฺจปพฺพํ นิโรโธ ๓๕๕

เอตฺถ นินฺวีสํมานา นินฺวีสฺติ ฯ รูปสํญฺญา โถเก ฯ สํททสํญฺญา
โถเก ฯ คนฺธสํญฺญา โถเก ฯ รสสํญฺญา โถเก ฯ โผฏฺฐพฺพ-
สํญฺญา โถเก ฯ ชมฺมสํญฺญา โถเก ปิยฺรูปํ สํคฺคฺรฺมํ เอตฺถเกสํ
คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺวีสํมานา นินฺวีสฺติ ฯ
รูปสํญฺเจตนา โถเก ฯ สํททสํญฺเจตนา โถเก ฯ คนฺธสํญฺเจตนา
โถเก ฯ รสสํญฺเจตนา โถเก ฯ โผฏฺฐพฺพสํญฺเจตนา โถเก ฯ ชมฺม-
สํญฺเจตนา โถเก ปิยฺรูปํ สํคฺคฺรฺมํ เอตฺถเกสํ คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา
อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺวีสํมานา นินฺวีสฺติ ฯ รูปคณฺหา โถเก ฯ
สํททคณฺหา โถเก ฯ คนฺธคณฺหา โถเก ฯ รสคณฺหา โถเก ฯ
โผฏฺฐพฺพคณฺหา โถเก ฯ ชมฺมคณฺหา โถเก ปิยฺรูปํ สํคฺคฺรฺมํ
เอตฺถเกสํ คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺวีสํมานา
นินฺวีสฺติ ฯ รูปวิตกฺโก โถเก ฯ สํททวิตกฺโก โถเก ฯ คนฺธวิตกฺโก
โถเก ฯ รสวิตกฺโก โถเก ฯ โผฏฺฐพฺพวิตกฺโก โถเก ฯ ชมฺม-
วิตกฺโก โถเก ปิยฺรูปํ สํคฺคฺรฺมํ เอตฺถเกสํ คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา
อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺวีสํมานา นินฺวีสฺติ ฯ รูปวิจฺจาโร โถเก ฯ สํทท-
วิจฺจาโร โถเก ฯ คนฺธวิจฺจาโร โถเก ฯ รสวิจฺจาโร โถเก ฯ โผฏฺฐพฺพ-
วิจฺจาโร โถเก ฯ ชมฺมวิจฺจาโร โถเก ปิยฺรูปํ สํคฺคฺรฺมํ เอตฺถเกสํ
คณฺหา อุปฺปชฺชํมานา อุปฺปชฺชติ เอตฺถ นินฺวีสํมานา นินฺวีสฺติ ฯ
อิทํ อจฺจุจฺติ ภิกฺขเว ทฺถุชฺชํมฺกโย อริยสจฺจํ ฯ

[๒๘๘] กตมณฺเญ ภิกฺขเว ทฺถุชฺชนิโรโธ อริยสจฺจํ ฯ โย คตฺถุสํ-

เวย คณฺหา ย อเสตฺวิราคฺนิโรไซ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุคฺติ
 อนาคตโย ฯ ส่า โส ปเนส่า ภิกฺขเว คณฺหา กตฺถ ปหฺยมาณา
 ปหฺยติ กตฺถ นิสฺสุมมาณา นิสฺสุมติ ฯ ยํ โสเก ปียรุมํ ส่าค-
 รุมํ เอกฺเกส่า คณฺหา ปหฺยมาณา ปหฺยติ เอกฺถ นิสฺสุมมาณา
 นิสฺสุมติ ฯ กิณฺจ โสเก ปียรุมํ ส่าครุมํ ฯ จกฺขุํ โสเก ปีย-
 รุมํ ส่าครุมํ เอกฺเกส่า คณฺหา ปหฺยมาณา ปหฺยติ เอกฺถ
 นิสฺสุมมาณา นิสฺสุมติ ฯ สៃคํ โสเก ฯ ฆานํ โสเก ฯ ฐิฏฺหา
 โสเก ฯ กายโส โสเก ฯ มโน โสเก ปียรุมํ ส่าครุมํ เอกฺเกส่า
 คณฺหา ปหฺยมาณา ปหฺยติ เอกฺถ นิสฺสุมมาณา นิสฺสุมติ ฯ ฐปา
 โสเก ฯ สทฺธา โสเก ฯ คณฺชา โสเก ฯ รัส่า โสเก ฯ โผฏฺฐพฺพา
 โสเก ฯ ฆมฺมา โสเก ปียรุมํ ส่าครุมํ เอกฺเกส่า คณฺหา
 ปหฺยมาณา ปหฺยติ เอกฺถ นิสฺสุมมาณา นิสฺสุมติ ฯ จกฺขุวิญฺญาณํ
 โสเก ฯ สៃตวิญฺญาณํ โสเก ฯ ฆานวิญฺญาณํ โสเก ฯ
 ฐิฏฺหาวิญฺญาณํ โสเก ฯ กายวิญฺญาณํ โสเก ฯ มโนวิญฺญาณํ
 โสเก ปียรุมํ ส่าครุมํ เอกฺเกส่า คณฺหา ปหฺยมาณา ปหฺยติ
 เอกฺถ นิสฺสุมมาณา นิสฺสุมติ ฯ จกฺขุสฺสมฺสฺสៃ โสเก ฯ สៃค-
 สฺสมฺสฺสៃ โสเก ฯ ฆานสฺสมฺสฺสៃ โสเก ฯ ฐิฏฺหาสฺสมฺสฺสៃ
 โสเก ฯ กายสฺสมฺสฺสៃ โสเก ฯ มโนสฺสมฺสฺสៃ โสเก ปียรุมํ ส่าค-
 รุมํ เอกฺเกส่า คณฺหา ปหฺยมาณา ปหฺยติ เอกฺถ นิสฺสุมมาณา
 นิสฺสุมติ ฯ จกฺขุสฺสมฺสฺสฺชา เวทนา โสเก ฯ สៃคสฺสมฺสฺสฺชา เวทนา

๒๘๘] มหาสติปฐจานตุตฺถํ ชมฺมานุปัสสนา สจฺจปพฺพิ นีโรโธ ๓๔๗

โตเก ๑ ขานสมฺมตฺตชา เวทนา โตเก ๑ ชิวหาสมฺมตฺตชา เวทนา
โตเก ๑ กายสมฺมตฺตชา เวทนา โตเก ๑ มโนสมฺมตฺตชา เวทนา
โตเก บียรูบํ สํตฺตฺตํ เอตฺตฺตํ ตณฺหา ปหฺยํมานา ปหฺยติ
เอตฺตฺตํ นีรฺชฺชมนานา นีรฺชฺชมติ ๑ รูปสญฺญา โตเก ๑ สทฺทสญฺญา
โตเก ๑ คนฺธสญฺญา โตเก ๑ รสสญฺญา โตเก ๑ โฉฏฺฐพฺพ-
สญฺญา โตเก ๑ ชมฺมสญฺญา โตเก บียรูบํ สํตฺตฺตํ เอตฺตฺตํ
ตณฺหา ปหฺยํมานา ปหฺยติ เอตฺตฺตํ นีรฺชฺชมนานา นีรฺชฺชมติ ๑
รูปสญฺเจตนา โตเก ๑ สทฺทสญฺเจตนา โตเก ๑ คนฺธสญฺเจตนา
โตเก ๑ รสสญฺเจตนา โตเก ๑ โฉฏฺฐพฺพสญฺเจตนา โตเก ๑
ชมฺมสญฺเจตนา โตเก บียรูบํ สํตฺตฺตํ เอตฺตฺตํ ตณฺหา ปหฺย-
มนานา ปหฺยติ เอตฺตฺตํ นีรฺชฺชมนานา นีรฺชฺชมติ ๑ รูปตณฺหา
โตเก ๑ สทฺทตณฺหา โตเก ๑ คนฺธตณฺหา โตเก ๑ รสตณฺหา
โตเก ๑ โฉฏฺฐพฺพตณฺหา โตเก ๑ ชมฺมตณฺหา โตเก บียรูบํ
สํตฺตฺตํ เอตฺตฺตํ ตณฺหา ปหฺยํมานา ปหฺยติ เอตฺตฺตํ นีรฺชฺช-
มนานา นีรฺชฺชมติ ๑ รูปวิตกฺโก โตเก ๑ สทฺทวิตกฺโก โตเก ๑
คนฺธวิตกฺโก โตเก ๑ รสวิตกฺโก โตเก ๑ โฉฏฺฐพฺพวิตกฺโก
โตเก ๑ ชมฺมวิตกฺโก โตเก บียรูบํ สํตฺตฺตํ เอตฺตฺตํ ตณฺหา
ปหฺยํมานา ปหฺยติ เอตฺตฺตํ นีรฺชฺชมนานา นีรฺชฺชมติ ๑ รูปวิจฺจาโร
โตเก ๑ สทฺทวิจฺจาโร โตเก ๑ คนฺธวิจฺจาโร โตเก ๑ รสวิจฺจาโร
โตเก ๑ โฉฏฺฐพฺพวิจฺจาโร โตเก ๑ ชมฺมวิจฺจาโร โตเก บียรูบํ

สาครูปิ เอตฺเตถสา ตณฺหา ปทียมานา ปทียติ เอตถ นิสฺสุณฺ-
มานา นิสฺสุณฺติ ฯ อิทํ อุกฺกจฺติ ภิกฺขเว ทฺถุขนิโรโห อริยสํจํ ฯ

[๒๕๕] กตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺถุขนิโรหคามินิ ปฏฺฐิปทา อริยสํจํ ฯ
ออยเมว อวิโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค เสยฺยถิํ สํมาทิสฺสุจฺจํ สํมา-
สงฺกนฺนํ สํมาวาจา สํมากมฺมฺนฺโต สํมาอาชีโว สํมา-
วายาโม สํมาสํติ สํมาสํมาธิ ฯ กตมา จ ภิกฺขเว สํมาทิสฺสุจฺจํ ฯ
อํ โห ภิกฺขเว ทฺถุข ฌานํ ทฺถุขสํมุตฺเต ฌานํ ทฺถุขนิโรห
ฌานํ ทฺถุขนิโรหคามินิยา ปฏฺฐิปทาย ฌานํ ออํ อุกฺกจฺติ ภิกฺขเว
สํมาทิสฺสุจฺจํ ฯ กตโม จ ภิกฺขเว สํมาสงฺกนฺนํ ฯ เนกขมฺม-
สงฺกนฺนํ อพฺยาปาทสงฺกนฺนํ อวิทฺธาสงฺกนฺนํ ออํ อุกฺกจฺติ
ภิกฺขเว สํมาสงฺกนฺนํ ฯ กตมา จ ภิกฺขเว สํมาวาจา ฯ
มฺุสาวาธา เวมณฺณี มิสฺสุณาย วาจา เวมณฺณี มฺุสาเย วาจา
เวมณฺณี สํมฺุสฺสปฺตปา เวมณฺณี ออํ อุกฺกจฺติ ภิกฺขเว สํมา-
วาจา ฯ กตโม จ ภิกฺขเว สํมากมฺมฺนฺโต ฯ ปาณาติปาทา
เวมณฺณี อทินฺนาทานา เวมณฺณี กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวมณฺณี
ออํ อุกฺกจฺติ ภิกฺขเว สํมากมฺมฺนฺโต ฯ กตโม จ ภิกฺขเว
สํมาอาชีโว ฯ อิชฺ ภิกฺขเว อริยสํวโก มิจฺฉาอาชีโว ปหาย
สํมาอาชีเวน ชีวิกํ กนฺนเปติ ออํ อุกฺกจฺติ ภิกฺขเว สํมาอาชีโว ฯ
กตโม จ ภิกฺขเว สํมาวายาโม ฯ อิชฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺนฺนํ
ปาปกาณิ อกฺุสฺตานิ ชมฺุมานิ อนฺนฺนํ ปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมฺติ

๒๘๘] มหาสติปฐจานตุตถํ ชมฺมานุปัสสนา สจฺจปพฺพํ มคฺโค ๓๔๘

วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อุပ္ปนฺนํ ปาปกานํ
อกุสฺสตาณํ ชมฺมานํ ปทานาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อนุပ္ปนฺนํ กุสฺสตาณํ ชมฺมานํ
อุပ္ปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
ปทหติ อุပ္ปนฺนํ กุสฺสตาณํ ชมฺมานํ จิตฺตยา อสฺมฺโมสํยา ภิชฺโย-
ภาวาย เวปฺตุสฺสตาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี
วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ ๑ อยํ ๑ จุจฺจติ ภิกฺขเว
สฺมฺมาวายาโม ๑ กตมา ๑ ภิกฺขเว สฺมฺมาสฺติ ๑ อธิ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ กายเย กายานุปัสสี วิหริตี อาตมาสี สฺมฺปชาโน สฺติมา
วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริตี
๑ เป ๑ จิตฺเต ๑ เป ๑ ชมฺเมสุ ชมฺมานุปัสสี วิหริตี อาตมาสี
สฺมฺปชาโน สฺติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ๑ อยํ ๑ จุจฺจติ
ภิกฺขเว สฺมฺมาสฺติ ๑ กตโม ๑ ภิกฺขเว สฺมฺมาสมฺมาชิ ๑ อธิ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อกุสฺเสหิ ชมฺเมหิ สฺวิตกฺกํ
สฺวิจาร์ วิเวกขํ ปัสสีสุขํ ปชฺมํ ฌานํ อุปสฺมฺปชฺช วิหริตี วิตกฺก-
วิจารานํ อนุสฺมา อชฺฌตฺตํ สฺมฺปสฺสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ
อวิจาร์ สฺมาริขํ ปัสสีสุขํ ทุคฺคิยํ ฌานํ ๑ เป ๑ คตฺติยํ ฌานํ
อุปสฺมฺปชฺช วิหริตี สฺชฺชสฺส ๑ ปทานา ทุคฺคสฺส ๑ ปทานา
ปพฺเพ ๑ โสมนสฺสํโทมนสฺสตาณํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสฺสํ อุเปกฺขา-
สฺติปาริสฺสฺสํ ๑ คคฺคํ ฌานํ อุปสฺมฺปชฺช วิหริตี ๑ อยํ ๑ จุจฺจติ

ภิกฺขเว สฺมมาสฺมาชิ ฯ อิทํ อจฺจุตฺติ ภิกฺขเว ทฺถุชฺฉนิโรชคามินิ ปฏฺธิปทา
 อริยสฺสจฺจํ ฯ อิติ อชฺฌตฺตํ วา ชฺมเมสฺสุ ชฺมมานุสฺสึสฺสึ วิหฺรติ
 พหิทฺธา วา ชฺมเมสฺสุ ชฺมมานุสฺสึสฺสึ วิหฺรติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา
 ชฺมเมสฺสุ ชฺมมานุสฺสึสฺสึ วิหฺรติ สฺมฺทฺยชฺมมานุสฺสึสฺสึ วา ชฺมเมสฺสุ วิหฺรติ
 วยชฺมมานุสฺสึสฺสึ วา ชฺมเมสฺสุ วิหฺรติ สฺมฺทฺยวยชฺมมานุสฺสึสฺสึ วา
 ชฺมเมสฺสุ วิหฺรติ ฯ อตฺถิ ชฺมมาติ วา ปนสฺส สฺติ ปจฺจุปฏฺฐิจฺฉิตา
 โหติ ยาวเทว ฌาณมตฺตตาย ปฏฺฐิสฺสตีมตฺตตาย ฯ อนิสฺสึโต จ วิหฺรติ
 น จ กิณฺจิ โถเก อฺปาทียติ ฯ เอมมฺปิ โช ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชฺมเมสฺสุ
 ชฺมมานุสฺสึสฺสึ วิหฺรติ จตุสฺสุ อริยสฺสจฺเจสฺสุ ฯ

สจฺจปพฺพิ นิฏฺฐิตํ ฯ

ชฺมมานุสฺสึสฺสึหา นิฏฺฐิตา ฯ

[๓๐๐] โย หิ โกจฺิ ภิกฺขเว อิมเ จตฺตารโ สตีปฏฺฐาเน เหว
 ภาเวยฺย สฺคตฺต วสฺสํนิ คสฺสํ ทฺวจินฺนํ ฝถานํ อณฺณตฺรํ ฝถํ ปาฏฺธิ-
 กงฺขํ ทิฏฺฐเเช ว ชฺมเม อณฺณวา สฺติ วา อฺปาทิสฺเสสฺเส อนาคามิตา ฯ
 คิฏฺฐชฺนตฺตฺติ ภิกฺขเว สฺคตฺต วสฺสํนิ ฯ โย หิ โกจฺิ ภิกฺขเว อิมเ จตฺตารโ
 สตีปฏฺฐาเน เหว ภาเวยฺย ฉ วสฺสํนิ ฯ ปณฺจ วสฺสํนิ ฯ จตฺตาร
 วสฺสํนิ ฯ คีณฺนิ วสฺสํนิ ฯ เทว วสฺสํนิ ฯ เขกํ วสฺสํ ๑ เป ฯ
 คิฏฺฐชฺนตฺตฺติ ภิกฺขเว เขกํ วสฺสํ ๑ โย หิ โกจฺิ ภิกฺขเว อิมเ จตฺตารโ
 สตีปฏฺฐาเน เหว ภาเวยฺย สฺคตฺต มาสํนิ คสฺสํ ทฺวจินฺนํ ฝถานํ
 อณฺณตฺรํ ฝถํ ปาฏฺธิกงฺขํ ทิฏฺฐเเช ว ชฺมเม อณฺณวา สฺติ วา

อุปาทิเสสเส อเนคามิตา ฯ ติญฺจนฺตุ ภิกฺขเว สตฺต มาสํนิ ฯ โย หิ
 โภจฺจิ ภิกฺขเว อิมเ จตฺตารโ สติปฐกานเ เขวํ ภาเวยฺย ฉ มาสํนิ ฯ
 ปณฺจ มาสํนิ ฯ จตฺตาริ มาสํนิ ฯ คฺคฺฉิ มาสํนิ ฯ เทว
 มาสํนิ ฯ เขกํ มาสํ ฯ อทฺทมาสํ ฯ เป ฯ ติญฺจตุ ภิกฺขเว
 อทฺทมาสํ ฯ โย หิ โภจฺจิ ภิกฺขเว อิมเ จตฺตารโ สติปฐกานเ
 เขวํ ภาเวยฺย สตฺตาทํ คตฺตํ ทฺวินนํ ผลานํ อณฺณตฺรํ ผลํ ปาฏิ-
 กงฺขํ ทิญฺเจ ว รมฺเม อณฺณา สติ วา อุปาทิเสสเส อเนคามิตา ฯ
 เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตคานํ วิสฺสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ
 สฺมตฺติกฺกมาย ทฺกฺขโทมนสฺสํ อตฺตงฺคมา ย ฌายสฺส อธิคมา ย
 นิพฺพานสฺส สจฺฉิทธิรียาย ยทิตํ จตฺตารโ สติปฐกานาคิ ฯ อิติ
 ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏฺิจฺจ วุตฺตนฺติ ฯ อิทมโวจ ภควา ฯ
 อตฺตมณา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ ฯ

มหาสติปฐกานสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวมนํ ฯ

ปายาสีราชฉนุฉนุศุศุศุ

[๓๐๑] เอวมุเม สุศุ ๗ เอกั สัสมยั อายสุมา กุมารกสุสุไป
โกศเตสุ จาริกั จรมาโน มหตา ภิกุขุสงุฆเณ สุทุฉิ ปณุจมตุเตหิ
ภิกุขุศุเตหิ เชน เสดุพยุยา นาม โกศุถานันุ นครั ตทวสุริ ๗
คตุร สุศุ อายสุมา กุมารกสุสุไป เสดุพยุยายั วิหรวติ อตุตุวเรน
เสตุพยุยั สึสุปาวเน ๗ เตน ไช ปน สัสมเยน ปายาสิ ราชฉนุฉนุ
เสตุพยุยั อชฉนุฉนุฉนุฉนุ สัศุศุศุศุศุ สัศุฉนุฉนุฉนุฉนุ สัฉนุฉนุ ราชโกศุคั
รฉนุฉนุฉนุฉนุ ปเสนทินา โกศุเตน ทินันุ ราชทายันุ พุรหุหมเตยัย ๗
เตน ไช ปน สัสมเยน ปายาสิสุศุ ราชฉนุฉนุฉนุ เอวรुบิ ปาปกั
ทิจุฉิคัคั ออุปุนันุ โหติ อิติปี นตุติ ปโร โถโก นตุติ สตุตา
โอปปาทิกา นตุติ สุกตทุกุฎฐานันุ กมุมานันุ ฉตุ วิปาโกติ ๗
อสุโสสุ ไช เสดุพยุยกา พุราหุฉนุฉนุฉนุฉนุ สัสมโน ฉตุ โภ
กุมารกสุสุไป สัสมฉนุฉนุ โคตมฉนุฉนุ สัวโก โกศุเตสุ จาริกั จรมาโน
มหตา ภิกุขุสงุฆเณ สุทุฉิ ปณุจมตุเตหิ ภิกุขุศุเตหิ เสดุพยุยั ออุปุ-
ปตุโต เสดุพยุยายั วิหรวติ อตุตุวเรน เสดุพยุยั สึสุปาวเน ๗ คั ไช
ปน ภวนตุ กุมารกสุสุบิ เอวิกตุยาโน กิตุติสทโท อพุรกุคโต
ปณุฉิโต พยุตุโต เมฉนุฉนุฉนุฉนุฉนุ ฉิตุคกั กตุยาฉนุฉนุฉนุฉนุ
พุทุโ ฉเว อรหา ๗ สัฉนุ ไช ปน ตถารูปานันุ อรหตุ
ทสุศันุ โหตุติ ๗ อถไช เสดุพยุยกา พุราหุฉนุฉนุฉนุฉนุ เสดุพยุยาย

๓๐๒] ปายาสีราชณฺวสุตฺตํ กุมารกถฺสํปถฺสํ กถฺยาณกิตฺติสํทฺโท ๓๕๓

นิกฺขมิตฺวา สํฆสํฆิคณฺฏคา^๑ อุตฺตเรนฺมุชา คจฺจนฺติ เยน สํส-
ปาวณ^๒ ๑

[๓๐๒] เตน โข ปน สมนฺเนน ปายาสี ราชณฺวโย อปฺปิปาสํเต
ทิวาเสยฺยํ อุกฺกโต โหติ ๑ อทฺทสา โข ปายาสี ราชณฺวโย
เสตฺตพฺยเก พุราหุมนคฺคหปฺติเก เสตฺตพฺยาย นิกฺขมิตฺวา สํฆสํฆิ-
คณฺฏเก อุตฺตเรนฺมุเช คจฺจนฺเต^๓ ทิสฺวา ชคฺคํ อามนฺเคสิ^๔ ก็ นุ
โฆ โภ ชคฺเค เสตฺตพฺยกา พุราหุมนคฺคหปฺติกา เสตฺตพฺยาย นิกฺขมิตฺวา
สํฆสํฆิคณฺฏเก อุตฺตเรนฺมุชา คจฺจนฺติ เยน สํสํปาวณฺติ ๑
ชคฺคิ โฆ โภ สมนฺเณ กุมารกถฺสํปโ สมนฺเสสฺส โคตมเสสฺส สํวโก
โกสฺเสสฺส จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสํฆเณ สทฺธิ^๕ ปณฺจมตฺเตหิ
ภิกฺขุสฺสเทหิ เสตฺตพฺยํ อุนฺนปฺปคฺคโต เสตฺตพฺยายํ วิหริติ อุตฺตเรนฺ เสตฺตพฺยํ
สํสํปาวเน คํ โฆ ปน ภวณฺคํ กุมารกถฺสํปํ เหวํกถฺยาณ กิตฺติ-
สํทฺโท อพฺกุกฺกโต ปณฺทิตฺโต วิยคฺคโต เมธาวํ พหุสฺสฺสโต จิตฺต-
กถิ กถฺยาณปฺปฎิภาโณ พุทฺโธ เจว อรหา ๑ คเมเต ภวณฺคํ
กุมารกถฺสํปํ ทสฺสํนาย อฺปสงฺกมิตฺสํสํคฺคิ ๑ เตนหิ โภ ชคฺเค
เยน เสตฺตพฺยกา พุราหุมนคฺคหปฺติกา เตนฺนปสงฺกม อฺปสงฺกมิตฺวา
เสตฺตพฺยเก พุราหุมนคฺคหปฺติเก เหวํ วเทหิ ปายาสี โภ ราชณฺวโย

---

๑ ส. สํฆาสํฆิคณฺฏคา ๑ ๒ อิตฺโต ปวํ สํสํปคฺคเก เตนฺน-
ปสงฺกมณฺคคฺคิ ทิสฺสคฺคิ ๑ ๓ อิตฺโต ปวํ สํสํปคฺคเก เตนฺนปสงฺ-
กมณฺคคฺคิ ทิสฺสคฺคิ ๑

เอมมาห อากเมนตุ กิร ภวนโต ปายาสี ราชฌโย สมนั
 กุมารกสุตบี ทสุตนาย อุปสงกมิสุตคัตติ ปุรา สมนโน กุมาร-
 กสุตโป เสตพยุเก พุราหุมนคหปติเก พาเต อพยุเตเต สญญาเปติ
 อิติบี อตุถิ ปโร โถโก อตุถิ สตุตา โอบปาติกา อตุถิ
 สุกตทุกกฏานัน กมฺมานัน ฌตฺ วิปาโกติ นตุถิ หิ โภ ชตุเต
 ปโร โถโก นตุถิ สตุตา โอบปาติกา นตุถิ สุกตทุกกฏานัน
 กมฺมานัน ฌตฺ วิปาโกติ ฯ เหว โภติ โช โส ชตุตา ปายาสีสุต
 ราชฌยสุต ปฏิสสุตฺวา เตน เสตพยุกา พุราหุมนคหปติกา เตนุ-
 ปสงกมิ อุปสงกมิตฺวา เสตพยุเก พุราหุมนคหปติเก เขตทโวจ
 ปายาสี โภ ราชฌโย เอมมาห อากเมนตุ กิร ภวนโต ปายาสี
 ราชฌโย สมนัน กุมารกสุตบี ทสุตนาย อุปสงกมิสุตคัตติ ฯ อถโ
 ปายาสี ราชฌโย เสตพยุเกหิ พุราหุมนคหปติเกหิ ปริวุโค
 เยน สีสฺปาวนํ เยนายสุมา กุมารกสุตโป เตนุอุปสงกมิ อุป-
 สงกมิตฺวา อายสุมตา กุมารกสุตเปเน สทฺธิ สมนโมติ สมนโมทนี
 กถํ สารานันนํ วัตติสารเตตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสํติ ฯ เสตพยุกาบี โช
 พุราหุมนคหปติกา อปฺเปกฺกฺเจ อายสุมนฺตํ กุมารกสุตบี อภิ-
 วาเตตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสํทิสฺสุ อปฺเปกฺกฺเจ อายสุมตา กุมารกสุตเปเน
 สทฺธิ สมนโมทิสฺสุ สมนโมทนี กถํ สารานันนํ วัตติสารเตตฺวา เอก-
 มนฺตํ นิสฺสํทิสฺสุ อปฺเปกฺกฺเจ เยนายสุมา กุมารกสุตโป เตนุชฺชติ
 ปณาเมตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสํทิสฺสุ อปฺเปกฺกฺเจ นามโคตฺติ สารเวตฺวา

เอกมนุคฺคํ นิสฺสํกฺกํ อปฺเปกจฺเจ ตฺตฺตํทฺธา เอกมนุคฺคํ นิสฺสํกฺกํ ฯ
เอกมนุคฺคํ นิสฺสํกฺกํ โข ปายาสี ราชณฺวโย อายตฺตมนุคฺคํ กุมารกสฺสํมี
เขตทโวจ อหฺมฺหิ โภ กสฺสํป เหวจฺวาทํ เหวทฺทฺจฺจํ อธิคฺคิ นคฺคฺติ
ปโร โถโก นคฺคฺติ สฺสคฺคา โอบปาตिका นคฺคฺติ สฺสคฺคทฺทกฺกฺกฺกฺกานํ
กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ สํหํ ราชณฺวโย เหวจฺวาทํ เหวทฺทฺจฺจํ
อทฺทสํ วา อสฺสํสํ วา กถณฺหิ นาม เหวจฺว ทฺทฺย อธิคฺคิ
นคฺคฺติ ปโร โถโก นคฺคฺติ สฺสคฺคา โอบปาตिका นคฺคฺติ สฺสคฺคทฺทกฺกฺกฺกานํ
กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ เตนฺหิ ราชณฺวโย ตณฺณเวเวตฺต ปฏฺฐิปุจฺฉิสฺสํสามิ
ยถา เต ทฺทฺย ตถา นํ พุยากรยฺยาสี คํ กิ มณฺณสิ ราชณฺวโย
อิมํ จนฺทิมสฺสรียา อิมสฺสมิ วา โถเก ปฺรสฺสมิ วา เทวา วา มนุสฺสํ
วาติ ฯ อิมํ โภ กสฺสํป จนฺทิมสฺสรียา ปฺรสฺสมิ โถเก น อิมสฺสมิ
เทวา เต น มนุสฺสํวาติ ฯ อิมินาบี โข เต ราชณฺวโย ปฺรียาเยน
เอวํ โหตุ อธิคฺคิ นคฺคฺติ ปโร โถโก นคฺคฺติ สฺสคฺคา โอบปาตिका
นคฺคฺติ สฺสคฺคทฺทกฺกฺกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๓] ติณฺจายี ภวํ กสฺสํป เหวมาห อถโฆ เหวมฺเม
เขตฺต โหติ อธิคฺคิ นคฺคฺติ ปโร โถโก นคฺคฺติ สฺสคฺคา โอบปาตिका
นคฺคฺติ สฺสคฺคทฺทกฺกฺกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ นคฺคฺติ ปน ราชณฺวโย
ปฺรียาโย เยน เต ปฺรียาเยน เหวจฺว โหติ อธิคฺคิ นคฺคฺติ ปโร
โถโก นคฺคฺติ สฺสคฺคา โอบปาตिका นคฺคฺติ สฺสคฺคทฺทกฺกฺกฺกานํ กมฺมานํ
ผลํ วิปาโกติ ฯ นคฺคฺติ โภ กสฺสํป ปฺรียาโย เยน เม ปฺรียาเยน

เหว่ โหติ อิติมี นตฺติ ปโร โโตโก นตฺติ สตฺตา โอบปาทิกา
 นตฺติ ศุภตตทุกกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ ยถากถํ วิย
 ราชญฺภาติ ฯ อึช เม โภ กตฺสํป มิตฺตามจฺจา ภาติสาโตหิตา
 ปาณาติปาตํ อทินฺนาทายํ กามะสุ มิจฺฉาจารย์ มุสาว่าที่ มีสุณา
 วาจา ผุสฺสวาจา สมนุสฺสปรตํ อภิษฺฌาตุ พุยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉา
 ทิฏฺฐี เต อปเรน สมนฺเน อาพาธิกา โหนฺติ ทุกฺขิตา พาพฺห
 คิตานา ยทาหํ ชานามิ นทานิเม อิมมฺหา อาพาธา อฏฺฐ
 หิสฺสํนฺตํ คฺยาหํ อุปสงฺกมิตฺวา เหว่ วทามิ สฺนติ โห โภ
 เถเก สมนฺพฺราหฺมณา เหว่ววาทิโน เหว่วทิฏฺฐิโน เย เต ปาณา
 ติปาตํ อทินฺนาทายํ กามะสุ มิจฺฉาจารย์ มุสาว่าที่ มีสุณา
 วาจา ผุสฺสวาจา สมนุสฺสปรตํ อภิษฺฌาตุ พุยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉา
 ทิฏฺฐี เต กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ
 อุปปชฺชํนฺตํ ภาวนฺโต โห ปาณาติปาตํ อทินฺนาทายํ กามะสุ
 มิจฺฉาจารย์ มุสาว่าที่ มีสุณา
 วาจา ผุสฺสวาจา สมนุสฺสปรตํ
 อภิษฺฌาตุ พุยาปนฺนจิตฺตา มิจฺฉา
 ทิฏฺฐี สฺเจ เคสํ ภาวติ สมน
 พฺราหฺมณานํ สจฺจํ วจนํ ภาวน
 ฺโต กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณา
 อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ
 อุปปชฺชํนฺตํ สฺเจ โภ กายสุส
 เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุก
 คตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปปชฺช
 ฺชเยยยาถ เยน เม อากนฺตฺวา
 อาโรเจยยาถ อิติมี อตฺติ ปโร
 โโตโก อตฺติ สตฺตา โอบปาทิกา
 อตฺติ ศุภตตทุกกฏานํ กมฺมานํ

วิปาโกติ ภาวนโต ไช ปน เม สทฺถายิกา ปจฺจยิกา ยํ
 ภาวนเตมิ ทิฏฺฐิํ ยถา สํมํ ทิฏฺฐิํ เอวเมตํ ภวีสฺสํคํติ เค
 เม สํชฺฐติ ปฏิสฺสํคฺวา เนว อากนฺคฺวา อารโจะนฺติ น ปน
 ทฺตุคํ ปหิณฺเนติ อยมุขี ไช โภ กสฺสํป ปริยาโย เยน เม
 ปริยาเยน เอวํ โหติ อิติปิ นคฺติ ปโร โถโก นคฺติ สคฺตา
 โยปปาติกา นคฺติ สกฺคตฺทุกฺกฏฺฆานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๕] เคนหิ ราชมณเฑาะว์คัมภีร์ ใจรูปมากถา
 เค ขเมยฺย คทา นํ พุยากรเวยฺยาสี คํ กิ มณเฑาะว์ ราชมณ
 อิศ เค ปุริสา ใจโร อากุจาวโร คเหตฺวา ทสฺสํยํ อยมุขเค ภาวน
 ใจโร อากุจาวโร อิมสฺสํ ยํ อิจฺฉสิ คํ ทนฺทํ วเทหิตํ เค
 คฺวา เอวํ วเทยฺยาสี เคนหิ โภ อิมํ ปุริสํ ทพฺพาย รัชชฺยา
 ปจฺฉาพาหิ คัพพพนฺธนํ พนฺธิคฺวา ชุมฺมณฺทํ ภาเวตฺวา ชรสฺสเรน
 ปณฺเวณ รัชชฺยา รัชชฺยํ สิงฺฆาฏเณน สิงฺฆาฏกํ ปริเนตฺวา ทกฺขิณเณ
 ทฺวาเรน นิกฺขมิคฺวา ทกฺขิณโต นคฺรสฺสํ อามาตเน สํสํ ฉินฺทถาติ
 เค เค สํชฺฐติ ปฏิสฺสํคฺวา คํ ปุริสํ ทพฺพาย รัชชฺยา ปจฺฉาพาหิ
 คัพพพนฺธนํ พนฺธิคฺวา ชุมฺมณฺทํ ภาเวตฺวา ชรสฺสเรน ปณฺเวณ
 รัชชฺยา รัชชฺยํ สิงฺฆาฏเณน สิงฺฆาฏกํ ปริเนตฺวา ทกฺขิณเณ ทฺวาเรน
 นิกฺขมิคฺวา ทกฺขิณโต นคฺรสฺสํ อามาตเน นิสฺสํทาเปยฺยํ ตเมยฺย
 นุ ไช โภ ใจโร ใจรมาเตสฺส อากเมนฺคฺ คาว ภาวนโต ใจรมาตา

---

๑ ส. ปณเฑาะว์คัมภีร์ ๒ ส. กวิคฺวา ฯ

อมุกฺคัมมิ คามเ วา นิคเม วา มิตฺตตามจฺจา ฃาติสาโตหิตา
 ยาวาหํ เคสํ อุกฺกิสฺสิตฺตวา อากจฺจนามํติ อุกฺทาหุ วิปฺปลปนฺตสฺสเสว
 โจรฆาตา สฺสํ ฉินฺทเยยฺยุนฺติ ฯ น หิ โส โภ กสฺสป โจร
 ตเภยฺย โจรฆาเตสฺส อากเมนฺตฺตฺตาว ภวนฺโต โจรฆาตา อมุกฺคัมมิ
 คามเ วา นิคเม วา มิตฺตตามจฺจา ฃาติสาโตหิตา ยาวาหํ เคสํ
 อุกฺกิสฺสิตฺตวา อากจฺจนามํติ อถโฆ นํ วิปฺปลปนฺตสฺสเสว โจรฆาตา
 สฺสํ ฉินฺทเยยฺยุนฺติ ฯ โส หิ นาม ราชนฺณ โจรโ มนุสฺสํโส
 มนุสฺสํสฺสฺสฺสฺส โจรฆาเตสฺส น ตภิสฺสํติ อากเมนฺตฺตฺตาว ภวนฺโต
 โจรฆาตา อมุกฺคัมมิ คามเ วา นิคเม วา มิตฺตตามจฺจา ฃาติ-
 สาโตหิตา ยาวาหํ เคสํ อุกฺกิสฺสิตฺตวา อากจฺจนามํติ กิ ปน เค
 มิตฺตตามจฺจา ฃาติสาโตหิตา ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กามेสฺสุ
 มิจฺจนาจวี มุสฺสาวาหํ มีสฺสนาจาจา ผรฺสฺสวาจา สมนฺนปฺปตฺตํมี
 อภิสฺสฺสฺสฺส พฺยาปนฺนจิตฺตวา มิจฺจนาทิฏฺฐี กายสุตฺต เกทา ปรมฺมรณา
 อปายํ ทฺตฺตคฺคํ วินิปาตํ นิรยํ อฺปปนฺนา ตภิสฺสํนฺติ นิรยปาเตสฺสุ
 อากเมนฺตฺตฺตาว ภวนฺโต นิรยปาตา ยาว มยํ ปายาสิสฺสํ
 ราชนฺณสุตฺต คนฺตฺตวา อารโจะม อิตฺถิมี อตฺตติ ปโร โถโก อตฺตติ
 สฺสฺสฺสฺส ออปปาติกา อตฺตติ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส กมนฺนํ ผตํ วิปาโก
 อิมินาปี โฆ เค ราชนฺณ ปริยาเยน เองํ โหตุ อิตฺถิมี อตฺตติ
 ปโร โถโก อตฺตติ สฺสฺสฺสฺส ออปปาติกา อตฺตติ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 กมนฺนํ ผตํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๕] ทิณฺจาบี ภาวํ กุสลํ โป เอวมาห อถ โช เอวมา
 เอตถ โหติ อิติปิ นคฺติ ปโร โดโก นคฺติ สฺตฺตา โอบปาติกา
 นคฺติ สฺกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ฌตฺตํ วิปาโกติ ฯ อตฺถิ ปน ราชณฺณ
 ปริยาโย เยน เต ปริยาเยน เอวํ โหติ อิติปิ นคฺติ ปโร
 โดโก นคฺติ สฺตฺตา โอบปาติกา นคฺติ สฺกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ
 ฌตฺตํ วิปาโกติ ฯ อตฺถิ โภ กุสลํ ปริยาโย เยน เม ปริยาเยน
 เอวํ โหติ อิติปิ นคฺติ ปโร โดโก นคฺติ สฺตฺตา โอบปาติกา
 นคฺติ สฺกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ฌตฺตํ วิปาโกติ ฯ ยถากถํ วิย
 ราชณฺณาติ ฯ อิทฺธ เม โภ กุสลํ มิตฺตามจฺจา ฌาติสาโลหิตา
 ปาณาติปาตา ปฏฺวิริตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิริตา กาเมสุ มิจฺฉาจฺจา
 ปฏฺวิริตา มุสาจฺจา ปฏฺวิริตา บีสุณาจฺจา ปฏฺวิริตา ฌรุตฺวาจฺจา
 ปฏฺวิริตา สฺมฺส
 สฺมฺมาทิฏฺฐี เต อปเรน สฺมฺเยน อาพาธิกา โทหนฺติ ทฺกฺขิตา
 พาพฺหิตานา ยทาหํ ชานามิ นทานิเม อิมมฺหา อาพาธา
 อฏฺฐํหิสฺส
 คฺยาหํ อฺปฺส
 เอวํ วทามิ สฺนฺติ โช
 โภ เอเก สฺมฺณพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐีโน เย เต
 ปาณาติปาตา ปฏฺวิริตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิริตา กาเมสุ มิจฺฉาจฺจา
 ปฏฺวิริตา มุสาจฺจา ปฏฺวิริตา บีสุณาจฺจา ปฏฺวิริตา ฌรุตฺวาจฺจา
 ปฏฺวิริตา สฺมฺส
 สฺมฺมาทิฏฺฐี เต กายสุสฺส
 ภาตา ปรมฺมวณฺนา สฺส
 สฺส

อุปปชชนุคฺคิ ภวนโต โช ปาณาติปาตา ปฏิวีรตา อทินนาทานา
 ปฏิวีรตา กาเมสุ มิฉฉาจารา ปฏิวีรตา มุสาอาทา ปฏิวีรตา
 มิสฺสนาจารา ปฏิวีรตา มรุตฺวาจา ปฏิวีรตา สมนฺเปปตาปา ปฏิวีรตา
 อนภิชฺฌาตุ อพฺยาปนฺนจิตฺตา สมนฺมาทิวฺจฺจํ สเจ เตสํ ภวติ สมน-
 พฺราหฺมณานํ สจฺจํ วจนํ ภวนโต กายสัส เกทา ปรมฺมรณา
 สุกฺคิํ สคฺคิํ โตกํ อุปปชชิสฺสนุคฺคิํ สเจ โภ กายสัส เกทา
 ปรมฺมรณา สุกฺคิํ สคฺคิํ โตกํ อุปปชชเยยฺยาถ เยน เม อาคนฺตุวา
 อารโจะยฺยาถ อิตฺถิํ อคฺคิํ ปโร โตโก อคฺคิํ สคฺคา โอบปาติกา
 อคฺคิํ สุกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ภวนโต โช ปน
 เม สทฺชายิกา ปจฺจยิกา ยํ ภวนเตภิ ทิวฺจฺจํ ยถา สํมํ ทิวฺจฺจํ
 เอวเมตํ ภวิสฺสคฺคิํ เต เม สํชฺฐติ ปฏิสฺสคฺคา เหว อาคนฺตุวา
 อารโจะนฺติ น ปน ทฺฐตํ ปหิณฺนติ อยมฺมึ โช โภ กสฺสป ปริยาโย
 เยน เม ปริยาเยน เอวํ โหติ อิตฺถิํ นคฺคิํ ปโร โตโก นคฺคิํ
 สคฺคา โอบปาติกา นคฺคิํ สุกตทกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๖] เตนฺหิ ราชญฺญ อุปมฺนฺเต กวิสฺสํสามิ อุปมายมฺมึเช-
 กจฺเจ วิญฺญู ปุริสํ ภาสิตสฺส อคฺคิํ อชานนฺติ เสยฺยถาปึ
 ราชญฺญ ปุริสํ คฺคฺกฺกฺเบ สสฺสโก นิมนฺนุโค อสฺส อถ คจฺ
 ปุริสํ อวณาเปยฺยาสึ เตนฺหิ โภ คํ ปุริสํ คมฺหา คฺคฺกฺกฺปา
 อุกฺขรธาติ เต เต สํชฺฐติ ปฏิสฺสคฺคา คํ ปุริสํ คมฺหา คฺคฺกฺกฺปา
 อุกฺขเรยฺยํ เต คจฺ เอวํ วเทยฺยาสึ เตนฺหิ โภ คสฺส ปุริสสฺส

ธรรมกัณฐะ ประหารยมาณธะ ปุณเทว ตถัมมิ คฺกุณฺเฏ นิมนุชฺชิตฺตุ-
 กามยตา ธตฺถาติ ฯ โน หึทฺถิ โภ กตฺถป ฯ ตํ กิตฺถํ เหตุ ฯ
 ธตฺถิ โภ กตฺถป คฺกุณฺเฏ ธตฺถิ เจว ธตฺถิธตฺถาโต ฯ ทฺถคฺคฺโข ฯ
 ทฺถคฺคฺคธตฺถาโต ฯ เซคฺคฺโค ฯ เซคฺคฺคธตฺถาโต ฯ ปฏิภูโต ฯ
 ปฏิภูตธตฺถาโต จาติ ฯ เอวเมว โช ราชญฺญ มนุสฺสํ เทวานํ
 ธตฺถิ เจว ธตฺถิธตฺถาตา ฯ ทฺถคฺคฺขา ฯ ทฺถคฺคฺคธตฺถาตา ฯ
 เซคฺคฺกา ฯ เซคฺคฺคธตฺถาตา ฯ ปฏิภูตา ฯ ปฏิภูตธตฺถาตา ฯ
 โยชนธตฺถิ โช ราชญฺญ มนุสฺสคฺคฺโข เทเว อุกฺพาทิ กิ ปน เต
 มิตฺตามจฺจา ฌาติสํโถหิตา ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา อทินฺนาทานา
 ปฏิวิรตา กามเมสุ มิฉฺฉาจฺจา ปฏิวิรตา มุสํสาทา ปฏิวิรตา
 มิสฺสํมาวาจา ปฏิวิรตา มุสํสาจา ปฏิวิรตา สมนุสฺสํปฺตาปา ปฏิวิรตา
 อนภิชฺฌาตุ อุกฺขาปนฺนจิตฺตา สมนุสฺสํมาทิฏฺฐิ กายธตฺถิ เกทา ปรมฺมวณฺา
 ธตฺถิ ธตฺถิ โลกํ อฺปปนฺนา เต อากฺคฺคฺวา อารุเจสฺสํนฺติ อิตฺถิ
 ธตฺถิ ปโร โลโก ธตฺถิ ธตฺถา อฺปปาติกา ธตฺถิ ธตฺถทุกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 กมนฺนํ ผลํ วิปาโกติ อิมินํ โช เต ราชญฺญ ปรีชาเยน
 เอวํ โหตุ อิตฺถิ ธตฺถิ ปโร โลโก ธตฺถิ ธตฺถา อฺปปาติกา
 ธตฺถิ ธตฺถทุกฺกฺกฺกฺกฺกฺก กมนฺนํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๗] กิณฺจาบี ภาวํ กตฺถป เอวมาห อถโช เอวมนุ
 เขตฺถ โหติ อิตฺถิ นฺตฺถิ ปโร โลโก นฺตฺถิ ธตฺถา อฺปปาติกา
 นฺตฺถิ ธตฺถทุกฺกฺกฺกฺกฺก กมนฺนํ ผลํ วิปาโกติ ฯ ธตฺถิ ปน ราชญฺญ

ปริยาโย ๑ เป ๑ อคฺติ โภ กสฺสป ปริยาโย ๑ เป ๑ ยถากถํ
 วีย ราชฌณวาทิ ๑ อิช เม โภ กสฺสป มิตฺตามจฺจา ฌาติ-
 ส่าโถหิตา ปาณาติปาตา ปฏฺวิริตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิริตา กามะสุ
 มิจฺฉาจฺจารา ปฏฺวิริตา มุสํวาทา ปฏฺวิริตา สุราเมรยมชฺชปมา-
 ทฏฺจํานา ปฏฺวิริตา เต อปเรณ สมนฺเยน อาพาริกา โหนฺติ
 ทุกฺขิตา พาพฺหิตานา ยทาหํ ชานามิ นทานิเม อิมมฺหา
 อาพารธา วุฏฺฐหิสฺสํสํคฺติ คฺยาหํ อฺปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ สํคฺติ
 โช โภ เอเก สมนฺพฺรามาณา เอวํวาทิโน เอวํทิวฺจฺจโน เย เต
 ปาณาติปาตา ปฏฺวิริตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิริตา กามะสุ มิจฺฉาจฺจารา
 ปฏฺวิริตา มุสํวาทา ปฏฺวิริตา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺจํานา ปฏฺวิริตา
 เต กายสฺส ภทฺทา ปรมฺมรณา สุกฺคิ สกฺคํ โลกํ อฺปปชฺชนฺติ
 เทวานํ ตาวคฺคิสาณํ สหฺพฺยตฺนฺติ ภวฺนฺโต โช ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิริตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิริตา กามะสุ มิจฺฉาจฺจารา ปฏฺวิริตา
 มุสํวาทา ปฏฺวิริตา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺจํานา ปฏฺวิริตา สเจ
 เตสํ ภวติ สมนฺพฺราราหฺมณานํ สจฺจํ วจฺนํ ภวฺนฺโต กายสฺส ภทฺทา
 ปรมฺมรณา สุกฺคิ สกฺคํ โลกํ อฺปปชฺชิสฺสํสํคฺติ เทวานํ ตาวคฺคิสาณํ
 สหฺพฺยคฺ สเจ โช โภ กายสฺส ภทฺทา ปรมฺมรณา สุกฺคิ สกฺคํ
 โลกํ อฺปปชฺชเยยฺยถ เทวานํ ตาวคฺคิสาณํ สหฺพฺยคฺ เยน เม
 อากฺนฺตฺวา อารโจะยฺยถ อิติปิ อคฺติ ปโร โถโก อคฺติ สคฺตา
 โอบปาติกา อคฺติ สุกฺตทฺกฺกฺฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ภวฺนฺโต

อาโรเจยฺยุํ อิติปิ อตฺถิ ปโร โถโก อตฺถิ สคฺคา โอบปาติกา
 อตฺถิ สุกตฺตกฺกฏฺฏานํ กมฺมานํ ฌตํ วิปาโกติ ฯ โน หิํทํ โภ
 กสฺสํป อปี หิ มยํ โภ กสฺสํป จิรกาตกคาบี ภาเวยฺยาม โภ
 ปเนตํ โภโค กสฺสํปสฺสํ อาโรเจติ อตฺถิ เทวา ดาวคํสํชาติ วา
 เหวํทํฆายุกา เทวา ดาวคํสํชาติ วา น มยํ โภโค กสฺสํปสฺสํ
 สทฺทหาม อตฺถิ เทวา ดาวคํสํชาติ วา เหวํทํฆายุกา เทวา
 ดาวคํสํชาติ วา ฯ เสยฺยถามี ราชฌณ ชจุจนุโ ปรุวิโส น ปสฺสํเสยฺย
 กณฺหสฺสูกฺกานิ รูปานิ น ปสฺสํเสยฺย นํตฺกานิ รูปานิ น ปสฺสํเสยฺย
 ปิตฺกานิ รูปานิ น ปสฺสํเสยฺย โถหิตฺกานิ รูปานิ น ปสฺสํเสยฺย
 มณฺเชยฺยจฺกานิ รูปานิ น ปสฺสํเสยฺย สํมิวสํมํ น ปสฺสํเสยฺย
 คารฺกานิ รูปานิ น ปสฺสํเสยฺย จนฺทิมสฺสุริเย โส เหวํ วเทยฺย
 นตฺถิ กณฺหสฺสูกฺกานิ รูปานิ นตฺถิ กณฺหสฺสูกฺกานํ รูปานํ ทสฺสํสํวํ
 นตฺถิ นํตฺกานิ รูปานิ นตฺถิ นํตฺกานํ รูปานํ ทสฺสํสํวํ นตฺถิ
 ปิตฺกานิ รูปานิ นตฺถิ ปิตฺกานํ รูปานํ ทสฺสํสํวํ นตฺถิ โถหิตฺกานิ
 รูปานิ นตฺถิ โถหิตฺกานํ รูปานํ ทสฺสํสํวํ นตฺถิ มณฺเชยฺยจฺกานิ
 รูปานิ นตฺถิ มณฺเชยฺยจฺกานํ รูปานํ ทสฺสํสํวํ นตฺถิ สํมิวสํมํ
 นตฺถิ สํมิวสํมสฺสํ ทสฺสํสํวํ นตฺถิ คารฺกานิ รูปานิ นตฺถิ คารฺกานํ
 รูปานํ ทสฺสํสํวํ นตฺถิ จนฺทิมสฺสุริยา นตฺถิ จนฺทิมสฺสุริยานํ ทสฺสํสํวํ
 อหเมตํ น ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสํสํมิ คสฺมา ตํ นตฺถิถึ
 สมนฺมา นุ โช โภ ราชฌณ วทมาโน วเทยฺยาติ ฯ โน หิํทํ

โก กสฺสป อคฺคิ กณฺหสุกฺกานิ รูปานิ อคฺคิ กณฺหสุกฺกานิ
 รูปานํ ทสฺสํวํ อคฺคิ นัถกานิ รูปานิ อคฺคิ นัถกานํ รูปานํ
 ทสฺสํวํ ฯ เป ฯ อคฺคิ สํวิสฺสมิ อคฺคิ สํวิสฺสมสฺสํ ทสฺสํวํ
 อคฺคิ ตารกานิ รูปานิ อคฺคิ ตารกานํ รูปานํ ทสฺสํวํ อคฺคิ
 จนฺทิมสฺสรียา อคฺคิ จนฺทิมสฺสรียานํ ทสฺสํวํ อหเมตํ น ชานามิ
 อหเมตํ น ปสฺสํวามิ คสฺมา ตํ นคฺคํติ น หิ โส โก กสฺสป
 สํมา วทมาโน วทเยยฺยาคิ ฯ เอวเมว โช ควํ ราชญฺเณ ชฺจจฺนรูปโม
 มนฺเณ ปฏฺฐาสฺสิ ยเมตํ เอวํ วทสฺสิ โโก ปเนตํ โโกโต กสฺสปสฺสํ
 อารโจะติ อคฺคิ เทวา ตาวคฺคิสาติ วา เอวํทํชายุกกา เทวา
 ตาวคฺคิสาติ วา น มยํ โโกโต กสฺสปสฺสํ สํททหาม อคฺคิ
 เทวา ตาวคฺคิสาติ วา เอวํทํชายุกกา เทวา ตาวคฺคิสาติ วา น
 โช ราชญฺเณ เอวํ ปโร โถโก ทฺวชฺพฺโพ ยถา ควํ มนฺเณสฺสิ
 อิมินา มํสจฺจขุณา เย โช เต ราชญฺเณ สํมณพฺุราหุมนฺเณ
 อรญฺเณวณปคฺคานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิเสวณฺติ เต คคฺค
 อปฺปมคฺคตา อาตานิโน ปหิตคฺคตา วิหรนฺตวา ทิพฺพจฺจขุํ วิโสเรนฺติ
 เต ทิพฺเพน จจฺจขุณา วิสฺสุทฺเตน อติกฺกนคฺคมาณฺสเกน อิมนฺเณจเว โถกํ
 ปสฺสํวณฺติ ปรมฺยจ สคฺเค จ โอบปาติเก เอวณฺจ โช ราชญฺเณ
 ปโร โถโก ทฺวชฺพฺโพ น เควว ยถา ควํ มนฺเณสฺสิ อิมินา
 มํสจฺจขุณา อิมินาปิ โช เต ราชญฺเณ ปริยาเยน เอวํ โหตุ

---

๓ ส. อโค ปริ อปฺปสฺสทฺททานิ อปฺปนิคฺคโฆธํานํติ ทิสฺสํติ ฯ

๓๐๘] ปายาสีราชณฺวตฺตํ สํตฺตวณฺตสฺมณพฺุราหฺมณกถา ๓๖๗

อิติปิ อตฺถิ ปโร โถโก อตฺถิ สฺตฺตา โอบปาทิกา อตฺถิ
สฺกตทฺกฏฺฏานํ กมฺมานํ ฝถํ วิปาโกติ ฯ

[๓๐๘] กิณฺจามิ ภวํ กสฺสโป เขวมหา อถฺไซ เขวมฺเม
เขตฺถุท โหติ อิติปิ นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สฺตฺตา โอบปาทิกา
นตฺถิ สฺกตทฺกฏฺฏานํ กมฺมานํ ฝถํ วิปาโกติ ฯ อตฺถิ ปน ราชณฺว
ปฺริยาโย ฯ เป ฯ อตฺถิ โภ กสฺสป ปฺริยาโย ฯ เป ฯ ยถากถํ
วีย ราชณฺวตฺติ ฯ อิทํ โภ กสฺสป ปสฺสํสามิ สฺมณพฺุราหฺมณ
สํตฺตวณฺต กตฺถยานชฺมเม ชฺวีตฺตฺกามาเม อมฺริตฺตฺกามาเม สฺชกามาเม ทฺกฺช-
ปฏฺิฏฺเฐ ตสฺส มยฺหํ โภ กสฺสป เหวํ โหติ สฺเจ ไซ อิเม
โภนฺโต สฺมณพฺุราหฺมณา สํตฺตวณฺโต กตฺถยานชฺมมา เหวํ ชาเนยฺยํ
อิโต โน มตฺตานํ เสยฺโย ภวิสฺสํตฺตํ อิทํเม โภนฺโต สฺมณ-
พฺุราหฺมณา สํตฺตวณฺโต กตฺถยานชฺมมา วิสํ วา ชาเทยฺยํ สฺตฺถํ วา
อาหเรยฺยํ อฺุพฺุพฺุณฺธิตฺตฺวา วา กถํ กเรยฺยํ ปฺปาเต วา ปฺปเตยฺยํ
ยสฺมา จ ไซ อิเม โภนฺโต สฺมณพฺุราหฺมณา สํตฺตวณฺโต กตฺถยานชฺมมา
น เหวํ ชานนฺติ อิโต โน มตฺตานํ เสยฺโย ภวิสฺสํตฺตํ ตสฺมา
อิเม โภนฺโต สฺมณพฺุราหฺมณา สํตฺตวณฺโต กตฺถยานชฺมมา ชฺวีตฺตฺกามา
อมฺริตฺตฺกามา สฺชกามา ทฺกฺชปฏฺิฏฺฐา อยมฺปิ ไซ โภ กสฺสป ปฺริยาโย
เยน เม ปฺริยาเยน เหวํ โหติ อิติปิ นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ
สฺตฺตา โอบปาทิกา นตฺถิ สฺกตทฺกฏฺฏานํ กมฺมานํ ฝถํ วิปาโกติ ฯ

๓. ย. อิโต ปริ อตฺตฺตานํ น มาเรณฺตฺตํ ปาไซ ฯ

[๓๓๐] เตนหิ ราชญญ อุปนนุเต กวิสฺสามิ อุปมายปีเชกฺขเจ
 วิญญู ปุริสา ภาสีตฺตํ อคฺคํ อาชานนฺติ ภูคฺคปฺพุพฺพิ ราชญญ
 ฉฉฉตฺตํ พุราหฺมณตฺตํ เทว ปชฌาปคฺติโย อเหสุ เอภิสฺสา
 ปุคฺคโต อโหสิ ทสฺสวสฺสํทฺทเทสิโก วา ทฺวาทสฺสวสฺสํทฺทเทสิโก วา เอกา
 คพฺภินิ อุปวิชนฺณา อถโฆ โส พุราหฺมโณ กาลมกาสิ อถโฆ
 โส มาณวโก มาคฺคสฺปตฺตี^๑ เอคทโวจ ยมิทํ โภคิ ฌนํ วา
 ฌณฺณํ วา รัชคํ วา ชาติรฺฐํ วา สฺพพฺพนคํ มยฺหํ นคฺคิ
 คฺขเยหคฺคตฺตํ กิณฺณจि ปิตฺตุ เม สฺนคฺคโก โภคิ ทายชฺชํ นิยฺยาเทหฺตฺติ ๑
 เอวํ วุคฺคเต สํ พุราหฺมณฺณํ คํ มาณวกํ เอคทโวจ อากเมหิ
 ตาว ตาต ยาว วิชฌายามิ สฺเจ กุมารโก ภวิสฺสํคฺติ คฺคสฺสํมี
 เอกเทโส ภวิสฺสํคฺติ สฺเจ กุมาริกา ภวิสฺสํคฺติ สํมี เต อุปโภคฺคา
 ภวิสฺสํคฺตฺติ ๑ ทฺติยมฺมี โฆ โส มาณวโก มาคฺคสฺปตฺตี เอคทโวจ
 ยมิทํ โภคิ ฌนํ วา ฌณฺณํ วา รัชคํ วา ชาติรฺฐํ วา สฺพพฺพนคํ
 มยฺหํ นคฺคิ คฺขเยหคฺคตฺตํ กิณฺณจि ปิตฺตุ เม สฺนคฺคโก โภคิ ทายชฺชํ
 นิยฺยาเทหฺตฺติ ๑ ทฺติยมฺมี โฆ สํ พุราหฺมณฺณํ คํ มาณวกํ เอคทโวจ
 อากเมหิ ตาว ตาต ยาว วิชฌายามิ สฺเจ กุมารโก ภวิสฺสํคฺติ
 คฺคสฺสํมี เอกเทโส ภวิสฺสํคฺติ สฺเจ กุมาริกา ภวิสฺสํคฺติ สํมี เต
 อุปโภคฺคา ภวิสฺสํคฺตฺติ ๑ ทฺติยมฺมี โฆ โส มาณวโก มาคฺคสฺปตฺตี
 เอคทโวจ ยมิทํ โภคิ ฌนํ วา ฌณฺณํ วา รัชคํ วา ชาติรฺฐํ

---

๑ มาคฺคสฺปคฺคินฺนุติ วา ปาโง ๑ ๒ สฺ. ฌนํ น ทิสฺสํคฺติ ๑

วา สัพพนตํ มยหํ นคฺติ ตฺยเหตุตถ ภิณฺจิ ปิตุ เม สนฺตโก
 โภคิ ทายชฺชํ นียฺยาเทหํติ ฯ อถ โช สํ พฺราหฺมณํ สฺตถํ คเหตฺวา
 โอวรกํ ปวิสิตฺวา อฺทฺรํ อฺปฺปาเตสิ ยาว วิชานามิ ยถิ วา
 กุมารโก ยถิ วา กุมาริกาคิ สํ อตฺตทานญฺเจว ชฺวีตคฺคฺจ คพฺภญฺจ
 สํปเตยฺยญฺจ ยถา ตํ พาลา อพฺยตฺตา อนยพฺยสฺนํ อापฺนฺนา
 อโยนิโส ทายชฺชํ คเวสฺนํติ เหวเมว โช ตํ ราชจณ พาลโต
 อพฺยตฺโต อนยพฺยสฺนํ อापฺชฺชิสฺสฺสฺสิ อโยนิโส ปโรโตกํ คเวสฺนโต
 เสยฺยถา พฺราหฺมณํ พาลา อพฺยตฺตา อนยพฺยสฺนํ อापฺนฺนา อโยนิโส
 ทายชฺชํ คเวสฺนํติ ฯ น โช ราชจณ สํมณพฺราหฺมณา สฺตถฺวโนโต
 กตฺตยาณชฺมมา อปฺกํ ปริปาเจนฺติ อปฺปี ปริปากํ อากเมนฺติ
 ปณฺทิตา ฯ อณฺเวยหิ ราชจณ สํมณพฺราหฺมณานํ สฺตถฺวตฺตานํ
 กตฺตยาณชฺมมานํ ชฺวีเตน ยถา ราชจณ สํมณพฺราหฺมณา สฺตถฺวโนโต
 กตฺตยาณชฺมมา จิรํ ทํชฺมทฺชานํ คิจฺฉิสนฺติ ตถา พหุญฺญํ ปสฺวณฺติ
 พหุชนหิตาย ฯ ปฏฺธิปชฺชนฺติ พหุชนสฺสฺชาย โถกานุกุมฺปาย อตฺถาย
 หิตาย สฺสฺชาย เทวมนุสฺสฺสานํ ฯ อิมินามิ โช ราชจณ ปริยาเยน
 เขวํ โหตุ อิตฺถิํ อตฺถิํ ปโร โโตโก ฯ เป ฯ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๖๓] ภิณฺจามิ ภาวํ กสฺสฺสฺโป เขวมาห อถ โช เขวมฺเม
 เขตฺถ โหติ อิตฺถิํ นคฺติ ปโร โโตโก ฯ เป ฯ ผลํ วิปาโกติ ฯ
 อตฺถิํ ปน ราชจณ ปริยาโย ฯ เป ฯ อตฺถิํ โภ กสฺสฺสฺป ปริยาโย
 ฯ เป ฯ ยถากถํ วิย ราชจณฺวาคิ ฯ อิทฺธ เม โภ กสฺสฺสฺป ปฺริสา

โจโร อากุจาวี คเหตฺวา ทสฺเสนฺตฺติ อยฺนเต ภานเต โจโร อากุจาวี
 อิมสฺส ยํ อิจฺฉตี ตํ ทณฺทํ วเทหฺตี ตฺยหานิ เหวํ วทามิ
 เตนฺหิ โภ อิมํ ปุริสํ ชีวณฺตํเยว กุมฺภิยา ปกฺขิมิตฺตฺวา มุขํ ปีทฺหิตฺตฺวา
 อตฺตฺเตน จมฺมุเมน โอนทฺขิตฺตฺวา อตฺตฺตาย มตฺตฺติกาย พหตฺตฺติเตปฺนํ
 กริตฺตฺวา อุกฺขรณํ อารโပတฺတฺวา อคฺคํ เทถาติ เต เม สํชาตฺติ
 ปฏฺฐิสฺส
 ตํ ปุริสํ ชีวณฺตํเยว กุมฺภิยา ปกฺขิมิตฺตฺวา มุขํ ปีทฺหิตฺตฺวา
 อตฺตฺเตน จมฺมุเมน โอนทฺขิตฺตฺวา อตฺตฺตาย มตฺตฺติกาย พหตฺตฺติเตปฺนํ กริตฺตฺวา
 อุกฺขรณํ อารโပတฺတฺวา อคฺคํ เตนฺตฺติ ฯ ยทา มยํ ชานาม กาทกโต
 โส ปุริโสติ อถ ตํ กุมฺภํ โอโรပတฺတฺวา อุกฺขရณํทิตฺตฺวา มุขํ อิจฺฉิตฺตฺวา
 สฺนิกํ วิโตเกม อပ္ပပေဝนามสฺสํ ชีวํ นิกฺขมฺนฺตํ ปสฺสเสຍယามาติ
 เหวဝສฺสํ มยํ ชีวํ นิกฺขมฺนฺตํ ปสฺສံ ๑ อຍ္မပီ ໒ โภ กສฺສປ
 ပရိယາຍ ເຍນ ເມ ປຣິຍາເຍນ ເວງ ໂຫຕີ ອິຕິປີ ນຕຸຕິ ປໂຣ
 ໂຕໂກ ນຕຸຕິ ສຕຸຕາ ໂອປປາຕິກາ ນຕຸຕິ ສຸກຕທຸກຸກູງານໍ ກມຸມານໍ
 ຜຕໍ ວິປາໂກຕີ ๑ ເຕນເກີ ຣາຊເນຍ ຕເນເນເວຕຸດ ປຸງປຸຈຸຈິສຸສາມີ
 ຍຕາ ເຕ ຂເມຍຸຍ ຕຕາ ນໍ ພຸຍາກເຣຍຸຍາສີ ๑ ອກິຊານາສີ ໂນ ຕວໍ
 ຣາຊເນຍ ທິວາເສຍຍໍ ອຸປຄໂຕ ສຸປິນໍ ປສຸສິຕຕຸວາ ອາຣາມຣາມເນຍຸຍໍ ວນ
 ຣາມເນຍຸຍໍ ກຸມິຣາມເນຍຸຍໍ ໂປກຸຊຣນໍຣາມເນຍຸຍກນຸຕີ ๑ ອກິຊານາມໍ
 ໂກ ກສຸສປ ທິວາເສຍຍໍ ອຸປຄໂຕ ສຸປິນໍ ປສຸສິຕຕຸວາ ອາຣາມຣາມເນຍຸຍໍ
 ວນຣາມເນຍຸຍໍ ກຸມິຣາມເນຍຸຍໍ ໂປກຸຊຣນໍຣາມເນຍຸຍກນຸຕີ ๑ ຣກຸຊນຸຕີ

๑ ส. พหตฺตฺติเตปฺนํ ๑

มุกฺคโร ๑ กมฺมณฺณตโร ๑ ยทา ปน โส กาดกโต โหติ
 ตทา ครุฑโร ๑ โหติ ปตฺถินฺนตโร ๑ อกมฺมณฺณตโร ๑ ๑
 อยมฺมี ไซ โภ กสฺสํป ปริยาโย เยน เม ปริยาเยน เอวํ โหติ
 อิติมี นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สฺตฺตา โอปปาติกา นตฺถิ
 สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑

[๓๑๓] เตนหิ ราชญฺณ อฺปมฺนุเต กริสฺสามิ อฺปมายมฺีเรกฺจฺเจ
 วิญฺญู ปฺริสา ภาสิตสฺส อตฺถํ อชานนฺติ ๑ เสงฺยถาปี ราชญฺณ
 ปฺริโส ทิวสฺนตฺตํ อโยคฺพํ อาทิตฺตํ สฺมปฺชฺชติตฺตํ สฺนฺชิตฺทิฏฺฏํ ตฺถาย
 ตฺถเยยฺย ตเมนํ อปฺเรน สฺมเยน สฺตํ นิพฺพุตํ ตฺถาย ตฺถเยยฺย กทา
 นุ ไซ โส อโยคฺโพ ตฺถุฑโร วา โหติ มุกฺคโร วา กมฺมณฺณตโร
 วา ยทา วา อาทิตฺโต สฺมปฺชฺชติโต สฺนฺชิตฺทิฏฺฏโต ยทา วา สฺโต
 นิพฺพุโตติ ยทา โส โภ กสฺสํป อโยคฺโพ เตสฺสสฺสทฺโต ๑ โหติ
 วาโยสฺสทฺโต ๑ อาทิตฺโต สฺมปฺชฺชติโต สฺนฺชิตฺทิฏฺฏโต ตทา
 ตฺถุฑโร ๑ โหติ มุกฺคโร ๑ กมฺมณฺณตโร ๑ ยทา ปน โส
 อโยคฺโพ เนว เตสฺสสฺสทฺโต โหติ น วาโยสฺสทฺโต สฺโต นิพฺพุโต
 ตทา ครุฑโร ๑ โหติ ปตฺถินฺนตโร ๑ อกมฺมณฺณตโร จาติ ๑
 เอวเมว ไซ ราชญฺณ ยทา อยํ กายโย อายุสฺสทฺโต ๑ โหติ
 อฺสุมาสฺสทฺโต ๑ วิญฺญาณสฺสทฺโต ๑ ตทา ตฺถุฑโร ๑ โหติ
 มุกฺคโร ๑ กมฺมณฺณตโร ๑ ยทา ปนายํ กายโย เนว อายุ-
 สฺสทฺโต ๑ โหติ น อฺสุมาสฺสทฺโต ๑ น วิญฺญาณสฺสทฺโต ๑

๓๑๕] ปายาสีราชณฺณสุตฺตํ กาดกคฺโจรสวคเวตฺสนกกา ๓๗๓

คทา ครุตโร จ โหติ ปตฺติพนฺตโร จ อกมฺมณฺณตโร จ ฯ
อิมินาบี ไซ เต ราชณฺณ ปริยาเยน เอวํ โหตุ อิติบี อตฺถิ
ปโร โตโก อตฺถิ สตฺตา โอบปาตिका อตฺถิ สุกตทกฺกฏานํ
กมฺมานํ ฌตฺถํ วิปาโกติ ฯ

[๓๑๕] กิจฺจายี ภวํ กสฺสโป เอวมาห อถไซ เอวมฺเม
เยตฺถ โหติ อิติบี นตฺถิ ปโร โตโก นตฺถิ สตฺตา โอบปาตिका
นตฺถิ สุกตทกฺกฏานํ กมฺมานํ ฌตฺถํ วิปาโกติ ฯ อตฺถิ ปน ราชณฺณ
ปริยาโย ฯเปฯ อตฺถิ โภ กสฺสป ปริยาโย ฯเปฯ ยถากถํ วีย
ราชณฺณชาติ ฯ อึช เม โภ กสฺสป ปุริสา โจรวํ อากุจาวํ คเหตุวา
ทสฺสเนหฺติ อยนฺเต ภาเน โจโร อากุจาวํ อิมสฺส ยํ อิจฺฉตี
ตํ ทณฺหํ วเทหฺติ คฺยหา เอวํ วทามิ เตเนหิ โภ อิมํ ปุริสํ
อนุพทฺจ ฉฉินฺจ จมฺมณฺจ มํสณฺจ นหารุณฺจ อฏฺฐิจฺฉินฺจ อฏฺฐิ-
มิณฺชณฺจ ชฺวีตา โวโรเปถ อปฺเปวณามสฺส ชฺวี นิกฺขมฺนตํ
ปสฺสเสยฺยามาติ เต เม สํฐติ ปฏฺฐิสฺสฺสุวา ตํ ปุริสํ อนุพทฺจ
ฉฉินฺจ จมฺมณฺจ มํสณฺจ นหารุณฺจ อฏฺฐิจฺฉินฺจ อฏฺฐิมิณฺชณฺจ ชฺวีตา
โวโรเปเนหฺติ ฯ ยथा สํ อทฺทมโต โหติ คฺยหา เอวํ วทามิ
เตเนหิ โภ อิมํ ปุริสํ อุตฺตानํ นิปาเตถ อปฺเปวณามสฺส ชฺวี
นิกฺขมฺนตํ ปสฺสเสยฺยามาติ เต ตํ ปุริสํ อุตฺตานํ นิปาเตเนหฺติ ฯ
เนวสฺส มยํ ชฺวี นิกฺขมฺนตํ ปสฺสํม คฺยหา เอวํ วทามิ เตเนหิ
โภ อิมํ ปุริสํ อวทฺทชฺชํ นิปาเตถ ปสฺสเนน นิปาเตถ ทฺติเยน

ปลุเสณ นิปาเตถ อุทฺธิ์ ซเปถ โอมุทฺธกั ซเปถ ปาณินา
 อาโกเถถ เตณฺฑุณานี อาโกเถถ ทณฺฑเณ อาโกเถถ สฺตฺเถน
 อาโกเถถ โอรุณาถ สฺนุรุณาถ นิตฺฐุณาถ อปฺเปวณามสูตรํ ซึ่งํ
 นิกฺขมณฺตํ ปลุเสยฺยามาติ เต ตํ ปุริสํ โอรุณนฺติ สฺนุรุณนฺติ
 นิตฺฐุณนฺติ ฯ เวนฺตํ มยํ ซึ่งํ นิกฺขมณฺตํ ปลุเสยฺยาม ๑ ตฺสฺส
 ตเทว จกฺขุ โหติ เต รุปา ตณฺฑจายตฺนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ ตเทว
 สฺสํ โหติ เต สฺทฺธา ตณฺฑจายตฺนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ ตเทว
 ฆานํ โหติ เต คณฺธา ตณฺฑจายตฺนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ สฺยาเยว
 ฆิรฺวหา โหติ เต รสา ตณฺฑจายตฺนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ เสว
 กาโย โหติ เต โผฏฺฐพฺพา ตณฺฑจายตฺนํ นปฺปฏิสฺสเวเทติ ๑ อยมฺบี
 โห โภ กสฺสํป ปริยาโย เยน เม ปริยาเยน เอวํ โหติ อิติปิ
 นตฺติ ปโร โสโก นตฺติ สฺตฺตา โอบปาติกา นตฺติ สฺกตฺตทกฺกฏฺฐานํ
 กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ

[๓๓๕] เตนฺหิ ราชญฺเณ อุปมฺนฺเต กวิสฺสํามิ อุปมายปฺเปกฺกเจ
 วิญฺญู ปุริสา ภาสิตฺสฺสํ อตฺถํ อาชานนฺติ ๑ ภูตปุพฺพิ ราชญฺเณ
 อณฺเณตโร สงฺฆโม สงฺฆมาทาย ปจฺจนฺติมํ ฆนฺปทํ อคมาสี ๑
 สฺสํ เยน อณฺเณตโร คาโม เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา มชฺเณ
 คามสูตรํ จีโต คิกฺขตฺตํ สงฺฆํ อุปพาเสตฺวา สงฺฆํ ภูมิมิ นิกฺขิเปตฺวา
 เอกมณฺตํ นิสฺสีติ ๑ อถโห ราชญฺเณ เคสํ ปจฺจนฺตชนฺปทานํ มนุสฺสํานํ^๒

๑ เตชฺฐุณานิตฺถิ ปาไซ ๑ ๒ สฺสํ ปจฺจนฺตชานํ มนุสฺสํานํ ๑

เอตทโหสิ อมโร กสฺส นุ โข เอโส สทฺโท เอวํรชนโย เอวํ
 กมฺมณโย เอวํมทนโย เอวํพนฺชนโย เอวํมฺุจฺจนโยติ ฯ สณฺนิปตฺติวา
 ตํ สงขรชมํ เอตทโหสิ อมโร กสฺส นุ โข เอโส สทฺโท เอวํ
 รชนโย เอวํกมฺมณโย เอวํมทนโย เอวํพนฺชนโย เอวํมฺุจฺจนโยติ
 เอโส โข โภ สงฺโฆ นาม ยสฺส โส สทฺโท เอวํรชนโย
 เอวํกมฺมณโย เอวํมทนโย เอวํพนฺชนโย เอวํมฺุจฺจนโยติ ฯ เต ตํ
 สงฺขํ อุตฺตํ นิปาเตสฺสุ วเทหิ โภ สงฺข วเทหิ โภ สงฺขชาติ ฯ
 เหว โส สงฺโฆ สทฺทมกาสี ฯ เต ตํ สงฺขํ อวฺกฺุชฺชํ นิปาเตสฺสุ ปสฺสเสณ
 นิปาเตสฺสุ ทฺุติเยน ปสฺสเสณ นิปาเตสฺสุ อฺุชฺชํ ชฺเปสฺสุ โอมฺุทฺุทกํ
 ชฺเปสฺสุ ปาณินา อาโกแฆสฺสุ เตณฺุทฺุทนา อาโกแฆสฺสุ ทณฺุเทน
 อาโกแฆสฺสุ สตฺุเถน อาโกแฆสฺสุ โอิชฺุณฺุสฺสุ สณฺุชฺุณฺุสฺสุ นิตฺุชฺุณฺุสฺสุ วเทหิ
 โภ สงฺข วเทหิ โภ สงฺขชาติ ฯ เหว โส สงฺโฆ สทฺทมกาสี ฯ
 อถ โข ราชฉดษ คสฺส สงฺขรชมสฺส เอตทโหสิ ยาว โข พาดธา
 อิเม ปจฺจนฺุชฺนปทา มนฺุสฺสา กถณฺุทหิ นาม อโยนโส สงฺขสทฺุทํ
 คเวสฺสิสฺสณฺุคฺติ ฯ เคสฺส เปกฺขมานานํ สงฺขํ คเหตุวา ติกฺขคตฺุ สงฺขํ
 อฺุพพาเสตฺุวา สงฺขํ อาทาย ปกฺกามิ ฯ อถ โข ราชฉดษ เคสฺส
 ปจฺจนฺุชฺนปทานํ มนฺุสฺसानํ เอตทโหสิ ยทา กิร โภ อโย สงฺโฆ
 นาม ปฺุริสฺสทฺุคโต จ โหติ วายามสฺทฺุคโต จ วาโยสฺทฺุคโต จ
 ตทายํ สงฺโฆ สทฺุทํ กโรติ ยทา ปนายํ สงฺโฆ เหว ปฺุริสฺสทฺุคโต
 โหติ น วายามสฺทฺุคโต น วาโยสฺทฺุคโต นายํ สงฺโฆ สทฺุทํ

กโรตฺติ ๑ เอวเมว โข ราชญฺญ ยทายํ กายิ อายุสฺสทคฺโค ๑
 โหติ อุตฺตมาสฺสทคฺโค ๑ วิญฺญาณสฺสทคฺโค ๑ ตทา อภิกฺกมตฺติมี
 ปฏิกฺกมตฺติมี ติวฺจตฺติมี นิสฺสํทตฺติมี เสยฺยมี กปะเปตฺติ จกฺขุณฺหาบี ฐูปิ
 ปสฺสตฺติ ไสฺเตนฺนี สทฺทํ สฺสณฺาติ ขาเนนฺนี คนฺขํ ขายติ
 ชิวฺหาบี รัสํ สํายติ กายเนนฺนี โฆฏฺฐพฺพํ มุสฺสติ มนฺสาบี ฐมฺมํ
 วิชานาติ ยทา ปนายํ กายิ เหว อายุสฺสทคฺโค ๑ โหติ น
 อุตฺตมาสฺสทคฺโค ๑ น วิญฺญาณสฺสทคฺโค ๑ ตทา เหว อภิกฺกมตฺติ
 น ปฏิกฺกมตฺติ น ติวฺจตฺติ น นิสฺสํทตฺติ น เสยฺยํ กปะเปตฺติ จกฺขุณฺหาบี
 ฐูปิ น ปสฺสตฺติ ไสฺเตนฺนี สทฺทํ น สฺสณฺาติ ขาเนนฺนี คนฺขํ น
 ขายติ ชิวฺหาบี รัสํ น สํายติ กายเนนฺนี โฆฏฺฐพฺพํ น มุสฺสติ
 มนฺสาบี ฐมฺมํ น วิชานาติ ๑ อิมินาบี โข เต ราชญฺญ ปริยาเยน
 เอวํ โหตุ อิตฺติมี นตฺติ ปโร โถโก นตฺติ สฺสคฺคา โอบปาตีกา
 นตฺติ สฺสคฺคทุกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑

ปจฺจมภาณวาริ ๑

[๓๑๖] ทินฺจาบี ภวํ กสฺสํโป เอวมาห นตฺติ เอวเม
 เขตฺถ โหติ อิตฺติมี นตฺติ ปโร โถโก นตฺติ สฺสคฺคา โอบปาตีกา
 นตฺติ สฺสคฺคทุกฺกฏฺฐานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ๑ นตฺติ ปน ราชญฺญ
 ปริยาโย ๑ เป ๑ นตฺติ โภ กสฺสํป ปริยาโย ๑ เป ๑ ยถากถํ วิย
 ราชญฺญาติ ๑ อิช เม โภ กสฺสํป ปุริสา โจโร อากุจาริ คเหตุวา
 ทสฺสเนนฺติ อยํ เต ภนฺเต โจโร อากุจาริ อิมสฺสํ ยํ อิจฺฉนฺติ

คํ ทณฺหํ วเทหิติ คฺยหาหํ เหวํ วทามิ เตนหิ โภ อิมสฺส
 ปฺริสฺสสฺส ฉวี ฉินฺทท อปฺเปวณามสฺส ซึวํ ปสฺสเสยฺยามาติ เค
 คสฺส ปฺริสฺสสฺส ฉวี ฉินฺทท ๑ เหวสฺส มยํ ซึวํ ปสฺสสํ ๑ คฺยหาหํ
 เหวํ วทามิ เตนหิ โภ อิมสฺส ปฺริสฺสสฺส จมฺมํ ฉินฺทท มํสํ ฉินฺทท
 นหารุํ ฉินฺทท อญฺจํ ฉินฺทท อญฺจิมิณฺขํ ฉินฺทท อปฺเปวณามสฺส
 ซึวํ ปสฺสเสยฺยามาติ เค คสฺส ปฺริสฺสสฺส อญฺจิมิณฺขํ ฉินฺทท ๑
 เหวสฺส มยํ ซึวํ ปสฺสสํ ๑ อยมฺมํ โช โภ กสฺสป ปฺริยาโย
 เยน เม ปฺริยาเยน เหวํ โหติ อิติปํ นคฺติ ปโร โตโก นคฺติ
 สคฺตา โอบปาติกา นคฺติ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ฌตํ วิปาโกติ ๑

[๓๑๗] เตนหิ ราชฌณฺ อปฺมเนเค กริสฺสํสามิ อฺปฺมายมฺิเชกจฺเจ
 วิณฺญ ปฺริสฺสา ภาสิตสฺส อคฺคํ อาชานนฺติ ๑ ภูตปฺพุพฺ ราชฌณฺ
 ฌณฺคโร อคฺคิโก ขฺยโต อรณฺณายคเน ปณฺณกฺุชฺยา สํมมฺติ ๑
 อถโช ราชฌณฺ ฌณฺคโร ชนปโท สคฺตวาโส ๑ อถโช
 โส สคฺตวาโส คสฺส อคฺคิกสฺส ขฺยิตสฺส อสฺสํมสฺส สํมมฺตา เอก-
 รคฺติ วสฺติคฺวา ปกฺกามิ ๑ อถโช ราชฌณฺ คสฺส อคฺคิกสฺส ขฺยิตสฺส
 เอกทโหสิ ยนฺนุนาหํ เยน โส สคฺตวาโส เตนฺปสฺงกเมยฺย
 อปฺเปวณามสฺส กิณฺจิ อฺปกรณํ อชฺคจฺเจยฺยนฺติ ๑ อถโช โส
 อคฺคิโก ขฺยโต กาสฺสเสว อญฺจาย เยน โส สคฺตวาโส เตนฺ-
 ปสฺงกมิ อฺปสฺงกมิตฺวา อททส คสฺมํ สคฺตวาเส ทหฺรํ กุมารํ

๑ ส. วสฺติ ๑ ๒ ส. ชนปทปเทโส ๑

ฌาเตสึ วัสฺสติรภา ฌาเตสึ สกฺกิตํ สกฺกิตํ อกาสิ สกฺกิตํ สกฺกิตํ
 กริตฺวา อุกฺกุชเต โโกชฺเชสึ อุกฺกุชเต โโกชฺเชตฺวา มหาวาเต โอฝุณิ
 อปฺเปวณาม อคฺคิ อธิคฺจฺเฉยฺยนฺติ ฯ เหนว ใส อคฺคิ อธิคฺจฺนิ ฯ
 อถไซ ใส อคฺคิโก ชฏฺฐิโต ชนปฺเท ตํ กรณฺยํ ตํเรตฺวา เยน
 สโก อสฺสโม เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ทารกํ เอตทโวจ
 กจฺจึ เต ตาต อคฺคิ นิพฺพุโตติ ฯ อึช เม ตาต อธิทฺทาปสฺสฺส
 อคฺคิ นิพฺพายิ ตสฺส เม เอตทโหสิ ปีตา ไช มํ เหวํ อวจ
 อคฺคิ ตาต ปริจเรยฺยาสึ มา จ เต ตาต อคฺคิ นิพฺพายิ สฺเจ จ
 เต อคฺคิ นิพฺพาเยยฺย อยํ วาสึ อิมานิ กฏฺฐานิ อิทํ อรณฺนิ
 สฺหิตํ อคฺคิ นิพฺพุตเตตฺวา อคฺคิ ปริจเรยฺยาสฺติ ยนฺนุนาหํ อคฺคิ
 นิพฺพุตเตตฺวา อคฺคิ ปริจเรยฺยนฺติ อถไซหํ ตาต อรณฺนิสฺหิตํ
 วาสึยา ตจฺฉิ อปฺเปวณาม อคฺคิ อธิคฺจฺเฉยฺยนฺติ ฯ เนวาทํ
 อคฺคิ อธิคฺจฺฉิ อรณฺนิสฺหิตํ ทฺวิธา ฌาเตสึ ติธา ฌาเตสึ จตุธา
 ฌาเตสึ ปญฺจธา ฌาเตสึ ทฺสธา ฌาเตสึ วัสฺสติธา ฌาเตสึ สกฺกิตํ
 สกฺกิตํ อกาสิ สกฺกิตํ สกฺกิตํ กริตฺวา อุกฺกุชเต โโกชฺเชสึ อุกฺกุชเต
 โโกชฺเชตฺวา มหาวาเต โอฝุณิ อปฺเปวณาม อคฺคิ อธิคฺจฺเฉยฺยนฺติ
 เนวาทํ อคฺคิ อธิคฺจฺฉินฺติ ฯ อถไซ ตสฺส อคฺคิกสฺส ชฏฺฐิตสฺส
 เอตทโหสิ ยาว พาโต อยํ ทารโก อพฺยตฺโต กถฺนฺหิ นาม
 อโยนิสํ อคฺคิ คเวสฺสิตสฺสตีติ ฯ ตสฺส เปกฺขมานสฺส อรณฺนิสฺหิตํ

---

๑ ส. สตรา ฯ

คเหตุวา อคคิ นัพพตเตตฺวา ตํ ทารกํ เขตทโวจ เหวํ โข
 ตาค อคคิ นัพพตเตตฺวาโพ น เตว ยถา ตวํ พาโต อพฺยตฺโต
 อโยนิสํ อคคิ คเวสสิสฺสํติ ฯ เหวเมว โข ตวํ ราชนฺณ พาโต
 อพฺยตฺโต อโยนิสํ ปฺรโตกํ คเวสสิสฺสํ ปฏฺนิสฺสชฺเชตํ ราชนฺณ
 ปาปกํ ทิฏฺฐิํคํ ปฏฺนิสฺสชฺเชตํ ราชนฺณ ปาปกํ ทิฏฺฐิํคํ มา
 เต อโหสิ ทิมฺรตฺตํ อหิตาย ทฺฤชฺชายาติ ฯ

[๓๑๘] กิณฺจาบี ภวํ กสฺสโป เหวมาห อถโฆ เหวหาํ สกฺโกมิ
 อิทํ ปาปกํ ทิฏฺฐิํคํ ปฏฺนิสฺสชฺเชตํ ราชนํ มํ ปเสนฺทิ โกสฺโต
 ชานาติ ติโรราชาโนบี ปายาสิ ราชนฺณเวย เหววาทํ เหวทฺธิจฺฉิ
 อิติมี นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สคฺตา โอบปาติกา นตฺถิ สุกฺค-
 ทฺฤกฺขานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ ฯ สจฺหาํ โภ กสฺสป อิทํ
 ปาปกํ ทิฏฺฐิํคํ ปฏฺนิสฺสชฺเชตํสํมิ ภวิสฺสํนฺติ เม วตฺตาโร ยาว
 พาโต ปายาสิ ราชนฺณเวย อพฺยตฺโต ทฺฤคฺคหิตคาหํติ โภเปเนบี นํ
 หริสฺสํมิ มกฺเชเนบี นํ หริสฺสํมิ ปพาเสนบี นํ หริสฺสํมํติ ฯ

[๓๑๘] เตนฺหิ ราชนฺณ อฺปฺมณฺเต กวิสฺสํมิ อฺปฺมายปฺเปกฺจฺเจ
 วิณฺญฺ ปฺริสา ภาสิตสฺสํ อตฺถํ อาชานนฺติ ฯ ภูตปฺพฬํ ราชนฺณ
 มหาสกฺกสฺสโก สกฺกสฺสสฺสํ ปฺรตฺถิมา ชนปฺทา ปจฺฉิมํ ชนปฺทํ
 อคมาสิ ฯ สํเยว คจฺฉนฺติ อฺปฺเปเยว ปฺริยาทฺยติ ตินํ กฺฏโงทกํ
 หริคกปณฺณํ ฯ คสฺมี โข ปน สคฺเต เทว สคฺตฺวาหา อหฺลฺสุ

---

๑ ส. หริคกนฺคํ ฯ

เอโก ปณฺจณฺ्हํ สํกฺขสํคฺคํ เอโก ปณฺจณฺ्हํ สํกฺขสํคฺคํ ๑ อถ ไช
 เตสํ สํคฺคฺวาทานํ เอคทโหสิ อยํ ไช มหาสํกฺขสํคฺคโ สํกฺขสํคฺคํ
 เต มยฺ เยน เยน คจฺฉาม ชิปฺปเมว ปรียาทียติ คินฺนํ กฺขุไซทกํ
 หริตคปณฺณํ ๑ ยนฺนุน มยฺ อิมํ สํคฺคํ ทฺวิธา วิภเชยฺยาม เอกโค
 ปณฺจ สํกฺขสํคฺคานิ เอกโค ปณฺจ สํกฺขสํคฺคานํติ ๑ เต คํ สํคฺคํ
 ทฺวิธา วิภชฺชํ เอกโค ปณฺจ สํกฺขสํคฺคานิ เอกโค ปณฺจ สํกฺข-
 สํคฺคานิ ๑ เอโก ตาว สํคฺคฺวาทโ พหุํ คินฺนญฺจ กฺขุชฺฉญฺจ อุกกญฺจ
 อาริเปตฺวา สํคฺคํ ปยาเปสิ ๑ ทฺวิหคฺหปยาโต ไช ปน ใส สํคฺคโ
 อทฺทสํ ปุริสํ กาทํ โถหิตกฺขิ อาสนฺนทฺทกถาปํ กุมฺพมาถํ อถตฺตคฺคํ
 อถตฺตเกสํ กทฺทมมกฺขิเตหิ จกฺเกหิ ภาเทวณ รเถน ปฏฺิปปถํ อากจฺฉนฺคํ
 ทิสฺวา เอคทโวจ กุโต โภ อากจฺฉนฺคํติ ๑ อมฺกมฺหา ชนปทาติ ๑
 กุหิ คมฺิสํสํคฺคํติ ๑ อมฺกํ นาม ชนปทนฺติ ๑ กจฺจ โภ ปุโรโต กนฺตาเร
 มหาเมโฆ อภิปฺปวฺจฺจไซติ ๑ เอวํ โภ ปุโรโต กนฺตาเร มหาเมโฆ
 อภิปฺปวฺจฺจไซ อาสิตฺตฺโตทกานิ วฺจฺจมานิ พหุํ คินฺนญฺจ กฺขุชฺฉญฺจ
 อุกกญฺจ ฉทฺทเทถ โภ ปุราณานิ คินฺนานิ กฺขุชฺฉานิ อุกกานิ ตหฺ-
 ภาเวหิ สํกฺเขหิ สํฆํ สํฆํ คจฺฉนฺ มา โยคฺคานิ กิตฺติมฺคฺคานิ ๑ อถ ไช
 ใส สํคฺคฺวาทโ สํคฺคฺเก อามนฺเตสิ อยํ โภ ปุริสํ เอวมาห
 ปุโรโต กนฺตาเร มหาเมโฆ อภิปฺปวฺจฺจไซ อาสิตฺตฺโตทกานิ วฺจฺจมานิ
 พหุํ คินฺนญฺจ กฺขุชฺฉญฺจ อุกกญฺจ ฉทฺทเทถ โภ ปุราณานิ
 คินฺนานิ กฺขุชฺฉานิ อุกกานิ ตหฺภาเวหิ สํกฺเขหิ สํฆํ สํฆํ คจฺฉนฺ

พหุํ ตินณฺจ กฏฺชฌณฺจ อุตฺกณฺจ ฉทฺเขตฺต โภ ปุราณานิ
 ตินานิ กฏฺชานิ อุตฺกานิ ตฺหุภาเรหิ สกฺเขหิ สํฆํ สํฆํ คจฺจถ
 มา โยคฺคานิ กิตฺตมิตฺถาติ ฯ อถ ไช ไล่ ตฺตฺถวาโห ตฺตฺถิกเก
 อามนฺเตสิ อยํ โภ ปุริโส เอวมาห ปุริโต กนฺตาวเร มหาเมโฆ
 อภิปรุจฺจโส อาสิตฺโตทฺถกานิ วฺจฺจมานิ พหุํ ตินณฺจ กฏฺชฌณฺจ
 อุตฺกณฺจ ฉทฺเขตฺต โภ ปุราณานิ ตินานิ กฏฺชานิ อุตฺกานิ
 ตฺหุภาเรหิ สกฺเขหิ สํฆํ สํฆํ คจฺจถ มา โยคฺคานิ กิตฺตมิตฺถาติ
 อยํ โภ ปุริโส เหว อมฺหากํ มิตฺโต น ฌาติสํโถหิตฺโต กถํ
 มยํ อิมสฺส สทฺทฺชาย คมิตฺสํสาม น โว ฉทฺเขตฺตพฺพานิ ปุราณานิ
 ตินานิ กฏฺชานิ อุตฺกานิ ฯ ยถาภเตน ภณฺฑเนน ตฺตฺถํ ปยาเปถ
 น โน ปุราณํ ฉทฺเขตฺตสํมาติ ฯ เอวํ โภติ ไช เต ตฺตฺถิกกา
 ตสฺส ตฺตฺถวาหสฺส ปฏฺฐิสฺสฺสฺสวา ยถาภเตน ภณฺฑเนน ตฺตฺถํ ปยาเปตฺตุํ ฯ
 เต ปจฺเจมี สฺสฺสฺสวาเส น อทฺทสฺส
 ทฺติเยมี สฺสฺสฺสวาเส ฯ ตติเยมี สฺสฺสฺสวาเส ฯ จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ปณฺจเมมี สฺสฺสฺสวาเส ฯ ฉจฺจเจมี สฺสฺสฺสวาเส ฯ สฺสฺสฺสเมมี สฺสฺสฺสวาเส
 น อทฺทสฺส
 อทฺทสฺส
 วา ปสฺสุ วา ฯ เตสฺสณฺจ อฏฺฐิจิภาเนว อทฺทสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 อมฺนุสฺส
 อยํ ไช โภ ไล่ สฺสฺสฺสโถ อนนฺยพฺพสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ยถา ตํ เตน

พาเถน ๑ สตฺถวาเหน ปริณายเกน ๑ เตนหิ โภ ยานมฺหากั
 ๑ สตฺถเก อปฺปสํวารานิ ปณฺณิยานิ ตานิ ฉทฺทเขตฺตวา ยานิ อิมสฺมึ
 ๑ สตฺถเก มหาสํวารานิ ปณฺณิยานิ ตานิ อาทิตฺยถาคิ ๑ เหวํ โภคิ
 ๑ โข เค ๑ สตฺถิกกา ๑ ศสฺส ๑ สตฺถวาหสฺส ๑ ปฺปฏิสฺสสตฺถวา ยานิ ๑ ศกสฺมึ
 ๑ สตฺถเก อปฺปสํวารานิ ปณฺณิยานิ ตานิ ฉทฺทเขตฺตวา ยานิ ๑ ศสฺมึ
 ๑ สตฺถเก มหาสํวารานิ ปณฺณิยานิ ตานิ อาทิตฺยิตฺตวา ๑ โสสตฺถินา ๑
 ๑ กนฺตารํ ๑ นิตฺถกรัํ ๑ ยถา ๑ คํ ปณฺณชิตฺเตน ๑ สตฺถวาเหน ๑ ปริณายเกน ๑
 ๑ เหวเมว ๑ โข ๑ ทวํ ๑ ราชญฺเณ ๑ พาโต ๑ อพฺพยตฺโต ๑ อนนฺยพฺพยสฺนํ ๑ อาปฺพรชิตฺสสฺสิ
 ๑ อโยนิสํ ๑ ปรโตกํ ๑ คเวสฺนํ ๑ โศ ๑ เสยฺยถาปํ ๑ โส ๑ ปฺปริสํ ๑ ๑ สตฺถวาโห
 ๑ เยปํ ๑ ทว ๑ โสคพฺพํ ๑ สทฺธาตพฺพํ ๑ มณฺณิสฺสสฺนฺติ ๑ เคปํ ๑ อนนฺยพฺพยสฺนํ
 ๑ อาปฺพรชิตฺสสฺนฺติ ๑ เสยฺยถาปํ ๑ เค ๑ สตฺถิกกา ๑ ปฺปฏินิสฺสสฺสชฺเชตํ ๑ ราชญฺเณ
 ๑ ปาปกํ ๑ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ๑ ปฺปฏินิสฺสสฺสชฺเชตํ ๑ ราชญฺเณ ๑ ปาปกํ ๑ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ๑ มา
 ๑ เค ๑ อโหสิ ๑ ที่ฆรตฺตํ ๑ อหิตาย ๑ ทฺถุชฺชายาติ ๑

[๓๒๐] ๑ กิณฺจาปํ ๑ ภวํ ๑ กสฺสโป ๑ เหวมาห ๑ อถ ๑ โข ๑ เหวหา
 ๑ สตฺถโกมิ ๑ อิทํ ๑ ปาปกํ ๑ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ๑ ปฺปฏินิสฺสสฺสชฺเชตํ ๑ ราชาปํ ๑ มํ ๑ ปเสนฺทิ
 ๑ โกลโล ๑ ชานาติ ๑ ทิโรวราชาโนปํ ๑ ปายาสิ ๑ ราชญฺเณ ๑ เหววาทํ
 ๑ เหวทฺธิฏฺฐิจํ ๑ อิตฺมํ ๑ นตฺถิ ๑ ปโร ๑ โสโก ๑ นตฺถิ ๑ สตฺถวา ๑ โอบ-
 ๑ ปาติกกา ๑ นตฺถิ ๑ สุกตทฺถุทฺถุฆฺฆานํ ๑ กมฺมานํ ๑ ผลํ ๑ วิปาโกติ ๑ สจฺจํ
 ๑ โภ ๑ กสฺสป ๑ อิมํ ๑ ปาปกํ ๑ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ๑ ปฺปฏินิสฺสสฺสชฺเชตํ ๑ ๑ ภวิสฺสสฺนฺติ ๑ เม
 ๑ วตฺตวาโร ๑ ยาว ๑ พาโต ๑ ปายาสิ ๑ ราชญฺเณ ๑ อพฺพยตฺโต ๑ ทฺถุคฺคหิตคาคาหิติ

[๓๒๒] กิณฺจาบี ภวํ กสฺสโป เอวมาห อถโฆ เนวาทํ
 สกโกมิ อิทํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปญฺนิสฺสชฺชิตฺตํ ราชาบี มํ ปเสนทิ
 โกสโถ ชานาติ ติโรราชาโนบี ปายาสี ราชญฺโฆ เอวํวาทํ
 เอวํทิฏฺฐี อิตินิ นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สคฺคา โอปปาทิกาน
 นตฺถิ สุกตทกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโกติ สจาทํ โภ กสฺสป
 อิทํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปญฺนิสฺสชฺชิตฺตํ ภวิสฺสนฺติ เม วตฺตารो
 ยาว พาลो ปายาสี ราชญฺโฆ อพฺยคฺโค ทฺตคฺคหิตคาคหิติ โภเปณบี
 นํ หริสฺสํมิ มกฺเขณบี นํ หริสฺสํมิ ปพาเสนบี นํ หริสฺสํมิติ ฯ

[๓๒๓] เตนฺหิ ราชญฺโฆ อฺปมฺนฺเต กวิสฺสํมิ อฺปมายบีเชกฺจเจ
 วิณฺญู ปุริสา ภาสิตสฺส อคฺคํ อชานนฺติ ฯ ภูตปุพฺพํ ราชญฺโฆ
 เทว อกฺขชฺคฺคา อกฺเขหิ ทิพฺพิสฺสุ ฯ เอโก อกฺขชฺคฺโค อากตาคคํ กถิ
 คิตติ ฯ อทฺทสา โฆ ทฺติโย อกฺขชฺคฺโค คํ อกฺขชฺคฺคํ อากตาคคํ
 กถิ คิตนฺคํ ทิสฺวา คํ อกฺขชฺคฺคํ เอตทโวจ ควํ โฆ สฺมม
 เอกนฺติเกน ชินาสี เทหิ เม สฺมม อกฺเข ปโซหริสฺสํมิติ" ฯ
 เอวํ สฺมมาติ โฆ โส อกฺขชฺคฺโค คสฺส อกฺขชฺคฺคสฺส อกฺเข
 ปาทาสี ฯ อถโฆ โส อกฺขชฺคฺโค อกฺเข วิเสนฺ ปรีภาเวตฺวา คํ
 อกฺขชฺคฺคํ เอตทโวจ เอหิ โฆ สฺมม อกฺเขหิ ทิพฺพิสฺสํมาติ ฯ
 เอวํ สฺมมาติ โฆ โส อกฺขชฺคฺโค คสฺส อกฺขชฺคฺคสฺส ปจฺจสฺสสฺสิติ ฯ
 ทฺติยมบี โฆ เค อกฺขชฺคฺคา อกฺเขหิ ทิพฺพิสฺสุ ฯ ทฺติยมบี โฆ

---

๑ อ. เอวํ ฯ ปโซหริสฺสํมิตฺติ ปน ปาเสน ภวิสฺสํมิ ฯ

วิญญู ปุริสา ภาสีตสุตฺต อคฺคํ อชานนฺติ ฯ ภูตปุพฺพํ ราชญฺเ
 อยฺยตโร ชนปเท อฏฺฐาสิ ฯ อถ โข สหายโก สหายกํ อามนฺเตสิ
 อายาม สฺมมฺ เยน โส ชนปโท เตนุปลงฺกมิตฺตํ อปฺเปว
 นามेतฺถ กิณฺจิ ชนํ อธิคฺจฺเจยฺยามาติ ฯ เหวํ สฺมฺมาติ โข สหายโก
 สหายกสุตฺต ปจฺจสุตฺตํ ฯ เต เยน โส ชนปโท เยน อญฺเฏว
 คามปชฺชํ เตนุปลงฺกมิตฺตํ คคฺคํ อทฺทตฺตํ ปหฺนฺติ สํณํ ญทฺทิตฺตํ ฯ
 ทิสฺวา สหายโก สหายกํ อามนฺเตสิ อิทํ โข สฺมมฺ ปหฺนฺติ
 สํณํ ญทฺทิตฺตํ เตนฺหิ สฺมมฺ ตฺวญฺจ สํณภาวํ พนฺช อหฺนฺจ
 สํณภาวํ พนฺชิตฺตํ อุกฺโก สํณภาวํ อาทาย คมิตฺตํมาติ ฯ เหวํ
 สฺมฺมาติ โข สหายโก สหายกสุตฺตํ ปฏฺฐิตฺตํวา สํณภาวํ พนฺชิตฺตํ ฯ
 เต อุกฺโก สํณภาวํ อาทาย เยน อญฺเฏว คามปชฺชํ เตนุ
 ปลงฺกมิตฺตํ คคฺคํ อทฺทตฺตํ ปหฺนฺติ สํณสุตฺตํ ญทฺทิตฺตํ ฯ ทิสฺวา
 สหายโก สหายกํ อามนฺเตสิ ยสุตฺตํ โข สฺมมฺ อตฺตาย อิจฺเจยฺยาม
 สํณํ อิทํ ปหฺนฺติ สํณสุตฺตํ ญทฺทิตฺตํ เตนฺหิ สฺมมฺ ตฺวญฺจ
 สํณภาวํ ญทฺเทหิ อหฺนฺจ สํณภาวํ ญทฺเทสุตฺตํ อุกฺโก
 สํณสุตฺตภาวํ อาทาย คมิตฺตํมาติ ฯ อยํ โข เม สฺมมฺ สํณภาโว
 ทฺวาราคโค จ สุตฺตํนทฺโฆ จ อถ เม ตฺวํ ปชานาหิตฺติ ฯ อถ โข
 โส สหายโก สํณภาวํ ญทฺเทตฺตํวา สํณสุตฺตภาวํ อาทิยิตฺติ ฯ เต
 เยน อญฺเฏว คามปชฺชํ เตนุปลงฺกมิตฺตํ คคฺคํ อทฺทตฺตํ ปหฺนฺตา
 สํณิโย ญทฺทิตฺตา ฯ ทิสฺวา สหายโก สหายกํ อามนฺเตสิ ยสุตฺตํ

ฐาเวตุ อชชตคฺเค ปาณฺเปตํ สฺรณฺจคตํ อิจฺฉามิ จาหํ โภ กัสสป
 มหายฌณํ ยชิตฺตุํ อหุสฺสํตฺตุ มํ ภวํ กัสสปโย ยํ มม อสฺส
 ทํมรคตํ หิตาย สฺขายาติ ๑ ยถารูเป โช ราชฌณ ยณฺเณ
 คาโว วา ฌณฺณนฺติ อเชพกา วา ฌณฺณนฺติ กุกฺกุฏสฺสุกรว วา
 ฌณฺณนฺติ วิวิชา วา ปาณา สฺงฺฆาตํ อापชฺชนฺติ ปฏิกฺคาหกา จ
 โหนฺติ มิจฺฉาทิกฺขฺสี มิจฺฉาสฺงฺกปฺปา มิจฺฉาวาจา มิจฺฉากมฺมุนฺตา
 มิจฺฉาอาชฺวํ มิจฺฉาวายามา มิจฺฉาสตํ มิจฺฉาสมาธิ ๑ เหวรูป
 โช ราชฌณ ยณฺเณ น มหปฺผลโต โหติ น มหานิสฺสํโส น
 มหาชฺฐติโก น มหาวิปฺผลโร ๑ เสยฺยถามี ราชฌณ กัสสปโก
 พฺยํนฺจคตํ อาทาย วนํ ปวิเสยฺย สํ คตฺถ ทฺถุเขตฺเต ทฺพฺภูเม
 อวิหตฺตานุกฺกณฺเณ พฺยํชานิ ปติฏฺฐาเปยฺย ฌณฺชานิ ปฺตฺตานิ วาตา
 คปฺहतานิ อสฺสารทานิ อสฺสชฺชยิตานิ เทโว จ น กาเตน กาสฺ
 สฺมมาชารํ อหุปฺปเวจฺเจยฺย อปปี นุ ตานิ พฺยํชานิ วุทฺธมฺหิ วิรุพฺหิ
 เวปฺตุตฺถํ อापชฺเชยฺยํ กัสสปโก วา วิปฺตุตฺถํ ผลํ อธิคฺจฺเจยฺยาติ ๑
 น เหวํ โภ กัสสป ๑ เหวเมว โช ราชฌณ ยถารูเป ยณฺเณ
 คาโว วา ฌณฺณนฺติ อเชพกา วา ฌณฺณนฺติ กุกฺกุฏสฺสุกรว วา
 ฌณฺณนฺติ วิวิชา วา ปาณา สฺงฺฆาตํ อापชฺชนฺติ ปฏิกฺคาหกา จ
 โหนฺติ มิจฺฉาทิกฺขฺสี มิจฺฉาสฺงฺกปฺปา มิจฺฉาวาจา มิจฺฉากมฺมุนฺตา
 มิจฺฉาอาชฺวํ มิจฺฉาวายามา มิจฺฉาสตํ มิจฺฉาสมาธิ ๑ เหวรูป

๓ ทฺพฺภูเมติ วา ปาโส ๑

โธ ราชฌณฺย ยณฺโณ น มหปฺผโต โหติ น มหานิสฺโส น
 มหาสุตฺติโก น มหาวิปฺผาโร ฯ ยถารูเป จ โธ ราชฌณฺย ยณฺเณ
 เหนว คาโว ฌณฺณนฺติ น อเชพกา ฌณฺณนฺติ น กุกฺกุฏสุทฺตรา
 ฌณฺณนฺติ น วิวิชา ปาณา สงฺฆาตํ อापชฺชนฺติ ปฏิกุคาหกา จ
 โหนฺติ สฺมมาทิฏฺฐี สฺมมาสงฺกปฺปา สฺมมาวาจา สฺมมากมฺมุนฺตา
 สฺมาอาชฺฉวา สฺมาวายามา สฺมาสาตฺถํ สฺมาสมฺมาธิ ฯ เอวรูปุ
 โธ ราชฌณฺย ยณฺโณ มหปฺผโต โหติ มหานิสฺโส มหาสุตฺติโก
 มหาวิปฺผาโร ฯ เสยฺยถาปํ ราชฌณฺย กถสฺสโก พฺสีนฺสกถํ อาทาย
 ฉนํ ปวิเสยฺย โส คคฺค สุกฺเขตฺเต สุกฺกมฺเม สุกฺวิทฺตชาณฺนุเก
 พฺสีนํ ปติฏฺฐาเปยฺย อชฺชนฺทานิ อปฺปตฺติ อวาทาคปฺหทานิ สํวทานิ
 สฺมฺมตฺตนิ เทโว จ กาดน กาดํ สฺมาอาชาวํ อหฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
 อปํ นุ ตานิ พฺสีนํ กุกฺกมฺมิ วิรพฺหํ เวปฺตถํ อापชฺชเยยฺยํ กถสฺสโก
 วา วิปฺตํ ผตํ อธิคฺจฺเจยฺยติ ฯ เอวํ โภ กถสฺสป ฯ เอวเมว โธ
 ราชฌณฺย ยถารูเป ยณฺเณ เหนว คาโว ฌณฺณนฺติ น อเชพกา
 ฌณฺณนฺติ น กุกฺกุฏสุทฺตรา ฌณฺณนฺติ น วิวิชา ปาณา สงฺฆาตํ
 อापชฺชนฺติ ปฏิกุคาหกา จ โหนฺติ สฺมมาทิฏฺฐี สฺมมาสงฺกปฺปา
 สฺมาวาจา สฺมมากมฺมุนฺตา สฺมาอาชฺฉวา สฺมาวายามา สฺมาสาตฺถํ
 สฺมาสมฺมาธิ ฯ เอวรูปุ โธ ราชฌณฺย ยณฺโณ มหปฺผโต โหติ
 มหานิสฺโส มหาสุตฺติโก มหาวิปฺผาโรติ ฯ

[๓๒๘] อถโธ ปายาสี ราชฌณฺโณ ทานํ ปฏฺฐเปสิ สฺมณ-

พุราหมณกปณทริภควณิพุกยาจกานํ ๑ ศลฺมึ โช ปน ทาเน
 เอวรूपํ โภชนํ ทํยติ กานาชิกํ^๑ พิตฺตํคหฺตึยํ โจรกานิ จ วตฺตานิ
 คฺุพฺวาตกานิ ๑ ศลฺมึ โช ปน ทาเน อุตฺตโร นาม มาณโว
 วาอฺวโฏ^๒ อโหสิ ๑ สํ ทานํ ทตฺวา เอวมนุทฺทิสฺสตี อิมินา ทาเนน
 ปายาสี ราชฉนุญเมว อิมสฺมึ โถเก สฺมาคจฺฉํ มา ปรสฺมิมฺหิติ ๑
 อสฺสสฺสตี โช ปายาสี ราชฉนุโย อุตฺตโร กิร มาณโว ทานํ ทตฺวา
 เอวมนุทฺทิสฺสตี อิมินา ทาเนน ปายาสี ราชฉนุญเมว อิมสฺมึ โถเก
 สฺมาคจฺฉํ มา ปรสฺมิมฺหิติ ๑ อถโช ปายาสี ราชฉนุโย อุตฺตโร
 มาณโว อามนฺตาเปตฺวา เอตทโวจ สํพฬํ กิร ตฺวํ ตาต อุตฺตร
 ทานํ ทตฺวา เอวมนุทฺทิสฺสตี อิมินา ทาเนน ปายาสี ราชฉนุญเมว
 อิมสฺมึ โถเก สฺมาคจฺฉํ มา ปรสฺมิมฺหิติ ๑ เอวํ โภ ๑ กสฺมา ปน
 ตฺวํ ตาต อุตฺตร ทานํ ทตฺวา เอวมนุทฺทิสฺสตี อิมินา ทาเนน
 ๑ เป ๑ มา ปรสฺมิมฺหิติ น นุ มยํ ตาต อุตฺตร ปุณฺณตฺถิกา
 ทานสฺสเสว ผลํ ปาฏิกงฺขิโนติ ๑ โภโต โช ทาเน เอวรूपํ โภชนํ
 ทํยติ กานาชิกํ พิตฺตํคหฺตึยํ ภวํ ปาทาบี น อิจฺฉฺนฺนํ สํมุสฺสิตฺตํ
 กุโต ภูณฺชิตฺตํ โจรกานิ จ วตฺตานิ คฺุพฺวาตกานิ ภวํ ปาทาบี
 น อิจฺฉฺนฺนํ สํมุสฺสิตฺตํ กุโต ปรีทิตฺตํ ภวํ โช ปนมหากํ
 บีโย มนาโป กถํ มยํ มยํ มนาเป อมนาเปเน สํโยเชมาติ ๑
 เตนहि ตฺวํ ตาต อุตฺตร ยาทิสํหา โภชนํ ภูณฺชามิ ตาทิสํ

---

๑ กณาสกนฺติ วา ปาโจี ๒ ส. วุยาอฺวโฏ ๑

โกชนํ ปฏฺฐเปหิ ยาทิสํนิ จาหํ วตฺถุณนิ ปริทหามิ ตาทิสํนิ
 ๑ วตฺถุณนิ ปฏฺฐเปหํติ ๑ เอวํ โภทฺติ โข อุตฺตโร มาณโว
 ปายาสีราชญฺณตฺถํ ปฏฺฐิตฺตฺวา ยาทิสํ โกชนํ ปายาสี ราชญฺโณ
 ภูณฺชติ ตาทิสํ โกชนํ ปฏฺฐเปหิ ยาทิสํนิ ๑ วตฺถุณนิ ปายาสี
 ราชญฺโณ ปริทหติ ตาทิสํนิ ๑ วตฺถุณนิ ปฏฺฐเปหิ ๑ อถโฆ
 ปายาสี ราชญฺโณ อตฺถกฺกจํ ทานํ ทตฺวา อตฺถทตฺวา ทานํ ทตฺวา
 อจิตฺติกตํ ทานํ ทตฺวา อปวิฏฺฐิ^๒ ทานํ ทตฺวา กายสุตฺต เกทา
 ปรมฺมรณา จาคฺคฺมฺหาราชิกานํ เทวานํ สหฺพยตํ อฺปฺปชฺชิตํ สฺสณฺณํ
 เสวํสํกวิมานํ ๑ โย ปเนตฺตฺส ทาเน จาวโฏ อโหสิ อุตฺตโร นาม
 มาณโว โส ตฺถกฺกจํ ทานํ ทตฺวา สหฺทตฺวา ทานํ ทตฺวา จิตฺติกตํ
 ทานํ ทตฺวา อนปวิฏฺฐิ^๒ ทานํ ทตฺวา กายสุตฺต เกทา ปรมฺมรณา
 สฺสคฺคิ สฺสคฺคิ โถกํ อฺปฺปชฺชิตํ เทวานํ ตาวตฺตํนิ สหฺพยตํ ๑

[๓๓๐] เตน โข ปน สฺมเยน อายสฺมา ควมฺปติ อภิกฺขณฺ
 สฺสณฺณํ เสวํสํกวิมานํ ทิวาวิหารํ คจฺฉติ ๑ อถโฆ ปายาสีเทวปฺตฺโต
 เยนายสฺมา ควมฺปติ เตนฺปตฺตํนิ อฺปฺปตฺตํนิคฺวา อายสฺมนตํ
 ควมฺปติ อภิวาเทตฺวา เอกมนตํ อฏฺฐาสิ ๑ เอกมนตํ จิตํ โข
 ปายาสีเทวปฺตฺตํ อายสฺมา ควมฺปติ เอตทโวจ โทสิ ตวํ อากุโสติ ๑
 อหํ ภนฺเต ปายาสี ราชญฺโณติ ๑ น นุ ตวํ อากุโส เอวํทิวฺจโก
 อโหสิ อิตฺถี นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สฺสตา โอบปาติกา

---

๑ ปายาสีสุตฺต ราชญฺณตฺถํติ ปาเชน ภวิตฺพหํ ๑ ๒ ส. อปวิฏฺฐิ ๑

๓๓๐] ปายาสีราชฌณสุคตํ ควมุปติเตรปายาสีเทวปุตฺตกถา ๓๘๕

นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมุमानํ ผตํ วิปาโกติ ฯ สจฺจาทํ ฆนฺเต
เฮวํทฺธิจฺจโก อโหสิ อิติปิ นตฺถิ ปโร โถโก นตฺถิ สฺตฺตา
โอบปวตฺติกา นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมุमानํ ผตํ วิปาโกติ อปีจาทํ
อยุเยน กุมารกตฺสฺสเปเน เอตฺสฺมา ปาปกา ทฺธิจฺจิตฺตา วิเวจฺจิตฺติ ฯ
โย ปน เต อวฺสุโส ทาเน ววโฏ อโหสิ อุตฺตโร นาม มาณโว
โส กุหิ อฺปฺปนฺโนติ ฯ โย เม ฆนฺเต ทาเน ววโฏ อโหสิ
อุตฺตโร นาม มาณโว โส สฺกฺกจฺจํ ทานํ ทตฺวา สฺหตฺตา
ทานํ ทตฺวา จิตฺตฺติกตํ ทานํ ทตฺวา อนปฺวิจฺจํ ทานํ ทตฺวา กายตฺสฺส
เภทา ปรมฺมรณฺา สฺคตฺติ สฺคตํ โถกํ อฺปฺปนฺโน เทวานํ ตาวตฺตีสานํ
สฺหพฺยตํ อหิ ปน ฆนฺเต อตฺกฺกจฺจํ ทานํ ทตฺวา อตฺหตฺตา
ทานํ ทตฺวา อจิตฺตฺติกตํ ทานํ ทตฺวา อปฺวิจฺจํ ทานํ ทตฺวา กายตฺสฺส
เภทา ปรมฺมรณฺา จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สฺหพฺยตํ อฺปฺปนฺโน
สฺญณฺิ เสวีสกฺกวิมานํ เตนฺหิ ฆนฺเต ควมุปติ มนุสฺสโตกํ คนฺตฺวา
เอวมาโรเจหิ สฺกฺกจฺจํ ทานํ เทถ สฺหตฺตา ทานํ เทถ จิตฺตฺติกตํ
ทานํ เทถ อนปฺวิจฺจํ ทานํ เทถ ปายาสี ราชฌณฺโย อตฺกฺกจฺจํ
ทานํ ทตฺวา อตฺหตฺตา ทานํ ทตฺวา อจิตฺตฺติกตํ ทานํ ทตฺวา
อปฺวิจฺจํ ทานํ ทตฺวา กายตฺสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา จาคุมฺมหาราชิกานํ
เทวานํ สฺหพฺยตํ อฺปฺปนฺโน สฺญณฺิ เสวีสกฺกวิมานํ โย ปน ตตฺส
ทาเน ววโฏ อโหสิ อุตฺตโร นาม มาณโว โส สฺกฺกจฺจํ ทานํ
ทตฺวา สฺหตฺตา ทานํ ทตฺวา จิตฺตฺติกตํ ทานํ ทตฺวา อนปฺวิจฺจํ ทานํ

ทตฺวา กายศุภฺส เภทา ปรมฺมมรณา ศุภฺคิ ศฺคคํ โถกํ อฺปฺปนฺโน
 เทวานํ ตาวคิธํณํ สหฺพฺยคฺนฺติ ฯ อถไซ อายศฺมา คจฺมฺปติ
 มนุสฺสธฺโถกํ อากนฺตฺวา เอมมาโรเจสิ ศฺกฺกจฺจํ ทานํ เทถ ศฺหตฺถา
 ทานํ เทถ จิตฺตฺิกคํ ทานํ เทถ อนปฺวิฏฺฐํ ทานํ เทถ ปายาสิ
 ราชณฺโย อศฺกฺกจฺจํ ทานํ ทตฺวา อศฺหตฺถา ทานํ ทตฺวา อจิตฺตฺิกคํ
 ทานํ ทตฺวา อปฺวิฏฺฐํ ทานํ ทตฺวา กายศุภฺส เภทา ปรมฺมมรณา
 จาคฺมุหมหาราชิกานํ เทวานํ สหฺพฺยคํ อฺปฺปนฺโน ศฺคฺณฺณํ เสวํสฺกวิมานํ
 โย ปน ศศฺส ทาเน วาเวฏฺเฐ อโหสิ อฺคฺคฺตโร นาม มาณโว โส
 ศฺกฺกจฺจํ ทานํ ทตฺวา ศฺหตฺถา ทานํ ทตฺวา จิตฺตฺิกคํ ทานํ ทตฺวา
 อนปฺวิฏฺฐํ ทานํ ทตฺวา กายศุภฺส เภทา ปรมฺมมรณา ศุภฺคิ ศฺคคํ
 โถกํ อฺปฺปนฺโน เทวานํ ตาวคิธํณํ สหฺพฺยคฺนฺติ ฯ

ปายาสิราชณฺณศฺคคํ นิฏฺฐิตํ ทสฺมํ ฯ

ศศฺสฺสฺททานํ

อปทานํ นิตานณฺจ นิตฺพฺพานณฺจ ศฺทศฺสฺสนํ
 ชนวสฺสโกวินทํ สมยํ ศฺกฺกปณฺหกํ
 ศฺติปฏฺฐานปายาสิ มหาวคฺโคติ วุจฺจตฺตี^๒ ฯ

---

๑ ศ. ศกฺกเมว จ ฯ ๒ ศ. มหาวคฺคศศฺส ศงฺคโห ฯ

ปทานุกรกโม

อภุสฺสทกมฺพปถา	ปพฺพเพ	๓๐๓	อังเก	๓๕๖
อภุคฺคิกขณฺฐิตฺตปมา	”	๓๓๗	”	๓๗๗
อภุจฺฉริยพฺพทฺตทรมฺมา	”	๓๓๖	”	๓๖๘
อภุจฺฉริยํ อพฺพทฺตํ	”	๓๓๘	”	๓๕๓
อตฺตตบฺปญฺจตฺตติ	”	๖๒	”	๗๖
อตฺตตบฺปญฺจตฺตติ	”	๖๓	”	๗๕
อตฺตตสฺมนุสฺสํสฺสนา	”	๖๓	”	๗๘
อตฺตถวเส	”	๒๖๓	”	๓๒๐
อปริหานิยทรมฺมา	”	๖๘. ๗๐	”	๘๖. ๘๐
อปาปาพาโธ	”	๓๗๓	”	๒๐๕
อปาเปหิ สฺมมฺปิโยโก ทุกฺโข	”	๒๘๕	”	๓๔๒
อภิญญาเทสิตา ทรมฺมา	”	๓๐๗	”	๓๔๓
อภิกายตนานิ	”	๓๐๐	”	๓๒๘
อภिरูโป	”	๓๗๓	”	๒๐๔
อวิยสฺสจฺจํ	”	๘๖	”	๓๐๗
อวิโย มคฺโค	”	๒๓๔	”	๒๘๕
อเสวิตพฺพํ	”	๒๕๗	”	๓๓๒
อัสสวตฺถนํ	”	๓๖๖	”	๒๐๓

อาทิตฺตวโยคฺพํ	ปพฺพ	๓๓๓	ปัจเจก	๓๗๒
อานาปานสํสฺสติ	„	๒๗๕	„	๓๒๕
อาพาธิโก	„	๓๕	„	๒๗
อายุตเนตฺ	„	๒๘๒	„	๓๓๘
อาจุโสวาท	„	๓๕๓	„	๓๗๘
อิตฺถํวตฺถนํ	„	๓๖๘	„	๒๐๒
อิทธิปิพาทา	„	๘๕. ๒๐๐	„	๓๒๐. ๒๕๓
อินฺทฺริยสํวราย ปฏฺิปนุโน	„	๒๕๘	„	๓๓๖
อิริยาปโก	„	๒๗๕	„	๓๒๗
อฺุทฺยพฺพยานุสํสฺตี	„	๕๓	„	๕๐
อฺุปาทานกฺุชฺชนุเชตฺ	„	๒๘๓	„	๓๓๗
อฺุปายาโส	„	๒๘๕	„	๓๕๒
เอกายโน	„	๒๗๓	„	๓๒๕
เอโกทฺธิฏฺุโต	„	๒๒๘	„	๒๗๕
เอชา	„	๒๖๒	„	๓๓๘
โองาธํวริคโม	„	๒๐๒	„	๒๕๕
โองาทปาทิโมกฺุชฺชฺชฺเตโส	„	๕๕	„	๕๗
กมฺุมฉิปาภรํ ทิพฺพจกฺุชฺ	„	๓๓	„	๒๓
กรฺุณาธิมฺุคฺุโต	„	๒๒๘	„	๒๗๕
กตฺุยฺยานเกติคฺุติสฺทฺุโท	„	๓๐๓	„	๓๕๒

ปทานุกรกโม

๓๘๘

กุตฺตกุปฺปมา	ปพฺพ	๓๒๘	ปิฎก	๓๘๓
กายานุกุตฺตนา	„	๒๗๕	„	๓๒๕
กาโย อติวิย ปริสุทฺโธ	„	๓๒๒	„	๓๕๖
กาทกตโจรสัวเวตฺถนั	„	๓๓๕	„	๓๗๓
กาทกโต	„	๓๖	„	๒๘
กุตฺตกมฺมปกา	„	๓๐๕	„	๓๕๘
กุตฺตาวตึ	„ ๓๓๗. ๓๖๓		„ ๓๗๐. ๓๘๖	
คหปติรตนั	„	๓๖๘	„	๒๐๓
คฺคกุปฺปมา	„	๓๐๖	„	๓๖๐
จกฺกรตนั	„	๓๖๕	„	๓๘๘
จกฺกวดคฺคิรณฺโณ สัรฺรปฺปฏิปคฺคิ	„	๓๓๓	„	๓๖๕
จตุรปฺปมณฺณา ภาวนา	„	๒๓๕	„	๒๘๕
จตุตฺถ อริยสัจเจตฺถ	„	๒๘๕	„	๓๕๐
จิตฺตทานุกุตฺตนา	„	๒๘๘	„	๓๓๕
จุนฺหตฺต วิปฺปฏิสาโร ปฏฺิวิเนตฺตพฺโพ	„	๓๒๖	„	๓๕๘
โจรสฺสกา	„	๓๓๒	„	๓๗๓
โจรสัวทตฺตนั	„	๓๓๖	„	๓๗๖
โจรสฺปมา	„	๓๐๕	„	๓๕๗
ชจฺจนฺธปฺปมา	„	๓๐๘	„	๓๖๕
ชฺรรา	„	๒๘๕	„	๓๕๓

ชาติ	ปพฺพ ๒๘๕	อังก ๓๔๓
ชาติกัม	” ๒๕๖	” ๓๑๓
ชินฺโน	” ๓๒	” ๒๔
ฉานํ	” ๓๗๘	” ๒๓๕
คณฺหา	” ๒๘๖	” ๓๔๓
คณฺหาสงฺขยวิมุตฺตา	” ๒๖๓	” ๓๑๘
คตาคตฺปฐา	” ๓๒๘	” ๓๖๐
คตาคตฺสร์เว ปฏิปฺตฺติ	” ๓๓๓	” ๓๖๔
คาวคัสฺสเทวานํ อายุํปฺปมาณํ	” ๓๐๘	” ๓๖๔
คิตฺติยปริวาโส	” ๓๔๐	” ๓๗๗
กฺุปรหา	” ๓๓๔	” ๓๖๕
กฺุปรโ	” ”	” ”
ทํฆายโก	” ๓๗๒	” ๒๐๔
ทฺุขนิโรธคามินิํ ปฏิปฺทา	” ๒๘๘	” ๓๔๘
ทฺุขนิโรธ	” ๒๘๘	” ๓๕๔
ทฺุขสํทโย	” ๒๘๖	” ๓๔๓
ทฺุขํ	” ๒๘๕	” ๓๔๒
เทวอกฺุขชฺุคฺุปมา	” ๓๒๓	” ๓๘๖
เทว บิณฺฑปาตา สมนํผลา	” ๓๒๖	” ๓๕๘
เทวาสุรสงฺคาโม	” ๒๖๓	” ๓๒๐

ปทานุกรกโม

๔๐๓

โทมนต์	ปพฺพ	๒๘๕	ปจฺจ	๓๔๒
ทมนจกฐิ	”	๔๘	”	๔๗
ทมนตา	”	๓๓	”	๓๓
ทมนปฺปาสาทิ	”	๓๗๗	”	๒๐๘
ทมนวินโย	”	๓๔๓	”	๓๗๘
ทมนาทาโส	”	๘๘	”	๓๓๐
ทมนานุปฺตฺตนา	”	๒๘๐	”	๓๓๕
ทมนนสีกาโร	”	๒๗๘	”	๓๒๘
นิทานิ	”	๕๘. ๒๕๖	”	๖๘. ๓๓๓
นิโรโร	”	๔๐	”	๓๗
ปจฺจกฺคิมํ นคริ	”	๗๗	”	๘๘
ปจฺจโย	”	๕๘	”	๖๘
ปจฺจสฺสฺตานิ	”	๓๐๗	”	๓๖๒
ปจฺจสฺสฺ นีวเรณฺสฺ	”	๒๘๐	”	๓๓๕
ปจฺจปาทานกฺคฺชฺชา ทฺกฺชฺชา	”	๒๘๕	”	๓๔๓
ปจฺจกฺคฺมณสีกาโร	”	๒๗๗	”	๓๒๘
ปจฺจจฺจสฺมฺปฺปาทิ	”	๓๘. ๕๗	”	๓๕. ๖๕
ปพฺพชฺชิตฺ	”	๓๘	”	๓๒
ปภวํ	”	๒๕๖	”	๓๓๓
ปมฺจํ	”	๓๘๓	”	๒๓๖

ปรีณายกรทนต์	ปพฺพเพ ๓๗๐	อฺงฺเก ๒๐๔
ปรีเทโว	” ๒๘๕	” ๓๔๓
ปรีนพฺพาน์	” ๓๔๔	” ๓๘๐
ปาดิโมกฺขสํวราย ปฏิปนฺโน	” ๒๕๘	” ๓๓๔
ปาวกั ทิฏฺฐิซิคคั	” ๓๐๓	” ๓๕๒
ปียรฐึ สํวทรฐึ	” ๒๘๗	” ๓๔๓
ปียเหทิ วิปฺปโยโค ทฺกฺโข	” ๒๘๕	” ๓๔๒
ปียโย	” ๓๓	” ๒๓
ปียโย มหฺวาโป	” ๓๗๔	” ๒๐๕
ปฺพพฺพนิมิตฺตั	” ๒๓๔	” ๒๕๗
ปฺพเพนินฺวาตํนุสฺสตีปฺปฏิสํยฺตฺตา	” ๓	” ๒
เปมณียสฺสโร	” ๓๓	” ๒๓
โปกฺขรณฺนิโย	” ๓๗๕	” ๕๐๒
พฺรหฺมทณฺโฑ	” ๓๔๓	” ๓๗๘
พฺรหฺมวิหฺวารา	” ๓๘๐	” ๒๓๕
พฺรหฺมสฺสโร	” ๒๓๘	” ๒๒๐
พฺรหฺมทณฺทวิปฺปชาปติอฺปมา	” ๓๓๐	” ๓๒๘
ภควโต ยถาภฺยจฺจณฺณา	” ๒๓๓	” ๒๕๔
ภฺษคั	” ๒๕๒	” ๓๐๔
ภฺมิจฺาโต	” ๘๘	” ๓๒๒

ปทานุกรกโม

๕๐๓

มณฺษุสฺสโร	ปพฺพ	๓๓	อฺงฺเก	๒๓
มณฺริคณํ	”	๑๖๗	”	๒๐๒
มณฺษุสฺสโร	”	๓๓	”	๒๓
มหาโป	”	”	”	”
มมตฺตํ	”	๒๒๘	”	๒๗๕
มรณํ	”	๒๘๕	”	๓๔๓
มหานครานิ	”	๑๓๗	”	๑๗๐
มหาปเทสํ	”	๑๓๓	”	๑๔๔
มหาวราชานอ	”	๑๘๒	”	๒๓๗
มหาสุทฺถุสฺสโน	”	๑๖๓	”	๑๘๖
มาตุคามะ ปฏิปคฺคิ	”	๑๓๒	”	๑๖๔
ยฉโย	”	๓๒๘	”	๓๘๓
ยมฺมีจฺณํ น ตภติ คมฺมี ทฺกฺขํ	”	๒๘๕	”	๓๔๓
รูปารูปชฺฌานสฺมาปชฺชนํ	”	๑๔๔	”	๑๘๐
วคฺคฺคฺสฺสโร	”	๓๓	”	๒๓
วิญฺญาณญจิติโย	”	๖๕	”	๘๑
วิปสฺสํ	”	๓๓	”	๒๓
วิโมกฺขา	”	๖๖	”	๘๓
วิโมกฺขโ	”	๑๐๓	”	๑๓๑
วิสฺสกมฺโม เทวปคฺคิ	”	๑๗๗	”	๒๐๘

เวทนานุสัสสนา	ปพฺพ	๒๘๘	ปิฎก	๓๓๒
เวทปฏิจาโก	”	๒๖๒	”	๓๒๐
ตั้งขมุปมา	”	๓๑๕	”	๓๗๔
ตติสมุขณณิ	”	๘๐	”	๑๒๒
ตตฺตฺส โพรณฺณฺจฺจ	”	๒๘๓	”	๓๓๘
ตทฺทฺโถ	”	๑๓๓	”	๑๖๔
ตฺนฺตฺวิหาโร	”	๑๒๐, ๑๒๑	”	๑๕๒, ๑๕๓
ตมฺโณ	”	๑๓๘	”	๑๗๕
ตฺมาธิปริกฺขาร	”	๒๐๖	”	๒๔๘
ตมฺทโย	”	๕๘, ๒๕๖	”	๖๘, ๓๑๓
ตมฺมุขณณิ	”	๒๗๖	”	๓๒๗
ตมฺมาอาสีโถ	”	๒๘๘	”	๓๔๘
ตมฺมากมฺมฺนฺโต	”	”	”	”
ตมฺมาทิจฺจ	”	”	”	”
ตมฺมาวาจา	”	”	”	”
ตมฺมาวยาโม	”	”	”	”
ตมฺมาสงฺกฺโป	”	”	”	”
ตมฺมาสฺติ	”	”	”	๓๔๘
ตมฺมาสฺมาธิ	”	”	”	”
ตฺเวชนียฺจฺจานานิ	”	๑๓๑	”	๑๖๓

ปทานุกรกโม

๔๐๕

สำณภวริกุปมา	ปพฺพ ๓๒๗	ปิฎก ๓๗๗
สํามุกฺกัถิกา ฌมฺมเทสนา	” ๔๗	” ๔๗
ตั้งวหุตตมณพฺรหฺมณา	” ๓๐๘	” ๓๖๗
ตั้งวิปตฺติยา อาทันโถ	” ๗๕	” ๓๐๓
ตั้งตมฺปทาย อานิสฺโส	” ๑๗๐	” ๓๐๒
ตั้งถิกาย นคฺคิตตฺตวี	” ๒๗๕	” ๓๓๐
ตุปฺปิกุปมา	” ๓๓๓	” ๓๗๐
ตุกร โปสกปฺริตฺตปมา	” ๓๒๓	” ๓๗๕
ตุกรมทฺทว	” ๓๓๗	” ๓๔๗
เสวิตพฺพิ	” ๒๕๗	” ๓๓๒
โสโก	” ๒๕๕	” ๓๔๓
โสมนสฺตปฺปฏิทาโก	” ๒๖๒	” ๓๒๐
หตุถิตน	” ๓๖๕	” ๒๐๓
หิตฺวา	” ๒๒๗	” ๒๗๕
เหตุ	” ๕๗	” ๖๗

ศัพท์นิพนธ์ อักษรณนามานี

๔๐๗

อสุรา	ปพฺพ ๒๕๐	ปจฺจ ๓๐๓
อสุรา น เทวา	„ ๒๐๘	„ ๒๕๓
อสุรา มหาสมุทรทวาริโน	„ ๒๔๔	„ ๒๘๓
อัสโตโก ภิกขุ พุทฺธบุชฺชาโก	„ ๘	„ ๗
อาชวโก ทิตฺถิโย	„ ๓๕๔	„ ๓๘๘
อาณนฺโท พุทฺธบุชฺชาโก ปจฺฉินฺโม	„ ๘	„ ๗
อาโป เทโว	„ ๒๔๕	„ ๒๘๓
อาภัสสุรา เทวา	„ ๖๕	„ ๘๓
อาสวา อาสา เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๕
อาพาโร คาวโส กาทามโคตฺโต	„ ๓๒๐	„ ๓๕๓
อิตถัรตนั	„ ๓๖๘	„ ๒๐๒
อุตุตรา พุราหุณฺณี พุทฺธมาตา	„ ๘	„ ๘
อุตุตโร มาณโว	„ ๓๒๘	„ ๓๘๓
อุปวาณ ภิกขุ พุทฺธบุชฺชากรุทฺตบุพฺโพ	„ ๓๓๐	„ ๓๖๓
อุปสันโต ภิกขุ พุทฺธบุชฺชาโก	„ ๘	„ ๗
อุปาสโก	„ ๘๕	„ ๓๒๓
อุปาสิกา	„ „	„ ๓๒๔
อุปัสโก มหาสุทฺถุสฺสนวณฺโณ นาคราชา	„ ๓๘๕	„ ๒๒๗
อุมาบุปฺผนิภาสิโน อุมาบุปฺผเทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
เอราวณ เทวบุตฺโต	„ ๒๔๓	„ ๒๘๓

โศกาคคยหา ปาโมกขเทวา	ปพเพ ๒๕๕	ขงเก ๒๘๕
โอบมณโฆ เทวราชา	,, ๒๕๓	,, ๒๘๒
กกุโร อุปาสโก	,, ๘๘	,, ๓๐๘
กกุสนโร สมนาสมพุทโธ	,, ๓	,, ๒
กฏจกา กถกา เทวา	,, ๒๕๕	,, ๒๘๕
กฏิสโสโห อุปาสโก	,, ๘๘	,, ๓๐๘
กโณห มาโร	,, ๒๕๖	,, ๒๘๖
กมุพลตตตรา กมุพลโต ๑ อตตโตร ๑ มहेตฺถนาคา	,, ๒๕๓	,, ๒๘๓
กรวิกา สกุนชาติ	,, ๓๓	,, ๒๓
กรุณาภยิกา กรุณาณาเนน นีพพคคา เทวคา	,, ๒๕๕	,, ๒๘๕
กรุมหา เทวา	,, ,,	,, ๒๘๕
กตฺตโป สมนาสมพุทโธ	,, ๓	,, ๒
กามีตวคฤวา สกยา	,, ๓๕๗	,, ๓๘๓
กามเสฏโฐ มหาราชา น ทาโส	,, ๒๕๓	,, ๒๘๒
การพิมโก อุปาสโก	,, ๘๘	,, ๓๐๘
กาสกณชา อสุรา	,, ๒๕๕	,, ๒๘๓
กาติงฺคราชา กติงฺครฐเช ราชา	,, ๓๖๒	,, ๓๘๕
กิงฺกั พาราณตียิ ราชา	,, ๘	,, ๘
กีนุฆณฺฑุ มหาราชา น ทาโส	,, ๒๕๓	,, ๒๘๒
กุญเณฺฑุ มหาราชา น ทาโส	,, ,,	,, ,,

สัพพัญญูญาณ อสงฺาธาณนามานี

๔๐๘

กุมารกตฺสโป เถโร	ปพฺพ ๓๐๓	อภฺเจ ๓๕๒
กุเวโร ยถฺขานํ อธิปติ มหาราชา	” ๒๔๒	” ๒๘๒
โกนาคมนโ สมนฺมาสมฺพุทฺโธ	” ๓	” ๒
โกสินารกา มตฺตา ราชาโน	” ๓๓๗	” ๓๗๓
โกสิโย สกฺโก เทวราชา	” ๒๕๒	” ๓๐๔
ขณฺฑติสฺสํ สํวณฺญํ	” ๖	” ๕
ขณฺโฑ ราชนฺโฑ	” ๔๘	” ๔๕
ขตฺโต ปริชนโน	” ๓๐๒	” ๓๕๓
เขมฺภโร ภิกฺขุ พุทฺธฺปญฺจสาโก	” ๘	” ๗
เขมฺภยา เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๕
เขโม เขมวตฺถิยํ ราชา	” ๘	” ๘
ขิฑฺฑทาปทฺฐิสฺสา เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๕
คณฺฐพฺพา	” ๒๕๐	” ๓๐๓
คณฺฐพฺโ	” ๓๘๘	” ๒๔๒
คณฺฐปติ เถโร	” ๓๓๐	” ๓๘๔
คหฺปติรคณฺ	” ๓๖๘	” ๒๐๓
โคปโก เทวปฺตฺโต	” ๒๕๒	” ๓๐๕
โคปฺปิกา สกฺยชฺีตา	” ”	” ”
โควินฺโฑ ทิสฺมฺปติรณฺโณ ปุโรหิตฺโ พุราหฺมณโ	” ๒๓๘	” ๒๖๓
จตฺตถสมฺโณ อรทา	” ๓๓๘	” ๓๗๕

จันทโน มหาราชานัน ทาโธ	ปพฺพ	๒๔๓	อังก	๒๘๒
จันทนุสนธิ์ปณิธา จันทนุสนธิ์ตกา เทวดา	„	๒๔๕	„	๒๘๔
จาคุมุขมหาราชิกา เทวดา	„	๓๘๘. ๓๓๐	„	๒๘๒. ๓๘๕
จิตตเสโน จิตโต จ เสโน จ คนุชพฺพา	„	๒๔๓	„	๒๘๒
จิตฺวา สุปณฺณา	„	๒๔๔	„	๒๘๓
จันทโก ภิกฺขุ	„	๓๒๔	„	๓๕๗
จันทุ ปาวายัน กุมารปุตฺโต	„	๓๓๗	„	๓๔๗
ชฎิต พาทิรปพฺพชิต	„	๓๓๗	„	๓๗๗
ชนวสโก ยุกฺโข	„	๓๘๓	„	๒๓๕
ชนอสโก ชนวสโก เทวปุตฺโต	„	๒๔๓	„	๒๘๒
โชติณามา โชติณามา เทวดา	„	๒๔๕	„	๒๘๕
โชติปาโต โควินุสนธิ์ ปุตฺโต มาณโว	„	๒๓๘	„	๒๖๓
ตจฺจกา ตจฺจกนาคปริธา	„	๒๔๓	„	๒๘๒
ตติยสมฺโณ อนาคามิ	„	๓๓๘	„	๓๗๕
ตถาคตฺตฺส สวโก สตฺถุ สวโก	„	๓๓๔	„	๓๖๕
ตถาคตา	„	๖๗	„	๘๕
ตาวตีธา เทวดา	„	๓๓	„	๒๓
ติมฺพรุ คนุชพฺพเทวราชา	„	๒๔๓	„	๒๘๒
ติสฺสภวาทุวชิ สวักยฺก	„	๖	„	๕
ติสฺสโร ปุโรหิตปุตฺโต	„	๔๘	„	๔๕

สัจฉญาณกานี อัสถารณนามานี

๔๓๓

คิสุโส มหาพรุหมา	ปพฺเพ ๒๕๖	องฺเก ๒๘๖
คฺจฺจโง อฺปาตโก	” ๘๘	” ๓๐๘
คฺชิตฺตา คฺชิตฺตปฺรจฺจาสฺโน เทวาท	” ๒๕๕	” ๒๘๕
คฺชิตฺตา เทวาท	” ๓๘๘	” ๒๕๒
เตโฆ เทโฆ	” ๒๕๕	” ๒๘๓
ทานเวฆธํ ฆนุคฺคหอสฺสุราท	” ๒๕๕	” ”
ทิสฺมฺปติ ราชา	” ๒๓๘	” ๒๖๓
ทฺคฺชิสฺมโณ สกฺทาทคามิ	” ๓๓๘	” ๓๗๕
เทวธฺโต มาคฺติ เทวธฺวาริ	” ๒๕๓	” ๒๘๒
โทโน กุณฺนารายํ พฺรหฺมโณ	” ๓๕๘	” ๓๘๒
ฆตฺรจฺจฺจํ ฆมฺพุทฺตปฺตเต เทว มหาราชา	” ๒๒๓	” ๒๖๘
ฆตฺรจฺจฺจํ ฆตฺรจฺจฺจฺจฺจฺจ อฺปฺปนฺนาคาท	” ๒๕๓	” ๒๘๓
ฆตฺรจฺจฺจํ คนฺชฺพฺพานํ อธิปฺติ มหาราชา	” ๒๕๒	” ๒๘๓
ฆตฺรจฺจฺจํ ปฺรตฺติมาเย มหาราชา	” ๓๘๒	” ๒๓๗
ฆนฺวคฺคํ พฺรหฺมณํ พุทฺธมาคฺคาท	” ๘	” ๘
นฺนุทาท ธิกฺชฺชนํ	” ๘๘	” ๓๐๘
นฺมุจฺจิ มาโร เทวปฺตฺโต	” ๒๕๕	” ๒๘๓
นโพรราชา นพฺกาวเทวปฺตฺโต	” ๒๕๓	” ๒๘๒
นาคราชา	” ๓๖๒	” ๓๘๕
นาคาท	” ๒๕๐	” ๓๐๓

นากสา นกตททวาศิกา นาคา	ปพฺพ	๒๔๓	ปงฺเก	๒๘๒
นิกโฆ อฺปาสโก	”	๘๘	”	๓๐๘
นิกคณฺโง นวฺวปฺตฺโต สฺตฺถา	”	๓๓๘	”	๓๗๕
นิฆณฺฑุ มหาราชานํ ทาสี	”	๒๔๓	”	๒๘๒
นิมฺมานวฺคิ เทวา	”	๓๘๘, ๒๔๕	”	๒๔๒, ๒๘๕
นฺกฺโข กจฺจายโน สฺตฺถา	”	๓๓๘	”	๓๗๕
นฺจฺเจกสมฺพฺทฺโข	”	๓๓๔	”	๓๖๕
นฺจฺฉิมฺ สกฺขิสํวโก สฺกฺทฺโท	”	๓๔๐	”	๓๗๘
นฺชนฺโน ถนยฺนฺโต เทวราชา	”	๒๔๕	”	๒๘๕
นฺจฺฉิสฺสฺส คณฺธพฺพปฺตฺโต เทโว	”	๒๐๘	”	๒๕๒
นฺจฺฉิสฺสฺส เทวปฺตฺโต	”	๒๔๓	”	๒๘๒
นฺจฺสมสมฺโน สฺสคาปนฺโน	”	๓๓๘	”	๓๗๕
นฺจฺวี เทโว	”	๒๔๕	”	๒๘๓
นฺนาโท เทวราชา	”	๒๔๓	”	๒๘๒
นฺภาวฺคิ เทวี พุทฺธมาดา	”	๘	”	๘
นฺรนิมฺมิตฺตวสฺสวฺคิ เทวา	”	๓๘๘	”	๒๔๒
นฺรนิมฺมิตฺตา เทวา	”	๒๔๕	”	๒๘๕
นฺรมปฺตฺโต พุทฺธมา	”	๒๔๖	”	๒๘๖
นฺรณายกฺรตฺนํ	”	๓๗๐	”	๒๐๔
นฺเสนฺทิ โกสฺตรราชา	”	๓๑๓	”	๓๕๒

ศัพท์วิญญานกานัน อักษรารณนามานี

๔๓๓

ปายาคา ปยาคปฏฐนวาตีโน นาคา	ปพฺพเพ ๒๔๓	อังกเ ๒๘๓
ปายาสีเทวปฺตฺโต	” ๓๓๐	” ๓๘๔
ปายาสี ราชนฺโย อนภิสิตฺตฺตราชา	” ๓๐๓	” ๓๕๒
ปารคา เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๕
ปาเวยฺยกา มตฺตา ชตฺติยา	” ๓๕๗	” ๓๘๒
ปิปฺปลิตฺตฺตฺนินยา โมรียา ชตฺติยา	” ๓๖๐	” ๓๘๓
ปุกฺกุโส มตฺตปฺตฺโต ชาพารสฺส สํวโก	” ๓๒๐	” ๓๕๓
ปฺรินฺทโท สกฺโก เทวราชา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
ปฺรโณ กสฺสโป สกฺกา	” ๓๓๗	” ๓๗๕
พฺนฺชฺมตฺ เตว พฺทฺชฺมาตา	” ๘	” ๗
พฺนฺชฺมา ราชา พฺทฺชฺบีตา	” ”	” ”
พฺรหฺมทฺตฺโต ชฺมพฺทฺตฺปเต มหาวราชา	” ๒๒๓	” ๒๖๘
พฺรหฺมทฺตฺโต พฺราหฺมโณ พฺทฺชฺบีตา	” ๘	” ๘
พฺรหฺมา สหฺมปฺติ	” ๓๔๖	” ๓๘๓
พฺมพิสํวโร ยกฺโข	” ๓๘๓	” ๒๓๖
พฺมพิสํวโร ราชา มาคฺโข	” ๓๘๘	” ๒๓๓
โพชิตฺตฺตฺมาตา	” ๓๕	” ๓๔
ภคฺวา สกฺกา เทวมนุสฺสํานี	” ๓	” ๓
ภโฏ อฺปาสโก	” ๘๘	” ๓๐๘
ภทฺทา นาม สฺริยวจฺจสํว ติมฺพฺรโน ชิตฺตา	” ๒๔๘	” ๓๐๒

ภรวโต ชมพูที่ปตเต มหาราชา	ปพฺพ ๒๒๓	อจฺเจ ๒๖๘
ภิกขุ	” ๘๕	” ๑๒๒
ภิกขุณี	” ”	” ”
ภิกขุโยสุตฺตวํ ฅางกยฺคํ	” ๖	” ๕
ภุชคํ นาม เวสฺสวณฺตสฺส ปรีจาวิกา	” ๒๕๒	” ๓๐๔
ภุมมา สคฺคตฺสทสฺสา ยกฺขา	” ๒๔๓	” ๒๘๐
มกฺขติ โคธํโต สคฺคา	” ๑๓๘	” ๑๗๕
มนุทวตาทกา นาม วตวตาทกา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
อพฺพวตาทกา อญฺหวตาทกา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
มโนปฺพตฺติกา เทวา	” ”	” ๒๘๕
มหากตฺสโป สงฺฆตฺเตโร	” ๑๕๔	” ๑๘๗
มหาโควินฺโท อิติ โสติปาทสฺส นามํ	” ๒๑๘	” ๒๖๕
มหาปารคา เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๕
มหาพฺรหฺมา ชมฺมเทสนํ อายาจิตฺพฺรหฺมา	” ๔๔	” ๔๒
มหาสมานา เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
มหาสุทฺตโน จกฺกวตฺติ ราชา	” ๑๓๗	” ๑๗๐
มาตฺคาโม อิตฺถิ	” ๑๓๒	” ๑๖๔
มานุสา เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
มานุสฺสคฺมา เทวา	” ”	” ”
มายา เทวํ พุทฺทมมาตา	” ๘	” ๘

ศัพท์วิญญานกานัน อักษรารณนามานี

๔๓๕

มาโร ปาบีมา	ปพฺเพ ๘๕	อฺงฺเก ๑๒๓
มิตฺตฺกา มิตฺตฺกเทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๕
เมตฺตฺคาถายิกา เมตฺตฺคาถาเนน นิพฺพตฺตา เทวตา	„ „	„ ๒๘๔
ยณฺณทตฺโต พุราหุมนฺโณ พุทฺธบีตา	„ ๘	„ ๘
ยมา เทว ยมกเทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
ยสฺวคฺคิ เทวํ พุทฺธมาตา	„ ๘	„ ๘
ยสฺสํ เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๓
ยามา เทวา	„ ๓๘๘	„ ๒๔๒
ยามา ยามเทวโลกวาสิโน เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๕
ยามุนา ยมุนาวาสิโน นาคา	„ ๒๔๓	„ ๒๘๓
ราชา ชตฺติโย	„ ๒๓๖	„ ๒๕๘
ราชา จกฺกทตฺติ	„ ๒๘	„ ๓๘
รามคามกา โภพิยา ชตฺติยา	„ ๓๕๗	„ ๓๘๒
ราหู อสฺสฺวิโนโท	„ ๒๔๔	„ ๒๘๓
เรณู ชมฺพุทฺที่ปตเต มหาราชา	„ ๒๒๓	„ ๒๖๘
เรณู ทิสฺมปฺติวณฺโณ ปุทฺโต กุมาโร	„ ๒๓๘	„ ๒๖๓
โรชา เทวา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๔
ตมฺพิตกา เทวา	„ „	„ ๒๘๕
ตมเสฏฺฐา เทวา	„ „	„ „
ติจฺฉณํ เวสฺสํติยํ ราชาโน	„ ๘๒	„ ๓๓๔

โถหิตวาสีโน เทวา	ปัพพะ ๒๔๕	อังกูเก ๒๘๕
วชิรหตุโก สกุกิ เทวราชา	” ๒๔๔	” ๒๘๓
วรุณา เทวดา	” ๒๔๕	” ”
วรุณา เทวา	” ”	” ๒๘๔
วตาทโก มหาตฤตฤตนรณโย อตฤต	” ๓๘๕	” ๒๒๗
วตฤตกาโร มคชมหามตฤโต พุราหุมโน	” ๖๗	” ๘๕
วตฤ เทวดา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
วาโย เทโว	” ”	” ๒๘๓
วารุณา เทวดา	” ”	” ”
วาสวเนสีโน วาสวเนสี เทวา	” ”	” ๒๘๔
วาสโว สกุกิ เทวราชา	” ”	” ”
วิจกษณา เทวา	” ”	” ๒๘๕
วิญญู มหาราชานัน ทาโต	” ๒๔๓	” ๒๘๒
วิญญู มหาราชานัน ทาโต	” ”	” ”
วิชรฤตฤตฤตว สวากยัค	” ๖	” ๕
วิปตฤตฤต โปชิตตฤโต	” ๓๒	” ๓๓
วิปตฤตฤต สมมาตมพตฤโต	” ๓	” ๒
วิรูปกฤโต นาคานัน อชิปติ มหารราชา	” ๒๔๒	” ๒๘๓
วิรูปกฤโต ปจฤตฤตมัย มหารราชา	” ๓๘๒	” ๒๓๗
วิรูปุทโก ทกฤตฤตมัย มหารราชา	” ”	” ”

สังเขปนิพนธ์ อสังเขปนิพนธ์

๔๓๗

วิรุโหลหุ กุณฺณทธานิ อธิปติ มหาราชชา ปพฺเพ	๒๔๒	อังกุ	๒๘๓
วิสาขชา พุราหุมนิ พุทฺธมาตา	๘	”	๘
วิสุตฺกมฺโม เทวปฺตฺโต	๑๗๗	”	๒๐๘
วุทฺธนิชฺช ภูทฺธ พุทฺธปฺปญฺจาโก	๘	”	๗
เวชนสา เทวา	๒๔๕	”	๒๘๕
เวฐทฺธิปโก พุราหุมนิ	๑๕๗	”	๑๘๒
เวฐณฺฑู มหาราชานิ ทาโส	๒๔๓	”	๒๘๒
เวณฺฑู เทวตา	๒๔๕	”	๒๘๔
เวปฺจิตฺติ อสุโร	๒๔๔	”	๒๘๓
เวโรจนามกา ราหุมาตฺตฺตฺส นามชฺชา อสุรา	”	”	”
เวสาตา เวสาตฺวาสิกา นาคา	๒๔๓	”	๒๘๒
เวสฺสฺสฺสฺส ชมฺพฺทฺธิปตฺเต มหาราชชา	๒๒๓	”	๒๖๘
เวสฺสฺสฺสฺส สฺมมาตฺสมฺพฺทฺธิชฺช	๑	”	๒
เวสฺสฺสฺสฺส อุตฺตฺตฺตฺตฺต มหาราชชา	๑๘๒	”	๒๓๗
เวสฺสฺสฺสฺส มหาราชชา	๑๘๑	”	๒๓๖
เวสฺสฺสฺสฺส ปณฺจสฺสตา ยกฺขชา	๒๔๑	”	๒๘๐
สฺกโก เทวานนิชฺช	๘๒, ๑๔๗	”	๑๐๓, ๑๘๓
สฺกยฺมฺนิ สฺมมาตฺสมฺพฺทฺธิชฺช	๒๕๓	”	๓๐๘
สฺนชฺชโย เวฐทฺธิปฺตฺโต สฺตฺตา	๑๓๘	”	๑๗๕
สฺตฺตฺตฺตฺต ชมฺพฺทฺธิปตฺเต มหาราชชา	๒๒๓	”	๒๖๘

สังขยญาณกานัน เทวา	ปพฺพ ๒๔๕	ปงฺเก ๒๘๕
สังขยญาณกานัน พุทฺธมา	” ๓๘๖	” ๒๓๘
สังขยญาณกานัน มหาพุทฺธมา	” ๒๔๖	” ๒๘๖
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๘๘	” ๓๐๘
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๘	” ๗
สังขยญาณกานัน สมนินฺ	” ๓๓๘	” ๓๗๓
สังขยญาณกานัน เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๕
สังขยญาณกานัน เทวา	” ”	” ”
สังขยญาณกานัน เทวา	” ”	” ”
สังขยญาณกานัน เทวา	” ”	” ”
สังขยญาณกานัน สิกขิตฺวา	” ๒๔๓	” ๒๘๐
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๓๒	” ๒๔
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๖	” ๕
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๘๘	” ๓๐๘
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๒๔๘	” ๓๐๒
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๓	” ๒
สังขยญาณกานัน เทวา	” ๒๔๕	” ๒๘๕
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๒๔๔	” ๒๘๓
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ๘๘	” ๓๐๘
สังขยญาณกานัน อุตฺตมโก	” ”	” ”

หรรษา เทวา	ปพฺพ ๒๔๕	อภฺก ๒๘๕
หริโต มหาพรหฺมา	” ๒๔๖	” ๒๘๖
เหมวตา ฉลฺลสฺสสฺสา ยกฺขา	” ๒๔๓	” ๒๘๐

อวิญญานกานัน อสฬษารณนามานี

อญคมคชา เทว รฐธานี	ปพฺพ	๑๘๘	อญเก	๒๓๓
อชปาดนิโครโซ เนรณฺชราย ตัเว รฐโพท	„	๑๐๒	„	๓๓๓
อโนมํ นครํ ราชธานี	„	๘	„	๘
อมพคาโม เวสาลีโย คามิ	„	๑๓๒	„	๑๔๔
อมพปาดังนิ เวสาลีโย อมพปาดังคณิกาย อมพพนํ	„	๘๐	„	๑๓๒
อมพตฐจิกา ราชคเห ราชญฺยานํ	„	๗๖	„	๘๖
อมพพนํ ปาวายํ จุนทกมมารปุตตสฺส วณํ	„	๑๓๗	„	๑๔๗
อมพสณฺโฑ มคเชสฺส พฺราหฺมณคามิ	„	๒๔๗	„	๒๘๘
อรุณวดี นครํ ราชธานี	„	๘	„	๘
อตุตทปโป ชนปโท	„	๑๖๓	„	๑๘๔
อวิโห สฺทฺธาวาโส	„	๕๕	„	๕๗
อัสสํตฺโต โพรธิรฺกฺโข	„	๕	„	๔
อาตุมา นครํ	„	๑๒๓	„	๑๕๓
อาหนทํ โภคนคเว เจตฺยํ	„	๑๓๒	„	๑๔๔
อาตกมฺนฺทา เทวานํ ราชธานี	„	๑๖๓	„	๑๘๗
อาวสํถาคารํ ปาฐติคามิ อาวสํถาคารํ	„	๗๘	„	๑๐๐
อิทธิปาทา อภินฺวาเทสํตฺตมฺมา	„	๒๐๐	„	๒๔๓
อินฺทสํถคฺุหา เวทียกปพฺพเต คฺุหา	„	๒๔๗	„	๒๘๘

อิสึคิถึ ราชคเห ปพพโต	ปพเพ ๓๐๔	องเก ๓๓๖
อุกุกฏุชา นคร	” ๕๕	” ๕๗
อุทุมพโร โพธิรุกุโ	” ๕	” ๔
อุเทนน เวสัถึยั เจตึยั	” ๘๔	” ๓๒๐
อุปฏุชานสัถา สัทรนุทเท เจตึเย สัถา	” ๗๐	” ๘๐
อุมมาปุปุณั นัถวณณั	” ๓๐๐	” ๓๒๘
อุรุเวถา ราชคเห นึคโม	” ๓๐๒	” ๓๓๓
โอสัถึถารกา โอสัถึถาถวณณา	” ๓๐๐	” ๓๓๐
กุกุณทึ กุสึนาราย อนุครามศุเค นทึ	” ๓๓๘	” ๓๕๐
กณณึถารปุปุณั ปึถวณณั	” ๓๐๐	” ๓๒๘
กมึถวตตุ นคร ราชธานี	” ๘	” ๘
กมุมาสัถมมึ กุณนึ นึคโม	” ๕๗	” ๖๕
กเวริกุฎึกา กเวริรุกุเซ กุฎึกา	” ๓	” ๓
กเวริมณุทตมาโพ	” ”	” ”
กสัถึโป โคตตุ	” ๓	” ๓
กาสัถึโกสัถา เทว ฐุชานึ	” ๓๘๗	” ๒๒๘
กาพสัถา ราชคเห อิสึคิถึปสัถึเส ตึฐุชตึ	” ๓๐๔	” ๓๓๖
กุรุ ชนปโท	” ๕๗	” ๖๕
กุรุปณุชถา เทว ฐุชานึ	” ๓๘๗	” ๒๒๘
กุสัถาวตึ ราชธานี	” ๓๓๗	” ๓๗๐

อรรถนิธานานุกรณ อักษรานุกรณานุกรณ

กฤษณารว นกรั ภาควโศ ปรินิพพานนกรั	ปพฺพเพ	๓๓๗	องฺเก	๓๔๘
กฐณาการธำธา ราชคเห มหาเวเน ธำธา	”	๓๐๖	”	๓๓๘
โกฏฐิกาโม มหาปนาทสุธ ปาธาทโกฏฐิย กตคาโม	”	๘๖	”	๓๐๖
โกณฺฑนฺโฆ โคตฺถ	”	๓	”	๓
โกธมฺพ็ มหานกรั	”	๓๓๗	”	๓๗๐
เขมวตฺถ นกรั ราชธานี	”	๘	”	๘
เขโม พนฺธุมฺมตฺธิยํ มิคทาโย	”	๔๘	”	๔๖
คจฺจคา ปยาคปติฏฺฐาเน นทึ	”	๒๓๓	”	๒๕๕
คิซฺสมฺมกุโฏ ราชคเห ปพฺพโศ	”	๖๗	”	๘๕
คินฺธุชกาธโส อิกฺขจฺกามโย อาวธโส	”	๘๘	”	๓๐๘
โคตมกั เวธธตฺธิยํ เจตฺธิย	”	๘๔	”	๓๒๐
โคตมตฺถกั ปาฏฐิปปุเต ปฏฺฐนั	”	๘๕	”	๓๐๕
โคตมทวารั ปาฏฐิปปุเต ทวารั	”	”	”	”
โคตมนิโครโฆ ราชคเห รุกฺโข	”	๓๐๔	”	๓๓๖
โคตโม โคตฺถ	”	๓	”	๓
จกฺกรตฺถนั	”	๓๖๔	”	๓๘๘
จมฺปา องฺกานั นกรั	”	๒๒๓	”	๒๖๘
จมฺปา มหานกรั	”	๓๓๗	”	๓๗๐
เจตฺถิวธสา เทฺว ฐฐาณิ	”	๓๘๗	”	๒๒๘
โจรบฺปปปาโต ราชคเห ปปาโต	”	๓๐๔	”	๓๓๖

ชมพูคาโม เวศดิยัม คามโ	ปพฺพ ๓๓๒	องฺเก ๓๔๔
ชมพูทีโป ชนปโท	” ๓๒๒	” ๓๘๕
ชัฏกมุพจน์ ราชคเห ชัฏกสุต อมุพจน์	” ๓๐๕	” ๓๓๖
เชตวัน อเนกปริณชิตการาโม	” ๓	” ๓
คโปทการาโม ราชคเห อวาราโม	” ๓๐๕	” ๓๓๖
คฤติคัม โพธิคคฤติคัม อุปคฤติคัม	” ๓๒	” ๓๓
ทศสหัสส์ โลกธาคู	” ๓๓	” ๓๔
ทนุคปุริ กาทิงคานัม นครี	” ๒๒๓	” ๒๒๘
ทมฺมปฺปาสาทโ กุสวคัทรานานิยัม ปาสาทโ	” ๓๗๗	” ๒๐๘
นทิกา กุสินาราย อเนกรามคเค ชตาสโย	” ๓๓๘	” ๓๕๓
นทิกา เอโก ฉาติคามา	” ๘๘	” ๓๐๘
นทิกา คพากัม นิสฺสาย เทว คามา	” ”	” ”
นาพนฺทา นครี	” ๗๗	” ๘๖
นิโครโช โพธิรุกฺโข	” ๕	” ๔
เนรมฺชวรา อรุเวตถายัม นทึ	” ๓๐๒	” ๓๓๓
ปาวฺถติคามา นาพนฺทาย คามโ	” ๗๘	” ๘๘
ปาวฺถติคคัม นครี	” ๘๒	” ๓๐๕
ปาวฺถติ โพธิรุกฺโข	” ๕	” ๔
ปาวา นครี	” ๓๓๗	” ๓๔๗
ปาวาริกมุพจน์ ปาวาริกสุต อมุพจน์	” ๗๗	” ๘๗

อัญญาณกาน์ อสงารณนามานี

๕๒๕

ปาวาดเจติย์ ภควโต อายุสงฺขาโรสงฺขชฺชนํ ปพฺเพ	๘๕	ยงฺเก	๓๒๕
ปาวาดิ เวสงฺตยิ เจติยิ	๘๕	๖	๓๓๘
บีปฺผลิตฺวนิ โมรียานิ ชนปฺโท	๓๖๓	๖	๓๘๕
ปฺนุทฺทวโรโก โปชฺชโรโก	๕	๖	๕
ไปตนํ อสงฺสกานํ นครํ	๒๒๓	๖	๒๖๘
ผลิกํ รัตนํ	๓๖๓	๖	๓๘๗
พฺนุชฺชวักปฺปมฺนิ โตหิตฺตวณฺณํ	๓๐๐	๖	๓๓๐
พฺนุชฺชมฺตํ นครํ ราชธานี	๘	๖	๗
พฺรหฺมทณฺโฑ	๓๕๓	๖	๓๗๘
พฺหุปฺตํ เวสงฺตยิ เจติยิ	๘๕	๖	๓๒๐
พารานตี กาสีนิ นครํ ราชธานี	๘. ๒๒๓	๖	๘. ๒๖๘
พารานตี มหานครํ	๓๓๗	๖	๓๗๐
ภณฺฑคาโม เวสงฺตยิ คาโม	๓๐๘	๖	๓๕๒
ภุสงฺการํ อากุมาย อการํ	๓๒๓	๖	๓๕๓
โกคนครํ เวสงฺตยิ นครํ	๓๓๒	๖	๓๕๔
มกฺกพฺนุชฺชนํ มตฺถานํ เจติยิ	๓๕๖	๖	๓๘๘
มคโร ชนปฺโท	๒๕๗	๖	๒๘๘
มจฺจสงฺสรเสนา เทว ฐาณิ	๓๘๗	๖	๒๒๘
มณิรัตนํ	๒๕. ๓๖๗	๖	๓๖. ๒๐๒
มณิเวพฺุริโย รัตนํ	๓๘	๖	๓๕

มนุสสารวปฺพนิพนธ์ อนุตฺตริยชา ปปตฺตนิ	ปพฺพเพ	๓๒๘	อภินิหาร	๓๖๐
มถฺวารคตฺตํ รัตนํ	„	๓๖๓	„	๓๘๗
มหาวณํ ราชคฺคเห วนํ	„	๓๐๖	„	๓๓๘
มาหิสฺสตี อวณฺตี นคฺรี	„	๒๒๓	„	๒๖๘
มิกทโย ราชคฺคเห มทฺทกฺกนิคฺคํ ทโย	„	๓๐๘	„	๓๓๖
มิตฺธา วิเทหณํ นคฺรี	„	๒๒๓	„	๒๖๘
ยมกตฺตา กุณินารายํ ภควโต ปรีนิพฺพานฐาณํ	„	๓๒๘	„	๓๕๘
ยมุณา นที	„	๒๓๓	„	๒๕๕
ราชคฺค นคฺรี	„	๖๗	„	๘๕
ราชคฺค มหานครํ	„	๓๓๗	„	๓๗๐
ราชาคารกํ อมฺพตฺตญฺจิกายํ รมฺโย อคารํ	„	๗๖	„	๘๖
รามคฺคาโม โกพิยานํ ชนปฺโท	„	๓๖๓	„	๓๘๘
รมฺบิยํ หิรมฺบิ	„	๓๖๓	„	๓๘๗
โรรูกํ สัจฺจิรณํ นคฺรี	„	๒๒๓	„	๒๖๘
โลกนคฺตริกา เนรยิกานํ อปฺปตฺตญฺจานํ	„	๓๓	„	๓๓
โตหิตฺตํโก รัตนํ	„	๓๖๓	„	๓๘๗
วชฺชํ ชนปฺโท	„	๖๗	„	๘๕
วชฺชํมถฺตา เทว ฐาณํ	„	๓๘๗	„	๒๒๘
เวชยนคฺตรโก มหาสฺสทตฺตสนฺนรฺมโย รโก	„	๓๘๕	„	๒๒๗
เวชฺชํทปฺโก พุราหฺมณตฺตํ ชนปฺโท	„	๓๖๓	„	๓๘๘

อัญญาณกาน์ อักษรณนามานี

๕๒๗

เวทียโก ราชคเห ปพฺพโต	ปพฺพเพ ๒๔๗	องฺเก	๒๘๘
เวภาโร ราชคเห ปพฺพโต	„ ๓๐๕	„	๓๓๖
เวสํถึ นครี	„ ๖๘	„	๘๘
เวพฺพริยํ รัตนํ	„ ๓๖๓	„	๓๘๗
เวพฺพวคามโก เวสํถียา สํมเป ปาฏฐิตคามา	„ ๘๓	„	๓๓๖
เวพฺพนํ ราชคเห กถนุทกนิวาโป อารามो	„ ๓๐๕	„	๓๓๖
สํกุโก ชนปโท	„ ๒๓๕	„	๒๘๗
สํกุโค โถโก สํกฺติ	„ ๓๓๓	„	๓๖๓
สํติปฏฺษานา อภินฺญาเทสิตฺตมฺมา	„ ๒๐๕	„	๒๕๗
สํตฺตปณฺณคฺุหา ราชคเห เวภาวปสฺสํเต คฺุหา	„ ๓๐๕	„	๓๓๖
สํตฺตมฺพํ เวสํถียํ เจตียํ	„ ๘๕	„	๓๒๐
สํปฺปโสณฺทิกปพฺภาโร ราชคเห สํตฺตวเน ตฺิฏฺฐจฺติ	„ ๓๐๕	„	๓๓๖
สํพลาการกํ สํพตฺตมยา คนฺชุกฺฏี	„ ๒๕๒	„	๓๐๕
สําเกตํ มหานครี	„ ๓๓๗	„	๓๗๐
สํารนุทกํ เวสํถียํ เจตียํ	„ ๖๘. ๘๕	„	๘๘. ๓๒๐
สําตราชฺมุถํ วนปติเชฏฺฐกสฺสํ มฺุถํ	„ ๕๕	„	๕๗
สําถวนํ มถฺถานํ วนํ ภคฺวโต ปรีนิพฺพานฏฺษานํ	„ ๓๒๒	„	๓๕๖
สําโต โพธิรฺกฺุโ	„ ๕	„	๕
สําวตฺถึ นครี	„ ๓	„	๓
สําวตฺถึ มหานครี	„ ๓๓๗	„	๓๗๐

สังขิกวณฺณํ ยุกมฏฺฐํ	ปพฺเพ ๓๒๓	องฺเก ๓๕๕
สิริโส โพรชฺรุกฺโข	„ ๕	„ ๔
ดีตฺตปาวนํ เสดฺตพฺยาย อุตฺตเรน วนํ	„ ๓๐๓	„ ๓๕๒
สุญฺญาคารํ ปาฏฺฐิตํเม วิจิตฺตํ อคารํ	„ ๘๓	„ ๓๐๓
สุทฺธชวาโส อนาคามินํ วสฺนภโว	„ ๕๕	„ ๕๗
สุทฺธมา ตาวตฺตํเทวโตเถ สภา	„ ๒๐๘	„ ๒๕๒
สุทฺธวณฺํ อุกฺกฏฺชายนํ วนํ	„ ๕๕	„ ๕๗
สุทฺธวณฺํ ชาตฺรุมํ	„ ๓๖๓	„ ๓๘๗
สุทฺธรมทฺทโว ภควโต ปจฺจิมบีณฺฑปาโต	„ ๓๓๗	„ ๓๔๘
เสตฺตพฺยา โกตฺตานํ นครํ	„ ๓๐๓	„ ๓๕๒
โสภวตํ นครํ ราชชานํ	„ ๘	„ ๘
หตฺถิกาโม เวตฺตยํ คาโม	„ ๓๓๒	„ ๓๔๔
หิรณฺณวตํ กุสฺสินาราย อนุตฺตรามคฺเค นที	„ ๓๒๘	„ ๓๕๘

คาถานี้ ปจิมปาทา

อฏฺฐิโทณํ จกฺขุมโต สวีริ	ปพฺพ	๑๖๒	องฺเก	๓๘๔
อถาคฺคฺ นวภสฺสา นาคา	„	๒๔๓	„	๒๘๒
อถาคฺคฺ สหฺญ เทวา	„	๒๔๕	„	๒๘๔
อนิจฺจา วต สํขาราวา	„	๓๔๗. ๓๘๖	„	๓๘๓. ๒๒๘
อปรทานํ นิทานณฺจ	„	๓๓๐	„	๓๘๖
อปริโยสฺสิตสํกฺกโป	„	๒๗๐	„	๓๒๒
อปรารุตา เต อมตสฺสํ ทฺวาราวา	„	๔๖	„	๔๕
อาโป จ เทวา ปจฺวี จ	„	๒๕๔	„	๒๘๓
อามนฺตยามิ วาชานํ	„	๒๓๓	„	๒๗๗
อิโต สฺตฺตฺ ตโต สฺตฺต	„	๓๘๒	„	๒๓๖
อิเชว ติฏฺฐิมาณสฺสํ	„	๒๖๔	„	๓๒๑
อฺขุตฺตรณฺจ ทิสฺสํ ราชา	„	๒๔๒	„	๒๘๒
อฺปาตฺติกา จกฺขุมโต อโหสิ	„	๒๕๓	„	๓๐๖
เอกสฺมึ ภาสฺमानสฺมึ	„	๓๘๘	„	๒๔๒
เอกฺกนคฺคฺส- วยสฺสา สฺกฺกทฺท	„	๓๓๘	„	๓๗๖
กฺิจฺเจเน เม อธิคคฺ	„	๔๒	„	๔๓
กฺุมภีโร ราชคฺคิโก	„	๒๔๓	„	๒๘๓
เก อามคฺนฺชา มนฺุเชตฺ พฺุรเหฺม	„	๒๒๘	„	๒๗๖

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตํคิกฺขา	ปพฺพเพ ๕๔	อํงฺเก ๕๗
เขมิยา ศุสึตา ยามา	„ ๒๔๕	„ ๒๘๕
คนฺตุวาน พุทฺโธ นทิกํ กกุชฺฉิ	„ ๓๒๕	„ ๓๕๗
จตุตาฬฺสํสมา ทนฺตา	„ ๓๖๒	„ ๓๘๕
จตุณฺ्हํ อวิยสํจฺจานํ	„ ๘๗	„ ๓๐๗
จตุทํ ทิวฺยา กายา	„ ๒๖๕	„ ๓๒๓
จตุทํ มานุสฺสา กายา	„ ๒๖๘	„ „
จุนฺทสฺสํ ภคฺตํ ภูณฺชิตุวา	„ ๓๓๘	„ ๓๔๘
เฉตุวา ชฺฉิตฺติ์ เฉตุวา ปรตฺถิ์	„ ๒๓๘	„ ๒๘๘
ชฺฉิตฺตา อชฺฉิรทฺตฺถเนน	„ ๒๔๔	„ ๒๘๓
ฉาเยน จ เม ปฺรโต	„ ๒๖๗	„ ๓๒๓
คตฺตฺว ภิกฺขโว สฺมาทหฺนฺตุ	„ ๒๓๗	„ ๒๘๘
คทาสี ยํ ภิสฺสํ	„ ๓๔๘	„ ๓๘๒
คฺตมคฺตญฺจ สฺมภวํ	„ ๘๖	„ ๓๒๕
เต ปณฺตคฺตรา เทวา	„ ๒๖๘	„ ๓๒๒
เต อุตฺตวากุยา ราชาโน	„ ๒๓๓	„ ๒๕๗
เตสํ มายาวิโน ทาสา	„ ๒๔๓	„ ๒๘๒
ทกฺขินญฺจ ทิสํ ราชา	„ ๒๔๒	„ ๒๘๓
ททโต ปุณฺณํ ปวทฺตฺตฺติ	„ ๓๒๗	„ ๓๕๘
ทนฺตปฺปวํ กาทิจฺจคานํ	„ ๒๒๓	„ ๒๖๘

คาถานี้ ปรัชมปาทา

๔๓๓

ทหรวมี ๑ เย อุกุตมา	ปพฺพ	๓๐๘	อังกุ	๓๔๓
นาหุ อตุตตปตุตตโต	”	๓๔๘	”	๓๘๒
ปจฺฉิมณฺจ ทิสฺ ราช	”	๒๔๒	”	๒๘๓
ปริปกโก วโย มยหิ	”	๓๐๘	”	๓๔๒
ปฺจฺฉ ภาตว มํ ปณฺหิ	”	๒๕๔	”	๓๓๐
ปฺจฺฉามิ พุรหฺมานํ สฺนงฺกุมาริ	”	๒๒๗	”	๒๗๔
ปฺริมณฺจ ทิสฺ ราช	”	๒๔๒	”	๒๘๓
ปฺริมทิสฺ ฐตฺรภูโ	”	”	”	๒๘๒
ภตฺตตฺต เว สฺกฺรรมทฺทเว	”	๓๓๘	”	๓๔๘
มหาตฺมโย ปวณฺสฺมิ	”	๒๓๖	”	๒๘๗
โมทนฺติ วต โภ เทว	”	๓๘๗. ๒๓๐	”	๒๔๓. ๒๕๓
ยิ เต รหมํ อธิรณฺวาย	”	๒๕๓	”	๓๓๐
ยถา นิमितฺตา ทิสฺตฺนฺติ	”	๒๓๕	”	๒๕๘
ยสฺมิ ปเทเส กปฺเปติ	”	๘๔	”	๓๐๕
เย เกจิ พุทฺธิ สฺรณํ คคฺคาเส	”	๒๓๘	”	๒๘๘
เย ตฺรนฺติ อณฺณวํ สฺริ	”	๘๕	”	๓๐๖
เย นาคฺราเช สฺหุสา หรณฺติ	”	๒๔๔	”	๒๘๓
ติคฺคํ ปฺรเมน เตสฺสา	”	๓๒๔	”	๓๘๗
วณฺณวา ยสฺวา สฺริมา	”	๒๒๕	”	๒๗๔
วณฺเท เต ปิตฺริ ภทฺเท	”	๒๔๘. ๒๔๘	”	๓๐๐. ๓๐๒

เวณชฺฐ ๑ เทวา สหตี ๑	ปพฺพ ๒๔๕	อฏฺเฏ ๒๘๔
สเจ ปชทถ กามานี	” ๒๓๓	” ๒๗๘
สคฺคตฺถ พุรหฺมทตฺโต ๑	” ๒๒๓	” ๒๖๘
สคฺคตฺสทสฺสา ๑ ยถา	” ๒๔๓	” ๒๘๐
สพฺเพ ๑ นิกฺขิมีตฺตฺนฺติ	” ๓๔๖	” ๓๘๓
สฺมานา มหาสฺมานา	” ๒๔๕	” ๒๘๔
สฺวาทิ อมฺพฺหปฺนฺหสฺส	” ๒๖๖	” ๓๒๓
สิงฺกิวณฺณํ ยุกมฺฐํ	” ๓๒๓	” ๓๕๖
สฺโตกมฺนุทฺสํ	” ๒๔๓	” ๒๘๘
สฺตี สฺมาชิ ปญฺญา ๑	” ๓๓๐	” ๓๔๓
สฺฏกา กรฺมฺหา อรฺณา	” ๒๔๕	” ๒๘๕
สฺถนฺตฺ โภณฺโต มม เอกวากฺยํ	” ๓๕๘	” ๓๘๒
สฺพฺรหฺมา ปรมตฺโต ๑	” ๒๔๖	” ๒๘๖
เสเต ยถา ปพฺพตฺมฺทฺธิจฺจฺจฺโต	” ๔๕	” ๔๔

ปทตถุปปเภที

เอกกั

ธาวกถนุณีปาโต	ปพฺเพ	๗	องฺเก	๖
	ทุกั			
อริยผตานิ	„	๓๐๐	„	๓๕๐
อายตนาณิ	„	๖๕	„	๘๒
อุทกสฺสฺส ชาวรา	„	๒๕	„	๓๗
กายา	„	๖๐	„	๗๓
ภาตา	„	๓๒๒	„	๓๕๖
คตฺติโย	„	๒๘	„	๓๘
ชมฺมา	„	๖๐	„	๗๒
นามรूपั	„	„	„	๗๓
ปจฺจยา	„	๓๘๒	„	๒๓๗
บีณฺทปาตา	„	๓๒๖	„	๓๕๘
วิมุตฺติโย	„	๖๖	„	๘๔
สตีสมฺปนฺณณั	„	๘๐	„	๓๓๒
ธาวกยฺกั	„	๖	„	๕
สิงฺกิวณฺณั ยฺกมฺมจฺจั	„	๓๒๓	„	๓๕๕
เสวิตพฺพวาเสวิตพฺพั	„	๒๕๗	„	๓๓๒

ปทศุภปุเปโท

ติกั

อาศวา	ปพฺพ	๗๕	อิงเก	๘๖
กมุธานี	„	๑๗๘	„	๒๑๔
คณฺหา	„	๕๘. ๒๘๖	„	๗๒. ๓๔๓
ปาฏติปฺตุตฺตนกฺรตฺถ์ อนุตฺรารา	„	๘๒	„	๑๐๔
ปาสาทา	„	๓๓	„	๒๔
ภวา	„	๕๘	„	๖๗
มหาตํธา	„	๑๓๗	„	๑๗๐
เวทนา	„	๖๓	„	๗๘
ตํวณฺสนฺนิปาตา	„	๗	„	๕
ตฺถิชา	„	๗๕	„	๘๕

จตุกฺกั

อจฺจฺตริยพฺกุตฺตมฺมา	„	๑๓๖	„	๑๖๘
อปฺปมณฺณาภาวณา	„	๒๓๔	„	๒๘๔
อิทฺธิ	„	๑๗๑	„	๒๐๔
อิทฺธิปาทา	„	๘๔	„	๑๒๐
อิริยาปถา	„	๒๗๕	„	๓๒๗
อุปาทานานิ	„	๕๘	„	๖๘
โองการําริคมมา	„	๒๐๒	„	๒๔๔
จตุราริยตฺจฺจานิ	„	๘๖	„	๑๐๗

ปกคุดบฏเกโท

๔๓๕

จตุกกั

ฌานานิ	ปพฺพ	๑๗๘. ๒๘๘	อังกเ	๒๓๕. ๓๕๘
กุปารหา	”	๓๓๕	”	๓๖๕
ขมฺมาทาตขมฺมปริยาโย	”	๘๘	”	๓๓๓
ชาตุโย	”	๒๗๘	”	๓๒๘
ปริสา	”	๘๕	”	๓๒๒
พฺรหฺมวิหารา	”	๓๘๐	”	๒๓๕
มหาปเทศา	”	๓๓๓	”	๓๕๕
มหาราช	”	๓๘๒	”	๒๓๗
สตีปฏฺจํานา	”	๘๐. ๒๗๓	”	๓๑๒. ๓๒๕
สฺมณา	”	๓๓๘	”	๓๗๕
สํเวชนียฏฺจํานานิ	”	๓๓๓	”	๓๖๓

ปณฺจกั

อนุปฺพุพฺกตา	”	๕๘	”	๕๗
อฺปาทานกฺขณฺชา	”	๒๘๓	”	๓๓๗
นักรณานิ	”	๒๘๐	”	๓๓๕
สตีวปคฺยาทีนฺวา	”	๗๘	”	๓๐๓
สตีสฺมปทาย อานิสํสา	”	๘๐	”	๓๐๒
สตีทานิ	”	๓๐๗	”	๓๖๓

ปทศุถปฺปะโท

ฉกุกั

อชฺฌตฺติกายคณานิ	ปพฺพเพ	๒๘๗	อิงฺเก	๓๕๕
อศฺศุถวธั	„	๒๖๓	„	๓๒๐
อปริหานิยขมฺมา	„	๗๕	„	๘๕
อายคณานิ	„	๒๘๒	„	๓๓๘
คณฺหา	„	๕๘. ๒๘๗	„	๖๘. ๓๕๕
พาหิรายคณานิ	„	„	„	๓๕๕
วิจาโร	„	„	„	๓๕๕
วิญฺญาณํ	„	„	„	๓๕๕
วิตฺถโก	„	„	„	๓๕๕
เวทนา	„	๕๘. „	„	๖๘. ๓๕๕
ธัญเจตนา	„	„	„	๓๕๕
ธัญญา	„	„	„	„
ธมฺมธัสสา	„	๖๐. „	„	๗๓. ๓๕๕

ธศฺศุกั

อริยคณานิ	„	๗๒	„	๘๓
ปาการา	„	๓๖๓	„	๓๘๗
ภิกฺขุขอปริหานิยขมฺมา	„	๗๐	„	๘๐
รคณานิ	„	๒๘. ๓๖๔	„	๓๘. ๓๘๘
วชฺฐีขอปริหานิยขมฺมา	„	๖๘	„	๘๖

ปทตฤปฎเทโท

๔๓๗

ตฤตฤ

วิญญาณฐิติโย	ปพฺพ	๖๕	อญฺเก	๘๓
ตฤตฤ	”	๗๔	”	๘๔
ตฤตฤปริกขารว	”	๒๐๖	”	๒๔๘
ตฤตฤตฤตฤ	”	๒๗๖	”	๓๒๗
ตฤตฤตฤตฤ	”	๗๓. ๒๘๓	”	๘๓. ๓๓๘
ตฤตฤตฤตฤ	”	๓	”	๒

อญฺฐ

อญฺฐจกตฤตฤตฤตฤ	”	๓๘๘	”	๒๔๓
อญฺฐจกตฤตฤ	”	๓๐๐	”	๓๒๘
อญฺฐจกตฤ	”	๒๓๔. ๒๘๘	”	๒๘๕. ๓๔๘
อญฺฐจก	”	๘๘	”	๓๒๗
อญฺฐจกตฤตฤตฤ	”	๒๓๓	”	๒๕๔
อญฺฐจกตฤตฤตฤ	”	๘๘	”	๓๒๖
อญฺฐจกตฤ	”	๖๖	”	๘๓

นวก

นวก	”	๒๗๘	”	๓๓๐
นวก	”	๒๘๘	”	๓๓๒

ทตฤ

ทตฤ	”	๓๐๓	”	๓๕๖
-----	---	-----	---	-----

ปกคฤถุบฏเกโท

ทศกั

กฤษถกมมุขปถา	ปพฺพเพ ๓๐๕	องฺกุเก ๓๕๘
ภคฺวโต สรรวคฤถุปา	„ ๓๖๒	„ ๓๘๔
	โสฬสกั	
จิตฺตคานี	„ ๒๘๘	„ ๓๓๔
	เฮกคฤถุคัถกั	
อากกรว	„ ๒๗๗	„ ๓๒๘
	ทฺวคฤถุคัถกั	
มหาปฺริสถกฺขณานี	„ ๒๘	„ ๓๘
	สคฤถุคฤถุคัถกั	
อภิณฺญาเทสิตา ชมฺมา	„ ๓๐๗	„ ๓๔๓

ไฉนปทกั

อสุทุขปาไซ	สุทุขปาไซ	
ไปกุขณัมาปนั	ไปกุขรณัมาปนั	๑
วิปลสูสูสู	วิปลสูสูสู	องุเก ๕
ทสูวา	ทสูวา	" ๓๗
ภวิตพุพ	ภวิตพุพ	" ๓๘
ภทุเทห	ภทุเทห	" ๔๔
สูารถ	สูารถ	" ๔๕
ทุคยภานวารั	ทุคยภานวารั	" ๔๗
ยถาปี	ยถา	" ๓๒
ปฏสูสูสูวา	ปฏสูสูสูวา	" "
ภกขเว	ภกขเว	" ๓๔
พุทุขภานวารั	คคยภานวารั	" ๔๓
พุทุหุมภานวารั	" "	" ๔๓
คกขินุทุริเย	คคขินุทุริเย	" "
พุทุขภานวารั	คคยภานวารั	" ๔๕
อห	อห	" "
พุทุขภานวารั	คคยภานวารั	" ๔๗
" "	" "	" ๔๘
" "	" "	" ๕๓

๔๔๐

โศชนปศุคิ

อสุทฺธปาไซ

อสุทฺธปาไซ

พุทฺธภาณวาร

คตฺติยภาณวาร

อังกุเก ๕๓

” ”

” ”

” ๕๕

” ”

” ”

” ๕๗

ปรหมํคโป

ปรหมํ คโป

” ”

พุทฺธภาณวาร

คตฺติยภาณวาร

” ๕๘

” ”

” ”

” ๖๓

” ”

” ”

” ๖๓

กบิถวตฺตุนคฺวี

กบิถวตฺตุนํ นาม นคฺวี

” ”

พุทฺธภาณวาร

” ๖๗

เสยฺยถํ

เสยฺยถํ

” ๖๘

พุทฺธภาณวาร

” ๖๘

” ”

” ๗๓

นัสนิกายตฺต

นัสนิกายตฺต

” ๗๒

พุทฺธภาณวาร

” ๗๓

” ”

” ๗๕

” ”

” ๗๗

” ”

” ๗๘

ปชานาค

ปชานาค

” ๘๐

พุทฺธภาณวาร

” ๘๓

โศชนปกคัม

๔๔๓

อสุทฺธปาโจ	สุทฺธปาโจ	
พุทฺธภาณวาริ		อังกู ๘๓
อชฺฌตฺตํ อรุปรตฺถณิ	อชฺฌตฺตํ อรุปรตฺถณิ	” ”
พหิทฺธา รุปานิ	พหิทฺธารุปานิ	” ”
วชิรภาณวาริ	ปจฺจิมภาณวาริ	” ๘๗
” ”	” ”	” ๘๘
ภิกฺขุภาณวาริ	” ”	” ๘๙
” ”	” ”	” ๙๓
” ”	” ”	” ๙๕
ปาฏิกงฺขา	ปาฏิกงฺขา	” ”
พุทฺธภาณวาริ	ปจฺจิมภาณวาริ	” ๙๗
ภคจโต	ภคจตา	” ๙๘
พุทฺธภาณวาริ	ปจฺจิมภาณวาริ	” ๙๙
” ”	” ”	” ๑๐๓
” ”	” ”	” ๑๐๓
” ”	” ”	” ๑๐๕
คฺงฺคานทํ	คฺงฺคา นทํ	” ๑๐๖
พุทฺธภาณวาริ	ทุคฺคิยภาณวาริ	” ๑๐๗
” ”	” ”	” ๑๐๘
” ”	” ”	” ๑๑๓
อมฺพปาทคฺคณิกาวตฺถุ	อมฺพปาทคฺคณิกาวตฺถุ	” ๑๑๓

อสุทฺถปาโจ	สุทฺถปาโจ	
อมฺพปาดัง	อมฺปาดัง	อังก. ๑๑๓
โองกาเส	โองกาเส	” ๑๒๓
ปรปฺปวาท	ปรปฺปวาท	” ๑๒๓
อปฺภุทํ	อปฺภุทํ	” ๑๒๕
ปสฺสํสามิต	ปสฺสํสามิต	” ๑๒๘
รฺุปานิ ปสฺสํสฺติ	รฺุปี รฺุปานิ ปสฺสํสฺติ	” ๑๓๓
จิรญฺจติกํ	จิรญฺจติกํ	” ๑๔๐
สํนุทฺสฺเสส	สํนุทฺสฺเสส	” ๑๔๗
จตุตฺตาริมาณี	จตุตฺตาริมาณี	” ๑๖๓
กาวิ	กาวิ	” ”
เคสํมบี	เคสํมบี	” ๑๖๗
ภาสิสฺสํสามิต	ภาสิสฺสํสามิต	” ๑๗๕
อทุทฺทโยชนํ	อทุทฺทโยชนํ	” ๒๑๒
กทฺทติมีคปวรปจฺจตุตฺตอรณานิ	กทฺทติมีคปวรปจฺจตุตฺตอรณานิ	” ๒๑๖
ทิสฺสุวา-	ทิสฺสุวา	” ๒๑๘
สฺสฺคนฺตบีฏฺเณ	สฺสฺคนฺตบีฏฺเณ	” ๒๔๘
คสฺสํ ภาควตา	คสฺสํ ภาควโต	” ๒๕๔
คณฺณวิจิจฺจิจฺจํ	คณฺณวิจิจฺจิจฺจํ	” ๒๕๖
มมบีทํ	มมบีทํ	” ๒๗๘
กิณฺนุ ฆณฺนุ	กิณฺนุ ฆณฺนุ	” ๒๘๒

ไฉนปดฺ

๔๔๓

อสุทฺธปาโจ	สุทฺธปาโจ	
อสุจํ	อสุจิ	องฺเก ๒๘๓
”	”	” ๒๘๕
อสุทฺโท	อสุทฺโท	” ๒๘๖
อสูวณํ จิวิ	อสูวณํ น จิวิ	” ๓๐๒
อสูวรา อสูวรา	อสูวรา อสูวรา	” ๓๓๓
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๓๔
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๓๗
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ”
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๓๘
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๓๕
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๓๓
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๓๘
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๕๓
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๗๓
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๓๘๓
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๔๒๕
อสูวริ อสูวริ	อสูวริ อสูวริ	” ๔๒๘

